

CHRISTOPHORI SCHEIBLERI,

ACADEMIA GISSENA PROFESSORIS ET PÆDAGOGIARCHÆ

LIBER *Commentariorum* Topicorum,

Hoc est,

LOCIS SIVE ARGUMENTIS LOGICIS.

...ti sunt duo indices, Alter *Capitum generalium titulorum, & quæstionum, in initio:* Alter *rerum, in fine.*

Editio nova Correctior.

GISSÆ,

Imprimebat CASPARUS CHEMLINUS.

Anno cIↃ IↃ cXX.

VIRIS

MAGNIFICIS, AMPLIS-
simis, Prudentissimis, & Spectatis-
simis, Inclytæ ac Imperialis Reipu-
blicæ SPIRENSIS Dnn. Coss.
& Senatoribus.

Dnn. Benefactoribus, Fautoribus, & Respe-
ctivè affinibus suis plurimùm hono-
randis. S. P. D.

SÆPE recordor, viri Magnifici, amplissimi & spectatissimi, singularis vestræ affectionis, quàm declarastis mihi, cum circa decur-
[...]m anni sexcentesimi duodecimi vobiscum [S]PIRÆ ad adeundam uxoriam hæreditatem [c]ommemorarer. Expertus sum in verbis singu-[la]rem à plurib. vestrûm humanitatem, in splen-[di]do, quo me dignari voluistis, convivio benefi-[c]entiam, & in omnibus negotiorum meorum [p]artib. tùm expediẽdis promptitudinẽ vestram [p]lanè singularem, quando ad ea promovenda

etiam extraordinarios Senatus, extra dies con-
suetos, convocastis, & decimas, ab uxoria here-
ditate vestro fisco inferendas, omnes simul re-
misistis, atque adeò hoc modo & qualiacunq;
mea studia & functionem Academicam hono-
rare voluistis, imitati hac in re laudatissimu
exemplum aliarum Imperii Civitatum qu
hinc inde viros Academicos hoc beneficii gen
re ornasse leguntur, prout & eo ipso anno q
ego hanc vestram liberalitatem expertus sum
Clarissimus Battus Gryphiswaldo, idem sibi
Republica Hamburgensium obtigisse, in Epist
la ad eandem Dedicatoria, rescripsit.

Alia consultò taceo, quæ prætereà in m sin
gularem erga Rempubl. vestram amorem xc
tarunt: ministerium intelligo Ecclesiasticum
optimè constitutum, & id quidem per eos qu
magna ex parte mihi singulariter faventis
amicos novi; Gymnasium etiam noviter pru
dentissimo cõsilio erectum, cui similiter præsu
illi, qui mihi inde ab Academica nostra conve
satione fuerunt addictissimi; Et quæ aliâs Rem
pub. vestram aliis anteferunt, adeò multa, ut h
pagellis includi non possint.

Hæc omnia imperârunt mihi, viri omnium

oficio

officiorum honoratissimi, hoc opusculum meum vobis ut inscriberem, atque adeò hoc ipso testarer vestrorum officiorum & beneficiorum, benevolentiæ & munificentiæ memoriam adhuc dum apud me esse: Testorque me eandem semper conservaturum, neque occasionem dimissurum esse, quâ vicissim grati animi signum, vel vobis, vel filiis, amicis, cognatis vestris, qui vel nunc hic commorantur vel deinceps commoraturi sunt, pro ratione virium mearum reponere possim. A vobis autem peto, ut hanc meam testificationem boni consulere, præsentem hunc librum meum benevolo affectu suscipere, mihique ac meis deinceps etiam favere velitis. Dat. Gissæ, Anno M. DC XIV. M. Augusti.

V. M. A. & P.

Officiosè colens

Christophorus Scheiblerus, Logicæ & Metaphysicæ Professor & Pædagogiarcha.

Ad Lectorem.

EXhibeo tibi nunc, benevole Lector, Logici operis mei *secundum Librum* videlicet hos *Topicos Commentarios* inprimis quod vidi librum, quem pro Logicæ Introductione nuper edidi *de Philosophia Natura Logicæ & Prædicamentis*, avide à te exceptum fuisse, neque id, quod spero, tuo sine commodo. Cæterùm voco hunc librum *Commentaria* Topica, eo consilio quod multa huic libro intuli, per occasionem terminorum, quæ non tàm Logicæ, quàm aliarum disciplinarum sunt. Inprimis certè his ipsis res Metaphysicæ plurimæ illustrantur, à quibus tantò minus mihi nunc temperare debui, quod officium meum Metaphysicam hanc operam à me requisivit. Tu his utere & Vale.

INDEX

INDEX CAPITUM, GENERALIUM TITULORUM ET QUÆSTIONUM.

Numerus appositus notat numerum marginalem cujusq; capitis.

Cap. I.

De locis Dialecticis in genere & eorum classibus.

Q...

Cap. IV.

De materia.

CAP. VIII.

De subjecto & adjuncto.

Theoremata.

CAP.

Q. An

De

CAP. XXIII.

e comparatis in qua-
litate.

CAP. XXIV.

De argumentis ortis in genere.

CAP. XXV.

De conjugatis.

Cap. XXVI.

De definitione Nominis.

Cap. XXVII.

De distinctione Nominis.

L I

LOCIS

CA

De Locis Diale

run

Argumentu
notio Logica, q
cta est. Aliis d
toteli ἐπιχείρη
Ejus multæ
ò dicuntur Co
n, subjectum &
onsequens, C
a & Relata.

II. Sunt, q
, ut Diversa, D
pposita, Con

III. Sunt C
milia, Dissimi

IV. Sunt ex
onominis, Di
rtes, Distribut

V. Est Loc
ate.

LIBER

DE LOCIS DIALECTICIS.

CAPUT I.

De Locis Dialecticis in genere & eorum classibus.

1. Argumentum est terminus simplex notio Logica, quę ad aliquid arguendum fecta est. Aliis dicitur Locus Dialecticus, istoteli ἐπιχείρημα, ὅρος.

2. Ejus multæ Classes sunt: I. sunt, quæ lgò dicuntur *Consentanea*, ut causa & effeum, subjectum & adjunctum, Antecedens Consequens, Connexa sive Concomiutia & Relata.

3. II. Sunt, quæ vulgò dicuntur *Dissennea*, ut Diversa, Disparata, Adversa, Relatiè Opposita, Contradicentia & Privantia.

4. III. Sunt *Comparata*, ut Paria, Impaa, Similia, Dissimilia.

5. IV. Sunt ex his *Orta*; Conjugata, denitio nominis, Distinctio nominis, Totum partes, Distributio & Definitio.

6. V. Est Locus à Testimonio & Auritate.

COMMENTARIUS.

I. De voce Argumenti.

Ambiguitas in voce Argumenti

Ox Argumenti non eodem mo-do sumitur, I. Est idem quod Summarium, sive Periocha. Sic Cic. in *Epistolis*: Si uno in *argumento*, unaque in persona m tota versabitur. II. Idem e quod medius terminus, sive ratio ex qua sum conclusio in Syllogismo. Sic Cic. *in Top. p.* 221. gumentum, *inquit*, est ratio rei dubiæ fidem f ens. Et in Part. *p.* 230. Argumentum est invent ad faciendam fidem. Nihil autem refert hic, argumentum sit probabile sive necessarium. trumque enim hoc significatu comprehendi III. Specialiter significat rationem, ut oppo tur testimonio. Sic Socrates ad Polum *in Pro Plat.* ait. Veritatem non teste sed *argumento* ponderandam. Ad hanc significationem pe net illa apud Arist. *in Rhet. ad Alex. c.* 14. Argum tum (Græcè est ἔλεγχος) est, quod aliter ha re non potest. Et hoc sumitur, ut ibi addit A stoteles, ex naturâ necessariis, videturque eti hæc significatio esse *Hebr* 11. *vers.* 1. cum Fides citur *argumentum* (ἔλεγχος) non apparentiu Est autem sensus, quod fides certissima faciat iam ea quæ non videntur. IV. Est idem quod S logismus sive argumentatio. Ita vulgariter dicit Tale vel tale esse *argumentum Opponentis* vel *spondentis*, Et ad hunc modum etiam sumi *Argumentari*, quod est nihil aliud, quam num ex alio inferre, apud Perer. *lib* 3. *Phys. c* 17. Ultimò sumitur pro omni termino, quo integratur & essentialiter constituitur axi ma (Libet enim ex hac conditione argumentu

desc

scribere,) Et in hac significatione nunc defini-
r argumentum.

Dubitant aliqui an talis possit esse significatio
jus vocis, quia nuspiam sic usurpata inveniatur.
hæc dico: Artifices jus habere τοῦ ὀνοματοποιεῖν,
faciendi vocabula & donandi ea novâ signifi-
ione. Et per hoc, si nuspiam sic usurparetur vox
umenti, posset nihilominus hæc significatio re-
ri. Nā in primis non deest ratio, propter quam
hæc sic amplianda sit, nempe ex significatione
arguere & *arguti*. *Argutus*, secundum Cælium
undū *in Comm. in Dial. Perionii*, est, qui ingenio &
itatione sua res explicat, illustrat, & distinguit.
tur *argumentum* est id, unde res explicatur, illu-
tur, distinguitur, &c. Quid sit *arguere* mox di-
ur. Nūc usu trita est ista hujus vocis significatio
cholis nostris non ergo placet eam dimittere.

II. De Definitione Argumenti. 2 *De genere argumenti*

Primò loco generis ponitur *Terminus simplex* vel
o Logica. Utrumq; ex Introd. Log. c. 16. Habet n.
io Logica communitatem essentialem ad argu-
tum, axioma, Syllogismum, Methodum. Unde
mentum rectè per eam definitur. Terminus s.
plex habet communitatem essentialem ad alia
lta, quæ extra Logicam sunt termini simplices,
in artibus, quam in scientiis, ut Tropus, Cœlū,
mo &c. Notatur autem hoc genere etiam ali-
distinctio, nempe argumentorum ab aliis no-
ibus Logicis. Nam aliæ notiones Logicæ,
a occupantur in secunda & tertia operatione
llectus, ideò non versantur in simplicibus ter-
is, sed in conjunctis.

Tria videntur hic objici posse. 1. Non debere ar- 3 *Objectiones cōtra genus argumenti.*
mentum habere genus, quia sit genus generalis-
um. Ita Ramæi. 2. Videntur aliqua esse argu-
ta, quæ non sunt termini simplices, ut Defini-
quæ constat ex genere & differentia. Et expres-

sè ab Arist. 7. *Metaph. c.* 10. vocatur Oratio, Or
autem opponitur termino simplici apud Arist. *de interp. c.* 10. Idem est de Testimonio, quod sæpe est integra sententia. 3. Etiam aliæ Notiones Logicæ videntur esse termini simplices, nempe Axioma, Syllogismus, Methodus. Nam unumquodque eorum est unica vox.

4 *Solvuntur.* Respondeo ad primum, Negando Anteced. Nam notio Logica, vel terminus simplex habet omnes conditiones quæ ad genus (quale quidem in definitione requiritur) requiruntur. Prædicatur in Quid, prædicantur non conversim, &c. de argumento. Istæ autem sunt notæ generis. Dicunt qui: Argumentum non esse genus generalissimum absolutè, sed tamen esse generalissimum in Logica. Respondeo 1. Nulla dari ratio potest, cur de notionibus Logicis in genere non debeat doceri Logica. Indeque in Introd. Log. *cap.* 16. de iis egimus. Sic igitur etiam in Logicis supra se genus habet, argumentum. 2. Si argumentum non est generalissimum absolutè, sed habet supra se genus in Metaphysica, adhuc ex eo definiri potest. Ita in Physicis corpus definitur per substantiam. In Mathesi quantitas definitur per Accidens, utrumque autem sumitur ex Metaphysica.

5 *Definitio an & quomodo sit terminus simplex.* Respondeo ad secundum præmittendo aliqua. I. Vox definitionis est ambigua. Aliquando enim complectitur & definitum & definitionem, sic posset dici *axioma definitivum.* Aliquando autem significat aliquid à definito contradistinctum. Prior significatio hujus loci non est, sed posterior. Argumentum enim definitionis assumentes, dicimus argumentum sumi à definitione ad definitum. Et appellamus locum à definitione ad definitum. Atque dis distingui definitionem à definito. II Præmitto: Terminus simplex appellatur, nõ quasi null

prorf

orsus eõjunctionem habeat, sed solùm sic, quod n habeat compositionem vel dispositionem a- matıcam. Dispositio autem & compositio axio- tica est, habere subjectum & prædicatum con- ictum per copulam.

Ex his Respondeo 1. de Definitione: Eam esse 6
minum simplicem (si sumatur prout à definito inguitur,) etsi enim in definitione ponuntur termini, nempe genus & differentia, tamen deest inter hæc copula, tum etiam uterq; hic minus est solùm altera pars axiomatis nempe dicatum. Sic igitur non est compositio Axio- tica. Hoc expressè habetur apud Aristotelem post.c.2.t.16. *In definitione*, ait, *non prædicatur a- de alio, ut neque animal de b pede, neque hoc de a- ali. Nec utique de plano figura. Non est enim pla- figura. Neque figura planum.* Bene hunc con- tum explicat Zab. *in comm. ibid.* p.1073. Negat stoteles, *inquit*, unam partem definitionis de alia te prędicari posse, quatenus in definitione sunt. in definitione hominis, nec prædicatur animal bipede, nec bipes de animali, sed solùm dicitur, od homo est animal bipes. Sic in definitione culi, nec figura de plano, nec planum de figura nciatur, sed solùm dicitur: Circulum esse figu- planam. Sic etiam Averroes dicit definitio- esse compositam, non ad modum Enuncia- nis, sed ad modum Ligamenti & conditionis. definitui hominem, dicimus: Homo est ani- l, videmus autem hîc animal adhuc esse vagum, prædicari etiam de bestiis, additur igitur condi- aliqua ligans animal ad hanc speciem, nempe, ionis particeps. Unde apparet hanc compositi- em non tollere conceptum simplicem. Et hinc am Zabarella refert definitionem ad primam erationem intellectus *l.3. de Method c.13 p.251.*

7 Quod a. definitio Oratio dicitur, nihil offi
Definitio quomodo sit oratio? Nam est aliqua Oratio non Enunciativa, ut sui-
tur ex Arist. *de Interp. c.* 4 & 5. Et per hoc nulla est
sequentia. Definitio est Oratio. Ergo nō est ter-
nus simplex, sed complexus. Igitur quando duo
mini cōjunguntur per copulam, tunc est termi
complexus, Ut Homo est rationalis. At qua
duo termini conjungun ur sine copula, atq; a
solùm explent locum prædicati vel subjecti, & c
alio accedente demum faciunt axioma, possuu
adhuc esse terminus simplex. Ut: animal rat. c
le: Cui si acc dat alius terminus, veluti Homo
lapis, fit axioma. Veluti: Homo est animal. a
nale: lapis non est animal rationale.

8 De Testimonio eodē modo respondendum
An testimonium sit terminus simplex. quod, quâ tale est, non habeat cōpositionem A
maticam. Est n. solùm altera pars Axiomatis.
gratia: Apostolus dicit: hominem justificari sol
de. Hoc testimonium ponitur loco *prædicati*, E
justificari fide. Loco subjecti a. ponitur testis, &
Apostolus dicens, Et sic in aliis D. co a *Quâ tale*
Quia extra ratiōnē testimonii potest testimon
esse integra sentē ia sive axioma, ut homo est ju
sola fide. Nunc n. non disponitur in hoc axiom
Testis cum re testata sive Testimonio, sed alio
argumento cum est dispositio.

9 Ad tertium respōdeo, distinguendo inter vo
rē voce significatā. Etsi igitur omnes voces Lo
sunt aliquid simplex, cūā Axioma Syllogismus,
thodus: tamē res significata est aliquid compl
ut ex singulorum definitionib. patet. NāMethod
est coordinatio præceptorū homogeneorū; Sy
gismus ppositionum triū; Axioma argumento

10 *Secundò* Loco differentiæ, in definitione a
De differentia in defi menti ponuntur hæc verba: *Quæ ad aliquid arg*
dum affecta est. Arguere (missâ significatione fo
si

quâ est idem quod accusare vel insimulare apud *nitione ar-*
ic. passim) in Logica significatione est idem quod *gumenti.*
tendere, declarare, illustrare, explicare, indicare,
quasi candidum facere. Volunt enim aliqui hanc
ocem Arguendi, esse à voce ἀργὸς *Candidus*, *al.*
s, &c. Unde ἐναργὲς est manifestum. Ex his igitur
anifesta est differentia posita. Nempe omne il-
d esse argumentum, quod affectum est ad osten-
ndum, declarandum, &c. aliud.

III. *Ad vocem Loci Dialectici.* 11

Locus à Cic. & Boeth. definitur, quod sit *sedes* *Vox Loci Di-*
gumenti. Vel est id, *à quo ad propositam quaestionem* *alectici de-*
veniens ducitur argumentum. Per argumentum a- *claratur.*
telligunt hic, more suo, probationem, vel medi-
n terminum in Syllogismo. Sic igitur idem erit
ocus & argumentum, ut à nobis definitum est. Nã
illis etiam argumentis petuntur probationes &
: sunt sedes argumentorum, h.e. probationum.
empe cum volumus al quam quaestionem cõclu-
re, tum sumimus probationem ex loco sive argu-
ento Causae, effecti, subjecti, cõtrariorum, &c. Sic
onem habere animam, probatur inde, quia mo-
tur. Locus hujus probationis est effectus. Item
emperantia non est vitium, quia est virtus. Locus
ujus probationis est à cõtrariis. Et sic in reliquis.

Vocantur autem argumenta haec *Loci* appella- 12
one Metaphorica. Sicut n. ex loco materiali, ea
uae ibi reposita sunt, sumuntur, & inde depromũ-
ur: Ita etiam ex Argumento nervi probationũm,
ui ibi repositi sunt, ad diversas materias sumuntur
applicantur.

Caeterum Boethius *l.2 de diff. Top.* & communi- 13
er Interpretes inde dividunt locum Dialecticum *Locus maxi-*
locum Maximam, & locum Differentiam Ma- *ma & Locus*
imae. *Locus Maxima*, (vel locus qui est Maxima) est *differentia*
ropositio, ex qua sumitur consequentia aliqua *Maxima.*

Syllogistica, Ex. gratia : Hic Syllogismus *Tem*
rantia est virtus, E. non est vitium.) habet consequ
tiam suam ex hac propositione, Cui cōvenit un
contrariorum, de eo negatur alterū contrarior
Hæc igitur dicta propositio appellatur Locus M
xima. Sic in aliis. Hic Syllogismus. *Qui est ani*
rationale is etiam est homo Petrus est animal ration
E. est homo) consequentiam habet ex hac prop
tione. Cui convenit definitio, ei etiam conv
definitum. Igitur hæc propositio dicta etiam
locus Maxima, sive locus qui est Maxima. M
ma autem est idem quod propositio vel Axioma

14 Locus differentia Maximæ (sive locus, qu
differentia Maximæ) est terminus ille, ex quo M
ximæ illæ sive propositiones constant. Sic in pri
propositione habeo *contraria*, in posteriori ter
nūm *Definitionis* & *Definiti*. Terminus igitur d
nitionis, definiti, contrariorum, &c. sunt differ
tiæ Maximarum.

15 Atque hîc nunc observandum, cum æquip
lentia dicimus *Argumentum* & *Locum Dialectic*
tùm intelligi locum, qui appellatur *differentia M*
ximæ. An autem etiam Loci Maximæ ad prim
Logicæ partem pertineant, postea videndum e

IV. De voce ὅρος.

16 Aristoteles argumentum vocat ὅρον 1 *prior. c.*
in quod resolvitur propositio ὅρον dico. Hoc autem
quod resolvitur propositio sunt argumenta.
vox ὅρον propriè quomodo exponenda sit, dub
interpp. Firminus ὅρον interpretatur *extremum*.
xionius *verbum* vocat, sed duræ sunt interpretat
nes. Rectiùs igitur ὅρος dicitur *terminus*. Sed
argumenta appellantur termini? Alexander u
Philoponus in 1 *prior.* & Boeth. *l. de Enunciat.* exi
mant: dici terminos, quia terminent & conclud

Argumentum vocatur ὅρος.

Cur argumentum dicatur terminus?

En-

nunciatum. Dicunturque adeò termini, ſicut in
otibus deſignamus terminos à quo & ad quem.
rgo dicuntur termini, quia ab ipſis incipit com-
oſitio Syllogiſmorum, aut axiomatum. Et rurſus
cuntur termini, quia in eos fit ultima reſolutio
opoſitionum & ſyllogiſmorum & ſic etiam 6. E-
ic. c. 11. Principia prima demonſtrationum dicun-
r πρῶτοι ὅροι. Et huc congruit definitio termini,
iam Euclides tradit *lib. 1. Element.* Ὅρος (termi-
s) eſt, quod alicujus extremum. Vide Monlor. *ad*
prior. lib. 1. § 9. in ſchol.

V. De diviſione argumentorum.

Placuit hîc potiùs Claſſes aliquas conſtituere ar- 17
mentorum, quam multis diviſionibus & ſubdivi-
onibus uti. Inprimis quia illarum multitudo vi-
tur obſcuritatem facere. In prima & ſecũda Claſ-
addimus: quæ *vulgò* dicuntur (Conſentanea &
ſſentanea.) Sunt n. etiam aliqui, quia etiam Cõ-
ntaneis ſimilia & paria, Et Diſſentaneis diſſimilia
numerant. Videatur Fonſec. *l. 7. Inſt. Dial. c.* 11. Et
rtè, ſi voces ſpectemus, Conſentanea nihil aliud
nant, quàm Convenientia, hoc eſt, quæ ſic ſe ha-
nt, ut de ſe invicem affirmari poſſint. Diſſenta-
a autem ſonant diſconvenientia, hoc eſt, quæ ſic
habent ut affirmari ad invicẽ non poſſint. Et hoc
odo Conſentaneis non ſolùm ſimilia & paria, ſed
iam Conjugata, Notatio, Definitio, Diſtributio
Teſtimonium annumerari conveniret.

QVÆSTIO I. 18

An Loci Maximæ etiam pertineant ad primam Logicæ partem?

Per locos Maximas dictum eſt intelligi propo-
tiones integras, quibus confirmari poteſt conſe-
uentia aliqua ſyllogiſtica. Quæſtio igitur eadem
t cum hac. *An regulæ vel Canones in ſingulis argu-*

mentis annotari debeant ? Quomodo quæstion
hanc tractat Doun *in Comm Logicis f.* 475. Ac vi
tur quidem Ramæi in defectu, Aristotelici au
in excessu peccare,

19 Igitur dico primò: *Illæ regulæ quæ continent pro*
tates argumentorum, proponi possunt in inventione.
re n. cujusque rei proprietates, facit, ad plenio
illius cognitionem.

20 Secundò dico: *Regulæ illæ quæ continent usum*
gumentorum axiomaticum, vel Syllogisticũ, vel Me
dicũ in Inventione per se proponi non debẽt. Tales su
Effectus non *prædicatur* de Causa sua directè, ve
nõ dicimus, Deus est Mundus, Sutor est Calceu
tem; A generis positione ad certam speciẽ non
Consequentia: A Testimonio divino valet affirm
vè & negativè *Consequentia* : Generalia *præpon*
sunt specialib. &c. Nunc confirmatur, I. Quia t
regulæ non continentur sub fine inventionis L
cæ, qui est, dirigere intellectũ in apprehẽsione
plicium. At illæ regulæ sunt de secũda & tertia o
ratione h.e. Cõpositione & Divisione axiomat
itẽ de Discursu. Docent n. an unũ rectè ex al
quatur an secus, &c. II. Quia per tales regulas c
funditur Methodus Logicę, & præcipitatur di
cam. Patet. Nã ad cognitionẽ alicujus proposi
nis requiritur cognitio omnium terminorũ i
Igitur quia in illis propositionib. etiam hi term
sunt, *Dispositio, Consequẽtia, Ordo*, &c. oportet e
hos cognosci, quod non potest fieri, nisi ex loci
ventionis saltus fiat in posteriores Logicæ part

21 Unde dico III. *Locum proprium harum regu*
esse in doctrina axiomatum, Syllogistica, Methodi
satis ex dictis sequitur. Faciunt n. directè ad fi
harum Logicæ partium, qui est dirigere men
in secunda & tertia operatione sua, hoc est, in C
positione & Divisione, & Discursu.

His tamen addendum est IV. Quia à posteriori- 22
us priora, veluti ab effectu causa, non malè illu-
strari possunt, idcirco si hoc consilio quis velit tra-
dere Canones Consequentiæ ad singula argumen-
ta, non quasi nunc docere Consequētiam velit, sed
ut illustret argumenta ipsa, non malè faciet. Et hoc
quidem consilio aliquando etiam talia axiomata
huic tractationi intuli.

QVÆSTIO II.

*An alia sint argumenta Logica præter enume- 23
ta in Theorematibus?*

Examen bonæ divisionis est in adæquatione ejus *Adaquatio*
ad divisum. Ea autem consistit in duobus: Vno, S. *divisionis*
nihil sit in divisione, quod non sit in Diviso; Alte- *est in duob.*
ro, si omnia ea, quæ sunt in diviso, fiat etiam in di-
visione. Poterat autem hic de utroque quæri. Nam
sunt qui negent, aliqua argumenta à nobis posita,
veluti locum Antecedentium, Consequētium, &c.
Sed hæc differimus ad particularem doctrinam de
singulis. Visuri igitur solùm de posteriori, Quæ-
ritur, Annon plura sint argumenta Logica, præter
enumerata. Inprimis enim aliqui Logici plura po-
nere solent.

ARTICULUS I.

De Loco ab Exemplo. 24

Respondeo: hunc locum non esse peculiare ar-
gumentum inventionis, sed pertinere ad diversa ar-
gumenta. I. Pertinet aliquando ad Testimoniū, ve-
luti si dicam: Proceleusmaticus potest poni in He-
xametro: Argumēto ab Exemplo, quia id fecit Vir-
gilius, in voce *Parietibus*, item Ennius in voce *Capi-
tibus*, &c. II. Pertinet aliquando ad locum Parium
vel similium. Ita Apostolus *Rom* 4. colligit homi-
nes justificari fide Exemplo Abrahæ. Parium scilic.

caucm

eadem est ratio. In articulo autem justificatio
omnes sunt pares, E. si uni contingit justificatio
fide, etiam contingit justificatio ex fide aliis. I
Pertinet aliquando ad locum dissimilium & im
rium. Ita *Luc.9.v.54.* Apostoli petunt ignem des
dere de cœlo, ab exemplo Eliæ, quia hoc is peti
rit, *4.Reg.1.v.10.* Sed Christus dicit Exemplum
par esse, &c. IV. Aliquando Exemplum signifi
speciem, ut Tyranni violenta morte perire sole
Exemplo fuit Julianus, Herodes, &c.

II. De Locis Personarum.

25 Loci distinguuntur in locos personarũ & reru
Loci personarum sunt illi, ex quibus sumitur l
vel vituperatio personarum. Et sunt hi: *Patria,*
xus, Parentes, Educatio, Mores, Vita genus, Res gesta,
ventus, Ætas, Mors. De his Respondeo cum Phili
Melan. *l.4 Dial.p.255.* eos includi in aliis Locis D
lecticis. Ita ad Causam efficientem pertinent
rentes, Res gestæ ad effectum, Patria ad subjectu
Reliqua adjuncta sunt.

III. De Loco ab absurdo & impossibili.

26 Hunc locum numerandum esse in Logicis
cet Melanch. *l.4. Dial.p.262. & 304.307.* Et notat
hanc regulam: *Absurda rejicienda sunt & hypoth*
ex quibus sequũtur absurda, falsas esse necesse est qui
vero nil nisi verum. Sed Entia non sunt multiplic
da sine necessitate, quæ hîc nulla est. Semper en
absurditas desumitur & indicatur ex aliquo ar
mento Logico. Sic opinio Epicuri, quod volup
Corporis sit summum bonum, cõfutatur ab abs
do, quia sic concedantur multa flagitia. Hîc con
di multa flagitia, ad opinionem Epicuri habet s
connexum, vel ut Effectum ad causam. Absurdi
autem, illius propositionis (Flagitia sunt conce
da) adjunctum est, & ex variis locis sumitur. Sic
sent

itentia. *Deus est autor peccati*, confutatur ab ab-do, quia sic sequeretur Deum non esse summè num, Consequentia hæc est ex loco Causarum Effectorum, inter quæ debet esse aliqua similitu-, quæ non est inter illud, quod est summè bonũ peccatum. Absurditas autem ipsa, est adjunctum jus propositionis, *Deus non est summè bonus*. Et ifa absurditatis est, quia Contradicentia sic si-il sint vera. Hæc enim habent implicitam Con-dictionem. Esse Deum, & tamen non esse sum-bonum. Atque ex his evidens est: *Absurditatem m non residere in te minis simplicibus sed in earum nexione, hoc est, esse in propositione integra.*

Absurditas est affectio propositionis.

IV. De Loco à necessario, probabili, vel verisimili. 27

Et hos locos *Melanchthon* ponit, ubi supra. Hi nen nõ sunt peculiaria argumenta, sed sunt affe-ones ferè generales argumentorum. Dicimus n. usas. Effectus, Antecedentia, Adjuncta, &c. ne-laria, probabilia, verisimilia. Sic dicitur *l. cum de te, ff. de prob.* Verisimilitudo multùm attenditur probationibus, ut talis quisq; præsumitur esse, alis est habitus, qualem gestat. Argumentum est adjuncto verisimili.

V. De Loco à Generatione & Corruptione. 28

Hunc locum habet Aristoteles *l. 2. Top. c. 9. §. 3. &* c. 4. Sed is pertinet ad locum Causæ, ut apparet argumentis inde sumptis. *Præterea* inquit ibi Aristoteles, *argumenta ducenda ab ortu & interitu, ex iis a faciendi vel corrumpendi vim habent, sive quis re-lat sive confirmet. Quorum enim ortus sunt in numero norum, etiam ipsa sunt bona, & si ipsa sunt bona, etiam us sunt boni. At si ortus sunt mali, etiam res ipsa sunt ala. In Corruptionibus a. è contrario arguendum est. m si Corruptiones sunt bona, ipsa sunt mala.* Si verò

Corru-

Corruptiones sunt mala, ipsa sunt bona. Eadem ratio
in iis, quæ efficiendi vel corrumpendi vim habent. Qu
n. efficientia sunt bona, etiam ipsa sunt bona, & quor
corruptiva sunt bona, ipsa sunt mala, Hæc Aristotel
Confer *Fonsec. in Instit. Logic. lib. 7. c. 21.*

29 VI. *De Loco à Signo.*

Hunc locũ etiam *Melanchthon* habet. Talæu
Rhetoricis videtur referre ad adjunctum. Nam M
tonymiã signi, vocat Metonymiã Adjuncti. Dici
men potest, melius etiam ad alia argumenta refe
signũ. Cordis vis prostrata est (argumento à sign
quia non est pulsus vel motus in arteriis. Hic sig
est effectum. Sic: sentio latus circa costas intus p
gi, & accedunt difficultates, anhelitus, febris. E
Pleurisis incipit Argumentum hoc ducitur à sig
ex loco Consequentium. Heri fuit vespertina
bedo cœli. E. hodie est serenitas. Argumentum
à signo, sumpto ex loco Antecedentium, & sic in
liis. Atque sic signum non est peculiare argum
tum, sed est quasi aliorum argumentorum affect
In quantum enim aliquis effectus vel Causa vel
liquod Consequens, &c. in sensus incurrit, & al
notificat, sic illa res signum dicitur. Confer Keck
syst. Log. p. 205.

30 VII. *De Loco Positivi & Comparativi.*

Et hunc locum Aristoteles habet *l. 2. Top. c. 11.* Ex-
plicaturq; ab August. Hunnæo *l. 5. Dial.* Ex eo lo
sunt hæ argumentationes, I. *A Comparativo ad* po-
sitivum arguitur affirmando. Mel dulcius est lac
E. mel dulce est. Virgilius doctior est Horatio. E.
Virgilius doctus est. II. *Arguitur à positivo ad Com-*
parativũ, negando. Vt Zoilus non fuit doctus Poe
E. nõ fuit doctior Homero, & sic deinceps. Possu
n. hi loci referri vel ad Comparationem major
& minorum. Nituntur enim his axiomatibus: S

ind,

ſt, quod majus eſt, etiam ineſt quod minus eſt. ſi non ineſt quod minus eſt etiã non inerit quod jus eſt: Vel etiam referri poſſunt ad locum to- & partium. Eſt enim comparativus cum poſiti- collatus quędam ſpecies ſeu aliquid minus uni- ſale. Quod inprimis evidens eſt, ſi Comparati- circumſcribatur, per præpoſitam particulam gis, ipſi poſitivo. Sic igitur hæc collectio (mel eſt cius vel magis dulce quam lac. E. eſt dulce) bo- ſt, quia cuicunq; convenit ſpecies, etiam ei cõ- it genus & ſic deinceps. Eadem ratio eſt loci à *rminato ad ſimplex* (quem Ariſt. habet *l. 2. Top.* 4.) Nam determinatum eſt veluti ſpecies ſim- is, ***Locus à determinato ad ſimplex.***

VIII. *De Loco ab Appoſitione vel Adjectione.* 31

Et hic locus eſt apud Ariſt. *l. 2. Top. c. 11. §. 1. Prater- tiam locus eſt,* inquit Ariſt. *ab adjectione, ſi alterum ri adjectum faciat bonum aut album, cum antea non album aut bonum, certè quod eſt adjectum erit albũ bonum, quale etiam totum facit. Præterea, ſi ad id, d tale eſt aliquid adjectum magis tale faciat, quàm ea erat, id quoque, quod eſt adjectum, tale erit.* Ita locum ab Appoſitione ſequitur: Ignis admotus ię eam facit calidam. Ergo ignis eſt calidus. Gla- s appoſita manui reddit eam frigidam, E. Glacies frigida. Qui verſatur cum libidinoſo fit im- bus. E. Libidinoſus eſt improbus. Habentque c, & iſtiuſmodi alia conſequentiam ſecundum nc Canonem. Quam ſibi qualitatem contrahit una, ex alterius appoſitione, eam qualitatem oq; habere rem appoſitam, neceſſe eſt. Sed hic us optimè refertur ad locum cauſæ & effecti. olligitur enim ex effectu ignis (calefacere aquã) od ignis ſit calidus; Ex effectu glaciei (infrigi- e manum) quod ſit frigida, & ſic in cæteris.

Appo-

Appòſitio autem ſive adjectio, aut approximatio
gentis ad patiens eſt conditio requiſita in agent
ut infra dicetur.

IX. De Loco ab Vſibus.

Hunc addidit Franciſcus Titelmannus *l.5. Di*
32 *Conſid.c.19.* ſatis prolixè, dicens ex duobus axiom
tibus hic argui, 1. *Cujus uſus bonus eſt, ipſum quoq*
bonum eſt. 2. *Cujus uſus malus eſt, ipſum quoq; mal*
eſt. Verùm uſus nihil aliud eſt quam effectus, ut
ipſius Titelmanni exempla oſtendunt. Proba
vinum eſſe bonum, ab ejus uſu, quia uſum bon
habet, Lætificat cor hominis, confirmat im
cilles, conſervat vigorem corporis, &c. quæ om
effecta vini ſunt.

CANONES.

DE ARGUMENTO.

33 I. *Omne argumentum eſt terminus ſimplex. Eſt a*
Ariſt.1.Top c.4.§.3. Hæc conditio eſt argumenti,
diſtinctionem ab axiomate, ſyllogiſmo & Met
do. Eſtq; ſenſus, quod nullum argumentum et
habeat compoſitionem aut diviſionem aut diſc
ſum. Unde relinquitur, ſi alterius generis cōple
ſit, minor compoſitione & diviſione axiomat
aut diſcurſu, quod ea non repugnet argumēto.
lis eſt qualiſcunq; complexio vocum, in quant
illæ unum conceptum abſolvunt, & ſine acceſſ
ne alterius integrum axioma non faciunt. Ita d
nitio eſt argumentum atque adeò ſimplex eſt, q
de ſe non facit propoſitionem integram, Etſi pl
bus vocibus (genere & differentiâ) conſtet. F
autem demum integram propoſitionem, cum
ditur definito. Vide ſupra *num.5. & ſeqq.*

II. *Omne argumentum dicitur relativè ad aliu*
34 ta patet ex officio arguméti, quod eſt eſſe affect
ad aliquid arguendum. Ita cauſa refertur ad e

ctu,

um,ſubjectum ad adjunctum, Par ad aliud par, ſi-
le ad aliud ſimile. Definitum ad definitionem, &
iſſim, & ſic in cæteris. Et ſic ſubſtantia & acci- *Subſtantia & accidens cur non ſint argumenta?*
is non ſunt argumenta Logica quia hæc non
t relativa. Subſtantia enim non eſt accidentis
ſtantia, ſed reſpectu ad accidens remoto, adhuc
ſubſtantia. Eſt autem obſervandum 1. Intelli-
xioma de argumentis ipſis, non de eorum exē-
. Cauſa & effectum relata ſunt, & ita cauſa eſt
cti cauſa, & effectum eſt cauſæ effectum. At
is & mundus, arcularius & menſa quam facit,
ſunt relata. 2. Relationem inter argumenta
eſſe uniuſmodi. Alia igitur ſunt relata unius
ninis, ut Paria, Similia, Oppoſita. Alia ſunt no-
um diverſorum, ut Cauſa & effectum; Defini-
& definitum.
)ubium incidit de privantibus, quæ non viden- 35.
relativa eſſe. Nam Ariſt. 8. *Top.* & ex eo Perer. *l.* 5.
ult. ajunt: Unum eorum quidem, hoc eſt, priva-
nem, definiri per habitum, ſed habitum non
niri per privationem. Unde conſequens: Habi-
& privationem non eſſe relata, quia relata di-
tur mutuò. Imò expreſsè id tradidit Ariſtoteles
teg. c. 10. §. 17. Privationem, *inquit*, & Habitum
opponi ut ad aliquid, perſpicuum eſt, quia id i-
n quod eſt non dicitur oppoſiti. Nam aſpectus
eſt cœcitatis aſpectus, nec aſpectus cœcitatis
Sed propter hæc non eſt recedendum à genera-
te ſuperioris propoſitionis, quæ ibi ſatis confir-
ta eſt. Confunduntur autem in proxima inſtā-
ipſa argumenta cum eorum Exemplis. E. de ar-
nentis ipſis verum eſt, ea eſſe relativa, non autē
orū exemplis, ut dictum eſt priùs. Objectio aūt
e exemplis privantiū. Et ſic tum apparet, ſubti-
intuendo privativa magis relata eſſe quam alia
umenta, quia, ut viſum eſt in objectione, ad ex-

empla privantium diffunditur etiam qualiſcunq
relatio, in quantum privatio definitur per habit
quod non eſt in aliis argumentis, in quibus ſolù
reperitur relatio, ſiſtendo in ipſis argumentis.
III. *Quod eſt correlativum alicujus argumenti*
38. *etiam eſt argumentum*, Veluti ſi cauſa eſt argum
tum, etiam effectum eſt argumẽtum. Et ſic in al
E. ſi adjuncta referantur ad locos Dialecticos,
fatentur Ariſtotelici, etiam iis annumerandum
ſubjectum. Vide *infra c.* 8 *n.*6. *& ſeqq. in comm.*
IV. *Vnum argumentum habet ſolùm unum co*
37. *lativum.* Hoc ſumitur ex generali natura con
riorum (ſub quibus ſunt Relata.) In iſtis enim u
uni tantum opponitur. Igitur ſpecies malè dic
correlativum generis, ſimul & individui, ſed ſol
refertur ad genus. Vide inf. *c.*29 *n.* 69. *in Comm.*
38. V. *Quod continetur ſub aliquo argumento, ejus*
relatum continetur etiam ſub correlato illius argum
Veluti ſi inſtrumentum eſt efficiens, etiam inſ
mentum eſt effectum. Et ſic, ſi ſubjectum co
netur ſub toto, ut Perionius vult, etiam ad
ctum continetur ſub parte, Vid. *infra c.*8, *num*
Comm.
VI. *Quicquid ab alio diverſum eſt argumen*
39. *habet etiam diverſum modum arguendi.* Nam di
ſitas, in modo arguendi, variat eſſentialiter a
mentum. Ita quia inſtrumẽtum arguit eodem
do quo efficiens, nõ poteſt eſſe genus diverſu
efficiente. Ex iſto infertur quod quæ habent
dem arguendi modum, ſint idem argumentu
VII. *In quodcunq; reſolvitur aliquod axioma*
40. *Syllogiſmus id eſt argumentum.* Nam illa mate
ſuam non ſumunt aliunde quam ex locis Dia
cis. Et ſic omne axioma eſt diſpoſitio argun
cum argumento: Et omnis Syllogiſmus conſ
tribus terminis, qui tria ſunt argumẽta. Et ſic
al

qua axiomata, & aliqui Syllogismi non possunt
iter resolvi quam in antecedentia & Consequẽ-
vel connexa, inde necessariò sequitur; quod an-
cedentia & Consequentia itemque Connexa
t argumenta. Vide *infra c.* 9. *&* 10.

VIII. *Vnumquodq; argumentum definiendum est* 41.
suo non alieno correlato. Ita Causa definitur cujus
Res, hoc est, effectum est. Effectum est quod à
usis pendet. Sic igitur proprium non est bene de-
itum à Porphyrio *in Isag. c.* 4. Proprium est, quod
i *speciei* convenit &c. Nam proprii correlatũ non
species, sed subjectũ: Ex hoc fundamẽto Doun.
.1, *Dial. c.* 15. rejecit definitionem contrariorum,
æ dicuntur sub eodem genere maximè distare.

IX. *Definitiones argumentorum Logicorum debẽt* 42.
bere veritatem in rebus. Explicant hoc verba Za-
rellæ quæ illustria sunt. Omnia præcepta Logica
Definitiones Logicæ (inquit *in lib. de Nat. Log.*
.7) veritatem habent de primis, non de secundis
tionibus, de primis tamen, non prout rerum no-
nes sunt sed ut secundis notionibus subjacẽtes,
od exẽplis clarius reddetur. Animal est vox pri-
e notionis, genus verò secundæ. Dicit igitur Lo-
cus, genus prædicari de pluribus in Quid. Hæc
finitio, Estné vera de hac voce *genus*, an de hac
ce *Animal*? Certè non de hac voce *genus*. Hæc n.
speciebus non prædicatur. Siquidem homo non
genus, sed de illa voce *animal*. Homo n. est ani-
al (idem habetur apud Armand de Bello Visu *l.* 2.
rm, c. 283.) Attamen animali competit, nõ prout
s est, & prout est animal, sed prout ei ab intelle-
u tribuitur hoc nomẽ genus &c. Et proinde malè
gillatur Ramus, quod realem quasi definitionem
usæ dedit. *Vide inf. c.* 2. *n.* 3 *in Com.*

X. *Vna eademq; res potest ad diversa referri argumẽta.* 43.
cut in genere plures relationes fundari possũt in

uno absoluto, ita est etiam in relatione arguen-
Veluti *Homo* respectu suarum operationum cau-
est: respectu Dei est effectus : respectu doctri-
subjectum: respectu rerum objectarum adjũctu-
Respectu doctrinæ sibi non competentis, est div-
sum: respectu lapidis, disparatur: respectu best-
adversum respectu non hominis Contradice-
respectu bullæ aliquid simile: respectu alimalis, s-
cies. Et sic deinceps. Et idem est in aliis.

CAPUT SECUNDUM

De Causis in Genere.

1. Inter consentanea est I. Causa & cau-tum.
2. Causa est cujus vi effectum est, vel: Cau-argumentum est Notio Logica, secũdu-quam rebus convenit influere in aliud-se, sic ut hoc ab istis dicatur dependere.
3. Influere esse in aliud fit intrinsecè vel -trinsecè.
4. Intrinsecè influunt, quæ sic dant esse-intra rem effectam maneant, & eam -sentialiter constituant, ut *materia & for-*
5. Extrinsecè. Quæ sic dant esse, ut mane-extra essentiam rei, ut *efficiens* & *finis*.
6. Quatuor igitur Causæ sunt: *Efficiens, Ma-ria, Forma, Finis*.

COMMENTARIUS.

I. De Voce *Causa*.

I. Unde dicatur Causa. Hic duo notanda sunt; 1. Vocis Notatio -
Ety-

ymologia. Secundò Ambiguitas ejusdem. Quā-
m ad primum Causa putatur dici quasi *Cavissa* à
vendo. Becmannus *lib. de orig. ling. lat.* dictam pu-
sic, ut Causa sit quasi *cauta*. Esse enim has lite-
S. & T. εὐμεταβλήτους, indeque infert, non esse
n vocem scribendam per ss. Sed unico S. Est au-
n utraq; notatio sumpta ex officio causæ, quod
n tenentes *cauti* simus & muniti in rerum cogni-
ne, quodque *cavere* possimus omnis generis er-
es.

Quantum ad alterum, Vox Causæ variè sumi- 2.
, I. apud Rhethores Causa est idem quod The- *Ambigui-*
, oratione aliqua tractandum. Sic dicunt, *tas in voce*
quatuor genera Causarum, Demonstrati- *Causa.*
n, Deliberativum, Didascalicum & judicia-
. II. Causa est idem quod efficiens. Ita hæc
sumitur in his axiomatibus: *Qualis Causa, talis*
tus: Item, *Causa Causæ est etiam Causa Causati,*
Item, in Divisione Causæ in Univocam & æ-
vocam & sic deinceps. Est autem hæc usurpatio
e, quod efficiens nobilissimum influxum &
salitatem habeat. unde per ἀντονομασίαν vel κατ'
ἐξοχὴν causa dicitur. Hoc sensu videtur etiam se-
dum quosdam dixisse Augustinus *l. octoginta*
m quæstionum q. 28. Omnem causam esse efficiē-
: Sed fortasse etiam non est absurdum dicere:
gustinum hic secutum esse sententiam Platonis,
us aliâs studiosus fuit, qui affirmatè tradit, solā
cientem dici debere Causam, ut est in Dialogo
pulchro, qui aliâs Hippias major dicitur. III. Su-
tur latè pro omni eo, quod ordinem qualiscun-
e consecutionis habet ad aliud. Sic Aristot. 12.
t. c. 2. privationem vocat Causam. Et Græci Pa-
s Patrem in divinis passim vocant αἴτιον Causam
i. (videatur Damasc. *l. 1. de orthod. fid. cap. 9. 11. 13.*
thanas. *in Actis Nicenæ synodi* & Nazianz *orat. 29.*

de dogmate & Constit. Epist. & orat. 35.) Et tamen i
rigore loquendo, pater non tam Causa quam pri
cipium vocari debet in respectu eo quem habet
filium. Imò sic etiam essentia divina dicitur e
Causa ut sit sapiens apud August. l. 7 de Trinit. c
Plura hujus generis habet Fonsec. l. 5. Metaph. c
p. 7. s. 2. IV. Sumitur medio modo, pro illis Entib
à quibus intrinsecè extrinsecè, res depēdet. Et h
sensu convenit efficienti, materiæ, formæ, & fi
Eam significationem declaravit Arist. *l.* 5. *Met.*
& est hujus loci.

3.] *II. De Definitione Causæ.*

Variæ solent à Doctoribus afferri definitio
Causę. Perer. *l.* 8. *c.* 1. Causa est, *inquit*, quę in suo
nere per se & principaliter concurrit ad constit
dum effectū. Suaretz *disp.* 12. *Met s.* 2. *n.* 4. sic: Ca
est principium per se influens esse in aliud. Ex v
ribus sic Plutarchus *lib.* 1. *de placit. Philos. c.* 11. C
est per quam aliquid contingit. *Alii*: Causa est i
quod aliud sequitur. Ex Aristotele *l.* 2. *Phys. c.* 7. t
multi sic definiunt, Causa est id quod reddi
cùm inquirimus, propter quid res unaquæq;
habeat. Dicit autem ibi Aristoteles tot esse ca
quot quæstiones sunt de Propter Quid. Ὅτι δ
αἴτια, καὶ ὅτι ἐστὶ τοσαῦτα καθ' ἀριθμὸν ὅσα φαμὲν δ
Τοσαῦτα γὰρ τὸν ἀριθμὸν τὸ διὰ τί περιείληφεν.

4. *Cæterùm* studiosè hic notandum I. Definit
intelligendum non de re quam causam voca
sed de argumento Causæ. Logicus enim non
siderat, & definit res, sed notiones secundas re
positas II. Definitio tamen debet declarare r
psam cui conveniat hæc notio Logica, ut di
Causa. Hoc inprimis clarum est ex eo, quia n
semper dicit respectum ad id cujus notio. N
nes autem secundæ sunt notiones rerum. Erg

nt respectum ad res, & per hoc etiam ex illo re-
ectu sunt definiendæ. Hoc ostendit Zabarella ex *l. de nat.*
finitione axiomatis & generis, quæ non conve *Log. p.* 47.
unt vocibus illis, axioma, genus, sed conveniunt
bus significatis, veluti huic, (*Homo est risibilis*) cui
iponitur notio hæc, ut dicatur axioma, & Huic
nimal) cui imponitur notio hęc, ut dicatur genus
ominis.

5. Denique (ut specialiùs dicam) hoc probè adver-
dum, in definitione Causæ, ut ea sic formetur ne *Deus pater*
commodari possit patri, generanti filiũ, in divi *enim est*
s. Etsi enim Deo non repugnet ut dicatur Causa, *Causa filii.*
men filio, qui etiam Deus est, videtur repugnare,
dicatur causatum, propterea quia causatũ & Ens
pendens videntur esse eadem. Esse autem Deum
esse Ens dependens videtur implicare. Et sic etiã
thanas. *in expos. fidei tom.* 1. *f.* 80. ait filium non de-
ere dici productum vel emanâsse. Hoc igitur
onsilio sic facimus definitionem Causæ : Causa
t notio Logica, secundum quam rebus convenit
er se esse influere in aliud, ut hoc ab illo *dependere*
icatur. Et hoc modo filius à patre genitus : vel
piritus ab utroque procedens, non possunt dici
fecta, nec pater potest horum respectu dici cau-
. Nam Filius & Sp. S. non sunt Entia dependen *Dependens*
a à patre, quia ut dicatur aliquid ab alio pendere, *quod dica-*
uo sunt necessaria, unum, ut habeat esse ab alio *tur.*
uens sive participatum. Alterum, ut habeat esse
istinctum ab eo, à quo dependet. Videatur Sua-
etz *disp.* 12. *Metaph. sect.* 2. *num.* 6. Et Leuchettus *l.* 1.
ent. dist. 2. *quæst.* 6. *in fine*, Ex Scoto *ibidem*. At Filius
& Spiritus S. non habent esse distinctum à Patre.
Pater enim generans filium, communicavit ei ean-
dem numero essentiam, quod præter testimonia
Scripturæ, probatur etiam ex ratione generationis.
Generationem enim perfectissimam decuit esse in

divinis. Eò autem perfectior eſt generatio , qu
major eſt ſimil tudo vel identitas in gignente
genito. Infimi igitur gradus generatio eſt;qua g
gnens tribuit genito naturam ſimilem gener
Talis eſt generatio æquivoca. Superioris grad
generatio eſt, quâ gignens tribuit genito natura
ſimilem in ſpecie. Talis eſt generatio,quæ vul
dicitur **Univoca** , quâ ſcilicet homo homine
Leo Leonem generat. Summus igitur gradus ge
rationis eſt,quâ gignens genito communicat e
dem numero naturam ſuam. Neque enim eſt m
jor identitas quam hæc. Atque ſic, quia omnia
vina ſunt ſumma, decuit etiam generationem q
in divinis eſt, eſſe ſummam,h.e talem in qua ſu
ma eſt unitas gignentis & geniti. Conferri pot
Armand.de Bello Viſ.*l.* 2. *Term. Theolog. & Phi*
*c.*50. De Cauſarum diviſione mox videbitur, nu
libet quærere.

QVÆSTIO I.

Cujus diſciplinæ ſit agere de Cauſis.

6. BReviter reſpondens ſuppono. I.Unam ean
querem poſſe à diſtinctis diſciplinis tract
modò modus conſiderandi ſit alius atqu
lius. Atque hoc commune doctorum pronun
tum probatione non eget. II. Suppono. Conſ
ratio Cauſarum duplex poteſt eſſe. Una gener
h.e.qua definiuntur ſumma cauſarum genera.
tera ſpecialis, quâ definiuntu . Cauſæ in partic
ri , veluti Anima , quæ eſt Cauſa in particular
ipſo,quia eſt ſub genere cauſæ formalis. Infor
enim hominem, & ſic in aliis.

7. III. Suppono: Generalis tractatio Cauſa
duplex eſſe poteſt , una , quâ illa Cauſarum ge
proponuntur ſolùm cognoſcenda h.e.ſic, ut i
lectus diſtinctam habeat cognitionem Entis il

uod Causam, vel Efficientem vel Finem, vel For-
am vel materiam vocamus, adeoque inquirat in
eculiarem singulorum Entitatem, Existentiam,
ausalitatem, atq; adeò etiam proprietates alias.
tera generalis causarum tractatio est, quâ non
gnitionis sed operationis gratiâ tractantur, hoc
t, prout ea faciunt ad argumentandum, defini-
dum, &c.

His positis dico primum I. *Specialis consideratio* 8.
usarum pertinet ad speciales disciplinas. Sic Causæ
rtutum & vitiorum & felicitatis civilis pertinẽt
Ethicum, Causæ rerum naturalium ad Physi-
m, ut Arist. docet 2. *Phys. c. 7. t.* 70. Cum dicit: Phy-
i esse omnes quatuor causas nosse, & quæstionẽ
â quæritur propter Quid in communes causas
turaliter reducere. Hæc res satis clara est.

Specialis causarum tractatio.

II. *Generalis cognitio causarum pertinet ad Meta-* 9.
ysicam. Confirmatur: Quia causalitates sunt ge-
rales affectiones Entis, juxta quod & ens distin-
itur in causam & causatum. At omnis scientia
it de sui subjecti affectionibus, tum de generali
is, tum, de specialioribus, quoad usque scilicet
titur constitutio disciplinæ, quæ in scientiis
heoreticis sumitur ex subjecti abstractione à
ateria. Unde in Metaphysicis omnia ea tractanda
nt, quæ à materia secundum rem & rationem
dque vel per essentiam vel indifferentiam) ab-
rahi possunt.

Tractatio causarum Metaphysica.

Objicis; Causæ hoc modo abstrahi non possunt, 10.
primis materia & forma. Hæc enim sunt essen-
alia principia corporis, & non possunt esse nisi in
orpore, ut inde patet, quia utrumque horum est
bstantia: Ideoque etiam non componunt intrin-
cè nisi substantiam. At non componunt substan-
am incorpoream, sive spiritualem, quæ est expers
ateriæ & formæ. E. componunt solùm substan-

Objectiones contra priorem conclusionem.

tiam corpoream. At ea, quæ solùm conjuncta sun
corpori, non possunt secundum rem & ratione
abstrahi à materia, quia corpus omne est comp
situm ex materia. E. etiam non possunt considera
in Metaphysica, quæ solùm de iis agit quæ à mat
ria isto modo abstracta sunt. Et Soncinas *l.* 5. *M*
q. 15. hinc prorsus negat Metaphysicum quicqua
demonstrare per materialem causam.

Responderi tamen potest 1. Metaphysicam a
10. quando qualitercunq; egredi ex abstractione su
ut ea felicius cognoscat, quæ intra eam sunt.
aliquid agit de substantia corporea, ut melius c
gnosci faciat substantiam incorpoream, quaru
illa extra, hæc intra abstractionem Metaphysica
est. Videatur Suarez *disp.* 2. *Metaph. s.* 2. *n.* 24. &
n. 41. Sic igitur etiam posset agi in Metaphysica
materia & forma, ut & facilius cognosci possi
ctus & potentia, quorum ille per formam, hæc
materiam illustratur. Ita docet Colleg. Conimb
11. *procem. Phys. q.* 1. *a.* 5. Deinde Respondetur solidi
Metaphysicam directè agere de materia & forn
& contineri etiam sub abstractione Metaphys
inprimis quia indifferenter se habent ad corpo
& incorporea. Est enim etiam materia & forma
cidentium, veluti trianguli materia sunt tres lin
Hinc igitur quando materia & forma dicun
substantiæ, & ideò etiam solùm substantiæ (c
poreæ) principia, necessariò intelligendum id
καὶ ἀντονομασίαν, quod scilicet nobiliori & p
cipaliori ratione conveniat formæ vel mat
substantiali esse materiam vel formam. *Ad*
quod dicuntur principia corporis, non officit c
siderationi Metaphysicæ, quod propterea non
sint abstrahi à materia. Nam primus motor et
est principium corporum, sicut propterea de c
git Arist. *l.* 8. *Phys.* Et tamen etiam de eo agit

M

letaphysicis ut Zab. docet *lib. de Invent. prim. mot.* *p.* 5. Denique: Cur materia & forma non possunt ci abstrahi posse à materia. Abstrahi à materia Metaphys. est nihil aliud, quam vel non esse mpositum ex materia & forma (hoc modo Deus Angeli sunt Entia abstracta à materia, vocantur-ue Entia Abstracta secundum Essentiam) vel sal-m in conceptu suo primò non includere mate-am, etsi sub materia Physica etiam esse possint. At ateria & forma neque sunt composita ex mate-a, neque etiam includunt in conceptu suo mate-am primò, ut cuivis patet.

III. *Alia generalis tractatio causarum pertinet ad* *gicam.* Confirmatur ex fine Logicæ qui est men-ta in habitibus practicis. Nam faciunt causæ ad nè disserendum, indeque sumuntur à causis loci obationum, atque sic ad opera Logica referun-r. 12.

Qualis causarum tractatio pertineat ad Logicam.

Est autem manifestum ex his discrimen inter actationem Logicam & Metaphysicam, etsi utra-ue generalis sit. Colligamus discrimina, contra ciferationes Ramistarum, I. In Metaphysica cau- & causatum sunt differentiæ dividentes Ens. In ogicis dividunt argumentum. Et ita sunt notio-s secundæ in Logicis. II. In Metaphysicis solùm gnitionis gratia tractantur, sicut fieri solet & de-t in scientiis Theoricis. In Logicis autem tra-antur operationis gratia. III. Ideóque ibi consi-rantur distinctissimè, inquirendo in omnes pro-ietates accuratè disputando de singularum cau-rum Entitatibus, causalitatibus, &c. Hic autem qualitercunque & ruditer quasi cognoscun-tur, quantum scilicet ad operandum sufficit. Alia mitto. 13.

Differentia doctrina Logica & Metaphysica de causis.

QUÆ-

QUÆSTIO. II.

De Divisione Causæ in Internas & Externas.

14. HÆc divisio sumitur ex Arist. quando inqui
l.5.Metaph. c.1. Ἀρχῶν αἱ μὲν ἐνυπάρχουσαι εἰσι
αἱ δὲ ἐκτὸς, hoc est, *principiorum alia quidem*
inexistentia vel intrinseca sunt, alia autem extra. Indé c
acceptatur ab omnibus fere Philosophis, & ex ind
posita est in nostris Theorematibus. Impugna
Objectiones Dounami. tamen eam Greg. Dounamus *lib. 1.comm. Dial.c.*
*fol.*105. his rationibus. I. Quia hæc divisio pecca
in legem sapientiæ, (hoc est, non est reciproca. L
gem enim καθ' ὅλου vocat Legem sapientiæ.) Nam
inquit, internum vel Externum esse, non est caus
proprium, sed aliis etiam argumentis, ut effecto
adjuncto, commune. II. Peccat hæc divisio in Leg
veritatis, (hoc est, in Legem κατὰ παντός.) Nam
materia & forma, quatenus intra effectum sun
nomen suum amittunt, ut quibusdam placet. Cum
enim effectum ingressæ sunt, membra fiunt, qu
non sunt ipsa materia & forma, sed earum symbo
la. III. Finis, qui perfectio rei est, ejusque aptitud
ad usum, inter internas potius causas numerand
est quam Externas. IV. Lex Methodi non patitur
efficiens & finis sub eodem genere comprehendi
tur. Nam ut Arist. ait. *Phil.* 10. 3. Finis est efficien
oppositus, quoniam efficiens prima est causa, fin
verò ultima. Et, si internas causas præposuerim
externis, materia & forma, quæ efficientis qu
dammodo effecta sunt, efficienti præponentur.
contrà externas prætulerimus internis, finis q
formæ fructus est non modò formæ anteponer
tur, sed etiam materiæ, quæ formam semper ant
cedit, *Hæc ille.* V. Accedit, quod singulæ causæ div
duntur per Externum & Internum. Efficiens al

t Interna, alia Externa, quarum illa ϖϱηγυμένη, ec πϱοκαθαϱτικὴ vocari solet. Sic etiam finis in arbus ext mus est vel internus. Sicut fini internus ıysicæ est cognitio rerum natural um. Ex ernus ;, ut medicari possimus, vel ut possimus eam dore, &c Forma etiam est interna (ut in hom ne ama rationalis) vel Externa (ut in eodem figura ecta.) Denique etiam materia talis est. Nam dinguitur materia in immanentem & transeuntẽ. igitur materia aliqua est transiens & non immans, tum certè materia aliqua non videtur esse erna. Imò immediatè à quibusdam distingui soin materiam externam & Internam.

Nihilominus contraria sententiã confirmatur. utoritate Aristotelis, cujus verba Antè posita it, & aliorum Philosophorum. Communiter en ferè accipitur illa divisio. 2. Probatur per ranem. Ad veram divisionem sufficit si in aliquib. tibus reperiatur aliqua ratio communis, per am in aliquo genere conveniant. Sed talis comnis ratio reperitur in materia & forma ex una te. Et in Efficiente & fine ex parte alia ; Ergò isque peculiare genus assignari potest. Patet asıptum, quia materia & forma hoc communihabent, intrinsecè causato dare Esse: Efficiens em & finis hoc communiter habent, Extrinseolùm attingere Causatum. 3. Confirmatur ves per solutionem contrariorum argumentoa. 15. *Divisio ista approbatur.*

Ad Primum igitur Respondeo, Divisio debet eseciproca, non quantum ad voces necessariò, quantum ad res nominibus significatas. De ori patet, Nam plurimæ divisiones fiunt per vocommuniores, sic substantia dividitur per prim & secundam. Qualitas item in Physicis est ma vel secuda, &c. Sic etiam Ens, Propositio, Ju- 16. *Solvuntur objectiones.*

stitia,

ſtitia, Phyſica & Metaphyſica, dividuntur per ter
minos hos Univerſale & particulare. Et tamen no
propterea hujus, vel iſtius, vel illius diſtributio ma
la cenſetur, quia fiat per vocabula communior
Sufficit itaque reciprocatio quantum ad res ſigni
ficatas. Talis autem reciprocratio hic eſt. Nam ne
que effectus neq; adjuncta nec alia dicuntur inte
na vel externa ratione eſſentiæ ejus rei cui dicun
tur interna vel externa, hoc eſt, ut eam vel conſti
tuant intrinſecè vel non conſtituant.

17. *Ad ſecundum* Reſpondeo 1. Notando κατάχρησ
Membri requiſita, quando materia & forma membra dicuntur. Na
ut aliquid membrum dicatur, hic requiri ſolet,
Ut ſit aliquid materiale, & per hoc nulla forn
appellatur membrum: 2. Ut habeat partes diſ
milares. & per hoc ſanguis, vel alius humor co
poris noſtri non appellatur membrum. 3. Ut h
beat vitam in ſe. Unde æquivoce ajunt Dd. me
bra tribui cadaveribus. Hæ autem condition
non conveniunt materiæ & formæ, 2. Dico de
ipſa: ſi materia & forma prout in compoſito ſu
non ſunt cauſæ, ſed membra (rectiùs partes) ſ
lùm, tum revera cauſæ non ſunt. Nam extra h
non habent verè & principaliter dictam relatio
cauſalem, ſecundum quam influant in cauſatu
At negatâ cauſalitate negatur etiam cauſa.

18. *Ad tertium*: Negandum eſt, finem referri deb
ad cauſas internas. Nec probatur per ea, quæ in o
jectione inſinuantur. Perfectio quod dicatur n
officit. Nam perfectio duplex eſt, Interna, quæ
cari ſolet ἐντελέχεια & Externa, quæ vocari ſo
τελείωσις. Cùm igitur finis perfectio dicitur, po
rior intelligenda eſt: Si enim finis ſolùm eſt forn
fructus, (ut poſtea dicit Dounamus) Et formâ p
ſitâ res eſt, ſequitur omninò: Finem non dare p
fectionem internam, quia ſic ipſâ re prior eſſe

s. Aptitudo autem rei ad usum, nec finis est, nec
t aliquid essentialiter alteri intrinsecum, sed est
junctum consequens essentiam.

Ad quartum: Oppositio efficientis & finis non 19.
ficit, quò minus hæc comprehendi possint sub u-
genere. Nam divisio generis in species tantò
lior est, quātò major est oppositio inter species
ndivisas. Quod autem ad ordinem causarum *De ordine Causarum.*
inet, perinde est, quæcunque priori loco tracte-
r, quia sunt quasi species univocæ ejusdem gene-
. Inter has autem ordo est arbitrarius. Videatur
Sent. *Ex.* 11. *ax.* 1.

Nec obstat ordo causandi, quod scil. forma sit
asi effectum efficientis, & finis formæ fructus,
oq; forma fini, & formæ efficiens præponi de-
at. Nam inter species ordinandas non tam habe-
respectus ad habitudinem, quam ipsæ ad invicē
bent, quàm habitudo illa, quā habent ad genus
um. Ideoq; si æquè primò genus participēt, æquè
mò etiā tractari possunt. Exemplo declaremus:
quę ad sensationem requiruntur, sunt anima,
jectum organum & medium, sicut in visione est
ter animam, Color, oculus, perspicuū. Hic ob-
tum primam activitatem habet, postea concur-
medium speciem deferens, deinde, est organum
ciem recipiens, deniq; est anima speciem judi-
is. Et tamen nulla necessitate tenemur, ut primū
objecto, postea de medio, denique de organo
atur, & ultimè de anima. Quin imò si argumen-
n efficax esset. Finis omninò præponendus esset
icienti, quia respectu hujus, etiam causalitatem
ercet, movendo illud ad agendum. Et tamen
ounamus non admittit finem primo loco poni.
Ex his etiam plana est decisio illius quęstionis
ordine causarum.

Ad

21. *Ad quintum*: Prænotanda est ambiguitas in hi terminis: Internum & Externum, quam præ alii dilucidè tradit Zab. *l.1. de propos. necess. c.10.* & *l.2. de med demonst. c.9.* Igitur Internum & Externum b fariam sumuntur, vel ratione essentiæ, vel ratio loci & subjecti. Interna & Externa ratione esse tiæ sunt, quæ essentiæ constitutionem vel ingr diuntur, vel extra eam sunt. Interna autem ratio subjecti appellantur ea, quæ (essentiam quide non constituunt, sed tamen) intra rem hærent. I eruditio est aliquid internum (adjunctum) homi Externum autem ratione subjecti dicitur, qu non intra rem hæret, sed extra rem illam est, c dicitur Externum. Ita vestis est aliquid externu homini. Hinc igitur dico, quando causæ (in gen rali) dividuntur in internas & externas, tùm int ligi priori modo. Ideoque sola materia & for ratione essentiæ sunt internæ. Finis autem & ef ciens non sunt internæ sed externæ.

22. *Efficiens quomodo externa & interna?* Nunc autem specialiter Respondeo 1. De ef ciēte, per verba Zabarellæ *ex l.1. de propos. necess. c.1* Omnis causa effectrix quæcunque illa sit, Exter dicitur, habitâ ratione essentiæ effectus. At loco subjecto non omnis dicitur Externa. Datur en aliqua interna hoc est, in eo ipso subjecto existe in quo datur effectus. Sicut anima est causa effic risibilitatis. Alia autem est Externa, hoc est, ex subjectum existens in quo est effectus. Talis ca est jugulator respectu jugulari. Interpositio ter respectu Eclipsis Lunaris.

23. *Quomodo finis Externus & Internus?* II. Respondeo *de fine*: Quod finis in artibus citur esse internus vel externus, non habet hu sensum, quasi alius constituat essentiam artis, al non; sed habet hunc sensum, quod scilicet finis ternus sit, qui intra artem continetur sic, ut ea p sita hic statim consequatur, Externus autem est,

ſſumitur ſecundum variam hujus vel ejus diſ-
tis intentionem.

I. Reſpondeo *de forma*, Quod hæc diſtingui- 24
a Internam & Externam, non eſt diſtinctio rei
ocis ſolùm, ſenſusq; eſt, quod forma aliquan-
matur pro cauſa formali (& hæc eſt forma in-
.) aliquando autem ſumatur pro adjuncto,
e figura, & hæc eſt Externa. Ex quo apparet
alem cauſam non dividi in internam & ex-
m.

Forma quomodo Interna & Externa?

. Reſpondeo *de Materia*. Materia tranſiens 25
iam interna cauſa. Non enim vocatur tranſi-
quia planè non maneat in compoſito, ſed
à prima ſua Entitate mutetur, & ab ea tranſeat
am, antequā ex ea conſtituatur compoſitum.
gitur materia tranſiens interna, nō ſecundum
am Entitatem ſuam (ab hac enim tranſiit,) ſed
dùm eam in quam tranſivit. Sic ſemen eſt
ria hominis tranſiens, quæ homini interna
ecundum quod ex eo fit os, aut nervus, aut
ago, aut alia pars ſpermatica. Ideoque niſi
nodè explicetur, accipiendum non eſt, quod
am dicit: *De materia immanente intelligendum*
uod Philoſophi dicunt, materiam eſſe partem eſſen-
rei.

Quomodo materia externa & interna?

uod autem materia ſolet dividi in internam 26
ernam, id duplicem ſenſum habet, quorum
r nobis officit. Nam aliqui (vulgò) per ma-
n internam ajunt intelligi cauſam materia-
quæ aliâs dicitur materia ex qua. Per mate-
autem externam intelligūt ſubjectum, quod
tur materia in qua. Ita Zab. *l.* 1 *de propoſ. neceſſ.*
in initio. Alii autem per materiam Externam
ligunt materiam extrinſecus apparentem. Per
eriam autem internam, intelligunt materiam
inſecus non apparentem. Hoc ſenſu dicitur,

materiam autem internam, intelligunt mate
extrinsecus non apparentem. Hoc sensu di
materiam externam cœnæ, esse panem & vi
Internam, corpus & sanguinem Domini. In p
sensu, non est distinctio materialis causæ, se
cis Materiæ ambiguitas declaratur. Relinqu
que ex ea distinctione, quod materia, in qua
causam significat, semper sit interna. Post
autem modo quæ dicitur Externa, hoc est,
rens, nihilominus suo modo, interna ist, h
essentiæ constitutiva.

QUÆSTIO III.
DE NUMERO CAUSARUM.
ARTICULUS I.
An una sit causa, nempe efficiens.

27. *Obiectio Senecæ, quod una sit causa.* ITa senserunt Stoici, quorum sententiam
& confirmat Seneca l. 8. *Epist.* 66. Si omnia,
sine quibus effectus fieri non potest, in nu
causarum ponenda sunt, tum plures sunt n
randæ. Nimirum tempus, locus & motus, sin
bus nullus fit Effectus. *In una ergo causa efficie
stendum est, reliqua verò sunt veluti adjumenta
causa aut conditionis necessaria.* Atque hoc fe
etiam sensit Augustinus l. 83. *quæstionum q.* 2
cens omnem causam esse efficientem, de qu
dictum. Notabili 1. ad hoc cap. 2. Quin & S
Exer. 297. *f.* 3. dicit Efficiens principii nomi
lùm dignum.

28 *Negatur proposita quæstio.* Quid hic sentiendum paucis habe. I. E
non est sola causa. Patet. Nam reliquis etiam
possunt reales influxus assignari, per quos re
tur ad causarum, ut de singulis suo loco cla
rit. Iste autem influxus nihil est aliud, quà
salitas. At cui convenit causalitas, illud q
causa est.

II. Nec officit ratio Senecæ Ad quam tria Re-
ondeo. *Primò* verum est, non ilicò causam esse
e quo effectus fieri non potest. Nam rectè à Dd.
tingui solet causa, à Conditione sine qua non.
c autem est vera causæ ratio, influere esse in a-
l. Ex quibus *secundò* Respondeo. Neutrum isto-
(locum tempus vel motū) posse causam dici.
tus quidem causa non est, quia est influxus ipse
causalitas efficientis. Causalitas autem non est
sa. Locus autem & tempus similiter causæ non
t, quia nullam dependentiam habet res effecta
stis realiter influentibus in se. *Tertiò*. Respon-
: Etsi aliæ causæ sint conditiones vel adjumen-
fficientis, tamen præter hanc σχέσιν, quàm ad
ientem habent, habent etiam aliam ad com-
itum. Et ab hac, causæ dicuntur meritò, ut in-
pleniùs dicendum est.

II. Vox causæ καθ' ἐξοχὴν rectè tribuitur soli 29
cienti. Quia enim evidentissimam causalita-
habet efficiens, hinc etiam eminentiori modo
sa dicitur, adeò, ut comparando eam ad causas
s, sola possit causa dici. Atque hinc etiam est,
d aliæ causæ ferè describi solent vocibus ab ef-
ente sumptis, veluti, quod omnis causa dicitur
e, constituere, &c. quæ voces omnes secundum
ositionem suam significant efficientiam, Et ex
sensu explicandus est Scaliger, Dicens: Solam
cientem dignam voce principii. Notandumq;
ad hanc & similes locutiones, quod in iis Ex-
siva (*sola*) non excludat alia à genere, sed solùm
Excellentia vel summitate illa, quam species
c habet præ aliis.

ART. II.

An instrumentalis Causa augeat numerum Causarum.

De Instrumento duæ sunt extremæ opiniones. 30

 Una,

Una, quod Instrumentum planè non sit c
Ita sentit Scalig. *ex.* 297. *s.* 3. Instrumentum no
principium, quia non movet nisi moveatur.
opinio est, quod instrumentum sit quinta ali
causa, distincta ab aliis quatuor, ut Platone
Galenum sensisse, testis est Scaliger *dicto loco.*
dia autem sententia est, quod instrumentum r
catur ad aliquam quatuor causarum. Alii tame
pinantur, instrumentum pertinere ad materia
causam (ita sentit Philoponus 1. *Phys. t.* 27.) Ali
tem referunt illud ad causas efficientes, adju
tes. Alii autem partim ad materiam partim a
ficientem referunt. Si fuerint instrumenta
ciendi, rediguntur ad causam efficientem. Si
instrumenta & præparationes materiæ ad
piendam formam, revocantur ad causam mate
lem. Ita Perer. *l.* 8. *de caus. c.* 1.

31 Pro decisione quæstionis sequentes propos
Instrumentum est causa. nes statuo. 1. *Instrumentum omninò est princip*
Patet ex eo, quia instrumentum habet verum
fluxum ad producendum causatum. Ita esse,
nifestum est inde, quia causarum etiam ab in
mento dependet. Veluti scripto à manu, fab
tio à malleo, sectio à cultro & sic deinceps.

Solvitur objectio. Ad rationem a. Scaligeri Respondendum
negando, quod de ratione principii sit in Un
sum, movere & non moveri. Sic enim efficiens
esset causa. Hæc enim movetur à fine, ut ipse
lig. docet *ex.* 254 & 307. *s.* 25. Sic & adjuvantes
sæ non essent causæ, quia hæ etiam moven
causa principali.

32 II. Propos. *Instrumentum non est quinta c*
Confirmatur facilè. Nam non potest instrum
assignari peculiaris causalitas, distincta à ca
tatibus causarum aliarum. Hoc autem etiam
gis patebit ex seqq.

33 III, Propos. *Instrumentum non potest red*

am materialem. Confirmatur. Nam illud, quod
rumentum vocamus, aut habet operationem,
non. Si habet, non pertinet ad materiam. Hu-
nim causalitas non est operari. Si non habet
ationem, jam propriè instrumentum non est.
ui enim Instrumento communiter tribui solet
atio, eaq; tum participata à principali agente,
propria, quam habet sibi congruam. Deinde si
nateriam pertinerent Instrumenta, tum essent
imis dispositiones materiæ (quæ à quibusdam
umenta vocari solent) quibus ipsa idonea &
lis fit ad recipiendas formas. Sed hoc non est.
n dispositio non potest aliter referri ad mate-
, nisi ut ejus adjunctum. Quod enim disposi-
es materiæ non exerceant causalitatem mate-
pparet tum ex eo, quod contra distinguuntur
eria & materiæ dispositio: Tum etiam ex hoc,
d in Universum duplex assignari potest causali-
materiæ, una, ut ex eo fiat vel constet composi-
Altera ut sustentet formam. Hæc a. nō conve-
it dispositionibus. Dispositiones igitur istæ in
eria non causa, sed conditio sine qua nō sunt.
r. Propos. *Instrumentalis causa pertinet ad cau-
Efficientem*. Patet. Nam habet causalitatem Ef-
ntis, hoc est, operationem. Influunt autem in
ctum, dum compleant actionem principalis a-
tis. Et confirmatur specialiter, quia totum hoc
ent, quod ad causam efficientem adjuvantem,
quam referimus causam instrumētalem) requi-
r. Ratio enim communis illarum est hæc: De-
ire operationi principalis agentis, per ulterio-
operationem. 34
Objici contra hanc propositionem solet defini- 35
efficiētis, ex Arist. *l. 2. Phys. c. 3. t. 29*. Efficiens est, Objectio 2
emutationis primum est principium. Primum
em principium non est Instrumentū. Pro hujus

igitur *solutione* sciendum. I. Quod aliqui existi
Aristotelem ibi non definire omnes causas ef
entes, sed præcipuas solùm, eas videlicet quę di
sunt, ut eis simpliciter effectus tribui possit.
sentiunt Dd. Conimb. *l.* 2. *Phys. c.* 7. *q* 2. *a*. 3. E
hoc imbecillis fit objectio. II. Arnis. *in Epit. M*
p. 66. Omnes causas efficiētes ait esse principiū
mum *sua* operationis. Et sic tota definitio hæc
commodabitur Instrumento & aliis causis. Si
del c. causa cōservans est primum suæ operati
principium, h. e. in conservando, adjuvans in a
vando, Instrumentum in Instrumentando ve
serviendo ad operationem principalis agentis
Potest tamen optimè dici: Aristotelem ibi no
finire Efficientem, sed loqui de efficiēte in ge
& confusè non habito respectu ad diversitate
ficientium, sed solùm contra distinguendo g
causæ efficientis à generibus causarum aliaru
gitur conferendo efficientis genus cum gene
causarum aliarum, in efficientis genere, primū
tionis Physicę principiū invenimus. Esto, in p
culari, non conveniat id cuivis efficienti. Et c
quid sit, quod dici potest de conservante vel
vante, idem dicatur de Instrumentali, Nam ne
istarum primò movet, comparando eas ad
Efficientes. Conservans agit post operatio
procreantis: Et adjuvans post inchoatum m
ab agente principali.

ART. III.

An causa Exemplaris faciat peculiare genus ca
sa, & ad quam Causam reducenda sit.

36 Exempla (aliis appellatur idea) est forma
agens per intellectum imitatur. Ita ferè d
Aug. *lib.* 12. *de civit. Dei c.* 25. Sic igitur furor e
pli gratia, faciens calceum, facit eum secun

c

nplar in mente, sartor vestem, arcularius men-
& sic deinceps. Sic & Deus, faciens res natura-
icitur facere eas secundum peculiares ideas,
bus res repræsententur. Hoc igitur Exemplar
atonici causis aliis addunt. II. Discursus Se-
e *in Epist. 66. l. 8.* Ex causis Exemplar ejicit. III.
ad Causas reducunt, sed tamen & hoc diversi-
lè, ut mox apparebit.

sto prima propositio. I. *Exemplar non est quinta* 37 **Exemplar nō est quinta causa.**
a. Hæc est contra Platonicos, & probatur, quia
mplar non habet causalitatem genere distin-
n à causis aliis, quod postea parebit. Ad nume-
autem causalitatum numerantur causæ.

bjici hic solet: Quot modis responderi potest 38
Quæstionem propter Quid, tot sunt causæ, ut
st. habet *l. 2. Phys. c. 7. t. 68.* At quinq; modis hoc
i potest. Ergò quinq; sunt. Assumptum proba-
per Exemplar. Nam si de picta Socratis imagi-
quæ sima est, interrogetur propter Quid Sima
non potest responderi, quod sima sit propter
cientem, vel finem, vel materiam, vel formam,
propter Exemplar Pictoris, quod imitatus sit
tor.

Respondeo tamen: Omninò ad hoc *propter Quid* 39
ponderi posse ex causa efficiente. Propter quid
tur imago Socratis est sima? Respondeo pro-
er efficientē, tali Exemplari determinatam. Di-
Tali Exemplari determinatam, Nā quemadmo-
m agens naturale determinatur ad hanc vel istā
erationem, hac vel ista potentia. Ita agens per
tellectum determinatur ad talem vel talem ope-
tionem, tali vel tali Exemplari.

II. Propositio. *Exemplar non potest reduci ad fi-* 40 **Non reducitur ad finē.**
m. Probatur hoc à Franc. Suarez *disp. 25 Metaph.*
2. n. 3. quia finis causalitas est Metaphoricè move-
efficientem, Ratio autem Exemplaris consistit

in hoc, quod ſit forma determinans actione
gent s.

41 *Objici* poteſt: Quod idem ſit munus Exemp
& finis. Exemplaris enim munus eſt, ut ad eju
militudinem fiat res aliqua. Hoc autem e
munus eſt finis, unde, in ſpeciali, finis quidam
appellari finis aſſimilationis. Ad *ſolutionem* ad
tendum eſt, rem hanc, quæ ſuſcipit hunc reſpe
ut dicatur Exemplar, etiam ſuſcipere hanc, u
catur finis. Igitur in quantum illa res termina
ctionem agentis & movet ipſum ad efficiendu
liquid ſibi ſimile, hactenus eſt finis. Prout au
ea res regulat & dirigit operationẽ agentis, ha
nus Exemplar eſt. Indéque exemplar & finis in
teriali conveniunt, in formali differunt.

42 III. Propoſitio. *Exemplar non poteſt referr*
Non reduci- *cauſam materialem* Patet. Nam cauſalitas mat
tur ad ma- conſiſtit in his ſolùm, ut ſuſtentet formam, &
teriam. trinſecè perficiat compoſitum. Horum neut
autem competit cauſæ Exemplari, utpote quæ
extra exemplatum.

43 Objici poteſt locus ex Ariſt. 7. *Metaph. c. 7. t.*
Ubi Ariſtoteles deſcribens cauſam Exemplar
utitur voce *Ex*, quæ notat materiam. Συμβαίνει
πόν τινα ὑγίειαν ἐξ ὑγιείας γίνεσθαι, καὶ τὴν οἰκίαν ἐξ οἰ
τῆς ἄνευ ὕλης, τὴν ἔχουσαν ὕλην. h. e. contingit ali
modo ſanitatem ex ſanitate fieri, & domum m
riam habentem *ex* domo immateriali. *Reſpon*
dum hic eſt, Particulam *Ex*, (ut infra de mat
plenius dicetur) non ſemper ſignificare materi
Hic autem ex eſt idem, quod ſecundum, ſicut i
lo Ciceronis, ex arte dicere vel ſcribere, hoc eſt,
cundum artem, &c.

44 IV. Propoſitio. *Exemplar non poteſt referri ad c*
Non reduci *ſam formalem.* Hæc ſententia eſt contra Colleg. C
poteſt ad nimbr. *l. 2. Phyſ. c. 7. q. 4.* Itemq; contra Albertu
formam.

nric. Gandav. Ægid. Argentinen. Cajetanum &
ılensem, à Conimbricensibus *d.l.* citatos. Con-
ıatur assertio nostra ex officiis formæ. Omni
nali causæ convenit actuare materiam & in-
nare, hoc est, intrinsecè perficere & complere
npositum. Hoc autem non convenit exemplari,
a hoc etiam loco abjunctū est à composito. Est
emplar domus, calcei, vestis, &c. in mente artifi-
domus autem calceus, &c. sunt extra eam.
Excipiunt Conimbricenses, hæc vera esse de for- 45
interna. Exemplar autem esse formam Exter- *Objectio.*
n: sed esse aliquid formalem causam, & tamen *Solvitur.*
ernum, implicant, ut apparet ex supra habita
putatione de distinctione causarum in internas
Externas. Quin imò ex Aristotele, de formali
sa externa (qualem aliâs etiam aliqui Dd. po-
e solent in objecto ad scientiam vel actum ejus
ecti) nihil prorsus haberi potest. Semper is lo-
tur de forma, quæ interna sit.
Duo *objici* solent. I. Exemplar eatenus causare 46
itur, quatenus passum imitatione certam for- *Objectiones*
m indit rei factæ per artem. Sed hoc est munus *Conimbri-*
isæ formalis. II. Idem confirmatur ex ratione *censium.*
emplaris. Nam apud Dionys. *c.5 de Divin Nom.*
gust. *l.83. qq.* Boetium *l.1 de Trinit.* Proclo aliisq;
tonicis: Ideæ vocantur formæ. Et pro hoc et-
n facit nominis Etymologia. Nam quod Græ-
ἰδέα, hoc Latinis forma est. *Hæc Dd. Conimbri-*
nses.
Respondeo *ad primum* 1. Principalis ratio Exem- 47
aris est dirigere, & regulare, & determinare agens *Solvuntur.*
tellectuale. 2 Indere formam nō est influxus for-
æ, sed efficientis. At Exemplar indit rei alii for-
am. E. forma non est, sed efficiens.
Ad Secundum Respondeo 1. Ex notatione ducitur 48
firmum argumētum, 2. Commodè potest expli-

cari, quod Exemplar forma dicitur, Poteſt ig
Exemplar forma dici, 1. Reſpectu agentis, qu
ſuo modo informat, & in actu cōſtituit, ut ſit ſu
ciens ad agendum. 2. Reſpectu rei exemplatæ
teſt etiam forma dici, Nō quia reſpectu hujus c
ſalitatem formalem exerceat, ſed quia hujus i
go ſit. Nam imagines rerum ſolent dici rerum
mæ. Vide Soarium *in Metaph. diſp.* 25 *ſ* 2 *n.* 15.

Idea, quo reſpectu ſit forma.

49 V. Exemplar ſi cauſalitatem habet, pertine
cauſam efficientem. Hęc propoſitio eſt cōtra p
tis propoſitionis aſſertores, & eſt conſenta
doctrinæ Alenſis 1 *pri q.* 23. *memb.* 4. Scoti 1 *diſt.*
2. *& d.* 36. *a.* 1. Et Suarez. *diſp.* 25. *Metaph. ſ.* 2 *n.* 8. ſ
Perer. *l.* 8. *de cauſis cap.* 1. aliorumque. Confirma
hæc propoſitio: Sicut ſe habent potentiæ natu
les in agente naturali Ita ſe habent ideæ in ag
per intellectum. Utriuſque enim munus eſt de
minare agens alioqui indifferens ad certam c
rationem. Sed potentiæ naturales non haben
liam cauſalitatem, quam effectivam. Ergo n
deæ. Dico autem: *Si habent Cauſalitatem*, In prin
quia dubium eſt, an potentiæ ſint principia ag
di, an verò conditiones ſolùm agentis, quor
poſterius contra Thomam amplectitur Zab.
facult. an. c 4.

50 Argumenta contra hanc propoſitionem n
invenio, niſi quæ confirmant ſuperiores Con
ſiones à nobis rejectas. Iſtis igitur ſolutis, nihil
ſolvendum reſtat.

ART. IV.

De Cauſa Sine qua non.

Cauſa ſine qua non, appellatur ea conditio, q
ad rem efficiendam, abſq; tamē influxu cauſali p
tinet. Unde ſtatim ſequitur, hanc non eſſe cauſ
Omnis enim cauſa debet habere cauſalem in

m sive causalitatem. Exempla illius causæ sine a non, multa sunt. Tale quid est medium respe- sensionis, crepusculum matutinum respectu i, remotio purulentię ex vulnere, ut sanetur, &c. Duo hic *obiici* possunt. *Primò*, A Conjunctis ad isa valet Consequentia, Ergò Causa sine qua n est Causa. *Secundò* Causa sine qua non, habet bitudinem consentaneam ad Causarum. At non ea habitudo subjecti ad adjunctũ, nec adjuncti subjectum, Ergo est Causæ ad effectum.

Respondeo ad primum: Causa sine qua non est 53
usa, sed nominetenus & titulotenus solùm, sic- & aliâs sæpè contingit, ut nomen rei tribuatur, am cùm res nomine significata non subest sicut in homonymis, juxta eorum definitionem *lib. teg. c.*1.

Ad alterum Respondet Goclenius *par.* 1 *problem.* 54
g q 15. Causam sine qua non pertinere ad adjun- , nisi fortè locum, sine quo nihil fieri potest, ad bjectum referre malis. *Hæc ille.* Sed vera non est ertio hæc, Causam sine qua nõ semper pertinere adjuncta, vel etiam (propter locũ) ad subjecta. asciturq; talis opinio ex alia falsa, quod præter usam & effectum, subjectum & adjunctum non ntur alii loci Consentanei. Certè crepusculum atutinum diei & remotio purulentiæ sanitatis on potest esse adjunctum. Adjunctum n. posteri- s est suo subjecto, Illa autem priora sunt. Dicen- um igitur: Causam sine qua non ut plurimũ per- inere ad Locum Antecedentium. Antecedentia e- im sunt ante rem sine influxu causali ad illam, ut afra constabit.

ART. V.

In quo probatur Quatuor esse Causas.

I. Probatur sic quatuor esse Causas, Quot sunt 55
ea, à

ea à quib. Causatum depēdet, tot etiam sunt C
Idea, quatenus Spectusit forma. sæ. Causę enim ratio consistit in hoc, ut influat
in aliud. Illum autē influxum in aliud, indicat
jus dependentia ab illo. Quatuor autem sunt(n
plura, non pauciora) à quibus res dependet. E
etiam quatuor tantum sunt Causę. Assumptum
tet. Nam vel dependet id quod causatum dicin
ab alio sic, ut influat in se intrinsecè, vel ut infl
extrinsecè. Si illud, tum vel dat causalitatē con
sè, & tunc est materia; vel dat Entitatē distinct
specificativè, & tūc est forma. Si autem Extrinse
tū vel influit ad eam per motum Metaphoricu
49 vel per motum propriè dictum. Si illud, tunc
finis, si hoc, tunc est Efficiens.

II. Probatio sumi potest ex Aristotele *l. 2. Ph*
c. 7. t. 68. Quòd quatuor causæ sint numero ma
festum est, *inquit*. Totidem enim quæstio ea co
prehendit, quâ propter Quid quæritur. Nam qu
stio propter Quid, aut ad formam reducitur, aut
id quod primum movet, aut ad id cujus gratia,
materia est, &c. Integer Syllogismus Aristote
hic est: Tot sunt causæ, quot respondentur ad qu
stionem Propter Quid. Sed ad hanc quæstion
4. modis respondetur, nempe vel ex forma, vel e
ciente, vel fine, vel materia. Ergo etiam quatu
sunt Causæ. Addendum autem hic vocem *Prop*
50 non speciatim (quomodo solum finem indicat)
generatim sumi.

III. Probare sic possumus thema nostrum. Si
rebus naturalibus non reperiuntur plures cau
quàm quatuor, tum non sunt his plures causæ. H
enim quia maximè compositæ sunt, propterea p
cul dubio à plurimis pendent. Prius autem pa
facilè. Nam inprimis, nullum corpus naturale p
test seipsum generare. Quicquid enim generat
est in potentia ad esse. Quodcunq; autem est in p
test

ate, reducitur in actum ab alio quod est actu.
Arist.*l.9 Metaph.c.8*, Hoc autem reducens in
um est *efficiens*. Nullum autem efficiens agit nisi
veatur aliquo bono. Hoc autem bonum effici-
is, propter quod ipsum agit, est *finis*. Jam tertiò
ciens in rebus naturalibus nō agit ex nihilo. Ni-
im enim non est objectum virtutis naturalis &
atæ, in quod ipsa actum aliquem exercere pos-
Est igitur sic *materia* necessaria. Denique mate-
, quia est aliquid confusum & potentia solùm,
pterea nulli rei potest dare ultimam perfectio-
n, distinctionem & actum. Requiritur igitur ul-
hæc omnia aliud quid, quod hæc præstet: hoc
em est Forma. Sic igitur in universum quatuor
t causæ Plura qui cupit, legat Simpliciū *l.2.Phys.*
t 68. Avicennam *l.3. Met.c.3.* Colleg. Conimb.
*Phys.c.7.q.2.art.*1. Perer. *l.*8. *de Phil. cap.* 1. *aliosq;*. 58
Argumenta quæ contra veritatem hujus articuli
erri possunt: vel confirmant, etiam alias esse cau-
: vel impugnant, quod singulæ harum (hoc est
teria, forma, efficiens & finis) causæ dicuntur.
oris generis argumenta soluta sunt in prioribus
iculis hujus quæstionis. Reliqua autem specia-
i, ubi opus erit, solventur, ubi specialiter de sin-
lis agendum erit.

CANONES.

I. *Omnis Causa est prior effecto.* Ex Arist.2.*Post.t.* 59
, αἴτιον τὸ πρότερον ἢ αἴτιον. Sic & Scalig.*l.*1.*de plant.*
5. Nemo vel mediocriter sapiens dicet Conse-
iens esse Causam Antecedentis. Intelligitur au-
m de prioritate naturæ, & tùm patet. Naturâ pri-
dicitur, à quo aliud dependet, per Arist.*l.Categ.c.*
. At omnis effectus dependet à causa. E. omnis
fectus est naturâ posterior suâ causâ. Intelligitur
item axioma de re, quæ causa est, non de argu-
ento. Nam sic, quia Causa relativè dicitur ad
causa-

causarum, non potest causa prior esse effecto,
est simul cum eo. Sed de hoc axiomate postea p
ra erunt, *ax.4.*
60 *II. Omnis Causa est notior suo effecto.* Hoc seq
tur ex priori. Nam modum essendi, sequitur m
dus cognoscendi: Unde quod ordine naturæ
prius, etiam prius notum est, quàm alia. Loq
autem de notitia dist'ncta, & quæ est à priori. N
à posteriori effecta sunt notiora causis, & inde
gnoscuntur causæ, à posteriori, per suas opera
nes. Anima cognoscitur ex motu & sensu. Deu
operibus creatis. Et sic deinceps.
61 *III. Causa est nobilior effecto.* Vulgò hoc dici
& sumitur ex Commentatore 2 *Phys. comm.* 4.
autem duplex sensus, secundum quem verum
axioma. *Prior* est, si causa sumatur complexè qu
ut implicet omnia quatuor causarum genera. E
caus; (loquendo de toto genere Causarum) est
bilior effecto. Cum enim effectus, quicquid hal
habeat à suis causis, impossibile est, ut in effe
plus sit, quam in causis est, formaliter aut emin
ter. Aliter intelligi potest de Causis, secundũ qu
intelliguntur *ut producentes*, Et de effecto, secun
quod intelligitur *produci.* Beatius enim est da
quàm accipere, *Act.* 20 35. Atq; sic hanc depen
tiam considerans August. etiã *in l.* 83. *qq. q.* 2. On
quod fit, ei à quo fit, par esse non potest. Extra
sensus considerando in particulari quamvis c
sam; Et comparando cujusvis Entitatem cum
titate compositi, sic de singulis causis dubium
axioma nostrum. De singulis videbitur in pa
culari doctrina Causarum.
62 IV. *Causa & effectus sunt simul.* Ἅμα τὸ αἴτιον
ϰ αἴτιον. ait Arist. 2. *Rhet. c.* 23. Et vide 5. *Metaph.*
Tractat latè hujus axiomatis expositionem S
rez *disp.* 26. *in Met. s.* 2. ut conciliet cum eo, quod
ci

it, Cauſam priorem eſſe effecto. Dicendum au-
n eſt 1. Ariſtotelem loqui nunc de ſimultate tem-
ris.. In quo (tempore) nobiliſſimo modo ſpecta-
prius & poſterius & ſimul, ut docetur *l. Categ. c.*
Unde ſi nihil abſurdi nunc eſt, quod Ariſtote-
indeterminatè loquens, intelligitur tamen de-
minatè, de ſimultate temporis. 2. Tempore au-
n ſunt ſimul, Cauſa & effectus, quatenus cauſa
nſideratur ut actu cauſans. Et tùm patet. Quia
m Cauſa non aliter actu cauſat, quam ut influ-
, atque ſic effectus à cauſa pendeat, idcitcò im-
ſſibile eſt, ut tempus ſit, quo Cauſa cauſet, & ta-
n non ſit, quod fiat à Cauſa.
V. *Omnis Cauſa eſt principium.* Eſt Ariſt. 5. ***Met. c.*** 63
ſt a. hic conſiderandum, principium hic bifari-
ſumi. Aliquando ſumitur populariter, & eſt i-
m quod initium ac opponitur extremo vel ter-
no. Hæc ſignificatio non eſt ad præſens. Aliter
incipiũ opponitur principiato, quomodo prin-
pium dicitur illud, ad quod aliud quacunq; rati-
e eſt conſecutivum. Sed hic quæritur.

An principium & Cauſa idem ſint?

Cauſa hujus quæſtionis nata eſt ex variis locis 64
iſtotelis, quibus diverſas habitudines principii
cauſam ſignificavit, ut communiter ferè refe-
nt Metaphyſici in hac quæſtione.

Igitur *primò* dico. ***Principium non eſſe anguſtius*** 65
auſa. Ita patet, quia apud Ariſt. dicto 5 *Met. cap.* 1.
incipium facit prædicatum Cauſæ. At nullum
ædicatum eſt anguſtius ſubjecto.

Hic objicitur: Quod Ariſtoteles ad rationem 66
incipii requirit, puod excludere debeat cauſam *Objectio.*
uperiorem 5. *de gen. animal. c.* 6. At Cauſa poteſt eſ-
e, ſive habeat cauſam aliam ſuperiorem, ſive non.
Nam Cauſa ſecunda adhuc cauſa eſt.

Reſponſio communis ad hoc eſt: Quod Ariſto- 67
teles

teles *d.l.* non loquatur de principio in commu
sed solùm de principio primo. Hoc autem exclu
superiorem causam, non quia principium est,
quia *primum* est.

67 II. Dico: *Causam & principium non esse* æq
pollentia, ideoq; nec æquè latè patere. Ita appar
quod plura principium complectitur quam cau
Principium secundùm Arist. 5. *Met.c.*1. dividitu
principium essendi & cognoscendi. Atq; adeò pri
cipium comprehẽdit etiam axiomata. Talia en
sunt principia cognoscendi. At causa, ista non c
plectitur. Sic conditio sine qua nõ, est principiu
At Causa non est. Privatio est principium. At n
est Causa, ut Scalig. ait 2. *de Plant p.*38. Sic mate
est principium motus. At non est Causa motus.
sic in aliis.

68 **Objectio.** Objicitur hic: Quod Arist. ait 4. *Metaphys. cap.*
Similiter Comparari unum ad Ens & principiu
ad causam. At unum & Ens convertuntur. E. etia
Causa ac principium. Et sic etiam Aristoteles p
vationem Causam vocat 12. *Met. c.*2. At id fieri n
posset, nisi principium & causa æquè latè patere

69 *Respondeo* primò *ad posterius.* Vocem Causæ ἀ
ναλόγως sumi, cum extenditur etiam ad privatio
Id patet, quia Aristoteles propriè sumens voce
Causæ, semper eam dividit in Efficientem, mate
am, formam & finem. At privationem ab his pri
cipiis distinguit semper, in lib. *Phys.* Acroas. At
sic sub causa non comprehendit privationem.
aliâs semper latius patet, quam Causa, etiam i
propriè dicta. Nam auroram vocamus principiu
diei, At Causa dicitur nullo modo.

70 *Ad prius* Respondeo, Supposito, quod Similit
do non dicatur ad omnia, Ens & unum Compar
cum principio & Causa, non quod hæc sint co
vertibilia, sicut ista, sed quod sint eadem. Identit

aute

utem est intra Causam & principium, in quantum
incipium genus est ad Causam. Ita Suarez *disp.* 12
Metaph. s. 1 *n.* 26.
III. Dico: *Principium latius patere quam Cau-* 71
m. Hoc ex dictis relinquitur. Ac principium qui-
em ut sic dicit nihil aliud, quàm unius consecu-
onem, sive sit cum vero influxu sive Non, & pro-
de præscindit à conditione, quam causa superad-
t. Causa igitur sic est principium, per cujus po-
ivum influxum aliud ab eo consequatur.
VI. Omnis Causa influit effectum. Hujus veritas 72
mitur ex definitione Causæ, ejusque à principio
stinctione. Et ille quidem influxus est intelligē-
s cum proportione ad causam, neq; enim omnes
usæ eodem modo influunt. Causa efficiens influ-
gendo, causæ intrinsecæ, componendo intrin-
è, causa finalis movendo Efficiens. Ex hoc se-
itur, quod nihil possit esse causa, accuratè loquē-
, quod solùm se habeat privativè. Dicetur igitur
lùm Causa per ἀκυρολογίαν, sicut Arist. ait, *l.* 5. *Me-*
ph. c. 2. Quod cum adsit alicujus causa est, idem
absit causa contrarii nonnunquam dicitur: ab-
tia gubernatoris naufragii, cujus, præsentia sa-
tis causa erat.
VII. Omnis causa agit. Est apud Scalig. *Ex.* 12. *s.* 3. 73
7. *s.* 27. *& l.* 2. *de Plant. in nitio.* Et est ejusdem sen-
s cum priori. Agere enim hic influxum & Cau-
litatem significat, sive id fiat aliâs actione sive
ssione. Ita enim quandoq; actio sumitur. Veluti
um dicitur: unaquæque res esse propter *actionem*
am, tanquam propter finem. Ibi actio sumitur
tè, pro omni usu. Aliâs enim multæ res non ha-
ent actionem, ut potētia passiva; cujus actio, h.e.
us, est passio. Etsi igitur materia causet patiendo,
oc est, sustentando & recipiendo formam, tamen
oc ipso etiam agit. Hoc ipsum enim est materiæ

officium, vel usus. Aliâs autem cùm agere sumi
specialiter, tùm soli efficienti, quod idcircò ag
& efficiens dicitur, convenit agere. Et forma
gat, non agit tamen in quantum forma est, sec
quantum efficiens est. Verbum ποιεῖ ad solam
cientem pertinet, si fideliter loquamur, ait Sca
2. *de Plant.* p.390.

74 *VIII. Nihil sine Causa.* Ἄνευ αἰτίας οὐδὲν ἐστιν ai
rist. 2. *Rhet. c.* 23. Excipiendum tamen est prim
Ens, cujus nulla causa est, vel explicandũ est ἐσ
γίνεται. Nihil *fit* sine Causa, quomodo Melissus
apud Arist. 1. *Elench. c.* 5 § 8. Ἅπαν γινόμενον ἀρχ
χει. *Omne quod fit sive generatur causam habet.*
tùm intelligenda generatio naturalis. Nam fi
gignitur in divinis, qui tamen causam non ha
sed etiam primum Ens est. Estq; id propter in
tatem divinæ essentiæ, quæ eadem numero c
municari potest à gignente. Hoc autem supr
tionem Causæ est, ut producat idem numero.

75 *IX. Nihil est Causa sui ipsius.* Axiomatis ve
clara est, quia ejus oppositum includit contr
ctionem, quia sic idem poneretur & esse & no
se. Nam nondum esset, quia adhuc lateret in Ca
sa, & esset demũ producendum: Et tamẽ esset,
haberet realem operationem, hoc est, produ
nem, qua influeret ad esse dandum alicui.

76 *Objicitur*: Quod aliquod Ens dicitur Ens
A se esse quomodo quid dicatur?
Ens aliud à se est, aliud ab alio. Illud est Deus. Q
autem esse à se, est aliud, quàm esse sui ipsius Ca
sam. Et sic Hieron. *ad Ephes. c.* 3. ait: Deus sui
go est, suæque *causa* substantiæ. Tales locuti
passim occurrunt. *Respondendum* est, hæc o
esse solùm intelligenda negativè. Deus igitur
tur esse à se, nõ quia se produxerit, sed quia ne
ab alia causa se producente. Et sic etiam Deu
est sibi causa, hoc est, nõ habet sui Causam ext

[N]on enim probandum est, quod Lactantius *l. 1. de*
[v]era relig c 2, existimat, Deum aliquo tempore se
[f]ecisse. Vide Suarez *disp. 28. in Metaph s. 1. num.* 6.7.
[C]æterum Pererius limitat ad Causam efficientem
[Ax]ioma. Vide *lib. 7. Phys. c. 21.*

X. *Privativum non est causa positivi.* Hoc infra 77
[l]ocius declaratur *c 21. in Canonibus.* Generaliter
[h]ic dici potest: Non Ens non potest esse Causa. Et
[a]paret veritas. Quod causa est, hoc habet verum
[in]fluxum. At quomodo influere potest, quod non
[es]t. Qualicunque tamen accommodatione, Non
[En]tibus, (veluti Entibus rationis & privationibus)
[tr]ibuitur vis causandi, in quantum assimilantur
[E]ntibus realibus.

XI. *Nullius Causa effectus est non Ens.* Ita August. 78
[a]it, peccatum non habere efficientem. Patet. Nam
[C]ausa, qua talis est, influit esse in aliud, E. effectus
[a]ccipit esse à suis causis. At non Ens non habet
[e]sse. Dicendum tamen hic est, ut in priori, quia
[N]on Entia intellectus sæpè apprehendit ut Entia,
[a]tq; sic Entia rationis fiunt, idcirco proportiona-
[l]iter quandoq; privationes effecta dici. Ita quæri-
[m]us de Causis peccatorum aliorumq; defectuum.

XII. *Qualis causa, talis est effectus.* Variæ tradun- 79
[t]ur hujus Canonis expositiones. Ego limito ad
[C]ausas efficientes *Univocas.* Hæ igitur semper sunt
[s]imiles effectibus suis, quoad attributa *essentialia.*
Talis Causa est pater filii. Ergo si pater sit homo,
etiam filius est homo, Et si iste est rationalis, aut
risibilis, etiam filius talis est & vicissim. Extra hæc
si afferatur consequentia, ea nõ necessaria sed con-
tingens & materialis est. Ita non sequitur, si Deus
sit æternus, quod etiam mundus sit æternus, Deus
enim est Causa æquivoca. Nec sequitur. Si pater
sit doctus, quod etiam filius sit doctus. Nam hoc
attributum (doctum esse) est accidentale.

XIII. *Causa causæ est etiam Causa causati* Ho
etiam intelligitur de Causa efficiente. Et sensus est
quod cùm causa efficiens producit effectum, & il
lud vicissim producit aliud, quod tùm ista Caus
etiam hujus effecti ultimi causa sit. Ita quod pro
ducit ignis formam, etiam producit calorem, qu
ab ignis forma efficitur vel emanat. Existimo
tem axioma necessitatem solùm habere in eo e
ctu, qui à causa media est per naturalem resultan
tiam vel emanationem. Quomodo aliâs intelligi
tur regula, *Dans formam dat consequentia formæ*, E
intellige, quæ per talem resultantiã sunt à forma

Solet ad hoc axioma quæri: Quomodo Deu
81 *Quæstio de causa peccati.* non sit Causa peccati, cùm Deus sit Causa volun
tatis humanæ. Et illa voluntas sit causa pecca
Respondent aliqui. Canonem non valere, quan
Causæ superioris & Causæ mediæ & ultimi causa
ti subordinatio est accidentalis. Quomodo n
sequitur: Mali mores sunt causa bonarum legum
Et bonæ leges ornant politiam. E. etiam mali mo
res ornant politiam. Nam mali mores acciden
liter sunt causæ bonarum legum. Et sic, Etsi D
sit causa voluntatis. Hæc autem sit causa pecca
tamen Deus non est causa peccati, quia volun
ordinatur ad peccandum accidentaliter. Qua
quam hic verum sit, non valere axioma in tali sub
ordinatione accidentali, tamen non satis determi
natur axioma sic: Causa causæ est etiã causa causa
ti scilicet *in Non accidentaliter subordinatis*. Nam
Pater est Causa per se filii. Et filius est causa per se
suarum operationum, veluti quod disputat, currit,
concionatur, edit, bibit. Et tamen pater non est ea
rum actionum causa. Neque enim filio sic agente,
pater dicitur disputare, currere, &c. qui sæpe tum
superstes non est.

82 Nihilominus quandoquidem Calviniani sic e-

termi-

erminant illud axioma (vide Keck. *l.1. Syst. Log. pag.* 43.) potest ex eo concludi, quod per hypotheses Calvinianas Deus sit causa peccati. In quantum cilicet dicunt: Peccata fieri ex Dei decreto & or- inatione. Videatur Beza *Resp 2. ad Colloq. Mom- elg p.*175. Decreto enim divino non accidentaliter :d necessariò subordinatur illius decreti executio, cut propterea ibi Beza dicit *p.* 178. oportuisse ho- ninem labi sumptâ necessitate ex decreto divino. icigitur coll gimus: Deus est autor sui decreti, Et lud decretum operatur peccatum (Quid enim di- imus aliud secundùm Calvinianos) E. etiam Deus peratur peccatum.

Melius proinde respondetur, quod vi hujus axio- 83
atis non sequatur, quod Deus sit Causa peccati, uia peccatum non fit ab homine per naturalem :sultantiam vel Emanationem, sed lõgè post pro- uctionem voluntatis. Peccatum autem origina- : etsi homini comproducatur, tamen nec de hoc alet axioma istud. Nam hujus peccati homo ge- itus causa non est. Axioma autem loquitur de ausato causæ mediæ.

XIII. *Positâ causâ ponitur effectus. & sublatâ tol-* 84
tur. 1. Præcisè hoc verum est de causa & effectu re- tivè sumptis. Relata enim se ponunt & perimunt. Loquendo de rebus ipsis, sic positâ causa in actu, non in actu Entitatis suæ, sed in actu causandi) po- itur effectus, quoad fieri suum. Vide axiom. 4. Ita tiam sublatâ causâ tollitur effectus, quoad fieri ium. Ita si in baptismo ablatum est peccatum ori- inale, postea non potest alia gignere. Dicam cla- us: Effectus alius est ἐνέργεια operatio, alius ἐνέργη- α opus. Ergo sublatâ causa tollitur effectus, qui est ἐνέργεια. At non necessariò sublatâ causâ tollitur ἐ- ργημα. Sublato architecto tollitur ædificatio e- is, at non tollitur Domus quam fecit. Nam à se-

cundis Causis & particularibus pendent effecta i
fieri solùm, non in facto esse. Quanquam autem a
xioma inprimis loquatur de efficiente, tamen d
materia & forma & fine similiter verum est, qu
cum ea actu causantia sunt, similiter fit effectus,
de efficiente dictum est.

CAPUT III.
DE CAUSA EFFICIENTE.

1. Efficiens est causa à qua res est.

2. Ejus variæ sunt distinctiones. *I. Effici-ens est Procreans vel Conservans.*

3. Procreans est à qua res à non esse ad e-se producitur. Conservans est, à qua res in suo esse, quod habet, conservatur.

4. *II. Causa est Solitaria vel Socia.*

5. Socia est, quæ aliam habet coordina-tam ad productionem effectus. Sic duo qui sunt Causæ Sociæ, in trahendo curru.

6. Solitaria est, quæ non habet cau coordinatas. Sic Nisus solus est causa ca Rutulorum, *Aen.* 9.

7. *III. Efficiens est principalis vel Instrumen-talis.*

8. Instrumentum est, quod ab alia ca elevatur ad effectum virtute sua supe producendum.

9. Principalis autem Causa est, quæ in-strumento utitur.

10. IV. *Efficiens est per se est per accidens.*

11. Per se est, quæ sua facultate efficit, oc est, Natura vel Consilio.

12. Per Accidens, quæ efficit facultate a-ena, h. e. Præter naturæ propensionem vel nimi propositum.

13. Per se est vel Naturalis vel Volun-ria.

14. Voluntaria, quæ cum deliberatione el libertate arbitrii efficit.

15. Naturalis, quæ agit sine deliberatio-e, ex necessitate & instinctu naturæ.

16. Efficiens per Accidens est, quæ agit asu vel Fortunâ.

17. Causa casualis est causa naturalis, uatenus præter effectum suum per se, con-ungitur cum alio effecto, raro & acciden-ario.

18. Fortuita causa est causa per accidens in is, quæ operantur ob aliquem finem ex ele-ctione neq; semper, neq; ut plurimum.

19. V. *Agens est Univocum vel Aequivocum.*

20. Univocum est, quod producit effe-ctũ sibi simile in specie, ut dũ homo homi-nem, Leo Leonem, Calor calorem generat.

21. Æquivocum est, quod producit effe-ctum dissimile in specie, ut cùm Sol ranas aut Sutor calceum efficit.

22. VI. *Agens est per Emanationem vel per Transmutationem.*

23. Agens per Emanationem eſt, à qu
reſultat effectus non interveniente acciden
te alio. Sic forma efficit potentias naturale
ſui compoſiti.

24. Agens per Tranſmutationem eſt
quod agit mediante accidente. Sic ignis ca
lefacit mediante ſuo calore, aqua frigefaci
mediante ſua frigiditate.

25. VII. *Cauſa eſt Vniverſalis vel Particu
laris.*

26. Univerſalis eſt, quæ in plures res pro
ducendas indifferenter influit, ut Deus &
Sol reſpectu rerum naturalium.

27. Particularis eſt, quæ determinatè at
tingit certam ſpeciem, ut ſunt omnes cauſ
inferiores.

28. VIII. *Cauſa eſt prima vel ſecunda.*

29. Cauſa prima eſt Deus. Cauſæ ſecun
dæ ſunt omnes reliquæ.

30. IX. *Efficiens eſt internum vel externum*

31. Internum quod in ſe recipit effectum
ſuum. Sic anima eſt Cauſa ſuarum Facu
tatum.

32. Externum, cujus actio tranſit in Sub
jectum Extraneum, ſic ignis eſt Cauſa calo
ris in aqua.

33. Diſtingui etiam ſolet *efficiens in Mora
lem & Phyſicam.*

34. Moralem vocant eam cauſam, qu
ve

verè quidē nō efficit, sed tamē talis est, ut ei imputetur effectus, Talis est Causa rogans, Consulens, non impediens.

35. Physica autem est, quæ verè & realiter efficit.

36. Cæterum Causalitas efficientis est actio.

37. Agit autem efficiens. 1. respectu materiæ, quam disponit & alterat. 2. respectu formæ, quam in materiam introducit, atque sic 3. respectu Compositi, quod, introducens in illud formam, efficit.

COMMENTARIVS.

PRIMO.

De ordine Causarum aliquid diximus *c. superiori qu. 2. ad quartum.* Ubi diximus ordinem esse arbitrarium. Nunc notandum quod optimè initium fiat ab efficiente, quia Ea quæ ad Causandum pertinent, in hac Causa evidentissime conspiciuntur, adeò ut aliæ Causæ illustrentur & doceantur, petitis vocibus, ex doctrina Causæ efficientis, inprimis, quod Causalitates earum solent significari vocibus actiones significantibus. 1 *Optimè fieri Initium ab Efficiente.*

SECUNDÒ.

De Definitione Causæ Efficientis.

ExAristotele definiri solet sic: Efficiens est principium primum motus. Ita habet Perer. *l. 8 Phys. c. 2.* Vel sic: Efficiens est, unde est primum principiū motus & quietis. Sumi autem solent hæ definitiones ex *5. Metaph. c. 2. & 2. Phys. t. 2.* 2

Sed tamen si quod res est, faciendū sit, Aristoteles non voluit ibi definire nomen efficientis, sed

voluit solùm per quandam Periphrasin nominare hoc genus Causæ. Sicut & nomina aliarum causarum circumloquitur. Sic enim loquitur in Metaphysicis: Causa uno modo dicitur, ex qua insita aliquid fit (materia.) Alia vero species & Exemplar, quæ est ratio ejus, quod quid erat esse. (Forma) Itē unde principium mutationis primum, aut quietis (Efficiens) Item ut Finis, &c.

4 Quod autem legitima non sit definitio, vel ex eo apparet, quia non omnibus efficientis specieb. convenit, esse primum principium motus, ut saltem patet de Instrumentali Causa, quæ non movet nisi mota, ut Scalig. docet *Exercit.* 297. *sect.* 3. Deinde non definita est ibi efficiens ex principali suo effecto, sed ex minus principali. Nam duo sunt ab efficiente, primùm actio, sive motus, deinde res alia per actionem facta. Et hæc posterior absolutè dici solet effectus, illa autem magis appellatur causalitas quàm causatum, indeque Suarez existimat solùm aliquo modo actionem dicendam esse Effectum *disp.* 18. *Metaph. s.* 10. *n.* 8.

5 **Defenditur propria definitio.** Melior igitur est definitio hæc: Efficiens est causa à qua res est. Quam ante Ramum usurpavit Cic. *in Topic.* & Plutarchus ex Platone *in libr.* 1. *de placit. Phil c.* 11.

Particula *A*, vel *AB*, notant peculiarem causalitatem efficientis. Sicut n. materia particulâ *Ex*: Forma particulâ *Per*; Finis particulâ *Propter*; Ita Efficiens per A & Ab significatur. Videatur Scal. *l.* 3 *de causis Lat. ling. c.* 72. Ab aliquo autem aliquid esse dicitur, quod per ejus actionem est. Igitur efficiens est, quod tale est, ut per ejus actionem aliquid fit.

Vox (EST) sumenda est latè, quod optimè intelligitur applicando eam ad varios efficiendi modos. Igitur Efficiens est, à qua res est, vel per pro

cre-

creationem vel per conservationem, vel principaliter, vel Instrumentaliter, &c.

TERTIÒ.

Quærit. *An Efficientis causalitas sit actio?*

Ita ponitur in Theoremate 36. & sentit ita hodie maxima pars Logicorum & Metaphysicorum. Sed res non caret controversia. Aliqui enim existimant, causalitatem efficientis non esse actionem, sed dare efficiendo esse effectui. Videatur Javel. 5. *Met. q.* 4. Hervæus *quodl.* 4. *q.* 8. Socinas *l.* 5. *Met. q.* 4. aliique. Probatur autem Actionem non esse causalitatem efficientis. I. Quia ipsa actio est effectus efficientis. Pendet enim ab efficiente. Et hinc Ramus *l.* 1. *Dial.* dicit: Effectum esse non solùm rem motu factam, sed etiam motum, qui est actio ipsa. Causalitas autem non est Effectus suæ causæ. Nam causalitas est ratio, secundum quam causa attingit effectus suos, unde distinctio inter causalitatem & effectum est evidens. 6 Obiectiones

II. Arguit etiam contra hoc Timplerus *libr.* 3. *Met. q.* 45. 46. *c.* 2. Si actio esset Causalitas Efficientis, tum omne Efficiens esset agens. At hoc non. Nam nihil propriè potest dici agens quod non sit substantia. Sed multa Entia possunt dici Efficientia, quæ tamen non sunt substantiæ. Sic quantitas, qualitas, Relatio & motus sive actio & passio substantiæ non sunt, nec *agunt*, & tamen sunt efficientes causæ. Hæc Timplerus.

Defendenda tamen est sententia suprà posita. Ubi declarandum prius est, quid per causalitatem sit intelligendum. Igitur Causalitas est id quo causa attingit effectum, adeoque per quod constituitur actu causans & influens in effectum producendum. Ad hoc assumo: Actio est id, quo efficiens constituitur actu causans, & quo attingit 7 Causalitas quid sit?

git

git effectum suum. E. actio est causalitas Efficientis. Probatur assumptum: Per hoc enim constituitur aliquid actu causans, quod potentiæ causandi adjungitur. Causa enim cùm intelligitur tantùm habere potentiam agendi, nondum est actu agens vel efficiens. At nihil fingi potest in efficiente additum suprà potentiam agendi, quā actio. E. Actio constituit efficientem actu causantem. Deinde idē etiam efficaciter probatur sic: Si aliud quid est causalitas efficientis distinctum ab actione, tum vel est ante actionem vel post actionem, vel simul cū actione. Non potest esse ante actionem. Quicquid enim ante actionem est, id tale est, ut si actio non sequatur, nihil dicatur efficiens. Non est post actionem, vel etiam simul cum actione. Quia causalitas est ordine naturæ prior effectu, cum sit ratio producendi hunc. At, ut ipsi volunt, actio etiam est effectus agentis, & respectu ejus etiam efficiens habet causalitatem. E actione posterius, vel etiam simul cum ea, non potest esse id, quod est efficientis causalitas. Suarez (qui legi potest de hac re *tom.* I. *disp. Met disput.* 18. *f.* 10.) hæc posteriora sic probat: Quicquid est posterius actione, hoc est terminus ejus, vel aliquid posterius termino. E. multò minus potest pertinere ad causalitatem primæ Causæ, quàm ipsa actio. Nam terminus propriè est Effectus talis causæ primarius vel secundarius. Esse autem aliquid concomitans actionem, in quo consistit causalitas efficientis, nec intelligi (inquit) nec declarari potest, quidnam hoc sit. Videatur etiam Colleg. Conimbr. *l.* 2. *Phys. c.* 2. *q.* 7. *art.* 2.

8 *Solvuntur Objectiones*

His confirmatis Respondendum est *ad primam* objectionem: Verum est, actionem esse effectum efficientis. Et tamen actio est efficientis causalitas. Hoc enim verum est etiam de aliis causalitatibus, quod à suis causis pendeant, & postea sint ratio

io vel via, per quam producantur effectus. Sicut patet de Unione, quæ & est à forma, & est formæ causalitas. Unde sicut ad producendam Unionem (quæ formæ causalitas est) forma non necessariò habet causalitatem hâc priorem, per quam Unio fit ab illa. Ita etiam actio non prærequirit causalitatem in efficiente, per quam actionem ipsam producat.

Ad secundum negandum est antecedens quod non probatur à Timplero. Nam qualitatibus certè communissimè tribuitur operatio, quæ propterea activæ dicuntur. Alia autem accidentia operationes etiam habent, etsi non ejusdem generis. Quantitas operatur spiritaliter. Est enim sensile cōmune. 2 *de anim. apud Arist.* Operatur etiam per Emanationem, dum efficit figuram. De aliis mitto.

QVARTÒ.

De causa procreante & conservante.

9 *Exempla causarum conservantium & procreantium.*

Ex singulorum definitionibus satis clarè patet, quid per singula intelligatur. Exempla sunt. Otia sunt causa amoris procreans & conservans apud Ovid. *l.1. de remed. am.*

Hæc ut ames faciunt, *hæc quæ fecere* tuentur:
Hæc sunt jucundi causa cibusque *mali.*

Pater & mater sunt causa procreans; Nutrix causa conservans hominis. Causa efficiens procreās tropi est necessitas, orta ex paucitate vocabulorum. Causa conservans est voluptas & gratia, quam habet sermo Tropicus. Sol & cœlum motu suo dicūtur conservare inferiora, ab Arist. 12. *Met. t.* 34. Sic Scalig. *exer.* 160. *s* 3. inquit de Regno Literarum: Studio atque magnanimitate *parandum servandumque* est regnum literarum, cujus anima virtus & veritas, non ambitionibus, &c.

Monet autem hoc ipsum Scaligerianum nos, ut

latius

latius de hac agamus divisione, & sic studio nostr veritatem servemus contra ejus adversarios. Qua tuor autem expedienda sunt.

QVÆSTIO I.

An causa conservans sit verè causa efficiens?

10 Objectiones

Negant hoc Timplerus *lib.* 3. *Met.c.*2.*q.*47. E Keckerm. duobus argumentis 1. De ratione caus efficientis est dare esse effectui. De ratione verè entis conservantis non est, dare esse ei, quod con servatur, sed conservare illud esse. Quod auten conservat esse alterins, id, hoc respectu, non potes sine contradictionis implicatione dici *dare* iden esse. Deinde probant autoritate Aristotelis quen ajunt distinguere inter ποιητικὸν καὶ σωστικὸν, hoc est efficiens & conservans.

11 *Probatur cō servantem esse efficientem.*

Nihilominus contraria sententia vera est, quo scilicet causa conservans verè sit efficiens causa, u validissimè probatur ex eo, quia inter Ens conse vans & rem conservandam intercedit vera & real actio, qualis est nutricatio sive præbitio alimen inter nutricem & puerum nutriendum. Ubi au tem est vera actio, ibi etiam est verum agēs sive e ficiens, ut sequitur per locum à conjugatis. Et h inprimis, quia actio est vera causalitas efficienti Quod a. habet causalitatem efficientis hoc etia efficiens est. Quāquam verò Timplerus neget E ficientis causalitatem esse actionem, tamen h admittit, *q.*45. *hujus capitis*, Omne Ens quatenus git esse efficientem causam. Deinde confirmari p test sic: Inter nutricem (v.g.) & infantulum inte cedit vera relatio unius ad alterum, secundū qu illa conservans est, hic conservatus. Nulla eni conditio ad relationem requisita hic deest. At fingi quidem potest qualis sit relatio, si non causæ & effectus. E. est causæ & effectus.

Ad primam objectionem Respondeo 1. præmittendo distinctionem conservationis. Igitur conservatio triplex est: *Alia* est conservatio accidentalis & per accidens, quâ id conservare rem dicitur, quod destruit ejus contrarium vel illud repellit, eique resistit. *Alia* est conservatio quæ est nihil aliud quam influentia certarum quarundam proprietatũ & dispositionum, sine quib. res in esse suo manere non potest. *Alia* denique est conservatio, quæ nihil aliud est, quam perpetuatus influxus illius esse, quod semel à causa procreante tributum est. Sic Sol conservat lumen, quia perseverat influendo per radios suos. Idemque est in Entibus transeuntibus. Motus enim verbi gratia conservatur, quia causa movens perpetuò quasi aggenerat motum alium. Confer Thomam 1.*p* *q*.104.*a*.12. Et hæc posterior est principaliter dicta conservatio, indeq; celebre est illud: *Conservationem esse nihil aliud quam continuatam generationẽ* vel perpetuationem essendi. Vid. *Scalig.* Ex 31. *&* 250.*s*.1. *&* 307 *s*.27. Et sic Zabar *l. de Calore cœlest. c.* 4 *p.* 561. ait aliquid generare calorem, quod continuè ipsum conservat,

12 *Solvuntur objectiones.*

Cõservatio triplex.

Conservatio est continuata generatio.

Ex his autem apparet. 1. Saltem in ultimo conservationis genere, conservantem causam dare esse. 2. Addendum est etiam prioris generis causas conservantes, dare esse. Nam ESSE Phrasi Philosophica sumitur & pro esse simpliciter & pro continuatione ipsius esse. Veluti cum dicitur: Omnia *esse* appetunt. Cùm enim appetitus sit rei absentis, utique nullum ens potest appetere ipsum esse simpliciter, sed appetit esse, hoc est, continuationem ipsius esse, hoc est, ut porrò sit, quod est. Hoc sensu igitur causa conservans dat esse, hoc est, continuationem illius esse.

Ad alterum Respondeo: Admitti posse distin- 14

ctionem efficientis & conservantis. Illud enim va de frequens est, ut nomina generum usurpentur a significandas species, eas inprimis, quæ princip liores sunt, ut passim obvia sunt exempla. Sic ig tur in ea oppositione efficientis & conservant efficiens ponitetur pro altera sui specie, hoc e pro procreante.

QVÆSTIO II.

An omnis Efficiens sit procreans vel conservans?

14 Et hoc à multis negatur, idque ex duplici capit Alii enim addendam censent *causam corrumpente* Alii etiam alias. Nam Timplerus *l. 3. Metaph. c. 2.* 47. inquit: Multa Entia verè & propriè dicunt Causæ efficientes, quæ tamen effectum suum pr priè loquendo neq; procreant seu generant neq conservant. Cujusmodi sunt ea primùm, quæ *au gent, diminuunt, alterant & loco movent*. Deinde o mnia accidentia, quæ propriè loquendo inter gentia numerari non possunt, cùm actio tantu competat substantiis. Hæc ille.

15 Hæc igitur si solvamus, nulla causa erit ulteriu dubitandi, de sufficientia prædictæ dubitationi Remissa autem quæstione de causa corrumpen ad sequens membrum, nunc Ad *primum* Timple Respondeo: Vocem generationis bifariam sumi, liquando scilicet pro mutatione substantiali, qu ex præjacente materiâ fit substantia. Hoc mod sumitur in distinctione motuum Physicorum, q dicuntur generatio, corruptio, augmentatio, d minutio, alteratio, & motus localis: Aliquand autem sumitur pro omni illa mutatione, quæ v in substantia vel in Accidente notat progressum non esse ad esse, sic, ut alteratio sit generatio quali

Vox generationis potest accommodari mutationibus accidentalibus.

tat

is, Augmentatio generatio ulterioris quantita-, &c. Videri de hoc potest Zabarella *l. de nat. sci-. constit. c. 5. lib. 1. de prim. mat. c. 2 lib. de gener. c. 5. & de misti generat. c. 16.* quibus locis disputat, alios otus vocari posse generationes, quatenus procedunt à privativo ad positivũ (veluti calefactio à nõ caloris ad esse caloris) & quatenus efficiunt formam aliquam subjecto alicui inhærentem, *Pro-*, inquit, *aliquid generari & fieri dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi quod mutatur.* Atq; e modo etiam Aristoteles loquitur *l. 5. Phys. c. 1. t.* ubi generationem facit duplicem, aliam vocat generationem simpliciter, quæ est ad substantiam. am autem cujusdam, ut *quæ ex non albo in album* inquit, *generatio hujus est.* Atque sic apparet secundùm hunc posteriorem sensum, causam procreantem continere sub se augentem diminuentem & alterantem.

Sed *instantia* hic dari potest de causa loco movente, hæc enim non videtur dici posse generans. Nam motus localis non possit dici generatio, ut disputat Zabarella, *cit. loc. libri de nat. scient. const.* probatque quia per motum localem non acquiritur forma aliqua mobili inhærens, sed solum aliud Ubi, quod non potest dici forma inhærens mobili, quia Ubi dicit respectum ad locum. Locus autem s externa est. 16 *De causa loco movente, dubium.*

Nihilominus *Respondeo*: Causam loco moventem adhuc referri posse ad causam procreantem vel generantem. Ac primum ipse Aristoteles etiam motum localem vocavit generationem, *l. 8. Phys. c. t. 24.* σχεδὸν γὰρ καὶ τὸ κινεῖσθαι, γίνεσθαι τι καὶ φθείρεσθαι δοκεῖ πᾶσιν. Εἰς ὃ μὲν γὰρ μεταβάλλει, γίνεται τοῦτο ἢ ἐν τούτῳ. ἐξ οὗ δὲ μεταβάλλει, φθείρεται τοῦτο, ἢ ἐντεῦθεν. Hoc est, *Ferè & ipsum loco moveri, generari & corrumpi quoddam videtur omnibus. In quod enim aliquid transit vel movetur,* 17

vetur hoc generatur, aut in illo (aliquid fit.) *Ex*
verò aliquid movetur, illud corrumpitur, aut ind
liquid corrumpitur) 2. Causa loco movens po
dici generans, saltem respectu motus ipsius, si
ratione termini motus. Sic homo est causa g
rans suam ambulationem, ignis suam ascensio
&c. Quanquam & præterea ipsum movens, g
rans potest dici, respectu termini sui, h.e. resp
ipsius Ubi, ad quod corpus movetur, non m
ac cætera moventia possunt dici generantia
rum terminorum. Nam Ubi est etiam forma in
rens sive modus intrinsecus, nihil aliud videl
quam præsentia rei ad suum, quod habet, spat
Nam quod non dicat Ubi respectum ad locum
perficiem videlicet ambientis corporis, appar
corpore primùm creato, & in corpore quod
veretur & quiesceret intra vacuum. Hoc enim
beret Ubi, & moveretur ad Ubi, & tamen non
in loco. Vide quæ hac de re dixi *in introd. Log. c.*
1. Igitur causa loco movens sic dupliciter po
vocari generans 1. respectu ipsius motus. 2. Re
ctu ipsius Ubi. Generat videlicet suum motum,
etiam aliquod Ubi.

Solvitur altera objectio Quod autem dicitur: Accidentia, (quæ sunt
ficientes) non posse pertinere ad causas procr
tes & conservantes, quia eis non conveniat a
quæ solùm sit substantiarum; Hoc satis solu
est per ea quæ dicta sunt *nu.* 8. *hujus Capitis in*
ment. De causa corrumpente dicamus seorsim

QVÆSTIO III.

An Causa corrumpens addi debeat ad causam procreantem & conservantem.

33 Ita multi faciunt, quos sequitur *Fonseca l.* 7.

1.1. & Goel. l. 1. *Inst Log. c. 4. p. 59.* Efficientium aliæ
nt producentes, aliæ conservantes. Quibus op-
ponuntur corrumpentes. Corrumpentem autem
causam vocat eam, à qua res destruitur vel labefa-
ctatur. Idem tamen causam corrumpentem vide-
r comprehendere sub generante (ipse vocat pri-
vò efficientem) *l. 1. Controv. Log c. 6.* Potest autem
non adeò obscurè talis divisio sumi ex Aristotele.
Topic. c. 9.

Sepositâ autoritate agamus de re ipsa. Inprimis 19
item prænotandi sunt varii gradus corruptionū. *Varii gradus corruptionum.*
Summus gradus est annihilatio, quâ Deus ens ali-
quod prorsus redigit in nihilum, ita ut nec forma
nec materia ejus reliqua sit. Alius gradus compre-
hendit corruptiones naturales, per quas corpora
naturalia intereunt. Et sunt tres: per transmutatio-
nem, per putrefactionem, & per mortem. Denique
est peculiaris gradus, secundum quem corrum-
puntur accidentia. Hæc autem intereunt vel per
destructionem subjecti: Sic aquæ frigus interit, *Accidentia quomodo corrumpantur.*
ipsâ immutatâ: Vel per destructionem aut absen-
tiam causæ, quomodo species visibiles intereunt
per remotionem objectorum aut absentiam lucis;
Lumen interit per absentiam Solis: Vel per intro-
ductionem accidentis incompossibilis cum alio. I-
ta frigus aquæ destruitur per introductionem ca-
loris. Et sic in aliis.

II. Prænotandum: Corruptionem substan- 20
tiæ Physicæ bifariam sumi. Aliquando sumitur pro *Corruptio bifariam dicitur.*
instantaneo transitu illius substantiæ, ex esse ad nō
esse, qui nihil aliud est quam recessus formę, qui fit
in momento. Aliquando autem sumitur sic, ut
comprehendat etiam prævias dispositiones quæ
inhabilem faciunt materiam, ad ulterius susten-
tandam formam. Sic putrefactio fit per præviam
introductionem caloris nimii & eductionem hu-

moris & sic in aliis. Estq; omnino sic, sicut in v
generationis, quæ quandoque sumitur pro m
mentanea formæ introductione, quandoque v
connotat prævias dispositiones. Videatur de h
distinctione Scalig *ex.* 290.*s.*1. Perer. *l.*14. *Phys.ca*
Zabar. *de mistione c.*13. *aliiq;*.

III. Prænotandum: Causam corrumpent
posse referri ad duo, sicut & causæ alias, nempe
ferri potest, tum ad ipsam corruptionem, tum
iam ad terminum illius corruptionis, qui est, i
us non esse rei præexistentis.

Nunc dico I. *Nullum corrumpens potest propriè*
quendo, dici Causa, respectu ipsius non esse quod est c
ruptionis terminus. Patet. Nam tum ipsum non e
esset effectus corrumpentis. At hoc implic:
Nam Effectus & Causa sunt differentiæ Ent
quod etiam distribuunt. Sic igitur non Ens n
potest esse effectus. Vide supra *c.*2.*n.*78. *in Comm*
Alias rationes vide apud Suarez. *disp.*28. *in Meta*
*s.*11. *num.*3.

II. *Multa etiam corrumpentia, verè non sunt ca-*
sa respectu corruptionis. Patet, Quia aliqua dicun
corrumpere, quia desinunt influere. Deus corru-
pit annihilando, quando suspendit influxum su
quo aliâs conservat Entia. Lumen interit, quia d-
finit Sol influere, recedendo ex nostro hemisph-
rio. Motus desinit, quia desinit movens influere
eum eliciendum, &c. Cessatio autem operatio
non est operatio. Ubi autem non est operatio,
nec est efficiens, quia illa est hujus causalitas.

III. *Ea quæ corrumpunt introducendo accident*
incompossibilia cum proprietatibus naturalibus, atq
adeò disponendo materiam, ut inhabilis fiat ad retine-
dam formam, ac deniq; introducendo novam form
substantialem, ea verè sunt Causæ efficientes, sed respe
illorum Entium quæ introducuntur. Est enim hic v

& realis influxus illarum causarum ad certam
rum productionem. Possunt autem respectu
um dici causæ procreantes. Convenit enim illis
initio causarum procreantium.

Ex his igitur summa responsionis ad præsentem 22
æstionem est: *Corrumpentia aliqua non habent* *Summa responsionis.*
um influxum causalem, & sic non sunt causa: Ali
qua influxum habent, habent eum talem, qualem
sa procreantes.

IV. QVÆRITUR.

An solius efficientis operatio, sit conservare, an verò & Causarum aliarum?

Ita multi sentiunt, quòd conservatio pertineat 23
l omnes causas. Videatur Suarez. *disp.* 41. *Metaph.*
Goel. *l.* 1. *Inst. Log. c.* 4. *p.* 61. Scaliger dicit *Ex.* 31. Es-
& conservari acceptum ferri eidem principio. Es-
autem est à forma. Ergo & conservari. Et mate-
ia conservat, sicut dicitur: ex iis alimur ex quibus
onstamus, Ubi alimento, quod materia est, tri-
uitur conservatio. Videtur tamen optimè stare:
conservationem esse solius efficientis. Nam ne co-
gitari videtur quidem posse, quomodo conserva-
tio non dicat extrinsecum influxum, qui nō con-
venit materiæ & formæ, prout materialiter & for-
maliter causant. Accedit, quod sic vitiosa esset di-
visio efficientium in procreantes & conservantes
(quam tamen dicti autores non improbant.) Nam
quod generis est, non debet ad certæ cujusdam
speciei angustias detorqueri. Quando autem ma-
teria & forma dicuntur conservare, tunc fiunt effi-
cientes causæ. Conservant enim, fovendo qualita-
tes congruas, & efficiendo ea, quæ tueri possunt
compositum in esse suo, Inprimisque illa efficien-

tia apparet in materia alimentali. Alimenta enim conservant, inprimis, quia restaurant vires. Illa autem est efficientia: restaurare vires.

V. QVÆRITUR:

An Causa Procreans & Causa conservans sufficienter distinguantur?

24 **Rationes dubitandi.** Videtur quod non. Nam causæ procreantes sunt etiam causæ conservantes, ut in supra positis exemplis patet, & confirmatur. Nam conservatio nihil est aliud, autore Scaligero, quàm continuata generatio, saltem loquendo de conservatione primaria. Et hinc aliqui hanc distinctionem dicunt fieri, non per species, sed per modos.

Nihilominus sufficiens est distinctio. Nam dare esse *Primò* (quod facit procreans) non est dare esse *porrò*, quod facit conservans. Deinde etiam distinctio est ex parte principiorum. Sæpe enim aliud est Ens quod procreat, & aliud quod conservat. Nutrix conservat puerum non generat, & sic deinceps.

25 **Solvuntur Objectiones** Ad *primam* objectionem dico: Causæ procreantes & conservantes possunt considerari vel formaliter, vel ratione subjecti, quod denominatur habere hos respectus, ut dicatur procreans & conservans. Si posteriori modo intelligantur, verum est aliquando coincidere in rem eandem, ut sit procreans, & etiam ut sit conservans. Facilè enim fit ut plures relationes in uno eodemq; absoluto subjectentur. Sic Deus est efficiens omnium, & finis omnium. Si autem formaliter sumantur, tum certè alia est formalitas efficientis procreantis, alia conservantis. Primò dare esse, non est porrò dare esse, ut dictum est. Hæc autem distinctio, sufficit ad veram distributionem.

A

Ad *alterum*, quo dicitur: Conservatio est nihil
ad quàm continuata generatio. *Respondeo*. 1. Il-
l non esse Universale. Nam ut supra dictum, alia
nservant continuè influendo esse, quomodo lu-
n conservatur. Alia autem conservant, solùm
ia efficiũt dispositiones necessarias rei perpetu-
dæ, quomodo Sol conservat inferiora, quia effi-
calorem, necessarium ad rerum sustentationẽ.
tetque distinctio horum maximè tùm, quando
alio principio est generatio, & ab alio conserva-
o. 2. Prior conservatio etsi possit bene dici con-
nuata generatio, tamen aliud est generatio sim-
liciter, quæ dat primùm aliquid esse. Et aliud ge-
eratio *perpetuata*, quæ dat aliquid porro esse, se-
undum quæ etiam est distinctio causæ procrean-
is & conservantis.

QVINTÒ.

De Causa Solitaria & Socia.

Utraque harum magis manifestabitur, si obser- 27
vetur: Conjunctionem causarum esse duplicem,
alia facit causas subordinatas, alia coordinatas.
Subordinatæ sunt, quæ cùm concurrunt ad produ-
ctionem Unius effectus, sunt tamen diversi ordi- *Causæ subordinatæ.*
nis: Veluti si una sit superior, alia inferior: alia U-
niversalis, alia Particularis: alia principalis, alia
Instrumentalis. Ex his particularis Universali, In-
strumentalis principali subordinatur. *Coordinatæ*
autem dicuntur concausæ ejusdem ordinis. Sic
duo equi trahentes currum causæ coordinatæ *Quid causæ*
sunt. Hinc igitur dicendum: Causas socias esse, *sociæ?*
quæ aliâs coordinatæ dicuntur. Alioquin enim
potest aliquid esse causa solitaria, etsi subordina-
tas habeat. Sic Nisus est solitaria causa cædis il-
latæ Rutulis, & tamen supra se habuit auxilium di-
vinum, & deinde etiam est usus instrumentis belli-

cis. Hinc non ineruditè notant aliqui (inter qu
est Doctissimus Wilhelmus Ursinus, *l.* 1. *Dial. cap*
Tres gradus causarum solitarium. *diascepsi* 1. tres esse gradus causarum solitariarũ.
Summè solitaria causa est, quæ etiam excludit ca
sas subordinatas. Talis est Deus in operationib
suis immediatis, in quibus nec supra nec infra
causas habet. II. Solitaria causa est, quæ etsi su
se influxum Dei habet, non habet tamen Instr
mentales causas quibus utitur: III. Solitaria c
etiam ea, quæ & communem Dei influxum hab
in operatione sua, & instrumentis utitur, solù
verò non habet causas coordinatas. Et in his omn
bus salvatur ratio causæ solitariæ, quia excludu
tur causæ coordinatæ. Incidenter attingam, qu
stionem ut magis explicetur essentia causæ socia
quã quæritur.

An Pater, Filius & Spiritus sanctus sint causæ Sociæ creationis vel conversionis, vel justificationis?

28 Hæc quæstio primò, quod sciam mota est à ce
lebri Academiæ nostræ Theologo Dn. D. Mentze
ro contra Goclenium Marpurgensem. Hic enim
dixit *l.* 1. *Instit. Log. p.* 65. prædictas personas Deita
tis esse causas socias. Mentzerus verò id reprehen
dit in quadam disputatione, indicans pugnare hãc
locutionem contra unitatem essentiæ divinæ. Videatur *tom.* 1. *disput. Giss. disput.* 9. *th.* 6. Hinc Goclenius confirmavit sententiam suam aliâ disputatione. Videatur hujus *pars* 1 *Miscell. Theol. Philosophicorum p.* 85. Sed Mentzerus rursus respondit. Videatur in *tom.* 1. *disp. Giss. disp.* 8 προσθήκη *p.* 339 *seqq.*

29 Quod autem disputant illi de creatione, hoc etiam intelligi potest de Justificatione conversione, &c. tum quia operum ad Extra eadem est ratio in divinis personis, tum etiam quia aliqui sic loquuntur,

r, ut personas divinas vocent tres causas Justifi-
tionis, Electionis, &c ut ex Piscatore, Bucano &
olano recenset Mentzerus *disp.9.tom.* 1. *Giss.th.6.*
t post hunc Clarissimus Meisnerus, amicus meus
honorandus, *in Phil.sobria sect.*1.c.3 q.2.

Brevibus expediam rem hanc. 1 *Accuratè loquen-* 30
dici non potest, Personas divinas esse Causas socias
cationis. Patet 1. Quia inter personas divinas non
t distinctio tanta, quanta requiritur ad causã. Nã
; aliqua dicantur causæ sociæ, non solùm requiri-
ur, ut sint distincta supposita, sed inprimis ut di-
inctam causalitatem & influxum habeant ad pro-
ucendum effectum. Causalitas enim est quasi for-
nale causæ. Igitur ubi causalitas una est, ibi causa
na est, ubi causalitas diversa, ibi causa diversa. At
ausalitas non est alia in patre, alia in Filio, a-
a in Spiritu sancto, quia virtus creatrix in singulis
st una numero. E. Pater & Filius & Spiritus san-
tus non possunt vocari causæ distinctæ vel Sociæ
n creatione, &c. II. Pater & Filius & Spiritus san-
ctus sunt tres sociæ causæ creationis. Ergo tres e-
unt creatores. Patet per omnia exempla sociarum
causarum: Si Pater & mater sunt causæ sociæ ge-
nerationis. E. sunt duæ generantes. Atqui absurdũ
dũ est: dici tres creatores. Ergo etiam non possunt
appellari causæ sociæ. Assumptum apparet, quia
nomina essentialia non tribui possunt personis di-
vinis in plurali numero. Et causa est, quia quod si-
gnificatur illis nominibus, hoc realiter idem est
cum ipsa essentia divina, indeque, qui hæc unica est
& singularis, Ergo etiam nomina essentialia Deo
singulariter tribuuntur: Sic Athanasius *contra Arri-*
anos in Symbolo: Increatus Pater, Increatus Filius,
Increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, im-
mensus Filius, immensus Spiritus sanctus: Æternus
Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: Et

 tamen

tamen non tres æterni, sed unus est æternus, sic nec tres increati, nec tres immensi, sed unus est in creatus & unus immensus. Similiter omnipoten Pater, omnipotens Filius, omnipotẽs Spiritus sanctus, & tamen non tres Omnipotentes, sed unu est omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deu Spiritus sanctus, & tamen non tres Dii, sed unu est Deus, &c. Et Augustinus (citatur à Chemn. tio *p.* 1. *Loc. Theolog. p.* 102.) Tanta est vis, *inqui* ejusdem substantiæ in Trinitate, ut quod aliâs d singulis personis dicitur (Deus, æternus, omnipo tens) id in summa non pluraliter sed singularit dicatur: Atque hoc mysterium videtur occulta lingua Hebræa in idiotismo suo, quo jungit ve bum singulare cum plurali nomine. *Genes.* 1. *vers.* :בָּרָא אֱלֹהִים Creat personæ divinæ. Hoc nim peculiare est in lingua Hebræa, quod (quia i ea describenda fuerunt mysteria fidei in V. Testa mento, in quo omnia ferè figuris & typis involu & tecta fuerunt) tales loquendi modos habet, q quidem vulgares sunt, sed tamen ejusmodi, ut su illis tecta possint latere multa summa religion Capita, quale inprimis est, quod verbum singula jungit plurali nomini. Videatur de hoc Pererius 19. *Genes. ad vers.* 24. *& cap.* 35. *ad vers.* 1. *num.* 4.

Athanas. *in Orat contra Idola tom.* 1 *f.* 28. pro eo dem habet: Esse multos creatores, sive esse aliquo consociatos in creatione, & esse multos Deos. A que hinc multis ostendit non posse mundum co ditum esse à multis.

III. Consociatio ejusmodi non admittitur int naturam divinam & humanam in persona τ̃ λόγ E. multò minus admitti debet inter ipsas person divinas. Unitas enim naturæ quæ est inter has, m jor est quam unitas personæ, quæ est inter natur

λόγȣ. Antecedens patet per Anathematiſmum yrilli: Si quis dicere præſumit, aſſumptum homi-m *coadorari* oportere Deo verbo & *conglorificari* eo, tanquam alterum cum altero (hoc enim ſyl-ba Con intelligi cogit) &c. anathema ſit: Et ſtea in reſponſione contra Theodoretum: Ado-tur Unus, non coadoratur.

II, Dicendum: *Populari & rudi loquendi genere excuſari poteſt illa locutio, tamen imitabilis non eſt.* Quod imitabilis non ſit locutio, patet per dicta in rimis in ſecunda ratione. Quod excuſari poſſit ex o eſt, quia quandoq; Patres & alii Sancti Dd. lo-quuntur ſic, uſurpantes nomina pluralia: Sic Da-maſc. *l.1. de Orthod. fid. c.11.* Tres ſunt, *inquit*, qui ad-rantur. Et ſic paſſim patres loquuntur. Pater, Filius & Spiritus Sanctus operantur vel cooperan-tur vel habeant communes operationes, & quæ ſunt his ſimilia.

SEXTÒ.

De Efficiente Principali & Inſtrumentali.

Aliâs Cauſa Principalis dicitur, quæ primas ha- 23
bet in efficiendo, quomodo Dux in bello eſt ejus Cauſa principalis. Et hoc ſenſu Cauſa efficiens adæquatè non dividitur in principalem & inſtrumentalem, quia inter hanc ſunt Cauſæ miniſteriales, quales ſunt milites in bello. Nunc tamen quatenus principale agens opponitur agenti Inſtrumentali, agens principale appellatur id omne quod non eſt Inſtrumentale.

Tunc autem varii modi ſunt explicandi diviſionem hanc, ut latè tractat Suarez *diſp.17. Met. ſ.2.n.7 ſeqq.* Alii cauſam principalem appellant eam, cui propriè & ſimpliciter actio tribuitur. Inſtrumentales autem appellantur omnes cæteræ. *Alii* cauſam

principalem appellant, quæ sufficiente & prop virtute influit in effectum sic, ut cum concursu debito producat effectum. Instrumentales aut Causas appellāt, omnes reliquas. *Alii* causam pri cipalem appellant, quæ proximè attingit forma introducendam in materiam: Instrumentalem a tem quæ agit aliquid disponendo solùm materia ante formæ susceptionem. Alii etiam appella Causam principalem, quæ sine motione causæ s perioris agit: Instrumentalem autem appellan quæ ut agat necesse habet, ut moveatur à causa lia. Atque ex his nata est mox referenda ambigu tas in voce Instrumenti, aliis laxè, aliis strictè ca sumentibus. De qua agit Suarez *ubi supra n.* 16. Sc tus 4. *sent. l.* 1 *q.* 1. Perer. *l.* 8. *Phil. Nat. c.* 10. & Picco *grad.* 2. *Phil. mor. c.* 7. *p.* 155.

32 *Instrumentũ ambiguè dicitur.* Igitur 1. Instrumentum sumitur pro omni e quod recipit influxum causæ superioris, aut quo movetur à causa superiori. Sic Platonici usurpar vocem instrumenti. Diciturque secundùm hanc s gnificationem solus Deus agens principale, & ca tera agentia omnia vocantur Dei Instrument Huic significationi consonat id, quod Isaias homi nem respectu Dei dicit esse quasi securim respect artificis. Videatur Damasc. *in Phys. c.* 9. qui hanc si gnificationem maximè amplectitur. 2. Instrumen tum vocatur omne illud, quod operationem habe distinctam à supposito. Et sic solum suppositum es agens principale. Instrumentale autem agens est & forma, & alia per quæ forma operatur. 3. Instrumē tum appellatur, per quod causa alia operatur, sic, u hoc elevetur ad effectum se nobiliorem, seu ultr perfectionem & suam & actionis suæ. Causa autem principalis est ea, quæ æquè nobilem vel nobilior perfectionem habet atq; effectum. Dicendumque ad hæc est, ultimum loquendi modum maximè cō gruere

iere loquendi modo vulgò usitato, etsi aliæ lo-
tiones quibus aliter vox instrumenti usurpantur
am non adeò raræ sint. Vide Suarez *cit. Loc.* &
nisæum *Epit. Metaph. p.* 69. Atque sic Instrumen-
m dico, quod ex directione alterius principalis
entis influit ad producendum effectum se nobi-
rem. Cur, inquis, hominem vocamus ὄργανον vel
strumentum Dei, inquantum annũciatione Ev-
gelii homines convertit; Et non vocamus eum
ei Instrumentum, quando generat aut facit opus
quod artificiosum? *Resp.* ex dictis. Ibi instru-
entum est, quia producit effectum se superiorem,
e. gratiam spiritualem. Hic autem producit effe-
nm non excedentem virtutem suam. De instru-
entali causa, an numerum causarum augeat vide
pra *c. 2. n.* 30 *seqq.*

SEPTIMÒ.

De agente Naturali.

Causa per se dividitur in causam naturalem & 35
voluntariam. De illa igitur prius est agendum. Præ-
notandum igitur: Naturale multis modis dici. 1. ***Naturale multis modis dicitur.***
Naturale opponitur violento, omninò sicut mo-
tus dicitur naturalis vel violentus. Motus autem
naturalis est, qui fit à principio intrinseco ipsi mo-
bili; Et motus violentus est, qui fit à principio,
quod est extra mobile. Igitur agens naturale est id,
quod est principium motus naturalis. Agens vio-
lentum est, quod est principium motus violenti. II.
Naturale opponitur artificiali. Tùm igitur agens
naturale est, quod agit solum ex principiis naturæ.
Agens autem artificiosum est, quod agit secundùm
artem. III. Naturale opponitur supernaturali. Tũ
igitur agens Naturale est, quod agit secundùm
principia naturæ, modo & ordine naturali. IV. Na-
turale opponitur animali, sicut & motus distingui-
tur

tur in animalem & naturalem. Et cum agens a male est agens per cognitionem sensitivam vel intellectivā: Agēs autem naturale est, quod agit sine cognitione. V. Denique Naturale est, quod agit ex naturæ impetu, & instinctu sive propēsione. Estque hæc ultima significatio hujus loci. Tales causæ naturales sunt, quòd Sol illuminat, ignis urit, magnes trahit ferrum, Leo rugit, ignis ascendit, aqua descendit, &c. Nam hæ omnes causæ producunt effecta sua sine deliberatione sive consultatione.

Discrimen Causæ Naturalis & Voluntariæ.

36 Est igitur discrimen causæ Naturalis & Voluntariæ in eo, 1. ut illa agat sine deliberatione, hæc deliberatione, 2. Ut hæc positis omnibus ad agendum prærequisitis possit agere vel nō agere, solum quia velit vel nolit: Illa autem non possit non agere. Indeq; dicitur agere ex necessitate naturæ.

Prærequisita ad operationem.

Illa autem quæ prærequiruntur ad operationem multa sunt & varia. De quibus agit Scotus *l. 9. Met. q. 14. ad secundum.* Et Anton. Andr. *q. 1. ad secundum.* I. Prærequiritur, ut agens sit Ens actu existens. Ea n. quæ non sunt, quonam pacto aut ambulabunt aut loquentur? inquit Arist. *l. 4. Metaph. c. 4. t. 16.* II. Prærequiritur, ut sufficiens virtus sit in agente, III. Ut medium non sit indispositum sed expeditum, sicut Sol non illuminat satis, per aerē nebulosum, IV. Ut patiens non sit in termino completo, hoc est, ut habeat formam integram, in tanta intensione, in quanta eā habere potest. Sic gravitas propter negatam hanc conditionem nō movet terram magis deorsum. Et in Universum dici solet: Nullum grave gravitat in suo loco. V. Prærequiritur, ut si ad actionem hujus præsupponatur alia actio, hæc facta sit. Ita visus actio non fit, nisi præcesserit actio objecti in organum. VI. Ut sit propinquitas inter agens & patiens. Omnis enim motus fit per contactum,

ctum, vel corporalem vel saltem virtualem. Et ic tamen contactus virtualis non potest esse in in-aitum. Est scilicet meta certa, quousq; virtus cu-sq; porrigitur. Hic tamen advertẽdum: majorem el minorem propinquitatem requiri, prout magis el minùs intensa est virtus in agente. Ut ignis can-elæ urat, major propinquitas requiritur, quam ut rat ignis candentis fornacis. VII. Prærequiritur, t patiens sit capax actionis agentis naturalis & ualitatis ab eo imprimendæ. Et per hanc conditi-nem, ignis non calefacit cœlum, quia hoc nõ po-est recipere calorem. Et in nulla qualitate cœlum st simile igni. Omnis autem actio est inter ea quæ imilia sunt qualitercunque; Item ignis per hanc onditionem non consumit cineres, quia hi sunt ncapaces illius operationis ignis, ex eo, quia nihil oleaginosum in iis est reliquum, per quod ignis cũ cineribus uniatur, & sic eos absumat, &c. Et in hac videtur suo modo includi conditio quarta. VIII. Requiritur, ut absint alia omnia impedimenta Si-cut ignis, in conveniente propinquitate objectum combustile sæpe non comburit, quia ventus flam-mam aliorsum torquet, & sic deinceps. His, inquã, prærequisitis præsuppositis, agens naturale nõ po-test non agere. Agens autem voluntarium potest non agere, etiam cum illa omnia adsunt.

Octavò.

De Agente voluntario.

Agens voluntarium est, quod agit ex deliberatio- 37
ne, & certo consilio, indeq; est indifferens ad agendum & non agendum. In quo distinguitur à naturali, quod positis omnibus ad actionem requisitis in se non habet, ut non agat, ut dictum *num.* 36. *hujus cap.* Agens autem voluntarium aliquid habet, positis omnibus ad actioné requisitis, unde possit

non

non agere, videlicet habet consilium & delibe-rationem suam.

Vocatur alio nomine *agens liberum* vel *agens liberi arbitrii*. Liberum autem arbitrium, secundùm Clementem *l.3.recognitionum*, est sensus animi, habens virtutem (rectiùs facultas animi) quâ possit ad quos velit actus, inclinari.

Sunt autem in Universum tria agentia, quæ dicuntur voluntaria, Deus, Angeli, Homo. Sed de singulis videndum. De quatuor igitur quærimus.

I. *An Deus agat ex libertate voluntatis, an ex necessitate naturæ?*

38 Deum ex necessitate naturæ agere dixerunt Stoici, quorum sententiam perstringens Melanchthon inquit:

Non Deus est Numen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoicus esse Deus.

Idemq; dixisse & sensisse Aristotelem, multi Philosophi existimâs, ut videre est apud Javel. *l.* 12. *Metaph.qu.*10. Soncin. 12. *Met.qu.*30.41. & multos Sententiarios *ad l.*1 *d.*42.43. Et sane hoc indicat Aristoteles *l.*8.*Phys.c.*1. Ubi sic argumentatur pro æternitate mundi & motus: *Si primum movens antè non movebat: Ergo aliquid erat, quod ipsum à motu retardabat.* Alioquin si Deus esset agens liberum, sine impedimento alterius rei, solum potuisset nō movere, quia non voluisset ex libero arbitrio suo.

Defent. Aristotelis. Quanquam veriùs dicitur, Lubricum hac in parte esse Aristotelem. Aliis enim locis videtur sentire Deum non agere ex necessitate naturæ. *Lib.*2.*Phys.* *t.*49. distinguit agentia in ea, quæ agunt ex necessitate naturæ, & quæ agunt ex electione h.e. ex ratione & mente. Perspicuum autem est, secundùm sententiam Aristotelis, Deum esse agens ex ratione & mente, quia alia agentia ad fines suos dirigi secun-

secundùm eundem *lib.2.Phys.c.8.* Et clarius *in l. de mundo ad Alexandrum.* Quod in navi, *inquit*, est gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in exercitu Imperator, hoc in mundo est Deus. Nisi quod illis principatus anxius & laboriosus. In Deo autem est expers mæstitiæ & laboris, nullamque corpori afferens imbecillitatem. Nam cum in re immobili collocetur, omnia quæ vult, movet, arbitratuque suo, in diversis rerum generibus & naturis, versat, &c.

38 *Objectiones, quod Deus agat ex necessitate.*

Agere a. Deum ex necessitate, & non ex libertate sic probari potest 1. Si Deus non agit ex necessitate naturæ, tum sequitur Deum non esse immutabilem. Posset enim nunc aliter se habere quam antè, si scilicet nunc agat aut velit agere, cum antè non egerit nec voluerit agsre. Et Confirmatur. Actio enim est verum Ens, ideoq; veram dicit perfectionem. Perficietur igitur Deus cum incipit agere, atque sic mutabitur saltem accidentaliter. Idemque dicendum est de amore, qui necessariò intervenit, quando Deus aliquid vult. Nihil appetitur, quod non ametur. Amor autem est reale attributum. Deus igitur acquirendo reale attributum, videtur realiter mutari. II. Si Deus non agit ex necessitate. E. agit contingenter. Contingẽs enim & necessariũ opponuntur. Consequens a. est absurdum. Contingentia n. implicat imperfectionem, tùm quia includit potentialitatem (Est enim contingentia potentia ad contradictoria) tùm quia videtur convenientiam habere cum casu & Fortuna, ut si Deus dicatur agere contingenter, idem fere sit, atque si fortuitò agat.

III. Agens liberum definitur quod agit ex deliberatione & consilio. At consilium Deo non cõvenit, quia consilium semper conjunctam habet ignorantiam futuri exitus. In Deum autem nec i-

gnorantia cadit, nec futurorum incertitudo, ut e-
ruditè disputat Pelargus *in Damasc.l.2.de Orthod.fid.*
c.24. Et Scaliger, tam impia, *inquit Exer.*365.*s.*8. vox
est in divinis Consilium, quàm pluralitas Deitatis.
Non disceptat, non ratiocinatur, non proponit,
non cum alio confert, non ab alio accipit.

IV. Si Deus esset agens liberum, tùm nulla res
potuisset primùm fieri & creari. Nam agens liberū
secundùm se est indifferens & indeterminatum ad
operandum vel nō operandum, aut ad operandum
hoc, vel ad operandum illud. E. non potest aliquid
determinatum producere, nisi ejus indifferentia
coarctetur ab aliquo determinante. Est enim con-
tradictio in adjecto, esse aliquam Causam indeter-
minatam, & tamen determinatè agere. Atqui ni-
hil dari potest, quod sit determinās indifferentiam
illam Causæ primæ. Non aliquid in Deo. Deus e-
nim est aliquid simplex. At determinans & deter-
minatum sunt duo distincta, cum nihil possit de-
terminare seipsum. Non etiam aliquid extra Deū.
Loquimur enim de illa operatione, qua primùm
res fiunt, quam negamus fieri posse, si Deus Agens
liberum sit.

40 *Probatur Deum esse agens liberum.*

His tamen non obstantibus dicendū est: Deum
esse agens liberum, quod 1. supponitur esse de fide,
& probatur ex scripturis, in quibus operationes di-
vinæ referuntur ad velle Dei, *Psalm.*115 *vers.*3. O-
mnia quæ voluit, fecit *Sap.*11. *vers.* 26. Quomodo
posset aliquid permanere, nisi tu voluisses. Am-
*l.2 de fid.c.*3. & Lombard *l* 2.*d.*25. idem probant
*1.Cor.*12.*v.*11. Spiritus dividit singulis, prout vu-
hoc est, pro liberæ voluntatis arbitrio, nō pro ne-
cessitatis obsequio. II. Probatur ratione, Libere a-
gere est, nobilius, quā agere ex necessitate naturæ.
E. illud Deo cōvenit, nō hoc. Patet antecedens. Nā
quæ ex necessitate naturæ agunt, egent agente li-

quo superiori, per quod ad fines suos ordinetur. Nobilius a. est, sibi ipsi præstituere finem, quàm alterius ordinatione dirigi ad finem, ut ex ipsis terminis patet. III. Si Deus ageret ex necessitate naturæ, tum semper ageret secundũ extremum virium. At hoc pugnat cũ Dei infinita essentia & virtute. Impossibile n. est ut infinita virtus agat secundum ultimũ potentiæ suę. Et confirmatur, quia si sic, tũc à Deo non producerentur species ignobiliores. Quis n. credat, Deũ aliquid nobilius facere nõ posse, quam eas. IV. Probatur ex hoc, quia ultima resolutio, si inquiratur, de causa actionũ divinarum, nõ potest terminari alibi, nisi in Dei voluntate. Cur Deus fecit angelos tot, & non plures vel pauciores? Cur fecit angelos tantæ perfectionis, & non majoris vel minoris? An quia non potuit aliter, An quia nõ voluit aliter? Non potuisse aliter, pugnat cum infinitate potentiæ divinæ. Sequitur igitur, id ita esse, quia non voluit aliter, & sic in cæteris.

Nunc solvendo argumenta. *Respondeo* ad *primum*, quo objiciebatur, cũ libertate voluntatis, nõ consistere Dei immutabilitatẽ. Ac Suarez quidẽ admodum prolixè disputat, de Cõcordia libertatis divinæ, cũ ejus immutabilitate. *disp. 30. Met. tota. s. 9.* Dicam breviter 1. *Cũ Deus dicitur immutabilis, tũ inprimis id intelligitur respectu essentiæ & cõsilii Dei.* Secundum illam igitur Deus est immutabilis Ut satis clarum est. Nunquã n. Deus desinit esse, quod est. Cõsilium a. & propositum suum semper etiã exequitur. Quod n. voluit Deus, hoc vel alio tẽpore fieri, id etiam semper fit. Loquimur a. nunc de volũtate beneplaciti. Nam voluntatẽ signi sæpe nõ impleri, non indicat mutabilitatem consilii divini, quia sub his quæ voluntate signi significat Deus, sæpe Deus vult aliud, sub iis latẽs. Sicut sub immolatione Isaaci, latuit probatio fidei Abrahæ. Hãc itaq; sicut vo-

41 *Solvuntur Objectiones*

Quomodo Deus sit immutabilis?

luit, ita etiam consecutus est Deus. In aliis, quand non fit, quod vult Deus (veluti est impletio manda torũ legis) non desinit tamẽ Deus velle, quod vul Et sic est voluntas immutabilis. 2. *Agere Deum, cu antè non egisset, non indicat mutabilitatem in Deo.* A ctiones enim nõ reperiuntur in agente, sed solùm ab eo sunt. Unde sequitur, mutationem solùm fi ri in objecto vel patiente. Sol non mutatur, qua do producit ranam, quam ante non produxit, s quisquiliæ ex quibus rana fit, mutantur, & sic in liis. 3. *De amore* dicendum est, eum non acquiri Deo demum, quando rem aliquam incipit effic re. Quod enim efficit, hoc efficit secundum pro situm æternum, quo proposuit aliquando face quod in tempore facit. Unde apparet amorem mul esse cum proposito efficiendi. Impossibile quidem est, ut Deus aliquid facere velit, quod n amet. Voluntas enim semper est ad bonum. Bo autem omne est amabile. Si igitur amor ille est ternus, sicut & propositum faciendi aliud, est æt num, tum apparet, nullam mutationem accid talem Deo cõtingere, si nunc velit actu esse, qu antea nondum voluit actu esse.

Ad secundum: Concertatio aliqua est inter T

43 *An actiones Dei possent dici contingentes?*

mistas & Scotistas, ubi hi dicunt actiones Dei c tingentes, ex Scot. *l.* 1. *dist.* 2. 38 39. Sequitur hos rer. *l.* 9. *Phys. c.* 11. Illi autem negant eas esse con gentes, ex Thoma *l.* 1. *sent, dist.* 43. *q.* 2 *a.* 1. Non dicendum, inquit ibi, voluntatem Dei esse c tingentem aut operationem ipsius, quia con gentia mutabilitatem importat, quæ in Deo est. *Dicendum* tamen: Contingentiam bifarian ci posse. Vel enim per contingentiam intelligi solùm indifferentiam, ad esse vel non esse alic actus: Vel etiam, præter hanc indifferentiam notàmus ea voce imperfectionem mutabilit

p

potentialitatis, &c. Etsi igitur contingentia secundum posteriorem significationem tribui non possit Deo: Potest tamen secundum priorem. Indifferens enim est Deus ad operandum & ad non operandum. Atque hæc contingentia sufficit ad ponendam libertatem.

Ad tertium: Consilium vel appellamus sententiam, quæ nata est ex discursu mẽtis: Vel etiam appellamus consilium sentẽtiam, quam simplici apprehensione, sine discursu, intellectus approbat. Prioris generis consilium notat imperfectionem, eo ipso, quia cum discursu est. Discursus enim est à noto ad ignotum progressus. Et per hoc Deo non convenit. Posterioris autem generis consiliũ, nullam complectitur imperfectionem, nullaq; causa est, cur Deo tribui non possit. Atque sic loquitur Scriptura. *Eph.* 1. *v.* 11. Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. *Ier.* 23 *v.* 18. Dominus exercituum magnus consilio. Et *Is.* 9. *v.* 6. Messias appellatur consiliarius. Atq; hoc consilium sufficit ad ponendam causam voluntariam sive liberam. 43 *An Deo possit tribui cõsilium?*

Ad Quartum: Deus non eget aliquo, quo determinetur libertas ejus ad certos actus. Quod enim alia eo egent, id imperfectionis est, quia sc. sistendo in libertate, nondum habent omnia, quæ ad operandum pertinent. Et hinc sunt indifferentia secũdum imperfectionem. Deus autem est indifferens per eminentiam, secundum quam, quia completus est in esse & operari, idcircò seipso supplere potest omne illud, à quo libertas ejus determinari posset. Legatur *Thom.* 1. *contra gentes. c.* 82. 44

QVÆSTIO II.

An angeli sunt agentia libera?

Quæstio intelligitur de Angelis ut nunc sunt postquam confirmati sunt in bono. Ante illã enim 45 *Objectiones*

confirmationem dubium non est, quod habuerint libertatē. Intelligi a. potest etiam hęc quæstio de angelis malis, qui in malo sunt indurati. Videtur igitur, nō convenire eis liberum arbitrium. Et probatur I. ex definitione liberi arbitrii Nam liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, quâ bonum eligitur, gratiâ assistente, vel malū eadem desistente, definitore Lombardo *l.* 2. *distin.* 24 25. *A.* Repugnat a. Angelum in bono confirmatum posse malum eligere. II. Angeli dicuntur servi Dei sive administratorii spiritus. E. non sunt agentia libera. Nam Servitus & libertas opponuntur.

46 Nihilominus dicendum est: Angelis convenire libertatem. 1. Quia in Angelis est radix libertatis, videlicet judicium intellectus. 2. quia non decet, ut Angeli habeant minorem perfectionem quàm homo. At homo habet liberum arbitrium. E. multò magis Angeli, qui sunt Entia perfectiora quā homo. Quod a. libertas perfectionis sit, patuit in superiori quæstione. Nam quæ non liberè sed necessitate vel impulsu naturæ agunt ea non præstituunt sibi finem, sed moventur ad imperium & secundū ductum alicujus dirigentis. Moveri a. ab alio imperfectionem utiq; significat. Deinde attributum quod reperitur in primo Ente, atq; sic cui nō repugnat infinitari. Illud est perfectio simpliciter. Unde quò minus tale quid participat Ens aliquod, eò magis imperfectum est. Libertas a. est attributum quod Deo convenit, ut patuit priori quæstione. Pro hac sententia videantur idem sentientes Irenæus *l.* 4. *c.* 71. Damasc. *l.* 2. *de Orthod. fid. c.* 3. 4. August. *de corrept. & grat. c.* 10. Basil. *l. de Spir. S. c.* 16.

Angelis convenire Libertatem.

47 Ad primam objectionem respondetur: Definitionem illam non esse generalem, sed cōvenire solùm libero arbitrio hominis post lapsum. Id indicat Magister *l.* 2. *d.* 25. c. Secundùm prædictam assignationem

tionem, *inquit*, (loquitur de definitione in initio hujus quæstionis posita) in eis tantum videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in contraria deflectere possunt, in quorum videlicet potestate est eligere bonum vel malum, & utrumlibet secundum electionem facere vel dimittere, secundùm quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratiâ sunt roborati, ut jam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit. Et tamen postea *lit. E.* Angeli & Sancti, *inquit*, qui jam cum Domino feliciter vivunt, atq; ita gratiâ beatitudinis confirmati sunt, ut ad malum flecti nec velint nec possint, libero arbitrio non carent. Videatur etiam August *l.22. de Civ. Dei c.30.*

Sed hîc gravis occurrit Instantia: *Ad quos actus liberi sint Angeli?* Si n. (ut infertur ex eo, quia confirmati sunt in bono) nō possunt peccare, tunc etiam non possunt omittere bonos actus, atq; sic nō possunt non Deum amare & glorificare. Unde sequitur necessariò eos & omittere actus malos, & facere actus bonos. Necessarium n. est, quod aliter esse non potest. *Respondeo:* Inprimis causam liberam, esse indifferentem & liberam ratione mediorum & non ratione finis. Circa illud enim, inprimis versari debet libertas, de quo potest fieri consultatio, ut patet. At consultatio est de mediis & non de fine, per Arist. *l.3 Eth.c.2. & 3.* Dixi a. *inprimis* libertatem esse mensurandam ex indifferentia ad media, & nō ex indifferentia ad fines, propterea, quia aliqui etiam aliquam libertatē esse circa finē ponunt, quod nunc non disputo. Videatur Suarez *disp.19. Met.f.8. tota.* Ex his igitur dico: etsi Angelus necessariò Deum amaret & glorificaret, adhuc tamen esset agens liberum. Possent enim posthabito uno medio eligere aliud, per quod prædictum finem suū exequeretur. Scot. *l.1. dist.39. § Quantum ad primum, &c.*

Libertatem creatam, ait, intelligi posse in tribus. In ordine ad diversos actus immanentes in potentia. 2. In ordine ad diversa objecta. 3. In ordine ad diversos effectus extrinsecos. Sic igitur Angelus liber erit. 1. Eliciendo in se volitionem & nolitionem unius & ejusdem medii. 2. Volendo medium hoc & nolendo aliud. 3. Applicando potentiam suam ad efficiendum, quod noluit, voluitve.

49 Ad secundam objectionem facilior est responsio. Libertas enim dupliciter sumitur. Aliquando opponitur servituti, aliquando necessitati. E sto Angeli secundum priorem significationem non sunt liberi, sunt tamen secundum posteriorē quod sufficit ad hoc ut dicantur comprehendi sub agentibus liberis.

QVÆSTIO III.

An homo sit agens liberum?

50 Theologi inprimis distinguunt status hominis. Ajunt enim posse libertatem hominis considerare vel in statu integritatis, vel in statu peccati ante conversionem, vel in statu peccati post acceptam gratiam conversionis, vel denique in statu gloriæ. Faciunt autem hoc propterea, quia ipsi specialiter disputant de viribus liberi arbitrii in ordine ad motus spirituales. Hanc disputationem, quæ plane Theologica est, hic non facimus nostram: Sed solùm inquirimus: An homo liberum arbitrium habeat, cujuscunq; tandem respectu sit, inprimisque an saltem in civilibus & naturalibus agat libere, an verò ex necessitate?

51 Igitur hominem agere ex necessitate, statuunt primum omnes illi, qui ajunt omnia fieri ex fatali necessitate. Ita sensisse Stoicos autor est Cicero *l. de divinat.* & Laert. *l. 7. in vita Zenonis.* Ajebantque mul

Hominem agere ex necessitate.

multi eorum in specie: Voluntatem hominis necessitari ex immutabili illa causarum cum suis effectis connexione, ut refert Augustin. *l.5. de civ. Dei. c.1. & l.4. confess. c.3.* Quanquam Plutarchus *lib.1. de placit.* & Gregor. Nyssenus *l. de fato* referant, quod Stoici exemerint in hac sententia sua animos hominum. Deinde in specie libertatem hominis sustulerunt quidam veteres Hæretici, veluti Simon Magus, ut refert Clemens. *l.3. Recognitionum*, Bardesanes & Priscilliani, ut refert Aug. *de hæres. c.* 35. Manichæi, ut refert Hieron. *in præf. Dialog. contra Pelagianos* & August. *l.2. de fide contra Manichæos. c.5.* Abailardus, ut constat ex Bernhardi *Epist.*194. Calvinus etiam non est planè alienus ab hac sententia. Nam *l.2. Instit. c.4. n.6.* ait eos, qui liberam electionem homini relinquūt, in rebus nec per sese justis, nec per se vitiosis, (h.e. civilibus & naturalibus) facere id solùm, nō quod pro certo id asserere velint, sed quod de eo, tanquam re parvi momenti disceptare nolint. Et *l.1. c.16. n.8.* cùm allegasset ad cōfirmationem sententiæ suæ Augustinum, applicans ejus dicta ad suam sententiam. Quâ ratione, *inquit*, contingentiam, quæ ab hominum arbitrio pēdet, excludit. Testimonia quibus idem censuisse, dicūtur Zwinglius, Beza, &c. vide apud Hutterum *art. 2 lib. Concord p.*183. Hoc tamen discrimen est inter Stoicos & Calvinianos, quod illi causam necessitatis ponunt in influxu stellarum; Hi verò in peculiari Dei motione.

Ac *primùm* pro libertate hominis multa faciunt. 51 *Defēditur: Quod homo sit agens liberum.*
I. Si homo non esset liberi arbitrii, tunc nemo posset laudari nec vituperari. Nec laudes nec vituperationes nec honores nec supplicia justa essent, si anima non haberet potestatem liberam, inquit Clemens Alexandr. *l.1. Strom p.5.* Similia habet Ju-

ſtinus Martyr. *in Apolog.* 1 *pro Chriſtianis tom.* 1 *f.* 89 *& Apolog.* 2 *f.* 137.

50 II. In hominem cadit conſultatio. E. etiam libertas. Nam conſultatio eſt nihil aliud quàm diſcurſus circa media, ut ſciatur, quodnam eorum utiliùs vel magis neceſſarium ſit ad conſecutionem finis quem eligimus. Unde conſultatio non eſt, ubi non poteſt eſſe electio. At electio nõ eſt ſine libertate. Nam electiva vis nihil aliud eſt quàm poteſtas libera, quâ poſſimus uno repudiato aliud amplecti. Vide de hoc Greg. Nyſſenum *l.* 7. *de Phil. c.* 1.

51 III. Si homo non eſſet agens liberũ, tùm vel illa neceſſitas eſſet ex influxu ſtellarum, vel ex peculiari motione & influxu Dei. Nam alterutrum horum dici ſolet ab impugnatoribus hujus ſententię. Non primum. Nam nulla eſt proportio inter animam immaterialem, & inter cœlum & ſtellas materialia. At impoſſibile eſt agens agere in patiens, ubi deficit ſimilitudo unius ad alterum. Non poſtremum, Nam inter humanos actus connumerandi ſunt actus mali. Si igitur peculiari Dei motione adimitur homini libertas ad actus ſuos, tunc per eam peculiarem Dei motionem dabitur ei neceſſitas ad actus ſuos etiam malos. At hoc abſurdum eſt. 1. Quia (ut Auguſtinus ratiocinatur *l.* 83. *quæſtionum q* 3.) nullo ſapiente homine auctore fit homo deterior. At Deus eſt omni homine ſapientior. E. multò minus Deo auctore homo fit deterior. 2. Si Deus vellet homines peccare, vellet malum. Igitur peccaret. Nam peccare nihil aliud eſt quam malum velle. At abſurdum eſt: Deum peccare. Peccare enim eſt deficere. At deficer repugnat Enti ſummè perfecto. Alias rationes huc pertinentes vide apud Anshelm. *de lib. arb. c.* 8. Fulgent. *lib.* 1. *ad Monim cap.* 21. 22. 23. Ambroſ. *l.* 1. *Exaemeron. cap.* 8 alioſque.

Ratio

Rationes autem pro hac sententia ex scripturis, aut objectiones ex iisdem, Theologis relinquimus.

Objici autem potest 1. Si homo prorsus est agens liberum, tum sequitur Deum non posse impedire actiones hominis. At absurdum hoc. Hoc enim derogaret divinæ omnipotentię. Patet autem consequentia. Nam si Deus posset impedire hominem, adeoque impediret: Tùm homo non ageret quod vellet, sed quod vellet Deus. Qui autem non agit id quod vult, non agit liberè. *Respondeo*: Potest & Deus impedire actiones humanas & tamen homo est agens liberum. Nam libertas consistit inprimis in eligendo, non autem similiter in executione illius quod elegimus. Electio autem (inquit Damasc. *l.2. de Orthod fid. cap. 26.*) agendorum semper in nostra potestate est. Actio autem plerunque quodam providentiæ modo præpeditur. 53

Objectiones.

II. *Objectio*. Si Deus concurrit ad omnium rerum operationes tanquam prima causa, & verò ab æterno decrevit, quid velit à se fieri & non fieri, tum sequitur tolli in homine libertatem agendi hoc aut illud. Voluntas enim Dei efficacior est, quam ut resisti ei possit. 54

Responsio. Durandus *l.2 sent. d.1.q.5.& d.37. qu.1.* negat, Deum concurrere actu ad omnes causas naturales, vocari autem solùm Universalem & primam causam omnium rerum, quia iis indiderit vires agendi, & adhuc eas conservet. Hæc tamen sententia communiter rejicitur. Videatur Perer. *c.8.l.8.in Phys.* Colleg. Conimbr. *libr.2. Phys. cap. 7. q.10.12.* Suarez *disputat. 22. Met. s.1.* Thom. *l 3 contragentes c.67. & 1.part summ quæst.105.art 5.* Duo igitur sunt quæ responderi possunt pro defendendo hominis libero arbitrio, posita operatione Dei, concurrente ad omnes actiones hominis. 1. Dici

Quomodo Dei concursus non tollit libertatē nostram.

potest:

poteſt: Cooperationem Dei primò referri ad effectum cauſæ ſecundæ, & non ad cauſam ſecũdam, hoc eſt, Deum non determinare voluntatem hominis, aut aliquid in eam imprimere, quicquid tãdem ſit, ſed ſtatim & immediatè influere in effectũ voluntatis, ut hunc Deus producat eo ipſo momento, quo etiam homo operatur ad productionem illius. Sicut cùm duo equi trahunt currum, unus equus non influit in tractionem currus. Ita docet Scotus, Biel & Ariminenſis *l.2.d.37*. Evidens autem eſt per talem concurſum divinum nihil decedere libertati humanæ. II. Dici poteſt (quod alii ferè omnes Scholaſtici docent) Deum concurrere ad effectum voluntatis mediatè, quia ſcilicet movet voluntatem. Atque tum ſalvatur libertas voluntatis hoc modo: Voluntas divina eſt quidem cauſa prima, ſed tamen non agit movendo & influendo in agens liberum, niſi prævisâ diſpoſitione & determinatione illius. Deus igitur ſic decrevit illi voluntati cooperari, quando & quoties prævisa eſt ſe diſpoſitura, ad effectum aliquem. At hæc ipſa eſt libertas elicere ex ſe volitionem aut nolitionem.

55 III. *Objectio*: Si Deus omnes actus humanos præſcivit, & præſcientia Dei non poteſt falli, tùm ſequitur, actus humanos non poſſe fieri. Igitur actus humani ſunt neceſſarii. Neceſſarium enim eſt, quod aliter eſſe non poteſt. Si neceſſarii E. non ſunt contingentes, Ergo nec liberi. Libertas enim continetur ſub contingentia.

56 *Quomodo Præſcientia Dei non tollat libertatẽ noſtrã?*

Reſpondeo 1. Præſcientia non affert rebus præſcitis neceſſitatem, ut docet Aug. *l.3.de lib.arb.c.3.* & probat. Nam ſi præſcientia affert rebus neceſſitatẽ, tùm vel id fit à præſcientia in genere, vel à præſcientia Dei ſolùm. Non illud. Nã præſcientia humana nunquam affert rebus neceſſitatem. Non e-

ni

nim futura est necessariò sequente anno Eclipsis, quia prævidit eam Mathematicus, sed propterea prævidit Mashematicus, quia ea futura erat, atque sic objectivè Eclipsis præextitit prævisioni Mathematici. Et idē est in cæteris rebus prævisis. Non etiam præscientia, ut est Dei, affert rebus præscitis necessitatem. Nam Deus præscit suos proprios actus, veluti quod aliquando velit creare mundum, abolere mundum, &c. Et tamen actus divini sunt liberrimi. Idem de præscientia divina docet Chrysost. *hom. 60. in Matt. ad c. 18. ad v. 7.* Non quia futura scandala prædixit, *inquit*, idcircò veniunt, sed quoniam futura erant, idcircò prædixit. Nō enim fierent, si nollent ea excogitare homines nequam & pestiferi. Quod si nō ventura fuissent, nec ipse futura prædixisset, &c. Sic & Hieron. *cap. 26. Hierem.* Non ex eo, quia Deus scit aliquid futurum, idcircò futurum est, sed quia futurum est, Deus novit, quasi præscius futurorum. Similia sunt apud Origenē *l. 2. contra Celsum. (p. 65.)* Athanas. *in serm. de passione Domini*, August. *l. 5. de Civ. Dei.* 10. Ubi nullo modo, inquit, cogimur, aut retentâ præscientia Dei tollère voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deo quod nefas est, negare præscientiam futurorum, sed utrumque amplectimur & confitemur. Non ideò peccat homo, quia præscit illum peccaturum, &c.

II. Quod autem ea, quæ præscita sunt, nō possunt nō evenire, hoc est ex eo, quia Deus præsciens 56
alia, intuetur ea, quasi præsentia vel facta, ut & notavit Scalig. *ex. 365. s. 8.* Si subtilius excutiamus, *inquit*, ne verbum quidem illud prævidere, convenit Dei omnipotentiæ, nisi quod nostrâ mutila cognitione metimur Dei infinitatem. Nobis quidem, quibus est futurum, prævisio illa est. Deus cui nihil futurum, non prævidet, sed videt simplicissimè,

quod

quod est præsens. Deo enim omnia præsentia. Ut idem dicit *exerc.*307.*f.*20. Quando autem aliquid est in præsenti, vel etiam factum est, tunc non potest non esse, etiam quod aliâs collatum ad causas suas est contingentissimum: Atque sic eo ipso quo est, etiam necessariò est, inquit Boet. & Arist. *l.*1.*de interp c.*14.

At *dices*: Sic igitur homo agit necessariò, saltem in præsenti, quod videlicet Deus præscientia sua id intueatur. *Respondeo* 1. Si maximè homo necessariò ageret tùm, cùm agit, nihilominus adhuc haberet liberum arbitrium. Nam ut multi volunt, (inter quos est Lombard. *l.*2. *d.*25. & Occam. *l* 1.*d.* 38.) Liberum arbitrium non pertinet ad præsentia sed ad futura solùm. Quia tamen libertas videtur esse etiam in præsenti actu (secus enim Deus non esset agens liberum, cui omnia sunt præsentia) idcircò dicendum. 2. Propositionem Aristotelicam intelligi debere solùm de Necessitate hypotheticâ. Illa autem non excludit contingentiam. Igitur unumquodque eo ipso quo est, necessariò est: necessariò, inquã, ex hypothesi hac, quia est. Si actio aliqua sit libera, non potest quidem nõ esse, quando est, à causa tamen sua non fluit cum necessitate absoluta, sed adeò contingenter, ut quovis momento possit intermitti & non fieri.

An Infantibus conveniat libertas.

Pelagiani, ut refert August. *Epist.*106.*ad Paulin.* dicebant, etiam Infantibus convenire liberum arbitrium. Sed August. id *ibidem* rejicit. Nec tamen ea res contra nos est. Nam verum est alicui homini, ut infanti, non convenire liberum arbitrium, secundùm Exercitium videlicet vel actum, semper tamen ei convenit liberum arbitrium quatenus significat potestatem liberam eligendi hoc aut istud.

Probabant Pelagiani, actus liberos esse, in infante,

ante, quia Jacob, Esau, in nativitate, supplantare-
it. *Respondet* Augustinus ideò motus illos, sive liti-
rium parvulorum, fuisse signum magnarum re-
um, atque sic non arbitrium, sed prodigium. Ne-
ue enim daturi sumus & asinis liberum arbi-
rium, quia hujus generis jumentum, aliquando
oce respondens, prohibuit Prophetæ demen-
am, &c.

QVÆSTIO IV.

An alia sint agentia libera, præter hominem, Angelos & Deum?

I. Videtur etiam rebus inanimatis competere 58
bertas. Sunt enim indifferentia ad operandum. Id *An rebus in*
robari potest. 1. Exemplo ignis, si existeret in *animatis*
entro mundi. Is enim esset indifferens, ut fe- *conveniat*
atur vel ad hanc vel ad illam cœli partem. Nec *libertas?*
nim magis haberet ignis ille propensionem, ut fer-
etur ad partem septentrionalem, quam ad meri-
ionalem, aut alias cœli partes, se[d] æquè primò
ropenderet ad omnia cœli puncta. 2. ad motio-
em suam habendam huc vel illuc est indifferens
tque adeò liber. II. Probari potest Exemplo o-
nnium agentium naturalium. Hæc enim indiffe-
entia sunt ad productionem hujus vel illius indi-
idui, esto determinata sint ad hanc speciem.

II. Videtur libertas esse in corporibus anima-
tis, etiam *plantis*. Nam vis auctrix est indifferens,
& æquè primò propendet ad omnes differentias,
ut simul extendat corpus aliquod sursum, deor-
sum, dextrorsum, sinistrorsum, prorsum, & re-
trorsum.

III. Multò magis videtur esse *in bestiis* libertas. 59
Nam illud indicant sagacissima opera earum, qui-
bus commotus Plutarchus scripsit opusculum de
ratione brutorum, Et Valla *c.9. Dialect.* iisdem ra-
tionem

tionem attribuit, Illius generis opera sunt hæ
quod Bucephalus, equus Alexandri M. nemini, r
si Domino suo, tergum præbuit, ne quidem cum
lius, vestibus regis indutus, accessit: quod capræ
Crete transfixæ sagittis uti sagittam excutiant, d
ctamnum quærere dicuntur. Pertinet etiam hu
quod Scaliger de equo refert *exerc.209.f.1.* *Equu*
pusillum & deformem, inquit, Circumducebat Agyr
quidam, cuius jussu, atque etiam solo interdum nutu
omnia faceret. Ambulare, succussim properare, curre
saltare quadrupes vel bipes. Vinum bibere vidimus
clunibus sedentem anteriores pedes ad pateram ferre, p
vim sive maluvium cruribus sustinere, quasi à tons
lavaretur qualem pictum videmus asinum cucullat
humo se sternere, projectum atque etiam porrectum j
cere, ciliorum compressione annuere, caput adheri nu
attollere, in terga vertere, supinus ostendere, quo corpo
situ mulier ineuntem admittat virum, &c. Et qu
modo non libertatem indicat, quod oves cæterę
quadrupedes in campis unam herbam carpunt,
liam negligunt, & sic deinceps. Ex quibus om
bus colligitur: Bestias habere indifferentiam ad
perandum.

60 Nihilominus dicendum est: *Bestiis non conv*
nire liberum arbitrium. Nam illud includit & int
lectum, quia est arbitrium, & voluntatem; quia
liberum. Hæc autem brutis non conveniunt. N
lite fieri sicut equus & mulus, quibus non est int
lectus dicitur *Psal.32.v.9.* Indeq; *Psal.49.* dicunt
jumenta insipientia. Quod si quandoq; brutis v
luntas assignetur, necessariò vox voluntatis abu
vè & impropriè accipitur (ubi enim intellectus
est, ibi propriè nec est voluntas) vel etiam gene
liter, pro appetitu vel inclinatione, quomodo e
iam inanimatis tribuitur θέλειν καὶ βούλεσθ, ut d

Bestiis non convenire libertatem in operando.

t Scalig *l.*1.*de plant.p.*401. Lombard. *lib.* 2.*d.*39.*A.*
udov. Vives *ad August.l.*14.*de civ Dei cap.*6.
Deinde confirmatur: In brutis non est cognitio
niversalium, nec cognitio reflexa. Habent enim
lùm potentias materiales, quæ inferiores sunt,
am ut ad tam nobiles operationes elevari pos-
t. Igitur nec potest in iis esse liberum arbitrium,
ujus enim fundamenta sunt ista.
Ex his autem à fortiori concluditur, nec in cæ-
is esse libertatem.
Ad argumenta objecta nunc respondendũ est. 61
l *primum* dico: Ignem in tali statu positum, nul- *Solvuntur*
n prorsus posse habere à natura sua motionem, *objectiones.*
c inde recedere posse, nisi ab extrinseco motore,
ia omnes partes ignis in tali casu æquè inclinant
motum sursum, per lineam rectam quoque ver-
m. Indeque fit, ut inter se æqualem habeant acti-
atem, nullaque actio sequatur. Vide Suarez *d.sp.*
*Met s.*1.*num.*5.6.
Ad *secundum*: Ea libertas & indifferentia solùm 62
pugnat agentibus non-voluntariis secundum
uam dicuntur posse agere vel non agere positis
nnibus ad actionem prærequisitis. Inter prære-
uisita autem recensetur etiam concursus divinus,
ui in agentibus naturalibus est in eo, ut causa na-
uralis determinetur per illum ad productionem
ujus vel illius individui. Igitur tum demum causa
la esset libera, si posita illa divina determinatio-
e ad productionem hujus vel illius individui, pos-
et tamen agere vel non agere. Confer Colleg. Co-
imbr.*l.*2.*Phys.c.*7.*q.*15.*a.*2.*&* 2 *de gen.& Int.c.*11.*q.*
*a.*3. Videatur etiam Suarez *d.loc.num.*11. Disputat
nim illic; An indifferentia etiam reperiatur in a-
gentibus naturalibus.
Ad *tertium*, Quod erat *de facultate auctrice* plan- 63
tarum, dico: illam indifferentiam quam ea habet

ad extendendum corpus per omnes differentia
loci, nullatenus indicat libertatem. Nam ita de
terminata est Facultas auctrix ad hunc effectum
ut non possit non sic extendere. Illa autem indi
ferentia ad effectus solùm indicat libertatem
quâ quid sic indifferens est, ut agere vel non age
possit.

64 Ad quartum *de bestiis* Respondeo 1. Verè di
esse in brutis saltem umbram & similitudine
quandam libertatis. Non enim ita sunt coarcta
ad unum, sicut Sol ad lucendum, aut ignis ad ure
dum. Idque propterea, quia habent vim cogn
scitivam sensuum, & etiam appetitum. Atque h
conficiunt rationes & exempla in objectione p
sita. 2. Non esse autem eam verè libertatem, a
paret tum ex rationibus ante factis, tùm etiam
eo, quia ea quæ in illis est ind fferentia, per ju
cium naturale determinatur ad certos actus si
ut illos bruta necessariò faciant. Sic igitur possu
hoc magis quam illud concupiscere, si phanta
illorum ita decernat. Hæc autem non potest n
unum decernere, cùm bruta non discurrant, i
deque non possint hoc cum illo conferre. Vi
Piccol. *grad.* 1. *Philos. civil. cap.* 22. & Scalig. *lib.* 5.
*C.L.L.c.*114. Hoc autem, quod dixi de necessita
appetendi illud, quod phantasia judicavit, evide
ter probatur ex eo, quia bestiæ ejusdem speciei
omnes idem operantur. Omnes gallinæ fugiu
milvos, omnes lupi insidiantur ovibus, omnes
ves, unius speciei, eodem modo nidificant, &
deinceps. Idemque dicendum est, de specialib
actibus brutorum, quos habent per assuefacti
nem. Assuefactio enim disponit phantasiam
certum quid imaginandum. Ad hoc autem, qu
imaginata sunt bruta, non possunt non ferr
ut non sit vestigium reliquum, ex quo colligi p

quod istos actus eliciant ex se, ut possint eos ap-
ere vel non appetere.

N o n ò.

De Causis per Accidens.

nprimis hic prænotanda est ambiguitas vocis. 65
icitur aliquid per accidens, in *ratione Unius*. Sic *Per accidēs*
ò dicitur per accidens, quod est unum sive Ens *variè dici-*
aggregationem. Estque id bifariam 1. Si aggre- *tur.*
tur entia diversorum prædicamentorum, ut
mo bonus, quod est ens aggregatum ex substā-
& qualitate. 2. Si aggregentur entia unius qui-
n prædicamenti, sed tamen seorsim habentia
npletam Entitatem (ut acervus tritici aut nū-
rum) vel saltem ita refractam, ut tamen inde
n exurgat una quædam communis Entitas, per
m uniantur quasi partes illius aggregati, quale
d est vinum lymphatum, Hydromel, aliiq; li-
ores commisti.

I. Dicitur aliquid per accidens *ratione subjecti*. 66
sic per accidens aliquid dicitur, quod rarò reci-
ur in suo subjecto. Etsi alioquin causas per se, &
erminatas habeat, à quibus fluat. Sic Eclipsis
næ est aliquid per accidens, non quasi non pro-
iat ex causa per se (secus enim est. Nam per se
ndet ab interpositione diametrali terræ) sed
ia rarò recipiatur in isto suo subjecto, hoc est,
na.

III. Dicitur aliquid per accidens *in ratione cau-* 67
Et hoc sensu illud dicitur per accidens, quod
jungitur causæ per se agenti. Sic est aliquis ho-
o simul, Architectus & Musicus. Si ergo dicam
chitectum canere, aut Musicum ædificare, tunc
c sensu architectus respectu cantionis, & Musi-

cus respectu ædificii dicitur causa per accide[ns,] quia scientia architectandi adjungitur, ei qui [ip-] se canit, & scientia canendi, adjungitur ei, qui [ip-] se ædificat. Vide Arist. 5. *Met. c.* 2.

68 IV. Dicitur aliquid per accidens *ratione effecti.* Et hoc sensu illud dicitur per accidens, quod [ad-] jungitur effecto per se producto. Sic est aliq[uis] homo, qui per se intendit piscari. Huic effecto [per] se intento, adjungitur alius effectus non intent[us,] hoc est, ut intra piscandum extrahat aureum [tri-] podem. Hoc igitur appellatur per accidens in [ra-] tione effecti. Atque hujus iterum tres modi s[unt,] ut annotavit Armand. de Bello Vil. *tractat.* 2. [c.] 246. Et Thomas 2. *secunda q.* 43. *art.* 1. *Et q.* 65. *ar[t.]* I. Aliquando ille effectus nullum habet ordin[em] ad effectum per se, nisi solùm secundum æstima[tio-]nem hominis, veluti si aliquis dicatur causa ter[ræ-]motus, quia eo tempore quo ipse intravit domu[m,] terræmotus contigit, aut si Monachus dicatur c[au-]sa pluviæ, si Iris aquas concipiat, cùm Monachi [in-]grediuntur iter. II. Aliquando ille effectus ac[ci-]dentalis habet ordinem ad effectum per se, eum[que] necessarium. Talis est effectus, qui consequitur [re-]motionem impedimenti. Sic loquitur Aristot[. 8.] *Phys. c.* 4. *text.* 33. Aliqua corpora moveri ab eo, qu[i] impedimenta & prohibentia removit. Igitur si [co-]lumna impediat motum lapidis, ille qui movet [co-]lumnam, est ejus motus causa per se, sed motus [la-]pidis est effectus per accidens, talis, inquam, e[ffe-]ctus accidentalis, qui tamen necessariam habet [con-]secutionem & ordinem, ad priorem effectum [per] se. *Quod cum adsit alicujus causa est, idem cum ab[sit,] causam contrarii dicimus nonnunquam, ut absentia[m] gubernatoris, naufragii, cujus præsentia salutis causa [e-]rat*, ait Arist 5. *Met. c.* 2. *Et* 1. *Physic. c.* 3. Quanqu[am] alia etiam ratione hoc intelligi possit, quod na[...]

Per accidens in ratione effectus tres modos habet.

absentiam suam sit causa submersionis, quate-
scilicet, ut causa libera suspendit actionem su-
&influxũ, qui est in potestate illius. Unde sic,
raliter loquendo, est causa per se, quia debebat
oterat adesse. Vide Suarez *disput.* 26 *Metaph. s.* 6.
.15. III. Aliquando ille effectus accidentalis,
et ordinem ad effectum per se, sed contingen-
, ita ut rarò consequatur ad istum effectum per
Talis est extractio aurei tripodis ad piscationẽ,
entio thesauri ad fossionem vineæ: Et hos effe-
s accidentales, solùm complectitur causa per
idens. Quia priorum duorum generum causæ,
lum prorsus influxum habent ad ista effecta il-
um. Unde simpliciter non sunt causæ. Nunc
n ipsam aggrediamur.

I. *An dentur effectus per Accidens.*

Qui dicunt omnia fieri necessariò, illi conse- 69
enter negant dari effectus casuales. Sed in ea
itudine hic eam quæstionem non tractabimus,
probemus esse in rebus contingentiam. Igitur,
sito, quod sit in rebus contingentia, adhuc tamẽ
bitari posset, An aliquid sit per accidens. Est e-
n aliquid etiam contingens, non solùm quia ha-
at causam per accidẽs, sed etiam qui habeat cau-
n per se, sed rarò positam in mundo, unde talis
fectus rarò, etsi per se, consequitur. Hoc modo
ntingens est dari Eclipsin in Luna.

In specie igitur quod non dentur effectus casua- 70
, sic probari potest. I. Omne effectum per acci- Objectiones
ens posterius est eo, quod est per se, ut Arist. ha-
t 2 *Phys. c.* 6. *t.* 66. Ergò non est opus ponere cau-
m per accidens. II. Omne Ens per se habet cau-
m per se. Effectus fortuitus est Ens per se, ut patet.
rgo etiam habet causam per se. E. non datur cau-
a per accidens. III, Si datur effectus per accidens.

E. tollitur Dei præsentia & providentia, quod e absurdum. Consequentia firma est. Nam effect per accidens est, qui est præter intentionem age tis. E. etiam præter intentionem Dei. Nam De concurrit in productione omnium particulariu effectuum. At esse aliquid præter Dei intentione omninò pugnat cum ipsius præscientia & prov dentia.

71 *Declaratur veritas.* Sed nihilominus oppositę sententiæ veritas, p tet saltem per experientiam. Nemo enim est, q non quandoq; experiatur, cum effectis suis per aliquando conjungi alios effectus à se non inte tos. Atque hi ipsi sunt per accidens.

72 *Solvuntur objectiones.* Solvendo igitur objectiones Respondeo *ad p mam*: Omnis effectus per accidens reducitur aliquam causam per se. Hæc propositio bifariã ponitur. Keckerm *in Syst. Log. lib.* 1. *p.* 155. Sic exp nit, quod reducatur ad causam per se, id est ad ca sam primam, cujus respectu omnis effectus dic tur per se. Sed hæc sententia satis Calviniana est. primis enim aliquando effectus per accidens su peccata, quæ non nisi Calvinisticè ad primam ca sam, tanquam causam per se reducuntur. Mel igitur est dicere cum aliis, quod omnis effectus p accidens reducatur ad aliquam causam per se, n quod illa causa sit causa per se illius effectus, qui lii est fortuitus, sed quod illa sit per se causa alte us effectus, quem per se producit, cui postea ac dentaliter conjungitur effectus alius. Sic inven thesauri reducitur ad aliquam causam per se, id eum, qui per se fodit vineam aut sepulchrum, &. Ita exponit Suarez *disput.* 19. *s.* 12. *num.* 7. & attin Perer. *l.* 9. *c.* 2. Utrinq; tamen opus est ponere ca sam per accidens. Etsi enim *per reductionem* effect fortuiti habeat causam per se, hoc est, vel prima causam, vel eam, quæ per se producit cum effectu

ii effectus accidentalis conjungitur. Tamen pri-
iò non habent causam per se, sed primò est effe-
us per accidens, quia illa causa, quæ per se pro-
ucit effectum aliquem, per accidens etiam produ-
teum, quem fortuitum dicimus. 73

Ad alterum Respondeo: Effectum fortuitum,
talis est, non esse Ens per se, Nam ut fortuitus
t, dicit aggregationem ad aliud per se effectum.
um in ratione Causæ etiam non est Ens per se,
lam hoc prorsus accidentale est, ut fodiens vi-
eam inveniat thesaurum.

Ad tertium Respondeo: Posito, quod dentur ef- 74
ectus fortuiti, non tollitur Dei præscientia aut
rovidentia: Quia isti erunt tales, si saltem fiant
ne particularis agentis intentione. Quod autem
on fortuitò & casualiter agat Deus, si agant ita
ausæ secundæ apparet ex simili in humanis rebus.
Mittat aliquis parens filium ad Academiam, in qua
noretur per annum, idque ignorante fratre. Post-
a anno nondum elapso mittat illuc alterum fili-
am. Hoc illi filio fortuitum erit, quod ibi offen-
dit fratrem suum, sed patri, agenti ita ex prævisio-
ne, non erit fortuitum. Simile est de duobus ser-
vis, in eundem locum missis, apud Thom. 1. *part. q.*
116. *art.* 1. Ita patet, causis inferioribus posse ali-
quid esse fortuitum, quod non sit fortuitum causæ
primæ.

II. *An Deus sit alicujus rei causa per accidens.*

Negativa est August. *l.* 83. *q.* 75. *q.* 1. 34. & ex eo Tho- 75
mæ *in citata modò* 1. *part. q.* 103. *art.* 7. *&* *q.* 116. *a.* 1. &
Boethii 1. *de consol. pros.* 1. Patetq; id firmiter: Nam
effectus per accidens dicitur ille, qui est præter no-
titiam aut intentionem, consiliumvè agentis. Ni-
hil autem est extra Dei notitiam. Est enim Deus

omniſcium Ens. 2. Ibi minus eſt fortunæ, ubi pl
eſt intellectus, per Ariſt. *l. 2. Mag. Mor. c. 8.* Et pat
quia, ubi plus eſt intellectus, ibi pauciora eveniu
propter perſpicacitatem intellectus, præter illi
notitiam. E. in proportione, ubi puriſſimus eſt i
tellectus, ſeu, ubi nulla eſt intellectus imperfecti
ibi nihil eſt fortunæ. Atqui talis intellectus
Deo eſt.

76 In oppoſitum tamen, videtur Deus aliquoru
eſſe cauſa per accidens. Nam 1. peccata fiunt, & t
men non fiunt ſecundum intentionem Dei. E. fiu
per accidens reſpectu Dei. 2. Removens prohibe
dicitur cauſa per accidens, quemadmodum an
dicebamus, cum qui movet columnam, à qua pr
hibebatur motus lapidis, per accidens eſſe cauſa
cur ille lapis moveatur. Atqui Deus etiam poteſt i
lud prohibens removere, nempè iſtam columna
E. & Deus eſt cauſa per accidens, cur moveatur l
pis columnæ ſuperjacens.

77 Reſpondeo ad argumenta. I. In primo ſuppon
tur Deum eſſe cauſam peccati. Nã aliâs non, quo
cunq; eſt citra intentionem agentis alicujus, eſt
cauſa per accidens. Nam citra intentionem hom
nis movetur cœlum. Et tamen homo non eſt cau
per accidens motus cœleſtis. Supponendo autem
quod aliquid ſit cauſa, tùm ſi non agat cum inten
tione, loquendo de agentibus voluntariis, dicitu
agere per accidens. Id autem ſuppoſitum non ad
mittitur de Deo, in reſpectu ad peccatum. II. Carẽ
tia illa intentionis, quæ facit cauſam caſualem, la
tè ſumenda eſt, ut ſine intentione agere, ſit iden
quod ſine notitia vel conſilio, vel deliberatione a
gere. Nam id homini, verbi gratia, fortuitum no
eſt, quod prænoſcebatur ab ipſo ſubſecuturum eſſ
actionem illius. Atque ſic hoc reſpectu etiam no
conveniunt Deo ea, quæ in cauſa per accidens re
quirun

iruntur, in respectu ad peccatum. Prænoscit e-
m Deus, quid actibus humanis adhæsurum sit,
oc est, defectus, & carentiam, debitæ justitiæ, &c.
ideatur Suarez *disp.19. Met. s.12. n.4.*

Ad secundum. Dubium non est, Deum immedia- 78
posse removere aliquod prohibẽs, veluti ut mo-
at valvas, quæ prohibent, solem aliquod concla-
illuminare, aut moveat columnam, quæ prohi-
bat lapidem aliquem deorsum ferri. Tùm tamen
eus non est non est causa per accidens, quia Deus
aquam causa Universalis per se etiam influit, ut
m sole producat lumen, & ut cum lapidis gravi-
te producat descensionem, Aliæ autem causæ di-
ntur per accidens agere, quæ removent prohi-
ns, quia illarum actio est solùm in illlud quod
ohibet, & non in id quod prohibetur. Quanquā *Removens*
ecessariò addendum est, causam, quæ prohibent *prohibens*
movens, non esse ita per accidens, ut hîc de causa *quomodo sit*
er accidens, hoc est, casuali & fortuita loquimur. *causa?*
lam quia remoto impedimento necessariò subse-
uitur actio illius quod prohibitum est, ut dictum
t antea, idcircò fieri potest, ut removens impedi-
entum, intendat non solùm movere impediens,
d etiam promovere operationem prohibiti. At
usa per accidens, hoc est, casualis & fortuita, ope-
atur sine intentione. Et adhuc notandum: remo-
ens prohibens, Si accuratè loquamur, non esse
ausam ad operationem prohibiti, quia prorsus ni-
il influit ad illam operationem.

III. *Quid requiratur in genere, ut aliqua cau-sa dicatur per accidens?*

Impropriè dicitur causa per accidens, ad quod 79
vel effectus, *nullum* ordinem habet, vel habet ordi-
nem *necessarium.* Est autem illa inprimis propriè

Causa per accidens, ad quam effectus ordinem q
dem habet, sed contingentem, ut videre est *ex n.*
com. hujus capitis. Igitur, ut aliquid sic dicatur ca
sa per accidens, requiritur. 1. Ut sit aliquid, quod
liquam rem per se efficiat, 2. Ut illi rei, quam pe
efficit, adhæreat alius effectus, nullam necessari
connexionem habens cum priori per se product
effecto. Adeoq; 3. ut rarò effectus ille per accide
adhæreat illi, quod est effectum per se. 4. Deniq
ut agens non agat secundùm alias consuetum o
randi modum. Id autem est dupliciter, prout eti
agentia illa sunt duplicia. Vel enim effectus fort
tus adhæret alicujus causæ voluntariæ effectui.
tunc requiritur in causa per accidens, ut agat n
intendendo, vel non deliberando, vel non præ
scendo effectum, quem accidentarium dicim
Nam modus agendi in agente voluntario est
cundum notitiam vel deliberationem, &c. Vel i
effectus per accidens adhæret effecto alicujus ca
sæ naturalis. Et tunc requiritur in causa per ac
dens, ut non agat secundùm propensionem vel i
stinctum naturæ. Veluti: si animal generet, tum
cundum propensionem naturæ generat sibi simil
quod si generet animal biceps, aut habens duo co
da, &c. tum generat per accidens, & non secu
dùm, sed præter propensionem naturæ.

IV. An Causa per accidens sit solùm in efficiente?

80 Avicenna *l.1. Suffic. c. 13.* negat, dicitq; esse etia
Causam per accidens in materia.

Materia nō est causa per accidens.

Hac in re dicendum est 1. *Materia nullius effect*
est Causa per accidens, quæ materia est. Ita patet 1. E
conditionibus, ad causam per accidens recensiti
numero præcedente. 2. Ex falsis hypothesibus A
vicennæ, qui existimat etiam effectum aliquē es
casu

ſualem, qui (non ſolùm rarò ſed) etiam indiffe-
nter ad utrumlibet ſit, veluti per accidens eſſe, ut
iqua ſuperficies ſit alba, quæ æquè poſſit eſſe ni-
a. Si enim cauſa per accidens poſſet producere
fectum, qui ſit per accidens, & tamen non rarus
l indifferens, ut æquè poſſit eſſe & non eſſe, tùm
llitur diſcrimen inter Cauſas per ſe & per acci-
ns. Nam cauſa voluntaria eſt cauſa per ſe, cujus
oprium eſt, eſſe liberam ſive indifferentē, ut poſ-
agere vel non agere. Alia contra hanc hypothe-
n Avicennæ, vide apud Averroem, 2 *Phyſ. com.* 48.
erer. *l.* 9. *c.* 7. alioſq; 81

II. Dicendum eſt, *ſæpe ſunt effectus per accidens,
os habet Cauſa per ſe, in concurſu cum materia.* Atq;
oc decepit Avicennam. Manifeſtum autem id eſt
x productione Monſtrorum. Natura enim ſæpe
roducit effectus monſtroſos, propter inconveni-
ntes diſpoſitiones aut proprietates materiæ, velu- *Cauſa Monſtrorum.*
i, ſi materia generationis ſit redundans, vel defici-
ns, vel ſemina diſtinctarum ſpecierum ſint confu-
a, vel cùm ſemina propter rupturam ſecundinæ
unt diſtracta, aliiſque modis aliis. Obſervandum
amen hic eſt, materiam hic non eſſe Cauſam per
ccidens, ſed ſolam efficientem, inprimis, quia
nateria, ut eſt materia, propter potentiam Uni-
verſalem, quam ad formas habet, non magis influ-
eret, (ſi influeret) ad formam hanc, quàm ad illam.
E. nulla ei magis per ſe conveniret, quàm altera.
Relinquitur igitur, ſic ſolam efficientem dici per
accidens.

V. Quomodo dividenda ſit Cauſa per accidens?

Ramæi dividunt in eam, quæ agit ex neceſſitate 82
vel fortuna. Cauſam autem ex neceſſitate agen- *Diviſio Ramæorum.*
tem

tem appellant eam, quæ agit necessitate extrinse
vel coactionis. In genere autem dicunt causam p
accidens, quæ externa facultate efficit. Laudant
hujus divisionis autorem Arist. *libr. 1. Rhet. c.* 10. q
locum postea annotabo. Dicitur ibi: quod age
per se, agat necessitate vel fortunâ. Vide Doun.
Log. l. 1. c. 5. fol. 126.

Divisio Aristotelicorum. Aristotelici autem distinguunt causam per a
cidens in casum & fortunam. Idque sumitur ex A
rist. 2. *Phys. c.* 6. 7.

83 Dico I. *Causa per accidens non potest dici omnis e
quæ externâ facultate efficit.* Est enim de ratione di
ferentiæ non dici latius, ac dicitur species, ut Ari
habet 6. *Top. c.* 6. At externâ facultate agere dic
tur etiam de causa per se. Etsi enim causa per
proximè eliciat effectum suum ex se, h. e. natura v
voluntate sua, tamen antecedenter potest allic
vel instigari vel impelli ad id agendum, ut per
notum est, inprimis de agentibus voluntariis. A
que sic causa agens ex necessitate, potest referri a
causam efficientem per se & voluntariam. Talis e
is, qui salutis suæ Causâ abjicit in tempestate me
ces suas in mare. Antecedenter enim solùm impe
litur ex vi tempestatum. De cætero tamen elic
eum effectum ex se sive voluntate sua.

84 Dico II. *Causam per accidens non posse dividi in
am, quæ agit necessitate vel fortunâ.* Ita sequitur e
priori. Probatum enim est, causam, quæ agit ex ne
cessitate coactionis, esse causam voluntariam, & n
causam per accidens. Sunt certè ibi omnia quæ a
causam per se requiruntur in agente voluntario, h
e. deliberatio, intentio, notitia eorum, quæ offerū
tur, quæ non sunt in causa per accidens.

85 Neq; Aristoteles eam distinctionē juvat. Nam
Quid sit Aristotelici per eam, quæ *non agit per se*, Aristoteles non intelli
git causam per accidens, quia sub illa causa nō p
se, con

omprehendit etiam naturam. Et per causam *causa non*
se intelligit solùm hominem, in illis operatio- *per se agens*
us, quas vel ex suis facultatibus rationalibùs
it, vel imperat in aliis suis facultatibus, quæ
ionis expertes sunt. Idque ea ex occasione, quod
stoteles ibi vult inquirere, secundũ quas opera-
nes homo accusari possit, & secundũ quas nõ.
s appellat per se, has non per se. Et sic actio-
non per se h. e. secundum quas homo non pos-
accusari, appellat necessitatem & fortunam, ne-
sitatẽ, inquam, violentiæ & *naturæ*. Summatim
tur solum dividit operationes *hominis*. Textus
Rhet. cap. 10 integer sic est. *Iam*, inquit, *omne a-*
et omnia, partim quidem non per se, partim verò per
Ac non per se quidem (Et hæc verba allegant Ra-
æi, pro sua divisione causarum per accidens)
rtim per fortunam agunt, partim ex necessitate. Et ex
cessitate partim vi partim Natura. *Quare omnia*
uæcunq; non per se agunt, aut à fortuna, aut naturâ,
ut vi. Quæcunq; verò per se, quorum ipsi homines sunt
ausa, alia sunt per consuetudinem alia per appetitio-
em. Et ex his alia por appetitionem rationis participem,
ia per expertem rationis. Est autem voluntas cum ra-
one, appetitio boni. Nemo enim vult nisi quod existi-
maverit esse bonum. Expertes *verò rationis appetitus*
unt, iracundia & cupiditas. Quare necesse est omnia
uæcunq; agunt, propter septem causas esse, fortunam,
vim, naturam, consuetudinem, ratiocinationem sive
volitionem boni, iracundiam, cupiditatem. Hactenus
ille. Ex quibus apparet Aristotelem ibi nihil so-
mniare de causa per accidens.

Dico III, *Melius dividi causam per accidens, per*
fortunam & casum. Hujus divisionis confirmatio
facilis est. Nam in genere effectus accidentalis est,
qui adhæret alii per se intento à natura agente, &
quæ

quæ sunt conditiones aliæ supra relatæ *num* 79. Ille igitur effectus per se intentus, est vel effectus causæ voluntariæ, aut effectus Causæ naturalis. Ergo effectus accidentalis vel adhęret effecto causæ voluntariæ, & tunc est effectus fortuitus: vel adhæret effecto causæ naturalis, & tunc est effectus casualis. Ac proinde bonitas & adæquatio hujus divisionis sumitur ex bonitate & adæquatione divisionis causæ per se in voluntarium & naturalem.

VI. De Fortuna.

87 **Ethnicorũ Fortuna.**

Primò annotandum est aliquid de voce Fortunæ. Igitur apud Ethnicos fortuna sumitur pro peculiari Dea, quę citra intuitum meriti aut demeriti præmia & pœnas distribuat, idque valde mutabiliter. Et hinc pingebant fortunam cæcam, furenti similem, volubili saxo pendentem. Contra hanc fabulam videatur Lactan. *l.3. de ver. sap. c.*28.29. & August. *l.4. de civ. Dei. c.*28. Ethnica & huic ferè similis significatio est, qua aliqui Philosophi ita sumũt eam vocem, ut effectum fortuitũ dicant quasi prorsus abjunctum à providentia Dei. Et hoc sensu aliqui ajunt, August. *l.2. Retract. c.* 2. doluisse, quod in libris contra Academicos vocabulum fortunæ usurpaverit: quanquam fortasse verius, quod doluerit de vocabulo à se usurpato, quod tam pravæ significationi substat, etsi à se nõ sit ita usurpatum. 3 Vox fortunæ sumitur generatim pro omni effecto per accidens, ut comprehendat etiam casum quomodo dicimus fortuitò contigisse, ut prosiliret fons ex terra, quã calcabat Pegasus, &c. 4. Vox fortunæ sumitur, ut distinguitur à casu, cujus definitionem mox apponemus. 5. Apud Oratores & Poetas fortuna plerunq; solet notare felicitatem. 6. Valde frequens est, ut & vocabulum fortunæ &

voca

abulum casus sumantur, non pro causa fortui-
el casuali, sed pro effecto fortuito aut casuali.

Definitio Fortunæ.

Definitio fortunæ ex Arist. 2. *Phys. c.5.t.52.* iisq; 88
e supra dixi *Num.* 86. facilè sumitur, & vulgò
t esse talis, *Fortuna est causa per accidens, in iis quæ*
ãtur ob aliquem finem, ex electione neq; semper neq;
lurimum. Sensus est, quod fortuna sit causa per
idens, quatenus agens aliquod voluntarium
oc enim dicituu operans ob aliquem finem ex e-
tione) aliquid rarò facit. Dicamus clarius: Cau-
ortuita est agens voluntarium, secundum quod
s effecto per se intento annectitur alius non in-
tus. E. Causa fortuita inventionis tripodis est
cator Milesius. Nam piscator Milesius est agẽs
luntarium. Estque ejus effectus per se intentus,
pere pisces. Huic effecto annectitur alius (& is
idẽ, neq; semper neq; ut plurimũ annexus est) in-
atio tripodis. Atq; sic nihil specialiter dicendum
tat. Possent aliquæ objectiones contra hanc de-
itionem fieri, sed, ex diligenti lectione superio-
, facilè possunt expediri. Si quis curiosus sit hac
re videat eas apud Perer. *l 9. de conting. c. 8. 9,*

VII. De casu ejusq; definitione.

Vocabulum *casus*, manendo in doctrina de cau- 89
per accidẽs, tres habet significationes. 1. sumitus
tè & est idem quod causa per accidens generatim.
e dicit Arist. 2. *Ph. c.6.t.57. Casus latius patet, quam*
rtuna. Nam quod est à fortuna casu est: quod verò ca-
, non omne à fortuna. Ergo sic quicquid fit per acci-
ens, fit casu. 2. Sumitur specialiter, prout cõtra di-
linguitur à fortuna. Tunc igitur casus est illa cau-
a, quę non agit per voluntatẽ aut intellectũ, sed so-
ùm per naturale propensionẽ. Sicut fortuna est in

iis,

iis, quæ intellectu & voluntate utuntur, in effe
iis ad quæ per se feruntur. Sicut Arist. inquit, *ci*
l.2. Phys. c.6. t.59. Neque inanimatum ullum, ne
bellua, neq; infans, quòd delectum non habe
quippiam agunt eorum, quæ fortuna eveniunt
si quadam similitudine & improprietate, sicut P
tarchus fortunatos dixit lapides, è quibus aræ
tructæ essent, quod honore afficerentur, cum
ejusdem generis pedibus conculcarentur. 3. Ca
significat effectum casualem, quę significatio a
frequens est, ut Boetius *l. de consol pros.1.* neget,
sum significare causam, sed semper effectum ca
lem seu inopinatum.

90 Ex dictis facilè est definire Casum: *Nempe c*
est causa per accidens, quâ effecto causa naturalis ap
mitur alius effectus non intentus, nec necessarium n
habens cum isto effecto priori. Talis effectus est, c
tegula tecto decidens, lædit prætereuntis caput.
& præter intentionem aut propensionem lapi
est id agere, & etiam cum effecto per se intento
natura tegulæ, qui est ad centrum movere, ra
connexus est iste, lædere alterius caput. Tùm
iam tegula est agens naturale, quod sine cogniti
ne fertur ad suos effectus.

DECIMÒ.

De divisione causæ in Univocam & Aequivocam.

Hic inquirendum est.

I. Cujus Causæ sit hæc divisio?

91 Timplerus *lib.3. Met. c.2.* facit hanc divisione
generalem. Sed repugnat hæc amplitudo term
norum communi sermoni Philosophorum, quib
idem sunt causa univoca & generans univocu

usa æquivoca & generans æquivocum. Ex qui-
apparet hic vocem causæ specialiter sumi, &
ἀντονομασίαν, pro sola efficiente, ut supra vocem
sæ sumi diximus. *Notab.* 1. c. 2.

An in hac divisione dividatur causa, prout comprehendit tùm primam tùm secundam?

arez *disp.* 17. *Metaph. s* 2 *n* 21. existimat ex Tho-
dividi hic solùm causam secundam. Sed ex re-
sitis causæ æquivocæ, posteà enumerandis, ap-
ebit, non malè Deum causam æquivocam dici,
oque hanc divisionem causæ in univocam & æ-
vocam intelligendam esse de causa, prout ab-
hit à prima & secunda causa. 90

. *An intelligatur divisio de causa prout comprehendit & principalem & instrumentalem?*

Resp. Principaliter intelligitur de causa princi- 91
i. Ita esse apparet. Nam solæ causæ principales
int ad hoc, ut sibi assimilent effectum. Instru-
nta a. non agunt ad hoc, ut sibi assimilent effe-
m, sed juvant principale agens, ut isti assimile-
effectus. Cōtingit quidem aliquando ut instru-
nto assimiletur effectus, sicut per malleum fit
lleus: tamen hoc per accidens est, ad rationem
trumenti. Malleus enim factus non tàm assimi-
ur malleo instrumentali, quam exemplari in
ente artificis, tanquam causæ principalis, existē-
Atqui principaliter intelligitur hæc divisio fieri,
per eam exprimatur causæ & effectus assimila-
o. Vel enim agit, ut assimile effectum in genere.
tsic est causa æquivoca. Vel agit ut assimile ef-
ctū in specie, & sic est causa univoca. Præterea ta-

men non est diffitendum, qualitercunq; comp hendi posse causam etiam instrumentalem, ut catur hæc æquivoca. Etsi impropriam talem lo tionem esse negandum non sit, cum Thoma. e *sent.c.*1 *q.*1.*art.*4. Et Commen.11.*Metaph.com.*2

II. *Quid sit Causa univoca, quid æquivoca?*

91 Respondeo. Ut aliquid dicatur *causa æquivoca* num requiritur ex parte causæ, alterum ex parte fectus. Hoc est, ut effectus sit causæ dissimili specie, ut est arcularius & mensa. Deus & cœlū, Hæc enim omnia non sunt ejusdem speciei. Ig arcularius producens mensam, & Deus creans lum, causa æquivoca est; Istud est, ut causa sit e nentioris ordinis quam sit effectus. Quia n. n aliquid potest dare, quod non habeat, vel form ter vel eminenter; hinc etiam causa æquivoca n posset dare Entitatem, nisi eam haberet eminen h.e. entitatem aliquam superiorem Entitate e ctus. Atq; hæc etiam conditio apparet in priori exemplis. Deus enim aliquid eminentius est qu cœlum, & arcularius quàm mensa.

92 *Quid causa univoca?* *Causa* autem *univoca* est, quæ producit effect similē in specie, veluti, cum homo generat ho nem, leo leonem, canis canem, ursus usum. Est men advertendum, ampliandum esse hunc ter num, ut sic duos q. gradus causæ univocæ lic constituere. *Primus* est is, qui nunc est insinuat ut causa dicatur univoca, cum est effectus in spe similis causæ; *Secundus* est, cum causa conservat simile, in specie, sic calor dicitur univocè age cùm non solùm generat calorem, sed etiam c conservat calorem, æquivocè autem, cùm dest frigus. Usitatior tamen modus loquendi per ter

(Univocum aut æquivocum) est, de causa non
servante, sed generante.
Ut singula ista sint clariora, Quæro:

I. *An mas sit causa univoca, generans fœminam?*

Respond. esse causam univocam, quia mas, pro- 93
cendo fœminam, non producit aliquid in specie
ersum, (Ut requirebatur in causa æquivoca) sed
ùm accidentaliter: Differentia enim Sexus non
tur ex diversitate formarum substantialium, sed
ùm ex variata dispositione materiæ, quæ com-
sito est accidentalis.

II. Quæro: *An Deus pater, generans filium, sit causa univoca?*

Videtur quod sit. Nam causa univoca est, quæ 94
am essentiam communicat. An Deus pater suam
entiam communicat filio, eo ipso, quia genitum
ipso, *filius* dicitur. Filius enim non dicitur, nisi
bens communicatam sibi essentiam efficientis,
de nulli effecto æquivoco potest tribui nomen
lii, ut docet Armand. de Bello Vis. *tract.* 2. *term.* 6.
& Ghemnit. *part.* 1. *Loc. Theol. pag* 131.
Dicendum tamen est, patrem non esse causam
nivocam filii, quia Pater gignens filium non gi-
nit eum similē in *Specie*, sed gignit communican-
o suam *numero* essentiam. Nam supposito, quod
t unus numero Deus, & quod filius sit verè Deus
cundùm naturam & omnes proprietates & ope-
ationes Deo convenientes, prout utrumq; ex scri-
turis patet, consequens est, Deū patrem, gignen-
o filium, gignere eundem numero Deum. Causa
utem univoca non est, quæ eundem numero, sed
uæ eundem specie effectum dicit.

Inquis? Si non est causa univoca pater filii. E. causa æquivoca, quod est absurdius. *Respõdeo*. Ne trum est, quia pater accuratè & in rigore loquen non est causa filii, sed solùm principium. Nam ratione effecti (quod est causæ correlatum) est pendere à causa. Filio autem, ut qui verè Deus e repugnat esse ens dependens. Filius ergo non p test effectum dici. E. nec pater debet dici causa. proinde nec causa univoca nec æquivoca. Adv tatur igitur proportio. Vel aliquod gignens gig sibi solùm simile in genere. Et tunc est causa æq voca. Vel aliquod gignens gignit aliquid sibi solù simile in specie. Et tunc est causa univoca. Vel a quod gignens gignit aliquid sibi simile, secundu numerum, vel eâdem ad numerum essentiâ, & tu transcenditur ratio causæ, Et id est in generatio divina, quę hac etiam ratione potuit inenarrabil & inintelligibilis dici. Ex Esaiæ 53. *v*. 8.

QVÆSTIO III.

An sola animantia sint causæ Univocæ ?

95 Videtur quod sic. Nam Arist. *l*. 2. *de anima*, int facultates animæ recenset facultatem generand intelligitq; eam talem, quâ producatur tale, qua est ipsum generans, ut apparet ex dicto *l*. 2. *de an. c* *t*. 49. Ex quibus consequens esse videtur: vel ali præter plantas & bestias & homines, animata es vel ista non generare univocè, aut non esse caus univocas. Dicendum tamen est, etiam res inan matas esse causas univocas, sicut est, cum ignis gnem, &c. generat. Hic enim effectus est in spec similis suæ causæ. Peculiari igitur modo solis an matis convenit sibi simile generare, propter qu etiam peculiariter, facultatem generandi simile, A ristoteles retulit ad animam. Igitur sola anima generant, *ex se & suamet substantia*, deque ea com mun

unicando materiam ad rem gignandam, sicut & mines & bestiæ aut plantæ ex corpore suo com- unicant semen, per quod speciem propagāt. Res nanimatæ, ut in exemplo ignis patuit, generant idem simile, *sed non de sua substantia*, sed agendo materiam extraneam, quemadmodum ignis ge- rat ignem. Ignis ex mea cādela agit in Ellychni- n vel stupam alterius, ut in iis efficiat ignem, nec se aliquid elargitur. Videatur hac de re Zabarel. *facult. animæ c.11.*

UNDECIMÒ.

De causa per Emanationem & per transmutationem.

Hac de re duo inprimis tractanda essent. 1. quid 96
raq; causa sit. 2. An causa per Emanationem verè usa sit. Negant enim Cajetanus *in Thom. 1 p. q. 54. t. 3.* aliique, Agens per Emanationem habere ve- m actionem. Ex quo consequens est, agens per manationem non esse veram causam efficientem. ui enim non convenit actio, id non est efficiens usa, cum causalitas efficientis sit actio. Sed operæ etium non est, hanc rem hîc tractare, cùm suffi- enter tractata sit *in Introduct. Logica cap.*10 *de a- ione. f.5.*

DUODECIMÒ.

De Causa Universali & Particulari: Prima & Secunda.

De utraq; hac divisione simul agemus, etsi non 97
sint prorsus eædem, quia habent aliquam conve- nientiam. Differunt, quia priori divisione, consi- derantur causæ in causandi ordine. Sic enim, si pro- ximo loco attingat effectum, vocatur causa *parti-*

 cularis,

cularis, si loco remotiori, ita, ut, quantum est de
fluxu illius, sit indifferens quid, ad faciendum
vel illud, cum aliqua particulari causa, vocatu
niversalis. In posteriori autem divisione, non ne
fariò intelligitur concursus unius causæ cum
sed inspicitur solùm ratio essendi, & sic *prima* c
est, quæ est causa, non à causa alia habens esse.
cunda causa est, quæ est causa, habens esse ab
Convenientia utriusq; divisionis est hæc, quo
mnes causæ, comparando eas ad Deum, sunt & I
ticulares & Secundæ. Sunt autem, ad totius rei
gnitionem, aliquæ quæstiones decidendæ.

I. An Deus concurrat ad omnes actus causarum Particularium?

98 Inprimis nunc non est sermo de actionibus
manis moraliter bonis, sed latius loquimur de a
bus hominis etiam naturalibus, neque solùm d
ctibus hominis, sed etiam aliarum rerum quaru
vis. Igitur Taurellus *de rerum ætern. part. 2. p. 451.*
stimat, magnam imprudentiam, indignitaten
impotentiam esse, si Deus concurrat ad opera
turę: *Magna profectò* inquit, *est indignitas, Deum*
naturam fecerit, naturæ socium esse, ad abjectas et
operas, perpetuumq; laborem. Magna etiam Dei co
toris fuit impotentia & imprudentia, qui naturam
condere non potuit, ut sola, quod suum esset, facere
posset, officium. si voluit Deus semper operari, cur n
ram fecit? An putas Deum, si quid facere velit, conc
indigere Natura? Hæc ille. Fuit autem eadem
tentia etiam Durandi, *2 sent. d. 1. q. 5 & d. 37. q 1.*
ait, Deum quidem concurrere ad actus causar
particularium, verùm non per se influendo i
stos, & eorum productiones, sed solùm rem
quatenus agentibus partiaularibus primum d

e

e, & facultatem operandi, & tàm esse, quàm i-
m agendi vim porrò conservat. Rursus idem cē-
tur sensisse Pelagiani, ex iis, quæ Hieron. habet,
ntra Pelagianos, ubi refutat eos, quod putarent,
sse se sine auxilio Dei curvare digitum, movere
num, sedere, stare, àmbulare. Augustinus omni-
refert suo tempore aliquos ita sensisse. *Sunt*, in-
it *l. 5. de Gen. ad lit. c. 20. qui arbitrantur, tantum-
dò mundum ipsum factum à Deo, cætera fieri jam à
ndo, sicut ille ordinavit & jussit; Deum autem nihil
rari.*

Aliorum tamen communis est sententia in con-
rium, qui existimant, Deum proximè concurre-
ad omnes actiones causarum particularium. Nō
telligunt tamen illud de concursu aut auxilio
eciali, sed solùm generali. Videri possunt Com-
entatores Lombardi *l. 2. d. 37.* & Thomas ejus-
ıe commentatores, *1. p. q. 105. & 1. 2. qu. 109. & 3.
ntra gentiles c. 70.* Idemque docuit Aristoteles,
quiens, in agentibus subordinatis inferius non
sse agere sine influxu superioris. *l. 8. Phys. c. 5. & l.
Metaph. c. 2.*

Igitur Deum concurrere ad omnes actus causa- 99
um particularium, probatur 1. Ex sacris literis E- *Probatur*
c. 26. vers. 12. omnia opera nostra operatus es *Job.* *concursus*
o. v. 8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt *Dei.*
me totum. *Matth. 5. v. 45.* Deus pluit super justos
& injustos. *Psal. 146. v. 8.* Qui producit fœnum. *Ps.*
134. v. 7. & Hier 10. 13. Educit nubes & fulgura ad
pluviam. *Actor. 17. v. 28.* In ipso sumus vivimus &
movemur. Ex quibus apparet, Deū adeò concurre-
re ad nostras operationes, ut etiam eas sibi appro-
priet, nec solùm ad nostras, sed etiam aliarum re-
rum naturalium operationes.

Augustinus refert *l. de grat. Christi cap. 4.* Pelagi-
um dicere, quod Deus omnia operetur, quia vires

operandi tribuerit omnibus rebus, sed hoc trib
modis refellitur. 1. textus literalis, sonat concursu
ad operationem rerum naturalium. Ergo non
sine gravi ratione ab hoc sensu recedendum. 2. A
gust. *Epist.* 146. *ad Consentium*, notat, oportere sc
pturam locutam esse in præterito, si noteetur dat
facultatis. Nam de præsenti non datur vis agen
At dicitur in præsenti, Deus *operatur*, Deus d
corpus grano tritici. 1. *Corinth.* 15. & *vestit* fœnu
agri. *Matth.* 6. *Cum dixit*, *VESTIT*, inquit, *non*
præterita ordinatione, sed de præsenti operatione satis i
dicat, Et postea: *Deus dat illi corpus quomodo volu*
vit. Non dixit, dedit *aut disposuit sed* dat, *ut creatore*
intelligas efficaciam sapientiæ suæ rebus, quæ quotidie s
is temporibus oriuntur, condendis, adhibere, &c. 3.
dicimus: Deum producere res naturales, quia i
vim indidit sic agendi, tunc eodem sensu dici po
set, nos in Deo peccare aut Deum peccare, quia v
peccandi, hoc est liberum arbitrium est à Deo, u
Lombard. docet ex August. *l.* 2. *sent. d.* 44. *B.* & co
stringit hoc arctè Durandum, qui *ad h. l.* docet p
tentiam peccandi formaliter esse à Deo.

100 *Deinde* probatur ex ratione. Si res ad conservat
onem suam requirūt actualem Dei influxum, E. e
iam ad productionem. Nam vel plus vel saltem n
minus requirit rerum productio quam rerum con
servatio. Antecedens autem probatur, Quia al
quando res corrumpuntur, solùm quia Deus sub
trahit influxum, quo res conservat. Neque enim
alia causa est, cur cessaverit efficacia ignis in uren
dis corporibus Sadrach & Sociorum, quam hæ
ipsa.

101 *Tertiò*, Omne subordinatum dependet ab eo, cu
est subordinatum. E. subordinatum in essendo, de
pendet ab alio in essendo, & subordinatum in agē
do dependet ab alio in agendo, quemadmodum
doce

cet Aristotel. *in* 8. *Phys. c.* 5 *&* 2. *Met. c.* 2. In agen-
us per se subordinatis inferius non potest agere
evi superioris. Atqui res creatæ sunt subordina-
Deo, & quia Entia sunt, tanquam creatori, &
a agentia sunt tanquam causæ universali. E. u-
que modo à Deo dependent. Solvamus ergo
umenta contraria.

Solutio objectionum.

Objicitur, 1. Posito concursu divinæ operationis 102
li libertatem voluntatis. Libertas enim volun-
is consistit in eo, ut omnibus ad agendum re-
isitis, positis, possit homo agere vel non agere,
ùm eliciendo velle vel nolle, Ex se. At impossi-
e est, ut posito divino concursu id fiat. Si enim
o posito posset homo agere, vel non agere, so-
n per voluntatis suæ determinationem, tùm ef-
acior videretur esse voluntas hominis, quàm
ncursus Dei.

Respondeo: Causa libera est, quæ positis omni-
s ad agendum requisitis potest agere & non a-
re, loquendo de *prærequisitis* non autem de con-
mitantibus actionem. Cùm enim ponuntur, co-
itantia actionem, implicat non poni ipsum age-
. Iste autem Dei concursus non est aliquid præ-
quisitum, sed concomitans actionis humanæ.
lia quæ huc pertinent suprà habentur. *In hoc*
p. num. 54.

Objicitur 2. Argui ex hoc concursu vel Dei Im-
otentiam, vel Imprudentiam. Illud, si non potue-
it creare aliquod Ens, quod sine suo concursu o-
eraretur. Hoc, si, cùm potuisset tale Ens creare,
on tamen se sublevasset ab isto labore. 103

Respondeo: Deum nec Impotentem nec impru-
dentem ex hoc concursu suo argui posse. Non il-
ud. Nam cujusq; agentis potētia æstimanda est ex

proprio objecto. Objectum autem divinæ pote
tiæ est id, quod contradictionem non implic
Quod autem contradictionem implicat, est n
ens. At esse aliquod Ens creatum & tamen in op
rationibus suis non habere concursum Dei imp
cat contradictionem. Nam si est Ens creatum,
est Ens dependens in esse. Et si est dependens in
se, E. & in operatione, quia operari sequitur esse
confirmatur. Nam etiam ipsa actio non minus
Ens creatum (neque enim est Ens increatum, qu
est solus Deus) quàm etiam causa ipsa cujus est
ctio. E. non minus ipsa actio dependet in esse su
Deo, ac etiam causa agens. Nec etiam imprude
est Dei concursus. Nam nec laboriosus aut one
sus is est Deo, nec insigni caret utilitate, ad D
gloriam illustrandam. Idque dupliciter. Nam 1.
stendit imperfectionem rerum creatarum, Ex q
relinquitur gloria summæ perfectionis, quam D
sibi reservavit. 2. Quia Deus concurrit cum om
bus agentibus, operando eorum operationes.
signum est, Deum eminenter includere perfecti
nes omnes, omnium illorum Entium.

Objicitur 3. Si concursus Dei, cum creaturis si
pliciter esset necessarius, tunc etiam esset necessa
us ad actum formæ vel materiæ: At hoc est abs
dum. Nam illi actus includunt imperfectionẽ. Su
enim illorum actus, intrinsecè componere per m
dum partium. Esse a. partem, est esse Ens inco-
pletum, & sic imperfectum. *Respondeo* Deus concu-
rit ad omnes actus causarum secundarum, etia
materiæ & formæ, sed tamen non modo materia
& formali, sed solùm efficienter & finaliter, & e
emplariter etiam, ut Thomas docet 1. *part. q.* 44.

Objicitur 4. Textus scripturæ *Gen* 2. *v.* 2. Requi
vit Deus ab opere universo. *Respondeo.* Atqui di
tur *Joh.* 5. *v.* 1. Deum usq; modo operari. Et quæ su

a

*iano.*99 citata. Duplex igitur est expositio illius
... tus August. *Epist.*28 *ad Hieron.* dicit: specialiter
... telligi dictum Geneseos, de rerum creatione, non
... creatarũ administratione. *Quod scriptum est, in-*
... *it, requievisse Deum utiq; à creandis novis creaturis*
... *telligendum est, non à gubernandis, quia tunc ea, quæ*
... *n erant, fecit, quibus faciendis requievit, quia con-*
... *mmaverat omnia, quæ, antequam essent vidit faci-*
... *da, ut deinceps, non ea, quæ non erant, sed ex his quæ*
... *m erãt, crearet & faceret quicquid faceret. Ita utrum-*
... *ue verum esse monstratur, & quod dictum est, requie-*
... *it ab operibus suis, & quod dictum est, usque nunc ope-*
... *atur.* Et hæc interpretatio satis lucida est, ex iis,
... uæ statim sequuntur, in citato *c.*2.*v.*2. Requievit
... b opere *Quod patrarat.* Alia expositio est, secun-
... ùm quam dicitur, intelligi locum de productione
... pecierum novarum: Alioquin autem non obstare,
... t Deus priorum specierum individua vel creet, vel
... oncurrendo cum causis naturalibus, generet.

2. *Quomodo Deus concurrat cum causis particularibus?*

Habito, quòd Deus concurrat cum agentibus particularibus, specialis difficultas est, quis sit iste Dei concursus, aut quomodo concurrat cum particularibus causis? 106

An sit Dei volitio?

I. Videri potest, concursum illum Dei esse nihil aliud, quam Dei volitionem. *Sed* illa sententia non satisfacit quæstioni. Etsi n. negari non possit, velle divinum prærequiri in actione rerum naturalium, tamen ista volitio non est concursus ille secundum quem Deus influit *ad Extra*, ad productionem rerum naturalium & actuum earum. Nam volitio Dei terminatur intra Deum, quantum ad substantiam, etsi objectivè aliorsum referatur.

II. Videri potest, concursum illum Dei esse virtutem 107

tutem quandam ulterius inditam agentibus na-
ralibus, per quam illa ultimò perficiantur, ad ag-
dum. Hoc sensu igitur Deus concurreret cum a
causis, h.e. inderet eis ulteriorem agendi vim.
hoc etiam nihil est. Nam illa virtus porrò indita
potest nisi creata esse. E. ut ista efficax sit & oper
non minus requirit concursum Dei, quàm eti
prior illa naturalis virtus. E. Sic dabitur progre
in infinitum. Consequentia patet. Nam concu
ille requiritur in agentib. particularibus, quia su
Entia creata, sicque dependentia à Deo. E. conc
sus ille requiritur ad omnia Entia creata. E. non
lum ad virtutem primò inditam à natura, sed eti
ad virtutem porrò inditam à Deo.

108 III. Videri potest, illum concursum Dei esse m
tionem causæ secundæ, vel excitationem vel app
cationem ejus ad agendum. Idq; non immer
forsan. Nam causæ secundæ non agunt, nisi mot
prima, ut Aristoteles habet 7. *Phys. c.* 1. *& l.* 8. *c.* 5.
insinuat Augustinus etiam *l.* 8. *de Gen. ad lit. c.* 20.
5. *de civ. Dei cap.* 9. Deinde idem probatur ex rati
ne instrumenti, quo nomine sæpè creaturæ app
lantur respectu primæ causæ. Et Esaias *c.* 10 eti
propterea hominem vocat *securim* Dei: Vulgoq
dici solet, Turcas esse Dei *flagellum* ad puniend
Christianos. Atqui de ratione Instrumenti est,
moveat, motum prius à principali agente. Malle
non cudit, nisi motus à fabro. Nec securis scind
nisi mota à fissore, nec flagellum flagellat, nisi m
tum à flagellante.

109 Sunt hæc in re tria dicenda. 1. *Dubium non est D
um quandoq; specialiter movere, excitare, applicare
gentia Naturalia.* Id enim scriptura apertè docet,
voluntate humana, ut *Iob* 12. *vers.* 24. qui immuta
cor principum. Et *proverb.* 21 *vers.* 1. Cor regis
manu Dei, quocunque voluerit, inclinabit illud

Sa

p.11. v 6. Irruit Spiritus Domini in Saul. Solent
em Scholastici quatuor recitare modos, quib.
us specialiter moveat volũtates humanas. 1. Ef-
enter & quasi physicè movendo. 2. Imprimen-
qualitatem, secundùm quam inclinetur volun-
ad aliquid agendum, quemadmodũ Deus mo-
, in generando bonam aliquam cogitationem.
bjectivè, præmonstrando objectum, quod vel
indum se efficaciter movere possit voluntatem,
saltem quod tale sit, ut præsenti dispositioni vo-
tatis videatur congruum. Videatur Thomas q.
de verit. q 8.

2. Dico. *Non videri necessarium ut quodvis agens* 110
ticulare, moveat Deus particulariter ad agendum.
ulla enim necessaria causa est, ad id asserendum.
im quod dicitur causam secundam non movere, *Causam secundam nõ movere nisi motũ, quid sit?*
i motam; dextrè intelligendum est. Neque enim
ud vult illud axioma, secundum proprium sen-
n, quàm quòd causæ secundæ agant dependen-
: à prima, vel adjutæ à prima, vel cooperantes pri-
æ. Vide Fonsec. *l.* 5. *Metaph. c.* 2. *q* 9. *s.* 2. Bellar. *l.* 4 *de*
arbit. c. 15. Suarez *disp* 22 *s.* 2. *n.* 47. Quod etiam
s creatæ dicuntur instrumenta, id fit latè sumen-
o hanc vocem, ut supra expositum est *hoc c. nu.* 34.
istrumenti autem propriè dicti conditio solum
t, non movere, nisi postquam motum est.

3. Dico: *Si maximè Deus moveat omnes causas se-* 111
undas, tamen istam motionem non esse Dei concursum,
de intentum, Nam hic concursus, de quo nunc lo-
quimur, requiritur ad ostendendam singulorum
entium dependentiam à Deo, propter quam dicã-
tur esse ipsius effecta. At hæc non sequuntur ex
eo, si Deus maximè moveat causas secundas. Neq;
enim qui movet aut applicat ignem ad ligna, dici-
tur urere aut calefacere, quemadmodum Deo, pro-

pter

pter istum concursum, solent actiones particularium causarum appropriari, ut supra *num.99.* relatum est.

112 Ex his omnibus relinquitur: quod cōcursus Dei cum causis particularibus, sit actio seu actualis influxus, quo Deus influit proximè ad producendum hoc, quod etiam producit causa particularis. Plura qui de hac & priori quæstione cupit, videat D. Jacob. Martini *disp.*11. *Metaph.q.*5.7. Sententiarios *l.*2.*d.*37. Thomistas 1.*part.q.*105. *& alibi.* Interpp. Aristotelis 5. *Metaph.c.*21 *& l.*2. *Phys.* Theologos item in doctrina de libero arbitrio.

Propria sententia.

3. *An alia sit causa universalis præter Deum?*

113 Inprimis hoc quæritur propter cœlum, quod vulgò solet universalibus causis annumerari. Sunt autem, ad quæstionis hujus decisionē, advertendæ diversitates operationum naturalium. Aliæ igitur operationes sunt immateriales, quæ fiunt independenter à materia, ut sunt operationes intellectus & voluntatis: Aliæ sunt operationes materiales, quæ fiunt dependenter à materia, ut sunt operationes Elementares, vegetativæ, sensitivæ, &c. Deinde operationum materialium aliæ sunt veri motus, veluti generatio, corruptio; latio, alteratio, incrementum, &c. Aliæ sunt operationes alterius generis, veluti sparsio speciei ex aliqua re sensibili, &c. Ut igitur rem totam complectar, sunto aliquæ conclusiones.

114 I. *Cœlum per se non influit ad actiones immateriales.* Ita sentiendum est contra Priscillianum, cujus dogma, huic conclusioni contrarium, damnatum est *in Concil. Bracar. I. G.* 9. 10. Et patet. Nam omne agens debet esse proportionatum patienti. Et per hoc agens materiale, non potest agere in immateriale

rial

le, adeò ut miraculum existimetur, quod ignis
rporeus in inferno agit in animam, per August.
1. *de civ. Dei, c.* 10. Atqui cœlum est agens mate-
le. Voluntas est autem aliquid immateriale. Vi-
Damasc. *l.* 2. *de orth. fid. cap.* 7. Dixi *per se*. Nam in-
ectè & consequenter, non negaverim, in volun-
em & intellectum influere cœlū, quatenus cer-
modis disponit organa corporis. Ab illis enim
i intellectus & voluntas non pendeant, tamen
pe species suas intellectus per ea recipit. Unde
rbato cerebro, videmus turbari intellectionem,
emplo delirantium.

II. *Cœlum non influit in actiones, quæ non sunt veri* 115
otus. Ita patet. Nam solet summatim in Nostra-
a agere cœlum tripliciter, motu, lumine & influ-
tiâ specialiter dicta, h.e. occulta vi, quomodo
olus Septentrionalis agit in Magneté, ut eum ad
convertat. Atqui neutrum horum apparet in istis
on motibus. Sumamus n. sparsionem speciei de
dore, quæ nec lumē cœli, nec ejus motum requi-
t. Nec etiam saltem ex consequenti apparet, con-
exio cœli per virtutem occultam, cum illa sparsio-
e speciei de odore. Et idem est in similibus.

III. *Cœlum etiam non influit ad omnes veros motus*
ut mutationes. Hæc conclusio est contra Javellum 116
2. *Metaph. q.* 13. *Asotum* 4 *d.* 48 *qu.* 2. *&* 2. *Phys. qu.* 4.
onclus. 1. & Simplicium *l.* 2 *de cœlo*. Patet tamen.
Nam cur non posset ignis calefacere stupam, re-
moto cœlo? Nam in igne non deest sufficiens fa-
cultas ad hanc actionem. Nec appositâ stupa deesse
objectum congruum potentiæ activæ ignis, nec
desunt alia ad agendum. Ergo, addito tamen gene-
rali concursu Dei, posset omninò realiter & physicè
ignis mutare aliud calefaciendo.

IV. *Nec cœlum influit in omnes veros Naturales per mo-* 117
tum.

sum. Hoc itidem est contra priores autores. Pa
autem similiter, Nam quiescente cœlo, adhuc
men posset esse illuminatio, tùm à cœlo, tùm al
liis luminosis. Item, quiescente cœlo, adhuc p
sent esse motus rerum naturalium, sicut de fa
apparet ex Exemplo Israelitarum pugnantium
criter, stante sole. *Iof.* 10.

118 Sunt autem Javelli (qui rationes aliquas ha
pro sua sententia) dissolvenda argumenta. Om
quod movetur, oportet reduci ad aliquod imm
bile. E. omne generabile oportet reduci ad
quod ingenerabile. Hoc autem non est prim
principium, quia non disponit per seipsum imm
diatè hæc inferiora. Sed per causas medias. Nec
aliqua intelligentia. E. est cœlum. *Respondeo:* om
generabilia reduci ad aliquod ingenerabile, præ
primam causam, non est necessarium, ut apparet
proportione, quâ Javellus utitur. Nam nec a
mobilia reducuntur ad aliquod immobile præ
primam causam. Cœlum enim ipsum mobile e
Licet autem Deus agat per causas medias, tam
hoc non obstat, quo minus ad Deum inferioru
rerum mutationes reduci possint. Quanquam i
mediatius agit Deus etiam in res inferiores, qua
cœlum, ut posteà patebit.

119 2. Argumentatur Javellus ex ordine univer
qui consistat in eo, quod agentia inferiora habea
se ad cœlum, sicut causæ secundæ ad primam. Ai
hoc insinuasse Aristotelem, quod 8. *Phys. t.* 2. voc
vit vitam h.e. universale principium existenti
in Natura. Idemque ait docere Comment. 2. *de cœ
comm.* 63 & 12. *Metaph. comm.* 18 Sed Respon. or
nem universi non tolli, si maximè non omnes o
rationes rerum inferiorum sint à cœlo, sed si salte
plurimæ sint à cœlo. Atq; hoc esse statim dico.

120 V. *Cœlum est agens universale, quia ad plurimas*
per

tiones & res Naturales concurrit. Hinc Arist. ais & homo generant hominem, 2. *Phys.c.26.* vo-cum parentem nostrum *sect 26.probl.q* 15. auto-rerum procreandarum *l.2.de Gen.t.55.* Intelli-t autem hoc eorum respectu, quæ imperfecta incompleta sunt ad suas operationes. Talis est is germinandi in plantis, quæ per se non est a-sa, nisi adjuvetur ab aliquo extrinseco, veluti re Solis. Sic ergo est causa Universalis, quate-ad generationes rerum inferiorum concurrit onendo materias earum, hoc est, vel remissum rem augendo, vel frigus temperando, & quæ alia. Plura, qui hac de re cupit, videat Colleg. imbr. *l.2. de cœl.c.3. quæst.* 1. *seq.* Suarez 22. *dis. Metaph s* 5. Ægidium *in proæmio ad libr. Meteo. quæst.* 1. & 2.

. *An Causæ secundæ verè aliquid agant?*

upra referebamus dicentes: Deum nunc nihil 121
e, sed solùm causas secundas. Nunc sunt, qui ant causas secundas aliquid operari, sed solùm m, quem ajunt quasi ex pacto assistere rebus, les effectus, talibus rebus præsentem, operari, los ipsis congrui sint. Sunt a. hac in re tres gra-, I. Aliqui negant prorsus causas secundas ali-d operari. Hanc sententiam referunt Albertus hys.tract.2.c.3. Averroes 9. *Phys.com.7.* & *libr.2.* 18. Mahometis sectatoribus tribuit eandem omas *q.3.de potentia.art* 7 His addit Collegium nimbr. (*l.2.Phys.c.7 q.11.art.1.*) Aliacensem, qui doceat *l.4.sent.d.1.q.* 1. & Gabriel. *d.2.q* 2. & 3. arez tamen *disp.* 18 *Met s.1.* Aliacensem excuset. Aliqui censent Res spirituales posse aliquid a-re, sed non corporales. Ita sentit Avicembron in ro Fontis, qui est de materia & Forma, ut Tho-as refert, 1.*part.q.*115.*art.*1. III. Aliqui censent,

corpora habere quidem actiones, sed solùm c
bus efficiantur accidentia. Non posse efficere s
stantias I. ta sensit Avicenna *l. 1. suffic. c. 10. & lib*
Met. c. 4. 5.

122 Esto 1. Propositio: *Causa secunda verè aliqui*
gunt. Ita patet. 1. ex scripturis. Nam statim (
1. capite dicitur: terram germinare, lignum pom
rum fructificare, Luminaria lucere in firmam
& illuminare terram, pisces ferre fructum, sive
scere, homines dominari, &c. Indeq; ex scrip
docent hoc Patres. Vide August. *l. 7. de Civ. Dei*
l. 3. de Trinit. c. 3. 7. 8. 9 Basil *homil. 9. Hexaem.* Ar
l. 3. Hexaem q. 8 Chrysost. *homil. 5 in Gen.* Dama
2. de Orth fid. c. 10. Anshel. *de Concordia prascient*
lib arbitrii. Alios taceo.

II. Patet ex rationibus variis. Primò: Fr
essent in causis secundis potentiæ activæ, si no
sent destinatæ ad agendum. Quin imò omnes
sæ secundæ essent frustrà, si propria operation
stituerentur, cùm omnes res sint propter oper
nem suam. Operatio enim est finis & sic perfe
rei creatæ. Ita ratiocinatur etiam Thomas 1.
q. 105 a. 5. Deinde: Viventia non possent distin
non viventibus. Aliâs enim adæquatum prin
um distinguendi ista est, quod ista habẽt prin
suarum operationum, hæc non. *Tertiò.* Sensu
dicat ignem calefacere, glaciem refrigerare, S
lucere. R. non est id negandum. Judicium e
sensus circa proprium objectum, cæteris pari
est infallabile. *Dimittere sensum in iis, quæ sensib*
nifesta sunt, infirmitas est intellectus, ait Arist. 8.
t. 22. Quartò, sic nulla libertas esset in homine
ea consistit in eo, ut homo ex se possit aliqua
ctionem elicere vel non elicere. Assistentia a
agentis liberi non facit libertatem. Secus enim
iam Navis esset Ens liberum, supposito, quod

i assistens sit agens liberum. *Quintò*: Sic homo
peccaret, sed Deus. Peccata enim plurima nō
t, nisi efficientiâ, quæ idcircò peccata *Commis-*
s dicuntur. At per istam sententiam homini
atur efficientia. Inde ergò consequens est, Deo
uenda esse peccata. Sed quid rationibus fati,
ineptias?

Solutio objectionum.

. *Objicitur* à Gabriele *l.* 4. *d.* 1. *q.* 1. *art.* 3. Deus 123
ratur omnia in omnibus. Item 2. *Cor.* 3. Non
od simus sufficientes ex nobis, tanquam ex no-
Sufficientia nostra ex Deo est: *Respond.* Istis
tis significatur quidem Deum operari, quod ve-
n est. Non significatur autem Deum *solùm* o-
ari. Positio unius, non est exclusio alterius. Non
autem illa dicta exclusivè intelligenda, patet,
a sic scriptura hæc esset contraria isti, quæ jam
ta est *num. præcedente*.

. *Objicitur* derogari divinæ potentiæ. Aut enim 124
est Deus solus efficere singula, aut non. Non il-
. Sic enim frustra esset assumere causam aliam.
Deus & natura nihil faciunt frustra. E. posteri-
dicendum est, Quod Deus facere solus singula
n possit. *Respond.* Omninò singula posse Deum
cere solùm, ut arguit ejus infinita potestas, per
am eminenter includit omnes aliarum rerū per-
tiones. Neq; tamen frustra propterea operatur
usæ secundæ. Nam frustra est, cujus finis non est.
ujus a. rei finis est, isq; duplex. Nam 1. Ex illa a-
ivitate illustratur Dei gloria, de communicatio-
bonitatis Communicavit scilicet aliis, non so-
mut essent Entia, sicut ipse Ens est, sed etiam ut
sent agentia, sicut ipse agens est. Alter est, quod i-
ucreaturarū activitas ostendit perfectionē. Per-
ctio enim cujusque rei est ejus operatio, ut ante
ictum est ex Thoma.

125 Esto II. Propositio: *Etiam corpora possunt* [esse] *vera causa*. Hæc propositio non indiget ulteri[ori] probatione. Patet enim per singulas rationes a[b] allatas *num.* 22.

126 *Objiciebat* Avicebron. Omne agens debet [ha]bere immeationem & intimam propinquitatē [ad] passum. Hæc a. non datur in corpore. Corpor[a] non possunt se penetrare. *Respondeo*. Omnis a[ctio] requirit quidem contactum. Sed 1. Contactus non necessariò est contactus corporalis, quo ip[sum] agens sua essentia vel superficie contingat pati[ens] ut apparet in Sole & igne, quæ calefaciunt rem [di]stantem. 2. Contactus etiam iste si corporalis non requirit immeationem seu penetrationē, [sed] saltem sufficientem appropinquationem aut ap[pli]cationem unius ad alterum. Horum autem n[ihil] repugnat corpori.

Objiciebat etiam: Quantitatem impedire ac[tio]nem & motum, utpote quæ prorsus sit iners & [oti]osa. *Respon.* 1. Præter quantitatem in corpore [est] etiam forma, quæ satis est actuosa. 2. Quant[itas] non impedit motum adeò ut magis promov[eat.] Nam prout res est extēsa, est apta ad sustinend[um] motum. Unde omnium aliorum accidentium [sub]jectum dicitur Quantitas. Alia quinque argum[en]ta refert & solvit Thomas ad hanc rem pertinen[tia] quæ brevitatis causa hic omitto. Videantur 1 *p*. q 115. *art*. 1.

127 III. Propositio: *Corpora possunt etiam esse Ca[usæ] substantiarum*. Ita apparet ex generationibus rer[um] naturalium, veluti cum ignis ignem, Leo Leon[em] &c. generat. Potissima difficultas Avicennæ e[st] quod corpora non agant nisi mediis accidentib[us] quæ sint insufficiētia ad producendā substanti[am.] Hanc ad rem tria dici possent. 1. Ex hypothesi [...]terii. Is putat, etsi accidentia in ratione Entis [...]

ig[...]

biliora substantiis, tamen in ratione actuosi-
esse iis vel æquè nobilia, vel etiam nobiliora,
suâ virtute posse substantiam producere. Vi-
ar *l.* 8. *de Philos. Nat. c.* 11 *seq.* Sed hanc rem non
tio nunc. 2 Si maximè solum per accidentia
t substantiæ, tamen sciendum est, accidentia
n esse Instrumenta substantiarum. Nihil au-
absurdi est, Instrumentum, propter præceden-
motum & influxum agentis principalis, ele-
ad producẽdum effectum nobilius ipso. 3 Fal-
est: agentia Naturalia agere solùm per accidẽ-
Agunt enim primò per formas suas, quæ sub-
tiæ sunt. Qui cupit, legat hac de re prolixam
utationem Soarii *in Metaph. disp.* 18. *s.* 1 *& secun-*
ta. & Fonseca l. 5. *Met.* 6. 2. *q.* 5.

Decimo Tertiò.

De Efficiente Interna & Externa.

fariam solet hæc divisio proponi: uno modo, 128
t generalis divisio omnium efficientium: alte-
nodo, ut sit subdivisio causæ efficiẽtis. Causam
mpulsivam faciunt Philosophi duplicem, Ex-
nam & Internam. Illam Medici vocant προκα-
ταρκτικὴν, hanc προηγουμένην, ut videre est apud Ga- *προκαταρκτικὴ & προηγουμένη causa quid?*
um *l.* 1. *de Meth. med. c.* 8. *& l. de caus. morborum c.*
l. 4 *de sanit tuenda c.* 2. Internam autem cau
morbi vocant, ut ex Galeno citatis locis patet,
e intra animalis corpus continetur, sive sit ad-
itia sive ingenita. *Externa* autem est, quæ est
ra animalis corpus, veluti aer ambiens, Balnea,
ores, fumi, ictus, ferarum morsus & sic in reli-
is. Nos tamen hanc divisionem in Theoremati-
s generaliter proposuimus. Sed quæritur ad eam
telligendam.

I. *An aliqua Efficiens poßit dici Causa Interna?*

129 Ratio dubitandi est duplex. 1. Quia ex divisi ne Causarum in internas & externas relinquit Omnem efficientem esse Externam, 2. Quia i differentiæ (Internum & Externum) sunt gene les differentię causatum, ut jam dixi. E. eædem d ferentiæ non possunt assignari speciei. Differen enim cum eo, cujus est differentia, convertitur, constat ex Arist. 6. *Top.* 6.

130 *Internum & Externũ bifariam dicuntur.* Utrumque solvitur, si attendatur bifariam p istos terminos intelligi. Nam internum & ext num dicuntur vel ratione essentiæ, vel ratione su jecti. Illo modo internum dicitur, quod essenti alterius ingreditur, eamq; tanquam pars, essent liter eam componens, constituit. Externum aut dicitur, quod est extra ejus essentiam, vel quod e tra eam manet, eamq; intrinsecè tanquam pars c ponens non constituit. Posteriori modo intern dicitur, quod inexistit effecto tanquam adjũct illius, & non tanquam pars. Externum autem dicitur, quod subsistit extra effectum, & ne quid subjectivè intra illud est. E. secundum priorem

Quomodo efficiens externa? gnificationem omnis efficiens est Externa, idq ex generali divisione causarum in internas & ext nas. Nulla enim efficiens causa effectum intrin cè, tanquam pars, constituit. At posteriori mo causa efficiens potest esse interna, ut superiora e empla ostendunt. Differentiæ autem debent e reciprocæ, non tàm attendendo vocabula, qu res iis vocabulis significatas.

II. *Quid sit Causa Externa & Interna?*

131 Inprimis ex superioribus relinquitur: Caus Efficientem, Externam & internam dici ratio

su

ecti, Id autem potest esse bifariam. Nam 1. sa interna potest dici, quæ est *in supposito*, in quo ffectus 2. *Causa interna* potest dici, quæ etiam n *ea parte suppositi*, in qua est effectus: aut etiam est pars suppositi & proprii sui adjuncti causa. ppositum *Causa Externa* potest dici, quæ est, a suppositum, in quo est effectum, & alio mo- quæ est extra illam suppositi partem, in qua est ctus. Exempli gratia: Quæro. An motionis sa interna sit anima? Respondeo, Priori loquē- genere esse internam. Quia in eodem supposito & anima & motus. Neque enim motio transit ra animal, quemadmodum calefactio transit ra suppositum calefaciens h.e. ignem vel solem, aliud suppositum, veluti aquam aut ferrum, &c. d posteriori loquendi genere anima est causa terna. Nam motio non recipitur in anima, unde icitur, sed in corpore.

Dico igitur quæstionem hanc solùm esse de no- ine. Subtilior tamen & magis usitata Philoso nis est illa significatio, qua causa interna dici- ir ea, quæ est causa actionis immanentis, Exter- a, quæ est causa actionis transeuntis. In illa au- em divisione non solùm intelligitur transitus de pposito ad suppositum, sed etiam de parte sup- ositi ad partem suppositi, adeò ut non solum sit ctio transiens, cùm ignis calefacit aquam, sed et- am cum anima movet aut sentit. Hæ enim ope- ationes recipiuntur in corpore, non in anima. Vi- de quæ dicta sunt *in Introd. Log. de prædicam. Actio- nis in Notab.* 4. 132 *Resolutio quæsit?*

Decimo Qvarto.

De Causa Physica & Morali. 133

Hanc divisionem proponit & tractat Suarez *lib.* 17. *Met. s.* 2. *nu.* 6. Igitur *Causa Physica* in gene- re di- *Causa Physica,*

re dicitur illa, quæ verè influit in effectum, eum proximè activitate sua attingit. Ex quo appar[et] quod non solum Causa Physica dicatur ea, quæ corpus naturale, sed quod causæ Physicæ dicant[ur] etiam Deus & Angeli quatenus verè influunt, a[li]quid producendo, veluti Angelus, dum se movet [&] Deus dum creat.

134 *Causa Moralis.* *Causa* autem *moralis* dicitur ea, quæ non qu[i]dem influit in effectum, sed tamen ita se gerit ut [ei] imputetur effectus. Veluti est causa applicans [a]gens naturale ad suum objectum, ut ignem lign[is] domui. Is enim non influit calefaciendo aut co[m]burendo, combustio tamen domus ei imputat[ur]. Hujus igitur generis causæ, sunt causæ consule[n]tes, rogantes, non impedientes cùm possunt [&] debent, memoriæ, applicantes causam per se, [&] quæ sunt his similes.

Canones.

135 *De Efficiente in genere.* 1. *Omnis efficiens est extra rem.* Est Scal. *exerc.* 6 [/] & 8. Intelligitur autem de efficiente quâ talis. E[x]tra rem autem esse dicitur, quomodo dicta est, es[se] causa Externa. Vide *in comment. n.* 129 *sup.*

136 2. *Omnis causa efficiens verè agit.* Ita patet, qu[ia] efficientis causalitas est actio: ut dictum *n.* 6. *seqq.* [in] *Comment.* Verè a. agere est idem non agere Trop[i]cè, aut per similitudinem, quod fini convenit? A[t]que sic quod nihil agit, non est efficiens. Et per hæ[c] *primò* materiales dispositiones non possunt di[ci] Instrumenta (quæ sunt causæ Efficientes) quia ill[is] non convenit actio. Contra sensit Philoponus, d[e] quo vide supra *c.* 2. *n* 30 33. *Deinde* nec conditio sin[e] qua non potest esse efficiens, quia hujus nulla e[st] actio. *Vide cap* 2. *num.* 5 *seqq.* *Deniq;* nec causa effic[i]ens est, ad cujus præsentiam aliquid contigit, citr[a] illius aliquam actionem, quomodo quis terræmo[tu]

Materiales dispositiones non esse Instrumenta.

Conditio sine qua non est efficiens.

ausa aliâs dicitur, quo ingrediente in domum
emotus contingit: Aut ad cujus absentiam, vel
ctum influxus, aliquid fit, quomodo aliâs dici-
auta esse causa naufragii, qui præsens erat cau-
ur salva esset navis. Nam hic nihil influit vel
, ut navis mergatur, vide supra *hoc cap. Num.*
8.

137 bjicitur de causa per Emanationem quæ est ef-
ns & tamen non verè agit. *Resp.* Causam per E- *Objec. De*
ationem verè agere, quatenus agere significat *Causa per*
e illud, quod ad actionis prædicamentũ per- *Emanatio-*
t. Non dicitur autem agere comparatè, quia *nem.*
competit ei actio tam excellenter & evidenter
genti per transmutationem. Omne sensile verè
ficienter agit in sensorium. Et tamen id quod
ile, non agit nisi per Emanationem, ut quanti-
Vide *in Introd. Log. cap.* 10 *f.* 5.

138 . *Quicquid verè agit, id est Efficiens.* Ita patet ite-
ex eo, quod actio est causalitas efficientis. At
onvenit causalitas, id etiam istam causam esse
rtet. Dico 2. *verè* agit. Nam quatenus latè su-
ur agere, omnes causæ agunt, h. e. causant vel
unt, ut dictum *sup. cap num.* 145. Formæ so-
tribui actiones, sed eas non habet, quâ forma,
quâ efficiens est. Ita Aristoteles animam, respe-
operationum, efficientem vocat. Vide Zabar.
de anim. ad t. 36. 37. Ex hoc sequitur 1. Causam
servantem rectè dici efficientem, quia ei tribu-
actio, qualis est nutricatio. *Vide sup. n.* 11. Dein-
equitur etiam, Instrumentum rectè dici effici-
. *Vide cap.* 2. *num.* 34.

139 . *Efficiens est nobilius effecto.* Supra *c.* 2. *n.* 135. *in*
men. dictũ est in genere, Causam esse nobilio-
n effecto, quatenus Causa in actuali productio-
, & effectus in fieri, intelligitur. Sed supra hoc,
culiariter de essentia efficientis quæritur: *An Ef-*

ficiens (secluso respectu producentis & produ
habet nobiliorem essentiam quam ejus effectus? Dic
Efficiens semper est nobilius effecto, si per efficiens inte
gamus complexè omnia illa, quæ ad Unum aliquod E
efficienter concurrunt. Ita patet, quia Deus vel so
agit, vel agit cum causis secundis. Et ita omnis
fectus recognoscit Deum pro efficiente suo. D
autem conveait præcisè Entitas nobilior quã
quam Enti alii. Tùm etiam patet *secundo:* Q
omnis effectus habet suam perfectionem ab ef
ciente, (Etsi enim effectus etiam pendeat à ca
intrinsecis, tamen cum formâ pendeat & produ
tur ab efficiente, in hac non erit major perfec
quàm in Efficiente, unde & quæ perfectio in e
cto est à forma, referenda est etiam ad efficiens.
nihil potest alii dare quod non habet. E. nec eff
ens potest dare majorem perfectionem compo
quàm ipsum efficiens habeat.

Quæstio. / **Solvitur.**

140 2. *Separando autem classem causarum coefficien*
sic dicendum est: Causam efficientem non semper esse
biliorem. Ita patet I. *de Causa Instrumentali.* Hu
enim effectus semper eâ est nobilior, Indeque
gnoscimus aliquid esse Instrumentum, si subse
at alii, & se nobilius producat effectum. *Vide sup*
cap. Num 34. in Comment. Deinde *Causa Uni*
non nobiliorem, sed sibi in essentialibus perfe
onibus, similem producit effectum. In accide
libus perfectionibus (quales sunt εὐχροιά aut
χροιά & actus potentiarum naturalium, item
Exterior forma) accidentarium est, an causa U
voca sit nobilior an ejus effectus. Potest homo
cus, surdus, claudus, tardi ingenii, melanch
cus, deformis, generare filium videntem, aud
tem, ambulantem, felicis ingenii, sanguineũ,
mosum. Et sic causa est accidentaliter imperf
or vel ignobilior quam effectum. Contra fier

Aliqua causa efficiens effecto nõ est nobilior.

, ut videns cœcum, ingeniosus stupidum, &c. eret, & tùm effectus est accidentaliter ignobi- suo efficiente. *Causa* autem *aquivoca* nobilior ffecto. Ita nobilius esse est in arculario quàm camno, quod facit. Ita patet. Nam quod dat a- iid alii, id, illud si non habeat subjectivè vel for- iter, habere debet eminenter. Confer Suarez .16. *Met. f.*1. *num.*5. *seqq.*

. *Efficiens est primum motionis principium.* Est 2. *f.e.*3 *t.*29. Estque declaratum supra *c.* 2. *n.* 34. *in nment.* ubi vide. 141

. *Nullum Efficiens agit in seipsum.* Ita aliqui ajūt, a Arist. 7. *Phys. c.* 1. ait, quicquid movetur ab a- moveri. Unde prolixè hac de re disserunt Co- nb. *q. Unica ad* 7. *Phys. c.* 1. & Suarez *disput.*18. *in t. f.*8. Hic sciendum 1. Efficiens à passo non ne- sariò distingui supposito. Sicut in eodem sup- sito anima movet corpus & sic in aliis. 2. Neque iciens necessariò est distincta pars à patiente in dem supposito, Nam naturales potentię effici- tur à formis, & in iisdem recipiuntur. Unde re- quitur *tertiò*, si de Efficiente in genere procedere beat axioma, quod Efficiens & passum in quod it Efficiens, saltem debeant distingui diversis bitudinibus. Igitur efficiens secundum poten- m activam non agit in seipsum secundùm acti- m potentiam, sed secundùm quod habet poten- m passivam. Unde porrò 4. relinquitur, cum istoteles constituit distinctionem moventis & obilis, quod id non possit trahi ad quodvis Ef- iens. 142

7. *Efficiens debet esse simul cum patiente, in quod ad iter actionem transeuntem.*

Hoc dico, quod inter agens & patiens debeat sse contactus, ut Arist. docet 7. *Phys. c.* 2. *& alibi.* Contactus autem ille non est semper corporalis, 143

sed

sed sæpè solùm virtualis, quando scilicet efficie suam virtutem spargit per medium & sic deince illa virtus, tanquam instrumentum substanti mutat rem distantē in virtute substantiæ, quæ p hoc suum instrumentum influit. Occurrunt h loco non parvæ difficultates, de actione Magne in ferrum, de fascinatione, de productione reru subluniarum per influentiam cœli. Sed nimis lo gum esset, eas his persequi.

8. *Efficiens magis unitum agit fortius.* Vulgo di
144 tur: *Virtus unita est fortior dispersâ.* Illa tamen for tudo non est intelligenda in habitu vel potent sed in actu. Ita apparet Lapilli gravitas (quæ in unita est) est fortior magni alicujus ligni gravit (quæ in hoc dispersa est.) Fortior inquam, in a gravitationis, ut apparet exinde, quia lapillus m gitur, lignum natat in aqua: Non autem in ip gravitate & pondere simpliciter, Neque enim m joris ponderis est lapillus quàm trabs. Atque h significo cum dico: *Agit* fortius.

Redditur ex hoc axiomate ratio: *Cur ignis ma*
145 *urat in ferro vel lapide, quàm in accensa papyro?* Ne pe id est inde, quia magis unitus ibi est calor, pr pter densitatem ferri & lapidis. Vide Zabarell. *react. c. 5. p.* 438. 439. Sic etiam radii Solis diffusi, n tam calefaciunt quàm magis uniti. Vide Zabare *de Calor. cœl. c.* 1. & 10. Item corpus visibile densi magis spargit speciem ut videatur, quàm quod i ita est densum. Vide Scal. *ex.* 61. *p.* 229. & 323. *s.* 8.

9. *Efficiens majus fortius agit.* Vulgò dicitur.
146 *majori quanto est major virtus.* Intelligitur a. ax ma de Efficiente *ejusdem speciei.* Ita major cande magis illuminat quam minor candela. Et mag calefacit quam minor. In Entibus diversæ speci non procedit. Neq; enim magis calefacit magn aet quam parvus ignis fornacis. *Deinde*, loquen

eadem ſpecie , adhuc cætera paria eſſe debent.
enim parvus homo poteſt eſſe fortior majori,
fferentia ſit in temperamento , vitæ genere,
. Confer Zabar. *de partit. an. cap.* 12. *ad ecundum.*
terum ad pugnam contrariorum Efficientium
eſt etiam referri hic Canon. Atque tùm Effici-
majus fortius agit quàm minus. Sic Zabar. *l. de*
F. c. 4. *ait* : Contingere poſſe, ut agens remiſſius,
cat alterum , contrarium validius, propter ex-
ſum magnitudinis. Multum vini extinguit par-
m ignem , Etſi iſtud ad tot gradus frigidum vel
midum non ſit, ad quot gradus calidus & ſiccus
ignis.
10. *Nihil agit ultra vires*, loquitur Canon de a- 146
nte principali. Nam inſtrumentum ut ſupra *nu.*
iu comm. hujus cap. viſum eſt , elevatur per dire-
onem cauſæ ſuperioris ultra vires ſuas, ut ibi pa-
it. Ergo Ens creatum non poteſt creare, quia
atio implicat modum agendi infinitum.
Dubitatur hinc, quomodo frigiditas aeris (quæ 147
n eſt tanta , quanta eſt in aqua) poſſit producere *Dub ũ me-*
giditatem aqueam, ut fit in media aeris regione? *teorologicũ.*
ſpond. Frigidum aerem illius loci, ſolùm impri- *Salvitur.*
ere aliquem gradum frigiditatis , exhalationi-
s eò aſcendentibus. Hoc facto, iſtæ exhalatio-
s reducunt ſeipſas ad naturale frigus aqueum. Et
a aer ibi nihil agit ultra vires.
11. *Efficiens non poteſt alii dare quod ipſum non ha-* 148
t. Determinatur bifariam. 1. Non poteſt dare,
uod non habet, formaliter ſeu ſubjectivè vel emi-
enter , Sol dat calorem quem tamen formaliter
on habet. Neque enim Sol calidus eſt, habet ta-
nen eum eminenter, hoc eſt , virtutem , quæ eſt
pluſquam calor. Ita Deus nobis dat aures & oculos
& accidentia , quæ in Deo formaliter non ſunt,
ſed

sed eminenter nempe cognitio, quæ plus est quà cognitio sensitiva, & Entitas, quæ plus est quà accidens. II. Non potest dare quod non habe saltem secundùm naturam. Claudus, Cœcus gnit filium habentem pedes & oculos, quos i non habet, nisi secundùm naturalem convei entiam.

149 12. *Omne efficiens agit propter finem.* Ita pat quia Efficiens extimulatur ad agendum ab ama litate & jucunditate finis. Hac de re est infra sa *c.6 in Comment. num.* 13. *seqq.*

13. *Quicquid efficit est aliquid actu.* Sumitur ex A stot. 4. *Met. c.4 t.16.* Quæ non sunt quomodo a bulabunt aut loquentur? Et clarum est: Omne ef ciens, qua tale est, habet actualem operatione At operatio proportionaliter se habet ad esse. I tur habebit illud etiam actuale esse.

150 *Efficiens quod dat formam, dat etiam consequen formam.* Vulgare hoc est. Sic Scal. *Ex.* 177. *f.*5. Age cum imponit formam pro fine generationis, i ponit etiam accidentia ad officia rei generatæ.

151 Observandum hic primò est: Per *Accidentia c sequentia formam*, intelligi proprietates rerum, si adjuncta propria, non autem proprios actus vel fectus. Neque enim agens, veluti pater, quod d animam, dat etiam τὸ disputare, vel autor est disp tationis, quam habet filius. Neque quod dat for igni aut terræ, dat etiam eis ascensionem vel d scensionem, sed dat solùm gravitatem & levitate Vide Perer. *lib.9 de Nat. cap.*15. *& l 8 p.* 474. & Z bar. *de motu grav. & lev. l.1 cap.* 12. Ubi docet, p consequentia formam, intelligi hic accidētia pe manentia, qualia sunt proprietates, non autē ac dentia fluxa qualia sunt motus. *Deinde* observa dum est: Proprietates non referri ad dans forma ut immediatam causam, sed ut mediatam. Pr

è enim proficiscuntur & emanant illæ ab ipsis
ais.
5. *Omne procreans procreat sibi simile*, est apud 152
om. 1. *p. q.* 115 *art.* 1. Intelligendum autem est *De procrea-*
n ampliatione, quam Thomas tradit 1 *p. qu.* 15. *ante.*
i. Igitur similitudo illa agentis ad effectum su-
est vel secundum esse naturale, quomodo ho-
homini, leo leoni similis est; vel est secundum
intelligibile vel ideale, quomodo homo est si-
is calceo quem facit, secundùm quod in mente
existit calceus immaterialis, ad cujus similitu-
em efformatur alius. Atque hoc modo etiam
us assimilat sibi suos effectus. In aliis agentibus
uivocis est similitudo *in genere*. Nam produce-
imile in specie solis efficientibus Univocis con-
nit. Aliter loquitur Thom. 1. *p. q.* 105. *art.* 1. Effe-
us aliquis assimilatur causæ suæ dupliciter, uno
odo secundum eandem speciem, quomodo ho-
o generatur ab homine. Alio modo secundum
tualem continentiam, in quantum scilicet for-
n effectus virtualiter continetur in Causa. Et sic
æ generantur à Sole assimilantur Soli, cujus vir-
te generantur. Confer etiam 1. *p. q.* 110 *art.* 2 & *q.*
5. *art.* 3. & *p.* 3 *q.* 62. *art.* 3.
16. *Instrumentum non movet nisi motum*. Est apud 153
al. Ex. 297 *s.* 3. Malleus non cudit nisi motus à *De Instru-*
bro, nec calamus scribit, nisi directus à manu. *mento.*
la tamen motio non semper intelligenda est fieri
er corporalem applicationem principalis agentis
d motum, sed significat in genere dependentiam
el subordinationem Instrumenti ad principale a-
ens, ut in simili expositum est *Can* 19.
17. *Agentis principalis & Instrumentalis est una a-* 154
ctio. Est Thomæ 3. *p. q.* 29. *a.* 2. Sic una est actio scri-
bentis & calami, nempe scriptio, quæ inadæqua-
tè dependet ab utroq;. Intelligitur autem axioma,
ut Tho-

ut Thomas exponit de actione instrumenti, ut instrumentum est, quia aliâs instrumẽtum, ut peculiaris res est, ita peculiarem formam habet, atque ita peculiarem operationem. Aliter dicendum. nam illam actionem intelligi de Unitate ἀποτελέσματ☉. Ad quod tamen mediare possunt diversæ actiones utriusque. Sic operatio scribentis est dirigere calamum. Et sic per hanc directionem influere in scriptionem: Actio autem calami est quæ exequi istam directionem, & proximè pingere literas. Et hinc dicitur instrumento competere duplicem actionem, unam instrumentalem, secundam quam operatur in virtute principalis agentis. Aliam sibi propriam, quæ illi secundùm propriã formam, & proprias dispositiones convenit. Ita instrumenti est scissio, quæ ei convenit ratione proprii acuminis. At facere lectum convenit ei ut instrumentum est. Vide Thom. 3 *p.q.* 62. *ad secundum*. 1 *p.q.* 45 *art.* 5.

Instrumenti duplex actio.

155 18. *Absolutissimum & perfectissimum erit instrumentum, si non multis operibus sed uni inserviet.* Arist, l. 1. de Republ, c. 2.

156 19. *Instrumentum eò melius est, quantò magis fini proportionatum.* Ita Thomas 2. secundæ quæst. 1 art. 7.

157 20. *Agens voluntarium potest producere contraria.* Sumitur ex Aristot. *l* 9. *Met. c* 2. Ubi Aristoteles potentias rationales esse contrariorum. Et per hoc distinguitur agens naturale à voluntario. Potest illa contrarietas esse variè, I. Successivè in eodem. Sic homo potest eandem rem nunc amare, postea odisse. II. In eodem instanti circa idem. Ita fieri potest, ut quo instanti quis hunc amet potuerit eum odisse. III. Simul circa diversa. Sic Medicus eodem tempore potest uni applicare remedium, alteri venenosum quid,

De agente voluntario & Naturali

Obji-

bjicitur. Quod Arist. dicto loco ait: *Potentias*
onales non esse per se ad contraria. Unde sic non
ert voluntarium à naturali. Nam per accidens
m agens naturale potest contraria. *Respon.* Per
per accidens ibi solùm distinguente primariã
cundariam inclinationem virtutis operantis.
igitur voluntas (quæ est rationalis potentia)
tur per se amare, per accidens odisse, non, quasi
um non eliciat ex se & per se, sed quia prosecu-
principaliter convenit potentiæ appetitivæ, fu-
utem per accidens, hoc est, secundariò & pro-
alterum. Vide Suarez *disp.* 26. *Met. s.* 6 *nu.* 14 *seq.*
ue sic patet adhuc distinctio agentis Naturalis
oluntarii.

Agens naturale semper agit secundùm extremum
um. Sumitur ex Arist. 2. *de gen. & corr. c.* 10 *t.* 59.
omnibus, quod præstabilius est, natura semper
etit: Ita lapis, quando deorsum cadit, cadit cũ
to impetu, quanto id fieri potest. Sequitur ex
, quod agens naturale semper agat æquabili-
, & non modò intensius, modò remissius. Lo-
or autem de agente naturali manente eodem,
e & in respectu ad circumstantias. Nam cum
ietas contingit in ipso agente, veluti ut ipsum
tificetur aut debilitetur, &c. agit inæqualiter,
sus quando complicatur cum diversis circum-
ntiis, etiam agit inæqualiter. Sol magis calefacit
ate quàm vere. Lapis movetur celeriùs in fine
censionis quam initio; Et sic deinceps. Ex i-
axiomate conficitur, quod Deus non agat ex
cessitate naturæ, quia non agit secundum extre-
im virium. Quis enim putet, Deum non posse
fectiùs quid producere quam ranam. Vide sup.
om. hujus cap n. 40. Unde non probo, quod supe-
naxima applicatur etiam ad agens voluntari-
na Zabar. *l. de prim. mat. c.* 2. *p.* 182.

160 22. *Agens natura'e non poteſt ſuſpendere action* Intellige, ſi ponantur omnia ad actionem req ſita. Vide ſup. *in comm. n* 35.36.

161 23. *Agens naturale ſemper agit idem.* Eſt ſenſ quod agens naturale, â voluntario diſtinctũ, id manens, ſemper agendi modum eundem, & contrarium habeat. Unde tria ſunt notanda in axiomate, I. *Idem manens*: quod intelligendum cum ampliatione. Manens idem in ſe, & in com ciatione ad circumſtantias. Unde ſi mutetur ag naturale vel in ſe vel in complicatione cum his cumſtantiis non procedit Canon. II. dicitur: *dum agendi.* Poteſt agens naturale res contra producere (veluti quod Sol liquefacit & indu generat & corrumpit, producit amatorem & d corem) ſed ſemper agit uno eodemq; modo. N Sol, ſive liquefaciens ſive indurans, &c. ſemper men eodem modo agit. Agit calefaciendo, nõ gefaciendo. III. Dicitur, *Eundem & non Contr um.* Identitas enim nunc opponitur non diverſi ti, ſed contrarietati. Nam agens naturale eti modos agendi diverſos habere poteſt, veluti ig poteſt agere illuminando & calefaciendo & ſeſ ſum movendo, &c. At non poteſt habere contr os modos agendi. Non poteſt Sol agere calefa endo, & frigefaciendo, Aut illuminando & obſ rando, aut aſcendendo & deſcendendo.

Cæterum ad actionem agentis hujus præſupp nenda ſunt generalia requiſita ad agẽdum, de q bus ſupra, *Num* 36. *in com. hujus cap.*

162 24. *Cauſa voluntaria, poſitis omnibus ad agend requiſitis, poteſt agere & non agere.* Intelligitur *prærequiſitis* actionis. Nam poſitis actionem con tantibus (quale quid eſt Dei cooperatio) agens v luntarium non poteſt non agere, per neceſſitate hypotheticam, ut in ſuperioribus dictum.

25. Q

5. *Quæ per accidens fiunt, rarò fiunt.* Sumitur sa- 164
x dict s *num.* 79.
6. *Nulla causa* Univoca *est causa totius speciei.* Ita 165
iret, quia causa Univoca producit sibi effectũ *De Causa*
lem in specie. Unde ipsa etiam continetur in *Univ. &*
udine illius speciei. Et proinde si produceret *Æquivoca.*
m speciem produceret etiam seipsum, quod est
rdum. Est igitur solùm causa particularis ali-
rum individuorum. At causa Æquivoca potest
m speciem producere, velati Sol omnes ranas.
is concluditur, Deum non posse esse agens U-
ocum, apud Thom. 1. *p* q. 13. *art.* 5. *ad primum.*
7. *Potentia agentis Univoci tota manifestatur in* 166
tu. At non æquivoci. Ita potentia generativa
ninis, nihil plus potest quam producere homi-
n. At potentia Solis plus potest quam generare
am vel vermiculum. Et sic quia Deus est agens
uivocũ, idcircò in nullo manifestatur ejus tota
entia, sed omnis effectus ejus est minor ipso vel
â. Vide Thom. 1. *p. q.* 25. *art.* 2 *ad* 2.
8. *Agens æquivocum semper est nobilius effectu.* 167
is declaratum est supra *num.* 140.
9. *Quando duo agentia diversæ speciei consocian-* 168
effectus non potest esse Univocus. Sic quando con-
diuatur vulpes & canis, non fit vel κύων vel ἀλώ-
sed κυνυαλώπηξ A gallo & perdice fit tertium,
equo & asina mulus. Vide Scal. *ex* 202. *s.* 2. & 3.
Indorum, cum brutis coeuntium, partus sunt
iferi, apud Plin. *l.* 6. *c.* 2. Et proinde: si diabolus
è congrederetur cum veneficis, homo produci
n posset, quia ista agentia specie differunt.
Ex hoc à posteriori concluditur: quod mas & 169
mina non sint diversæ speciei, ut aliqui scurrili- *Fœminam*
dicunt, fœminam non esse hominem. Nam ita *esse homi-*
mare (homine) & fœmina (non homine) non *nem.*
osset fieri homo, sed aliquid specie diversum ab

utroque. Unde illi, qui fœminas probare volt
non esse homines, probant se non esse homines.

170 30. *Causæ particulares determinant Universales*
De Causa Partic. & Universal.
niversales secundùm se indifferentes sunt. Sicut
per se indifferens est, ut concurrat ad producti
hominis vel leonis, vel nasturtii vel brassicæ Pr
de determinatur illius Universalis causæ indiff
tia per causas particulares, veluti ut produc
homo, quia cooperatur Sol homini, ut produc
nasturtium, quia agit Sol cum virtute plastica,
est in semine nasturtii, & sic deinceps. Atque h
Effectus etiam a causa particulari accipit condi
nem speciem & gradum naturæ, eiq; assimila
Vide Perer. *de Phil.* 8. *c.* 10. *p.* 467. *& l.* 9 *c.* 13. *p.* 540
telligendus autem est Canon de universalibus c
sis, quâ tales sunt, quia possunt etiam aliquan
causæ, aliâs universales, esse particulares causæ, c
immediatè agunt, veluti Sol illuminando, D
creando, ad quas operationes nullâ determinat
ne particularis agentis opus est. Et rursus deter
natio intelligenda est ad speciem, non ad esse
gulare, *V. de Colleg Conimb.* 2. *Phys c* 7. *q.* 15.

117 31. *Causa Universalis agit immediatiùs quàm c*
sa particularis. Canon hic Scholasticorum est. E
duplex immediatio, Virtutis & suppositi. *Illa*, c
quid agit non communicatâ virtute, *Hæc*, cum
ter causam & effectum non intervenit aliud sup
situm. Ac proinde axioma intelligitur de imme
atione virtutis. Confer Colleg. Conimb. *l.* 2. *Ph*
c. 7. *q.* 14 *art.* 1.

172 32. *Causa secunda non agit, nisi mota à prima.*
De Causa prima secunda.
xioma hoc exponit Fonsec *l.* 5. *Metaph. cap.* 2. *q.* 9.
& Suarez, *disp.* 22 *in Metaph s* 2 *n.* 47. 48 Igitur
plicatur in ea habitudo causæ primæ ad secunda
ex quadam analogia vel Metaphora ad artificia
instrumenta. Sicut igitur hæc videmus subordi-

ri age

atibus suis principalibus, ut non moveant, nota, ita etiam ad explicandam subordinatio- causarum secundarum ad primas, dicimus eas noveri nisi motas. Absolutè autem & propriè aliud significatur illo axiomate, quàm quod e secundæ adjuventur à prima, vel quod pri- s cooperetur. Et prætereà, quia Deus conser- ausas secundas, per continuum influxum ipsi- e, idcircò talis influxus ipsius esse, adeoq; po- a activa potest motio Dei vocari. Adde Bellar. *grat. & lib. arb. c. 15. p. 967.*

. *Causa secunda agit in virtute primæ.* In hoc a- 173
ate duo intelliguntur, 1. Causam secundam re suam facultatem agendi à causa prima. 2. sam secundam non operari, nisi concurrente ali influxu causæ primæ. Vide Thom. *l. 3. con- entes. cap.* 70. & Suarez *disput.* 22. *Metaphys. s.* 2. . 51.

4. *Causa prima non pendet à secunda.* Hæc pro- 174
tio vel ex ipsis terminis patet. Tolliturque per Fatum fatuum Stoicorum, quod dicebant es- onnexionem causarum talem, ut esset simplici- impossibile secus fieri. At hoc sic suspendit m à tali fato, ut Deus non nisi id agat, ad quod m inclinat. Contra vide Suarez *d. sp.* 19. *Met.* . 6. *s.* 9.

5. *A Causa secunda effectus solùm pendet in fieri.* 175
ac redditur causa, cur sublatâ causâ (ut paren- el architecto) adhuc manere possit effectus (fi- ; aut domus) quia scilicet hæ causæ non con- runt ad opera ista, nisi in fieri vel productione. Vide Thom. *quæst.* 5. *de potent. art.* 1. Et 1. *p. q.* 104. *artic.* 1. & Zabarell. *de sens. agente. c.* 5.

Caput IV.

DE MATERIA.

1. Materia est causa ex qua res est.

2. Est autem ex materia res bifariam : i fieri & in facto esse.

3. In fieri, quatenus ex materia prodi citur. In facto esse, quatenus ex mater constat.

4. Materiæ divisiones variæ sunt. *I. Ma teria est proxima vel remota.*

5. Materia proxima est, ex qua res pr ximè est, ut Corium calcei, homin corpus.

6. Materia remota est, ex qua res est, m diante alia propinquiore, sic materia hom nis sunt Elementa.

7. *Materia est immanens vel transiens.*

8. Materia transiens est, ex qua res fit, eâ transmutatâ componitur. Sic vinum materia aceti, quisquiliæ murium, &c. V catur & materia transmutationis.

9. Materia immanens est, ex qua nō m tatâ res componitur, sic materia domus su lapides, ligna, &c. Vocatur materia comp sitionis.

10. *III. Materia est sensibilis vel intellig bilis.*

11. Materia sensilis est, quæ est prædi qualitatibus sensibilibus, secundùm qu se

...iri possit. Talis materia mixtorum sunt ...menta.

2. Materia intelligibilis est, quæ non ...prædita qualitalibus sensibilibus. Talis ...eria Syllogismi sunt tres propositiones.

3. *IV. Materia est prima vel secunda.*

4. Materia prima est materia carens o...i formâ, secundumq; se indifferens ad o...es formas.

5. Materia secunda est materia induta ...ua forma. Talis materia sunt Elementa ...mista, corpus organicum ad animal, &c.

6. Materia *Metaphysica* est nihil aliud ...am genus. Materia *Physica* est id, quod ...priè dicitur materia.

COMMENTARIUS.

...Hac in materia quatuor sunt tractanda. 1. De ...mine Materiæ. 2. De ejus definitione. 3. De e... caussalitate & pertinentibus ad eam. 4. De ejus ...isionibus.

PRIMO.

De Nomine Materiæ.

Nomen Materiæ est ambiguum, *Primò* Mate... sumitur pro genere. Idque propter similitudi...n, quæ est ab uno ad alterum, quam declaravit ...lixè Zabarel. 2. *de prima mat. cap.*18. & Perer. *l.*5. ...*at. cap.*17. Ex Averroe 1 *Metaph. comm.*17. & A... *l.*2 *Nat. qq. c. ult.* Omninò sicut forma quando...e sumitur pro differentia. Vocatur autem deter...natiùs quandoque genus, *materia Metaphysica*, differentia *forma Metaphysica*, & sic compositio

ex genere & differentia, ſolet dici compoſitio materia & forma Metaphyſica. *Secundò*: Mate ſumitur pro ſubjecto. Sic doctrinæ materia eſt nima. Vocariq; ſolet materia *in Qua*. *Tertiò*. Ma ria ſumitur pro objecto, in quo res occupatur, materia viſus ſunt colores. Et vocatur materia *ca* quam. *Quartò*, Sumitur pro cauſa (in ſuperio bus enim ſignificationibus non fuit cauſa) ex q res eſt. Et ſic ſolet ſpecialiter vocari materia *ex* q *Quintò*. Sumitur quaſi per ἀντονομασίαν pro mate ſubſtantiarum naturalium, inprimiſque de ma ria prima. Et hoc ſenſu Ariſtoteles intellexit voc materiæ, in diviſione ſubſtantiæ, quam triplic facit, materiam, formam & compoſitum 7. *Meta text.* 7 & 2. *de anim. text.* 2. aliiſque locis.

3 Distinctio materiæ in eam qua eſt in qua, Ex qua, & circa quam bifariam intelligitur.

3 Ex his obiter intelligitur diſtinctio mater in materiam *Ex qua, in qua, & circa quam*, qu ſcilicet non ſit diviſio rei, ſed ſolùm reſolutio cis ambiguæ. Quanquam Fonſeca *l.* 5 *Metaph. quaſt.* 1. *ſect.* 1. cæterique Metaphyſici alium eti hujus diviſionis ſenſum inſinuare ſolent, ut ſc cet in illa diſtinctione intelligatur verè & prop dicta materia, diviſa ſecundum officia. Ejus nim officium, in reſpectu ad efficiens eſt, ut term net aut occupet actionem efficientis. Sic ergo materia circa quam. Aliud ejus officium, in reſ ctu ad formam, eſt, ut eam ſuſtentet. Sic ergò materia in qua. Ac denique aliud officium eſt, reſpectu ad compoſitum, ut hoc ex ea ſit. Sic go eſt materia Ex qua. Similis eſt differentiaru diſtinctio apud Porphyrium, cum dicuntur divi væ vel conſtitutivæ. Hac enim diſtinctione conſtituitur ſolùm diſtinctio officiorum differentiæ.

SECU

SECUNDO.

De definitione Materiæ.

Materia est Causa ex qua res est. Definitum jam 4
laratū est. In definitione duo tanguntur. Primò
itur *Causa*. Deinde specialiter declaratur quo-
do sit causa, nempe in quantum *ex ea res est*. Ac
umque horum postea clarius erit, ex dicendis
causalitate materiæ. Solum duo sunt breviter
madvertenda. Primò *esse* sumendum est latè, ut
nprehendat etiam τὸ *fieri*. Materia enim causa
npositi est, non solùm intrinsecè componendi,
etiam producēdi. Deinde de particula *Ex* obser-
ndum est; eam ambiguam esse, ut docet Aristo-
. 5. *Metaphys. cap.* 24. *l.* 1. *de gen. an. cap.* 18 *circa me-*
m, & Armand. de Bello Visu *tract.* 2. *terminorum*
. 251. 252. Igitur *primò* ex significat causam Effi-
ntem. Sic filii sunt ex parentibus, ex convitio est
gna, ut Aristoteles ait: *lib.* 5. *Metaph. c.* 1. Sic *Luc.*
Maria dicitur concepisse *Ex Spiritu sancto*, pro-
Ex notat efficientem. Vide Ambros. *lib.* 2. *de Spi-*
u sanct. c. 5. & ex Hieronymo Pelarg. *libr.* 3 *in Da-*
sc. c. 2 *quæst.* 2. *Secundo* significat finem, ut ex eo
imus ut vivamus, hoc est, eo fine edimus ut vi-
mus, *Tertiò*, Ex significat formam, ut ex forma
m materia componitur corpus. Loquitur ita A-
t. 1. *Ph.* 7. *t.* 65. Unde & Fonseca disputat, formam
sse dici Elementum, quia ex eo aliquid est. *libr.*
Metaph. c. 3. *q.* 2. *s.* 2. *Quartò*, Ex significat totum,
lapides ex domo, vel versus Ex Iliade. *Quintò*,
significat speciem, ut Homo aliquid est ex ge-
re bipedum, *Sextò*, Ex significat aliquod po-
ivum antecedens, sive terminum à quo, ut ex
quinoctio facta est navigatio, quoniam post æ-
uinoctium facta est: Item ex nocte fit dies, vel ex
e nox, quia unum post alterum, *Alio certè*

Vocula Ex declaratur.

modo dicimus ex die fieri noctem, & ex puero viru quia unum post alterum, & alio, cum ex are statua ex ligno lectum, & quacunq; ex materia fieri dicim ut ex aliquo quod insit, inquit Aristoteles *1. de gene tio animal. c.* 18. *Septimò.* Ex significat autecede negativè, ut Ex nihilo fit aliquid per creatione Ubi nihilum non significat materiam sed tern num, ut Scalig. habet *exerc 6. sect.* 13. & Lychetus *Scotum. l. 2. d.* 1 *q. 2. in initio.* Et Anshel. *in Monolog. c* 8. & Taurell. *de rer. ater. p.* 211. Igitur præter has mnes significationes τῦ *Ex*, est alia famosa vald quâ *ex* peculiariter notat habitudinem materi quam habet ad compositum. *Verbum* γίνεται c *prapositione* ἐξ *significat* τὸ ὅθεν τῆς ὕλης, ait Scalig. *de plant. p.* 234.

Objectio. *Dices:* Sic ergo definitio ista materiæ erit lati definito, Nam propter latitudinem vocis *Ex* p terit hæc definitio multis aliis accommodari. *R spondeo.* Definitionem eam propterea non esse la orem, quia famosissima significatio τῦ Ex, magis propria, est, ut significetur habitudo mat riæ per eam, ut dictum. Solent a. vocabula plur significationum, seorsim posita, pro suo famosio significato stare. Et sic Aristoteles semper defin materiam per hanc vocem *Ex*. Vide 4 *Met.* 2. 1. *Ph c.* 9 2. *Physf. c.* 3. 1. *Polit.* 5.

Tertiò.

De Causalitate Materia.

Hac in re tria sunt disquirenda. 1. An materia causa? 2. Quarum rerum sit causa: vel, quod ide est, Quæ res habeant materiam? 3. Quomodo causa earum rerum, quarum est Causa?

I. *An Materia sit causa?*

Videtur quod Non. Nam 1. Materia non est En

ſed potentia, ut Ariſt. paſſim docet *l.* 1. *de gener.*
3 *Met. t.* 3. *& l.* 11. *Met. c.* 2. *&* 5. *Phyſ. t.* 8. Et ad re-
vendam omnem actualitatem, vulgò dici ſo-
Materiam eſſe *puram* potentiam. Atqui quod
auſa, non eſt aliquid potentiale. Nam omnis
ſa actu influit. E. etiam actu eſt. Cum opera-
quatur eſſe, & ipſi proportionetur. 2. Id ſolùm
ia eſt propter Quod res eſt, ut Ariſt. indicat *l.* 1.
ſ. c. 7. Ubi ex quæſtione de propter quid reſpon-
de numero cauſarum. Atqui propter materiam
non eſt, ſed ex materia. 3. Plato paſſim materi-
vocat non Ens. At quod non eſt Ens, non eſt
ſa. Nam cauſa & cauſatum ſunt differentiæ En-
4. Quod non agit, non poteſt eſſe cauſa ut Sca-
habet 2. *de plant. p.* 293. *& exerc.* 307. *ſ.* 27. *p.* 977.
patet. Nam de ratione cauſę eſt influere. At non
etur influxus verus cogitari poſſe ſine actione.
qui materia non agit, ſed patitur ſolùm, indeq;
ncipium paſſivum dicitur, ut vulgò eſt notum.
Nihilominus materiam Cauſam eſſe apparet, 7
a cauſa adæquatè conſtituitur per influxum in *Materiam*
id. Iſte a. influxus ſignificatur, ſi id aliud depen- *eſſe cauſam.*
t, ab eo quod influere dicitur; dependeat inquã,
in eſſe, vel fieri ſuo. Atqui tale quid eſt mate-
Nam illa eſſentialiter & intrinſecè componit
uſatum, & etiam ex illa pendet in productione
, quæ ſigillatim in ſeqq. manifeſtiora erunt. A-
brevitatis cauſa omitto. Argumenta objecta ſic
vuntur.
Ad primum: In potentia res dicitur eſſe trifari- 8
. In potentia *activa*, quatenus potens eſt agere: *Solvuntur*
potentia *paſſiva*, quatenus potens eſt ad patien *objectiones,*
m & recipiendum; & in potentia *objectiva*, qua-
nus aliqua res, quæ nondum exiſtit, produci po-
ſt, quomodo roſam in hyeme dicimus eſſe in po-

tentia.

tentia, ſcilicet objectiva. Ex quibus dico: materi
(primam ſolùm. Nā de ſecunda ſecus eſt, quia n
eſt nuda ab omni forma, etſi ſit in potentia ad f
mas aliquas) eſſe in potentia, & ea quidem pura,
quendo de potentia paſſiva. Loquendo n. de ma
ria prima ſecundum ſe, eſt ea quaſi abjuncta ab
mni forma, & apta eſt ſeu poteſt recipere quaſ
Non eſt autem ea in potentia objectiva, ſic ut
mum ſit producibilis. Supponitur enim eam cr
tam aut concreatam eſſe Creatio autem promo
rem ex eſſe in potentia, ad eſſe actu. Unde reliqu
eſt, ut dicatur, materiam hoc ſenſu eſſe Ens actu
le, atque adeò & actu influere, & ſic actu cauſam
ſe poſſe.

Ad ſecundum: Propter quid bifariam dicit
Preſſe & tum ſoli fini convenit. *Latè*, & tum con
nit omnibus cauſis, ut indicat Ariſt. *citato loco* c
ligens ex propter quid numerum cauſarum, ſicu
propterea pluribus cauſis, etiam ipſi materiæ, P
pter Quid Ariſtoteles ibi tribuit. Vide Fonſec. *l*
Met. c 7 *q* 1 *ſ.* 6.

Ad tertium: Materia non eſt ſimpliciter nō E
10 *Quomodo materia nō Ens.* Aliâs n. reſolvi in materiam, eſſet reſolvi in nihi
h. e. annihilari. Item gigni ex materia, eſſet gigni
nihilo, h. e. eſſet creari. At hæc implicant. Taceo
lia. Materia igitur appellatur non Ens, non qu
nihil ſit, ſed ad indicandam ipſius imperfection
in genere Entium, & comparādo eam, cum forn
vel compoſito, quo genere loquendi ſolet eti
materia negari eſſe Natura, non, quod non ſit n
tura, ſed comparando eam cum forma, quod n
ſit tam natura, quàm forma. Singula docentur
Auguſtino, *l.* 12. *Conf. c.* 7. ubi vocat materiam no
nihil, ſed *propè nihil* & penè nullam rem. Platon
etiam locutio ſecundum hunc ſenſum optimè e
plicatu

catur. Nam *in Timæo* materiam satis apertè Ens minat. Estq; supra hæc omnia advertendũ: Has utiones, *materiam esse nòn Ens, esse puram potenti-*, & his similes, non complecti materiam in totũ, ex parte solùm, h. e. materiam primam.

Ad quartum tria respondeo: I. Cum materia dici principium passivum, tunc id fieri secundùm pectum, quem habet ad motum. Hujus autem pectu verum est, materiam non esse causam, sed bjectum solùm. II. Potest tamen in Universum ci: materiam non agere. Actionis n. vox secũdum nosiorem significationem, sumitur solum pro usalitate & influxu efficientis, quod propterea am ab effectione efficiens, ab actione agens dir. Sic Arist. 1 *de gen & int c.* 9. ait: *In omnib. quæ naturâ constant vel ab arte profisiscuntur, hoc agens ere consuevimus, quod movendi vim habet*. Mateautem sicut & forma & finis non sunt causæ, de nere efficientis causæ. Ex quibus apparet proxiè negari aliquid esse causam efficientem, si non at, non autem causam simpliciter. III. Materiæ telt tribui actio, quam Scaliger in omni causa quirit. Nihil enim aliud ea actio est, quam verus fluxus, quo aliquid à priori concurrat ad esse rei erius, quem materia satis evidenter habet, saln ex eo, quia intrinsecè rem componit, & suo odo perficit.

12 II. *Quarum rerum materia sit Causa?*

Hic titulus valdè latè patet, igitur seorsim res aquæ attingendæ sunt, Quæ ergò.

An omnia Entia habeant materiam?

Ita censent aliqui. Ramæi enim hoc generale incipium habent: Argumenta logica vera esse omni Ente, qua in re cõstituunt illi generalitatem

tem artis Logicæ. Alii etiam recentiores Metaph
fici ita docent, qui generalia Entis principia dic
in Metaphyficis, esse materiam & formam. Ex q
deducunt illi, manifestè Angelos etiam habere m
teriam. Deum a. nec Ens esse, quia ista principia
habeat, quæ tamen involvantur in ratione En
prout quidem de ea agat scientia Metaphysica.

13 *An Deus cō prehendatur sub Metaphysica?*

Ut igitur ordiamur ab iis, quæ remotiora sun
hac disputatione, dicendum est: Ens non posse
strictè sumi in Metaphyficis, ut excludatur De
Ita patet ex duobus. Nam *primò* illud vere & re
ter ens est, cui convenit vera realis essentia At h
Deo convenit. Nam adęquatū signum realis ess
tiæ est realis operatio. Nam ne cogitari quid
potest, quomodo aliquid realiter operetur, & t
men non realiter ac verè sit. *Quemadmodum esse c
operari; ita non esse cum non operari convertitur*, inq
Plutarchus, *lib de primo frigido*. Atqui Deo reales
perationes conveniunt, veluti creare, &c. *Dei*
Deo conveniunt proprietates Entis, Metaphys
sumpti, veluti bonitas, veritas, unitas, perfect
simplicitas, &c. Ergo etiam Deo convenit, ut di
tur ens. Imò Scriptura eum ὄντα, vel ὄντι appell
Exod. 3. *v.* 14. Argumentum quod potissimum au
res hujus opinionis movet, postea referam *Nu*
15. Nunc ad rem; quam, ad negandum super
quæsitum, sic propono.

I. *An Deus habeat materiam?*

14 *Imperfectiones quæ sint à materia.*

Primò: Deus non habet materiam. Ita esse appa
inde, quia materia multiplicem imperfection
inferret Deo. Nam 1. Deus non esset actus puri
mus. Purum n. vocatur, quod alieni nihil habet.
Purus actus dicitur, qui nihil habet potentiæ. A
qui quod habet materiam, habet aliquid poten
passivæ. Nam de ratione materiæ est recipere f

ma

m. Receptio autem est passio. 2. Deus non esset
s simplicissimum. Nam si haberet materiã, ha-
et & formam. At materia unita facit composi-
nem. Cæterum compositio pugnat cum divina
fectione. Nam quod est compositum habet per-
tionem dependentem, dependentem inquam, à
tibus componentibus. 3. Deus non esset Ens
num. Nam quod habet materiam, & sic etiam
nam, habet aliquid uniens ista. Neq; enim sci-
uniunt. Nam quod formam unit materiæ, id
s disponit materiam per certas qualitates. Hoc
em non facere potest materia, utpote quæ non
efficax tali verâ & Physicâ actione. Neque for-
id facere potest. Nam forma etsi sit efficax, ta-
n non est efficax, nisi sit in supposito. E. non po-
primum unire se formæ. Ex qua unione de-
m consurgit compositum.

Objicitur 1. Si Deus continetur sub objecto Me- 15 *Objectio.*
hysicæ. E. habet materiam. Sed prius est verum,
ictum est *Num.* 23. E. & posterius. Connexio
batur. Nam omnis scientia habet principia sibi
quata. At non sunt alia principia, præter effici-
m, materiam, formam & finem. Unde conse-
ns est, quodcunq; est objectum alicujus scien-
aut sub eo contentum, id habere materiam. At-
hoc est argumentum quod huc reservavi ex
n. 13. Sed facilis est *Responsio.* 1. Verum est omnẽ *Responsio.*
ntiam debere habere principia, sed non est ve-
i, debere ea principia esse principia essendi. Sa-
st si sint principia cognoscendi. Aristoteles e-
i sanciens eam scientiæ conditionem, dicit o-
em scientiam debere habere *dignitates.* Vide 1.
t. 76. Unde sic non est necessarium, quodvis
ntiæ objectum habere materiam, aliave recen-
principia. Deinde principia essendi, quæ nunc
tius dicimus incomplexa principia, etiam non

sunt

ſunt neceſſariò iſta principia, ſed ſatis eſt, ſi ſint
complexæ rationes, ex quibus ſumatur ratio, cu
liquod attributum ſubjecto ſuo inſit. Ita eſſe ap
ret. Nam finis, cur in ſcientia requiratur princi
eſt, ut in ea poſſint eſſe demonſtrationes. Ad
monſtrationem autem tales incomplexæ ratio
ſufficiunt. Sicut ex independentia Dei verè dem
ſtratur Dei immortalitas. Iſta tamen non eſt hu
cauſa vel efficiens vel alius generis. Ex quo eti
rurſus apparet: Dei attributa talia principia hab
qualia in ſcientiæ ſubjecto requiruntur: atq; a
quæ ad Ens, ſubjectum Metaphyſicæ, pertinent

16 **De mēbris Dei.** *Objicitur* II. Deo in ſcripturis tribui oculos,
res, manus, dextram & ſiniſtram, aliaque mem
corporea; Item affectus, ut iram, perturbation
quæ omnia videntur, Deum eſſe corporeum, ir
eare, *Reſp.* ſecundum communem patrum, ſcrip
ris congruam, doctrinam, hæc, contra Anthro
morphitarum hæreſin, eſſe intelligenda ἀνθρω
παθῶς. Ita prolixè docet Anshel. *in libro de mem
& actibus Dei*, inter alia inquiens, *Vbicunq; ſa
Scriptura in Deo motus animæ ſeu humana mem
deſcribit, item caput, capillos, oculos, palpebras, na
aures, os, labia, cor, linguam, uterum manum dext
& ſiniſtram, digitos, brachium, ſcapulas, poſteriora
des, item motus animæ, iram furorem, oblivionem,
nitentiam, recordationem & alia his ſimilia, non ca
liter juxta hiſtoriam à rectè intelligentibus ſcienda
&c.* Vide plura apud Anshel. *d. ct. loco.*

2. *An Angeli habeant materiam:*

17 **Angeli dupliciter habent materiam.** Dico: *ſecundò: Angeli non habent materiam.*
primis negari non poteſt, vocabulum materiæ
fariam Angelis tribui. Nam 1. convenit eis mat
Metaphyſica, quæ nihil aliud eſt, quam genus,
2. *hujus cap.* dictum, Angelis enim verè genus
ve

t, ut disputavi in generali doctrina prædica-
torum. *in Int. Log. c. 2, n. 57 seq.* Deinde conve-
tis potentia passiva, secundum quam & muta-
s sunt & corruptibiles. Potentia autem passiva
ogicè vocari potest materia, secundum quam
ia naturalia sunt corruptilia, ut ista sit omnis
uptibilitatis radix. Nunc igitur, Angelis ma-
m negantes, de vera & propriè dicta materia
imur. Et sic probatur assertio.

rimò: Si Angeli haberent materiam, haberent 18
n quantitatem. Est enim quantitas propria af- *Veram ma-*
io materiæ. Atqui quantitas Angelis nō con- *teriam non*
t. Nam proximus effectus quantitatis est rem *habent.*
mensurare spatio locali, & sic eam extendere
rohibere penetrationem. At hæc omnia non
gruunt naturæ Angelicæ, ut apparet ex historia
ngelica, ubi legitur, Legionem dæmonum fuis-
aliquo obsesso, quod impossibile esset per na-
m, siquidem Dæmones naturam corpoream
erent. Nam in re militari Legio censetur sexies
lenis peditibus, & quingentis equitib. ut Slei-
scribit *l. 2. de quat. sum. Imp. p. 167.* Ex Vegetio,
oro & aliis.

ecundo: Si Angeli necessariò haberent materi- 19
tūm procul dubio id pateret ex aliqua ipsorum
ratione, vel alia aliqua re. Essentia enim indi-
ur per actus. At hoc non est. Nam non est cre-
dum: minorem perfectionem esse in Angelo
m in anima rationali. At hæc nullam operatio-
n habet, quæ requirat, ut ipsa sit materialis, aut
essariò unita materiæ.

Ex dictis (plura cumulare hic non libet) patet, 20
rimisque ex priori ratione, non solum Angelos *Dæmones*
nos carere materia, sed etiam malos. Etsi nomi- *non esse cor-*
tim hos aliqui corporeos faciant, ut Niphus *l. 3.* *poreos.*
Dæmon. c. 3. Cajet. *c. 2. ad Ephes.* Eugub. *c. 8. perm.*
L *philos.*

*philos.c.*27.41. Recidítque huc opinio gentili
qui Angelos malos rebus corporalibus ut su
bus similibusque delectari & odore Myrrhæ, al
rebus fugari crediderunt, ut videre est, apud
phyr. *in Epist. ad Amebundum & Apulejum de D*
cratis aliosque, prout refert Augustin *l.*8.*de civ.*
*c.*16.*l.*9.*c.*16.*& l.*11.*c.*1.

Sed ratio in priori argumento tacta satis est
cax. Poteftque eadem res, de immaterialitate
monum sic probari. Si Dæmon per lapsum m
tus esset in substantialibus, h.e. ex Ente incorp
in corporeum, sequeretur non puniri id quod
cavit, ut est evidens. At hoc est contra Dei ju
am. Recte igitur habet illud Damasceni *libr.* 2
*Orth fid.c.*4 Naturam Angelorum per lapsum
tatam non esse.

61 *Objectiones.* Objici multa possunt. 1. Multi patres Ang
dicunt corporeos. Vide Orig. *l.* 2. *de principiis.ca*
Tertullianum *lib de carne Christi.* August. *Epist.*
*& l.*2, *de Gen. ad lit. cap* 17 *& l.*11. *de civ. Dei. c.*23.

*Respond.*1. Per Instantiam. Multi Patres An
los dicunt incorporeos, & corporeos esse neg
Vide Chrys. *hom.*22. *in* Gen Ignat. *in Epist. ad Tra*
num. Nazianz. *orat.*2. *de Theol.* Fulgentium *de fi*
*Petrum.c.*5. Basil. *in hom. Quod Deus non sit autor*
lorum. Damasc. *l* 2. *de Orth fid.c.*3.4. Alios mitto
cundò dextrè potest accipi illa locutio Patrū. N

Angeli quomodo dicentur corporei à partibus? *primò* corpus non semper opponitur spiritui,
quandoque opponitur umbræ, ut in Epi. ad C
2.*v.*17. E. Angeli possunt dici corpora, h.e. nō
bræ evanidæ, &c. Quo sensu aliqui volunt Ter
lianum etiam Deum corpus appellasse *Deinde*
quenter corporeum apud Patres accipitur pro
posito & mutabili. Sic Aug. *l.*1. *de Orig. an. ad Hi*
3. de anima loquens: *si*, inquit, *eam solam incorp*
am placet appellare naturam, quæ summè incomm

est, & ubiq; tota, corpus est anima, quando tale ali-
ipsa non est. Si a. corpus non est, nisi quod per locũ
um, aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita
ur vel movetur, ut majore sui parte majorem locum
cat. & breviore breviorem, minusq; sit in parte
n toto non est corpus anima. Ecce eodem modo
est etiã Angelus dici corporeus & incorporeus. 2
I. Objicitur. Angeli sępe apparentes tanguntur
dentur. E. sunt corpora. Nã Tangere vel tangi nisi
us nulla potest res, inquit Lucretius. Et idem est
ideri. Et cõfirmatur syllogismo Christi Luc. 24.
probat se non esse spiritũ, quia possit videri &
pari, qui consequentiam non habet, si, quod spi-
s non est, videri aut palpari possit. Resp. Angeli
entur & tanguntur, non quia corpora sunt es-
tialiter, sed quia assumpserunt corpora. Nam
od corpora illa ipsorum non sint, apparet. Illa n.
pora sunt organica & dissimilaria. At partes dis-
ilares non sunt aliunde, nisi ex diversorum Ele-
ntorum inæquali commixtione. Illa a. Elemen-
um commistio repugnat naturæ Angelicæ. Sic
Angeli essent per se, h. e. per intrinsecas dispositi-
es, corruptibiles, ut sequitur ex contrarietate
mentarium qualitatum. Talis a. corruptibili-
Angelorum est absurda. Nominatim a. Diabo-
n apparere in assumpto corpore, ostendit ejus
paritio in Paradiso, ubi ab ipso veri serpẽtis cor-
s fuisse assumptum, ostendunt maledictiones
pentis Gen. 3. Ex quo apparet. Quicquid tãgitur
t videtur, id esse corpus, vel per se, vel per acci-
ns, h. e. univisse sibi corpus. Argumẽtatio a. Chri-
solida est. Volebat n. solum ostendere se non es-
spectrum vel phantasma ex vera palpatione.
Inquis: Potuit esse spiritus, qui assumpserit hoc
rpus Christi. Respond. Quod apparens, verè fue-
t corpus, ex illo loco Lucæ & Christi argumen-

Angeli quomodo tangantur.

Diaboli apparitio.

ratione apparet. Quod autem non ab alio spiri sed ab ipso Christo assumptum fuerit, non ex loco colligitur, sed aliunde, veluti quod ipse Ch stus resurgere debuit. Vide Martyrem *Class.* 1. *comm.c.*12.*n.*8.

23 *De generatione Angelorum.*

III. *Objic.* Angeli generant. E. sunt corporei. M sâ consequentiâ, quę est evidens, probatur ante dens. Ac primum de bonis Angelis est textus *Gen. v.*2.4. Ubi filii Dei dicuntur ingressi ad fœmin Per filios autem Dei intelliguntur Angeli, secu dùm Justinum 2. *Apol. pro Christ. tom.* 1. *fol.* 87. 109. *Ed. Langi.* Clement. *l* 3 *stromat.* Lactant. *l.* 2. *d Inst. c.* 15. aliosque. De Angelis malis apparet experientiam, de Dæmonibus succubis & incu Sic enim diabolum generasse tot exemplis pro tum esse dicit *Augustinus* ut impudentiæ sit, id gare. Vide *l.* 15. *de civ. Dei. c.* 23. Et aliqui Pontifi dicunt, gignendum esse ipsorum Antichristum, tali Diaboli commixtione, ut Antoninus refer *part. sum. tit.* 2. *c.* 2. *Resp.* Inprimis discrepant Dd. eo; An Angeli generare possint. Qui saniores su illi, si dicunt Angelos generare, existimant tam eos solum generare propter assumptum corpus rile. Et sic ex generatione non magis sequitur e esse verè corpora, ac ex eorum apparitione sequ batur. Alii autem negant: Angelos etiam in assu pto corpore generare, dicunt; esse solum phant ma, quod putant veneficæ se rem habere cum S tana. Testantur Anatomici, virgines tales, vene cas, quæ fassæ fuerunt talem concubitum, in sec one repertas fuisse illæsas in membrana virgini tis. Et sic neutro sensu sequitur: Angelos verè m teriales esse. Per filios Dei, etsi aliqui Patres An los intelligant, *Gen.* 6. tamen alii & rectius intel gunt viros sanctos de posteritate Seth. Videat Chrys. *hom.* 22. *in Gen.* Aug. *l.* 15. *de civ. Dei, c.* 23. Th

od

or.q.47.*in Gen.* Cyrill *l.9.contra Iulian.* Eſtq; hac
e prolixus Perer.*in Gen.l.8. de cauſis diluvii ad c.*
*n.14.uſq; ad n.*84. Nugas de generatione Anti-
ſti non moror. Alias object. brevitatis cauſa
tto.

3. *An forma habeant materiam?* 24

Tertiò: *Formæ non habent materiam.* Hoc dico:
mas nõ eſſe compoſitas ex materia, vel, formas
habere materiam, tanquam aliquid ſibi eſſen-
e. Patet. 1. Quia ſic eſſent per ſe quantæ. Quod
nat cum officio formæ, debent n. intimè pene-
re per totum compoſitum, & materiales ejus
tes, ſicque eas informare & actuare. At quod per
uantum eſt, aliud quantum non poteſt penitiſ-
è immeare, vel penetrare. 2. Haberent ſic for-
e etiam formam, quia forma & materia ſunt ad
quid ſive relata. E. Quod materiam habet, ha-
t etiam formam. At quomodo forma haberet
mam?

Objicis. Formæ aliquæ dicuntur materiales, o- *Quomodo*
nes ſcilicet, exceptâ animâ rationali. *Reſp.* Non *aliqua for-*
ſed *ma dican-*
cuntur materiales, quaſi habeant materiam, ſed *tur materi-*
ia ad materiam habeant neceſſariam dependen- *ales.*
am, ut ſine materia nec eſſe nec operari poſſint.
orrò quæritur.

4. *An accidentia habeant materiam?*

Generaliter id negat Ariſtot. *l.8 Met. c. 4. Neque* 23
erò inquit, *quicquam eorum, quæ naturâ quidẽ ſunt,*
d tamen non ſunt ſubſtãtia materiam habentes. Tam-
ſt id quod ſubjicitur ſubſtantia eſt. Exẽpli cauſa. Quæ
am Eclipſeos cauſa eſt. Quæ quidem ut materia? Nulla.
ed Luna eſt id quod patitur. Hæc Ariſtoteles. Sed ta-
men 12. *Met t.13.* ait: *Omnium generum ſecundùm*
proportionem eſſe eadem principia, & ſic etiam eandem

materiam. Vulgaris Metaphyſicorum ſenten
quod diſtinguendum ſit inter accidens abſtr
ſumptum & ſumptum concretivè. Igitur ac
concretivè ſumptum, dicunt habere materi
qua componatur. Verbi gratia. Album eſt a
compoſitum, Album enim notat duo, vid. a
nem & ſubjectum albedinis. Albedinem dic
mam, ſubjectum ejus dicũt materiam. Sit e
bum pro materia habet ſubjectum, in quan
eo componitur. Et idem eſt de cæteris. Sun
autem accidens abſtractivè, dicunt illud
habere materiam in qua ſuſtentetur, non
componatur. *Sed*, attendendo, quod ſubj
non ſit materia ſumendo eam pro cauſa, ut
mitur, non ſatisfit quæſtioni, ſi prædicto mo
ſpondeatur.

26 Aſſumo igitur dictum Ariſtotelis, quo di
accidentia habere principia 1. proportional
principia ſubſtantiarum, cujus ſenſus eſt, qu
beant aliquid ſimile illis. Igitur vulgò admi
partes integrantes propter ſimilitudinem cu
teria reduci ad eam. Sic ergo accidẽtia haben
portionaliter materiam, quia accidentibus
mus quaſdam partes integrantes aſſignare,
ſecundum extenſionem in quantitate. Con
linea ex variis partibus longitudinem haben
Item triangulum conſtat ex pluribus lineis.
de cæteris. Aliis accidentibus poſſumus aſſi
partes integrantes ſecundum intenſionem.
doctrina Excellenti habemus multos gradus
ſimiliter in calore & cæteris. Hoc ergo modo
dentibus ſua materia eſto.

27 Sed quæ tandem res ſunt in ſumma quæ m
Quæ res habeant materiam? am habeant? *Primò* ſunt omnia corpora na
lia. *Deinde* ad horum imitationem, materia
bent ſuo modo omnia corpora artificioſa. *T*

Entia per accidens, veluti Mundus, Respublica. ertiò Accidentia, eo modo quo dictum est. Cæterum nunc porrò disquirendum est.

5. An solùm compositum causet materia, an verò causet, aut etiam concauset alia?

Suarez *disp.* 13 *Met. sect.* 9 & 7 Ait materiam cau- 29
e compositum generatione, formæ Entitatem, unionem formæ ad materiam.

Materia causa solùm compositum

Ego hac in re dico. 1. *Materia causat solum compositum.* Ita sensit etiam Major 2. *d.* 12. *q.* 2 Albert. 2. *Phys. tract.* 2. *c.* 1. Eademq; sententia probatur primũ: quia materia non definitur nisi per compositum, veluti. Materia est causa ex qua *res* est vel fit. Ibi n. omnes intelligunt compositum, per rem. *Deinde,* quod causat materia, hoc etiam potest dici causatum. Ergo & specialiter materiatum. Quod enim præscribit sibi genus, præscribit etiã aliquam speciem illius generis. At nihil præter cõpositum potest dici materiatum, neque generatio neque unio formæ, neque forma ipsa. E. etiam nihil præter compositum causat materia. *Tertiò.* Materia est causa interna. E. cujus est causa, id intrinsecè constituit. At non constituit nisi compositum.

Secundò dico: *Materia non causat generationem.* Ita patet primum per rationes prius factas. Deinde respectu generationis omniumq; aliarum mutationum vel motuum materia solùm est principium passivum, h. e. mutationes & motus suscipit. Hoc autem officium est subjecti, non causæ. 30

Objicitur à Suarez: Aristoteles materiam vocat principium per se generationis, & ab eo essentialiter pẽdet generatio. E. est causa generationis. *Resp.* 1. Non sequitur. Est principium. E. est causa. Nam principium latius patet, & veluti genus est ad causam.

ſam. 2. Pendere etſi ſecundum famoſam ſigni-
tionem ſolum ſignificet influxum cauſalem. T
id non eſt perpetuum, ut, quod pendere dicitu
alio, ſit ejus effectum. Pendent etiam acciden
ſubjectis, ut albedo à pariete. Item pendet ali
ab alio, tanquam à concomitante, aut condit
neceſſaria: ut Suarez fatetur *diſp.* 15. *ſect.* 8. *num*
& docet Fonſeca, 5. *Met c.* 2 *quæſt.* 3. *ſ.* 1. Eſto ig
generationem ſuo modo pendere à materia, t
non pendet ab ea, niſi ut à principio paſſivo, h.
à ſubjecto. Unde malè dicitur generationem p
dere à materia eſſentialiter.

31 Tertiò. *Materia non cauſat unionem formæ.*
tet. Nam ad unionem non aliter ſe habet mat
quam alter terminus, unitus alii. Eſſe autem
minum unionis, non importat influxum cauſa
in eam.

32 Quartò: *Formam non cauſat materia.* Hæc p
tio convincitur ſatis per rationes poſitas *num.*
Alias igitur non addo.

Objicitur: Formæ educuntur de potentia ma
riæ. E. materia formarũ cauſa eſt, ſaltem loquen
de iſtis, quæ ſic educuntur, h. e. formis materi
bus. *Reſpond.* Formam educi de potentia mate
(concedamus enim nunc ita formas fieri) non
gnificat ex parte materiæ cauſalitatem. Nam ed
ci de potentia materiæ complectitur duo, prin
ut forma, quæ incipit actu eſſe in materia, an
fuerit in ea potentiâ. Alterum, ut materia natu
lem habeat aptitudinem ad iſtam formam virt
agentis productam, recipiendam, ut colligitur
iis, quæ hac de re ſcribunt, Thomas 1. *part. qu.* 9
Fonſeca *l.* 5. *Met. c.* 2. *q* 4. & Suarez *diſp* 15 *Met. ſect*
n. 14. *ſeqq.* aliique Interpp. *ad* 1. *Phyſ. c.* 4. & 5. *Met. c*
Neutrum autem illorum, importat in materia

Quid ſit Educi de potentiâ materia?

fo

rmam, relationem causæ, sed solum relationem
bjecti.

Hoc nihilominus admittendum est: Etsi causa- 33
materiæ non sunt vel forma, vel generatio, &c.
hilominus ipsam causare compositum, cum re-
ectu ad formam vel generationem. Concurrit e-
n ad productionem compositi, sustentando ge-
rationem, & componit compositum sustentan-
formam, & sic per unionem ad formam. Posse-
isque forsan, tali loquendi modo, commodè
erpretari aliorum opiniones, proximè con-
tatas.

Trahuntur in Bonum sensum locutiones aliorum.

III. *Quæ sit Causalitas materiæ?*

Obtinuimus solum compositum esse adæqua- 34
m causatum materiæ. Ad illud autem compositũ
bet se materia bifariam. 1. quatenus concurrit ad
us fieri, deinde quatenus concurrit ad ejus esse.
nde duplicem etiam causalitatem habet, aliam
c, aliã ibi. Ante omnia tamen confirmandum est
ateriam utroque modo conferre ad compo-
um.

Primò: *Materia concurrit ad fieri compositi* Ita pa- 35
t ex definitione materiæ ab Arist. traditæ. 1. *Phys.*
9. & 2 *Phys. c.* 3. Materia est subjectum, ex quo res
. Sic ergo hoc respectu causalitas materiæ est su-
entare generationem, & pati ut ex se educatur
rma, vel ut sibi inducatur forma, prout varii sunt
odi loquendi de productione formarum. Ita pa-
t. Nam causalitas cujusque causæ est modus se-
undum quem causa concurrit ad effectum, & illud
roximè attingit. Sed ad fieri rei compositæ non
oncurrit aliter materia, nisi prædictis modis.

Materia est causa compositi in fieri.

Secundò: *Materia concurrit ad esse compositi.* Ita 36
pparet, quia aliâs materia non esset causa interna.
Nam de ratione Causæ internæ est rem intrinsecè
consti-

constituere. Unde apparet, concurrere ad esse compositi, esse nihil aliud, quam eam essentialiter & intrinsecè componere, vel constituere, vel perficere.

Materia est etiam causa ut est in cõposito. Nugæ igitur sunt indignæ refutatione, quod quidam dicunt, materiam (ut & formam) quatenus sunt in composito, non exercere officium causari, sed solum officium partium. *Materiatũ dicẽdum id etiam quod ex materia productum non est.* Item quòd Timplerus aliquid vocat immateriatum, quod non est ex materia productum, etsi ex materia constet. Ita enim ipse cœlum vocat corpus immateriatum, quia non ex materia, sed ex nihilo sit factum *l.* 4. *Met.* 6. *quæst.* 20. Contra, si libet, vide infr. *cap.* 7. *in commentario num.* 14.

Est autem causalitas materiæ hoc respectu, nō alia quàm sustentare formam, cumq; ea uniri. Id apparet. Nam causalitas, ut ante dixi, est modus secundum quem aliquid influit ad causatum. Apertum autem est, id facere materiam, formam sustentando. Sic enim intrinsecè componit compositum.

QVARTÒ.

De Divisionibus materiæ.

1. *Materia est remota vel propinqua.*

37 Hæc divisio sumitur ex ordine causandi, prout magis minusvè causato materia appropinquat, intelligitur satis, partim ex terminis, quibus proponitur, partim ex Exemplis, in Theorematibus positis, partim etiam, per proportionem ad causam efficientem, quæ eodem modo dividi sic solet.

2. *Materia est immanens vel transiens.*

38 *Omnis materia quo-* Inprimis omnis materia certo respectu est immanens. Nam materia in genere dicitur causa interna. Causa autem interna ab intrinseco rem perfic-

fic

cit, eamque componit & essentialiter constituit. Nisi fortè placeat, quod Goclenio, aliisq; , placet, materiam immanentem solùm esse, de qua dicitur, quod sit pars rei vel causa interna. Mihi tamen videtur magis satisfieri generali divisioni causarum in internas & externas, si omnis materia dicatur certo modo immanens, sicut omnis dicitur interna. Sic Hispani comment. *tract. 5. f. 212. fac. 1. Dupliciter, inquiunt, materia dicitur Transiens, uno modo, quia non manet in effectu, & sic nulla est transiens. Alio modo dicitur transiens quia non manet secundum eandem rationem & speciem in effectu sicut est in se. Et sic illa quæ est transiens, ut farina in pane.* Hæc illi. *modo immanentes.*

Distinguendo autem materiam immanentem à transeunte, *immanens* est, quæ, citra antegressam sui mutationem est in composito, illudque constituit. *Transiens* autem est, quæ constituit compositum, sed non nisi antegressâ aliqua mutatione, per quam transeat quasi ex priori suo esse. Unde apparet: transeuntem materiam esse causam compositi constituendi, sed remotè, quatenus ex ea fit aliud, quod proximè effectũ componit. Ita materia transiens hominis est semen, quod immutatum in partes spermaticas, hoc est, ossa, cartaligines, &c. est intra essentiam hominis.

Immanens ergo bifariam dicitur materia. 1. Ut immanens dicatur materia, quæ componit & intrinsecè constituit compositum. Et sic omnis materia est immanens suo modo. 2. Ut immanens dicatur, quæ secundùm totum & integrum suum esse, sine sui mutatione, est & manet in Composito. Et sic non omnis materia est immanens, sed alia immanens, alia transiens. *Immanens bifariam dicitur.*

3. Materia est sensibilis vel intelligibilis.

Sumitur ex Aristotel. 7. *Metaphys. cap.* 10. ὕλη ἡ μὲν

μὲν αἰσθητὴ, ἡ δὲ νοητή Sed hæc divisio bifariam inte
ligitur: *Aliqui* per sensibilem materiam intelligu
materiam propriè dictam, eò quod omnis vera m
teria vel actus substat qualitatibus sensibilibus
est materia secunda, vel saltem substare potest,
est materia prima. Hæc enim, etsi, quâ talis e
sensilem qualitatem non habeat, tamen, propt
universalem potentiam quam habet ad omn
formas substantiales & accidentales, saltem pot
tiâ sensibilis est. Ex quo relinquitur, hoc sensu m
teriam intelligibilem esse materiam impropriè
ctam. Ita Angelis tribui solet materia intelligibil
quemadmodum & quantitas intelligibilis, q
(quantitas) etiam intellgibilis dicitur, ad signi
candum, quod sit impropria quantitas. Vide Sc
Ex. 359. *f.* 3.

40 *Alii* autem per materiam intelligibilem intel
gunt etiam veram materiam, nempe materiã p
mam, quia materia prima, quâ talis est, non est c
gnoscibilis per sensum, cum nullas qualitates se
sibiles habeat, sed solùm per intellectum. Hoc se
su dicitur Geometria abstrahere à materia sensib
li, sed non intelligibili. Illud, quia non concip
Geometra quantitatem suam, in determinato a
quo corpore, veluti cœlo, terra, homine, &c. H
verò, quia impossibile est concipere quantitate
nisi in aliquo indistincto saltem corpore, quod
materia prima. Ita exponit Zabar. 3. *Phys. ad t.* 19.
liique, de quibus vide *introd. Log. de Philos. n.* 83.

41 4. *Materia est prima vel Secunda.*

Materia *prima* appellatur materia, quæ purè e
materia, quæ est primum subjectum, quæque n
est resolubilis in materiam aliam. Materia aute
secunda non est purè materia, sed est materia fo
mata, hoc est, quæ formam habet jam actu in

rentem. Ita corpus organicum est materia hominis. Nam præscindendo ab anima, eamq; sepa-do à corpore organico, adhuc tamen corpus il- est species aliqua, & re distinctum ab aliis. Un- ignum est, corpus organicum, præscindendo nima, adhuc tamen formam habere, quæ tùm uat ei esse specificum, & distinguat à rebus aliis: ut hæc clariora sint, libet aliqua de materia ma adjicere.

Primò quæritur:

An prima sit materia?

Ramus, ipsiusq; asseclæ, vehementer id negant, 42
tantq; contra materiam primam eorum 55. ar-menta, apud Hippium *in probl Phys.qu.*11. In op-situm: dari materiam primam, est evidens per ionem. Ita si in rerum corruptionibus non redi-ur res prior in nihilum, ut postea aliqua alia res neretur, consequens est, dari aliquod commune ojectum, in quo recipiatur & forma præexistens, æ per generationem introducitur. Consequen- est evidens, quia aliud nullum dari potest secū-m quod evitari possit annihilatio. Antecedens tem datur per Experientiam. Alias rationes vide ud Physicos. Ramæorum autem objectiones on habent speciem soliditatis, idcirco & istas præ-reo. Videantur *cit.loc.apud Hippium.*

Quæritur secundò.

Quid sit materia prima?

Respond. Melius Entitatem ipsius declarari non 43
osse, quam per duo principalia ejus attributa, quę unt, Universalis *privatio* omnium formarum & Universalis *potentia* ad omnes formas. E. materia prima est ista materia, quæ caret omnibus omninò ormis, sic tamen, ut apta sit ad quasvis recipien-as. De qua re, hoc est, materiæ potentia & privatione,

tione, qui plura cupit, videat Zab. *l.1. de prim. mat. c. 8. seqq.* Peter. *l.5. Phys. c.20.* & Interpp. Arist. *2. Phys. c. 3. & 5. Met. 2.*

2. *Materia est Physica vel Logica seu Metaphysica.*

44 Per Materiam Physicam intelligitur vera materia. Estque ea quæ hactenus tractata est. Materia autem Logica vel Metaphysica, est nihil aliud quàm genus, ut *num. 2. hujus cap.* dixi, ac proinde de ea alibi locus dicendi erit. Summatim: Est hæc divisio nominis solùm, continens evolutionem ambiguitatis, & non est divisio rei.

CANONES.

45 I. *Materia dat composito Entitatem confusè.* Axioma hoc sumo ex proportione quam materia habet ad genus. Igitur sicut hoc dat Entitatem speciei sed indistinctè; ita etiam materiato materia. Dat autem Entitatem confusè, quia secundùm materiam est quasi inchoatio solùm ipsius Entitatis, quæ ultimò cōpletur per accessum formæ. Quod autem materia dat Entitatem (quod aliqui negant) composito, clarum est, quia res materiata est aliquid per se unum per compositionem, E. unum non potest esse ejus essentia, sed necessariò hic debent esse plura. Quia unum non potest absolvere compositionem. At nihil hic aliud est quàm materia & forma. E. materia & forma dant Entitatem simul.

46 II. *Posita materia non ideò res ponitur.* Causa est quia materia nec est ultimum Entitatis, nec Sola Entitas. Non igitur, si quis pannum habet, habebit & vestem. Sic Scalig. *ex. 157. s.4. Materia tametsi est ex causis una, tamen non est primaria, sed propter formam*

um & talis & tanta & hac. Quocirca JCti dicebant,
n abesse, quamvis maneret corpus, si forma mutaretur.
III. *Materia est informis.* August. *l.* 13. *Confess. c* 6. 49
itat, quod putarit, materiam informem dici nō
asi careat omni forma, sed quod talem formam
beat, ut si appareret, insolitum & inconguum a-
sfaretur sensus & conturbaretur infirmitas intel-
tus. Atque hoc non incommodè intelligitur de
ateria Mosaica quæ informis (ἄμορφος) dicitur
pient. 11 *v.* 18. Atque sic etiam Lombardus 2 *d.*
Eam *informem, hoc est, deformem & nondum pul-*
ram dici. Summatim tamen materia informis di-
ur, quia in se & essentialiter nihil formæ inclu-
:. Et hoc patet, quia quicquid in se essentialiter
cludit formam, hoc necessariò est aliquid com-
tum & compositum. Quale quid non est mate-
. Thomas facit duplicem informitatem ma-
riæ, Una est carentia formæ; Altera est caren-
a triplicis pulchritudinis scilicet lucis, visibili-
tis & plantarum. Vide 1. *p. q* 66 *art.* 1. & 4. & *p.* 69.
t. 1. 2. *Et alibi.* 50
IV. *Id dignius est, cujus materia dignior.* Ita annu-
s dignior qui ex auro, quam qui ex argento aut
rro, aut cui insertus est Adamas, quam cui Rubi-
is: quia ista his sunt nobiliora materiâ. Duo sunt
c observanda. 1. Hunc Canonem loqui de materia
manente, non transeunte. Sic primus homo fa-
us est ex limo Terræ, nos sumus ex semine quod
o nobilius est. Et tamen iste his fuit nobilior, vi-
: Taurell. *de rer. ætern. p.* 542. Deinde recogitādum
t jus comparatorū, quod est, comparationē non
cere omnimodam vel idētitatem vel diversitatē.
nde quod alio dignius est secundū materiam, po-
st tamē eodem indignius esse, secundū aliud. Et
ertè potiores partes sunt formæ & finis. Sicut Scal.
ex 287.

287 hinc probat: uvam & triticum & asellum di gniorem & nobiliorem esse, quam aurum vel Ada mantem, quia etsi horum dignior (quia diuturni or) sit materia, tamen eorum est dignior finis.

49 V. *A Materia non est differentia.* Est Taurellii *rerum æternit. pag.* 501. Loquitur autem de mater prima, & probat, quia materia non habeat defini tam essentiam, quantitatem, qualitatem aliudqu Restringendus tamen Canon est ad res corporea quod eæ non distinguantur secundum materiam Nam incorporea differunt ab his, quod hæc mate teriam habent, eæ non. Materiæ rerum artificio sarum, quia in suo genere sunt Entia completa, proinde suas differentias habent, idcircò secundu istas datur distinctio. Ita domus hæc ab ista distin guitur per materiam, quia hæc lapidea, illa ligne est. Sic Syllogismi materia sunt propositiones. sic secundùm harum distinctionem illi distingu tur. Et proinde sic Syllogismo sunt affirmati v negati, Universales vel particulares, puri vel mo dales, Probabiles vel necessarii. Et quia materi secunda ferè similis est materiæ rerum artificios rum, in quantum & ista implicat formam, in tan tum per hanc etiam fit rerum distinctio. Sic hom à cœlo distinguitur, quia iste ex Elementis mistu est, hoc non.

50 VI. *Una materia potest suscipere plures formas*, in tellige successivè. Ut: Qui termini jam habent fo mam secundæ figuræ, illi mox possunt habere fo mam primæ figuræ, Et quæ res jam habet formam hominis, mox habet formam cadaveris. Et sic de inceps.

51 VII. *Materia est prior formâ.* Intelligitur de Ma teria & forma in comparatione ad idem compos tum. Ergo sic materia hominis est prior form hominis. Materia Syllogismi prior est formâ Sy

logism

gismi. Intelligitur autem prioritas naturæ de
i patet. Nam materia est subjectum formæ. Sub-
tum autem naturâ prius est iis quæ ei insunt In-
igatur autem axioma & relata explicatio de
oritate naturæ generantis. Nam secundum or-
em naturæ intendentis, forma prior est mate-
per Arist. 7 *Met.* 7.
VIII. Non ex quolibet fit quidvis. Non ex quoli-
ligno fit Mercurius. Sensus: Quod non quævis
teria talis sit, ut ex ea possit fieri res quævis. Ex
no vitis, non potest fieri clavus. Ex putri mate-
non potest gigni homo. *Non ex quibusvis præ-*
tis, sed iis solùm, quæ complicãtur per idem medium,
st fieri Syllogismus, ait Aristot. 1. *Prior. c.* 23. Proin-
a materia prærequiritur aliqua dispositio, vel
venientia aut potentia ad recipiendam formã.
lis potentia ad clavum non est ligno vitis, pro-
r fragilitatem, Putris materia non est talis ad
ductionem hominis, propter defectum Calo-
vitalis in eo Vide Perer. *l.* 8. *de cauſ. c.* 17. & Scal.
plant. p. 386. Intelligitur autem axioma de fieri
urali. Nam loquendo de divina operatione, ibi
endum est, quemadmodum ipsa potest esse in
ilum, & per eam ex ipso aliquod fieri, ita potest
in quemvis impotentem & indispositam ma-
am. Ita Deus ex osse vel costa, vel limo terræ
nem formare, aut etiam ex lapidibus suscita-
omines vel panes potest. Eodemque modo a-
vini materia esse potest, ut constat ex scri-
is.
IX, *Ex nihilo nihil fit.* Est principium Aristote-
um, quod passim occurit in Physicis. Sic & 1. E-
c. 5. §. 8. Melissus ait: ἐκ μὴ ὄντος οὐδὲν γίνεσθαι. *Ex*
Ente nihil fieri. Cæterum particula *Ex* non si-
ficat hic materiam, sed negationem solùm. Vi-
sup. *num.* 4. *in comm, hujus cap.* Fieri autem intel-

ligendum est de naturali productione, ut sit sen-
Corpus naturale non posse *fieri vel generari* ex
materia, virtute agentis Naturalis. Sed quan-
quidem virtus creata semper limitata est ad m-
riam eamque determinatam, in qua recipiatu-
us actio, idcircò in non Ens ipsa agere non po-
Nihilominus ex nihilo potest fieri aliquid, su-
do fieri procreare. Sicut enim Deus potest a-
in materiam indispositam, ut ex lapide panen-
ciat Deus, ita etiam potest agere in nihilum. N-
enim major ratio est materiæ indispositæ, q-
nihili, cum materia indisposita etiam Physic-
quendo non sit materia, quia materia Physic-
cludit naturalem potentiam ad formam, cum
vatione ejusdem. At ista potentia non est in m-
ria indisposita hoc ipso, quia indisposita est. I-
sic quidem Ex significat materiam (ut aliquos
luisse, refert Suarez. *disput.* 20. *Metaph. s.* 1. *num*
Sed intelligitur negativè per habitudinem ad
teriam, ut *ex nihilo* sit idem, quod non ex al-
materiali causa. Vide eleganter differentem d-
re Anshel. *in Monol. c.* 7: 8.

X. *Materia non agit.* Est Aristot. *l.* 1. *de gen.* &
cap. 7. ἡ ὕλη ᾗ ὕλη παθητικόν. *Materia, quâ mate-*
passivum. Quid Et 2. *de gen.* & *corr. c.* 2. *Pati* & *m-*
materia est. Agere verò & *movere alterius pote-*
Intelligitur autem actio pro actione effec-
quæ materiæ, quâ materia est non convenit,
ipsa materia est, & non Efficiens. Alias a. qua
materia dicitur agere quâ materia est, tum per
re intelligitur nihil aliud quam causare. Vid-
pra *num.* 11. Suprà hæc est observandum: ma-
am aliquando induere rationem Efficientis, a-
tum etiam actio ei convenit, in quantum sci-
ab ea emanant res aliæ. Emanat ab illa quan-
Et indivisibilia, ut puncta, lineæ, superficie-

visione continui, non dicuntur aliunde resultare àm à partibus materiæ. Vide Suarez *disp*.40.*Me-h* *s*.5.*n*.56.57.

Alia multa axiomata de materia occurrunt, sed valde specialia sunt, loquunturque de materia ysica, imprimisque materia prima. Hæc igitur Physicam remitto. Et aliqua alibi à me declara- sunt.

Caput V.

DE FORMA.

1. Forma est Causa per quam res est, id uod est.

2. Ergo formæ officia sunt, dare forma- esse ultimum, & sic etiam illud ab aliis di- nguere.

3. Causalitas ejus seu modus quo influit formatum est unio ad materiam.

4. Formæ divisiones variæ sunt.

5. I. *Forma est substantialis vel accidentalis.*

6. Forma substantialis est, quæ dat esse bstantiale. Sic anima rationalis est forma ominis quia dat, esse hominem.

7. Forma Accidentalis est, quæ dat se accidentale. Sic doctrina est homi- s forma Accidentalis, quæ dat homini, se doctum.

8. II. *Forma est Generica, vel specifica vel Nu- erica.*

9. Generica est, quæ alicui speciei dat esse generale. Sic anima sentiens est forma generica hominis.

10. Specifica forma est, quæ speciei dat esse specificum. Sic anima rationalis est specifica forma hominis.

11. Numerica forma est, quæ dat esse individuum, qualis est ista forma, per quam distinguuntur individua ejusdem speciei, ut Cato à Platone, hoc triticum ab illo tritico.

12. III. *Forma est materialis vel immaterialis.*

13. Materialis, quæ non potest produci vel operari vel esse sine materia. Tales sunt formæ omnes præter animam rationalem.

14. Immaterialis est, quæ potest esse & operari sine materia. Talis est anima rationalis.

15. IV. *Forma est vel forma totius vel formæ partis.*

16. Forma totius est integra rei essentia. Sic humanitas vel homineitas hominis forma. Forma partis est, quæ est altera pars formati. Sic Anima est forma hominis.

17. V. Aliter *forma est forma totalis vel partialis.*

18. Forma totalis est, quæ est adæqua-
forn

rma totius compositi. Partialis est, quæ est rma solùm alicujus partis in composito, uti forma oculi, nasi, digiti.

19. *V I. Forma est aßistens vel informans.*

20. Assistens est, quæ solùm tribuit mo- n sive operationem, ei, cujus forma est. Nauta est forma navis, Intelligentia cœ- ecundùm Peripateticos.

21. Informans est, quæ formato tribuit & & operationem. Talis est anima ratio- is in homine.

22. *V I I. Forma est Logica seu Metaphysica Physica.* Hæc est forma propriè dicta. Illa differentia.

COMMENTARIVS.

Hac in re itidem quatuor tractanda sunt. 1. De mine formæ. 2. De ejus definitione. 3. De ejus salitate & pertinentibus ad eam. 4 De divisio- ns formæ. 1

PRIMO.

De Nomine Formæ.

Duo hic dici possunt. *Primò* de vocis hujus am- itate. *Deinde* de ejus æquipollentibus, & vari- pellationibus. 2

gitur 1. Forma est idem quod essentia, quo sen- quipollentia sunt, forma, essentia, quidditas, ura. Solùm discrimen est accidentariũ. Nam atur *forma* prout est distinctiva; *essentia* prout onstitutiva; *Natura* prout est operativa; & *dditas*, prout importatur per definitionẽ. Estq; 3 *Quot modis dicatur forma?*

forma ſic ſumpta, forma totius. *Secundò*, Sumitu
pro differentia, propter cõvenientiam quam cun
ea habet. Sicut enim materia uſurpatur pro gene
re, ita forma uſurpatur pro differentia. Eſtque for
ma ſic ſumpta nihil aliud quam forma Metaphyſi
ca ſeu Logica, ut Philoſophi vocanr. *Tertiò*, Sumi
tur pro Ente ſimplici, cui ſimilis eſt forma. Sic D
us vocatur forma puriſſima, & Angeli formæ ſep
ratæ. Hæc, inquam Entia vocantur forma, non r
lativè, quia aliquid informent, vel intrinſecè act
ent (ſunt enim *ſeparatæ* formæ,) ſed quia habe
Entitatem ſimplicem, cum qua nihil noſtratiu
ita convenit, ut forma.

Quartò : Forma eſt idem quod Externa line
mentorum diſpoſitio ſive figura. Quanquam ſu
aliqui, qui ulterius etiam formam diſtinguunt à f
gura Damaſc. *capite* 51. *Dialect.* Figuram quaſi g
nus facit formæ: hanc tribuens ſolùm animatis,
lam & his & inanimatis. Alius *Formam viventis*,
cti vult eſſe figuram. Alii aliter. Sed Ariſtoteles σχῆ
καὶ μορφὴν, hoc eſt, figuram & formam pro iiide
ſumit haud obſcurè, eò quod utroque vocabu
ſignificat quartam ſpeciem qualitatis *lib. Categ*
8 *Quintò*, Sumitur pro pulchritudine. Et ſic f
ma eſt aggregatum ex multis rebus, veluti ex c
gruente proportione membrorum, colore, qua
titate membrorum, & quæ ſunt alia ad pulchri
dinem requiſita, de quibus videatur Ariſtotel.
Poet. cap. 7. 1. *de part. anim. cap.* 1. Auguſtin. *l.* 22
Civit. Dei cap. 19. Cicer. *libr.* 3. *Tuſc. qq.* Sic à *for*
formoſum dicimus. *Sextò*, Sumitur pro Exter
motore, & eſt forma aſſiſtens, quæ æquivocè
lùm forma dicitur, propter ſimilitudinem qu
habet cum vera forma, in movendo compoſito.
ptimò, Sumitur pro altera parte compoſiti ſubſta
tial

lis, quæ cum materia illius essentiam constituit
complet. Sic sumit Aristotel. 7. *Metaphys. t.* 7.
2. *de anima. t.* 2. dividens substantiam in mate-
m formam & compositum. Et hæc forma di-
ur per ἀντονομασίαν. Octavò, latius sumitur sic, ut
am conjunctiones aut coordinationes rerum ar-
iciosarum, aliorumq; Entium per accidens, di-
atur forma; quomodo Syllogismi forma dicitur
gitima trium terminorum dispositio.

II. Appellationes formæ variæ sunt. Afferam 5
incipales.

Quomodo forma sit λόγος ἐσίας

1. Vocatur λόγος τῆς ἐσίας sive ratio quid-
tatis ab Aristotel. 2. *Phys. c.* 3. 1. *post.* 11. & 5. *Meta-
ys.* 2. *aliisq; locis*. Ratio appellationis est, quod for-
a vel sola, vel potissima pars aut causa est essen-
æ, eo ipso, quod materiam ultimò actuat, de-
rminat & quasi specificat, ut sit certæ speciei
ateria, eodemq; sensu vocatur λόγος πράγματος,
ἐσία τῶ πράγματος, 1. *de gen. anim. c.* 1.

2. Vocatur ἐντελέχεια 2 *de anim. cap.* 1 ubi anl 6
a definitur quod sit ἐντελέχεια. Quid autem sit

Εντελέχεια

ντελέχεια valde controversum est. Cic. *Tusc. quæst.*
ἐντελέχειαν vult esse quandam cõtinuatam & per-
nnem motionem, quam interpretationẽ defen-
t Angelus Politianus *in Miscell. cap* 1. Nihilomi-
us alii plurimi eam impugnârunt. Et rectè.
Iam Motio est Ens fluens. Sed Anima est ens
ermanens. At anima est ἐντελέχεια. Ergo. ἐντελέχ-
εια non potest esse motio. Deinde anima est a-
tus primus dans esse. Motio autem est actus se-
undus, proficiscens à forma. 3. Aristoteles omne
ns dicit esse ἐντελεχείᾳ vel potestate. At motio
on potest referri ad omne Ens, ut omne Ens di-
atur motio, &c. Vide etiam alios qui contra
anc expositionem disputant, ut Budæũ, *l.* 1. *de asse.*

Amerbachium *l.1 de anim.* Monlorium *in peculiari quæstione de Entelechia in append. ad prior Anal. pag.* 397 *seqq.* Fonsec. *l.1 Metaph. cap.7. qu.3. ∫ 8.* Aliorum est interpretatio, ut ἐντελέχεια sit idem quod ἐνέργεια, ut Plutarchus *de plac. Philosophorum* refert. Sed si ἐνέργεια idem sit quod operatio, recurrunt contra hanc interpretationem priora argumenta. Si vero sumatur pro actu primo, sive pro prima facultate motrice, ut sumi hanc vocem testatur Damasc. *l.2 de Orthod. fid. c.23.* admitti potest illa sententia.

Quid ergo est ἐντελέχεια? *Respondeo.* Est nihil aliud quàm actus intrinsecè perficiens, ut testatur vocis illius compositio. Est enim ex ἐν & τέλος & ἔχω quasi intus perfectionem habens, ut resolvit Scalig. *exerc.* 307. *∫.* 12 *&* 39. Unde Barbarus vertit *perfectihabiam.* Budæus superiori loco dicit Entelecheiam dici, quia ἐντελῆς συνοχὴν, hoc est, perfectam corporis comprehensionem.

7 Μορφή. 5. Vocatur μορφή. Unde Latinam vocem formam per literarum μετάθεσιν factam esse vult Scalig. *exerc.* 311. *p.*1003. mutato φ in f ut est etiam in voce fenestræ quod à φαίνομαι derivant Bellarm. *l.1 de Christo cap.6.* ad Locum Philip. 2. *Formam servi,* &c. Notat, μορφὴν apud Aristotelem potissimum significare formam substantialem, rarius formam accidentalem: In scriptura autem *nunquam* formam accidentalem significare. Sed hoc mendacium est. *Marc.* 16 *v.*12. dicitur: *Aliis duobus apparuit* ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ *in alia forma.* An Christus mutatus est substantialiter? Sic Matt. 27 *v.* Christus in monte Thabor μετεμορφώθη, *transformatus* vel transfiguratus est. Alia mitto. Sic ergo μορφή est idem quod forma. Ut ergo formæ vox modò substantialem, modò accidentalem formam significat, ita vox μορφῆς.

8 Actus. 4. Vocatur *Actus.* Sumitur autem actus aliquando pro operatione, & vocari solet actus se-

cundus

undus. Aliquando sumitur pro Ente omnis potentiæ expeite. Sic Deus vocatur actus purissimus, uia in Deo nihil est potentiæ. Diciturq; sic actus bsolutè. Neutra significatio competit in formam. orma igitur est actus sumendo eam vocem relatiè, ad id quod actuat. Ea præterea non est actus sendus sed primus unde operatio, (quæ actus sendus dicitur) proficiscitur.

9 Species & εἶδος.

5. Vocatur *Species* & εἶδος passim ab Aristotele reperitur à Scalig. *ex.* 80. *s.* 3. ubi ἰσοδυναμοῦντα facit τελέχειαν, μορφὴν, εἶδος. Variæ autem sunt hujus ominis rationes. *Primò* ratione materiæ vocatur ecies, quia est ejus speciosum ornamentum, un ipsa materiam appetere dicitur, ut fœmina mam, & turpe pulchrum. *Deinde* ratione compositi, ia cum materia ipsa ultimò facit speciem, hoc t, compositum. Et posterior interpretatio fortè elior est. Utramque habet Fonseca *lib.* 1. *Met.* 7 q 3. s. 8.

10 *Terminus.*

6. Vocatur *terminus*. Trifariam, *Uno* modo in spectu ad generationem, quia hanc terminat. In oductâ enim formâ cessat generatio. *Alio* modo respectu ad materiam, quia hanc sic terminat, contrahatur ad certam speciem, ut per formam ui ad speciem equi, per formam asini ad speciem ini. Videatur Marsil. Ficin. *in Plotin. Ennead.* 1 *l* 8. 4. *Tertiò* respectu accidentium. Ita forma tribuit ateriæ, quæ secundum se terminis caret, certos iquos fines, ut sit bicubita vel tricubita & partes nnes materiales habeant quendam quasi conntum vel harmoniam accipiant. Vide Zabarell. *de prim. mat. c* 9.

7. Vocatur *Mensura*. Eodem sensu, ut Ficinus *cto loco* exponit, quia mensuret materiam, defiiando in ea certam quantitatem & magnitudinē. 11

8. Vocatur *Harmonia* à Pythagoreis, quia con- 12

trarias qualitates ad concordiam & unitatem re-
digit. Alia mitto.

SECUNDÒ.

De Definitione Formæ.

Tria huc pertinent. 1 Expositio definiti, dein
de, An sit Causa, 3. Quomodo sit Causa. Primum
præstitum est in superioribus. Alterum, & ex parte
tertium, exponetur in sequentibus. Solùm hic ex-
plicanda est vocula PER, per quam causalitas
hujus causæ solet exponi.

Vox PER explicatur.

Igitur hæc vox PER ambigua est, ut notat A-
mand. de Bello Vis. *tract 2. term.* c. 301. 1. Signifi-
cat medium cujusvis ordinis, medium loci, aliaq;
ut transire *per* ignem & aquam. Demonstrare *per*
causam. &c. 2. Significat Instrumentum, ut per-
cutere per gladium, quo pertinet usurpatio, cum
vox Per adhibetur ad significandam vim Instru-
mentalem, aut saltem minus principalem, qua ali-
quod agens principale utitur. Ut ignis calefac
per calorem, &c. 3. Significat aliquando subjectum
ut Corpus est coloratum *per* superficiem, hoc est
secundum superficiem. 4. Aliquando signific
causam efficientem, ut *per* Exercitationem acqu-
ritur doctrina. Suprà has significationes vox illa p
culiariter assignatur formæ. Et sic *per* significat
lam habitudinem, quâ aliquid intrinsecè dicit
concurrere ad componendum aliud. Unde sic p
materiam etiam dici posset rem esse, quia & il
intrinsecè componit causatum. Illa tamen distin-
guitur à forma, quod per formam ita res est, ut
id quod est, h. e. ut sit ultimò illa species quæ e
Hoc enim non facit materia, quæ ut sic dicam, so-
lum inchoat esse, quod à materia inchoatum com-
plet & perficit forma, ut sic tandem per formam
res sit id quod est.

TER

TERTIÒ.

De Causalitate Formæ.

Hic tria sunt disquirenda, ut de materia *Primò* An forma sit Causa? *Deinde*, Cujus rei sit Causa? *Tertiò*, Quomodo ejus rei sit causa, cujus est causa? 14

I. *An forma sit Causa?*

Rationes dubitandi.

Ratio dubitandi est triplex 1. Omnis causa est prior Effecto. Forma autem non est prior formato, sed est simul cum eo. Quam primum enim forma sit in conveniente materia, ilico formatum est. *Deinde* omnis causa nobilior est effecto. Nam de ratione Causæ est dare esse. Dare autem est nobilius, quam accipere. At forma non est nobilior composito. Nam compositū habet omnem perfectionem formæ, tanquam includens eam. Addit autem perfectionem ex materia. *Denique* si forma esset Causa, tunc vel esset Causa materiæ vel compositi. Non hoc, sic enim esset causa sui ipsius. Nam compositum nihil aliud est quam forma & materia unita. Non illud. Nam materia est prior formâ. Omnis autem effectus est posterior sua Causa.

Formam esse Causam.

Nihilominus dicendum est: formam verè causam esse. Nam forma habet verum & efficacem influxum, ex quo est esse compositi, ut postea declarabitur. At quod habet veram causalitatem, hoc est etiam causa. 15

Solvuntur objectiones.

Ad objectionem *primam* respond. Omnem causam esse priorem effecto, saltem loquendo de ordine naturæ. Nā ordine temporis possunt esse simul, ut patet etiam in causa efficiente. Nam simul sunt Sol & lumen ab eo proficiscens. Idemq; est de aliis naturalib. emanationibus. Etsi igitur forma tempore simul sit cum formato, ut in objectione dicebatur, tamen ordine naturæ formatum antecedit, Vide Arist. 12. *Met*. 16. 16

Ad

Ad alterum Resp. Controversiam esse inter Do *An forma sit nobilior composito?* Averroes 2. *Phys. com* 4. existimat formam Composito esse nobiliorem. Et probat. Nam propter quod unumquodque tal est, illud magis tale est. At compositum habet perfectionem propter formam.

An forma sit Nobilior Composito?

Nihilominus non est assentiendum Averroi propter rationem superius factam. Nam compositum includit omnem perfectionem formæ, & aliquam ulteriorem, eam scilicet, quæ sumitur à materia. Procul dubiò autem melior est perfectio geminata, quam perfectio simplex. Nisi forte quis cum Zimara dicere velit, materiam non tribuere perfectionem sed imperfectionem, ideoque hanc additam formæ, non augere perfectionem sed diminuere. Id tamen secus est. Nam materia omnino addit aliquam perfectionem, non solum ut Ens est (sic enim etiam ipsa perfecta est, sicut omne Ens perfectum est) sed etiam ut causa est. Sic enim dat esse partiale. Adeò ut Compositum propter esse acceptum à materia & forma, habeat esse cõpletum, cum forma & materia secundum se sint Entia incompleta. Neq; valet regula, *propter Quod, &c.* Nam illa intelligitur solum de causa efficiente, eâque adæquatâ, servatis etiam aliis conditionibus, de quibus alias.

Instantia.

Solvitur.

Sed quid ad objectionem? *Resp.* Causam esse nobiliorem effecto, solum loquendo de efficiente. Aliâs enim sequeretur, materiam esse nobiliorem etiam composito. Unde de sola etiam efficiente intelligendum est, quòd nobilius sit dare quam accipere. Alii effectum bifariam considerant, *primùm* in fieri in quantum causatur, & actu dependet à causis; Et eodem modo causam, in quantum exercet actum causandi. *Deinde* in Esse, quod post

ost singularum causarum actus relinquitur, & odem modo Causam in esse, quod præscindendo actu causandi habet causa. Dicunt Ergo: cau-m semper esse nobiliorem effectu, quatenus illa onsideratur secundum actuale exercitium facul-tis causandi, & hic secundum actuale fieri, & de-ndentiam, quam habet à causa. Esse tamen com-ositi non erit ignobilius singulis causis, quia hoc on est à singulis Causis seorsim, sed est ab iis ut ncurrentibus. Unde satis est ad defendendam obilitatem causarum, si simùl sumptis causis mpositum non sit nobilius.

In *tertio argumento* tangitur specialis difficultas, uodnam sit causatum formæ, quam seorsim con-derabimus.

II. *Cujus rei forma sit Causa?*

Inprimis *Resp.* generaliter 1. Quæ habent propriè 17
quendo materiam, ea etiam habent propriè lo-uendo formā, ut sunt corpora Naturalia. 2. Quæ on habent propriè loquendo materiam, ea etiam on habent propriè loquendo formam, sumendo m pro parte causati, ut sunt Deus, Angeli, &c. 3. uæ habent proportionaliter & impropriè mate-am, hæc eadem modo habent formam. Talia nt Entia artificiosa, & similia Entia per accidens. uod enim hæc impropriè habeant materiam, tet, quia habent pro materia Entia ultimò com-eta. Materia autem in rigore & propriè dicta est ns incompletum. Unde forma illorum etiam est npropria, h. e. talis & talis partium conjunctio, c. Singula hæc sumuntur ex eo, quod materia & rma dicuntur relativè.

Sed specialis difficultas est: *An forma sit formæ* 18
ateriæ an compositi? Quæ nunc disquirenda est. *An forma*

Sen-

ſit forma materia, an compoſiti. Senſus quæſtionis eſt. An actum formalem exe[rceat] forma, verbi gratiâ, anima reſpectu homini[s,] aut reſpectu materiæ humanæ, ſeu corporis Org[a]nici, quod pro materia hominis ſumitur.

19 *Forma eſt cauſa compoſiti.* Dico 1. *Forma eſt Cauſa formalis, compoſiti.* I[d] probari poteſt multis argumentis. Pauca ſufficiā[t.] 1. Illud eſt Cauſarum formæ, quod etiam eſt ca[u]ſatum aliarum Cauſarum. Sunt enim quatuor cau[ſ]ſarum genera, veluti concauſæ, quæ concurrunt a[d] unam eandemque rem in ſuo genere cauſandam. Atqui cauſatum aliarum cauſarum eſt cōpoſitum. Efficiens enim operatur ad ultimò producendu[m] compoſitum, & idem eſt de cæteris cauſis. Dein[de] compoſitum habet eſſentiam à forma. E. Forma [e]jus cauſa eſt. Patet ſequela. Nam dare eſſentia[m] non poteſt non eſſe influxus cauſalis. Anteceden[s] clarum eſt ex duobus indiciis. 1. Quia forma e[ſt] cauſa, cur operetur compoſitum. 2. Forma eſt cau[ſ]ſa, per quam diſtinguatur compoſitū. Atqui prin[]cipium diſtinctivum & operativum eſt etiam prin[]cipium conſtitutivum.

20 *Objectiones* Objiciuntur tria 1. De prioritate cauſæ ad eff[e]ctum. 2. De nobilitate cauſæ ad effectum: quæ ſo[]luta ſunt antea, *num.* 15. 16. *hujus capitis.* Tertiò ob[]jicitur. Si forma eſt cauſa compoſiti. E. eſt form[a] ſui ipſius. At hoc eſt abſurdum, patet conſequenti[a.] Nam compoſitum nihil aliud eſt quàm materia [&] forma unita.

21 *An totum & partes realiter diſtinguantur.* Ad hoc argumentum *Reſpond* 1. Dubium eſt An materia & forma etiā unita ſint realiter & pro[r]ſus idem quod compoſitum. Id enim negant A[n]ton. Andreas 7. *Met. q.* 18. Avicen. *l.* 3. *Met. c.* 4. Javel. 7. *Met. q ult.* aliique celebres interpp. ad Lombar[dum] *l.* 3 *d.* 2. & Ariſt. 1. *Phyſ t.* 16. Et Pererius etiam ſat[is] indicat, ſibi videri hanc ſententiam probabilem, quod adducit ſolutionem argumentorum iſti ſen[]tenti[a]

entiæ contrariantium *l. 7. Phys. c. 22.* Idemque fa-
it Colleg. Conimb. *l. 1 Phys. c. 2 q 1.* Nihilominus
xistimo veriorem esse sententiam, quâ statuitur,
otum à partibus unitis realiter non distingui. In-
rimis, quia de Entitate compositi, quam superad-
it Entitati partium, eadem omnia quæri & urgeri
ossunt, quæ etiam urgentur contra materiam &
rmam, & eorum à toto distinctionem. Vide Son-
n. 7. *Met. q. ult.* Niphum 7. *Met. disp.* 19 Suarez *disp.*
. Met. s. 3. n. 7 s. qq. aliosq; interpp. ad citatum lo-
um Lombardi & Aristotelis.

Misso igitur hoc effugio, & admissâ reali unitate 22
otius & partium unitorum, *Resp.* Formam infor-
ando compositum non informare seipsam quod
pparet ex modo informandi. Nam inprimis for-
a non informat aliter compositum, quam se uni-
ndo materiæ, tunc n. sic unita, sunt ipsum compo-
tum. Ex qui apparet, seorsim, formam nec mate-
æ nec formæ formam esse, quia est forma com- 23
ositi.

Dico 2. *Forma non est causa formalis materia.* Hæc
Tertio secundum duplicem sensum intelligi po-
st. Primò potest intelligi de materia secundùm
, & nominatim de materia prima, ut dicatur ea
o esse per formam. Deinde intelligi potest de ma-
ria non secundum se, sed in ordine ad composi-
im, quatenus scilicet forma coordinatur materiæ
l causandum compositum, ut sensus sit quæstio-
s, an forma in productione compositi etiam for-
ale officium exerceat respectu materiæ. Est au-
m in utroq; sensu sententia nostra negativa. Di-
mus de singulis.

1. *An materia prima habeat esse suum per formam?* 24

Inprimis hic Zabarella *l. 2. de prim. mat. c. 1. seqq.*

alii,

aliique valdè rigidi sunt, qui non solùm mater negant esse à forma intrinsecè, sed etiam præter omnem actum Entitativum denegant. Alii conc dunt actum Entitativum, sed omnem materiæ ctum referunt ad formam. Alii autem concede tes eum actum dicunt materiam eum habere à se gitur ut res tota decidatur, tria dico.

Actus entitativum materia.

1. *Materia habet actum aliquem Entitativum.* I patet. Nam actus Entitativus nihil aliud dicit Ente, quàm quod nõ sit aliquod Ens in potentia suum esse, quam potentiam ad esse suum, voca potentiam objectivam. Quod autem materia no sit in potentia ad suum esse, apparet ex eo, quia m teria creata est. At per creationem ut & per gen rationem traducitur aliquod Ens de potentia ol jectiva ad esse actuale.

Objectio.

Unicum est, quod huic sentẽtię *objici* solet, qu materia dicitur esse pura potentia. Eo ipso auten quia pura potentia est, videtur removeri omnis ctus. Sed sciendum est 1. Materiam non posse v cari puram potentiam, ut omninò omnis actua tas à materia excludatur. Secus enim pugnantia e esse aliquid creatum Ens & tamen non habere ctum. Dico: Materiam vocari puram potentia sub respectu ad formam informantem, quia m teria ut sic nullam formam habet, sed est in pu potentia ad formas recipiendas. Hæc autem p tentia passiva præsupponit Entitativam actualit tem. Nam omnis potentia passiva fundatur in al qua actualitate ut Comm. habet 3. *de cœl. comm.* 2 Quæ Zabarel. *l.* 2. *de mater. prim. cap.* 2. contra ha sententiam & nominatim contra potentiam o jectivam disputat, prolixiora sunt, quam ut h refutari omnia possint. Congruenter his, quæ r tuli, scribit Scotus, Richard. & Gregor. *l.* 2. *sent. d* Ægid. *l.* 1. *Phys. c.* 9 *q.* 5.

Quomodo dicatur potentia.

II. *Ma*

II. *Materia esse suum actuale non habet à forma.* 26
anc sententiam tenent iidem Dd. quib. addi po-
st Suarez *disp.*13 *s.*4 & 5. Probatur autem hæc po-
io. Nam 1. alias materia non esset aliquid simplex
l compositum. Forma n. non est cujusquam rei
ma, nisi per unionem ad materiam, cum ea cō-
nendo id, cujus est forma, ut habetur ex dictis
.o. E. Causalitati formæ repugnat, ut sit forma
simplicis. Unde quod simplex est, non habet es-
per aliquid sui, veluti partem vel formam, sed per
psum. 2. Si materia, ut materia est, haberet for-
am, à qua haberet esse, tum materia ut materia
, sive materia prima non haberet universalem
tentiam ad recipiendas formas. Saltem non ha-
ret potentiam ad eam formam quam habet. At
ad est absurdum. Sic enim non distingueretur
ateria prima à materia secunda, quæ aliâs distin-
untur sic, ut illa ad formas habeat Universalem
tentiam, hæc autem solum habeat potentiam
aliquas formas, quia aliquam vel aliquas jam
m supponitur habere, eo ipso, quia non prima
l secunda materia est.

Materia esse suum non habet à forma.

Multa *objici* possunt. 1. Omne esse est à forma. 27
am per formam omne Ens est id quod est. Atqui
ateria habet esse. E. id habet à forma. *Deinde*, O-
nis distinctio est à forma. Atqui materia distin-
itur ab Entibus aliis. E. habet formam. *Resp.* pri-
ùm. Neutrum est generale, ut vel omne esse vel
nis distinctio sit à forma. Secus enim forma i-
haberet esse & distinctionem à forma. Deinde
ecialiter dico: forma bifariam sumitur, vel pro
entia, vel pro altera compositi parte, quæ cum
ateria constituit compositum. Sic ergo verum
: unumquodque habere esse inde, quia formam
bet, formam sumendo pro essentia, non autem
parte compositi, ipsam actuante. Et eodem

Objectiones.

modo distinctio omnis est à forma, h. e. ab esse-
tia. Aliâs enim distinctio est vel secundum dive
tatem vel secundum differentia,ut Arist. docet
*Met.t.*12. Et tunc quæ differentia sunt, disting
tur per formas, quæ autem ab aliis distincta s
per diversitatem solum, ea à seipsis discernun
non per formas,ut sunt Entia simplicia,Deus,m
teria,forma,differentia,&c.

18 Ex dictis sequitur: *Materiam habere esse suum
seipsam.* Non removendo causam efficientem.(
ror enim est contra fidem, quod Aristoteles ma
riam æternam facit) sed removendo formam, q
eam actuat,faciendo,ut sit materia.

2. *An forma, prout est causa compositi, informet etiam materiam?*

19 Prior sententia,quod materia suum esse per f
mam habeat, communiter rejici solet. Sed hu
nunc propositæ quæstionis affirmativa pluri
placet. Videantur Ægid. *l* 2.*Phys.c.*7.*q.*2. Aliiq;
terpp. hoc loco Perer. *l.* 8.*Phys.c.*2.*& lib.*5.*c.* 21.
deatur etiam disputatio hac de re apud Fonsec
5.*Met c.*2.*q.*2.3. Suarez *disp.*15 *s.*8. Javell. 8. *Met.*
Videantur etiam Thomistæ 1.*p.q* 66 *& de poten*
q 4 & commentatores Lombard. *ad* 2.*d.*13.

Forma non informat materiam. Dico: *Formam non informare materiam seu exercere respectu materiæ formale officium.* Ita po
1.probari per rationem antea datam *num.*19. Id
causatum formæ,quod est causatum aliarum c
sarum, propter concurrentiam causarum ad
num commune effectum. Sed commune e
ctum aliarum causarum non est materia. Alia
nim materia (cum & ista sit causa) sui ipsius
causa. E. nec forma potest esse formalis Ca
materiæ. *Deinde* quantum ad Entitatem su
ma

nateria est prior forma. Atqui effectus non est pri-
r sua causa. *Denique* : Entitas materiæ semper
elinquitur una eademque, post cujusvis formæ
oscessum. E. Signum est, formam ei non tribuere
ntitatem.

30 *Objectiones*

Duo sunt, quæ principaliter *opponi* possunt. 1.
orma definienda est ex respectu ad suum causa-
um. Relatum enim definitur ad suum correla-
um. Atqui forma definitur per respectum ad ma-
eriam. E. materia est correlatum formæ, spectan-
o eam etiam in actu formali. Assumptum patet
x definitione animæ, quam Arist. definit per cor-
us: *Anima est actus corporis organici*, &c. 2. *de anim.*
1. *t.* 6. Deinde negari nõ potest, formam actuare,
eterminare & limitare etiam materiam. At hæc
unt officia formalia.

31 *Vox corporis explicatur in definitione Animæ.*

Ad primum Respond. Vocem *corporis* in definiti-
ne animæ ambiguam esse. Inprimis enim corpus
ifariam sumitur, *aliquando* per modum partis, pro
ola materia, præscindendo à forma, quomodo di-
imus hominem constare anima & corpore, *Ali-
quando* sumitur ad modum totius, & sic non est
nateria sola, sed comprehendit etiam formam.
Hoc modo dicimus: hominem esse corpus. Et tunc
enus hominis corpus est. Ac fatendum quidem
t, aliquos vocem corporis sumere ad modum par-
s, ut fecit Colleg. Conimb. *l.* 2. *de anim. cap.* 1. *qu.* 1.
rt. 1. Suarez *disp.* 13. *Met. s.* 8. *n.* 4. Sed hæc sententia
onfutatur iisdem argumentis, quibus ostendi-
nus, formam non informare materiam, unde pro-
ul dubio meliùs est, si dicatur ibi vox corporis su-
ni ad modum totius. Et tunc sic non definitur for-
na per respectum ad materiam, sed per respectum
d compositum. Indicatq; eandem sententiã Sua-
ez *d sp.* 15. *s.* 5. aliique interpp. *ad lib.* 2. *de anim.*

32 *Ad alterum resp.* Formam informare & actu & limitare materiam, sed non informatione su stantiali, de qua nunc loquimur, sed accidenta Seu, forma informat materiam, non per modu Causæ, sed per modum adjuncti. Ita apparet. Na materia est subjectum formæ. Quemadmodum gitur adjunctum adveniens subjecto, non dat esse, nec actuat, nec determinat illud, simplicite Sed dat ei esse accidentale: Ita etiam forma ad m teriam se habet.

III. *Quæ sit formæ Causalitas?*

33 Hæc res nunc non eget prolixitate, inprimi fideliter teneatur, quid causalitas sit. E. Causali est modus, secundum quem causa actu influit effectum. Unde formæ causalitas est ille modus p quem forma influit in compositum, h. e. effectu intrinsecè componit. Is autem modus nihil est a ud, quam unio ad materiam. Igitur forma, uni materiæ, vel recepta in materia, facit hoc, quod forma facere debet, h. e. intrinsecè componit constituit effectum, illius esse ultimo complet, speciem facit. Videat qui vult, Interpp. ad *l.* 5. *Met* 2. & 2. *Phys. c.* 3.

TERTIÒ.

De divisionibus Formæ.

I. *Forma est Substantialis vel Accidentalis.*

34 1. Explorandus est sensus hujus divisionis, q duplex esse potest. *Primò* sic potest intelligi, ut fo ma substantialis dicatur, quæ est forma substanti veluti hominis, bestiæ, auri, &c. Et forma accide talis, quæ est forma accidentis, veluti forma Log cæ, Rhetoricæ, &c, Et tùm etiam in modo loque

nihil absurdi est. Nam id frequens est, ut verba,
ias significantia modum, sæpe tamen significent
m: quomodo præsentia *corporalis* dicitur, quæ est
æsentia *corporis*. Eodem ergo genere loquendi
citur, forma substantialis, quæ est forma substã-
e, & accidentalis, quæ est forma accidentis. *Se-
ndò* sic potest intelligi divisio, ut forma substan-
lis sit idem quod essentialis. Sic ergo substantia-
est, quæ est essentialis formato, sive illud sit sub-
ntia sive accidens. Accidentalis autem dicitur,
iæ non est essentialis formato, sive fiat per ter-
inos substãtiarum, sive per terminos accidentiũ.
uanquam diffitendum non sit, ut plurimùm for-
as accidentales per nomina accidentium signifi-
ri. Et observandum est, aliâs etiam non esse inu-
atum, ut substantiale sit idem quod essentiale, ἐσία
opter æquivocationem Græcæ vocis ἐσία, quæ
nificat substantiam, tum sumendo eam vocẽ pro
entia, tum sumendo eam pro substantia famosè
cta, de quo vide Scalig. *l*. 4. *de C*. *l*. 91. *p*. 21. 7.

II. QVÆRO.

An aliqua forma sit substantia?

Franciscus Patritius formas negat esse substan- 35
is *tom*. 4. *discuss. Peripat*. *l* 3 *fol*. 385. Et confirmatur.
am accidens est, quod est in alio. Formæ autem
nt in alio. Nam sunt & in effecto & in materia.
ihilominus non est negandum: aliquas formas
e substantias, unde à potiori, nec negandum est,
s esse vera Entia, contra opinionem, quâ quis
istimare posset, formas substantiarum esse solum
odos materiæ.

Dico ergò: *Formas, saltem aliquas, esse substanti-* 36
. Ita probatur 1. Ex divisione substantiæ ab Ari- *Aliquas for-*
otele tradita. 7. *Met. t*. 7. & 2. *de anim. t*. 2. Ubi divi- *mas esse sub-*
t substantiam in materiam, formam & Compo *stantias.*

situm. Et nominatim animam confirmat ibi es
substantiam. Illa autem forma est rei animatæ. E
autem obiter observandum: cùm Aristoteles, s
cundùm traditam divisionem, omnem forma
substantiam vocat, loqui eum de formis reru
naturalium. Alias enim formas posse esse accide
tia, veluti quæ sunt formæ accidentium, dubiu
non est. II. Probatur. Forma hominis est substa
tia. E. etiam aliarum rerum naturalium form
sunt substantiæ. Ita patet. Nam discrimen, qua
tum ad hanc rem, dari non potest inter homine
& alias res, loquendo, inquam, de formæ offici
quod in homine exercet. Antecedens patet. Na
anima rationalis separari potest ab omnibus, qu
bus dici posset inexistere, h.e. & à materia & à com
posito. Ergo signum est, eam non esse modum, a
etiam accidens. Nam nec accidens, nec modus, se
paratur à substantia, vel re modificatâ. Quod a
tem anima rationalis forma sit hominis, patet, qu
homo & intrinsecam distinctionem & speciem
operationes, sibi, ut homini, convenientes, hab
ab anima rationali.

III. Si forma rerum naturalium non esset sub
stantias tunc non darentur species rerum naturali
um, quod est absurdum. Patet tamen. Nam in r
bus naturalibus reperitur materia, quæ sit sub
stantia. Si ergo forma esset accidens, tunc, addit
materiæ, faceret cum ea, solùm Ens per acciden
quod non est verè Ens sed Entia. Nam accidens &
Substantia sunt diversa prædicamenta. Entia au
tem diversorum prædicamentorum non faciun
unum per se.

IV. Si non daretur forma substantialis, non e
set generatio & corruptio. Nam mutatio, quâ ac
quiritur vel abjicitur accidens, non est generati
aut corruptio sed alteratio solùm.

V. Quæ

Quid reducat aquam calefactam ad frigus?

V. Quæro, si non sit forma substantialis, quid a-
uam intensè calefactam reducat naturale frigus.
uces: Potest reduci *ab aliquibus gradibus naturalis*
igoris, qui saltem in aliquibus partibus remanse-
int in aqua. Aut reducitur à *causa cœlesti*, aut ab *ae-*
circumstãte. Sed neutrum horum dici potest. Nõ
imum. Nam vel intelligitur aqua intensè calefa-
a reduci à frigore, quod secundum paucos gra-
us remansit, vel intelligitur reduci à frigere, quod
aliquib. partibus intensum remansit, aliis partib.
itensè calefactis. Sed neutrum dici potest. Nam si
st frigus remissum, non poterit vincere calorẽ tàm
atensum. At omnis actio, quæ fit cum finali victo-
a, fit à valentiori. Quòd a frigus intensum, in ali-
uibus partibus aquæ, remanere non possit, patet,
uia aqua uniformiter applicatur calefaciẽti igni.
rgo una pars non potest minus calefieri quam a-
ia. Nec *secundum* dici potest. Nam cœlũ solum est
ausa Universalis, respectu actionum sublunarium,
At causa universalis indeterminata est, nec opera-
ur hoc aut istud nisi satis determinato agente par-
iculari. Indeq; si cœlum aquam reducit ad pristi-
iam frigiditatem, dabitur agens particulare, quod
roximè reducat. Atque hoc est quod inquirimus
Nec *tertium* dici potest. Nam sæpe aer circũstans
non habet tantum frigus, ad quantum reducitur a-
qua. At nullum agens agit ultra vires. Quanquam
nõ nego, aerẽ quadantenus cooperari, ad citius re-
ducendam aquam ad naturale frigus. Relinquitur
igitur, ut eam reductionẽ efficiat forma aquæ, quæ
expulsis naturalibus qualitatibus ab aqua remãse-
rit in ea, & proinde sit etiam in aqua (eodemq; mo-
do in rebus cæteris) forma aliqua, quæ sit substãtia. 37

Solvitur objectio Patritii.

Neque objectio Patritii firma est adeò. Non e-
nim simpliciter quodcunque alio existit, ilicò ac-
cidens est, ut colligitur ex variis modis essendi, *in*,

recensitis ab Arist. *l.4.Phys.c.3.t.23.* Est enim etia locatum in loco, & genus in specie, & pars in tot &c. quæ tamen, propter inexistentiam, non su accidentia. Est igitur specialis inexistentia, quæ gnificat esse accidentis. Nempe, quod inest al non ut pars, nec etiam esse potest extra id, cui ine se dicitur, hoc est, accidens, ut colligitur ex *Arist Categ.c.2.* Atqui anima est in materia & compo to, sed ut pars nempe compositi. Et potest etiam liqua forma esse extra materiam & compositun veluti anima rationalis.

38 *Alia object.* Præterea *objici* potest: Si omnis res naturalis ha bet formam substantialem. E. nulla res natural est simplex. Nam, ut supra retuli, forma causa es secundùm quod, per modum actus, aliud compo nit. Atqui cœlum & Elementa dicuntur res simpl ces *l.1.de cœl.c.2.* *Resp.* Cœlum & Elementa sic di cuntur res simplices, ut tamen sint corpora. Di cuntur enim *Corpora* simplicia. At de ratione cor poris est, ut habeat materiam & formam. Proind ista corpora dicuntur simplicia, non removend compositionem materiæ & formæ substantialis sed solùm removendo commixtionem Elemento rum, ut compositum corpus, & mixtum, sint unum idemque. Patet autem Cœlum & Elementa, ex E lementis non esse mixta.

Quomodo aliquod corpus naturale sit simplex.

II. *Forma est Generica, Specifica vel Numerica.*

39 Quid singulum horum sit, patet ex Theorema tibus, positis initio hujus capit. Est ergo forma *Numerica*, quæ dat esse individuum, veluti Platoni ut sit Plato. Forma *specifica* est, quæ dat esse specifi cum, vel esse speciem, veluti quæ dat Platoni, ut sit homo. Forma *generica* est, quæ dat speciei esse ge nerale, ut, quæ dat homini, ut sit animal. Dico di

tè: quod forma generica det esse speciei. Nam
iod præcisè genus est, & nullo modo species, hoc
llam formam habet, veluti genus generalissi-
im, quod nullam formam habet.

Ad integram hujus distinctionis cognitionem 40
o sunt tractanda. 1. *An plures formæ generales pos-*
t esse in eodem composito? Sic enim apparebit, qua-
sit distinctio hæc formarum: an vera sit solum
abstractionem intellectus formam aliquã con-
iendo, ut generaliorem modò, modo ut speci-
orem, modo ut individuam: An verò formæ ita
t distinctæ, ante omnem opem & operam men-
. 2. *An Individuationis principium sit forma?* Sic
m apparebit, an forma Numerica, verè det esse
lividuum?

1. *An plures formæ poßint esse in eodem Composito?* 41

Plures formas generales in Composito posuit
iloponus *l.1. de anim. t.* 91. Paulus Venetus *in sum.*
de anim. c. 5. *&* 7. *Met* Gandavensis 2. *Met. qu.* 10.
1. de anim quæst. 8. Occam *quodl.* 2. *qu.* 10. *&* 11. *in*
mment. ad Arist. Zabar. *de facult. anim. c.* 8. *de gen.*
inter. c. 2. *& in Comment ad l.* 2. *de anim. ad t.* 31. *p.*
& l. 1 *de gen. & corr. p.* 830. Isti igitur multipli-
unt formas generales in compositis, secundum
ltitudinem prædicatorum generalium & quid-
ativorum, aut secundum distinctos gradus re-
n. Exempli gratia, quia de homine prædicatur
od sit animal. Ergo præter specificam hominis
mam posuerunt formam generalem animalis.
quia de eodem prædicatur, quod sit corpus ani-
tum, item corpus mixtum &c. Ergo ad singula
ia genera addiderunt peculiares formas. 42

Hæc sententia probatur variis argumentis 1. ex

Argumenta pro pluralitate formarum. ex Arist. 7. *Met. cap.* 10. Ubi ait, Partibus definitionis correspondere partes definiti seu rei. Atqui partes definitionis sunt genus & differentia. E. generi correspondet etiam pars in re. Et pluribus generibus plures partes correspondebunt. At illæ partes generales non possunt non importare multitudinem formarum generalium. II. In eodem composito dantur operationes sibi repugnantes. E. proveniunt à distinctis principiis. Antecedens patet. Nam sæpè nos inclinat ad aliquid concupiscendum affectus sensitivus, à quo tamen revocamur per judicium intellectus. Consequentia est evidens. Neque enim contrariæ operationes possunt referri ad idem operans, ut ad idem objectum illud inclinet & ab eodem retrahat.

54 *In homine non esse plures animas.* Mihi hanc rem de formis generalibus accuratius consideranti quatuor dicenda videntur. I. *In homine non sunt plures animæ*, quarum una det esse commune plantis, h. e. esse vivum, altera det esse commune Bestiis, h. e. esse animal, & alia esse specificum, h. e. esse hominem. Ita ut nunc sententiam, potissimum adducor ex separatione animæ rationalis. Aut igitur cum anima rationali separatur simul anima vegetans & sentiens, aut non. non separatur. Ergo corpus quod remanet non est mortuum, sed vivens & sentiens, etsi non sit amplius homo. Si autem separatur, separatur vel positivè, h. e. ut separata à corpore adhuc existat, sicut anima rationalis, aut separatur privativè, hoc est, ut abscissa à corpore desinat esse, quemadmodum aliæ formæ. Horum autem utrumq; absurdum est. Primum quidem, quia secundùm hypothesin eorum qui plures animas ponunt in homine, forma vegetans & sentiens sunt in universũ formæ materiales, h. e. dependentes in esse suo à materia. At illa dependentia in esse impossibilitatem infert existendi

ne materia. Separari autem eas privativè, hoc est, t prorsùs desinant esse, falsum est, propter scriptu- is, quæ dicunt, animam hominis occidi non pos- , *Matth.* 10. Nam anima vegetans & sentiens certè unt formæ hominis, quia generales formæ esse ppenuntur. Alia argumenta non addo.

Objicitur id, quod tactum est *n.* 42. de repugnan- a actionum, quæ fit in homine, veluti actionum artis intellectivæ, contra actiones partis ἀλόγȣ ve sensitivæ. *Respondeo* 1. Satis apparere omnes perationes vegetativas sensitivas & intellectivas rovenire ab una forma. Nam non rarò fit, ut cùm omo singulariter est intentus ad unam operatio- em, deficiat in operatione alterius facultatis, vel- ti si diligenter speculetur, ut deficiat vis conco- trix, itemque vis sensitiva in audiendo, videndo, c. Sicut de facto experimur, ut ea quæ circa nos int & dicuntur, nec videamus, nec audiamus in- enti alicui speculationi. Cujus rei causa nulla da- i potest, nisi quia illæ operationes subordinantur d unum commune principium, quod non potest sse nisi una forma. Dicatur provenire hoc ex sub- rdinatione ad calorem, sed hæc causa adæquata on est. Nam calor non requiritur ad omnes ope- ationes hominis. Etsi enim de facto experimur in ttenta speculatione, caput incalescere, atque sic evocari calorem ex ventriculo in caput, indeque etardari concoctiones: Tamen quomodo ex sub- rdinatione ad calorem, vigente operatione intel- ectus impediuntur operationes sensitivæ, prout ieri sæpe constat? 2. Unde consequenter dicen- um est, qualemcunque repugnantiam operatio- ium in homine fieri non ex diversis formis, sed ex iversis facultatibus proximis, ex quibus facultas ensitiva proximè inclinat ad bonum sensitivum, uod fit bonum & jucundum sensibus. Vis autem intel-

44 *Objectio de Repugnantia actionū.*

intellectiva inclinat ad bonum intellectivu
Quia igitur quod est bonum sensui, non est ili
bonum secundum judicium rationis, hinc ergo
ritur, ut ratio quandoq; revocet appetitum sensit
vum, & hic istam: Sufficiatq; adeo facultatum pr
ximarum diversa conditio.

45 II. Dico, *Ex multitudine prædicatorum essentia*
um non sumitur multitudo formarum. Hoc primu
sequitur ex priori. Nam negari non potest ab an
ma in homine sumi plura prædicata essentiali
veluti ut Petrus dicatur homo, animal, corpus an
matum. Et tamen in homine plures non sunt an
mæ, ut probatum est. Deinde generaliter prob
tur ex Natura generis. Nam genus non est aliqu
in re distinctum à specie, præcisa omni operatio
intellectus. Nam genus quia est Universale con
pletur ultimò per operationé intellectus, in qua
tum intellectus naturam aliquam abstrahit à co
ditionibus ulterioribus. E. nec est forma generis i
re distincta à forma speciei, sed similiter ut gen
colligenda est forma generalis, ex abstractio
proprietatum specificarum.

46 *Solvitur objectio.* Objiciebatur *n.* 42. de distinctione partium re
secundùm partes definitionis. Unde colligebatu
sicut in definitione Genus est aliquid distinctum
ita etiam in re. Et per consequens etiam forma
genericam distinctam esse. Sed duplex est respon
sio: Thomas 7. *Met. c.* 10. exponit Aristotelem d
definitionibus essentialibus, quæ ex materia & fo
ma fiunt: Veluti homo est animal, anima & corpo
re constans, &c. Alii dicunt: Partes rei & definitio
nis distinctas esse, sed saltem ratione. Etsi enim re
liter genus à specie non distinguatur nempe ant
omnem operationem intellectus, tamen ratio
distinguitur, aut etiam plusquam ratione.

47 III. Dico: *In Animali distinctam esse animam*

form

rma misti, atque adeò aliam esse formam, qua det esse ixtum, & aliam qua det esse vivum. Ita ut sentiam tissimum adducor inde, quod experimur multa cidentia esse eadem in re vivente & corrupta ve- i determinatam figuram, humiditatem, siccita- n, odorem, saporem, motum secundum gravita- n, aliaque. Atqui omnia accidentia determinata it à forma. E. Accidētia eadem sunt, ab eadē for- a. E. Eadem forma est, quæ in vivente & corrupta causa determinata figuræ, humiditatis, siccita- & cæterorum. Accedunt rationes aliæ. Forma sti non corrumpitur eâdem corruptione, qua se- ratur anima. E. Anima & forma misti sunt formę stinctæ. Consequentia patet quia quæ eadē sunt, bent etiam eundem ortum & interitum per A- t. 7. *Topic. c.* 1. Antecedens patet. Nam anima se- ratur per mortem, sed tum nō desinit forma mi- , cujus signum est, quia remanent qualitates E- mentares contemperatæ, quod esse non possent, non essent sub dominio unius formæ, desinitque tandem per putrefactionem. Plures vide apud abar. *de gen. & Inter. c.* 2. *Forma misti alia ab anima.*

48 Duæ sunt difficultates potissimæ contra hanc ntentiam. 1. Ut detur discrimen, cur ex eo, quod omo est mistum requirat formam distinctam à rma humana, & non ex eo, quod est animal vel orpus animatum, requirat formam superiorem a- ma humana. Videtur enim similitudo esse quod se mixti & esse animalis sunt esse generalia. Igitur ad unum esse generale requiratur præter formā ecisiā peculiaris forma generalis, cur non requi- tur ad aliud esse generale. *Secunda* difficultas est, uod unius generatio est alterius corruptio & cissim. Id autem non est, si corrupto vivente on introducitur de novo alia forma. Nam genera- o est introductio formæ substantialis. At forma *Duæ objectiones.*

sub-

substantialis nempe misti, jam dum in vivente pr
supponitur.

49 Selvuntur Respond *ad primum*: 1. Causa cur præter an
mam in homine sit forma misti, non est illa, qu
homo ratione generis sit corpus mixtum. Sic eni
ut rectè inferebatur omne esse generale forma
peculiarem requireret, quod non esse ostendim
de homine. Deinde à posteriori patet diversit
inter formam misti & animas anima rationali s
periores, prout satis indicatum est *num* 47. per
quod forma misti non separatur separatâ anim
At separatâ animâ rationali, separantur omnes
nimæ superiores, & quæ sunt alia ibi relata. A pri
ri etiam potest ejus ratio reddi. Nam perfecti
hominis requirit, ut seipsum moveat, atque sic h
beat partem per se moventem, & partem per se m
tam, ut requiritur in motu animalium apud Aris
8. *Phys.t.*28. At nihil potest dici per se mobile n
formatum. Materia enim sola est indifferens a
quosvis motus. Unde relinquitur quod anima h
minis debeat esse in materia formata, quæ sit pa
per se mota. Posletque huc addi, quod anima
forma nobilissima, requirat nobilius domiciliun
quàm cæteræ formæ, atque sic non uniatur imm
diatè materiæ primæ.

Ad alterum. Respondeo. Etsi præexistat forn
misti in vivente, quod corrumpitur, tamen reve
corruptio viventis est generatio alterius. Nam u
timus terminus (ex quo sumẽda est distinctio m
tationum) est, non forma, sed species sive compo
tum. Unde consequens est toties fieri generati
nem, quoties fit nova species, & tunc non esse g
nerationem, cùm non fit nova species. Porrò e
præexistat forma misti, tamen recedente anima
nova species. Antea enim illa tribuebat ege gen
rale, unde nec repugnabat corpus sic habens fo
ma

am miſti, præterea eſſe animatum. At poſt receſ-
m animæ illa mixti forma tribuit eſſe ſpecificũ,
odque ſpecie differt à corpore animato, atque
ei opponitur. Revera enim ſpecie differunt ca-
ver & corpus animatum.
IV. Dico: *Plures formæ ſubordinatæ poſſunt eſſe in*
o.compoſito. Hæc poſitio continet principaliter
ciſionem propoſitæ quæſtionis. Sequiturque ex
iori. Nam forma miſti, quę oſtenſa eſt eſſe in ho-
ine præter animam, eſt forma generica & ſic ani-
æ ſubordinata. Nihilque adeò ſupra dicta hæc
cendum relinquitur.

2. *An forma ſit principium indivi-duationis?*

Inprimis hic inquiritur non de individuatione 51
genere, Nã aliqua Ẽntia nõ habent, proprià & in
gore loquendo formam, veluti res incorporeæ &
cidentia. Unde nec individua poſſunt fieri per
rmas. Eſt autem ſenſu ſenſus quæſtionis. An for-
na faciat ut res aliqua, ea ſcilicet quæ formam ha-
et, fit individua, hoc eſt, hic & nunc exiſtẽs. Hanc
m contraham ad aliquas concluſiones. 52
1. Accidens non poteſt individuare corpus naturale. Ita *Accidẽs nõ*
õmuniter tenent Dd. contra Porphyrium qui *int.* *eſt principi-*
ag. §. 38. definit ſingulare id eſſe, quod conſtat ex *um indivi-*
oprietatib. quarum collectio nunquam in aliquo *duationis.*
ſſe poteſt. Quanquã Porphyrius forte hic non eſ-
entialem conditionẽ, ſed notam ſolùm extrinſecã
dividuorum declarare voluiſſe videri poteſt. Sed
uicquid ſit, ſi quis ita ſentit, errat. Nam accidẽtia
int poſteriora ſubſtantiâ. E etiam accidẽtis indi-
idua ſunt poſteriora ſubſtantiâ individuâ E. non
oſſunt dare eſſe individuũ corpori. Quod n. tale
ſt, illi à priori convenire debet. Deinde hoc modo
ndividuũ eſſet Ens per accidens, conſurgeret enim
ex

ex accidente addito naturæ specificæ. Acciden
additum substantiæ facit Ens per accidens.

53 *Efficiens nō est principiū individuationis.* II. *Agens non potest esse principium individuation*
Hoc est contra Henricum, qui *quodl.5.quæst.8.* s
sit, unumquodq; corpus individuum esse per ca
sam efficientem, ut refert Fonseca 5. *Metap.c.6.q.*
s.2. Contra autem est, quod efficiens (proximu
solùm concurrit in effectum suum, dum est in fi
ri. Cum autem factus est, nihil amplius agit. Ej
rei signum est, quia sublato efficiente, adhuc
men potest permanere res effecta. Atque indi
duum etiam considerando illud in facto esse,
huc est individuum. Præterea efficiens effecto
confert naturam individuam. E. requiritur, ut
effecto ejus sit aliquid, per quod sit individuu
Quod contra hanc sententiam speciosum sit, nil
invenio.

54 *Nec existentia.* III. *Existentia corporis non potest esse principium*
dividuationis. Hoc est contra Carthus. *l.5.sent.d.*
& alios quos Metaphysici in hac materia referu
Ita patet. esse Nam præscindendo ab existent
adhuc potest aliqua res esse individua, veluti P
trus, Paulus, aliudvè Ens, quod adhuc est in pote
tia. Non potest ergo adæquatum individuatio
principium esse existentia. Nam existentia solù
competit rebus; postquam productæ sunt,

55 *Nec sola materia.* IV. *Materia sola non potest esse principium indiv*
duationis. Nam quod est principium individu
tionis, dat unitatem individualem. Si unitatem
& divisionem, à quovis alio. Ad secundum ma
riam non datur distinctio rerum. Materia eni
secundum se & in se est aliquid indifferens, & co
mune ad plura.

Objicitur locus ex 5. *Met.c.6.t.42.* ubi dicitur
esse unum Numero, quorum est materia una. S
dantur hac de re variæ *responsiones*, quas vide apu
Zaba

abar. *de const. individ. c.* 10. Inprimis dico certum se, non posse esse illam generalem definitionem itatis Numeralis. Nã ea etiã alibi reperitur. Un- relinquitur, Aristotelem solùm ibi de quorun- m individuatione loqui, Addeq; his, quod non si obiter & per occasionem Aristoteles ex unita- materiæ definierit unitatem singularem, in antum scilicet ea determinata certis qualitati- s & attributis signum & nota singularitatis est, que hoc proposito Aristotelis sufficit, Vide Ja- l. etiam *l.* 5. *Met q.* 14.

V. *Materia signata non est principium individua- nis.* Hæc assertio est contra Thomam, qui ncipaliter materiam signatam defendit *part.* 1. *n. quæstio.* 3 *art.* 3 *& qu.* 50. *art.* 4. *&* 3. *part. quæst.* . *art.* 2. Item in Opusc. 29. *Et lib* 1. *de Cœl. ad t. de Ent. & Essent. c.* 2. *&* 4. *d.* 12 *quæstio.* 1. Hunc uuntur Thomistæ. Vide Soncin. 7. *Metaphys. æst.* 33. 34. Per materiam autem signatam illi in- ligunt materiam dispositam per quantitatem. , quod est idem, materiam cum quantitate. uod autem hæc sententia sic exposita sit falsa, tet. Nam si materia & quantitas simul essent rinseca individuo, tunc individuum non esset um per se, & per consequens non esset directè prædicamento, quod est absurdum. Deinde tique seorsim repugnat esse principium indi- luationis. Cur non ergo conjunctis iisdem re- gnet esse tale principium. Antecedens patet. am quantitas, quia est accidens substantiæ com- sitæ (supponendo quod primò insit composito) circò ea natura posterior est. E. non potest ei re esse individuale. Quod si dicatur non pri- ò hærere quãtitatem in composito, sed in mate- , tum aliũde repugnat eam esse tale principium, de scilicet, quod eadem numero potest esse in ge- 54 *Nec materia signata.*

nito & corruptio, adeoque in diversis individu
Atque hæc causa est, cur etiam materiæ repugn
esse tale principium, quia & ista eadem nume
potest esse ingenito & corrupto. Quod si igitur
nitas numeralis ab ea sumeretur, cum unum n
mero esset res genita & corrupta.

57 *Objectio.* *Objicitur* inprimis; Duo esse de ratione indi
dui, unum ut sit incommunicabile, aliud, ut sit
aliis distinctum; Atque primum ex his præst
sufficienter à materia, alterum à quantitate, in
que hæc sic conjuncta esse adæquatum princi
um individuandi corpora. Respond. Inprimis,
dividuum dicitur incommunicabile, in quant
dicit naturam talem, quæ non possit aliis infer
ribus tribui, per modum generis aut speciei, sic
ut de aliis in Quid est, enunciетur. Quomodo
tem istam communicabilitatem in individuo p
scindat materia, nullo modo explicari potest. I
inde individuum debet esse distinctum ab aliis
bus. Sed cum ista distinctio sit essentialis (essen
liter enim distinguuntur homo hic & homo i
idcircò non potest quodvis distinguens, suffi
re, sed requiritur tale distinguens, quod sit ad
stinctionem essentialem proportionatum, qu
nullum accidens est. Neque enim ullum accid
dare potest distinctionem essentialem, sed ac
dentalem solùm.

58 *Sed forma.* V. *Forma est principium individuationis.* Hoc
gruenter dicitur communiori sententiæ Philo
phorum. Et patet: A quo quid habet esse, ab ec
iam habet unitatem. Unitas enim est idem q
cum Ente, eique nihil addit nisi negationem.
de sequitur absolutâ necessitate, ut quod est c
unius, sit etiam causa alterius. Atqui forma
esse individuo. E. & unitatem. Assumptum pa
Nam forma intrinsecè componit individua

tio depravetur, quia res intelligibiles non de-
uantur sic, ut sunt. Quod autem absolutè vis in-
ligendi non sit dependens à materia, apparet ex
tura Angelorum, qui intelligunt & tamen ma-
iâ carent.

Solent aliqui Doctores notare, quod conditio 61
mę immaterialis sit, etiam non dependere *in fi* *Forma im-*
à materia. Explicantque hanc conditionem de *materialis*
ma, quod ea non generetur, sed creetur, vel divi- *an in fieri*
us infundatur. *Sed* hæc conditio sic intellecta *etiam sit in-*
ria est. Animam enim humanam produci ab ho- *dependens*
ne progenitore, patet, quia secus non daret in- *à materia.*
titiam originalem. Hæc enim per corpus pro-
gari non potest, sicut nec justitia posset. Posset
lixius hac de re hîc tractari, sicut & de animæ
manæ immaterialitate & immortalitate, & de
marum brutarum materialitate & mortalitate.
l hanc rem alibi jamdum tractavi.

IV. *Forma totius & partis.*

Hanc distinctionem proponit. Scotus, cum de 62
lividuatione disputat, 2.*d*.3. *& in quodl.q*.3. Quã-
am autem alii Philosophi eam distinctioné op-
gnent, tamen commodè explicari potest. Igitur
ma *partis* est illa forma, quæ est pars compositi,
ntradistincta materiæ. Ita anima humana forma
tris est. Forma autem *totius* est tota Entitas com-
siti, in abstracto sumpta, quæ non dicit formam
am, sed etiam materiam. Sic ergo forma totius
homine, est humanitas vel homineitas. Hæc e-
n non est forma hominis solùm, sed comprehen-
formam simul & materiam. Idemque est in a-
abstractis, factis de composito, veluti sunt la-
leitas, brutalitas & sic in cæteris. Est etiam aliâs
is usitatum, ut forma (simpliciter & sine adje-
one dicta) sumatur pro essentia, ut suprà relatum

sum est, *n.* 4 Estq; hæc distinctio nominis solù
pertinet huc forma partis.

V. Forma est totalis vel partialis.

63 Forma *totalis* est, quæ informat totum aliq
compositum, omnesque ejus partes. Sic an m
forma totalis, rei animatæ. Forma *partialis* est,
informat partem compositi, veluti forma cap
manus, &c

Cæterùm duplex sensus esse potest formæ p
alis. Igitur *primò* forma partialis dici potest,
formæ totalis, in quãtum ipsa tota, extensa ad
tã aliquam partẽ, informat eam. Hoc sensu fo
extensa ad primam guttulam in aqua, potest
forma partialis aquæ, *Secundò* forma partialis
tur, non quæ est pars formæ totalis, sed quæ p
liaris forma est, adæquatè respiciens aliquam
rẽ, ita ut & specie distincta sit, ab alia forma pa
li, quæ aliam partem ejusdem compositi infor
& etiã distincta sit ab ipsa totali forma. Et hoc
su in homine aliisq; totis heterogeneis aliqui
tiales formas ponunt, aliis dicẽtibus, quod so
prioris generis formæ partiales dentur, qui pu
unam esse formam in homine, quæ extensa ad
teriam, naso, linguæ, auri oculo, &c. congruan
ciat nasum, linguam, aurem, oculos, aliaq; pa
sine additione ulterioris formæ partialis. Sed
res tractanda est, ut clarior sit hæc distinctio.

An plures formæ partiales, realiter ab invice distincta poßint esse in eodem composito?

64 Triplex potest esse modus quærendi de plu
tate formarum. I. An plures formæ totales &
cificæ sint in uno composito, quomodo Mani
dixerunt in homine duas esse animas, cõtraria
re

fert August. *l.* 1. *de duab. animab. cont. Manich.* & *l.* 9. *de Gen. ad lit. c.* 23. Hæc sententia per se absurda est, nec eget refutatione. II. An plures formæ subordinatæ possint esse in eodem composito, veluti præter specificam, alia generalis, una aut plures, In hoc sensu antea actum est de hac re *num.* 41. *seqq.* III. An plures formæ partiales & coordinatæ ad complendam totius essentiam, sint in uno composito. Sic nûc de pluralitate formarum agimus. Eam afferunt Venetus *in sum. de an. c.* 5. Ant. And. 7. *Met.* 17 Niph. 1. *de gener t.* 78 Scalig. *exer.* 346. Negant Thomas 1. *par. q.* 76 *art* 4. Greg. 2. *d.* 17. *q.* 7. Javel. *Met. q.* 19. Suarez. *disp.* 15. *Met* § 8 *n* 29.

Dico: *plures formas partiales non esse in toto heterogeneo.* Hanc rem non aliunde probo, quàm quod entia nõ sint multiplicanda sine necessitate. Nulla necessitas est, cur plures formæ partiales ponantur in uno composito, ad diversas partes informandas, cùm sufficiat forma misti generalis, & ei addita anima, quod apparebit solvendo argumenta. 65 Sententia Autoris.

Objicitur 1. In diversis partibus esse diversas imò contrarias dispositiones & operationes. Igitur requiri etiam diversas formas. *Resp* Negando consequentiam. Nam forma misti, quæ virtute sua continet formas quatuor Elementorum, facile potest dare diversas dispositiones, prout Elementa ad invicem spectata, etiam diversitatem habent in qualitatibus. Hoc igitur modo totalis forma, veluti anima, unita alicui parti organicæ, aliam dispositionem habenti ab alia parte, differentes etiam operationes exercet in hac & in ista. 66 Objectiones Explicãtur.

Objicitur 2. Pars organica abscissa, retinet formã suam veluti carnis, nasi, aliusvè membri. E. nõ habet esse per formam totius. Et idem est ante accessum animæ, secundùm Aristotelis sententiam. Is dicit *cor esse ante productionem animæ.* *Respondeo.* 67

Secundùm Aristotelem, caro viventis ejusdemq
membra æquivocè solùm conveniunt cum iisde
existentibus in cadavere, ut habetur 7. *Met.p.*56.
*de gen.an.c.*19. & 1.*de an.c.*1. Et reverà etiam non p
test illa partialis forma nasi, alteriusvè memb
manere in cadavere. Nam si qua esset forma p
tialis, illam oporteret esse animam. Dicitur enim
propter diversitatem operationum vitalium. Op
rationes autem vitales non possunt fieri præterq
ab anima. Atqui anima non potest esse in cadav
re, sic enim, non cadaver, sed aliquid vivum esset

68 *Objicitur* tertiò: Si non est peculiaris forma
partibus totius heterogenei, tùm partes totius d
similaris, non magis distinguuntur, quàm part
sim lares. *Respondeo*: Partes dissimilares distingu
tur inter se magis, quàm similares, non quia ill
differant peculiaribus formis, hæ non; sed quia
partibus dissimilaribus sunt proprietates & disp
sitiones diversorũ generum quasi commixtæ, qu
non est in partibus homogeneis.

VI. *Forma est assistens vel Informans.*

69 Hæc solùm est distinctio nominis ambigui.
lioquin enim forma assistens, nõ est forma, sume
do eam pro causa formali. Nam forma *assistens*
solùm aliquid extrinsecum, unde nec ingredit
compositum, atq; adeò nec confert esse, sed oper
tionem aut motum solùm, ei rei cui assistit. Sum
matim ergo forma *informans* est forma propriè
cta, quæ cum materia constituit compositum. Fo
ma *assistens* autem est, quæ movet aliquam rem e
trinsecus, veluti se habet Intelligentia ad cœlu
secundùm hypothesin Aristotelicam.

VII. *Forma est Metaphysica vel Physica.*

70 Hæc est etiam distinctio nominis ambigui. P
formam igitur *Physicam* intelligitur forma pr
pri

iè dicta, quæ distinguitur contra materiam. Fora autem *Metaphysica* duo significat: Aliquando tidem quod *essentia*, quæ *forma totius* Scoto diceitur, ut ante retuli. Aliquando verò est idē quod *fferentia*, restringens genus ad certam speciem. cut enim genus materia, ita etiam differentia fora, propter quandam analogiam, vocatur.

CANONES.

I. *Positâ formâ ponitur formatum.* Vulgare est: 71
d sub ntelligendum est, si sit in disposita materia. ormati enim essentia non consistit in sola forma, d etiam in materia. Atque sic positâ animâ humaâ in corpore organico, ponitur homo. Et proinde anima ponatur in semine, ut ex semine sibi domilium formet, nondum tamen est homo, quia seen non est materia disposita satis, ut ex eo immaente homo componatur. S c etiam anima, cùm ereditur corpore, per mortem, unitur ad partes eris, in motu suo, & nihilominus tamen ibi non t homo, quia aer non est materia congrua animæ umanæ.

II. *Sublatâ formâ tollitur formatum.* In morte 72
ominis, à corpore organico, tollitur anima, quæ ominis forma est. E. desinit homo. *Lupus, quamdiu anet lupus* (inquit Scalig. *ex.* 202. *f.*1.) *lupinam foram haud unquam deperit: In lupo igitur formalis esntia vel forma est, qua lupus est. Et Accidens feritas, uà ferus est. Formam tum demum amittit, cum desiit esse. Nullo alio eventu id pati potest. A feritate vaius esse potest, humanæ societatis assuetudine, quemadodum plantæ mitescunt novo cultu.*

Aliqui sic loquuntur: *Quo sublato res tollitur, id t forma rei.* Et sic ajunt: ultimam unitatem in umero esse formam illius numeri, quia eâ sublatâ *An omne illud sit forma, quo sublato res tollitur.*

 v.g.

v.g. externario, definit ternarius. Sed sic citra d
terminationem non est verum illud axioma. Na
1. sublatâ parte principali tollitur totum. Et tam
ea forma nō est. Veluti amputato capite vel exe
pto corde desinit homo. Nec tamen aliquid ho
forma hominis est. 2. Et proinde sublatâ totâ m
teriâ, etiam tollitur species. Et tamen materia n
est forma. 3. Sublatis propriis tollitur, res, quæ i
dem non sunt formæ.

73 *Vnitas ultima, an & quomodo sit forma Numeri.*

Atque sic apparet inefficax esse superius arg
mentum de forma Numeri. Thomas 8. *Met. a*
20. Unitatem ultimam dixit formam numeri. S
id explicandum est per similitudinem. Ultima ig
tur unitas est similis formæ. Atque assimilatur fo
mæ in hoc, quod sicut forma, complet essentia
& quasi distinguit numerum hunc ab aliis, ut exp
nit Suarez *disp.* 41. *Met. s.* 4. *n.* 13.

74 Aliâs hoc verùm est: Quòd illud forma rei si
quo *ultimò* ablato, res tollūtur. Nam cęteris subl
tis res tollitur solùm, quia faciunt auferri form
Materia enim si non sit, forma caret naturali su
jecto sibi necessario ad officium causale: Et ru
sus, si pars principalis non sit, caret itidem form
necessariâ materiâ ad causalitatem suam requisit
quia in principalibus partibus radicatur form
Adjuncta etiam propria sunt naturaliter ἀχώρι
à forma.

75 3. *Forma est prior formato.* Sumitur ex genera
conditione causæ. Et intelligendū est de priorita
naturæ. Nam ordine temporis forma (in conven
enti materia) simul est cum formato. Sic igitur P
tificii male faciunt charitatem formam fidei, cu
ista sit posterior fide ut ex Ps. 116. *v.* 10. & 2. *Cor.* 4.
13. patet. *Credidi, propter quod locutus sum,* ubi bo
operis (confessionis) causa ponitur fides. Idem a
tem est de aliis bonis operibus.

4. Fo

4. *Forma dat esse rei.* Hoc primum officium for- 76 *Primum officiũ formæ.*
mæ est. Loquor de forma, quæ verè & propriè for-
ma est, non autem quæ forma dicitur per similitu-
dinem, qualis est forma assistens. Hæc enim non
dat esse, sed solum motum. Per rem autem non in-
telligo *materiam*, (quam non essentialiter, sed ac-
cidentaliter solum informat) sed *ipsum compositum*.
Huic igitur composito, forma dat esse, quia composi-
tum intrinsecè componitur ex forma. Et proinde
hactenus materia & forma similes sunt. Differunt
autem, quòd materia præstat solùm inchoationẽ
ipsius esse. Forma autem ultimò complet & dat ex-
tremam perfectionem & distinctionem composi-
to, adeò ut ipsa forma q. *καθ' ἐξοχὴν* ratio quiddita-
tis dicatur, ab Aristot. 2. *Phys.c.3*. Atque sic valet et-
iam superius axioma sic conversum.

5. *Quicquid ultimò dat esse rei, id est forma.* Sumi- 77
tur satis ex priori.

6. *Forma distinguit rem à re* Hoc alterum officiũ 78 *Secundum.*
formæ est. Et sumitur ex priori. Si enim forma dat
esse. E. etiam dat unitatem. At si unitatem dat, dat
etiam distinctionem, quia unitas importat divisi-
bilitatem à quovis alio. Est autem observandum:
Distinctionem esse duplicem: Alia sumitur à prio-
ri, alia à posteriori, quomodo elementa per quali-
tates, & loca distinguuntur; Individua per acci-
dentia, &c. Forma igitur distinguit à priori (nempe
dando ultimam esse) rem à re.

7. *Forma dat operationem Composito.* Hoc tertium 79 *Tertium.*
officium formæ est. Nõ autem putandum est qua-
si *omnis* forma det operationem composito. Nam
quantitas, tanquam abstractũ, est quanti tanquam
concreti forma. Et tamen quantitas nullam dat
actionem quanto, quâ tale est. Intelligatur ergo
axioma hoc sensu, quod forma & non alia res sit,
quæ sit originale sive primarium principium ope-

rationis in composito. Vide Thom. *1. part. quæst.* 7 *a.* 1. Dico *Primarium*. Nam qualitates composi[ti] sunt etiam principia operationum compositi; s[e]d sunt principia secundaria & instrumentalia. H[æ] ipsæ tamen, quia sunt instrumenta formarum, id circò, illarum operationes, *primò* referuntur a[d] formam. *A qualitate sunt actiones, tanquam ab in strumento. A certa verò forma tanquam à princip[io] perficiuntur.* Ait Scalig. 2 *de plant. p.* 332. *Vide etiam i[b.] pag.* 409. Et sic ad formas referuntur *originaliter* o[m]nes operationes compositi. Hoc ergò infallibi[le] signum formæ dico: *Quod*, inquam, *omnium op[e]rationum naturalium, rei alicujus, causa est, id est for[]ma illius rei.* Et sic anima rationalis (contra Ave[r]roem) rectè dicitur forma humana, quia ea est ori ginale principium, omnium humanarum opera tionum, veluti intellectionis & volitionis. Dixi O*mnium*: Nam præter formam nihil est, quod ori ginalis operationum causa esse possit.

80 Atque sic qualitates primæ non possunt esse for mæ Elementorum. Nam 1. Unaquæque forma, pe[r] emanationem ab ipsa, dat suo formato adjunct[a] propria illius. Adjuncta autem propria Elemento rum sunt qualitates istæ. E. istæ emanabunt à for mis elementorum. At impossibile est, ut emanent [a] seipsis, calor à calore, frigus à frigore, unum nume ro ab eodem numero. *Deinde*: hæc naturalis ope ratio est in Elementis: Reducere se v. g. aquam ad frigus, postquam calefacta erat intensissimè. Hæc tamen operatio non potest fieri ab ipsius prima qualitate (frigore) Nam frigus amissum erat, pe[r] introductionem contrariæ qualitatis, & proinde ipsum restituendum est. At nihil potest seipsum reddere vel reproducere. *Denique* non apparet, quomodo calor ignis sit causa ascensionis ignis, aut frigus terræ, descensionis, Et sic in aliis. Hæc obser-

Qualitates primæ non sunt formæ Elementorum.

bservanda sunt contra multos Aristotelicos, qui
ualitates ajunt esse Elementorum formas.

8. *Forma est præstantior, quæ plures habet operatio-* 81
ı. Vide Zabarell. 1. de nat. Log. c. 11.

9. *Pleraq; formæ carent nomine, & sunt incognitæ.* 82
c eleganter ait Scal. ex. 307 *s.* 22. *Nomina*, inquit,
hi lapidis formam, qui quotidie oculis tuis obversa-
r, & Phyllida solus habebis. Nego tibi, *ullam esse for-*
m nobis notam plenè & planè: Nostramque scien-
m esse umbram in sole ajo. Formarum enim cognitio
rudâ, confusa, nec nisi per [illegible]. Et *s.* 21. *Sub-*
ntia, ait, non sua specie cognoscuntur à nobis, sed per
rum accidentia. Quis me doceat quid sit substantia
si illis miseris verbis, res per se subsistens. Corpus quod
ngi potest. Dicatur mihi: Quid sit Caninitas, Asini-
s, Leonitas. Tam equidem notum est nobis horum
odvus, quàm quod ignotum. Definiamus lapidem
um, qui præ pedibus est. Nugæ. Terram definimus à
iditate ac pondere. Ignis quid est? Substantia quæ ad
vum lunæ fertur. Hoc habes à sensu. Quid ipsa illa sub-
ntia sit planè ignoras. Confer etiam *exer.* 101. *s.* 14.
t Ram. *in Schol. Dial pag* 91.

10. *Unius rei una tantum forma est.* Vulgare est: 83
:d intelligendum est, de forma specificâ, ex dis-
iratione hujus capitis, *num.* 41. *seqq.*

11. *Formæ non delassantur opere.* Res immateriales 84
leò non *delassantur opere, ut etiam otio torpescat ani-*
a nostra, & frequentioribus officiis ac functionum cre-
itate multò vegetior evadat, ait Scal. 2. *de plant.* p. 393.
Exerc. 76. *s.* 1. & 4. idem docet: Ubi omnem de-
ctum ait nasci, ex depravatione vel ablatione
strumentorum, quibus anima utitur ad suas ope-
tiones. Et sic Aristot. ait: senem juveniliter usu-
m acie oculorum, si ei juvenis oculus immitti
sset.

12. *Forma est imperator omnium quæ in cõposito sunt.* 85

Habet

Habet hæc Scalig 2. *de plant. p.* 462. *Forma est illa in*
perator, cujus imperio pareant alia, cujusque ex præsc
pto res tota agatur. Et pag. 469. *In forma fide atque c*
entela est succi constantia, copia, calor, viscidıtas, pingu
tudo. Inprimis autem imperium formæ consistit
eo, quod diffidentes partes quasi unit & conju
git. Veluti, ut humidum cum sicco consistat, & fr
gidum cum calido, etsi alterum ab altero gradib
superetur. Neque enim datur temperamentum a
pondus, in quo frigus & calor, siccitas & humid
tas æqualia sunt. Quid igitur est, quod facit
calor (qui tamẽ plures gradus habet in aliquo mi
to) non vincat frigus, aut ut frigus, excedens, ne
vincat calorem, &c. Imperium formæ id facit. S
res levis naturâ tendit sursum, & res gravis deo
sum, qui fit tamẽ, quod in animalibus, res levis d
orsum etiam fertur, veluti spiritus, in partes, cere
bro & corde inferiores; Et res gravis sursum, velu
sanguis ad membra superiora in epate. Aut, quo
levis ignis non solum est in superiori parte, capite
sed etiam in rebus inferioribus. Imò cur iste ign
prorsus non ascendit ex capite, cum sit levioris na
turæ, quam ut in aere (ubi caput est) consistat, cu
non ascendit porrò, sicut bulla aerea, perrumpit a
quam. Respondeo. Formæ id fieri imperio. Sicu
igitur subditi non agunt quod ipsis commodũ es
sed sæpe contra utilitatem propriam: Ita & parte
quæ in corpore nostro sunt.

86 13. *Forma dat terminos composito.* Supra dictur
est, materiam dici terminum, *Num.* 10. *in Com*
ment. ubi satis declaratum est, quomodo form
terminet.

87 14. *Forma & materia præstant sibi mutuas opera*
Forma actuat materiam, dando ei determinatam
quantitatem, facitq; adeò, ut sit hoc aliquid. Mate
ri

a vicissim sustentat & recipit in se formam. Et dat extensionem, sine qua in corporibus exequi of-
ium suum formale (informando singulas partes) n potest. Vide Zabar. *l. 2. de prim. mat. c. 9. p.* 196. & alig. *ex.* 250. *s.* 5. *&* 307. *s.* 27. *p.* 977.

15. *Omne esse est à forma.* Vulgare hoc est. Suarez. 48
p. 13 *Met. s.* 5 *n.* 16. ait: duobus modis exponi pos-. *Primo* de esse specifico & cōpleto. *Secundò* quod nne esse est à forma, vel intrinsecè dante & com-nente illud, vel saltem terminante aliquo modo pendentiam ejus: Et hoc modo ait, ipsum esse ateriæ dici esse à forma. *Sed* melius dicitur, for-am ambiguè dici: Aliquando forma est idem od essentia. Et sic verum est: Omne quod est, es-per formam h. e. essentiam suam. Aliquando au-n forma est altera pars compositi. Et sic non o-ne esse est à forma. Sunt enim quædam Entia mplicia. Et proinde illa hoc ipso non habent for-am. Et sic etiam materia non potest habere suum se a forma, quia & ista est aliquid simplex. Et im-ossibile est, formam, quæ materiæ præexistenti dvenit, dare ei esse, hoc ipso, quia materia præexi-it, & eam recipit. Igitur per formam talem illa res lùm est, quæ etiam materiam habet. Sic Scaliger. *xer.* 298. *s.* 6. *Forma*, inquit, *visionis quid est? Essen-am quidem habet, Formam verò non habet, quippè c materiam.* Materia igitur & forma sunt prin-pia connexa, & quod habet unum horum, id ha-et & alterum.

16. *Formæ sunt indivisibiles.* Vulgare hoc est: 39
Indivisibili
tates secun-
dū gradus?

scien dum est de divisibilitate nos posse multifa-iam loqui. *Primò* est divisibilitas & indivisibilitas cundum gradus. Et sic solæ formæ substantiales unt indivisibiles: & cum producuntur, non produ-ntur successivè, sed in momento. Formæ autem ccidentales sunt divisibiles. Ita in una re sunt plu-

res

res gradus caloris, quam in alia, quod non est formis substantialibus. Neque enim in una re p[o]sunt esse plures animæ rationales quam in alia. sic in cæteris.

90 *Indivisibilitas quoad partes Physicas.* *Deinde* indivisibilitas potest intelligi de partib[us] Physicis h. e. materia & forma. Et sic omnes form[æ] sunt indivisibiles. Nulla enim forma habet forma[m] & materiam.

Tertiò: indivisibilitas potest intelligi, ut nega[t] divisibilitatem in partes logicas, h. e. genus & di[f]ferentiam. Et sic indivisibilitas non convenit fo[r]mis. Habent enim formæ sua qualiacumque gen[e]ra & species, atque adeò etiam differentias. Ita an[i]ma (quæ forma est) dividitur in animam planta[e] & bruti & hominis.

Indivisibilitas quo ad potentias. *Quartò*: potest indivisibilitas intelligi in resp[e]ctu ad potentias. Et quoad hoc etiam omnes fo[r]mæ sunt divisibiles. Nam omnes formæ suas facu[l]tates habent, quia secundum se indifferentes sun[t] & proinde requirunt accidentia vel facultates, qu[i]bus determinentur ad operandum.

91 *Indivisibilitas secundum quantitatem.* *Quintò*: potest intelligi indivisibilitas in resp[e]ctu ad *quantitatem*. Et id potest esse trifariam. 1. U[t] divisibilem esse formam, sit idem, quòd, forma[m] esse extensam ad extensionem materiæ, atque sic [a]d plures partes divisas, quasi continuatam. Hoc m[o]do dico: Omnes formas divisibiles, quia omn[es] formæ sunt in toto, & qualibet parte ejus. Et pate[t]. Si enim forma non esset extensa vel divisa, ad pe[dem] vel manum, v. g. tum pes esset sola materia, atq[ue] adeò aliquid simplex, vel saltem aliquid unum p[er] accidens, Ex materia & influxu sive virtute aut op[e]ratione prodeunte à forma. At hoc est absurdu[m]. 2. Illa divisibilitas formarum, in respectu ad qua[n]titatem, sic potest intelligi, quasi per se sint exten[sæ] ad distinctas sive divisas partes. Et hoc sensu nul[læ]

for[mæ]

orma est divisibilis, sed omnes sunt indivisibiles. Nam per se divisibile esse, soli materiæ vel quanti-tati convenit. III. Illa divisibilitas in respectu ad quantitatem, potest intelligi sic, quasi formæ pars una sit separabilis ab alia, & actualiter possit distingi ab alia. Et cum distinguendum est, ex Thoma 1 *part.q.*76.*a.*8.*Et* 1.*contra gentes c.*72.Igitur *alia forma* indiscriminatim informat partes suæ materiæ. Et hæc divisibilis est ad divisionem materiæ. Tales sunt formæ rerum inanimatarum, veluti aeris, aquæ, sanguinis, &c. Item formæ plantarũ, quæ sæpe post dissolutionem utrinque habent operationes animæ, & frondescunt: Item animæ animalium imperfectorum vel insectorum, quæ affecta, in signum animæ, non solum moventur (quod etiam post absentiam animæ fieri potest à aliis spiritibus) sed etiam augescunt & nutriuntur, ut antea. Et idem est, in formis accidentalibus, veluti colore, calore, humore, &c. *Alia forma* informat partes compositi differenter, & cum dependentia unius ab alia. Unde, in talibus compositis, forma radicaliter quasi est in una parte, in aliis per participationem & dependentiam. Talis est forma animalis perfecti, quæ principaliter informat partes principales, veluti Cor, Cerebrum, Epar. Unde illium anima, non potest dividi, ad divisionem materiæ, ut anima remaneat in brachio abscisso, vel capite detruncato.

CAPUT VI.
DE FINE.

1. Finis est Causa propter quam res est.
2. Ad finẽ pertinẽt media sive destinata.
3. Media sunt, quæ ducunt ad finem.

4. Finis officia sunt 1. Movere deside[
agentis. 2. Ordinare, Mensurare & dulco[
re media.

5. Finis distinctionis variæ sunt: I. *Finis*
proximus vel remotus.

6. Proximus finis est, qui proximè m[
vet efficientem. Remotus est ad quem re[
tur finis proximus. Et hinc ultimus est [
quem referuntur omnes fines alii. Und[
lii ad hunc dicuntur *subordinati.*

7. II. *Finis est cujus vel cui.*

8. Finis *Cujus* est cujus adipiscendi g[
tia agens operatur, ut: Sanitas respectu M[
dici. Finis *Cui* est subjectum, cui finis Cu[
acquiritur, ut homo, cui medicus acqu[
sanitatem.

9. III. *Finis est objectivus vel formalis.*

10. Finis objectivus est res illa quæ po[
detur. Formalis est actio, quia res illa po[
detur. Sic priori modo finis objectivus n[
ster est Deus. Posteriori modo Dei visio.

11. IV. *Finis est indigentiæ vel assimila[*
nis.

12. Finis indigentiæ est, qui indiget n[
diis ad eum pertinentibus. Sic homo est [
nis omnium rerum naturalium. Indige[
nimiis.

Finis assimilationis est, quo indig[
agentia ad eum finem operantia, ideoq[
agu[

gunt ut illi assimilentur. Talis finis hominis est Deus, qui non indiget homine sed contra, homo indiget Deo.

13. *V. Finis est principalis vel minus principalis.*

14. Finis principalis est, qui principaliter ab agente intenditur; Finis minus principalis, qui minus principaliter. Sic Finis principalis conjugii, est procreatio sobolis, minus principalis, ut sit solatium vitæ.

15. *VI. Finis est per se vel per accidens.*

16. Finis per se est, qui ab agente intenditur, secundum naturam & constitutionem cujusque rei. Finis per accidens est, qui ab agente aliunde assumitur. Ita finis Jurisprudentiæ per se est, dirimere æquum & iniquum. Finis per accidens est, per eam amplificare divitias.

Ille etiam dicitur Internus hic Externus eodem sensu.

17. *VII. Finis est communis vel proprius.*

18. Proprius est, qui uni rei convenit, nec potest aliis convenire. Talis finis Logicæ est, tradere modum benè disserendi. Finis communis est, qui pluribus rebus convenit. Talis finis Logicæ est, perficere intellectum, ut dirigere ad Dei gloriam.

19. *VIII. Finis est finis, actionis vel rei facta.*

20. Finis actionis est res facienda. Veluti, generationis finis, est compositum pro-

ducendum. Finis rei factæ, est operatio p
pter quam res fit, ut facti Solis finis est, il
minatio mundi.

COMMENTARIUS.

1 Hic quinque sunt tractanda. 1. De nomine
nis. 2. De ejus Definitione. 3. De ejus Causalit
& pertinentibus ad eam. 4. De Divisionibus fi
5. De Mediis.

PRIMO.

De Voce Finis.

Vox finis bifariam sumitur. *Primò* est idem qu
2 *Ambiguitas in voce finis.* Extremitas, sive terminus. Ita mors est finis vitæ
punctum lineæ. Græcis dicitur πέρας, & apud P
losophos Latinos finis *terminationis* vel *privatio*
Deinde: est idem, quod causa finalis, quæ Græ
specialiter τέλος dicitur, ἀπὸ τοῦ τελεῖν, à perficien
Unde secundum hanc significationem Latini f
vocant finem *perfectionis* vel causalitatis. Vide Sc
exerc. 254 & 2 *de plan. p.* 317. & Zabar. *in Comm*
ad 4. *Meteor. p.* 987 & 1025.

Dicitur Finis à *finiendo*, quia scilicet finit ope
3 *Notatio finis.* tionem agentis. Nam acquisito fine, cessat om
operatio. Scal. *l.* 2. *de plant. p* 317. derivat à fiendo.

Finis, & causa finalis, & scopus quomodo idem s
4 *An idem sit finis & causa finalis & scopus?* *quæritur*? Gabriel 2. *dist.* 1. *q.* 5. Distinguit finem
Causam finalem, dicitque finem esse terminum
lum, ad quem dirigitur operatio. Causam aut
finalem esse id, quod movet agens ad operandu
& sic causalitatem aliquam exercet. Alii tamen e
istimant, Finem & Causam finalem esse idem,
cur idem sunt materia, & causa materialis, forma
Deciditur. causa formalis. *Sed* discrimen à Gabriele & aliis a
notatum facilè stare potest. Hoc n. solum volu
dicere, quòd secundum amplitudinem suæ signi
cati-

ationis finis etiam possit significare, non causam, ed terminum solùm. Hæc autem significatio locũ non habet, in voce causæ finalis. Unde eodem mo lo distinguuntur *forma & causa formalis*. Nam forna potest etiam significare adjunctum, unde seundum omnem significationem non est idem forna & causa formalis. Item materia potest significare subjectum, veluti cum dicitur Materia in qua. Inde rursus secundum omnem significationem non est idem *materia & causa materialis*. Quod si tamen vox Finis secundùm famosam significationẽ umatur, ut sumitur in divisione causarum, utiq; finis & causa finalis prorsus idem sunt.

Forma & causa formalis quomodo differant?

Materia & causa materialis.

5 De convenientia & distinctione scopi & finis referã, quæ Scal habet *l* 1. *de plant. p.* 102. *seq. Gratũ verũ σκέπτειν, inquit, primo suo significato nihil aliud quã agere significare. Periti sagittarii postquam intenderũt, haud prius amittunt, quam teli mucrone punctum obexerint, cujus mucronis objectu scilicet, inobscuraverunt puncti visionem. Idcirco ad eum primum exercitationem deducta vox, atque inde ad mentis agitationem, unde Sceptici dicti Pyrrhonici, qui & Ζητητικοὶ & Ἐφεκτικοὶ eandem ob causam, quia semper essent in disquisitione, statuerent verò nihil. Et postea. Est autem Scopus opera seu officium: Finis autem est quod movet artificem ad operam & est operæ perfectio. Movet quidẽ etiam opera opificem sed non primò, quia finis primò. Nõ simpliciter quia movet propterea quod movetur. Idcircò etiam finis nomine donatus est scopus ab Aristotele. Duplicem namq; finem dicit ᾧ καὶ οὗ. Opera & scopus est finis quo. Opus autem ipsum factum est finis propter quẽ omnia sunt, quæ ante ipsum sunt. Idcircò Medici scopus & finis medius est medicari. Finis verus & ultimus & primum movens est sanitas.*

Scopus & finis quomodo differant.

SECUNDÒ.

De Definitione Finis.

6 Finis definitur *Causa propter quam res est.* Cir
Vox Propter declaratur. hoc solum animadvertendum est, vocem *Prop*
ambiguam esse. Generaliter sumitur vox illa, ad
gnificandam omnem habitudinem causalem. S
Aristoteles 2. *Phys. c.* 7. ait: Omnes Causas pertin
re ad quæstionem *Propter quid.* Et nominatim pr
pter efficientem res dicitur esse ab Arist. 1. *post. c* 2
15. cum ait: *Propter quod unumquodq; tale est, ill*
magis tale est. Loquitur enim hoc, non solùm de f
ne, ut aliqui volunt, sed etiam de efficiente, ut e
contextu & usu Aristotelis clarum est. Specialit
autem significat habitudinem finalem solum: E
hæc significatio famosior est vocis Propter. *Prep*
sitio Propter finem significat, inquit Scal. *exerc.* 250
Solvitur objectio. 1. Si objiciatur: Ex prædictis sequi: definitione
finis sic non esse reciprocam. Respondendum es
eo modo, quo dictum est supra, ad definitione
materiæ, de voce *Ex*, & ad definitionem formæ, d
voce *Per*. Vide *c.* 4. *n.* 4 *& c.* 5. *num.* 13.

7 Alia definitio finis est, secundùm quàm Fini
definitur causa *Cujus gratia res est*, unde & finis pa
sim vocatur τὸ οὗ ἕνεκα. Vide Arist. 2. *Phys. cap.* 3. 7. &
Met. c. 2. 1. *de gener. t.* 55. *l.* 4. *Phys. Plat. in Gorg.* Ad pri
mum quidem autorem hujus definitionis Home
rum facit Eustachius *in Comm. ad Iliad.* 2.

Ac satis quidem manifestum est, quid sit, ess
causam, cujus gratia fit aliud, ut ulteriori declara
tione non egeat.

Quæstio. Id exquirendum est, quomodo hæc definitio fi
generalis, cum non omnis finis sit finis *Cujus*, sed
etiam aliquis finis *Cui*, ut infra dicetur *nu.* 55. *seqq*
Isti igitur quomodo convenit, ut ejus gratia ali
quid fit. Videtur enim finis *Cujus* & *Cui* in eo di
stingui, quod finis cujus sit, cujus gratia, agens o-

pere

peretur, finis Cui autem sit, nō cujus gratia, sed cui agens operatur. Ac videri posset propter hoc, finem cui non esse verè causam. *Sed* tamen dicendum est: Finem *cui* comprehendi etiam sub data definitione. Vocatur igitur sic solum, specialis differentiæ ergò, & ad meliorem distinctionem à fine (prout specialiter dicitur) cujus. Quod dixi: evidens est. Nam interroganti, cujus gratia operetur Medicus, responderi potest, & quod operetur *sanitatis* gratiâ, & quòd operetur *hominis* alicujus gratia. Ex quibus illa est finis *cujus*; hic est finis *cui*. Et tamen etiam hujus gratiâ agens dicitur operari. *Solvitur.*

TERTIÒ.

De Causalitate Finis.

Hanc circa rē inquirendum est. 1. An finis Causa sit? 2. Quæ agentia possint agere propter finem. 3. Quæ res possit esse finis. 4. An finis causet in esse reali, an in esse cognito sive intentionali. Et 5. denique: Quænam sit causalitas finis? 8

1. *An finis sit Causa?*

Finem causam esse negant Stoici, ponentes solùm efficientem causam, contra quos generatim superius actum est in quæstione de numero causarum. *cap.* 2. *quæst* 3. 9

Specialiter autem quod finis non sit causa, probatur 1. Quia finis nihil agit, ut expressè habet Arist. *l.* 1. *de gener. cap.* 7. *t.* 55. *Cujus gratia cætera fiunt activum non est. Quapropter sanitas ipsa non est activa, nisi per translationem.* Unde, faciēdo proportionē, sequitur, quia finis non agit, nisi per translationē, vel Metaphoricè, idcircò, nec esse causam, nisi per translationē, vel Metaphoricè. 2. Omnis causa est principiū. Principiū n. est veluti genus causæ, ut docet Arist. 5. *Metaph. c.* 1. At finis non potest esse principium. Videtur enim habere oppositam rati- *Objectiones.*

onem ad principium. Nam finis, ut nomen indicat, significat extremitatem, sed principium significat initium. 3. Si finis est causa, erit vel causa in esse reali, vel in esse cognito. Hoc esse non potest. Nam esse cognitũ, sive intentionale, non est satis proportionatum, ad producendum esse reale. Nec illud esse potest. Nam cùm finis est in esse reali, cessat actio agentis & per hoc forma introducta est. At forma introductâ est etiam compositum. Unde tunc non potest aliquid demum causa esse ipsius compositi, à quo, illud productum, adhuc dum producatur.

10 *Finem esse causam probatur.* Nihilominus, finem esse causam certum est, non solum ex autoritate Philosophorum communiter ita docentium, sed etiam ex ratione. Finis habet aliquam influentiam, ad productionem effecti. E. Finis est causa. Connexio firma est. Nam ratio causæ est influere in effectum. Antecedens probatur. Nam finis dicitur extimulare causam efficientem, item explere desiderium agentis, item effectus dicitur propter eum esse. At hęc esse non possunt sine causalitate. Accedit, quòd potissima demõstratio sumatur etiam ex fine. At potissima demonstratio sumitur solùm à causa. E. Finis est causa.

11 *Solvuntur objectiones.* Quod *objiciebatur* 1. Finem non agere vel movere, nisi Metaphoricè. *Resp.* primum: Quod omnis causa dicitur agere, non est intelligendum de actione propriè & rigorosè dicta. Nam sic nec materia, imò nec forma quando officium suum formale exercent, h. e. intrinsecè cõponat compositũ, quicquam agunt, sed actio sic soli efficienti convenit. Omnis autem causa agere dicitur, quatenus agere est idem, quod causare sive influere. *Deinde*, ex prædictis explicatur, quo sensu finis dicatur Metaphoricè agere. *Quomodo finis agat Metaphoricè.* Nempe falsum hoc est, si agere sumatur in tota sua latitudine, in qua extenditur ad quamvis causalitatem cujusvis causæ. Solum igitur Metapho-

aphoricè agit vel movet finis, ſumendo actionem : motionem pro actione & motione effectivè, h.e. â, quæ in rigore & ſpecialiter actio dicitur. Huic nim actioni ſimilem actionem, habet finis. Et ſic Metaphoricè dicitur agere, imitando ſcilicet qua- litercunque actionem cauſæ efficientis.

II. Quod *objicitur*? Finem & principium oppo- 12
i: bifariam poteſt intelligi. *Primò* per finē poteſt ntelligi, non cauſa finalis, ſed ἔσχατον ſive extremū, uô ſenſu terminus lineæ vel vitæ, vocatur finis li- neæ vel vitæ. In oppoſitione, ad hunc finem, prin- ipium erit inchoatio vel initium alterius, quod ibi terminatur, quomodo principium lineæ di- imus primū punctum, unde inchoatur tractus li- neæ. Et ſecundùm hunc ſenſum oppoſitio finis & principii non eſt ad rem. Nam neutra vox accipitur o modo, quo in horum doctrina accipi ſolet. *Alio* nodo principium & finem opponit Ariſt. 3. *Met.t.* . Sed ibi per principium non intelligit rem cōmu- nem omnibus cauſis, ſed ſpecialiter voce principii intelligit cauſam efficientem.

Quod *tertiò* objiciebatur, finem nec cauſam eſſe poſſe in eſſe intentionali, nec in eſſe reali, meliùs *ſolvetur* in ſequentibus, ubi hanc rem perſeque- mur, *Num.* 40. *ſeqq.*

II. *Quænam res agant propter finem?* 13

Hac in re ſupponendum eſt inprimis, quòd aliud ſit, eſſe propter finem, aliud, agere propter finem. Et multa quidem ſunt propter alios fines, quæ ta- men propter fines non agere dicūtur. De iis autem hunc ago, quæ *agunt* propter finem, ubi attingam ea, quæ in dubium venire poſſunt, miſſis aliis.

1. Quæritur ad hoc: *An nullum agens a- gat propter finem?*

Id affirmare tenentur ii, qui omnia caſu & for-

tuitò fieri existimant. Quæ sententia hic à n non est refellenda, nisi provocando ad cujusq; ex perientiam. Quilibet n. in se experitur, se ex c intentione & destinatione voluntatis aliquo fe veluti ad lectionem alicujus libri, ad audiendu liquem doctum virum, ad studendum Theolog Philosophiæ, &c. At intentio & Casus pugn Nam quæ secundum intentionem fiunt, non fi Casu & contra.

II. QUÆRITUR:

An agentia Naturalia agant propter finem

14 Per agentia naturalia hic non intelliguntur i niversum illa agentia, quæ sunt res Physicæ, sed lio modo agens naturale dicitur, quod opponi agenti voluntario. Sic ergò agentia naturalia su *primùm* ea, quæ animâ carent, ut Cœlum, Elem ta, Meteora, lapides, metalla, &c. *Deinde* sunt quæ animam quidem habent, sed tamen ratio carent, ut sunt plantæ, bestiæ, Zoophyta.

15 *Agentia naturalia agũt propter finem.* Hac in re summatim Aristoteles docet, talia gentia agere propter finem, ut est 2. *Phys. c.* 7. Per netq; huc: Quod natura dicitur nihil agere frust ab Arist. 2. *de part. anim. c.* 13. *&* 1. *de cœl. cap.* 4. Na frustra illud est, quod finem non habet. Un frustra non est, quod finem habet. *Sed* dubitat non levis est in hac sententia. Nam finis movet causat, secundum quod excitat desiderium in ag te, ex sui bonitate & amabilitate, ad se amandum acquirendum. Unde ex parte agentis videtur es necessaria *cognitio* finis. Ignoti enim sive incogni nulla est cupido. Rem prorsus ignotam amare nu lus potest, inquit Aug. *l.* 10. *de Trin c.* 1. *&* 15. *c.* 26. Anshelm. *in Monol c.* 48. aliiq; Atqui agentia natu ralia finem non cognoscunt, ut per se evidens est, i inanimatis rebus & plantis, quibus prorsus null vi

[a]utem complectitur duo. 1. Esse posterius, 2. Aliud
[p]rius, extraessentialiter afficere vel denominare.
[E]rgo quicquid aliud se prius extraessentialiter affi-
[c]it, id omne illius adjunctum est. Et proinde, quod
[a]b alio afficitur, id huic *subjici* dicitur. Ex quo sic
[p]atet, subjici aliter hic sumi, & aliter in doctrina
[p]ropositionū. Ibi enim subjici dicitur omne illud,
[q]uod in axiomate præponitur. Hic autem subjici
[e]st nihil aliud, quam substare alii, se à posteriori vel
[e]xtraessentialiter afficienti.

IV. Quænam res poßint esse Subjecta vel Adjuncta?

Hæc res quæ consistit in particularium quæ- 13
[sti]onum Explicatione, explicanda est, ut intelligi
[po]ssit latitudo hujus loci Dialectici. Ergo quæ-
[ri]ur.

I. An Substantiæ poßint esse Adjuncta.

Videtur quod non. Nam secundum Arist. *l. Ca-* 14
t. c. 5. Substantiæ non sunt in subjecto. At si non
[s]unt in subjecto, non sunt adjuncta. Deinde ad-
juncta Aristotelicis dicuntur accidentia. At absur-
dum est, Substantiam esse accidens. Nam acci-
dens & Substantia opponuntur contradictoriè.

Nihilominus in oppositum dicendum est, Sub-
stantias omninò posse esse adjuncta, ut patet *primò.*
Ex habitibus, qui sunt adjuncta rerum habituata-
[ru]m. Et tamen connotant substantiam. Sic arma
[su]nt adjunctum militis, vestis adjunctum hominis,
[au]rum adjunctum rei inauratæ. *Deinde* patet ex for-
[m]a, quæ substantia est, & tamen est adjunctū ma-
[t]eriæ, quæ proinde communissimè solet dici subje-
ctum, receptaculum *δοχεῖον* & formarum. *Tertiò* ha-
betur idem ex rebus locatis, quæ sunt adjuncta lo-
corum, Et tamen istæ sunt substantiæ. Et hoc con-

firmatur, quod in resolutione talium propo
num non possunt terminialiò referri, quam ad
jectum & adjunctum, ut adjunctum sit Subst
Tales propositiones sunt: *Miles est armatus.*
est vestitus. Forma est in materia. Anima est in co
Aqua est in spongia. Piscis est in aqua, &c. Quartò
Substantias esse adjuncta occupata clarum
quod multæ Substantiæ occupantur in obj
suis.

15. *Instantia.* Responderi potest: Cùm habitus enunciat
re habituata, tunc in habitu connotari duo, 1
pus adjacens, 2. Ipsam adjacentiam, Et hanc s
esse adjunctum, non illud, prout quidem de h
sentiunt Colonien. *in Hispan. tract.* 3 *Cop. Log. fo*
Respond. 1. Celebres Doctores existimant, h
esse, non adjacentiam, sed ipsum corpus adja
nempe Thomas *Opusc.* 48. Ægid. Roman. *l.* 5.
15 *q. unic.* Colleg. Conimb. *l. Categ. c.* 9. *q.* 3 *a.* 2 S
disp. 53. *Met. Num.* 3. aliiq;. Unde secundùm istos
rum est etiam substantiam posse esse adjũctum
accidens. Eam tamen opinionem satis confuta
doctrina Prædicam. *c.* 15. *n.* 6. seqq. R. 2. Resp
idem esse, adjunctum & accidens, quantum a
mnem significationem: Et per hoc habitum
dem non esse accidens, nisi prout significat a
centiam, Esse tamen posse adjunctum prout (
solùm adjacentiam, sed etiam) ipsum corpus a
cent significat. Id ex Conjugatis confirmatur.
substantia vel ipsum corpus adjacens adjung
Ergo est adjunctum.

16. Igitur ad superiores objectiones, Resp 1. Ad
steriorem, quâ dicitur idē esse accidens & adju
Accidens diversimodè sumitur, ut satis declara
in doctrina Prædicam. *c.* 6. *n.* 1. Substantia & a
dens opponuntur contradictoriè, quatenus a
dēs absolutè sumitur, & prędicamētaliter, quo

rum Substantia dividit Ens. Ita ea vox hic non sumitur, At quando accidens sumitur, ut sic dicam topicè, & intelligitur relativè, opponiturq; subjecto, tū substantia & accidens non opponuntur cōtradictoriè, sed sic Substantia potest esse accidens, i.e. adjunctum, ut superiora exempla ostendunt.

Ad priorem objectionem, Resp. 1. Si maximè 17
ulla substantia esset in subjecto, tamen adhuc pos- *Solvuntur*
t esse adjunctum: Nam adjunctum non necessa- *Objectiones.*
iò est in subjecto, sufficit si sit ad vel circa subjectum. 2. In subjecto esse bifariam sumitur. Latè otat qualemcunque inexistentiam in altero, Et sic ubstantiæ sunt in subjecto, veluti aqua in Spongia, Piscis in aqua. Strictè autem notat inexistenam talem, quæ opponitur τῇ ἀνθυπαρξίᾳ, subsientiæ per se, & solet aliâs dici inhærentia. Et hoc nsu intelligit Aristoteles substantias non esse in *Q. An substantiæ sunt*
bjecto. *in subjecto,*

Porrò hic dubium est; Si in subjecto esse dicatur *rigorosè lo-*
opriè, an tum adhuc in subjecto esse, possit con- *quendo?*
nire substantiis?

Igitur sic in subjecto esse dicitur, quod cum insit 18
n est pars rei, & omninò esse non potest nisi in *In subjecto*
a re, ut Aristot. definit. *l. Categ. c.* 2. ἐν ὑποκειμένῳ δὲ *esse quid sit?*
ω, ὃ ἔν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν. Et secundùm hanc significationem ejus od est in subjecto, Aristoteles negat substanas esse in subjecto *l. Categ. cap.* 5. §. 12. Et meritò: enim substantiæ sic essent in subjecto, essent acdentia.

In contrarium autem videtur esse. 1. Esse in alio 19
n videtur aliud esse, quam esse in subjecto. Nam n Accidens definitur Ens subsistens in alio, nialiud intelligitur esse, quam Ens non subsistens ubjecto. At esse in alio potest convenire sub-

stantiæ. Ita patet, recensendo modos, quibus E sunt in alio, quorum aliqui competunt substan Illi autem apud Arist. *l.* 4. *Phys. c.* 3. sunt hi, 1. Di aliquid in alio, ut pars in toto, sicut digitus e manu. 2. Sicut totum in partibus. Neque enin tum est præter partes. 3. Ut species in genere, u mo in animali. 4. Ut genus in specie, ut anim homine. 5. Ut in materia forma. Veluti anin corpore, (quæ est forma substantialis) vel calo est forma accidentalis) in igne. 6. Ut effectus in sa. Ut res est in suo fine. 7. Ut locatum in loco modum Aristoteles propriissimum vocat. H mnes modi inclusi sunt vulgatis versiculis:

Modi essendi in alio.

Insunt pars, totum, species, genus, utraq; forma,
Et quod productum est, finitumq; atque locatu

Ammonius & Simplicius nonum addunt mo quo aliquid est in tempore. 10 Arman. de Bell *tract. c.* 254. addit modum quo divinarum per rum una est in alia. Et secundum singulos ho dos apparet, substantias esse in alio.

Et confirmatur secundò, quod aliqui ist
20 modorum continentur sub definitione ejus est in subjecto, ante traditâ. Nam in illa defi ne in summa tria requiruntur, 1. Ut quod est i jecto, id sit in aliquo (quæ conditio est gene 2. Ut id non sit pars. 3. Ut non possit esse nisi la re. At hæ omnes conditiones conveniun modo, quo totum est in partibus. Item *s* modo, quo species sunt in genere. Item *quin* forma substantialis est in materia. Item *sext* do, quo effectus (materialis & adæquatus) causa. Item *septimo* modo, quo res finita est fine, inprimis si loquamur de fine ultimo *octavo* modo, quo locatum est in loco. Id dicendum est de modo *Nono* & *Decimo*.

21 Nihilominus Aristotelica sententia tene

uæ satis clarè ante confirmata est, quod scilicet
ubstantiæ non sint in subjecto.

Unde ad *primum* Respond. quod esse in alio (in omni significatione sui) non dicatur æquipollenter ad esse in subjecto. Proculdubio enim aliud est esse in alio ut in genere, vel specie vel causa, & ab eo quod est esse in alio ut subjecto, omninò sicut etiam ipsum genus, species, causa, &c. aliud sunt quā subjectum. 2 Famosè tamen *in alio* esse intelligitur de inhærentia, accidentibus propria quo sensu etiam usurpatur in definitione accidentis ut ad definitionem substantiæ exposui *in tract. de prædic. c. 5. num. 3. seqq.*

Solvuntur objectiones.

22 Ad *alterum* ut respondeatur, declaranda est definitio Aristotelica ejus, quod est in subjecto. I. Dicitur: In subjecto id esse dico: *quod cum insit.* ὃ ἔν τινι ὑπάρχον ... ἔν τινι. Hæc Phrasis in præsenti notat modum inexistendi, proprium (non Metaphoricum, vel Catachaeresticum) & Physicum sive naturalem, ut benè docent Conimbricenses *l. Categ. c. 4 q. 2 a 3.*

Declaratur definitio τῦ in subjecto esse.

II. Dicitur: *Non est pars.* Hæc Periphrasis ampliandа est sic, ut intelligatur neque esse pars essentialis ejus in quo est, neque pars essentialis alterius cum eo in quo est. Quodque hoc modo intelligendum sit, apparet. Nam 1. quod per partem intelligatur hic pars essentialis, clarum est ex eo, quod alioquin accidentia, quæ sine dubio sunt in subjecto, sunt etiam partes, sed accidentales. Dicimus enim aliquid compositum ex subjecto & accidente. At termini componentes latè dicuntur partes rei compositæ. 2. Quod intelligatur non solùm pars illa, quæ est pars ejus in quo est, sed etiam pars illa, quæ cum eo in quo est, est pars essentialis alterius; itidem clarum est. Nam quod alterius pars essentialis est, cū eo in quo est, hoc eo ipso indicatur esse ejusdem naturæ vel generis cum eo in quo

est. Nam Entia diversorum generum non possu
cōcurrere ad constituendum unum per se, sed sem
per faciunt Ens per accidens. At quod constituu
partes essentiales id est Ens per se.

3. Dicitur: *Et non potest esse in illa re.* Hæc part
cula bifariam intelligi potest. *Primò,* ut illud *in il*
re intelligatur cōfusè, hoc sensu, ut quod est in su
jecto, non possit esse nisi in aliqua re. Et sic hâc pa
ticulâ requiritur, ut quod est in subjecto non pos
non esse in subjecto, vel ut non possit per se subs
stere. *Secundò* potest intelligi distinctè, hoc sens
ut quod est in aliquo subjecto, non possit alibi es
quàm in illo subjecto, cui semel convenit, quomo
do calor ignis non potest esse extra ignem, figu
hujus rei non potest esse extra hanc rem, &c. Et pe
inde quidem est, quinam sensus horum accepteru
solùm, si ad posteriorem sensum intelligatur, addē
dum est, quod est in aliquo subjecto non posse ex
tra illud esse *idem numero.* Si enim loquamur de eo
dem specie aut genere secus est.

His expositis dico ad *secundam* objectionem, Pri
mum, Secundum, Sextum & Septimum modum
quibus Entia sunt in alio, Catachresticè contine
sub modis essendi in. Et per hoc excluduntur à defi
nitione ejus, quod est in subjecto per primam par
ticulam. 2. Rursus primus, secundus & tertius mo
dus excluduntur per secundam particulam. Nan
singula horum partes sunt, 3. Ille modus quo una
persona divina est in alia, excluditur per priman
particulam, in quantum ea requirit naturalem in-
existentiam. 4. Locatum in loco, & res in tempo
re existens excluditur, quod locatum potest non es
se in loco, & res in tempore. Illud quidem: si Deu
sistat aliquod corpus, & conservet in vacuo, quod
non minus facere potest, ac conservare hominem
in aqua vel piscē in aere. Hoc verò: si Deus quiesce
re fa

faciat cœlũ. Nam cum res dicuntur eſſe in tempre, tum id intelligitur de tempore extrinſeco. im loquentes de tempore intrinſeco, non dicis res eſſe in tempore, ſed eſſe temporales h.e. due ſucceſſivè, &c. Aliâs notavi ex Latina verſione, catum excludi per hoc quod dicitur *inſit*. Nam ca tum non ineſt loco. Sed Græcus textus habet ἀρχον ἔνδν: exiſtens in aliquo, quod ſic locato nvenit.

II. *An Accidentia poßint eſſe ſubjecta?*

Non quæritur nunc de ſubjecto occupante. Id 24
im dubium non eſt, quod accidentia poſſint eſſe *Formatus*
jecta, quomodo ſonus objicitur auditui, color *ſtatus.*
ul, aliæque qualitates tactus objecta ſunt. Sed primis quæritur *de ſubjecto inhæſionis.* An ſcilicet accidentibus poſſit inhærere aliud accidens, un. removetur etiam ab hac quæſtione exemplum loco, qui accidens eſt, & tamen eſt locati ſubjeim. Atque ſic (loquendo de ſubjecto inhærentiæ) etur Ariſtoteles dixiſſe accidentis non eſt accias. ἐ μὴ συμβεβηκότ@ συμβεκηκὸς. 4. *Metaphyſ. tex.* 13. 14. Addit autem Ariſtoteles εἰ μὴ ἄμφω συμηκε τ' αὐτῷ *niſi ambo accidant eidem.* Ex quo prim ſequitur: accidentia poſſe eſſe ſubjecta aliorũ identium, cum ſcilicet utraq; horum accidunt em ſubſtantiæ. Sic ſuperficiei (quæ eſt quanti & ſic accidens) accidit ut ſit alba vel nigra, qui lores ſunt accidentia, ſed illa ſuperficies & illi lores accidunt eidem corpori.

Cæterum hæc inprimis quæſtio eſt. *An cùm ac-* 25
ns convenit ſubſtantiæ, mediante alio accidente, an *Senſus quæ-*
illud accidens etiam inhæreat huic accidenti, ſic, ut *ſtionis.*
verè ſit ſubjectum inhærentiæ, an vero ſolũ ſit diſpo- *ſubſtantiæ, propter quã intervenientẽ ſubſtantia re-* *at illud accidens?* Veluti ut color nõ dicatur inhę-

rere in superficie tanquam subjecto, sed ut solū superficies vel quantitas substantię sit conditio, cujus interventu corpus sit coloratum. Ubi in utramque partem variæ sunt sententiæ, ut videre est ap Suarez *disp. Met* 14 *s*. 4.

26 *Decisio quæstionis.* Igitur dicendum est pro resolutione quæstion *Posse omninò etiam accidens recipere in sese acciden alia, ut hæc in eo hæreant.* Id ita esse apparet I. de su perficie & colore, Nam quod color revera inhære in quantitate, & quantitas nō solū sit dispositio su stantiæ, qua mediante recipiat colorem, appar quia colori convenit extensio. Sed extensio nō p test cuiquam competere, nisi vel sit ipsa quantit vel habeat quantitatem, quomodo corpora hab extensionem, vel sit in quantitate, quomodo ac dentia habent extensionem. II. Idem probatur habitibus, qui necessariò recipiuntur proximè potentiis & non in forma, vel substantia. Nam j vant potentias ad operandum, id autem nō faciu nisi per seipsas, E. informant ipsas potentias ade que in iis recipiuntur. Qua ratione etiam Suarez titur *Cit. disp.* 14 *s*. 4. *n*. 7.

27 *Objectiones.* Duo videntur hic objici posse. 1. Quod ac dentis possit esse accidens, etiam cum non am accidunt eidem. Veluti est de quantitate Math matica. Hæc enim abstracta est à subjecto, sive m teria, & tamen habet accidentia, veluti æquali tem, inæqualitatem, &c. II. Si accidentia possu in se recipere accidentia, Ergo sic substant accide tibus. At substare accidentibus convenit substa tiæ, imò substantiam facit. Dicitur enim à su stando (accidentibus.) Unde per hæc non rem nebit discrimen substantiæ & accidentis.

28 *Solvuntur.* Respondeo, *ad primum* bifariam. *Primò* dici p test intelligi illud (*Accidentis non est accidens, nisi a bo accidant eidem*) de Physica inhærentia, qualis li

et revera est in mundo & natura. Ut accidens vero non possit hærere in alio accidente, nisi ambo accidant eidem. Tale quid autem non est in quantitate Mathematica. Nam quantitas Mathematica sic, hoc est, cum tali abstractione, non est in rerũ natura. Sed cum est in rerum natura semper hæret materia sensibili. *Secundò* addi potest, etiã quantatem Mathematicam non posse abstrahi à materia, vel subjecto omni, sed solùm à materia sensili. Materia autem intelligibilis, à qua quantitas Mathematica non abstrahitur, sufficit ad hoc, ut accidentis non sit accidens, nisi ambo accidant eidem. Sic enim quantitati convenit æqualitas & inæqualitas, Et utraque eidem materiæ intelligibili.

29 *Ad secundum*, Respondeo: Cum accidens alii accidenti inhæret, tum tamen illud accidens non est subjectum primum. Primum igitur subjectum semper est substantia. Et per hoc satis differt Accidens à substantia, quod substantia potest ultimo substare accidentibus, accidens autem nequaquam. Cæterùm notatio illa substantiæ (ut dicatur à substando) non est adæquata. Unde sunt aliquæ substantiæ, quæ accidentibus non substant. Et aliqua non sunt substantiæ, quæ accidentibus substant. Et hinc in genere à notatione non solet duci necessarium argumentum.

III. *An non Ens possit esse alterius subjectum vel adjunctum?*

30 Vulgata est propositio: *Non Entis nulla sunt accidentia, nulla qualitates, nulla operationes.* Ea vera est. Nam non possumus apprehendere rationem subjecti vel adjuncti, aliter ac sub ratione Entis. Subjectum videlicet apprehendimus, tanquam alii substans. Adjunctum, tanquam formam, quæ det aliquod esse (accidentale) subjecto. Atque sic impli-

catio videtur esse, si subjectum aut adjunctum a quo dicatur non-ens, cum ex dictis appareat, subjectum & adjunctum esse differentias Entis solùm sunt tamen aliqua observanda, quod commodè fiet si solvamus objectiones ponendas.

31 *Objectiones.* I. Objectum comprehenditur sub subjecto. At illud potest esse non Ens. Sic intellectus occupatur in cognoscendis privationibus & negationibus quæ sunt non Entia. Logica etiam occupatur in omni Ente & non Ente. II. Argumentor hinc specialius. Cùm Logica dicitur occupari in omni Ente & non-Ente, tum id non intelligitur aliter, quàm quod formæ sive notiones Logicæ, possint applicari omni Enti & non Enti, vel quod istis istæ formæ indui possint. Consequens ergò est, ut hoc ipso etiam subjectum & adjunctum, quæ notiones Logicæ sunt, sint applicabilia non-Enti. III. Quæ finguntur, non sunt. Longè enim differunt fingi & esse. Et tamen quæ finguntur habent accidentia. Sic Chimæra, quæ fingitur, habet quantitatem & figuram & actiones ut Homerus *Iliad.* 7. ait.

Πρόσθε λέων, ὄπιθέν τε δράκων μέσση τε χίμαιρα
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Hoc est:

Ante Leo, post autem Draco, média autem Capra, magnam spirans ignis vim ardentis. Et sic in aliis.

32 IV. Res futuræ, ut Eclipses sequentis anni, nōdum sunt & tamen jam dum habent adjuncta & operationes etiam, hoc ipso, quod efficiunt sui notitiam in mente prævidentis, & sic in aliis.

V. Privationes sunt non Entia. Et tamen sunt adjuncta eorum, quibus naturâ convenit habitus. Quod si adjuncta non sunt, quæro, quale sit axioma cum dicitur: *Bartimæus est cæcus Irus est pauper.* &c. Hæc argumenta si solvantur, plana erit quæstio proposita.

Est

Eft autem præfciendum, quod differenter lo- 33 *Obfervãda.*
endum fit de fubjecto occupante five objecto, & *Non Ens, quomodo poffit effe objectum.*
: fubjectis cæteris. Ergò non ens non poteft ef-
objectum, primariò fcilicet & per fe, poteft ta-
en per accidens & fecundariò effe objectum,
mpe ut per juxta pofitionem ad Ens intelliga
r per remotionem Entitatis. Atque hoc fenfu
fteriori intellectus & Logica occupantur in
on-Ente, & Logica non-Enti induit formas fuas,
r fimilitudinem videlicet ad Entia. Atque fic in
mma abfurdum non eft, aliquod non-ens effe
bjectum vel objectum fecundarium & per acci-
ns. De fubjectis cæteris autem alia limitatio fa-
enda eft.

Igitur de rerum fictarum adjunctis refpondeo 34 *De rebus fictis.*
fariam. 1. Si in r gore loquamur, res illæ non ha
nt adjuncta. Sicut enim ipfæ non funt, fed fin
ntur folùm, ita etiam non habent adjuncta, fed
guntur habere. 2. Si tamen, ἐν πλάτει loquendo,
mitterentur habere adjuncta, tunc etiam admit-
nda eft hæc propofitio: Quod eft verè non Ens, e-
s etiam verè non eft fubjectum vel adjunctum.
urfus quod quidem eft non Ens, fed tamen fi-
um ut Ens, hujus etiam fictum fubjectum & ad-
nctum eft.

Ad quartum, Refpondeo accuratè loquendo res 35 *Ens bifariã fumitur.*
turas nõ effe non-Entia. Hic tamen advertendũ,
ns bifariam fumi. Aliquando intelligitur partici-
aliter, & tum, (ficut alia participia connotãt actũ
currens eft, qui actu currit, fcribẽs, qui actu fcri-
t, dicens, qui actu dicit fic etiam) Ens connotat a-
um. Eftq; fic Ens, quod habet actũ effendi, vel eft
ẽ quod exiftens. Et hoc fignificatu res futuræ nõ
nt Entia. Aliter Ens fumitur nominaliter, quę trã-
ndẽtalis ejus fignificatio eft. Et fic Ens abftrahit
ab eo,

ab eo, quod est actu vel potestate. Estq; adeò E
non solùm id, quod nunc actu existit, sed etiã qu
est possibile. Est autem possibile id, quod est & la
in suis causis. Ex dictis patet adjuncta rerum fu
rarum, non esse adjuncta Non Entium.

36 *Ad quintum* dico: Privationes esse adjuncta p
ἀναλογίαν & similitudinem ad habitus. Est enim p
vatio εἶδός πως, quodammodo habitus per Arist.
Phys. c.8 t 75. & l.5. Metaphys. 17. Et propter hanc
ναλογίαν Logicus etiam dicit privationes esse a
juncta.

IV. *An Deus sit subjectum?*

37 Quæritur: An Deus possit esse exemplum su
jecti, subjecti, inquam (non occupantis sed) inh
rentiæ vel adhæsionis. Quæro autem de duobu
1. An eorum attributorum, quæ idem sunt cum e
sentia divina, adhuc tamen Deus possit dici subj
ctum, veluti omnipotentiæ, omniscientiæ & cæt
rorum, 2. Deinde, An sit subjectum Deus vel fili
Dei, respectu humanitatis assumptæ? De singu
videndum.

1. *An Deus sit subjectum attributorum, quæ realiter eadem sunt cum ipso?*

38 Suppono inprimis ex Metaphysicis Deo non c
venire accidentia, quæ in eo sint, sed attributa, q
in Deo dicantur identificari cum essentia divina
gitur hæc quæstio resolvenda est sic, sicut illa: A
Ens habeat affectiones? Vel: An Ens sit subjectu
suorum attributorum? Nam & hæc attributa re
liter ab Ente non differunt, differunt solum, qu
connotant aliquem respectum vel negationẽ, qu
non indicantur voce Entis. Sic Ens & bonum rea
ter idem sunt, solum differunt, quod bonum imp

c

at respectum ad appetitum vel voluntatem, qui rimo non significatur voce Entis. Sic & unum reater idem est cum Ente, & solum differunt, quod num implicat negationem h.e. indivisionem, quę rimò non significatur voce Entis. Ad eum modum st etiam in divinis attributis. Hæc realiter eadem unt cum ipso Deo, differunt tamen, quod hæc etim connotant aliquid expressè non significatum oce Dei. Sic omnipotentia significat essentiam dinam, sed cum hoc respectu quatenus scilicet refertur ad objectum possibile vel factibile; Omniscientia, quatenus respicit objectum cognoscibile & sic in cæteris.

Igitur Logicè Deum dici posse attributorum suorum subjectum, & Ens suarum affectionum, patere potest, ex aliquibus signis. 1. Quia attributa ista de Deo, sicut affectiones Transcendentes de Ente *demonstrantur*. At quod demonstratur non concipitur aliter quam adjunctum, nec de quo fit demonstratio concipitur aliter quam subjectum. Antecedens patet. Nam de Deo demonstramus quod sit immortalis, Ens perfectissimum, immensus, & sic in cæteris. 2. Quia axiomata, quæ ex hac materia fiunt, non possunt aliter resolvi, quam ex subjecto & adjuncto. Veluti: Deus est omnipotens, Deus est omniscius, Deus est immensus. Quorum argumentorum hic est dispositio; si non est dispositio subjecti & adjuncti? Alia mitto. 39 *Decisio.*

Duo sunt, quæ *objici* possunt. 1. De ratione adjuncti est, ut subjectum sit extra essentiam ejus, quemadmodum risibilitas non est homo, & mobilitas non est corpus. Ita patet, quia adjunctum definitur mentione subjecti solum ἐκ προσθέσεως per additionem vel appositionem alicujus extranei, vel extraessentialis, ut Arist. docet *l. 7. Met. cap. 5. t. 18. &* 1. *post. cap.* 18. *t.* 35. At talia non sunt attributa divina. 40 *Object.*

Sunt

Sunt enim realiter eadem cum ipsa divina essenti ut nunc supponimus.

41 2. Si Deus esset subjectum suorum attribut rum, tunc Deus esset compositus, nempe ex subj cto & adjuncto. At hoc est absurdum.

42 Solutiones. *Ad primum* respond. Aliud esse, esse verum Acc dens, vel affectionem propriè dictam, & aliud, co cipi vel explicari per modum adjuncti vel affectio nis, ut in attributis Entis notavit Suarez *disputat.* *Met. s.1. num.* 5. Igitur quod verè est accidens vel ad junctum, extra ejus rationem debet esse subjectu At secus est in iis, quæ solum explicantur per mo dum adjuncti, sicut affectiones Entis etiam impli cant Ens, ut prius dictum, & tamen explicantur pe modum affectionum vel adjunctorum.

43 *Ad secundum* dico: Etsi Deus sit subjectum suo rum attributorum, non tamen hinc fit in eo com positio ex subjecto & adjuncto vel accidente. Ho ipso, quia illa attributa sunt realiter eadem cum Deo. At termini componentes debent esse termin realiter distincti. Rursus simile est exemplum de af fectionibus Entis. Nam neque hæ faciunt compo sitionem cum vel in Ente, quia illud realiter inclu dunt. Si enim facerent compositionem in Ente transcendenter sumpto, tum simplicissimum non posset dici Ens. Ens enim involveret compositio nem, simplicissimum autem removet omnem compositionem.

3. *An Deus sit subjectum humanitatis?*

44 Intelligitur hæc quæstio de persona Christi. Estq; ante omnia animadvertendum, vocem Dei hic bifariam intelligi posse, vel enim intelligitur ut Concretum personæ, estque idem quod Christus vel Messias, quod est nomen significans duas natu-

ras,

as, ut docet Damascen. *l.3. de Orthod.fid.c.3.* & Au-
ustin. *in psal.* 44. vel intelligitur ut Concretum di-
inæ naturæ, veluti cum dicimus Christus est De-
s & homo. Et hoc posteriori modo aliqui dicunt,
eum esse subjectum humanitatis. Et rursus: De-
m h.e. Christum vel suppositum personale esse te-
m (non subjectum) cujus pars sit humana natura.
e utroque videndum.

1. *Natura divina & humana possunt quodammodo* 45
rtes dici persona τ͂ λόγου. Ita communiter nostri
ocent, qui distinguunt inter λόγον ἁπλοῦν & σύνθετον
mplicem & Compositum, Simplicem ante incar-
ationem, Compositum post incarnationem. At
ompositum non est quod partes non habet. Par-
s ergo erunt naturæ distinctæ τ͂ λόγου. Deinde fa-
t huc similitudo, quâ Patres utuntur ad describē-
am unionem personalem, quæ sumpta est ab ani-
a & corpore, quæ partes sunt compositi. Sic Justi-
us Martyr. *in expos. fidei. tom 3.f.18.* Congruens ex-
mplum dicit, quod sumitur ab anima & corpore,
l illustrandam unionem personalem. Et Athanas.
Dial. de Trinit. & in Symbolo, sicut anima rationa-
s & caro, unus est homo, ita Deus & homo unus
t Christus. Vide etiam Augustin. *Epist.* 57. Imò a-
ertissimè naturas istas partes dicit Damasc. *libr.3.*
Orthod.fid.cap 4. Sic & Patres alii. Et Fonseca *l.*
*Met.c.8.q.7.f.2.f.*560. Thomas *3.part.q.2.a.* 4. Lō-
ard. *l.3 d.6.* & Philosophi ac Theologi alii.

Naturæ potes sunt personæ.

Dixi autem *Quodammodo*, quia sunt aliquæ im- 46
rfectiones, quæ significantur voce partium, quæ
aturis istis Christi non conveniunt. Veluti quod
mnis pars est aliquid incompletum & imperfe-
um, item quod partes habēt distinctionem à to-
. Et cum hac conditione intelligendus est etiam
amascenus, Duas naturas, inquit Clichtophæus,

com-

Commentator Damasceni, *l. 3 de Orthod. fid. c. 4.*
cat Damascenus partes ἀναλογίᾳ, quod quemadm
dum partes inter se diversæ uniuntur in toto, ita
jusmodi duæ naturæ in uno supposito. Illarum
men naturarum non est compositio in Tertio,
simplicissima unio.

47 Hanc tamen sententiam oppugnat Goclen
part. 3 Miscell. Theolog. pag. 206 seqq. & disp. 6. Col
Theolog. consect. 4. & inprimis Goslavius Antitri
tarius *l. 3. contra Keckerm.* (qui duas naturas par
posse dici Christi tradit *l. 3. System. Theolog. c. 2. p.*
Et System. *Log. l. 1. c. 32.*) *c. 5. p.* 145. Sexcenta, *inquit,*
gumenta sunt, quibus hic error tollatur. Ponit a
tem solum duo 1. Sequitur, *inquit*, Christum per
nam non necessariò habuisse humana naturâ n
assumpta. Totum enim non est nisi partibus co
stitutis & positis, 2. Homo de Christo non præ
cabitur, ut nec Deus. Pars enim non prædicatur
toto. Hac posteriori ratione utitur etiam Gocle
us *citato loco.* Additque Goclenius *tertiò*, si huma
tas esset pars personæ Christi, esset pars verbi. It
4. Summè simplex (ut Deus) non potest cum a
subire compositionem & constitutionem. Ac
hanc quartam rationem etiam usupat Beza *Resp*
ad Colloq. Mompelg. p. 119. Ubi tamen postea fate
posse naturas partes vocari ἀναλογίᾳ, verbis, supp
so nomine descriptis ex Clichrophæo quæ ante
lata sunt.

Goslavii Antitrinitarii object.

48 Ad *primum* respond. negando consequentia
Sæpe enim contingit, ut pars sit quod toti cõstit
additur. Sic dens est pars animalis, qui accedit
adnascitur animali producto. Sic & cornua, p
plumæ in animalibus. Et in summa, quicquid
quiritur in accretione, veluti est pars superior ar
ris, id pars est, & tamen accedit arbori habenti e
Facitque huc similitudo veterum, qui hanc rem

Solvuntur objectiones.

cla

larabant similitudine sumpta à surculo vel ramo, ui inseritur vel implantatur stipiti. Iste est pars otius arboris post insitionem, quæ tamen ante abebat etiam esse.

Ad secundum resp. negando, quod partes nun- 49
uam possint enunciari de toto. Fallitque in uni-
ersum de partibus, quę extra unionem faciũt pe-
uliaria supposita vel personas, ut diffiteri saltem
on debet Goclenius. Carolstadius n. istam pro-
ositionem, Christus est homo, comparavit cum
la, Minotaurus est homo. Nempe in hoc uniun-
ir natura humana & taurina. Hinc ergo dico:
Iinotaurus est taurus, & Minotaurus est homo.
c in Tragelapho uniuntur natura cervi & hirci.
t inde dicimus: Tragelaphus est cervus, Trage-
phus est hircus. Hæc exempla non ideò affero,
uasi propositionem personalem velim his æqua-
, sed solùm ut appareat, partem quandoq; enun-
ari nomine substantivo de toto. Semper autem
cogitandum est, solum naturas vocari partes
uodammodo.

Ad tertium resp. Negando consequentiam. Alia 50
nim relatio est humanæ naturæ ad Deitatem, alia
d personam. Alioquin etiam inferam, si humana
atura est adjunctum divinæ naturę, est etiam ad-
inctum personæ; Absurdum.

Ad quartum similiter resp. solum quodammodo 51
artes vocari naturas Christi. Quod a. ad hoc, ut
uodammodo pars sit, Dei simplicitas, nõ obstet,
atet ex hoc ipso, quia eo nõ obstante unitur per-
onaliter cum alio. At hoc ipsum (uniri cum alio
ersonaliter) indicat naturam divinam esse alte-
um terminum unitorum, unde involvitur qua-
cunque ratio partis.

II. Natura humana in Christo non debet dici divi- 52
næ naturæ adjunctum. Hæc propositio considerat

Natura humana n. n est divina adjunctum.

naturas Christi ad invicem, intenditurque n
declaratio illius quod principaliter quæritur.
est ea propositio contra Goclenium, qui adj
ctum vocat, *par. 1. probl. quæst.* 41. & *par* 3. *Con*
ver. Theol. p. 222. 228. ex Schegk o *in Collegio Th*
d. 6. consect.

53 Contrarium autem tenent Dn D Mentzerus
2. *tom.* 1 *Giess. h.* 71. Dn. D. Meisnerus *in Philos. s*
s. 1 *q.* 4. *p.* 113. Chemn. *l. de duabus naturis in Chris*
6 *p.* 35 *Col.* 2. adde Thomam 3. *p. q.* 2. *a* 6. Sunt

Rationes illius sententia.

hujus negationis fundamenta firmissima. 1. Si h
manitas esset adjunctum λόγȣ tum λόγος non p
set dici homo, sed humanus. Adjunctum enim n
prædicatur de subjecto nomine substantivo. Ind
que ex posita sententia sequitur παράστασις Nesto
ana, quam rem non solum nostri Theologi urge
sed etiam Thomas *citat. loco d.* Alia opinio, *inqu*
incidit in errorem Nestorii, quarum, ad hoc, qu
posuit unionem accidentalem. Non enim diff
dicere, quod verbum Dei unitum est homini Ch
sto, secūdum inhabitationem sicut in templo su
quod dicebat Nestorius: & dicere, quod unitu
fuit verbum Dei homini secundum induitione
sicut vestimento.

54 2. Si humanitas est adjunctum λόγου. E. vel i
hæret vel adhæret ei. Alius n. modus adjuncti di
non potest ulla specie. At nō inhæret. Nam hic m
dus adjunctionis convenit solis accidentibus n
substantiis. E. erit adjunctum adhærens. Id a. n
potest aliter declarari, quam exemplo vesti, a
morum & similium, quæ adhærent homini. At
h. s. est παράστασις vel παραχώρησις, nulla περιχώρησ
E. aut dicendum est inter naturas Christi nulla
esse περιχώρησιν, quod absurdum est, aut non esse a
teram alterius adjunctum adhærens. Et proind
nec adjunctum ullo modo.

3. Sub

3. Subjectum non est in suo adjuncto. At λόγος 55
tin carne. E. λόγος non est subjectum carnis. Pro-
ositio patet. Nam esse I N circumscribit relatio-
em quam adjunctum habet ad subjectum, non
iam subjectum habet ad adjunctum. Ass. patet,
ultis textibus scripturæ *Col* 1. *v.* 19. & *c.* 2 *v.* 9. I N
so habitat omnis plenitudo Deitatis. Item 1. *Ioh.*
v. 3. Jesus Christus venit E N *σαρκὶ*. Item, Deus
anifestatus IN carne. Et propter has locutiones
rnem patres vocarunt δοχεῖον (quæ vox valde vi-
na est nomini subjecti. Ita n. dicimus materiam
e δοχεῖον sive receptaculum, seu subjectum for-
æ) τοῦ λόγου. Epiph. *in Ancorato* vocat δοχεῖον σοφίας
, θεότητος. Et Cyrillus hoc sensu ait *in epist. Syno-*
a. Verbum in natura humana talem sibi habita-
onem fecit, qualem & anima hominis habere
ditur ad proprium corpus.

Nunc solvendæ sunt *objectiones*. Goclenius sic 42
umentatur *part.* 1 *probl.* 4. Caro est adjunctum
ου, qui accessit λόγῳ. Respond. Negando Conse-
entiam. Multa enim accedunt aliis præexisten-
us, quæ adjuncta non sunt. Sic guttula, vel to-
fluvius accedit ad nostrum Lanum. Et tamen i-
vel iste hujus adjunctum non sunt. Faciunt huc
am exempla allata in solutione primi argumen-
Goslaviani.

Objectiones Solvuntur.

Instas: Quod advenit Enti in actu est accidens 57
qui natura humana advenit λόγῳ in actu existē-
., est accidēs. R. 1. Per *accidens* in ista regula non
elligitur accidens Topicū (ut sic loquamur, h.e.
unctū, sed accidens prædicamētale, quale quid
tasse nemo dicet esse humanā naturā. Unde re-
a ista nō est ad propositū. 2. Illa regula nō caret
eptionib. Anima accedit corpori misto Et tamē
est accidens, sic & in exēplis aliis in hac quæsti-
recensitis, Limitatur a. bifariam. 1. Quod adve-

Axioma. *Quod advenit Enti in actu, id est accidens.* Explicatur

nit Enti in actu, est accidens, nisi illud Ens actu
aptum sit ut perficiatur alio actu perfectiori. Et
anima accedens corpori misto nō est accidens. V
de Perer *l. 7. de natura.* 22. & Fonsec. 5. *Met. c.* 8 *qu*
s. 5 *pag.* 554. 2. Quod advenit Enti in actu est ac
dens, nisi trahatur in communionem illius esse.
ergo verbo Dei, quod ab æterno habuit esse co
pletum secundum hypostasin, advenit humana
tura sicut corpus assumitur ad esse animæ, sed t
quam ad unum esse, prout est hypostasis. Et sic h
mana natura non est accidens λόγου. Vide Tho
3 p. q. 2. a. 6.

58 *Deinde* objicitur: Quod Patres dicunt λόγου
duisse se carne. Et carnem esse veluti *vestem* λόγο
tem, quod in *Epist. ad Heb.* 10. *v.* 20. Caro Salvat
appellatur *velamen.* Resp. 1. De loco ad Hebr
diversæ sunt sententiæ. Scio aliquos carnem vo
re velamen respectu divinitatis. Alii tamen in
pretantur velamen dici per Metaphoram, quia
illud velum, per quod licet ingredi in sancta
ctorum h. e. ad vitam æternam, factâ similitu
ad velum Veteris Testamenti. Sed hac in re
moror. 2. Igitur resp. Carnem vocari velamen
vestem divinitatis per similitudinem. Similit
autem non efficit, ut vere humana natura hu
relationem hanc ad divinam naturam, ut si
junctum adhærens. Vocatur igitur vestis & v
men, quia divina natura in se inconspicua, tect
humano corpore visibili.

V. An Locus sit subjectum rei locatæ?

59 Ramus ait locum esse subjectum rei locata
Dial. c. 10. Quod aliis non placet. Arist. n. in
Phys. numerat locū inter affectiones corpori
turalis. Affectiones autem sunt adjuncta. Loc
gitur erit adjunctum corporis naturalis. Mih

P

rimis observandum videtur hic nomē loci, ut sic, nō prædicari de re locata, sed sub nomine alio. Dicimus ergo: *Corpus est locale.* Item *Corpus est locatum.* Item. *Corpus est in loco.* Hæ locutiones non sunt locutiones ejusdem generis, quantum ad præsentem quæstionem attinet. 60

Ergo hæc prædicatio *Corpus est locale* facit locum adjunctum corporis. Et id quidem internum sive inhærens. Nam localitas est nihil aliud, quam aptitudo, ut aliquid docetur. Illa a. aptitudo est adjunctum quantitatis, sicut & aptitudo ut aliquid dividatur, vel ut proximè aliquid alicui sit æquale aut inæquale. Proveniunt enim hæ omnes quantitatis affectiones ex extensione, quam formaliter causat quantitas. 61

Deinde hæc prædicatio 1. *Corpus est locatum,* itidem facit locum adjunctum corporis. Et id quidē externum. Nam locatum dicit talem denominationem ad corpus, qualem denominationem dicit habitus ad rem habituatam. Ergo similes sunt locutiones. Corpus est locatum. Homo est armatus. Homo est vestitus. Poculum est inauratum, ut ostendi in Introd. *Log. c. 7. n. 27. in Comm.* Habitus autem est aliquid extrinsecum. E. & Locus est aliquid extrinsecum, h. e. utrumque est adjunctum Externum. 62

Deinde hæc prædicatio: *Corpus est in loco.* Potest habere duplicem sensum. *Primò* ut corpus sit in loco, in quantum locus est aliquid circūmdans corpus. Et hoc sensu idem valet ista propositio cum ista: corpus est locatū. Et proinde sic adhuc locus est aliquod Extrinsecum adjunctum corporis. *Secundò*, ut corpus sit in loco, quatenus locus aut corpus locans, aut superficies ambientis (rem locatam) recipit rem locatam ad se. Et sic apparet locum esse subjectum. Subjecti enim est recipere aliud ad se.

V. Tempus sitne Subjectum an Adjunctum.

63 Tempori à Poetis & Oratoribus solet efficientia tribui ad res producendas. Unde consequenter illis tempus est efficiens. Id tamen nunc nō quærimus, An accuratè dictum sit, sed quærimus solum de respectu temporis, quem habet ad res (non producendas sed) sibi, ut sic dicam, coexistentes. Mihi videtur hic distinguendum esse. Tempus aliud est intrinsecum, aliud intrinsecum. Illud est cujusq; corporis duratio, quam haberet etiam quiescente aut non existente Sole. Hoc igitur tēpus est adjunctum rei durantis. Extrinsecū a. est motus cœli qui mensurat durationes intrinsecas rerū, unde ex proportione ad istum, dicitur aliqua res diurna, mēstrua, Annua, &c. nempe diurna, quæ durat sole semel ad idem punctum cœli reverso. Menstrua, quæ durat sole peragrante omnes gradus alicujus signi Zodiaci, Annua, quæ durat sole peragrante omnia signa Zodiaci. Ergo cum sic res dicuntur esse in tempore, respiciendo ad tempus extrinsecum; dicendum est idem quod dicebatur de eo: Corpus est in loco, nempe secundum diversos sensus, in tempore esse, describit vel adjunctum vel subjectum.

Alia Quæstio.

64 Solet hic inquiri, an Loci & Temporis doctrina sit Logica, quæ judicari potest ex alia simili de motu superius tractata *cap. 7. num. 21.*

VI. De Subjecti & Adjuncti divisionibus & pertinentibus ad eas.

65 Primò: *Subjectum est inhæsionis, adhæsionis vel occupans.*

Ad intelligendum quid sit subjectum inhæsio- 66
sciendũ est, Inhæsionem trifariam dici. 1. Inhæ- *Quod subje-*
opponitur τῇ ἀνθυπαρξίᾳ per se subsistentiæ. Sic *ctum inhæ-*
dens definitur Ens inhærens in alio. Ubi voce *sionis.*
hærendi distinguitur accidens à substantia, cui
petit per se subsistere. Inhærere 2. hic latè sumi-
, ut in doctrina accidentis exposui, estq; idem,
od substantiam extraessentialiter afficere, sive id
(specialiter sumendo vocem) inhærendo sive
hærendo, seu quocunque modo alio. Accidens
nim comprehendit etiam habitum & actionem,
ibus alias specialius dicta inhærentia non con-
nit. Unde hæc significatio non est hujus loci. 2.
bjectum inhæsionis opponitur subjecto deno-
nationis. Estque tum subjectum inhæsionis i-
m quod subjectum informationis. Proindeq;
nihil aliud quam pars compositi alicujus, cui
mò convenit aliquod adjunctum, ejusque cau-
convenit composito, quod (compositum) tum
atur subjectum denominationis. Ita anima est
bjectum inhæsionis respectu doctrinæ. Homo
em est subjectum denominationis. Et hæc si-
ficatio etiam non pertinet ad superiorem defi-
ionem. Nam subjectum denominationis quod
catur, est etiam subjectum inhæsionis, ut hic su-
mus eam vocem. Nam doctrinam etiam ad ho-
nem (& non solum ad animam) referendo, in-
ret ei, non adhæret. 3. Igitur subjectum inhæsio-
opponimus subjecto adhæsionis. Et sic subje-
m inhæsionis appellamus, quod recipit adjun-
m intra se, ut quasi substantiam suam permeet.
que tale adjunctum intrinsecè conjungitur
o subjecto, illudque informat, & proinde rectè
est dici adjunctum *internum*. 67
x his clarum est, quid subjectum adhæsionis di- *Subjectum*
ebebat, nempe illud cui intrinsecè conjungitur *adhæsionis.*

adjunctum, ut est Homo respectu vestium, armo-rum. Sunt hic duo observanda. I. Cum adhæren dicimus, non intelligi illud solum, quod secūdun sensum & apparenter extrinsecus cum subjecto cō jungitur, sed intelligi generatim, omne illud quo quavis ratione extrinsecus alii conjungitur. Sic ad junctum adhærens officio Magistratus sunt one ra, invidia, obtrectationes &c. II. Observandun est: Aliquos distinguere adjuncta adhærentia circumstantibus. Et adjunctis circumstantibus an numerant tempus. Nihilominus commodè sub u no vocabulo adhæsionis etiam circumstans in telligi potest, ut patuit.

68 *Subjectum occupans.* Denique subjectum occupans sive objectū vo catur, in quo occupatur adjunctum. Sic studio objectum sunt artes & libri, visus objectum sun colores. Auditus objectum sunt soni & sic in ali exemplis, quæ in Theorematibus posita sunt. U uum hic explicandum est.

An objectum rectè referatur ad locum Subjecti?

69 Videtur quod non. Videturq; potius causa ess Cōvenit enim objectis causalitas, eo ipso dum d cuntur v.g. objecta sensilia *movere* sensus. Et Ari *l.2.de anim.c.5.* ait: Sensum pati & alterari à sensib li. Et hinc aliqui potentiam sensitivam dixeru solum esse passivam, transcribentes omnem oper tionem objectis sensilibus. Ita sensit Venetus *summ.de An.c.*10. Niph *in lib de sens.agente*, aliiq plurimi. Consule scriptores de Anima & Interp Arist *ad 2.de anim.c.5.6.*

70 Hac in re dicendum est per distinctionem: ob jecta (potētiarum activarum, secus enim est de o jectis disciplinarum, quæ activitatem non vide tur habere) posse dici causas & etiam esse subjecta

Habe

Habent enim talia objecta duo officia. 1. Excitare potentias activas ad actus. Hoc respectu sunt causæ, ut rectè collectum est in prioribus. 2. Terminare actus istarum potentiarum. Et sic non sunt causæ. Terminare enim aliquid non sufficit ad rationem causæ, ut supra de fine diximus. Atq; hoc ultimum officium convenit objecto, ut est tale & simpliciter. Et proinde reperitur in omni objecto. Diciturq; secundum hoc objectum esse subjectum.

II. *Subjectum est Proprium vel Commune.* Et: *Adjunctum est Proprium vel Commune.*

Quia mentio horum terminorum frequentius occurrit, ut juncti sint voci adjuncti, quam ut voci subjecti, idcirco hac in re loquemur potius de adjunctis, possuntq; tractanda in proportione intelligi de subjectis. 71

I. *De voce Proprii.*

Vox Proprii multifariam accipitur. 1 Proprium accipitur pro quovis non communi & secundum hunc sensum cum variis rebus complicatur, ut propria causa, Proprius finis, Propria definitio, Proprius effectus, &c. Huc pertinet significatio secundum quam Aristoteles etiam differentias & definitiones essentiales proprias dicit. Sic 1. *Top.c.*3 §.7. Dicit: Proprium hominis esse animal habens animam. Et *ib.c.*1. §. 4. hominis proprium dicit esse animal mortale & capax disciplinæ. II. Proprium opponitur figurato. Et sic dividit vocem vel vocabulum. Estque tum proprium id, quod usupatur in nativa sua significatione. Hoc sensu dicitur, verba in definitionibus debere, esse propria (non figurata) III. Specialiter sumitur proprium pro adjuncto. Vocatur à Græcis ἰδίωμα, vel ἴδιον vel ἰδιότης. Et 72 *Proprium multis modis dicitur.*

opponitur accidenti in prædicabilibus aliâs adjuncto communi.

73 *Quatuor modi Proprii.* Cæterum hujus proprii quatuor sunt modi, ut Porphyr. annotat *in Isag. c.* 4. I. Illud ὃ μόνῳ ἑνὶ εἴδει συμβέβηκεν, εἰ καὶ μὴ παντί, h. e. *quod uni speciei cōvenit, etsi non soli*, ut homini mederi vel Geometram. II. Illud, ὃ παντὶ συμβέβηκε τῷ εἴδει, εἰ καὶ μὴ μόνῳ, *quod omni speciei convenit, etsi non soli*, ut homini esse bipedem. III. Illud, ὃ μόνῳ, καὶ παντί, καὶ ποτέ. h. e. *quod soli & omni, & aliquando*, non autem semper convenit. Ut homini canescere in senectute. IV. Illud, ἐφ' ᾧ συνέδραμε τῷ μόνῳ, καὶ παντί, καὶ ἀεί, *in quo concurrunt & omni, & soli, & semper*, ut homini risibilitas, equo hinnibilitas. Estq; hoc ultimum propriū κατ' ἐξοχὴν proprium, & requirit, ut subjecto suo soli conveniat. 2. Ut suo subjecto semper conveniat. Circa istam vocis distinctionem valde usitatam, inquirendum est.

An bene vox Proprii dividatur in quatuor modos?

74 Multa desiderari solent in hac divisione proprii, quæ videri possunt apud interpp. *ad Isag. Porph. c.* 4. Duo sunt principalia. 1. Secundus modus proprii nō videtur contineri sub diviso. Nam quod soli nō convenit id est commune. At commune opponitur Proprio. Et sic etiam Aristot. 1. *Top. c.* 5. Nemo id proprium vocat quod etiam aliis convenire potest. 2. Primus modus proprii etiam non videtur contineri sub diviso. Nam proprium debet prædicari in secundo modo dicendi per se. At quod sic prædicatur, prædicatur etiam κατὰ παντός h. e. de Omni & Universaliter. Siquidem gradus necessitatis posterior includit priorem. Nihilominus tenenda est supra dicta divisio, ut communiter approbata.

75 *Decisio.* Estque observandum. I. Esse illam distinctionem pro-

roprii non tam realem quam nominalem solùm
. e. resolutionem ambigui. Unde hoc infertur,
uod isti quatuor modi non debeant convenire in
ommuni aliqua definitione & essentia & omni-
us proprii conditionibus.
II. Observandum: etiam secundum Aristotelem 76
ropriũ non dici eodem modo. Facit ergo is. 5. *Top.*
1. Aliud proprium absolutè, aliud propriũ per cõ-
arationem. Et hoc quidẽ dicitur id, quod cum ab-
olutè proprium non sit, aliquo tamen respectu est
roprium. Unde in hoc comparato proprio defi-
ient aliquæ conditiones proprii absolutè dicti.
His positis respond. ad utramque objectionem 77
pra relatam. Nempe proprium (non in tota sua *Solvuntur*
titudine sed) quarti modi, quod famosè intelli *objectiones.*
itur voce proprii, intelligit Arist. cum dicit: pro-
rium non dici, quod aliis convenire potest. Item
e eodem intelligitur, quod dicitur, proprium præ-
icari in secundo modo dicendi per se; Et per hoc
acere cum subjecto propositionem universalem,
on autem de proprio generalissimè sumpto, id est
ntelligendum.

II. *De definitione Proprii.*

Proprium de quo nunc loquimur est proprium 78
κατ' ἐξοχὴν, quodq; Porphyrius fecit propriũ quarti
modi, *in Isag. c.* 5. & Arist. 5. Top. c. 1. vocat proprium
absolutè. Hoc ergo proprium circumscribimus par-
ticulis quatuor, quarum tres priores sumptæ sunt
x Porphyr. *cit. loc.* Sunt a. istæ *Omni, Soli, Semper*
Primò seu Per se. Ergo adjunctum proprium est,
uod convenit subjecto Omni, Soli, semper, primò
t per se. Singula sunt videnda

1. Axioma.

Proprium Uni soli subjecto convenit.

Hoc sumitur ex Porphyr. *in Isag. c.* 5. ut supra rela- 79

tum

tum est, & Arist. *Top. c.* 5 §. 5. ἴδιον ἐστιν ὃ μόνῳ ὑπάρχε
καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος. *Proprium est quo*
soli inest, & cum re reciprocatur. Est postea *ibid.* οὐδεὶ
ἴδιον λέγει τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλῳ ὑπάρχειν, οἷον τὸ καθεύ
δειν ἀνθρώπῳ. *Nemo id dicit proprium, quod potest ali*
inesse ut dormire homini.

80 *Objectiones.* Ut hoc explicemus, notemus objectiones. I. I
contrarium est, quod *Porphyr.* inter quatuor mo
dos proprii, enumerat etiam illud, quod conveni
omni non etiam soli, quod directè est contra posi
tum axioma. II. Proprium ignis est calor. Et tame
non soli igni convenit calor, sed etiam aeri, aquæ
mistis. III. Si Proprium uni soli subjecto conveni
Ergo non est communicabile. Nam si quod comu
nicetur, duobus subjectis conveniet, nempe ist
quod communicat, & isti, cui communicatur. A
nihilominus communicantur Propria, exempl
animæ communicantis potentias vitales corpor
& exemplo ignis communicantis calorem & lu
cem ferro. IV. Denique si Proprium uni soli con
venit, tunc non erit prædicabile. Nam Prædicab
le est idem quod Universale. At omne Universal
est aptum, ut de pluribus prædicetur, & sic etiam,
pluribus conveniat. Ista autem sunt pugnantia: U
ni soli convenire, & tamen de pluribus prædicari.

81 *Solvuntur objectiones.* *Ad primum* Respond. Cum proprium dicitur U
ni soli convenire, tum ut in superioribus dictu
est, intelligitur de Proprio quarti modi, quod κα
ἐξοχὴν proprium est. At quod est proprium secu
di modi non est proprium nisi comparatè & qu
dammodo. De quo loquens Arist. I. *Top. c.* 5. ait:
quis etiam tale quid (quod soli non convenit) v
caverit proprium non simpliciter, sed aliquādo a
per relationem ad aliquid appellabitur propriu
Ita bipedem esse est proprium hominis per comp
rationem nempe per relationem ad equum & can

Ad secundum Respond. Proprium dicitur convenire suo subjecto primò & id quidem in gradu excellenti. Unde quod proprium est, potest nihilominus alii rei convenire secundariò & per participationem & in gradu remisso. Ergo cùm dicitur calorem convenire igni, ut proprium; & sic ei soli. Intelligitur ei soli convenire *primò & excellenter*. Cætera autem habent eum secundariò & remissè. 82

Ad tertium Miror, quomodo aliquibus in mentem venire possit, per communicabilitatem tolli proprietatem, inprimis quia sic sequitur omnem communicationem destruere proprietatem. At hoc absurdum est. Nam genus communicat suas proprietates, & tamen ejus proprietates sunt proprietates. Item Elementa suas proprietates cōmunicant mistis. Et tamen eorum proprietates, sunt eorum proprietates. Cæterùm quod communicatio non tollat proprietatem patet, quia per communicationem non fit, ut aliquid æquè primò cōveniat pluribus, quod sic demum repugnaret proprio. Facit autem communicatio solùm, ut quod est proprium unius competat alteri secundariò & per participationem. Ita potentiæ vitales soli animæ primò conveniunt, corpori autem non primò sed secundario, quemadmodum visum est in superioribus esse etiam in calore. Duoque sunt hac in re accuratè tenenda. 1. Proprium unius non potest esse proprium alterius. 2. Proprium unius secundariò potest convenire alteri, 83

Communicabilitas nō tollit proprietatem.

Ad quartum dico: Proprium speciei posse ad duo referri, 1. ad speciem. 2. ad Individua illius speciei. Igitur respectu horum est prædicabile & Universale & de pluribus prædicatur, veluti risibilitas hominis de Socrate, Seneca, &c. Respectu speciei autem est Proprium. Et de ista sola intelligitur prædicari. 84

Sum-

85 *Summa.* Summatim igitur axioma intelligitur, 1. de adjuncto proprio quarti modi. 2. Illud suo subjecto soli convenit primò & in gradu excellenti. 3. Per subjectum proprii non sunt intelligenda individua speciei, sed species ipsa. Adde quod illud primum subjectum proprii aliquando sit ἀνώνυμον Sic nomine caret subjectum, cui primò convenit lux (quæ convenit stellis & igni) vis respirandi, quæ convenit ἀμφιβίοις & terrestribus animalibus.

II. *Proprium convenit omni subjecto.*

86 Hæc secunda est conditio requisita in proprio. Estque illius sensus, quod cum subjecto debeat facere axioma generale. Ita si risibilitas est affectio propria hominis, vera erit hæc: Omnis homo est risibilis. Unde consequens est, ut quod est proprium speciei conveniat omnibus individuis illius speciei, & quod est proprium generis, conveniat omnibus speciebus & individuis, sicut Arist docet, 5. *Top.* c. 4. § 8. Τῶν αὐτῶν τῷ εἴδει, ταὐτὸ ἀεὶ τῷ εἴδει ἴδιόν ἐστι. *Quæ sunt specie eadem, illorum semper idem specie proprium est.* Ut possimus hanc rem explicare,

87 *Objectiones.* *Objicitur* I. Porphyrius *in Isag. c.* 5. recenset etiam modum proprii eam, quo aliquid soli convenit sed non omni, quod directè est contra positum axioma. Ita proprium hominis est esse Geometrā, Medicum, &c. Resp. Axioma intelligitur de proprio famosè sumpto quale est illud solùm quod quarti modi proprium dicitur. Unde per defectum istius conditionis (de convenire omni) superior modus censetur improprias esse. Significat hoc Aristoteles, quando istam conditionem non enunciat de quovis proprio, sed quod est absolutè & per se proprium. 5. *Top.* c. 1. § 4. ἔστι τὸ καθ' αὑτὸ ἴδιον, ὃ πρὸς ἅπαντα ἀποδίδοται. *Est* per se *proprium, quod ad omnia datur.*

Obiicitur, II. Motus ab Arist. in libb. Phys. recensetur inter proprias affectiones corporis naturalis. 88
Et tamen non convenit omni corpori naturali. Neque enim convenit terræ. Præterea paritas numeri, rectitudo lineæ proprietates sunt, Et tamen paritas cuivis numero non convenit, nec cuivis lineæ rectitudo. Resp. Propriorũ duo sunt genera, ut colligitur ex Arist. 1. *Post. c.* 4 *t.* 31. Et ibi, *ut* & 1 *de propos. necess. c.* 12. tractat Zabar. Alia propria sunt simplicia, alia συμπεπλεγμένα vel complicata. Ista sine disjunctione reciprocantur cum subjecto suo, ut risibilitas cum homine, quantitas cum corpore. Hæc verò reciprocantur demum cum disjunctione: ut; Numerus est par *vel* Impar. Linea est recta *VEL* Curva. Ens est potentia *VEL* Actu. Ens est singulare *VEL* Universale. Ex quibus intelligitur: Proprium convenire omni subjecto, sed differenter. Alia enim conveniunt omni, simpliciter, ut, omnis homo est risibilis: Alia autem cum disjunctione, ut dictum est. Neq; n. ex conjunctis propriis alterum seorsim proprium est, sed est solùm proprium cum suo opposito complicatum, ut satis sit si alterutrũ eorum conveniat rei alicui sub genere aut specie contentæ.

Propriorum duo genera.

Atque hoc videtur etiam dici debere de Motu, quod scilicet non sit proprium simplex, sed conjunctum aut disjunctum cum quiete, sicut Aristoteles videtur indicare 1 *Phys. c.* 2. *t.* 11. Supponatur, *inquit*, ea quæ sunt à natura omnia, *aut* quædam moveri. Sic & Scal. 8. *de C ll c.* 152. Omne Corpus *aut* movetur, *aut* quiescit. Est tamen advertendum: vocem Motus posse sumi bifariam, primò pro actu sive motione, deinde pro potentia sive mobilitate. Et quantum ad motionem attinet, verum est, non omni corpori convenire semper motionem. Sed id non officit nostri axiomati, Nam motio non est ad- 89

Motus an sit proprium complexum corporis?

Terram esse mobilem probatur.

est adjunctum proprium, sed est effectus propriu
moventis. De mobilitate verò dicendum est, nu
lum corpus esse quod non sit mobile. Etiam ter
ipsa est mobilis. Etsi actu nunc non moveatur. I
patet à duobus. I. Quia moveretur terra, si extr
locum suum esset, non secus ac cætera natural
moventur, cum extra suum locum sunt, secus eni
& hæc non moventur. II. Quia mixta aliqua mo
ventur, non nisi ad motum terræ, ut lapis & al
gravia. E. signum est, terram esse mobilem, ho
est, talem, quæ moveri possit, si extra locum sit.

Potentiæ animæ an conveniant omni animato.

90 Objicitur *tertiò*: de potentiis animæ. Istæ su
proprietates rerum animatarum. Et tamen no
conveniunt omni rei animatæ. Ita patet de facu
tate generativa, quæ non est in animalibus nat
ex putri materia, aut ex diversis sexibus. Idem e
de visu in Talpis, &c. *Dicendum* hic est: Istas po
tentias naturales esse in quavis re animata. In qu
busdam tantùm animalibus non est actus illaru
facultatum, hoc est, generatio, visio, & sic in cæt
tis. Explosa autem est ab Arist. *in Met.* Megarens
um opinio, qui negabant esse potentiam, ubi no
erat actus.

91 Dicatur summatim: Proprium 1. quarti mo
convenit suo subjecto generaliter. 2. Aliquand
divisim, aliquando simpliciter. 3. Intelligendo i
de adjuncto proprio, non autem de effectu.

III. *Proprium convenit suo subjecto semper.*

92 Hæc tertia conditio proprii est, & intelligitur
priores de proprio quarti modi. Τῶν ἰδίων ἐστι λογικ
μάλιστα τὰ τε καθ' αὑτὰ καὶ ἀεὶ. *Ea sunt maximè Logi
propria, quæ sunt per se & semper.* Inquit Arist. 5. To
c. 1 §. 6. Cæterum *semper* idem est, quod secundu

omni

mnes differentias temporis, τὸ ἀεὶ ὃ κατὰ πάντα χρόνον ἀληθεύεται, καὶ μηδέποτε ἀπολείπεται *semper est, quod verum est omni tempore, & nunquam amittitur*. Inquit Arist. *ibid* § 4. Porro temporis differentiæ sunt: præsens, Præteritum & futurum. E. Quod est adjunctum proprium, semper convenit suo subjecto. lii tamen vocem *semper* existimant hic non significare collectionem omnium temporum, sed esse idem quod necessariò. Inducuntur ad hoc aliquæ robationes, quas, quia faciunt ad explicationem ostri axiomatis, hac afferam. 1. Cygno semper onvenit albedo, & Corvo nigredo. Et tamen ista on sunt propria. 2. Ridere est proprium, & tamen omini non convenit semper. 3. Frigiditas & humiditas sunt propria aquæ. Et tamen aquæ non onveniunt semper.

Ad primum, Resp. Cum proprium dicitur con- 93
venire semper; Non est idem reciprocum. Neque nim proprium dicendum est omne, quod alteri onvenit semper. E. Quod albedo Cygni & nigredo Corvi propria non sunt, est per defectum contionis alterius, proprii, nempe quod proprium li subjecto convenit.

Ad alterum dico: Ridere, quantum ad vim vocis 94
tinet, non notat adjunctum sed effectum, significat enim actum risibilitatis. Et ridere hac significatione omninò non est proprium (loquimur enim de proprio quod adjunctum est.) Et permittitur sic ridere non semper convenire homini. At si ridere sumatur pro potentia ridendi, sive risibilita- prout aliâs etiam non est infrequens, ut nomina ctuum ponantur pro potentiis, sic ridere semper onvenit homini, etsi non semper actu rideat. Neque enim potestas aufertur per ablationem actus. omo etsi non semper ridet est tamen semper risibilis, est in Isag. *Porph. c.* 4. Risibilis enim dicitur

non

non ex eo, quia semper rideat, sed quia aptus est a
ridendum.

Qualitates Elementares quomodo semper insint?

95 *Ad tertium.* Conimbricenses *c.4.in Porphyr q.*
*a.*2.in fine existimant qualitates Elementares (qu
sunt Elementorum proprietates) posse bifaria
intelligi, vel secundum existentiam, vel secundu
convenientiam. Aliudq; esse, semper existere in E
lementis, & aliud, semper convenire subjectis. Pro
pria ergo colligo semper convenire subjectis, v
deberi illis. Sed tamen non semper existere in illi
Melius tamen fortasse dicitur. Aquam etiam ca
lidissimam non esse calidissimam, h.e. aquam, cu
habeat calorem summum, quem habere potest, n
habere tamen calorem summum absolutè possibi
lem, & tantum, quantus in igne esse potest & sole
Is n. gradus caloris qui in igne est, est gradus calo
ris summus. Quia ergo istum gradum nunquan
assequitur aqua, relinquitur, quod nunquam de
ponat omnem frigiditatem. Et per hoc frigidita
semper aquæ convenit sed pro diversitate statuum
id est intensiùs vel remissiùs.

IV. *Proprium suo subjecto convenit primo & per se.*

96 Voces hæ *Primò* & *Per se* hic idem sunt, sicut i
definitione naturæ apud Arist 2. *Phys.c.1.t.3.* idem
que est si dicatur convenire subjecto *immediatè*
Nam & primum & immediatum idem sunt, ut a

Primitas duplex.

pud Arist. 1.*post.c.2.t.9* docet Zabarella. Sumitur a
hæc conditio proprii ex Arist. 5. *Top.c.2.§.6.* Maxi
mè Logica sunt propria, quæ per se conveniunt
Est autem observandum primitatem esse duplicē
Alia est primitas subjecti, alia primitas causæ. Hi
ergo primitas subjecti intelligitur, ut sensus sit
proprium subjecto isti, cujus est proprium conve
nire primò, h.e. non esse subjectum, cui priùs con-
veniat

veniat. Alioquin a. adjuncta propria non necessa-
iò habent primitatem causæ. Sic proprium homi-
is est risibilitas, ejus tamen causa non est homo
ed anima. 8. Quod subjecto suo convenit secun-
ariò & per participationem, id hujus proprium
on est ex defectu hujus cõditionis. Et in his qua-
uor conditionibus consistit ferè tota definitio
ropriorum.

Ad intelligendam plenius propriorũ doctrinam 97
lia etiam addamus axiomata, Quæ a. latiùs erunt
ractanda tractabo per modum quæstionis.

V. *Cui tribuitur proprium, ei etiam convenit essentia, cujus istud proprium est proprium.*

Veluti cui convenit risibilitas, illud etiam est ho- 98
no. Cui convenit æternitas, id est, Deus, & sic in *Observatio.*
liis. Observandum tamen est, id axioma intelli-
endum esse cum reduplicatione, de proprio, quâ
roprium est. Nam si quod proprium est, alii tri-
uatur, non tamen ut hujus proprium, sed ut huic
ecundariò conveniens, non etiam illi conveniet
ssentia. Sic mixto cõvenit calor, qui est proprium
gnis, Et tamen mixtum non est ignis. Neq; enim
i convenit calor ut hujus proprium, sed secunda-
iò calor tribuitur mixto.

Secundò. Cui convenit proprium, &c. Intellige 99
roprie & absque Metaphora. Nam si maximè sto-
nacho aut rabulæ tribuatur latratus, qui est pro-
rium canis, non tamen stomachus aut rabula est
anis. Et sic in aliis. *Tertiò* etiam proprium intel-
gimus nõ in quantum secundum similitudinem
icitur. Sicut Picæ & Merulæ & Psittaco & aliis a-
ibus tribuitur vis loquẽdi, quę est proprietas ho-
ninis. Neq; tamen istæ aves homines sunt, quia i-
a vis non convenis eis nisi per similitudinem.

VI. De quo negatur proprium, de eo etiam negatur essentia.

Veluti equus non est risibilis. E. non est hom
Plantæ non habent vim sentiendi. E. non sunt an
malia. Lapides non habent vim nutritivam & gen
rativam. E. non sunt res animatæ. Intelligitur a
tem axioma nostrum de adjuncto proprio non d
effecto proprio. De multis n. negamus proprios
ctus, de quibus tamen non negatur essentia. D
Gravi, ut securi Elisæi, negatur gravitatio sive d
scensio, & tamen non desinebat esse res gravis, c
ipso quia manebat securis. hoc est, res ex terra El
mento gravi mixta. Ignis non desinebat esse igni
qui non urebat pueros in Babylonica fornace. E
sic in aliis. De hoc plenius dicam in quæstione.

VII. QVÆRITUR

An adjuncta propria possint separari a subjecto?

101 Κοινὸν τοῦ ἰδίου ἐστὶ τοῦ ἀχωρίστου συμβεβηκότος, τὸ ἄνευ α
τῶν μὴ ὑποστῆναι ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν θεωρεῖται, hoc est, *com
mune est proprio & accidenti inseparabili, sine his ea n
consistere, in quibus spectantur*, apud Porphyr. *in Isa
cap.* 17. §. 2. E. sic proprium est inseparabile ab e
sentia.

Est autem sensus hujus propositionis, quod ne
essentia (hoc est subjectum proprium) possit es
sine suo proprio; nec proprium possit esse sine su
subjecto. Habentur his similia alibi passim, ἰδιοτ
των ἄρνησις ἐστὶ τῶν φύσεων ἄρνησις καὶ ἀναίρεσις. *Negat
proprietatum est negatio & sublatio naturarum.* Theo
doret. *Dialog.* 3. Vigilius *l.* 5 *contra Eutychen. c.* 2. e
in Epist. contra Monotheletas.

102 Sunt autem hac in re tria observanda. I. Separa
Separatio duplex. tionem esse duplicem, alia est separatio mentali
quæ vulgò dicitur abstractio; alia est separatio re
li

is, quæ est divulsio unius ab alio. Sive illa divulsio fiat remanente utroq; unitorum, quomodo separatur cortex ab arbore, sive fit cum alterius interitu, quomodo in dealbatione parietis separatur & divellitur à pariete nigredò. Ex quibus dico: Intelligi in hac propositione separationem realē. Nam quantum ad separationem sive abstractionē mentalem, potest omninò proprium separari ab essentia, sicut fit cùm subjectum proprium definitur essentialiter, tunc enim solùm attenduntur essentialia subjecti.

II. Observandum est: Aliud esse actum proprii, 103
& aliud potentiam, v.g. aliud est potentia ridendi sive risibilitas, & aliud est actus sive effectus illius potentiæ, hoc est, risio & sic in cæteris. Ex hoc dico: Etiam naturaliter propter impedimentum aliquod fieri posse, ut actus sive effectus proprii absit ab essentia: Ut de facto apparet in multis hominibus, qui non rident neq; lachrimantur. Et *in Jucatana & Cozumella aliisq; insulis habentur canes attriles ad vescendum, quos negant ullum edere latratum*, ut refert Scalig. *Exerc.* 202. *f.* 3. De proprio ergo ut potentiam significat sive aptitudinem, intelligitur, quod dicitur, id non posse separari ab essentia.

III Observandum est: Aliud esse, si loquamur 104
de ordinario naturæ cursu, & impedimentis quę ex natura ponuntur; Et rursus aliud esse si loquamur, de extraordinaria Dei potentia & impedimento quod Deus potest ponere supra naturam. Et utroq; modo Calviniani existimāt impossibile esse, etiam Deo extraordinariè agenti, ut propriū sit sine subjecto. Rectè tamen dicitur: *Divinâ potentiâ* separari posse adjunctum proprium à suo subjecto, h. e. subjectum proprium carere posse suo adjuncto proprio, veluti ignem calore, hominem risibilitate. Id *Posse Deum* patet, quia Deus, cùm sit agens liberrimum, potest. *separare pro*

pro voluntate sua influere vel non influere, & s
spendere influxum suum ad rem porrò conserva
iam. Et sic influere potest ad conservandum esse
gnis. Ita vero non minus suspendere influxu
ad conservandum calore. Et sic calor interibit, Nu
n. res permanere potest, quam Deus nō conserv
Ignis autem manebit. Neque enim res aliqua p
test non esse, quam Deus influxu suo conservat.
sic separatus relinquitur calor ab igne; Et confi
matur ab actu proprio eorum. Hunc non aliter qua
doque Deus inhibet (veluti cum impedimentu
prohibens non est in natura) quàm inhibendo a
retrahendo influxum suum. Cur igitur non pos
Deus eodem modo inhibere influxum suum a
conservandum proprium in subjecto?

Inquis: Eodem ... confirmari potest: Pos
hominem conservari sine anima, veluti si Deus i
fluat ad conservandum hominem; non influat a
tem ad conservandum animam. *Resp.* Id impossib
le est. Nam quia anima est de essentia hominis, n
potest Deus influere in hominem conservandun
quin eâdem actione etiam influat ad conservan
dam animam. At tale nihil est in igne & calore. H
enim suas seorsim habent essentias, nec unum i
essentia alterius includitur.

105 Caeterum tria sunt quae videntur suadere pro
An natura liter propter possint separari à subjectis. pria etiam ... posse à subjectis.
Dici solet vulgatissime: grave in suo loco non es
grave. At gravitas est potentia naturalis. *Resp.* Gra
vitas bifariam sumitur, Aliquando sumitur pro po
tentia tendendi deorsum, aliquando autem sumitu
pro actuali tendentia deorsum, potestque meliu
dici *gravitatio*. His positis dico grave in suo loc
non esse grave, hoc est, non gravitare sive ampliu
deorsum tendere. Vide Zabarell. *l.* 1 *de mot. grav. &*
lev. c. 17.

II. Ob

II. *Objicitur:* Ab aqua natural[illegible]r, hoc est, per causas naturales separatur frigiditas & humiditas, quæ sunt illius proprietates. E. Propria sunt naturaliter separabilia. *Resp.* 1. De *frig*[illegible] jam satis dictũ in superioribus, *nu.* 95. quod nunquam abesse possit ab aqua, quantum ad omnes gradus. Neq; enim unquam aqua ita incalescere potest, ut habeat omnes gradus caloris, qui ex parte caloris possibiles sunt, id est, nunquam habet calorem igneum. At omnis remissio in qualitatibus elementaribus, est cum admistione contrarii, Ergo si aqua nunquam est excellẽtissimè calida, semper retinebit aliquem gradum frigoris. 2. De *Humiditate, Responsio* cùm ea ab aqua tollitur, tunc non manet prorsus salva illius essentia. Tunc enim fit glacies. Glacies autem non est purè aqua, sed habet admistũ aliquid terræ. Indeque glacies non est per omnia mensuranda ex natura aquæ, sed ex parte etiam ex natura terræ, unde glacies contrahit siccitatem. Alii valde laborant hac in re, sed prædicta solutio sufficiens mihi videtur. 306

III. *Objicitur:* Ab aere tollitur (in media regione) calor & tamen calor est ejus proprietas. Antecedens patet. Nam aer mediæ regionis dicitur frigidus. Et esse [illegible] ostendunt Meteora quæ ibi gignuntur frigidissima, ut [illegible] & similia. *Resp.* Aer in media regione etiam non est frigidissimus absolutè, quasi [illegible] deposuerit [illegible] calorem, ut comprobatur experientiâ eorum, qui in summis montibus cùm essent supra regionem nubium, nõ tamen experti sunt tantum frigus. Unde relinquitur, calorem non esse prorsus ibi separatum ab aere. 2. Ergo istius regionis aer frigidus est solum, comparatus ad qualitates aeris, in extremis regionibus, ubi est calidior. Omninò quomodo totus aer dicitur frigidus (refrigerat enim nos in respiratione). 107

tione)in comparatione ad calorem vitalem. 3.F
g dissima autem meteora generantur ibi, nõ qu
frigidissimus sit aer, sed quia cum frigidus sit aer
lius regionis, imprimit exhalationibus eò per
nientibus aliquem gradum frigoris, quo accep
invalescunt quasi in seipsis, seque porrò reducu
ad naturalem statum, hoc est, frigiditatem sibi c
venientem, cujus rei alia sunt exempla in Natu
108 Vide Zab. *l. de reg. aeris c. 7.*

Perstringitur crassa Philosophia Calvinianorum.

Pro Corollario non possum quin perstring
crassam Philosophiam Calvinianorum: Qui arg
mentantur Corpus Christi non esse in Cœna, q
proprietates corporis sint palpari & videri, quæ
non conveniunt corpori Christi: Et supponu
propria esse inseparabilia. At palpari & videri n
sunt nisi proprii actus (potentiarum palpabilita
& visibilitatis.) At actus proprii possunt vel à n
turalibus causis tolli & impediri, adeò non conn
ctuntur ἀχωρίστως cum essentia: Illud apparet in
ctu sentiendi, videndi, audiendi, loquendi, aliis
Et alioquin etiam corpus Christi factum est ἄφ
τν invisibile. Plura qui de hac quæstione volet,
de Schrod *in lib. de commun. prop. th.* 596 *seqq.* Fin
part. 1. *Schediasm.* Meisner. *Philos. Sob. s.* 1. Victoren
2 *praescript. c.* 17. aliosque.

VIII. *An proprium suscipiat magis & minus.*

109 Negatio quæstionis sumitur ex Porphyr. *c.* 17
16: Τῶν μὲν ἰδίων ἐπίσης μετοχὴ, τῶν δὲ συμβεβηκότων ἡ
μᾶλλον, ἢ δὲ ἧττον, hoc est, *Propriorum est æqualis part
patio, accidentium autem est magis aut minus.* Sic
Damasc. *in Dial. c.* 28. *Accidens magis & minus su
pit; proprium v. nequaquam,* Sic & Scalig. *exerc.* 12
*Si proprium intenderetur, intenderetur etiam ipsa ess
tia. Est enim accidens proprium æquale essentia.* Et r

-sus ex. 101 *f.*19. *Affectus proprius partitionem patitur nullam* Eadem cum Scaligero sententia & ratio est Zabarellæ *l.* 2. *de mot. grav. & lev. c.*15. *Forma substãtiali integra manente, necesse est proprietates quoq; eam consequentes servari integras.* Vide eundem etiam *l. de mistione c.*3. *in primo argumento.*

At Fonseca *l.*5 *Met. c.*28 *q.*19 *f.*4 *ad quartum* existimat: solùm qualecunq; discrimē hoc esse, quod ex susceptione magis & minus sumitur inter accidens & proprium, habereque solùm hunc sensum, quod ut plurimum accidentia intendantur & remittantur, propria autem nequaquam. Alioquin enim etiam quædam accidentia non intendi, & quædam propria intendi. Et addit exempla, quæ ostendunt propria intendi: 1. Qualitates Elementorum primæ, si absolutè sumantur, intensionem & remissionem patiuntur, 2. Etiam plurimæ naturales potentiæ materiales, ut sensitivæ & motivæ, quæ deficiunt paulatim in senibus, & in plerisq; penitus tolluntur. 3. Sed esse extensum, quod proprium est substantiæ corporeæ, magis & minus accipit. Non illo quidem modo, quod corpora additione novæ materiæ, quantitatisque accrescunt, & detractione decrescunt, verùm illo, quo eadem quantitas fit major & minor, cum in rarefactione corporum majorem locum occupet, in condensatione minorem. Hæc Fonseca. Suarez *disput.* 46. *Met f.*2. *n.*10 *seqq.* ait: Qualitates secundæ & quartæ speciei (h. e. potentias naturales & figuram) non suscipere magis & minus. At qualitates primæ speciei, h. e. habitus, & speciei tertiæ h. e. qualitates patibiles ait suscipere magis & minus. Ex quibus relinquitur: Aliqua propria suscipere magis & minus, nempe quæ sunt qualitates Elementorum.

110 *Fonseca sententia*

De Propriorum intensione Exempla Fonseca.

Mihi hac in re distinguendum videtur sic: Aliqua propria unicè & solùm & adæquatè pendent ab

111 *Distinguitur.*

abessentia subjecti; Aliqua v. pendent in fie
conservari etiam ab alia causa vel prorsus ext
ea (ut multi existimant esse in qualitatibus
mentaribus) vel saltem proprii subjecti dispo
nibus, ut multi volunt esse in proprietatibus
barum, quæ pro diversitate dispositionum (h
prout sunt virentes vel aridæ) alias atque alia
prietates habere existimantur; *Rursus* differu
iam propria sic, ut alia habeant positivum
trarium, alia non habeant. Ista igitur prioris
tis propria magis & minus non suscipiunt.
ista intenderentur, intenderetur etiam ipsa
tia. Hæc autem omninò intendi possunt, qu
strictioris sunt generis, prout & causæ eorum i
duntur & remittuntur, aut intensius & remiss
perantur, producendo aut conservando ea: e
nò quemadmodum habitus intensiores aut
siores sunt, prout intensius aut remissius op
agens istos producens.

112 Nunc specialiter videamus de objectio
Solvuntur Fonseca objectiones. Fonsecæ, quæ non sunt omnes ejusdem ordi
1. De qualitatibus Elementorum. *Resp.* 1. S
dum Scaligerum, istas qualitates non intend
extendi solum ex. 12. s. 2. Hæc tamen opinio
tò improbatur, ut manifestum erit, si solùm r
mus distinctionem inter intensionem & ext
Extensio quid? nem. *Extensio* igitur est qualitatis diffusio ad
partes quantitatis, vel aliquid simile istis. Sic
ditur calor, cùm qui est in quantitate puerili
funditur ad quãtitatem virilem. Dico etiam *a*
simile partibus quantitatis propter habitus, n
his convenit augmentum extensivum, qui
propriè non habent partes quantitativas, ne
mò recipiuntur in habente quantitatem. Ext
tur autem isti per diffusionem ad plura objec

getur habitus physicus, cum cognitioni Ele- *Intensio quid?*
orum additur cognitio plantarum, & utrique
alium. *Intensio* autem fit per radicationem &
orum existentiam qualitatis in eadem parte
titatis, aut aliquo huic simili. Sic intensio est,
n aqua retinente eandem quantitatem, plu-
adus caloris superaggregantur. Sic intenditur
us physicus, cum idem objectum (veluti Ele-
a) ante cognitum, porrò cognoscitur solidi-
quibus evidens est, in Elementorum quali-
nō dari solùm extensionē, sed ēt intensionē.
opria igitur respōsio de qualitatibus Elemen- 113 *Propria solutio*
us est hæc: quod istæ nō dependeant adæqua-
aturis Elementorum, sed etiam dependeant
m in conservatione) à causis extrinsecis. Talia
n propria augeri dixi etiam per intensionem.
ita mavis, dic qualitates Elementares habe-
sitiva contraria, unde imminui possint.

De naturalibus potentiis ut sensitiva, m
c. *Resp.* I. Videri posse, non dependere eas
tè ab essentia, sed & ab ea & à subjecti dispo
bus. *Sed* tamen melius dicitur: eas depen
a ab essentia. Unde consequenter dico
endi aut remitti. Nam quod experien
s augeri & minui, id non convincit, q
tiæ in se intendantur & remittantur
id contingat in actibus earum. Ac
tendi possunt & remitti, quia non
uatè à potentia, sed etiam juvant
onibus organorum, aut aliarum
sitionum, quæ sunt variabiles
6. *s.* 2. *n.* 11.

I. De Extensione sive qu
ascipere magis & minu
. § 25. Neque contra
el condensatio. Na

fione admittuntur plures vel pauciores ej[…] formæ gradus in eodem subjecto: at in rar[…] ne & condensatione id non fit, sed solùm pa[…] ad majores vel minores terminos extenduntur […] contrahuntur. Tale quid est in calore vituli, […] se modò in majores terminos extendit, mod[…] minores, cum pars aliqua amputatur. Et inde […] men amputato aliquo non est intensior in al[…] Vide Sonc. *l.* 8. *Met q* 17. *ad* 1.

IX. *Proprium est posterius subjecto.*

116 Habetur apud Porphyrium *in Isag. c.* 9. Διαφ[…] (τὸ γένος καὶ ἴδιον) ὅτι τὸ μὲν γένος πρότερον, ὕστερον […] ον. *Differunt genus & proprium, quod genus est prius* […] *cie. Proprium autem est posterius subjecto.* Idem e[…] 15 §. 5. Intelligitur autem id de posterioritate […] temporis (sic enim subjectum & adjunctum […] rium simul sunt) sed de posterioritate naturæ […] m adjunctum proprium posterius naturâ […] o proprio, quia hoc ab illo fluit & depen[…] pendens a. est posterius eo à quo dependet […] hoc axiomate duo efficiuntur. 1. Propria […] m cum subjectis, ut Duns sive Scotus […] Scalig. *l.* 2. *de plant. pag.* 436. *Potentia se*[…] *e facultas seu vis, aptitudove posterior est n*[…] *ns ut vult Duns, in eodem sit prædicam*[…] *cum ipsa.*

[…]tur exinde: nullum proprium posse […] […]ntialem sui subjecti; Atque sic, in […] Elementares non posse esse for[…] […]mnis enim forma naturâ prio[…] […]roprium est naturâ post[…]

[…]*ocatur cum essentia.*

[…] ἐστιν ἴδιον. Proprium

tur cum eo cujus est proprium, *in Isag Porphyr.*
§.6 & cap.13 § 8. & cap.15 §.2. Est a ἀντικατηγο-
ρου conversio aut reciprocatio, cum prædica-
tum commutatur in locũ subjecti, manente quan-
titate universali. Unde ad reciprocationem in
proprio quatuor requiruntur. 1. Ut axioma recipro-
cum sit universale. 2 Ut sit essentiale. 3. Ut prædi-
catum conveniat subjecto, quâ est tale. 4. Ut præ-
dicatum sit universale, h.e. ut ei in conversione
possit apponi nota universalis. Hæc ergo quatuor
requiruntur hoc axiomate in adiuncto proprio,
(ibi enim proprium sumitur, non pro quovis pro-
prio adiuncto) 1. Ut conveniat omni speciei. 2.
Ut essentiam ejus consequatur 3. Ut conveniat
subjecto, qua tale est, & 4. Ut ei possit apponi no-
ta universalis (omnis) in conversione. Sic risibile
est proprium hominis. E. 1. Omnis homo est risi-
bilis, 2 Risibilitas sequitur essentiam hominis. 3.
Convenit homini, quâ est homo. Et 4. Omne
risibile est homo. Proximè autem conversio sive
reciprocatio fit bifariam. 1. Simpliciter. Ut omnis
homo est risibilis. Et: Omne risibile est homo. 2.
Per contrapositionem, per quam manente quan-
titate Universali, mutatur affirmatio terminorum
in negationem, ut omnis homo est risibilis. Et
quicquid non est risibile non est homo.

Reciprocatio quatuor requirit.

XI. *Proprium unius non potest esse proprium alterius.*

Ἴδιον ἄλλων εἶναι ἴδιον ἀδύνατον, Proprium impossi- 12
bile est esse aliorum proprium. *In Isag. cap.15 §.4.*
& Zabar. 1. *post. ad t.58.* Quæ *huic subjecto essen-*
tialia sunt, ea alii subjecto per se inhærere non possunt. I-
taque. Nam proprium convenit uni soli. Solent
Ubiquitariniani hoc opponere cõmunicationi propri-
orum, sed quomodo hæc nõ evertatur ex hoc axio-
mate, patuit in superioribus, ex eo scilic. quod per
com-

communicationem non sit ut unum sit duorum proprium, sed tantùm, ut uni conveniat primariò & alteri secundariò. Nos firmiter tenemus hanc regulam; quod unius naturæ proprietas, nunquam fieri possit etiam alterius proprietas. Vide Chemn. *de duabus naturis in Christo cap. 22. pag. 139.*

XII. *Proprium unius potest alii convenire secundario & per participationem.*

Hoc axioma defendit communicationem idiomatum sive propriorum, eb accusatione, quâ dicitur, eam tollere proprietates, ut satis patet. Accipitur autem illud à Goclenio *in Prodrom. Lexic. Philos. Can.* 129. *& instit. Log. c.* 8. *p.* 258. Sic & Scal. *ex.* 10. Nihil accidentaliter inest alicui, quod secundum essentiam non insit alii primò & per se. Et *exercit.* 51. *p.* 195. Omne effectum primo quapiam in corpore esse necesse est, quod per certam formam constituatur, à qua fluat illud accidens. Sic & Zab. *l. de prima mat. c* 11. *p.* 161. Omne tale per aliud, reducitur, ad aliud per se tale. Et illud est per se tale, per quod alia sunt alia. Et rursus *lib.* 1. *de visu c.* 2. *p.* 861. Quod alicui competit per participationē debet alii competere per essentiam.

Igitur exempla illius propositionis sunt: Calor est proprium ignis, qui secundariò convenit mixtis, ferro, &c. Vis sentiendi est propria animalis quæ secundariò convenit homini. Potentia vitalis est propria animæ, quæ secundariò convenit corpori Item omnis potestas vel potentia est propria τȣ̃ λόγου, quæ per communicationem & secundariò convenit humanitati τȣ̃ λόγου.

XIII. Pro

XIII. *Proprium generis æqualiter convenit speciebus.* 123

Ita habet Porphyrius *in Isag. c.* 9. ἐπίσης κατηγορεῖται τὸ ἴδιον τῶν αὐτοῦ μετεχόντων ἀτόμων. Ἐπίσης γὰρ καὶ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος γελαστικόν. H. e. *Æqualiter prædicatur proprium de individuis ipsum participantibus. Æqualiter enim Anytus & Melitus sunt visibiles.* Idem habetur etiam *c.* 13 *ibid.* § 1. Advertendum autem: intelligi id de genere & specie univocis. Ergo propria generis univoci prædicantur æqualiter de speciebus. Analogi autem generis propria non prædicantur ęqualiter, sed per magis & minus. Propriam enim proportionatur ad essentiam. E. sicut essentia generis quandoque prædicatur ἀναλόγως, ita etiam proprietas ejusdem.

XIV. *Sublato proprio non tollitur genus.*

Τὰ ἴδια ἀναιρούμενα οὐ συναναιρεῖ τὰ γένη. Propria 124
sublata non tollunt simul ipsa genera. Habetur *ibid.* § 8. Intelligitur autē de propriis speciei. E. sublatis propriis speciei non tolluntur genera. Nam sicut ipsa species & differentia specifica sunt cōtingentia generi. Ita etiā propria quæ adhærent speciei, sunt contingentia speciei. Ita non sequitur: Hæc res nō visibilis. E. non est animal. Item: hæc res non potest latrare. E. non est bestia, &c.

XV. *An propria possint communicari?*

Hanc quęstionem placet hic tractare, sed tamen 125
breviter, quia satis communicationē propriorum vicerunt Schroderus *in peculiari libr. de communic. prop.* Finck *in Schediasm. 1. p.* Meisn. *in Phil. sob.* Johan. Regius *in Exercitationibus Logicis.* Victor. *in præscriptionibus* Buscherus & Heselbeinius *in Anti-Goclenianis*, aliique plurimi.

Oppu-

126 Oppugnant, autem eam Calviniani, inpri- Keckerm. *in Syst Log. l. 1. c 21. & l. 2 Gymnas. Log c* Goclenius *passim in libb. suis.* Timplerus *l. 3 Met. quæst.* 13. aliique.

127 Ego, quandoquidem veritas satis ostensa e- superius citatis DD. nolo hic prolixus esse, sed ta- tum ostendam proprium posse communicari, n- communicationem pugnare cum natura p op- nec facere migrationem accidentis de subjecto subjectum, adeoque nec dualitatem attributi, unum fit in subjecto à quo fit communicatio, alterum in subjecto ad quod fit cõmunicatio. Su- pono autem, quod si communicatio, ut sic, ista ferret, quod inferret ista omnis communicatio quatenus ad de omni valet Consequentia.

128 *Propria generis cõmunicantur.* I. *Proprium generis communicatur speciei,* ut ne- negat. E. Quoddam proprium est communicab- E falsum est nullum proprium esse cõmunicabi- E falsum est repugnare proprio communicabili- tem. E. falsum est communicationem tollere p- prietatem. E. falsum est, si propria communice- tur, propria non distinguere. Hæc omnia sunt m- nifestissima & clarissima, Rursus in ista commu- catione nõ est transitus de subjecto in subjectu- Nam v.g. facultas sensitiva, quæ est animalis (qu- genus est hominis) proprietas, cùm communic- tur homini (qui est species animalis) non trãnsit- animali, & incipit esse in homine. Unde sic nec d- plex fit potentia sensitiva, alia in animali, alia homine. Et tamen hæc vera est cõmunicatio. Hi- infero: falsam esse propositionem: Si proprium c- municetur, migrare accidens de subjecto in sub- ctum, & fieri sic duo accidentia.

129 *Instantia.* Excipient: exemplum esse heterogeneum, q- genus & species sint subjecta non realiter diver- Nunc autem quæri de communicatione, quæ in-

iter ſubjecta realiter diverſa. *Reſp.* 1. Aliquos Philoſophos dicere, quod genus & differentia ſive ſpecies diſtinguantur realiter, ut indicat Jandunus 2. *Met q.9.* Teneturq; idem ſentire, qui exiſtimant, os gradus, genericum & ſpecificum ſumi à formis realiter diſtinctis, de judicio Suarez *in diſp. 6. ſect. ſ.9 n.6.* De eo tamen non contendo, nec facit d propoſitum. 2. Igitur exemplum iſtud non adhibui alio fine, quàm ut oſtenderem, quid communicatio ut ſic, inferat, quidque proprium, ut ſic pati poſſit. Si enim repugnat proprio qua proprium ſit, communicari, tunc nullo eventu & caſu poteſt communicari. Et, ſi communicatio ut ſic tollit proprietatem. E. nulla communicatio ſtare poteſt cum proprietate. Quia, ut dictum, à quatenus i. ſum adde Omni V. C.

Sic ergo adhuc tolluntur iſta Timpleriana: *Proprium non eſt communicabile quia omnis proprietas eſſentialis à Deo & natura determinata eſt ad certum ſubjectum, cui ſoli & ſemper ineſt.* Item: *quia manifeſta ſit implicatio Contradictionis ſtatuere aliquid eſſe propriũ, & tamen communicari.* Omne enim *quod communicatur fit commune, quod autem eſt commune id non eſt proprium.* Vide ipſum in Met. *l.3. cap.3. quaſt.* 12. Item iſta Keckermanniana *Vox ἴδιον iſtos refutat. Siquidem omne quod communicatur, commune eſt. Proprium non eſt commune. E. non eſt communicabile. Proprium ſi communicetur, tollitur diſcrimen inter cõmune & proprium. Propria ſunt cauſa diſtinctionum. E. non ſunt communia diverſis ſubjectis.* 130

At quæſo 1 propriis generis quæ communicabilia ſunt, an non convenit vox *ἴδιον*? 2. At non illud proprium communicabile manet proprium, ſui primi ſubjecti h. e. animalis? 3. Proprium generis ſi communicetur nondum tamen tollitur diſtinctio proprii & adjuncti communis. 4. Et iſtud proprium 131

non obstante communicatione, adhuc tamen di-
stinguit subjectum suum proprium ab aliis reb-
veluti animal ab homine. Nam potentia sentien-
v.g. primò convenit animali, secundariò homi-
Iterum ergo dico 1. Proprio qua est propriu-
non repugnare communicationem. 2. neque com-
municationem, quâ est communicatio, tolle-
proprietatem.

11. Proprium partis verè communicatur toti.

132 *Propria partiũ communicãtur toti* Quoddam proprium est communicabile. Et pr-
inde falsa est hujus contradictoria: Nullum pr-
prium esse cõmunicabile. Item repugnare propr-
communicationem, & communicationem tol-
re proprietatem. Antecedens clarum est. Nam pr-
prietas v.g. animæ rationalis, communicatur h-
mini & de eo prædicatur. Exempli gratia, anim-
inhærent potentia intelligendi & volendi, cæter-
que potentiæ vitales, & præterea doctrina, prude-
tia, sapientia, sanctitas, justitia, fortitudo. Hæc-
nunciantur de homine, ut dicatur: Homo intel-
ctivus, doctus, prudens, sapiens, sanctus, &c. Facu-
tatis rationalis primò est prudentia. Secundũ ea-
tamen homo dicitur prudens. Ait Arist. *6. Top. c.*
§. 25. Et sic in aliis. Et sic Calviniani etiam non n-
gant, proprietates humanæ naturæ communica-
personæ τ λόγου vel potius personam τ λόγου ass-
mere sibi proprietates Carnis. Sic & Ignatius *in*
Epist. ad Trallianos. Verè genuit Maria corpus, hab-
in se Deum habitantem: *Et revera natus est De-*
verbum ex virgine vestitus corpore, obnoxio i-
dem passionibus nobiscum. Verè natus ex vulv-
qui omnes in vulva fingit. Et corpus sibi fabric-
vit ex sanguinib virginis, hoc solùm excepto, qu-
nulla viri consuetudo intercesserit. In utero gest-
tus est, sicut & nos, certis mensium circulis, sic-
& nos, &c. Similia habentur *in Epist. 5. quæ est ad Ph-*
lip.

ipp. Atque esse hanc communicationem propriorum, solem ostendit locutio Ecclesiæ, quod Ecclesia hanc attributionem proprietatum alterutrius naturæ ad personam τ͂ λόγου, vocat *κοινωνίαν ἰδιωμάτων*, *communicationem idiomatum*, sive propriorum.

Apparet etiam ex hoc exemplo: communicatio- 133
nem propriorum hic non inferre migrationem accidētis de subjecto in subjectum, aut illius proprii qualitatē. Neq; n. migrat sanctitas ex anima in hominem, aut duplex est sanctitas, alia animę alia hominis, ut patet. Aliud excipi non videbatur hîc posse, pręter id, quod anteà solutum est ad prius exemplum. Timplerus tamen *alleg. loc.* negat antecedēs,
quod scil. pars toti communicet sua propria. *Neq; Exceptio*
materia suo materiato, neq; forma suo formato, neque Timpleri.
partes vel essentiales vel integrales toti composito propri-
etates suas essentiales communicant. Sed hæc instantia *Refutatio.*
satis confutata est priorib. exemplis. Deinde ostendunt illam communicationem etiam locutiones διαχειλικαί. Homo habet scientiam *secundum* animam. Homo habet sanctitatē *secundum* animā, &c.

Inquis: Si propria partium enunciantur de toto, 134
cur proprietates animæ, esse eam invisibilem, incorpoream, simplicem, non dicuntur de homine, quod scilicet hic sit invisibilis, incorporeus, simplex? *Respond.* 1. Per instantiam, cur Christus (totum) dicitur natus, passus, à proprietate Carnis (partis) & non dicitur creatura propter eandem partem? 2. R. ad utrumq; ex Thoma 3. *p. q.* 16. *a.* 8. Christus non dicitur creatura, quia per hanc prædicationem potest in dubiū venire, propter hæresin Arrianam, An Christus secundum se totum dicatur creatura, an secundū sui partem? Addit autem Thomas: *Etiam in rebus corporalibus & humanis, ea quæ in dubitationem venire possunt, an conveniant toti vel parti si insunt alicui parti, non attribuimus toti &*

pliciter & sine determinatione. E dicimus quidem: H
mo est invisibilis, &c. secundum animam, non aut
indeterminatè homo est invisibilis, &c. quia sic reli
quetur dubium, An fortasse secundum se totum ho
sit res spiritualis.

135 *Elementa mistis propria communicant.*

III. Huc etiam pertinet *quod proprietates E*
mentorum communicentur mistis. Quod tamen pr
cedit, solùm, si dicamus Elementa manere in mi
tis actu. De hac ergo Scaliger, *Ego*, inquit, *sum ca*
dus, quia ignis, qui in me est, est calidus. Ita propri
accidens alicujus potest esse hoc modo commune, &c. S
ille *l. 4 de C.L.L. cap.* 80. Cæterum nec hic accide
migrat de subjecto in subjectum. Nam calor ign
non egreditur ex igne, & ingreditur mixtum. S
mixtum per communicationem idiomatum c
calidum eo calore, quo ignis (in mixto existen
calidus est. Unde nec hic fit duplicitas caloris, qu
si alius sit ignis, alius misti calor.

136 *Propria animæ communicantur corpori.*

IV. *Propria animæ communicantur corpori.* E. quo
dam proprium est communicabile. Anteceden
intelligo de potentiis animę. Sed de istis videndu
est, An sint in anima, atq; adeò an ab hac commu
nicentur corpori.

137 *De Subjecto potẽtiarum animæ.*

Ac Calviniani quidem ajunt, illas potentias n
esse in anima, sed solum ab anima. Esse autem i
corpore, non per communicationem à subjecto
proprio sibi factam, sed per primam inhærentian
Ut videre est apud Goclen. *in p* 1. *Controv. Log. c.* 1
q. 3. *Nunquam*, inquit, *dederim alicui potentiam v*
dendi esse proprium adjunctum animæ. Cujus ergo? Co
poris viventis, oculi. Sic & alii. Ex quo primum a

Propriũ subjectum potẽtiarum illarum esse animam.

paret, confiteri Calvinianos, potentias illas an
mæ, convenire *corpori.* Et verum id est. Patetq; in
etiam, quod secundum Arist. *de som. & vig. c.* 1. E
jusdem est operatio & potentia. At operatio e
corporis. E. & potentia. Hoc posito evincendu

es

ſt, potentiarum illarum primum & proprium ſub-
ctum eſſe animam. Id ita concludo. Si anima non
aberet potentias, cum ipſa in puris naturalibus
onſtituta, non haberet accidentia. At hoc eſt ab-
rdum. Sic enim anima eſſet ſimplex ab ea com-
oſitione, quæ eſt ex ſubjecto & accidente. At hoc
pugnat omni Enti creato, eſſe ſic ſimplex. Unde
implet. *l.* 2 *Met.c.*2. compoſitionem hanc ex ſub-
ecto & acc dente vocat generalem compoſitionẽ.
t Gocl ipſe, ſuæ priori aſſertioni cõtradicens, ſta-
iit *in predrom. Lex Phil.pag.*450 451. potentias ani-
æ facere compoſitionem in anima. 2. Reſumo
rius argumentum. Ejus eſt potentia, cujus eſt o-
eratio. At operatio eſt animæ. Anima enim eſt
incipium activum in omnibus operationibus
i animatæ. Et ſic Ariſt. 2. *de anim.c.*2. ait: animam
ſe principium, quo vivimus, ſentimus, movemur
c. E. etjam animæ eſt potentia. 3. Patet ex officio
otentiæ naturalis proprio. Illud autem eſt deter-
inare indifferentiam agentis. Cum enim agens
opendeat ad agendum, ante tamen additionem
otentiæ eſt ind fferens ad hoc agẽdum aut aliud,
e. ad videndum aut audiendum. Vide Coll. Co-
m. 2. *de an.c.*3.*q.*4.*a.*3. At iſtæ operationes perti-
ent ad animam tanquam formam Compoſiti. E.
l iſtam pertinent etiam iſtæ potentiæ. Poteſtque
ec res etiam declarari ex definitione potentiæ.
otẽtia igitur Ariſtoteli 9. *Met.* eſt principiũ tranſ-
utandi. Atqui ipſi animæ conven t eſſe principiũ
anſmutationis. E. etiam ei convenit animæ potẽ-
a. Ex his patet & animæ & corpori convenire po-
ntias vitales & animales.

Sed *excipi* poteſt: aliam eſſe potentiam animæ, 138
aliam corporis. *Reſp.* Entia non ſunt multiplicã- *Alia Excep-*
ſine neceſſitate, quæ hic nulla eſt: Quemadmo- *ptio.*
um v.g. mixtum eſt calidum & calefacit, calore

non proprio, sed eo quo ignis in se existens calidu est & calefacit; Item quemadmodum suppositun agit non propriâ potentiâ, sed ea ipsâ, quâ etiam i psa anima agit, & ad agendum potens est. Ita etian corpus sentire potest (idem autem est etiam de a liis) non potentiâ propriâ, sed illa potentia, qua i psa forma sive anima sentit. Plura qui volet vides citatos à nobis autores.

139 *Argumenta adversariorum* specialiter solvere n est necesse, tum quia iis satisfactum est ab istis au toribus, tum etiam quia hæc nostra nihil aliud fer sunt quàm solutiones objectionum. Quãdo enin ostendimus proprietatibus non pugnare commu nicationem, nec eam tollere proprietatem, aut fa cere migrationem accidentis de subjecto in subje ctum, solvimus objectiones adversas, quæ ex ist principiis texuntur.

17. *An communicato uno proprio, communicentur etiam cætera?*

140 Ita ajunt Calviniani. Et probant, quia propri connexa sunt cum essentia. Idq; æqualiter. Und quia connexa sunt cum essentia, inferunt, non po se communicari sine communicata essentia. E quia connexa sunt æqualiter, inferunt, unum no posse communicari, communicata essentiâ, ni communicetur & alterum. Sed fundamentum ho lubricum est. Nam communicato proprio non ne cessariò communicatur essentia, ut visum est in su perioribus, sed solum *unitur* essentia alteri, ad quo fit communicatio.

141 *Sententia autoris.* Quod autem communicatio unius proprii non inferat communicationem alterius proprii, patet. In communicatione quæ est à parte ad totum. Pa communicat suas proprietates toti, non tamen o mnes sed aliquas. A sanctitate, prudentia, scienti

potes

otentia intelligendi & volendi, immortalitate animæ, homo denominatur sanctus, prudens, sciens intelligens, volens, immortalis. At non dicitur ab invisibilitate, spiritualitate & incorporeitate animæ, homo invisibilis, spiritualis, & incorporeus.

Ex hoc apparet 1. Lubricum esse fundamentum adversæ partis. Nam anima non minus connexam habet sibi potentiam intelligendi & volendi, quam invisibilitatem. Et tamen ista communicat, hanc non. 2. Communicationem proprii unius, quâ talis est, non efficere communicationem proprii alterius. Nam si sic, tum omnis communicatio proprii id efficeret, quod falsum esse ostensum est. Ex quo sequitur: Omnia illa argumenta esse frivola, quæ ex ratione vel proprii vel communicationis texuntur contra nostram sententiam. 141

2. Sunt etiam hujus sententiæ vestigia in communicatione effectiva. Ignis aquæ communicat calorem. At non communicat levitatem vel siccitatem. Sol infert rebus subcœlestibus calorem. At non infert eis lucem. Deus communicat cum creaturis bonitatem, sapientiam. At non infinitatem, æternitatem, independentiam, immensitatem. 142

3. Quid igitur vetat ut dicamus: Ignem communicare ferro unum proprium, h.e. calorē, splendorem. Et non alia, h.e. levitatem. Animam communicare corpori potentias vitales & non invisibilitatem. Item divinam naturam in persona τ̃ λόγου communicare suæ carni omnem potestatē in cœlo & in terra, h.e. omnipotentiam *Matth.* 28. virtutem vivificam *Ioh.* 6. Potentiam judicandi *Ioh.* 5. Et tamen non communicare æternitatem, vel infinitatem, vel alia idiomata. 143

De adjuncto Communi.

Hactenus fuit de adjuncto proprio, sequitur de 144

adjuncto communi, quod, quid sit, satis clarè in-
telligitur ex dictis de adjuncto proprio. E. Adjun-
ctum commune est, quod non convenit uni so-
lubjecto primò, sed quod pluribus convenit æqua-
liter. Unde duæ sunt conditiones adjuncti commu-
nis. 1. *Pluribus convenire.* Et per hanc conditionem
secernitur à proprio, quatenus illud convenire de-
bet uni soli. 2 *Æqualiter convenire.* Et per hanc cō-
ditionem distinguitur à proprio, quatenus conve-
nire debet alicui primò. Exprimit id Scalig. *l.* 1. *de
plantis* p. 105 Cum ex Galeno ait: Κοινότητα esse ταυ-
τότητα ἐν πλείοσιν, h. e. *Communitatem esse identitatem
in pluribus.* Sic Albedo est adjunctum commune
Cygni, parietis, papyri. Nigredo Corvi, Panni, &c.
Deficit autem hæc conditio in calore respectu i-
gnis & misti. Hic calor pluribus inest. Sed tamen
non est calor, ignis & mistorum, adjunctum com-
mune, quia his convenit inæqualiter, nempe igni
primò, mixtis autem secundario. Unde calor re-
spectu ignis est proprium. Respectu mixtorum au-
tem est adjunctum commune: Comparando plu-
ra mixta ad invicem.

Adjuncti cō-munis duo requisita.

745 Cæterum illa æqualitas de communitate vel æ-
qualitate gradus, quasi scilicet adjuncta commu-
nia debeant æquales gradus habere, dubia esse vi-
detur. Est enim adjunctum commune, albedo, re-
spectu parietis & Cygni: Etsi albedo non habeat
tot gradus in pariete, quot habet in Cygno. Intelli-
gitur igitur illa æqualitas quoad primitatem sub-
jecti. E. Illa æqualiter convenire pluribus subjectis
dico, quæ uni eorum non conveniunt primò &
alteri secundariò, sed quæ utriq; con-
veniunt secundariò & pro-
pter aliud,

Quæro

Quæro hic:

An adjunctum commune & Accidens prædicabilia sint idem?

Videtur utrumq; esse unum & idem. Nam & ad- 146
unctum commune & accidens prædicabile oppo-
untur proprio. Sciendum tamen, aliquam esse in-
r hæc differētiam, ut accidens prædicabile sit ve-
iti species adjuncti communis: Et proinde adjun-
tum commune sit latius accidente prædicabili. I-
itur existimo, in prædicabilibus, propriū esse et-
m illud, quod speciebus tribuitur, propter genus.
eluti, cùm homini & bestiæ attribuitur potentia
entiendi aut movendi. Aut cum Elemento tribui-
ır quantitas, mobilitas, quæ tamen conveniunt
lemento, ratione generis, h.e. in quantum Ele-
entum est corpus naturale. Nam quod ista gene-
s idiomata, nō sint accidentia (prædicabilia) spe-
erum, patet, quia non possunt abesse & adesse ci-
a speciei interitum, hoc ipso, quia generis, quod
speciebus est, idiomata sunt propria. Ista tamen
iomata generis, attributa speciei, non sunt pro-
ia, secundum hanc nostram tractationem, sed
nt adjuncta communia, quia speciebus atq; ad-
pluribus, convenit idioma generis æqualiter h.
æquè secundariò & propter genus.

Adjunctum commune latius est accidente prædicabili.

Quia tamen, ut dixi, Accidens prædicabile est
ecies quædam communis adjuncti, idcircò de-
randa est illius definitio. Igitur

II. QUÆRITUR:

uomodo intelligenda sit definitio Accidentis prædicabilis. Accidens est quod abesse & adesse potest citra rei corruptionem?

Definitio hæc est Porphyrii *in Isag. c. 5.* συμβεβη-

κὸν δ' ἐστὶν ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται, χωρὶς τῆς τ' ὑποκειμέ-
νου φθορᾶς. Sic etiam Arist. 1. *Top.* c. 5. § 8. Ut a. ca
explicare possimus, formabimus objectiones.

148 *Object.* 1. Non videtur definitio generalis esse. Nam n
sibilitas v. g. est accidens (neq; enim est substanti
Accidens a. & substantia opponuntur immediatè
Et tamen non potest abesse & adesse citra hom n
corruptionem. Nam propria sunt inseparabilia,
Resp. Porphyr. ait *in Isag.* c. 17. R. Quicquid sit de insep
rabilitate propriorum, propria non debebant co
tineri sub hac accidentis definitione. Nam accid
sumitur vel prædicamentaliter, & opponitur su
stantiæ. Et sic propria sunt etiam accidentia. V
accidens sumitur prædicabiliter. Et tum nō opp
nitur substantiæ, sed proprio, secundum intenti
nem Porphyrii. E. Accidens proprio contradisti
ctum, definitur, quod abesse & adesse potest cit
rei interitum. Estque hæc significatio ex prædic
bilium doctrina.

149 2. Idem argumentum potest inverti. Prop
possunt separari, veluti frigus ab aqua, & per di
nam potentiam quodvis aliud propriū, potest a
ferri à proprio subjecto, manente illo. Unde adju
cta propria sic etiam possunt abesse & adesse à su
jecto citra ejus corruptionem. E. Definitio ac
dentis competit proprio. At definitio debet e
adæquata definito.

Ego, ad solutionem hujus argumenti nihil h
beo, quam ut confitear, definitionem non esse ad
quatam. Esse eam quidē veram κατὰ παντὸς ajo, qu
omne accidens possit abesse, &c. Sed nō esse Cath
licam, quod scilic. omne id, quod abesse aut ad
potest, &c. sit accidēs, propter argumentū factu
Et confirmatur, quod cum Porphyr. dicit: c. 17. *I*
quod propria sint inseparabilia, dicit id etiam, *co*
mune id esse cuidam accidenti, quia quoddam ac

d

ens etiam sit inseparabile. Atq; inde Toletus refert c.5 *prædicab* quòd aliqui sentiāt, definitionem accidentis, contineri etiam proprium.

Albertus *in Porphyrium* ad hoc dubium respondet: Hoc interesse inter proprium & ejus subjectū & inter accidentia, quoad separationem à suis subjectis: quòd subjectū proprium sine adjuncto proprio, veluti hominem sine risibilitate possimus intelligere. At proprium sine subjecto, veluti risibilitatem sine homine, nullo modo. At subjectum sine accidente, & vicissim accidens sine subjecto possumus intelligere. Sed hæc *resp*, non satisfacit. Nam Porphyr. satis clarè loquitur de solo subjecto, quid scil. circa illud fiat, ad positionem vel remotionem accidentis, & dicit Porphyr. quod in utroque casu maneat *subjectū accidentis*. Hoc a. prorsus eodē modo est in propriis. Nempe 1, absunt à suis subjectis accidentia: & sic subjectū proprii, veluti aqua à frigore, prout aliqui volunt, denudari potest. Vel saltem id est in omnibus propriis, in quantum separari possunt à subjectis per divinam potentiā. 2. Subjectum aliquod accidentium manet, cum accidentia separantur ἐπινοίᾳ, veluti Corvus, remotâ nigredine Cygnus albedine. Sic sunt omnia propria. Hic enim subjectum manet, cogitatione remotis propriis. Et sic in pluribus casibus. 150 *Resp. aliorū.*

151 *Cajetani sententia.* Cajetanus supponit: Cum in definitione accidentis dicitur, *quod possit abesse & adesse* tùm τὸ *abesse* intelligi etiam de absentia κατ' ἐπίνοιαν. Et ista ampliatio est necessaria. Nam alioquin accidētia, quæ dicuntur inseparabilia, non absunt actu, sed solum abstractione mentis. Invenit tamen iste peculiarem distinctionē in eo, ut dicat, peculiari modo convenire hanc mentalem separationem accidenti & non proprio. Ait ergo: esse duplicem separationem mentalem. Altera est simplex, qua unum *Separatio duplex.*

absque

absq; altero intelligimus. Altera est composita enunciativa, quâ unum ab altero per negationem dividitur. Talis est, cùm abstrahentes à Corvo nigredinem, dicimus: Corvus non est niger. Ergo infert Cajetanus , hanc compositam separationem non convenire propriis. Etsi enim possit in separatione mentis simplici homo esse homo, etsi non consideretur risibilitas simul: Tamen idcircò dici non potest, *Homo non est risibilis*. Hæc autem, inquit Cajetanus separatio composita locum habet in accidentibus.

152 *Resp*.1. Ex judicio Cajetani sequitur, non esse absolutè bonam istam definitionem. Nam ex ejus confessione habetur, etiam propria posse abesse suis subjectis , quia dicit, esse solum peculiarem modum abessendi (ut sic dicam) κατ' ἐπίνοιαν qui non congruat propriis. Is tamen modus in definitione non exprimitur. At sine quo definitio falsa aut inadæquata est, id in ea poni, non subintelligi debet. 2. Illa conditio non competit quibusdam accidentibus. E. non est genuina. Antecedens patet de accidentibus inseparabilibus. Hæc enim, si sunt inseparabilia, quomodo separantur, ut dicatur v.g. Cygnus non est albus, Corvus non est niger? 3. Eadem separatio competit adhuc quibusdam propriis quia, ut superius ostēsum est, adjuncta propria per divinam potentiam possunt separari. Tunc igitur dici potest: Homo non est risibilis, h.e. homo non habet illam qualitatem per quam ridet.

153 *Objectio de angustia definitionis.*

3. *Objicitur:* Eam definitionem esse angustiorem definito, h.e. non convenire omni accidenti. Id patet 1. De accidentibus Inseparabilibus , Si enim sunt inseparabilia, quomodo abesse possunt? 2 patet de morbis lethalibus, veluti febri, peste, paralysi, & corruptionib. ipsis, veluti morte, combustione, putrefactione & aliis. Hæc omnia sunt acciden-

tia

tia, & tamen non adsunt suis subjectis sine eorum corruptione. 3. Peccatum originale est accidens, Et tamen non potest abesse ab homine sine ejus corruptione.

Ad horum *primum* de accidentibus inseparabilibus; Existimat Averroes solùm hac definitione definiri accidens separabile. *Sed* id est contra Porphyrium. Nam postquam iste superiorem definitionem accidentis posuisset, adjicit divisionem ejus in separabile & inseparabile. Sic & Arist. 2. *Top. c.* 5. generaliter accidens definit superiori definitione. Hâc igitur sententiâ dimissâ, dico, Aliqua accidentia esse inseparabilia, quia actu non consistunt illorum subjecta sine illis, veluti est nigredo in corvo, albedo in cygno. Nihilominus hæc etiam inseparabilia, sunt separabilia, & abesse possunt in consideratione vel abstractione mentis, sicut Porphyrius indicat, quomodo accidentia separabilia separantur *in Isag. c.* 5. Nigrum esse est inseparabile corvi & Æthiopis, *inquit*, sed tamen potest ἐπινοηθῆναι κόραξ λευκὸς καὶ αἰθίοψ ἀποβαλὼν τὴν χροιὰν, χωρὶς φθορᾶς τοῦ ὑποκειμένου. *Intelligi potest corvus albus & Æthiops abjiciens istum colorem sine distructione subjecti.* 154

Ad secundum, Respondeo, 1. De morbis, eos abesse & adesse sine subjecti corruptione sive interitu etsi ad interitum disponant & eum efficiant. Est homo, cum ab eo febris adhuc abest, & est homo, cum jam ei adest, & est homo, postquam eum febris dimisit. Et sic est in aliis. 2. De ipsis mutationibus substantialibus Respondeo: earum subjectum non esse ipsum corpus, quod per varias alterationes ad mortem vel aliam mutationem disponitur: sed illarum subjectum est materia, quæ idcirco vocatur in respectu ad mutationes principium *passivum*. Ab ista autem materia absunt & adsunt istæ mutationes 155

tiones sine ejus mutatione & interitu. Quanquam Bellarminus *l. 5. de amiss. grat. c. 3. p. 459.* dicat, etiam istas mutationes substantiales esse accidentia rerum, quæ per eas corrumpuntur. Quia illæ solùm corrumpant *efficienter*. Accidentia autem dici non corrumpere subjectum, per abesse vel adesse suum, *formaliter.*

156 *Quomodo hæc definitio congruat peccato Originali?*

Ad tertium, Respond. 1. per hanc definitionem non juvari sententiam Flacii ullo modo. Nam cum disputatur: *An peccatum Originale sit accidens?* non intelligitur accidens prædicabile quod hic definitur, sed accidens prædicamentale, quod opponitur substantiæ & hîc non definitur. 2. Nihilominus secundùm hanc definitionem etiam peccatum originale est accidens. Nam quod dicitur, abesse & adesse posse accidens, id non intelligitur necessariò de actuali absentia (sic enim aliqua accidentia sunt inseparabilia) sed satis est si τὸ ἐπινοηθῆναι, hoc est, per intellectum possint abesse. At procul dubio potest cogitari essentia humana non cogitatio peccato. 3. Denique, etiam actu abesse potest peccatum Originale ab homine. Nam idem numero homo fuit, qui stetit in justitia Originali, & postea fuit in macula originali, Et deinceps in vita æterna carebit istâ maculâ. Si enim alius numero homo est, qui habuit justitiam, & alius qui habuit peccatum, & alius, qui habebit gloriam. Ergo non punivit Deus eum qui peccavit, nec eum justificabit, qui nunc in peccato existens apprehendit Christum, sed alium

157 um numero diversum, quæ sunt absurda.

Ex his sequitur, *corruptionem* quam habemus ex peccato originali, juxta cantionem (durch Adams Fall ist gantz verderbt / Menschlich Natur &c.) non esse eandem cum ea de qua loquitur definitio Porphyriana. Nam Porphyrius corruptionem vel interitum intelligit *de non esse su-*

Corruptio quid sit

je-

jecti. Peccatum autem nos corrumpit, quia facit hominem malè esse, quomodo alii actus pravi corrumpunt mentem nostram quotidiè. Ex his summatim & breviter potest illustrari superior definitio vel potius axioma de accidente. *Accidens*, nempe prædicabile, hoc est, quod proprio opponitur, id omne (etsi non solum, quia idem est in proprio) *potest abesse & adesse* vel re vel ἐπινοίᾳ sive consideratione, *à subjecto suo, sine ejus corruptione* substantiali, hoc est, qua subjectum esse desinat. Porphyrio?

III. *Subjectum est Informationis vel denominationis.*

Hæc tertia distinctio subjecti est, & intelligitur optimè per proportionem ad distinctionem principii in principium *Quod* & principium *Quo*. Quemadmodum enim principium *quod dicitur* ipsum suppositum, vel totum in respectu ad operationes; Pars autem illius totius vel suppositi, dicitur principiũ *Quo*, quia *per* illam partem totum operatur. Sic etiam subjectũ denominationis hic dicimus, ipsum suppositum vel totum in respectu ad affectiones. Subjectum a. informationis dicitur pars illius totius, secundùm quam cõvenit toti illa affectio. Sic esse doctum convenit homini secundum animam. E. homo est subjectum denominationis. Anima a. est subjectum informationis. Palpari est adjunctũ hominis secundùm corpus. E. homo est subjectum denominationis, Corpus est subjectum informationis. Habere potentiam vitalem convenit rei animatæ secundum animam. E. Anima est subjectum informationis. Res animata est subjectum denominationis. Et sic in aliis. 158

Cæterùm illud dicitur subjectum *informationis*, quia adjunctum in eo receptum illud infor- 159 *Unde dicat?*

tum subjectũ mar, & dat ei esse (accidentale) Sic doctrina recep
informatio- in anima, dat ei aliquod esse, ut scilicet anima
nis? sapiens & intelligens. Aliud autem d citur subjecti
Denomina- *denominationis*; Quia de illo fit demonstratio, &
tionis. denominatur potissimùm habere adjunctum i-
Suppositum lud. Unde per hoc, etiam suppositum censetur e
etiã est pri- primum, primitate subjecti. Hoc est, etsi passio al-
mum subje- qua conveniat supposito, propter partem, cui abs-
ctum attri- lutè primo conveniat; Tamen suppositum cen-
butorum tur esse primum subjectũ, quia de eo primo fit d-
partis. monstratio illius passionis. Atque adeo hinc h
axioma (Animal est sensitivum) est quatenus ipsu
etsi potentia sensitiva sit in anima, quia non est p
us subjectum denominationis, cui conveniat p-
tentia sensitiva ante animal. Hęc accuratè sunt o
servanda.
169 Veteres aliqui distinxerunt subjectum in subj-
Subjectum ctum *Originis* & *recipiens*. Et sic animam dixeru
Originis esse potentiarum suarum subjectum Origenis, p
quid? ut quidem Aristoteles passim potentias eas voc
affectiones, (atque adeo adjuncta) animę Rem a
matam vero dixerunt subjectum recipiens. Zab
tamen *l. de nat. scient. const. c.* 39. rejicit, eam disti
ctionem: Sed non malè defendi potest ut sit æqu
pollens superiori nostri distinctioni: Ut scilicet p
subjectum *originis* intelligatur subjectum inform
tionis, & per subjectum recipiens intelligatur su
170 jectum denominationis. Solùm est considerand
voces istas, nisi benè explices, esse ambiguas. Er
subjectum originis dicitur, non quia aliud ab eo
riginem trahet. Nam in hac descriptione nihil e
quod non absolvatur in ratione principii: Unde
est implicatio contradictionis, dicere aliquid *su-*
jectum, & tamen dicere illud solùm præstare *ori*
Declaratur *nem*, ut rectè animadvertit Zabarella: Dicitur
appellatio tur subjectum originis, quod recipit in se affect
n

3. Ex hoc resultat, quod egrediendo ex operationibus mentis, etiam reipsa adjuncta inseparabilia separari possint à subjectis, h. e. quod subjecta ista existere possint sine istis adjunctis. Cur n. corvus non posset existere sine nigredine, vel cygnus sine albedine, vel per divinam potentiam hæc substantia, veluti homo, sine hoc aut isto accidente suo, veluti potentiâ ridendi aut loquendi. 173

4. Ex his omnib. relinquitur, quod adjuncta inseparabilia dicantur, sine quibus *actu* non cõsistunt subjecta (etsi sine iis consistere possint.) Separabilia a. sine quibus subjecta actu existunt. Et ita separabilitatẽ & inseparabilitatẽ in adjunctis declaravit Porphyrius *in Isag. c. ult.* sequiturq; tandem ex his omnibus, separabilitatem & inseparabilitatem esse adjunctorum differentias accidentales. 174

Separabile & inseparabile intelliguntur de actu.

Sunt accidẽtales differẽtia adjunctorum.

VI. DE OBJECTO.

Ad primam distinctionem subjecti satis dictum est, de quæst. *An objectum sit subjectum an causa?* Indeque constituto, quod subjecti species sit objectum, nunc de istius porrò agemus divisionibus. 175

Remitto a. primò lectorem ad ea, quæ *de Nat. Log. c.1. q.3. l.2. p.135. seqq.* dixi. Ibi videat 1. dictum, quot modis objectũ dicatur in disciplina. 2. Quomodo differant objecta scientiarum speculativarum ab objectis disciplinarum practicarum. 3. Explicationem distinctionis in subjectum adæquationis & perfectionis. 4. distinctionis in subjectum considerationis & operationis. 176

Repeto nunc solùm divisiones tactas in Theorematibus. 177

I. *Objectum est totale & Partiale.*

Termini, totale & partiale, multis rebus applicatur, & ita propter tantam communitatem facile in-

lè intelliguntur. Totale igitur objectum dico, a
quo omnis actio vel respectus adjuncti occupa
absolvitur. Partiale vero objectum est pars sive spe-
cies objecti totalis. Sic totale objectum visus es
visibile. At partiale objectum, est in luce. Item to-
tale objectum Physicæ est corpus naturale. Partia-
le objectum est homo, qui est veluti pars sive spe-
cies corporis naturalis. Et his intelligi potest quæ-
stio Physicorum.

*An anima sit partiale objectum Physicæ, velu-
ti tractatus de anima.*

178 Videtur quod sic, quia habitus physicus par-
culariter occupatur in anima. Et inde 2. partic-
laris aliquis physicus tractatus inscribitur de a
ma. Et 3. habet etiam hoc objectum officium o
jecti, hoc est, discernit tractatum de anima, ab a
tractatibus physicis.

179 Nihilominus ex dictis patuit, animam non p
se esse subjectum partiale, quia nō est pars sive s
cies subjecti totalis. Hoc autem est corpus natu
le. At anima non est corpus naturale. 2 Specia
ter idem confirmatur, quod omne subjectum e
bet per se considerari, & non gratiâ alterius, u
ipsum dicitur esse veluti basis aliarum rerum.
de ratione principii (quale est anima) & affecti
nis, est, alterius gratiâ tractari, sicut propterea
mnia principia definiuntur mentione corporis
turalis, & specialiter anima mentione corporis
ganici. 1. *de anima*. c. 2. Affectiones autem defin
tur, ἐκ προσθέσεως sive additione subjecti. E. nec
fectio nec proprium potest esse in disciplina sub
ctum (totale vel partiale.)

180 Objectiones autem, quæ superius in sinu ab
tur, non sunt satis firmæ. Nam 1. Quod Physi
occupatur in cognoscenda anima, nō fit ideo, q

ani

anima sui causâ cognoscatur, sed quia sit pars objecti sui, veluti rei animatę, aut quia sit principium operationum subjecti sui, ejusdem scilicet rei animatæ. Unde objectum Physici, cùm animam cognoscit, non est anima ipsa, sed Res habens animã, hoc est, corpus animatum, ut Zabarella etiam *libr. de natur. scientiæ constit. c.* 38 *seqq.* docet.

Quod autem *secundò* aliquis tractatus est inscriptus in physicis de anima, sciendum est, non esse eam inscriptionem sumptam à subjecto istius libri, sed ab intentione doctrinæ ibi proponendæ. 181

Quod denique tractatus de anima ab aliis libb. distinguitur, per hoc, quòd in eo agitur de anima, ad id sciendum est, quod ut Zabar. *ubi supra c.* 39. *ad quartum* docet, scientia totalis, ab alia qualibet distinguatur per subjectum. At id non est semper verum de scientię illius partibus. Nam partes quidem aliquæ ejusdem scientiæ distinguuntur per partialia objecta, veluti libri de animalibus à libris Meteorologicis, aliquæ tamen partes non distinguuntur per subjectum, cùm versentur in eodem subjecto, sed distinguuntur solùm per diversas intentiones circa idem subjectum. Ita octo libri physicorum habent unum commune subjectum, h.e. corpus naturale, Et proinde sic non distinguuntur subjectis. Commune n. non facit differre. Distinguuntur igitur solùm intentionibus, veluti, quod in prioribus agitur de principiis, , in posterioribus de generalibus affectionibus corporis naturalis. 182

II. Subjectum est adæquationis vel perfectionis.

Hæc distinctio clarè potest intelligi ex definitionibus superius positis , & iis quæ de ea dixi *de Natur. log. c.* 1. *in comment. n.* 45. 58 & 80. Unde hic nihil 183

Deus quomodo subjectum Metaphysica.

h laddo. Quod autem in Theorematibus Deum facio subjectũ perfectionis in Metaphysica, id intelligi volo juxta veriorem sententiam. Alias enim aliqui Philosophi existimant, Deum esse adæquatum subjectum Metaphysices, qui putarunt, a[...] omnia in Metaphysicis considerari, vel ut attributa Dei vel ut effecta Dei, & sic omnia referri ad Deum tanquam subjectum istius disciplinæ. Eam sententiam nolo nunc persequi, qui volet, videat Suarez *d sp. 1. Metap. s. 1. n. 7. seqq.*

III. *Objectum est per se vel per accidens.*

184 Objectum *per se* voco, ad quod res aliqua terminatur aut ordinatur primariò ex natura sua. *Per accidens*, ad quod terminatur secundariò & præter naturam suam. Sic Arist. *l. 2. de anim. c. 6. t. 61.* Sensilia alia dicit per se, alia per accidens. Dicitque [...] se sensilia quæ in ipsum sensorium per se agunt. [...] à visu sensilis est color. A tactu humiditas. Per [ac]cidens autem sensilia sunt, quæ nihil in sensum [a]gunt, sed solùm conjuncta sunt cum iis quæ pe[r se] sensilia sunt. Sic filius Dyaris est sensilis, quia e[...] bus. Sic mel est sensile quia est dulce, quæ albed[o] & dulcedo sunt per se sensilia. Et sic in aliis.

185 Pertinet huc etiam exemplum de intellectu, [q]u[i] per se fertur ad verum, & voluntate, quæ fertu[r per] se ad bonum, Ille autem per accidens ad fals[um] & hæc per accidens ad verum. Occamus tame[n] Biel aliique, voluerunt voluntatem per se occu[pari] in malo. Quod nunc non disputo. Solum est ob[ser]vandum, sermonem nunc esse de actibus posit[ivis] veluti ut cupiat voluntas bonum, & assentiatu[r in]tellectus vero. Alioquin enim in actibus negat[ivis] ut sic dicam, hoc est, fuga mali, & declination[e] [fal]si, intellectus per se occupatur in falso, & volu[ntas] in ma[lo].

Intellectus quomodo per se versetur in vero?

& ex puero vir, quoniam hoc post hoc. Alius autem modus est, cum ex ære statuam, aut ex ligno lectum, aut alia ex materia fieri dicimus, &c. Sic etiam 5 *Metaph c.24.* ait: Ex aliquando significare id, quod est post, τῷ χρόνῳ. ut ex die Nox, ex sereno tempestas, quoniam hoc post illud.

2. Fiunt aliquæ argumentationes, quæ non possunt resolvi, nisi ex loco antecedentium & consequentium. E. locus antecedentium & cōsequentium est locus dialecticus, seu argumētum logicū. Consequentia patet, quia tres termini, ex quibus fit syllogismus, nihil aliud sunt, quàm tria argumēta Logica, indeque inventio dicitur suppeditare Materiam Syllogismo. Antecedens probatur per hos Syllogismos. Heri fuit rubedo cœli. E. hodie verisimile est fieri serenitatem. Hic homo est senex. E. ante fuit puer. Hodie est dies Lunæ, cras dies Martis. Venit in aulam. E. incidit in multa pericula. Dicat hic Logicæ studiosus qui non cognoscit locum antecedentium & consequentium, ex quibus argumentis hæ cōsecutiones sunt sumptæ? aulsa sunt nisi antecedentia & consequentia. 5

Ex resolutione argumētationum.

3. Principiū dicitur esse latius causa. Ut privatio motus est principium, non causa; terminus à quo est principium non causa motus; quod si igitur aliquod principium non est causa, consequens est, alio nomine appellādam esse relationem quam habet principium illud (non causa) ad suum principiatum. Hæc a. alia non esse potest, quam antecedētis & consequentis. E. Antecedens & consequens sunt argumenta Logica.

Eadem ratio formari potest in causa sine qua non. Nam causa sine qua non, propriè non est causa, unde rectius dicitur *conditio* sine qua nō. At causa sine qua non, dicit aliquam relationem consentaneam, Illa autem relatio non est subjecti aut adjuncti, 6

ut patet. Quomodo enim remotio purulentiæ,
nitatis, aut demissio Valvarum luminis subjectu
fit? E. Est secundum alia argumenta, quæ quid
rectissimè dicuntur antecedentia & consequen
Hoc igitur modo se habet demissio Valvarum
lumen in conclavi; remotio purulentiæ ad san
onem. Illa enim appellantur conditiones sine q
bus non, & habent relationem ad lumen & sa
tionem, non nisi eam, quam habet antecedens
consequens.

Clarissimus Wasius *in Dial.l* 1.c. 12. reducit a
tecedens & consequens ad adjuncta. Sed *ἀκυρο*
γία est manifesta dicere, aliquod adjunctum a
cedens respectu subjecti. Subjectum enim prius
adjũcto. Quod si intelligatur reductio illa hoc
su, q. subjectum habeat adjunctum aliquod, nõ
tecedens se, sed adjunctum aliud, tum illa redu
non est sufficiens. Nam sic considerat antece
& consequens non ad invicem, sed in respectu
tertium, videlicet ad subjectum, quo sensu adm
antecedentia & consequentia pertinere ad ad
cta. Alia autem propositio est: *Chremes fuit pu*
est senex. Ubi pueritia significatur istius senis a
cedens esse adjunctum, senectus consequens.
lia est propositio, cum istas ætates præcisè, sin
spectu ad subjectum considero, veluti: Ex *pue*
senex. Item *Senectus est posterior pueritia, &c.*

CANONES.

8 1. *Posito consequente, positum fuit necessarium*
tecedens.

9 Canonem hunc tradit Melanchthon *l.* 4. *D*
303. *Posito consequente tunc valet argumentum*
quit, *cum ostendimus precessisse illud antecedens*
necessariò precedit. Veluti si pervenit ad metan

jam iter fecit per priora spatia. Si acquisivit aqua calorem, tunc antea eum non habuit, quia privatio est necessarium antecedens in acquisitione formæ. Si Judæi non habent sceptrũ. E. venit Messias. Quia Adventus Messiæ est necessarium antecedens ante ablationem sceptri. *ex Gen* 49. Loquuntur a. axiomata manifestè de *Necessariò* antecedente. Nam de contingentibus antecedentibus secus est. Huc pertinet & ille Canon.

2. *Negatâ conditione sine qua non res conditionata esse non potest.* Ratio est, quia conditio sine qua non, est necessarium Antecedens. Ita illuminari non potest hypocaustum, nisi demissæ sint valvæ, nec vulnus curari potest, nisi remotâ purulentiâ. Sic corpora naturalia non putrescerent, nisi in iis essent commista Elementa, quia commistio Elementorũ est ad putredinem conditio sine qua non, apud Zabarell. *l.* 2. *de misti. gen. & Inter. c.* 12.

3. *Posito antecedente non necessariò ponitur consequẽs.* Sic commistio Elementorum est antecedens (conditio sine qua non) ad putrefactionem. Et tamen istâ positâ non propterea ponitur putrefactio, ut *ibid.* dicit Zabarella. Estque adeo nec id verum cum necessarium est antecedens. Nam necessarium antecedens est, sine quo consequens fieri non potest. Sic igitur carentia formæ vel privatio, est necessarium antecedens in omni motu. Et tamen ista carentiâ positâ non necessariò ponitur consequens. Neq; enim necessario accipit calorem, quod eum nunc non habet.

Caput X.
DE CONNEXIS.

1. Quartus locus consentaneus continet connexa.

2. Connexa sunt quorum unum alii i-ne dependentia aut consecutione conju-gitur.

Talia connexa sunt partes Compositi ad in-cem consideratæ, adjuncta plura considerata subjecto ad invicem, pertinere etiam huc viden quæ æqualiter coordinata sunt, aut coexistunt, duo equi coordinati, passio Dominica & Ecl solis universalis.

COMMENTARIUS.

1 Inprimis notandum vocem *connexorum* in l cis non eodem modo accipi. In doctrina propo onum, Connexum idem est, quod propositio c ditionalis. In doctrina syllogismorum, syllogis connexus est, qui habet propositionem condi nalem. Hic autem *connexa* vocantur termini plices, qui mutuò conjunguntur, uniuntur, c dinantur, coexistunt. Veteres Logici strictius cipiunt vocem connexorum, ut nuper vir Cla mus Dn. M. *Johannes Stumpffius*, aliquandiu Ac miæ hujus Professor, amicus meus plurimum norandus, in literis suis ad me datis, erudite a perscripsit. Nempe Cicero *in Topic.* & Rodolph gricola *l.* 1 *de Invent. c.* 18. connexa vocant, qu mul accidunt, ita ut unum ad alterum referatu trinsecus, quomodo connexa sunt passio Chri ejus resurrectio. Melanchthon *l.* 4. *Dial.* ait nexa ea esse quæ sunt veluti proprietates reru ne quibus res esse non possunt, ut sunt locus, pus, sexus, eventus & similia. Alii aliter. Nos nexa omnia vocamus ea, quæ uniuntur sine de dentia unius ab alio, ut apparebit.

2 2. Deinde notandum aliquid, ad definitio supra positam. Dicuntur ibi connexa ea, qu

tuò conjunguntur, ſine dependentia. Ubi particula illa, *ſine dependentia,* excludit & diſtinguit connexa à Cauſa & Effecto, Subjecto & Adjuncto, quia hæc ſi maximè conjunguntur, eſt tamen illa cõjunctio cum dependentia & conſecutione, ſicut materia & forma, effecto uniuntur, quod ab illis pendet. Adjuncta ſubjecto per inhærentiam uniuntur, ſed tamen etiam ab eo dependent, quæ autem connexa vocantur, non habent dependentiam.

QVÆRITUR III.
De neceßitate hujus loci.

Neceſſitas alicujus loci ſumitur ex tribus. 1. Si inveniantur termini aliqui ſimplices, qui habeant reſpectum ad alios, qui non poſſint appelari aliis nominibus niſi nomine, quo hi loci appellantur.

2. Si inveniantur axiomata quæ non poſſunt reſolvi niſi in illa argumenta, quorum neceſſitatem volumus aſtruere.

3. Si habeantur Syllogiſmi, qui materiam ſuam non ſumpſerunt aliunde, quàm ex illis locis, quorum neceſſitatem defendere volumus. Ex his omnibus probabimus neceſſitatem connexorum contra Ramæos.

1. *Adjuncta* alicujus ſubjecti mutuam habent σχέσιν, etiam invicem ſumpta, & non ſolum ad ſubjectum. Item: *Partes* alicujus compoſiti etiam referuntur ad invicem & non ſolùm ad compoſitum ſive totum, ſicut apparet ex eo, quia ad invicem dicuntur uniri & conjungi. Unio autem eſt relatio. B. potentiæ animæ uniuntur ad invicem (in ſubjecto) habitus morales uniuntur ad invicem (in anima) albedo & dulcedo uniuntur ad invicem (in &c.) Hæc a. relatio quam unum connexorum habet ad aliud, ad nullum argum. pertinet, inter ea, quæ aliâs in Logicis enumerantur. B. aliud adden-

dum est argumentum Logicum, secundùm quo
illa *unitorum* relatio explicetur à Logico.
5 2. Idem patet ex resolutione axiomatica. Dan
tur axiomata, quæ non possunt resolvi nisi in con
nexa. Ergo connexa sunt argumenta Logica. Con
seq. patet. Quia omne axioma est dispositio argu
menti & argumenti. Antecedens probatur per ha
propositiones: *Flavedo est cum dulcedine*; *Potent*
videndi est unita simul cum potentia flendi. Idem: *pot*
tia videndi est unita potentia loquendi. Item. *Manus*
unita brachio, *Tabula una* (in mensa) *est unita alte*
Equus unus coordinatur alii. *Eclipsis universalis sol*
coexistit passioni dominica. *Christus coexistit Augus*
Imperatori, τεκνογόνοι sunt τεκνοτρόφοι. Illarum &
milium propositionum nulla, resolvi potest in al
argumenta, quàm in connexa.
6 *Objici* posset: prædicari hic adjunctum de su
jecto. Uniri enim vel conjungi cum alio, est adju
ctum rerum unibilium.
7 *Resp*. In omni argumento duo hæc conjunge
da sunt, nempe relatio sive respectus, & relata ip
Verum est non solum de connexis, sed & de om
bus argumentis, Relationem sive respectum e
adjunctum eorum quæ referuntur, sed tamen re
torum unum cum comparatur (non cum sua re
tione sed) cum suo correlato, tum nũ omnia arg
menta debent dici subjecta & adjuncta. Sic: Op
sitorum adjunctum est opponi, adversorum adv
sari, comparatorum comparari: si tamen oppo
referatur non ad opponi, sed ad aliud oppositu
adversum, nõ ad adversari, sed ad aliud adversu
comparatum non ad comparari, sed ad aliud co
paratum: non amplius adjunctum & subjectũ
bemus, sed argumenta alia. Eodem igitur mod
sto connexorum adjunctum connecti vel uniri
men si unitorum unum referatur ad alterum un

rum,

rum, certe inter illa unita non est respectus subjecti & adjuncti. Manus & brachium dicuntur connexa, & deinceps eodem modo omnes partes aliæ sunt unitæ in toto, eodemq; modo adjuncta plura unita in aliquo subjecto, & tamen pars una alterius, adjunctum unum alterius subjectum non est.

3. Concludimus: dantur Syllogismi, qui non 8
possunt resolvi, nisi per argumenta connexa. E. arg. connexa verè argumenta sunt. Consequentia patet, Quia omnis Syllogismus materiam suam desumit ex aliquo argumento Logico. Antecedens probatur per hos Syllogismos: ibi est facultas lachrymandi. E. etiam facultas ridendi. Valet, Quia ubi est unum necessariò connexorum, ibi est alterum. In illa re est cor, ergo etiam pulmo, valet eodem modo. Similes Syllogismi eodem modo formari possunt, Porrò

QVÆRITUR:

An hæ propositiones: Flavum est dulce risibile est capax disciplinæ *sint propositiones ex connexis?*

Affirmandum hoc est, quia in illis propositioni- 9
bus describitur relatio unius uniti ad aliud unitũ. Illa autem relatio est connexorum.

Dices esse hanc propositionem referendam ad 10
subjectum & adjunctum, quia flavedo & dulcedo sunt adjuncta mellis; Esse risibilem, & esse disciplinæ capacem, sint adjuncta hominis. *Resp.* In illis propositionibus non describi relationem flavedinis & dulcedinis ad mel, cujus respectu nemo negat esse adjuncta, sed referuntur ibi flavedo & dulcedo ad invicem. Tunc autem nec flavedo dulcedinis, nec dulcedo flavedinis adjunctum est.

Instas nihilominus tamen flavedo & dulcedo ad-

juncta sunt, & quia in uno subjecto uniuntur, verum est, flavum esse dulce. *Resp.* Quid tum? Illę propositiones ad locum adjunctorum & subjectorum pertinent, in quibus propositionis antecedens est subjectum, Consequens est adjunctum, quod hic non est. Nam utrumque est adjunctum mellis.

Igitur ratiocinari ab adjuncto uno ad aliud, à parte una ad aliam, non pertinet ad locum adjunctorum & subjectorum, totius & partium, sed cùm argumentamur à parte ad totum, ad subjectum ab adjuncto, & vicissim.

CANONES.

1. *Posito uno necessariò connexorum ponitur & alterum.* Veluti cui convenit risibilitas ei etiam convenit flebilitas, quia hæ potentiæ sunt necessariò connexæ.

2. *Quod connexum est uni connexorum, id etiã connexum est alteri.* Veluti, si Christus vivit tempore Augusti, & tempore Augusti vixit etiam Herodes. Ergo Christus etiam vixit tempore Herodis.

3. *Quod nondum est, non potest cum alio connecti.* Veluti Numa non potest vixisse eo tempore, quo Pythagoras vixit, ut fuerit ejus auditor, quia Numæ tempore nondum natus erat Pythagoras.

CAPUT XI.
DE RELATIS.

1. Quintus locus consentaneus continet Relata.

1. Relata sunt consentanea, quorum unum habet mutuam affectionem ad alium. Ut pater & filius, dominus & servus.

2. Relatorum unum ſpecialiter dicitur Relatum, *alterum* correlatum.

3. Relatum eſt, in quo incipit relatio.

4. Correlatum eſt, in quo terminatur vel ſiſtitur relatio.

COMMENTARIUS.

Antequam hanc doctrinam declarem, hic prius inquirendum eſt: 1

1. *An doctrina Relatorum rectè ponatur inter argumenta conſentanea?*

Ariſt. *l. Categ. c.* 10. *& l.* 2. *Top. c.* 8. *& l.* 5. *Topic. c.* 6. *& l.* 5. *Metap. c.* 10. dividit oppoſita in contraria, relata, &c. Et ita relata ſpeciem facit diſſentaneorum. Hunc ſequitur *Ramus* in Logicis. Sequunturque eum ejus Interpp ferè omnes. Nihilominus quatuor ſunt ſententiæ de loco doctrinæ relatorum, ut eas recenſet Dounamus *in Comm. Dial. lib.* 1. *c.* 14. *pag.* 261.

Igitur 1. *aliqui* cenſent relatis non convenire peculiarem locum in Logicis inter argumenta Logica, quia relatio ſit affectio generalis omnium argumentorum, 2. *Alii*, exiſtimantes, Relatorum locum verè eſſe locum dialecticum, referunt ea ad diſſentanea ſolùm, ſed id fit differenter. *Alii* enim comprehendunt ea ſub adverſis. *Alii* ea ab adverſis diſtinguunt. 3. *Alii* ad conſentanea ſolùm. 4. *Alii* ad diſſentanea & ad conſentanea. 2 *Aliorum opiniones.*

Hac in re exiſtimo ultimam opinionem veram eſſe. Et patet veritas. Nam I. relata diſponuntur affirmando, ut: pater habet filium, dominus habet ſervum. At propoſitio affirmativa non fit ex diſſentaneis ſed ex conſentaneis. E. ſic relata ſunt cõſentanea. Deinde eadẽ relata diſponuntur negando, ut 3 *Sententia autoris.*

dominus non est servus, pater non est filius. At negativa propositio non fit ex consentaneis, sed ex dissentaneis. Consentanea disponuntur affirmando, dissentanea negando, ait Ramus *l. 2. Dialec. 4.* Et sic relata sunt dissentanea. Ideoque summatim sunt & consentanea & dissentanea. Ex quibus relinquitur falsitas secundæ & tertiæ opinionis. Quod autem in secunda opinione tangitur sub adversis aliquos comprehendere relata, id suo loco refutabitur. Ac priori quidem nostræ sententiæ nihil est, quod solidè opponatur.

4 Nunc solum est observandum; docendi gratia, argumentum istud secundum naturam consentaneam posse dici *relata*, secundum naturam dissentaneam *relativè opposita*. Quod ad primam opinionem attinet, primò dubitant aliqui, an omnibus argumentis accidat relatio propter privantia, de quibus satis dictum supra *c. 1 num. 35.*

5

6 *Relationem esse generalē affectionem argumentorum.* Omnino igitur sentio: relationem esse generalem affectionem omnium argumentorum, ut e definitione argumenti superius patuit, unde fit omnia argumenta sunt exempla relatorum. Nihilominus relata esse peculiarem locum Dialecticum distinctum à cæteris patet, quia sunt aliqua axiomata, quæ non possunt aliunde resolvi, præterquam ex loco Relatorum. Id patet primum in istis propositionibus, quæ describunt affectionem unius argumenti ad aliud, veluti cum dico: *Causa est Causati causa. Causatum est causa causatum. Subjectum est adjuncti subjectum.* Et *adjunctum est subjecti adjunctum.* Deinde etiam id est in exemplis relatis, veluti: *Dominus est servi dominus.* Et *servus est domini servus: Præceptor est discipuli præceptor.* Et *discipulus est præceptoris discipulus.* At omne axioma disponit argumentum cum argumento.

Exempla relatorum.

Igitur summa decisionis est. 1. Relatio est generalis

ralis affectio argumentorum Logicorum. 2. Nihilominus tamen relata sunt argumenta Logica. 3. Non tamen solum dissentanea, Sed sunt & consentanea & dissentanea.

II. De definitione Relatorum.

Definitum hic sunt *Relata.* Ubi observandum 8
est, hanc vocem in plurali numero sumptam, duo significare, hoc est, relatum specialiter dictum, & correlatum. Sicut in genere nomina pluralia argumentorum Logicorum, significant duo, hoc est, relatum & correlatum, sic similia significant simile hoc, & simile istud, cui scilicet aliud est simile. Sic dissentanea significant duo, nempe dissentaneum hoc & dissentaneum istud. Quando autem vox relatorum sumitur specialiter relatum, tunc opponitur correlato. Græcè dicuntur ab Aristotele τὰ πρός τι, *ea quæ sunt ad aliquid.*

Definitionem ipsam explicabo per aphorismos, 9
qui haberi etiam possunt Relatorum.

CANONES.

1. *Relata sunt consentanea:* Hoc jam satis osten- 10
sum est, in priore discursu, unde nihil nunc addere necesse est.

2. *Inter relata est respectus mutuus.* Hæc est se- 11
cunda pars definitionis relatorum, continens eorum differentiam. Sumiturque ex Aristotele *l. Categor. cap.* 7 §. 9. *Relata omnia*, inquit, *dicuntur* πρὸς ἀντιστρέφοντα h. e. ad æqualitatem, ut *Ammonius* vertit, vel ad mutuum respectum, ut interpretantur alii. Sic addit ibi *Aristot.* servus est Domini servus. Et Dominus est servi Dominus. Duplum est dimidii duplum. Et dimidium est duplum dimidium. Majus est minore majus. Et minus est majore mi-

Et sic in aliis. Ac per hoc nunc distinguuntur rela-
ta ab aliis contrariis. Nam privatio etsi habeat re-
lationem ad habitum, ut proinde per habitum de-
finiatur privatio, tamen iste respectus non est mu-
tuus. Neque enim habitus definitur per privatio-
nem. Alia autem contraria prorsus non implicant
respectum. Neq; enim v.g. calor est frigoris calor,
aut homo est non hominis homo, aut vicissim.

12 Cæterùm Aristoteles loco citato habet duas cau-
telas. I. Istam mutuam σχέσιν non semper exprimi
æquali casu, ut scientia est scibilis scientia. Et scibi-
le est (non scientiæ sed) scientiâ scibile. Item sen-
sus est sensibilis sensus. At sensibile non est sensus,
sed sensu sensibile. II. Istam mutuam σχέσιν non es-
se, nisi cum apto nomine significantur relatum &
correlatum. Veluti si ala referatur ad avem, non li-
cebit dicere. Ala est avis ala. Et avis est alæ avis. At
bona erit reciprocatio, si ala referatur ad alatum,
πτερὸν ad πτερωτόν. Nam ala est alati πτερωτοῦ ala. Et
alatum est alâ alatum. Additq; hîc Aristoteles pos-
se aliquando, ad explendum defectum nova voca-
bula fingi, sic dicimus, clavum referri ad clavatum,
caput ad capitatum.

13 Ex his igitur satis clara est definitio Relatorum.
Addam tamen alia axiomata, quæ huc reservavi ex
introduct. Log. c. 9. in comment. num. 29.

14 3. *Relata sunt simul naturâ.* Est Arist. *lib. Categ. c.*
7. §. 37. δοκεῖ δὲ πρός τι ἅμα φύσει εἶναι. Videntur rela-
ta simul naturâ esse. Simul enim est duplum & di-
midium, & cum est dimidium, etiam est duplum
& cum est Dominus est servus, & cum est servus, es
dominus. Sic August. *serm. 181. de temp. cap. 1. Patrem*
cum audis, agnosce quod habeat filium, quomodo posses-
sor dicitur, qui aliquid possidet, & dominus qui alicu
dominatur.

14 Simul autem naturâ sunt Aristot. *lib. Categ. c. 1*
quæ

quæcunque reciprecantur quidem, secundum existendi consecutionem, sed nullo modo alterum est causa, cur alterum sit. Vel, simul naturâ dicuntur, quæ simul existunt sine unius ab altero dependentia causali.

Cæterùm ista simultas Naturæ, infert etiam simultatem temporis. Igitur quæ sunt simul natura, ea etiam sunt simul tempore. Etsi non vicissim, quę sunt simul tempore, sunt etiam simul naturâ. Ex his sequitur, si relata sunt simul naturâ, quod etiam sint simul tempore.

Porrò ad intelligenda hæc plenius, duæ sunt no- 16
tandæ objectiones. *Prior* est, quod aliqua relata ab *Objectiones.*
aliis causaliter dependeant. E aliqua relata, nō sunt simul naturâ. Nam naturâ simul esse dicta sunt ea quorum alterum non est causa alterius. Antecedens patet, de patre & filio, quæ relata sunt, & tamen ista est causa hujus. Unde porrò arguo: Impossibile est causam naturâ simul esse cum suo effecto. At quædam relata sunt ut causa & effectus, ut dictum est de patre & filio. Ergò impossibile est quædam relata esse simul naturâ.

Ad argument. hoc rectè *respondet* Boetius, cæte- 17
rique Philosophi, quod relata dicantur esse naturâ *Solutiones.*
simul, proùt considerantur in esse relativo. Atque hoc modo unum non est causa alterius. Nec sic pater magis est causa filii, quàm filius sit causa patris, quia prout sit, hoc est, relativè sumuntur, coexistunt. Pater autem solum est causa filii, considerando utrumque in esse absoluto. Hoc est, homo ille, qui suscipit relationē paternitatis, ille est causa illius hominis, qui dicitur filius. Et sic illa subjecta harum relationum, non remanent simul naturâ, sed pater est naturâ prior filio. Eleganter loquitur Damascenus *in Dial. cap. 50. Cointerimitur, pater filio, ut filius patri. Cointerimur autem* (estque idem

de comproduci) *non hypostasis illius sed* σχέσις *sive habitudo & relatio. Manet homo qui filius est, sed non manet filius.*

18 Posterior *objectio* sumitur ex ipso Aristotele, d scientia & scibili, sensu & sensibili. Hæc enim sun relata, & tamen scientia potest esse, cum scibile nō dum est, quomodo nunc est scientia Eclipseos fu turæ, cum tamen ipsum scibile, h.e. Eclipsis, (futur enim demum est) nondum sit. Et sic vice versa po test esse aliquid nunc scibile, cujus tamen nōdun est scientia. Sicut Novus orbis, maculæ solis, siv planetæ quos nunc observant mathematici, ult vulgatos septem planetas diu fuerunt scibilia. tamen de iis non fuit scientia. Idem discursus fie potest in sensu & sensibili. Hac in re respondeo Aristotelem hac sua instātia noluisse derogare g neralitati superioris propositionis. Loquitur eni semper molliter, per verbum δοκεῖ, δόξειεν, &c. Ammonius *in prædicab.* quem plerique alii sequu tur, ait: sensum & sensibile, scientiam & scibile, se omnino simul natura, adeoque & tempo quando utrumque intelligitur in eodem entita gradu h. e. quoad utrumque intelligitur ut Ens actu, vel ut Ens in potestate, non autem quando terum intelligitur in actu, alterum in potentia. simul sunt scientia actualis & ꝙ actu scibilis. Ite res scibilis potentiâ & scientiâ possibilis. Vide Z bar. *in tabulis Logic. ad lib. præd pag.* 119. Et Thom *p. quæst.* 13. *a.* 7. *ad* 6. Sed hæc responsio non satisf propter multa. Ideoque meritò eam rejicit Sc nus *in prædic. ad cap.* 7.

19 Vera autem solutio est hæc, quod sensus & s sibile, scientia & scibile, non sint relata, relati eâ, quam Aristoteles intellexit, dicens: *Relata simul naturâ.* Id n. intellexit de Relatis relatio prædicamentali, qualis nō est inter habitū aut

tem

tentiam & earum objecta. Nam habitus & poten-
tiæ sunt per se qualitates, non relationes. Objectū
autem habitum similiter non est necessariò rela-
tum, sed potest esse subjectum vel qualitas, vel
quantitas. Sic res scibilis scientiâ physicâ est ho-
mo, cœlum, &c. res scibilis scientiâ Mathematicâ
est magnitudo, numerus, &c. & sic est de sensu &
sensibili. Ex quibus sequitur, respectum qui inter-
venit inter ista esse non secundum esse sed secun-
dum dici, non prædicamentalem sed transcenden-
tem; Quæ autem sic sunt relata, non necessariò
sunt simul naturâ. Vide Suarez *disp.* 47. *in Metaph.*
sect. 4 *num.* 2.

4. *Relata se simul ponunt & tollunt*, συναναιρεῖ ταῦ- 20
τα ἄλληλα. *Illa* (Relata) *mutuò se tollunt*, inquit Ari-
stotel. *lib. Categor cap.* 7. §. 17. Sic & Damascenus *in*
Dial. cap. 50 τὰ πρός τι ait, συνεισφέρειν καὶ συνεισφέρε-
σθαι, συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι. Unde si aliquis sit pa-
ter, necessariò habebit filium: Et si desinat esse
pater, desinat etiam filius. Repetendumque hoc
est, quod ad prius dictum est, illud συναναιρεῖσθαι &
συνεισφέρειν intelligi de esse relativo, non de esse ab-
soluto. Neque enim si aliquis desinat esse pater, fi-
lius desinet esse homo. Solum desinet esse filius.
Desinit σχέσις, non desinit ὑπόστασις.

5. *Qui novit unum relatorum, novit & alterum.* 21
Habetur apud Aristot. *libr. Categ cap.* 7. §. 26. Duo-
bus modis hæc proprietas relatorum exponitur.
Conimbricenses *ad lib. Categ. cap.* 7. *quæst.* 3. Tho-
mæ tribuunt hanc sententiam, quasi exposuerit de
notitia *Existentiæ*, hoc sensu, qui novit unum re-
latorum existere, novit etiam alterum relatorum
existere. Et verum quidem est, relata sibi coexi-
stere, sed Aristoteles id dicere superius non inten-
dit. Averroes & Albertus aliique plures intelli-
gunt *de cognitione definitiva & essentiæ*, hoc sensu

qui

qui novit quid fit unum relatorum, novit etiã qui
fit alterum relatorum, veluti qui fcit quod pater f
perfona habens filium. Ille etiam fcit quod filius f
perfona habens patrem, & fic in aliis. Hoc etiam
verè dicitur, idque ex conjunctis his duabus rela-
torum proprietatibus, priore quidem, quod rel-
tum definiatur mentione fui correlati. Pofterior,
quod ille refpectus fit mutuus, ut proinde etiam
correlatum definiatur mentione relati.

22 Nihilominus fi accuratè rem confiderare velim
Propria expofitio. videtur nec hoc intendiffe Ariftoteles. Exiftimo
gitur fenfum verborum Arift. hunc effe, quod q
novit quid fit unum relatorum, novit etiam qu
fit terminus ad quem referatur id correlatum, v
quod qui novit aliquod relatum, novit etiam a
quod referatur id relàtum. E. qui novit patrem e
aliquid relativum, ille novit etiam aliquid quod
jus correlatum fit. Et fic cognitio correlati intel
gitur, in axiom. fuperiori, folum confufa & quo
τὸ ὅτι. Quod ita fit apparet per verba Arift. *in* c. 7. C
teg. §. 27. ubi ponens exempla fuperioris regulæ
quis, inquit, *definitè novit, hoc aliquid effe duplu*
etiam cujus duplum fit, definitè novit, & fi definitè n
rit hoc aliquid effe honeftius, etiam quo honeftius fit, n
ceffe eft eum definitè cognofcere.

23 Qui fcire volet, an omnibus & folis relatis h
proprietas conveniat, videat Colleg. Conimbr
Categ. c. 7. *q.* 3. Alia autem axiomata qui de rela
volet, videat: *In introd. Logic. cap.* 9. *in comment*
25 *& lib. fent. Exercit.* 8. Et hactenus quidem f
prima claffis locorum Dialecticorum, in locis
confentaneis, fequitur de argumen-
tis diffentaneis.

):(

Cap

CAPUT XII.
DE DISSENTANEIS IN GENERE.

1. Dissentanea sunt argumenta simplicia, quorum unum ab alio dissentit.

2. Dissentanea sunt diversa vel opposita.

COMMENTARIVS.

Tria hic inprimis expedienda sunt. 1. De defini- 1
ione dissentaneorum. 2. De eorum distributione.
. De eorum ordine.

I. *An benè definita sint dissentanea.*

Ratio dubitandi est hæc. 1. Quod videbantur 2
issentanea definienda numero singulari sicut cætera, Causa, Effectum, Subjectum, Adjunctum, &c.
. Definitum ingreditur defin tionem quod vitioum est, nihil enim potest seipsum definire. Cum efinitio debeat fieri ex notioribus, nihil autem sit ipso notius. 3. Non videtur convenire dissentaneis ipsum dissentire, quia omne dissentaneum ditur relativè ad suum dissentaneum. Relata aum habent suum affectum sive consensionem muam. Nihilominus vera est definitio proposita, am inprimis omnia argumenta tria requirunt in definitione, 1. Genus. 2. Mentionem sui correla- 3. Relationem ipsam sive respectum quoad suum rrelatum referuntur. Hæc autem sunt in definione dissentaneorum. Nam genus est *argumenta nplicia*: Correlatum unius dissentanei est alterum ssentaneum quæ simul exprimuntur iis verbis. *orum unum ab alio*, respectus autem quo unum ssentaneorum refertur ad aliud indicatur verbo *ssentire*.

NOTA.

NOTA. Ad intelligentiam illius definiti-
nis, *Quid sit Dissentire*, nempe dissentirè hîc nō s-
mitur Ethicè pro eo quod est habere diversas se-
tentias, sed *Dissentire* hic dicuntur omnes termi-
simplices qui de se invicem negantur. Sic lapis
homo dissentiunt, Quia lapis non est homo, Ite-
pater & filius, Albedo & Nigredo, Cœcum esse
videre, & Æsopum esse & esse formosum, &c. D-
cuntur dissentire, quia unum de alio negatur. N-
pe pater non est filius, Albedo nō est nigredo, C-
cus non est videns, Æsopus non est formosus, &

Quid dissentire.

His præmissis respondeo, *ad primum* argume-
Logica sunt duplicis generis. Alia sunt relata un-
nominis, ut dissentanea similia, paria, &c. A-
sunt relata diversorum nominum, ut subjectu-
adjunctum, causa & effectum, definitio & def-
tum. Ex hoc apparet discrimen, *Cur alia argum-*
ta definiantur numero plurali, alia singulari. Nā
sunt relata unius nominis, illa uno nomine im-
cant duo, videlicet relatum & correlatum, inde
ad significanda illa duo non numero singular-
plurali definiri debent. Talia autem sunt *disse-*
nea. Quæ vero sunt relata, unius nominis, illa
nomine unum tantùm indicant, inde etiam sin-
lati numero definienda sunt.

Cur alia singulari alia plurali numero definiantur.

Ad alterum, Respondeo. Definitionem nom-
lem esse sive notationem, cujus necessitas est
quia realis haberi nō potest, cùm desit vocabu-
quod commodius naturam dissentaneorum e-
nat quàm vox dissentire.

Ad tertium, Respondeo. In unoquoque te-
no Logico esse duo consideranda. 1. terminu-
psum 2. res ipsas & ad has debet fieri respect-
definitione Logicarum notionum, sicut Orat-
axioma definitur dispositio argumenti & arg-
ti, quæ non convenit illi termino sed rei signi-

per terminum, quod igitur hic dissentanea dicun-
tur DISSENTIRE, hoc etiam non explican-
dum est de terminis dissentaneis, qui, sicut omnia
argumenta, mutuos respectus habent, sed intelligi
debet de rebus significatis. Igitur homo & arbor.
Virtus & vitium, &c. hic intelliguntur quod debe-
ant dissentire.

Quod autem dicebatur de relatis, quod signifi- 7
catæ res adhuc consentiant, ad illud respondendū,
quod præter dissensionem, quę in exemplis relato-
rum est, ipsa etiam habeant dissensionem dicimus
enim (non solùm pater est qui habet filium, sed et-
iam) pater non est filius & sic in cæteris.

II. *De dissentaneorum distributione.*

Ad ostendendam bonitatem distributionis mul- 8
ta requiri solent, potissima tamen sunt hęc 1. Quod
partes distribuentes contineri debeant sub toto
distributo, hoc est, quod partes cum toto debeant
consentire. 2. Quod ab invicem partes distribuen-
tes debeant dissentire. 3. Quod illæ cum distributo
reciprocari debeant, Quantum ad *primum* horum,
dubitatio est de diversis, hæc enim à veteribus in-
ter dissentanea numerata non sunt, sed de hoc vi-
debimus sequenti capite.

Quantum ad *alterum*, quo requirebatur dissen- 9
sio partium, similiter est disputatio. Videntur enim
opposita includere diversa. Opposita n. sunt quæ
ulla ratione dissentiunt. Unde concludo, si ratione
differre continetur in oppositis, tunc etiam diversa
continentur in oppositis, Ubi enim cujusq; rei dif-
ferentia est ibi est & species. At dissentire ratione
id differentia diversorum.

Nihilominus dicendum est, diversa & opposita 10
sufficienter dissentire. Confirmatur. Quia diver-
sa solùm faciunt dissensionem inter eos terminos,

quibus

quibus non repugnat per naturam consentire. Op-
posita autem indicant dissensionem eorum termi-
norum solùm, quibus simpliciter repugnat con-
sentire, sive de se invicem enuntiari.

11 Ad objectionem antea oppositam facilè respon-
detur. 1. Cum partes distributionis jubentur inter se dissentire, non habet hunc sensum, quasi unum non possit qualitercunque includi vel inferri ab alio, nam contra hunc canonem sic intellectum plurima exempla valent. (ut ostendi *in lib. Sent. Exerc.* 16. *ax.* 5.) Sed hoc axiomate tantum sancitur hoc, quod una pars non debeat enunciari de alia, prædicatione directâ. At opposita non sunt diversa, sed diversa sunt opposita, ut in posterioribus clariu[s pate]rit. 2. Committitur in argumento Elenchus compositionis & divisionis. Omittitur enim in definitione diversorum particula *sola*. Diversa sunt, quæ solâ ratione dissentiunt. Opposita enim, etsi ratione secundum Ramum differant, tamen non differunt ratione solâ, sed ratione & re. Simile esset si quis vellet confirmare, bestiam esse plantam. Hæc enim (planta) definitur quod sit corpus animatum solâ anima vegetante præditum. Subsumitur. At bestia est etiam animâ vegetante prædita. E. bestia est planta. Paralogismus est, propter omissionem vocabuli *sola*.

12 Quantum ad tertium, res plana est, hanc distributionem distributo adæquari. Pauciora enim vel plura dissentanea non dantur.

Sed hic quæritur de duobus.

I. *An dissimilia sint dissentanea?*

13 Hæc quæstio, sicut & sequens ad intelligendam adæquationem hujus distributionis explicanda. igitur Fonseca *l. 7. Dial. c.* 11. *&* 31. Dissimilia a...

numerat dissentaneis. Nos secus. Hac in re sine prolixitate dicendum est.

I. *Si vocem dissentanei spectamus, posse eam appli-* 13
cari dissimilibus. Dissensio enim generaliter est omnis disconvenientia, quæ infert propositionis negationem. Talis autem est inter dissimilia, quæ ab invicem disconveniunt, & sic etiam de se enunciantur negativè. Veluti non eadem est ratio hominum & bestiarum in communione bonorum. Et hoc modo Fonseca dissimilis vocat dissentanea.

2. Supposito quod autores habeât potestatem ὀνοματοποιεῖν, hoc est vel faciendi nova vocabula, vel vetera vocabula usurpandi in significatione alia, idcircò non incommodè fit, si dissentanea specialiter usurpentur ad significanda ea, quæ habent dissensionem non comparatam (qualem tribuere possumus imparibus & dissimilibus) sed simplicē. Ista ergo dissentanea, quæ simplicem & non comparatam dissensionem habent, nos distinximus, ad quæ non pertinent dissimilia.

2. *An Repugnantia addenda sint aliis dissentaneis.*

Ubi & de sufficientiâ totius doctrinæ de dissen- 14
taneis. Repugnantia addidit Hottomannus *lib.1. Dial c.22.* Keckerm. *l.1.Syst.Log.s.2.c.ult.p.*256. Ibi dividens oppositionem specialem primariam ait eam esse privativam vel disparativam, vel repugnantiam vel contrarietatem. Et *p.*294. definit repugnantiam, quod sit oppositio vel inter disparatum unum & alterius proprietatem (ut esse hominem & esse hinnibilem) vel inter duas pluresve disparatorum proprietates (ut esse hinnibilem & esse risibilem quæ sunt proprietates contrariorum,) eorumque antecedentia & consequentia. Melanch-

chon. *in Dial. l. 4. p.* 320. pugnantia facit eadem cu
oppositis. Eam enim divisionem, quam Aristotel
assignavit oppositis, quæ dividuntur hîc in co
traria, privantia, Relativè opposita & contradic
ria ipse assignat ibi pugnantibus. Fonsec. *l. 7. Di*
Instit. c. 34. facit repugnantia eadem cum disparati
sed postea ampliat vocem extendit etiam ad o
posita. Opposita s. phrasi Aristotelicorum sunt e
dem cum contrariis, quæ Ramus vocat. Alii t
cent de repugnantibus, in doctrina dissentane
rum terminorum, ut facit Ramus *l. 1. Dial. c.* 13. (n
quod aliquando repugnantia vocârit, quæ post
nominavit disparata) August. Hunnæus *l. 5. Dial.*
297. 319. *seqq.* Adeoque Boetius *in Cicer. Topic.* R
pugnantia vocat contrariorum consequentia, I
tur vigilare & dormire contraria sunt, conseque
& dormire est stertere. Hoc igitur stertere & vig
lare Repugnantia sunt Boethio.

16 Hac in re has statuo propositiones. 1. *Impossib*
est esse plures species dissentaneorum argumentorũ, pr
ter eas quas nos enumeravimus. Singulæ enim divi
ones, carent omni medio.

17 *De immediata divisione dissentaneorum.*

Transeamus per singulas. Primùm *dissentanea*
viduntur in diversa & opposita. Diversa vocam
quæ dissentiunt, sed sine repugnantia ad conse
tiendum. Opposita autem quæ dissentiunt cum r
pugnantia ad cõsentiendum. Ac dissentire cum
pugnantia, & dissentire sine (vel non cum) rep
gnantia contradictoria sunt.

18 *De immediata divisione oppositorum.*

Inter contradictoria a. non est medium. Por
opposita dividuntur in disparata & contraria, & d
parata dicuntur. Contraria, quorum unum mul
opponitur. Contraria, quorum unum uni oppo
tur. Horum igitur distinctio fundatur in opposi
one unius & multorum. At unum & multa opp
nuntur sine medio,

Rurs

Rursus *contraria dividuntur* in affirmantia & ne- 19
gantia. Hîc etiam impossibile est dari mediũ, quia
distinctio hæc fundatur in oppositione affirmatio-
nis & negationis quæ iterum est immediata.

De immediata divisione contrariorum.

Inquies: Hanc divisionem non esse immedia-
tam. Nam per contraria affirmantia intelliguntur 20
ea, quorum uterque terminus est affirmans. Et ne-
gantia, quorum alteruter terminus est negans. At
videtur posse addi tertium. Nam videtur etiã ter-
minus negans opponi posse termino neganti, vel-
uti privationi, ut surditas cœcitati, & terminus cõ-
tradicens, alii contradicenti, ut non homo & non
lapis. Idemque videtur esse de nihil & non nihil, &
sic in aliis.

Respondeo I. cùm terminus negans neganti, vel- 21
uti privatio privationi, aut contradictoria nega
tio alii opponitur, non potest esse contrarietas.
Nam contrarietas semper est inter duo. Ac priva
tiones plurimæ sunt, ut & infinitæ negationes,
suntque istæ omnes ejusdem ordinis. Unde conse-
quens est, hic non unum uni opponi, sed pluribus.
Æquè igitur surditas cœcitati ac insipientiæ, silen-
tio, paupertati, opponitur & sic in aliis. Atque ad-
eò istorum oppositio est disparatio. 2. Speciali-
ter dico de negationibus infinitis. Possunt il-
læ bifariam intelligi. *Primò* formaliter, hoc est,
secundum significationes suas, quas proximè
menti inferunt. Et sic opponuntur istæ negatio-
nes etiam disparatè. Id quod significat hæc negatio
(Non lapis) non significatur per illam negationem
(non homo.) Idemque est in aliis. *Secundò* mate-
rialiter, hoc est, pro rebus substratis, vel quæ sub il-
la negatione comprehenduntur, & sic ne quidem
opponuntur. Nam non lapis potest esse non ho-
mo. Sumendo v. g. plantam, quæ & non lapis est &

De oppositione negationum.

De infinitis negationibus.

non homo. Et sic in aliis. 3. Nihil & non nihil n
sunt duo termini negantes. Nam nonnihil est a-
firmatio. Duæ enim negationes apud Latinos æ-
quipollent affirmationi. Relinquitur igitur neg-
tivam esse immediatam. Vide etiam Suarez d.
45. s. 1. n. 2. disputantem non dari oppositionem i-
ve contrarietatem inter duas negationes. Itidem
que Colleg. Conimb. *l. Categ. c. 10. q num. e. a. 2.*

22 Redeo ad institutum. Igitur porrò contraria a-
firmantia etiam sine medio dividuntur in relata &
adversa. Nam fundatur illa distinctio in opposit
ne respectivi & absoluti. Si enim duo termini p
tivi, & absoluti contrarientur dicuntur adversa
respectivè dicuntur relata. Ac inter respectivum
absolutum non est medium. Ex altera parte opp
nuntur etiam immediatè contradicentia & priva
tia, in divisione contrariorum negantium. N
cùm in his semper alter terminus sit negans, &
rò negatio immediatè dividatur in contradict
am & privativam, idcircò & ista divisio immed
erit. Ex his elicitur, II. propositio. *Repugnantia*

De repugnantibus.

possunt esse distincta species dissentaneorum. Sed ve
sunt dissentanea, vel includuntur in prius recensiti
ciebus. Relinquiturque id satis confirmatū, ex
ximè præcedenti discursu. Et ita cadit sent
Keckermanni. Est autem pręterea notandum c
tra hanc sententiam. 1. Quod ipse Keckerma
insinuat, Repugnantia ab aliis oppositis nō di
gui. Nam privantia definit per repugnantiam.
Syst. l. 2. c. ult. p. 186. Deinde exempla repugnan
satis apertè referuntur ad alia dissentanea. H
bile non est risibile. Propositio est ex disparat
quus non est risibilis, similiter. Et hic in aliis
lud verò exemplum Keckermanni (ubi dicit r
gnantia esse, electum esse & excidere Dei g
falsum est & spurium. Quod enim inter hos

nos non sit repugnantia, patet saltem exemplo Davidis, qui erat & electus, & excidebat Dei gratiâ, cùm fornicabatur & erat homicida.

III. Propositio, *Repugnantia non sunt idem quod opposita*, si opposita intelligantur sensu Aristotelico. Hoc dico. Cùm opposita dividuntur adæquatè in adversa, relata, contradicentia & privantia, non sunt idem quod pugnantia. Patet. Nam nullo jure à repugnantibus excluduntur disparata, quæ similiter habent repugnantiam, non quidem existendi in eodem tanquam subjecto aut toto, sed saltem habent repugnantiam ad consensionem, ut de se invicem enuncientur. 23

IV. Propositio. *Repugnantia igitur idem sunt quod opposita.* Ideoq; aliqua repugnantia pertinent ad disparata, aliqua ad adversa, relata, contradicentia & privantia. 24

III. *De ordine dissentaneorum.*

Quantum ad hoc caput de duobus quæri potest. 1. *Quem oridinem habeant argumenta dissentanea ad argumenta alia?* 2. *Quem ordinem habeant argumenta dissentanea ad invicem?* 25

Quantum ad primum. Dico 1. *Dissentanea rectè sequuntur consentanea.* Consentaneis enim competit affirmatio unius termini de alio. Dissentaneis negatio. Affirmatio autem, cæteris alioquin paribus, prior est negatione. 26 *Dissentanea docenda post consentanea.*

Ita, 2. *Dissentanea rectè præcedunt comparata, orta, & Testimonium.* De comparatis patet, Quia in universum simplex est prius comparato. Deinde aliqua comparatio fundatur in dissentaneis, ut est comparatio dissimilium & imparium. Fundamentum autem est necessariò prius ædificio, quod ei superstruitur. De ortis patet, Quia aliqua orta oriuntur ex dissentaneis, velut est notatio ex con- 27

trariis. Quod divisiones quoque fiunt & remoti-
ne contrarii, sicut inprimis fit in definitione pri-
vationis, & denique quod partes distribuentes
sunt naturæ dissentaneæ 3. De Testimonio patet.
Quia testimonium non habet alicujus argumenti
vim, nisi eam sumat ex aliis argumentis, pende-
tem, propter hanc igitur dependentiam arguiti-
nis sicut testimonium est posterius aliis argu-
mentis, ita etiam dissentaneis.

28 *An diversa priora oppositis.* Quantum ad alterum, diversæ sunt sententi.
Alii enim prius de diversis, Alii de oppositis prius
agunt. Dico perinde esse sive de his sive de aliis pri-
mò loco agatur. Sunt enim species ejusmodi, quæ
nullam dependentiam ad invicem insinuant, si
quis igitur de diversis incipiat, dici potest progre-
di ab inferioribus ad superiora, quomodo in do-
ctrina de anima prius agitur de anima inferiori,
hoc est vegetante postea in cæteris. Si quis autem
ordiatur ab oppositis, dici potest, cum servare or-
dinem nobilitatis, qui sæpè observari solet. Quæ
Keckermannus disputat *l. 1. Syst. Log. s. 2. cap. 6. p. 28.*
necessariò præponenda esse contradicentia argu-
mentis aliis, suo loco retexentur. *Tantum de disse-
taneis in genere.*

CANONES.

29 I. *Dissentanea disponuntur solùm negando.* Huc
canonem hic non pono, q. docere velim, quomodo
disponi debeant, (Id enim secundæ partis est) sed
solùm, ut à posteriori declaretur natura dissenta-
neorum. Sequitur autem ista proprietas, ex ipsa
ratione dissensionis. Dissensio enim infert unius
ad aliud negationem.

30 *Objicies* 1. Diversa posse disponi affirmatè, ut in
isto exemplo. Non formosus erat, sed erat facun-
dus Ulysses, Ubi hæc propositio. *Ulysses erat fa-*

cunda

cundus, ponitur tanquam diversis, quæ tamen est affirmata. 2. Deus & homo sunt disparata. Et tamen enunciantur affirmatè, ut *Deus est homo*, in doctrina de persona θεανθρώπου.

Ad prius Respondeo. In isto exemplo (Ulysses erat facundus) non esse dispositionem diversorum, sed adjuncti & subjecti. Alioquin duplex exemplum diversorum est in isto exemplo. Prius: *Ulysses non est formosus.* Posterius: *formosus non est facundus.* Horum autem utrumque est negatum. 31

Ad posterius argumentum, secundum Melanchthonem (qui propositionem istam facit irregularem & inusitatam *l.*1. *Dial. p.* 20.) respondendum esset, superiorem canonem & negativę prædicatione dissentaneorum pati hic exceptionem. Hæc, Deus est homo, *inquit*, non congruit ad regulares. Non conjungimus enim alioquin species disparatas, ut aper est cervus. 2. Bellarm. *l.* 3. *de Eucharistia c.* 19. facit istam propositionem usitatam. Positâ, *inquit*, assumptione humanæ naturæ ad personam verbi, illa propositio vera est secundū omnes regulas philosophiæ, cùm pro eodem supposito supponunt, tam hic homo quàm hic Deus. Si hanc sententiam sequamur, dicendū est, Deum & hominem, non esse terminos disparatos, in prædicatione personali, inprimis, quia Deus ibi nihil aliud est, quam personam assumens humanitatem. Et rursus homo est eadem persona, secundum quod notatur ea natura quæ assumpta est in Deum. Taliter autem Deus & homo non sunt termini disparati, sed quatenus Deus intelligitur præcisè & homo præcisè, hoc est, neutrum cum connotatione alterius. 32 *De propositione: Deus est homo?*

II. *Dissentanea sunt æquè nota.* Axioma hoc Ramus ponit. *l.* 1. *Dial. c.* 12. Ac non est id verum secundum omnes sensus & illimitatè, si scilicet intelligatur hoc sensu, quasi, quæ exempla sunt dissenta- 33

neorum, omnia habeant æqualem notitiam, & u
num non sit alio notius seu prius cognitione. Hc
inquam falsum est multis modis. Ac primùm, q
notitia quoad nos, potest aliquid dissentaneum e
se notius altero. Sic Anima & ignis dissentane
sunt, & tamen secundum Arist. 5. *Topic. c.* 2. Anim
est ignotior igne, & magis scimus quid sit igni,
quàm quid sit Anima.

34 2. Ad exempla dissentaneorum pertinent etia
quæ sunt Analoga ad invicem, veluti substantia
accidens. Et tamen analogatam prius, est noti
posteriori analogato, veluti substantiæ, accident
ut notum est. 3. Ad dissentanea pe:tinent termi
affirmantes & negantes, veluti homo & nõ hom
visus & cœcitas. At affirmatio est prior negatio
in ordine cognitionis. Et in specie habitus su
notiores privationibus. Et rursus in genere E
reale est notins Ente rationis. At negationes
mnes sunt Entia rationis, h. e. non habent Enti
tem nisi eam, quam dat eis intellectus eas apprel
dens. 4. Ad dissentanea etiam pertinent, quæ a
respectu sunt consentanea, ut Elementum & E
mentatum sive mixtum. Anima & homo. Deus
mundus. Corpus & quantitas. Nam Elementũ n
est Elementatum, Anima non est homo & sic in c
teris, & tamen Elementum, quia est materia mi
est mixto naturâ notius. Unde peccaret gravissin
qui pro æqualiter notis Elementum habens &
lementatum, doceret primum de elemento & p
eâ de Elementato, & sic in cæteris. 5. Denique a
conditiones possunt intervenire, quę faciant ali
alio notius esse in dissentaneis. Sic visus & audi
& cæteri sensus dissentanea sunt, & tamen alii s
sus sunt ignotiores visu, quia hujus organum, o
jectum, medium, &c. sunt notiora organis, ob
ctis & mediis in alis sensibus, per Zabar. *lib.* 1. *de*
thod. c. 7.

His ita positis, existimo, superiorem propositionem veram solùm esse, de dissentaneis, ut sic & quâ talia sunt. Ergo dissentanea sunt æquè nota, h.e. in dissentaneis, quâ talia sunt, non est unum altero notius, quemadmodum est in consentaneis, ubi ipsa cõsensio infert unius præ altero clariorem notitiam. Ita causa est prius nota quàm effectus, & subjectum quàm adjuncta. 35

Atq; his positis duo relinquuntur, 1. Si quæ dissentanea in specie non sint æquè nota, quod hoc nõ proveniat ex genere, h.e. quod sunt dissentanea, sed ex conditione specifica, h.e. quod talia dissentanea sunt, velut contradicentia aut privantia, quorum alter terminus semper est notior altero. 2. Si inter species alias dissentaneorum, inveniretur in exemplis prioritas & posterioritas notitiæ, quod ea non conveniant iis, quâ dissentanea sunt, sed propter aliud, veluti quia præter dissensionem habent etiam consensionem, ut in superioribus exemplis est visum de Elemento & Elementato, & aliis. 36

III. *Dissentanea suâ dissensione clarius elucescunt.* Hoc etiam habet Ramus *lib.* 1. *Dial. c.* 12. Habet autem hunc sensum: Etsi dissentanea sint æquè nota, tamen apprehenduntur in sua dissensione, ut unum alteri opponatur, & tùm alterum alterum notificat, veluti si virtutis proprietatibus juxta ponantur proprietates vitiorum, clarius elucescit utrumque. Cæterùm inprimis axioma hoc luculentum est in contrariis, ideoq; Aristoteles etiam ad contraria specialiter id proposuit. 3. *Rhet.* 2 & 17. τἀναντία παρ' ἄλληλα μάλιστα φαίνεται. *Contraria ad invicem sumpta* (vel juxta se posita) *maximè apparent.* Repetemus igitur id infra,

CAPUT

CAPUT XIII.

DE DIVERSIS.

1. Diversa sunt quæ solâ ratione dissen-
tiunt.

2. Ratione dissentiunt ea, quæ sic dissen-
tiunt, ut consentire eis non repugnet.

COMMENTARIUS.

1 1. Notentur exemple diversorum, quæ sunt i
Exempla in propositionibus discretis. his propositionibus: *Ulysses non erat formosus sed fa*
cundus, termini diversi sunt. *Ulysses & non esse formo*
sum, his terminis non repugnat consensio, neq; e
nim repugnat homini esse formosum. 2. *Sylla n*
victoriam, sed insignia victoria reportavit termini d
versi sunt: *Sylla*, & *non reportare victoriam*: Item
non reportare victoriam & reportare insignia victori
Neque enim vel Syllæ repugnat reportare vict
riam, neq; reportare victoriam repugnat cum r
portatione insignium. 3. Etsi utentes cœna ma
ducent corpus Domini, tamen non omnes vivi
cantur, termini diversi sunt, utentes Cœnâ & n
vivificari, item: manducatio corporis Domini
non vivificari. Nam neque utenti cœnâ Domini
repugnat ut vivificetur, neque manducationi co
poris Domini repugnat, ut sit cum vivificatione.
Addi possunt plura exempla alia, ut: *Adam etsi a*
te lapsum fuit justissimus, tamen in justitia non stetit,
Exempla in propositionibus simplicibus. tem propositiones simplices, Johannes non est d
ctus, Judas non resipuit, hic enim etiam dispon
tur termini, quibus consentire non repugnat. I
proinde sunt termini diversi.

De voce diversorum.

2 II. Ad definitum notandum est: Vocem dive
soru

sorum non eodem modo accipi. 1. In Metaphysicis aliquando dicuntur *diversa* omnia ea, quæ non sunt eadem, veluti cum Ens dividimus in idem & diversum. Sic Arist. *l* 5. *Met. c.* 9. *Diversum*, ait, *dicitur opposite ad id, quod idem dicitur.* Sic igitur diversa dicuntur. 1. Quæ non habent idem genus, ut Linea & Homo. 2 Quæ sunt diversæ species alicujus generis, ut homo & bestia, item quæ sunt distincta individua alicujus speciei ut Cato & Plato & Aristoteles, &c. Item quæ sunt distincta attributa ut doctus & indoctus: mas & fœmina. Atque adeò in universum, quæcunque habent aliquid in quo non conveniant, sive essentiale sive accidentale sit, diversa dicuntur. Exindeque apparet, quæ in Logicis opposita dicuntur, secundum hanc significationem Metaphysicam etiam diversa esse. *Vox diversorum variè sumitur.* *Diversorũ opponitur eidem.* *Opposita sunt etiam Metaphysicè diversa.*

II. Diversum opponitur in Metaphysicis differenti, de quo Arist. *in* 10. *Met.* Tũc igitur *diversa* dicuntur quæ distinguuntur ab invicem se totis, & non per aliquid sui, hoc est, per differentiã aliquam specificam. *Differentia* autem appellantur quæ distinguuntur per aliquid sui, nempe differentiam aliquam. Sic differentia sunt homo ac bestia, quia homo & bestia per aliquid sui ab invicem distinguuntur, nempe per rationalitatẽ & irrationalitatem. Deus autem & materia prima non differentia sed diversa dicuntur, quia propter simplicitatem suam non habent aliquid sui in quo differant, sed tota essentia Dei distinguitur ab essentia materiæ. De quo vid Perer. *l.* 5. *de mat. c.* 11. 3 *Diversum opponitur differenti.*

III. In Logicis diversa opponuntur Oppositis, dicunturque diversa non ea quæ disconveniunt in aliquo tertio (sic enim, ut dictum, opposita etiam diversa sunt) nec de se totis distinguuntur. Hæc enim etiam maximam dissensionem habent, quæ in Logicis diversis non est. Sed diversa hic dicun- 4

tur

tur omnia ea, quæ tam levem diſſenſionem habe[nt]
ut non repugnet eis conſentire per naturam, & [d]e
ſe invicem affirmari, quod nunc clarius patebit, e[x]-
plicando, quid ſit ratione differre.

Ratione differre quid?

5 Nunc explicanda eſt phraſis *ratione differre.* Ig[i]-
tur ratione differre non eodẽ modo dicitur, 1. Qu[ia]
ratio eſt aliquando idem quod eſſentia, hinc er[go]
ratione differre, aliquando eſt eſſentiâ differre, [ut]
Ariſtot. dixit Muſicum & album eſſe, ratione diff[er]-
re. Ratione, hoc eſt, eſſentia & definitione, ut exp[o]-
nit Suarez *diſp. 7. Metaphyſ. ſ. 1. num.* 14. 2. Perti[net]
huc etiam illa ſignificatio, quando ratione diffe[re]
dicuntur omnia illa, quæ in uno aliquo ſubje[cto]
conveniunt. realiter enim differre aliquo ſenſu [eſt]
idem quod ſubjecto differre (ut Zabarell. doce[t]
de facult. anim. cap. 2.) Ratione igitur differunt [o]-
mnia, quæ in aliquo ſubjecto conveniunt. 3. V[ul]-
gatiſſimè, quia ratio eſt idem quod mentis con[ce]-
ptus. Differre ratione dicuntur ea, quæ conce[ptu]
mentis differunt, hoc eſt, quæ non diſtinguun[tur]
in re, ut unum ab alio ſeparari poſſit ſed quæ ſol[um]
diſtinguuntur per mentis operationem. Sic rati[o]-
ne dicuntur differre dextrum & ſiniſtrum in co[lu]-
mna, Juſtitia & miſericordia in Deo, &c. Hæc n[am]
iſtis Entibus non duo ſed unum verè ſunt, ind[e]
in re non habent diſtinctionem (nihil enim re[ali]-
ter à ſeipſo diſtinguitur) ſed ſolum ratione.

4. Peculiaris eſt ſignificatio hujus loci. Hi[c]
6 gitur ratione differre ſignificat differentiam le[vi]-
ſimam, illam, qua aliqua ſic diſtinguuntur & [diſ]-
ſentiunt, & de ſe negantur, ut tamen conſenti[re &]
de ſe affirmari illis non repugnet. Congruente[r a]-
liqui hoc explicant ſic: quòd differre ratione ſit [con]-
ſentire ſolum per diſtinctionem, non per re[pu]-
gn[antiam.]

Vide Waſium in Log.

gnantiam. Sic igitur ratione differunt, esse aliquem hominem & non doctum. Item aliquem esse hominem & non longum, esse aliquod lignum & non rotundum. Nam homini non repugnat doctrinam habere vel proceritatem, vel ligno habere rotunditatem, nec vicissim rotunditati repugnat esse in ligno, nec doctrinæ aut proceritati esse in homine. Ratione autem non differunt sed re (in hac significatione) quæ prorsus repugnantiam habent, ut unum cum altero consentiat, & de eo affirmetur. Talia sunt esse hominem & esse lapidem, esse calidissimum & esse frigidissimum, esse cæcum & esse videntem. Nam lapis non est homo frigidissimum non est calidissimum, cæcus non est evidens; in tantum, ut planè repugnet & impossibile sit dicere lapidem esse hominem, frigidissimum esse calidissimum, cæcum esse videntem. Igitur diversa (secundum tertiam significationem) solâ ratione differunt, h.e. adeò leviter ut consentire possint. Hic

I. QVÆRITUR:

An diversa sint argumenta Logica?

Peripatetici inter locos dissentaneos nō habent nisi opposita, eaque dividunt in adversa sive contraria, relata, contradicentia & privantia, ex Arist. *l. Categ cap.* 10. *& l.* 5 *Top. cap.* 6. & alibi. Unde nec diversa nec disparata agnoscunt pro dissentaneis, adeoque nec pro locis Logicis. 7

Porrò duo sunt hac in re dicenda: 1. *Diversa esse verè argumenta Logica.* Id apparet ex resolutione propositionum. Dantur enim propositiones quæ non possunt resolvi nisi in diversa, ut: *Vlysses non est formosus. Etsi Petrus sit dives, tamen non est pius, vel doctus,* &c. At omnis propositio pro materia habet argumenta aliqua inventionis. 8 *Diversa esse argumenta.*

9 2. *Diversa sunt argumenta dissentanea.* Hoc à pō-
steriori patet, quia diversa disponuntur negand
ut visum est in prioribus. At negativè disponi con
venit (non consentaneis sed) solis dissentaneis. Ob
jectiones contra hanc sententiam speciosas no
invenio. Porrò

QVÆRITUR II.

An diversa sint cum dico: Etsi hic homo sit Theologus, tamen etiam est Philosophus?

10 De his & similibus propositionibus ajunt aliqu
quod habeant dispositionem diversorum, probant
Quia in hoc exemplo reperiantur notæ diversorū
Etsi, Tamen. Ubi autem est nota, ibi etiam est nota
tum. Nihilominus verius dicitur, diversa hic no
esse. Nam omnia diversa debent dissentire. Sun
enim dissentanea. Indeq; non affirmando sed ne
gando solum disponi possunt. Hoc autem axiom
est affirmatum.

11 Ad object. respond. Notas illas contingente
esse, neq; semper, sed ut plurimum solum indicar
diversa. Ubi autem nota est, ibi est res notata, cun
proportione hac verum est, ubi est nota necessaria
ibi est res notata necessariò. Ubi est nota contin
gens, ibi est & res notata contingenter, & saltem
ut plurimum.

III. QVÆRITUR:

An propositiones simplices sint etiam ex diversis?

12 Tales propositiones sunt hæ: *Ulysses non est for
mosus. Sylla non reportavit victoriam. Iohannes non e
doctus, &c.* Sunt autem hac in re diversæ sententi
Non est sub Aliqui dicunt 1. Esse dispositionem subjecti & ad
juncti

junčti, quia adjunctum negetur de suo subjecto. Resp. Ad hanc sententiam: Falsam eam esse. Nam subjectum & adjunctum eo ipso, quia sunt termini consentanei, nō negatè sed affirmatè solum disponi possunt, & patet. Consentanea enim non possunt non consentire. Consentire autem aliqua indicantur ex eo, si affirmatè disponantur, sicut in oppositis dissentire indicantur ea, quæ negatè disponentur. *jecti & adjuncti.*

13 2. Aliqui existimant esse *dispositionem disparatorum*, quia Ulyssi v.g. repugnet formositas. Respon. ad hanc sententiam. Disparata solùm esse, quando in terminis dissentientibus involvitur naturalis repugnantia ad coexistendum. Quæ igitur naturalem repugnantiam non habent ea hoc ipso non disparata sed diversa sunt. Atqui formositati v.g. nō repugnat esse etiam in Ulysse, neq; Ulysses definit esse Ulysses si fiat formosus, facilè ergo apparet, naturalem repugnantiam hic non esse. *Non est disparatorum dispositio.*

14 3. Relinquitur igitur, ut vera sit aliorum sententia, dicentium hic diversa disposita esse, id probari potest evidenter. 1. Ex remotione contrariarum sententiarum. In illis propositionibus simplicibus non est dispositio consentaneorum, ut patuit, nec oppositorum, ut itidem patuit, nec aliud dici potuit. E. Est dispositio diversorum. 2. Termini qui sic dissentiunt, ut non repugnet eis consentire. Illi sunt diversi. Atqui hi termini. *Ulysses* & *formosus* tales sunt. E. sunt termini diversi. Assumptum patet. Nam quod dissentiant, ostendit negatio: Ulysses *non* est formosus. Quod autem non sit repugnantia in terminis, antea probatum est, quia neutri repugnat existere cum alio.

15 Unum objici potest: Quod Ramus in tractatione argumenti hujus non habet propositiones simpli-

simplices, sed solum compositas sive discretas. R.
1. A Testimonio humano negativè N.V.C. Rams
hoc non dixit. E. non est. 2. Deducitur tamen hc
ex ipsis Ramæis exemplis. Nam in propositionibs
his simplicibus inter terminos non est major l
minor dissensio, quam inter eos, qui dispositi sut
in propositionibus discretis apud Ramum. Rurs
docet *lib. 2. Dial. cap. 4.* quod dissentanea oma
disponantur negando, item quod axiomate si-
plici disponantur omnia argumenta, adeoque &
diversa, exceptis plenis comparationibus & dist-
butionibus.

IV. QVÆRITUR:

An Usum Syllogisticum habeant diversa?

16. Poteram mihi nunc temperare ab hac quæst
ne, & rejicere ad doctrinam Syllogisticam. Nihi
minus quia pleriq; autores eam hic tractant, p
cet eam paucis persequi. Igitur pauci sunt, qu
asserunt, quod usum Syllogisticum diversa ha
ant. Est inter eos Histerfeldius & Ursinus in qu
onibus illustribus. Affert ibi Ursinus exempl
hoc: Ulysses non est formosus, Ulysses est fac
dus. E. Quidam facundus non est formosus.

17. Nihilominus alii existimant, in diversis u
Syllogisticum non dari. Inprimis propterea, q
contingenter dissentiant, unde non nisi ludicra
ri posset illatio per hoc argumentum. At om
Syllogismus debet habere necessariam consequ
tiam. At exemplum igitur allatum responderi
test: Non esse ibi argumentationem eam ex
versis, sed conclusionem (quæ sine dubio conti
argumenta diversa) confirmari ab exemplo.
logismus autem non debet mensurari à parte

rum censent esse contraria ea, quæ sunt intra terminos affirmantes, ut sunt adversa & relata; prout non obscurè etiam insinuant Dd. Conimbric. *l. Categ. c. 10. q. unic. art. 2.*

Hâc in re breviter respondeo: Inprimis quæstio nunc non est de oppositis, prout materialiter sumuntur, h.e. de rebus quæ dicuntur opponi, sed est sermo de oppositis sumptis formaliter, hoc est, de oppositis ut sunt opposita. Sic igitur de oppositis optimè judicari potest ex ipsa oppositione, quæ est quasi formalitas oppositorum. Cæterùm oppositio est relatio inter terminos oppositos, quemadmodum inter alia omnia argumenta est relatio, quæ specialia nomina sortitur in diversis argumentis. ut dicatur disparatio, dissimilitudo & sic deinceps. Porrò nunc supponendum est, quod relatio rationis & relatio realis non conveniant in genere univoco, sed solum in analogo. Quia quicquid rationis est, id dicitur per attributionem ad id quod reale est. His positis infero, oppositionem non posse esse aliquid univocum ad singulas suas species, quia oppositio quæ est inter Ens & negationem Entis (ut est in contradictione & privantibus) est solum relatio rationis. Ea enim quæ est inter duo positiva Entia est relatio realis. Prius patet. Nam relatio realis requirit etiam subjecta realia, à quibus fundatur, ut Dd. consentiunt. Negationes autem non sunt Entia realia. E. in negationibus non potest fundari relatio realis, adeoque nec oppositio, quæ cum alia oppositione, quæ intra terminos reales sit, sit ejusdem generis univoci.

Ex his sequitur: quod contrarietas affirmativa sit principale analogatum, non autem contrarietas negativa, aut in specie contradictio. Nam contrarietas negativa non est nisi relatio rationis, ut est ostensum. At relationi rationis non convenit

per

per prius relatio, & per posterius relationi reali. & è contrario.

22 Objectio Suarezii, quod scilicet contradictio principale analogatum, quia ipsa est maxima, fac solvitur, si attendatur, quod major minorve per ctio specierum nihil faciat ad analogiam. Alioq enim homo esset principale analogatum anima quia homo est altera animalis species perfectior mò aliquando posterius analogatum perfectius Zabarella ostendit *l. de nat. scient. constit. cap.* 10. cent, corporis naturalis posterius analogatum cœlum, quod tamen multò nobilius est aliis c poribus naturalibus, aliquibus saltem, ad quæ prius dicitur corpus naturale. Neque confirm potest illa analogia inde, quod contradictio virtualiter includatur in aliis oppositionibus. in simili potentia intellectiva virtualiter inclu potentiam sentiendi. Neque tamen propterea p tentia cognoscitiva dicitur per prius de poten intellectiva.

23 Aliæ generales quæstiones de contrariis mov solent, sed eæ intelliguntur de contrariis Aristo licè sumpt s, pro iis scilicet, quæ nos adversa di mus. Eò igitur differimus eas.

CANONES.

24 1. *Contraria non sunt unum.* Habetur apud A stot. 1. *ph. c. 6. t.* 50. ubi confirmat principia natu lia debere esse non unum, sed plura, quia ȣ̓χ ἓν ταναντία, quæ contraria non sunt unum. Sic & *lib.* C *teg. cap.* 6. §. 13. ȣ̓χ ἐναντία αὐτὰ ἑαυτοῖς *non sunt co traria ipsa sibiipsis.* Et patet. Contrarietas est rep gnantia. At non repugnat idem sibiipsi. E. nec contrarium quid sibiipsi. Repugnantia igitur minimum duo requirunt.

25 2. *Contrariorum si unum sit alterum non est.* E uni

unum non sit, alterum est. Et Arist. 2. *Topic. cap.* 6. §. 1. *Si probaverimus alterum inesse* , inquit Aristoteles, *probatum erit reliquum non inesse. Si verò probabimus non inesse, probatum erit reliquum inesse.* Ex quibus Aristotelis verbis, intelligitur axioma, ut à nobis propositum est, intelligi de contrariis, non ut in mundo, sed ut in subjecto sunt. Neque enim si calor in mundo sit, sequitur non esse, in eo frigus, & sic in aliis. Cæterùm regula Aristotelis topica est, & de illatione unius ex denegatione alterius vera est, solùm de contrariis *immediatis*, quatenus ea sub *suo genere sumuntur.* Aliâs enim non sequitur; Hæc res non est nigra. E. est alba, quia fieri potest, ut non sit sub genere nigri, vel albi, hoc est, ut non sit colorata. Item cum albedo & nigredo admittant medium in genere coloris, fieri potest, ut res nec sit nigra, nec alba, sed flava, aut viridis aut cærulea. Sic autem benè sequitur, hæc res est colorata aliquo colore extremo. Et non est alba. E. est nigra: vel: non est nigra. E. est alba. Et sic in aliis.

Repeti huc debent, quæ supra dixi *cap.* 15.

3. *Contraria juxta se posita magis elucescunt.*

Ita Arist. 3. *Rhet. cap.* 2 & 17. ait παρ᾽ ἄλληλα τἀναντία μάλιστα φαίνεται: Et παρ᾽ ἄλληλα τἀναντία μᾶλλον γνωρίζεται. Ramus hanc conditionem ampliavit, & omnibus dissentaneis attribuit. Inprimis tamen dixit hoc Aristoteles de contrariis (adversis) quã-quam ampliari nõ incommodè possit id ad omnia opposita, vel saltem ad omnia contraria. Est autem sensus illius, quod contraria, cum conferuntur ad invicem, illustrent se mutuò. Ita qui scire vult quid sit calor, comparabit eum ad frigus, qui quid bellum, comparabit id ad pacem &c. Inprimis au-

tem cognitio experimentalis unius contrarii va-
de notificat contrarium alterum. Expertus qui e-
ægritudinem, valde magnam viam habet ad scie-
dum, quid sit sanitas, & sic in cæteris.

4. *Contraria non possunt esse in eodem subjecto.*

27 Ita Aristot. *l. de som. & vigil. cap* 1. τῶν δ' ἐναντίων μὲν ἀνάγκη θάτερον ἀεὶ παρεῖναι τὸ δ' οὔ. ***Alterum contrariorum necesse est adesse, alterum non.*** Hic Aristoteles, ut superius dixi, vocem contrariorum latè sum- non pro contrariis adversis solùm, sed etiam sic, comprehendat privativa. Probat enim hinc s- mnum & vigiliam, non posse alicui rei simul co- venire. Et tamen ista sunt privantia. Idem dicit *Topic. cap*. 7. §. 2. ἀδύνατον τἀναντία ἅμα τῷ αὐτῷ ὑπάρχειν. Et 10. *Met. cap*. 5. ait: Id convenire solis oppo- tis (nos dicimus contrariis) τὰ ἀντικείμενα μόνα ο- ἐνδέχεται ἅμα ὑπάρχειν. Intelligitur satis clarè p- ea, quæ dixi ad secundum Canonem hujus capi- & supra *cap*. 15. *num. seq*. de singulis generibus co- trariorum.

V. Contrariorum contraria est consequentia.

28 Ita Cicer. *l*. 5 *Tuscul*. simileque habet Aristot. 4. *Top. c*. 4. § 5. εἰ τὸ ἀντικείμενον ἐν τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ προκείμενον ἐν προκειμένῳ, i. e. *si oppositum est in opposito, propositum est in proposito.* Ad explicationē tene- dum est. 1. In quali genere contrariorum sunt co- traria priora, in tali genere inprimis esse debe- contraria posteriora sive consequentia. Ergo co- trariorum adversorum, sunt contraria adversa, c- sequentia: Contrariorum privantium sunt con- quentia contraria privantia: relativorum relati- contradicentium contradicentia. E. sequitur
h-

hac propositione: Albedo visum disgregat. E. Nigredo visum congregat, &c. Item: Visus est sensus. E. cœcitas est carentia visus. Item: Pater est qui habet filium. E. Filius est qui habet patrem. Item: In terminis contradicentibus: Pater habet filium. E. Non pater non habet filium, &c.

II. Contraria ad quæ consequantur alia con- 29
traria debent esse paria, ut notavit Melanchth. *l.* 4. *Dial.* de contrario sensu. Nam v.g. ad calorem intensum & frigus remissum non sunt contraria consequentia. Et per hoc non sequitur: Mala opera damnant. E. Bona opera justificant. Non enim sunt paria bona opera & mala opera. Hæc enim sunt perfectè mala, illa autem sunt imperfectè bona.

III. Prior propositio talis discursus à contrario 30
sensu debet esse reciproca & convertibilis, h.e. debet in ea prædicari proprium, vel differentia vel tota definitio. Si enim propositio prior non sit reciproca, sæpè infirma est illatio. Ergo non valet illa regula. 1. Cùm in priori propositione genus prædicatur. Veluti: Calor est qualitas. E. frigus non est qualitas. 2. Cum prædicatur accidens commune. Ita non sequitur: Homo habet facultatem sensitivam. E. Bestia non habet facultatem sensitivã, & sic in cæteris. Valet autem optimè: Homo est risibilis. E. Bestia non est risibilis. Item: Homo est rationalis. E. Bestia non est rationalis. Item in integra definitione: Homo est animal rationale. E. Bestia non est animal rationale. Hæc tamen regula magis Critica quam Topica est.

Alii Canones multi sunt de contrariis, sed in- 31
telliguntur de contrariis Aristotelico sensu, h. e. de adversis. Igitur ad adversa eos rejicimus.

Caput XVII.

DE PRIMA SPECIE CONTRARIORUM SIVE DE ADversis.

1. *Adversa*, sunt contraria affirmantia, quæ sibi è regione absolutè opponuntur.

2. Hæc sunt vulgò mediata vel immediata.

3. Mediata sunt inter quæ datur aliquod medium.

4. Immediata, quæ carent omni medio.

COMMENTARIUS.

1 Exempla prius hîc nota sunto. Adversa igitur sunt virtus & vitium. Frigus & calor; voluptas & tristitia; Homo & bestia; Rationale & irrationale. Hæc enim omnia è regione absolute adversantur.

2 *Nomen Adversorum.* De nomine adversorum nihil notandum quam quod ea contraria dicantur ab Aristotele & Aristotelicis, quæ à Ramo dicuntur adversa, ut superiori capite dictum est.

3 *Eorum definitio.* Definitionem quod attinet, ea tota sumitur ex Cic. *in Topicis.* Similem habet Galenus de *opt. sect.* Ἐναντία ἐστὶ τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους πλεῖστον ἀλλήλων ἀφεστῶτα.

4 *Eorum genus.* Genus adversorum est, quod sunt *contraria affirmantia.* Sunt igitur contraria quia adversorum unum uni solum adversatur. Affirmantia autem, quia uterque terminus adversus est positivus.

5 Differentia adversorum est: *Quod è regione sibi absolutè opponuntur.* E regione est idē quod sub eodem genere. Species enim è regione q. opponuntur sibi in quantum à genere aliquo communi

me

mergunt. Atque hoc modo dixit Aristot. contraria sub eodem genere distare *l.10. Metaph. c.4.*

Absolutè: Hæc vox ponitur ad distinguenda adversa è relatis. Relata enim etiam sæpè conveniunt in aliquo genere, ideoque opponuntur sibi è regione, sed hoc fit non absolutè, sed cum respectu & mutuâ affectione, quæ est inter relatum & correlatum. Ramus hîc habet vocem PERPETUO, sed non malè Dounamus eam correxit & substituit vocem *absolutè*.

Deniquè dicuntur *opponi* è regione. Dissentit enim unum adversorum ab alio per repugnantiam ad consentiendum, Quæcunque autem sic dissentiunt, ut repugnet iis consentire, & de se affirmari, opposita sunt. Aristotelici hic soleant usurpare verbum *expellere*. Adversa sunt, quæ è regione se q. expellunt, indeque contraria, h. e. adversa dicuntur naturæ *pellentis*. Adhæc observandum est, expulsionem esse duplicem. Alia est expulsio effectiva, quomodo unum expellit aliud per vim & actionem suam. Sic calor expellit frigus, agendo in frigus. Alia expulsio formalis est. Expellere autem dicitur aliquid formaliter non in quantum agit in id quod expellitur, sed in quãtum ex sua præsentia & informatione, in subjecto ponit impossibilitatem ad præsentiam ejus quod expellitur, sic albedo expellit nigredinem, voluptas tristitiam, & tamẽ nec albedo agit in nigredinem, nec voluptas in tristitiam sed solùm nigredo, existens in aliquo subjecto, & illud (accidentaliter) informans, ponit in eo subjecto impossibilitatem, ut ibi sit albedo & sic de aliis. Ex his dicendum est, adversa se mutuò expellere si non per expulsionem effectivam, saltem per formalem.

7.

Adversa quomodo se expellant

Expulsio duplex.

Porrò proponitur divisio adversorum in Media- & immediata. Et si autem medium etiam nomi- 8.

Adversa

mediata vel immediata. nari soleat, ad alia contraria: tamen specialite in contrariis adversis usurpari solet. Estq; ejus re causa, ut opinor, hæc, quod omnis generis medium reperiri potest in adversis. At in nullo contrariorum genere reperiri potest medium per communicationem. Neque etiam divisio ista generaliter proponi potest, cum contradictioni repugna omne medium. At quod generi convenit omnibu convenit speciebus. Hic igitur eam divisionem commodè explico.

9 *Medium duplex.* Inprimis a. observandum est, medium in oppositione duplex esse, ut Zabar. tradit 1 *post. cap* 13. *fo* 670. Aliud est medium per abnegationem extremorum, aliud est medium per participationem extremorum. Igitur medium per abnegationem est de quo negantur extrema, sic inter frigus & calorem est medium per negationem, nempe siccitas. Siccitas enim nec est calor nec est frigus. Arbor e medium inter hominem & bestiam. Arbor enim nec est homo nec est bestia. Medium autem pe participationem est illud, quod participat natur extremorum, seu in quo reperitur convenientia a extremum utrumque. Sic medium per participationem inter calorem & frigus est tepor. Tepor enim habet aliquid de extremis, h. e. habet aliqui caloris, & habet aliquid frigoris. Sic color cineraceus est medium quid inter albedinem & nigredinem, quia habet aliquid nigredinis, & habet etiam aliquid albedinis. Ex his evidens est divisio posita Contraria enim mediata sunt, quæ habent medium per participationem vel negationem Immediata non habent vel utrumque vel alterutrum.

10 Videatur de ea divisione Arist. *lib. Categ. c.* 10 §. 6 *seqq.* Sed nunc videndum est:

Quibu

Quibus rebus conveniat contrarietas?

Contrarietas, voce Aristotelicâ, est idem quod (ut sic dicamus) adversitas. Igitur illi contrarietatẽ *primò* ponunt in solis qualitatibus. Alia enim Entia dicunt vel non esse contraria, vel esse contraria *secundariò* propter qualitates. E. primò contraria ipsis sunt calor & frigus: secundariò aqua & ignis propter calorem & frigus: secundariò etiam calefactio & frigefactio, quia termini eorum sunt calor & frigus. Hæc omnia habentur apud Aristot. *l. Categ. c.* 8 §. 23. ait: Contrarietatem esse in qualitate. Et *cap.* 5. § 18 ait: Substantiis nihil esse contrarium. Item *cap.* 6. § 18. Quanto nihil est contrarium. Nos autem dicimus & qualitati & substantiæ, & quantitati esse aliquid contrarium. Ac de qualitate quidem non est dubium. De substantia autem & quantitate videndum est. 11

I. An substantiæ poßit aliquid esse contrarium?

Hujus rei explicationem huc remisi *ex introd. Log. c.* 5. *num.* 30. & sententia quidem Aristotel. jam audita est. Sumitur autem vox *contrarium*, non, ut aliâs sumitur à nobis generaliter, sed specialiter, pro adversis. Ideoque sensus quæstionis est, an substantiæ sibi possint adversari, vel, an substantiis cõveniat habere aliquid adversum. Et ita quidem, ut substantia substantiæ adversetur per se, non autem propter qualitatem. Neque enim Arist. negat, substantias sibi per accidens contrariari, h. e. propter qualitates. 12

Melanchthon *lib.* 1. *Dial. p.* 33. istam proprietatem substantiæ vocat levem & frigidam. Et satis insinuat se eam negare. *Nam, physici ajunt,* inquit, *Quicquid corrumpitur à contrario corrumpitur, ut terra* 13

(fortasse legi debet aqua) *ab igni. Etsi enim ibi sit corruptio per contrariam qualitatem, tamen principale agens est forma ignis.* Apertè tamen eam negat Ramus *l.* 4.*Schol. Dial. c.* 6 *&* 11.

14 Hac in re statuo: *non solùm qualitates sibi per se contrariari, sed etiam substantias, non solum propter qualitates, sed etiam ut tales sunt.*

15 *Differentia sunt contraria.* Igitur 1. possunt sibi contrariari sive adversari *differentia substantiales*, veluti rationalitas & irrationalitas, sive rationale & irrationale, quorum illud hominis, hoc bestiæ differentia est. Hoc probat Ramus *citato loco* ex ipso organo: aitque Porphyr. *in cap. de spec.* differentias generis vocari contrarias. Sic etiam Aristot. 7. *Topic. c.* 3. §. 6. congregativum & disgregativum (quæ sunt differentiæ albi & nigri) vocat διαφορὰς ἐναντίας contrarias differentias. Ita & Scal. *exerc.* 307. *s.* 5. apertè ἄλογῳ λογικῷ contrarium dicit. Non tàm aquæ ignē *contrarium* arbitror, quam λογικὸν ἀλόγῳ. Et Suarez *disp.* 45. *s.* 3. *num.* 8. ait: differentias substantiales solere Metaphysicè contrarias dici. Et in indice ad 10 *Metaph. cap.* 11. ait: earum repugnantiam maximè assimilari *propria contrarietati.*

16 Idem etiam probari potest ratione. Rationale & irrationale habent repugnantiam. Impossibile enim est rationale esse irrationale. At illa repugnantia non est disparatorum. Nam disparata æqualiter opponuntur pluribus. At nulli rei ita opponitur rationale sicut irrationali & vicissim: E. illa repugnantia est per contrarietatem. Non autem per contrarietatem relativam, contradictoriā aut privativam, ut patet, E. per contrarietatem specialiter dictam, qualis est adversorum. Ex qua deductione apparet, non loqui me nunc de quibusvis differentiis, sed solum de iis quarum *una uni* opponi-

tur

tur. Si enim fiat duabus plures, non contraria ſed diſparatæ ſunt.

2. *Poſſunt ſibi contrariari formæ ſubſtantiales*; veluti forma rei animatæ & forma rei inanimatæ. Hæc enim duo ſub genere formæ phyſicæ, ita ſibi opponuntur, ut pariter non opponatur forma rei animatæ aut forma rei animatæ, rei alii, quàm opponuntur ſibi ad invicem. Semper autem hac in re conſiderandum eſt, non eſſe nunc ſermonem de contrarietate phyſica, quæ definitur per expulſionem unius, aut per actionem unius in alterum. Sed ſolum eſſe ſermonem de contrarietate Logica, quę definiri debet per duorum Entium abſolutorum diſtantiam & repugnantiam ſub eodem genere. 17. *Formæ ſunt contrariæ.*

3. *Poſſunt ſibi contrariari ſubſtantiæ completæ.* Tales ſunt homo & beſtia. Corpus & ſpiritus, ſive ſubſtantia materialis & immaterialis. Res animata & res inanimata. Corpus ſimplex & corpus mixtum. Nam hic ſemper duo repugnant ſibi ſub eodem genere. Huc pertinet etiam quod Scaliger habet, *exer.* 1 ſ 4. Quod eſt contrarium, eſt contrarium alteri per eſſentiam (non E. per qualitates ſolum.) Imò ipſa ſubſtantia contrariatur accidenti, quando utrumque ſumitur ut ſummum genus ſub Ente. 18 *Subſtantiæ contrariæ completæ.*

Una principalis *objectio* eſt contra hanc ſententiam, quod ſcilicet ſubſtantiis ſic repugnantibus non conveniat definitio cõtrariorum. Ea enim datur hæc. Contraria ſunt ea, quæ ſub eodem genere maximè diſtant, & eidem ſubjecto viciſſim inſunt, à quo mutuò ſe expellunt, niſi alterum eorum inſit naturâ, prout eam definitionem extruunt Dd. Conimb. *l. Categ c.* 10 *q. unic. art.* 4. ex Ariſt. 10. *Metaph. c* 6. (*mihi eſt cap.* 4.) Ibi Ariſtoteles dicit contraria ſolum eſſe inter duo. Item eſſe ſub eodem genere. Item maxime diſtare. Item eſſe in eodem ſuſceptivo, ſive materia. Illam tamen particulam (*niſi* 19 *Objectio.*

alterum naturâ insit) ibi non invenio. Hæc autem definitio ex eo non convenit substantiis, quia sub stantiæ non sunt in subjecto.

20 *Responsio.*

Resp. *primò*: Non video, quomodo talis defin tio non possit applicari formis substantialibus, v luti formæ, aquæ & ignis. Neq; enim ulla pars def nitionis est contra hoc exemplum. Sunt enim su eodem genere sive superiori, quod est forma ph sica vel Elementaris, indeque sub eo maximè d stant, & eidem subjecto vicissim insunt. Sunt in quam, in materia, quæ est unum commune subj ctum, omnium formarum, quæ vel per generati nes introducuntur, vel per corruptiones ejiciũtu Ab isto etiam subjecto mutuò se expellunt. Expe lunt inquã, se tum effectivè, quod una actione su aliam ejicit, tum etiam formaliter, quod una pos ta in materia, ponit impossibilitatem, ut existat ib forma altera. Rursus etiam illarum formarum ne tra materiæ, quæ illarum subjectũ est, naturalite inest. Est n. materia per se nuda ab omni forma.

21 *Solutio aliorum.*

Hic respondent al qui: Illas formas non ess contrarias, quia non se ita expellunt ab eodem su jecto, ut illud ab una ad aliam successivè transea per aliquod medium, quod utrumque extremum participet.

Evertitur.

Sed benè hanc responsionem refuta Suarez *disp.* 45. *Metaph. s.* 3. *num.* 8. quod scilicet i sta conditio non sit necessaria ad contrarietatem Amor enim & odium contrariantur, inter quæ n est transitus successivus per medium quod const ex extremis.

22 *Solutio Suarezii.*

Videtur igitur dicendum, addit Suarez, inte formas substantiales non esse propriam contrarie tatem, quia respectu materiæ non habent repu gnantiam ex peculiari conditione, sed ex genera li ratione formæ substantialis, speciem constituen tis. Et propterea etiam non opponuntur, ut pro

pri

pria extrema alicujus generis, quæ ex propriis rationibus illam propriam ac peculiarem repugnantiam inter se habent, quomodo intelligenda est contrariorum definitio. Hæc ille.

Resp. 1. Igitur imperfecta est definito contrariorum. Peccatur enim, cùm definitione ponitur differentia latior, apud Arist. *l. 6. Top. c. 6.* Nam definitio ista potest accommodari formis substantialibus, nisi addatur ad verba illa, *quæ se mutuò expellũt*, hæc conditio, quod expellere debeant se *per peculiares rationes*, hoc est, per conditiones quas habent ut talia Entia sunt, non autem per communes quasdam rationes. 2. Formæ illæ substantiales, etsi ex generali proprietate formarum substantialiũ, sint in eadem materia incompossibiles (loquendo de specificis & totalibus formis) tamen negari nõ potest, quod omninò etiam formæ istæ Elementares, aquæ & ignis, sibi invicem repugnent, in quantum sunt specie distinctorum Elementorum formæ, aut in quantum sub genere formæ elementaris distant. Unde falsum est, quod non habeant repugnantiam ex peculiari conditione. 23 *Evertitur.*

Sed hanc rem de oppositione formarum substantialium, juxta definitionem superiorem contrariorum obiter considero, ut Aristotelici habeant materiam se exercendi. Igitur directè ut superiori objectioni respondeam. 24

Dico *secundò*. Ipsam definitionem contrariorum non esse Logicam sed physicam, ut fatetur Suarez *in Metaph. disp. 45. sect. 3. num. 8. in fin.* Et patet, quia adæquata conditio argumentorum Logicorum est, ut considerentur & definiantur, secundum quod unum arguit aliud. Physici a. est agere de actionibus & passionibus, quibus unum aliud expellit vel corrumpit, aut ab eo expellitur vel corrumpitur. Debebant igitur Aristotelici *Logicam* 25

dare

dare definitionem contrariorum. Et non eam co[...] radere ex Metaphysicis Arist. ubi, ut dixi, physic[...] de contrariis loquitur. Tum autem melior dari n[...] potest quàm ea, quam Cicero, & ex eo Ramus h[...] bet, quod adversa (contraria) sint, quæ sibi è regio[...] ne absolutè contrariantur, quæ definitio optim[...] convenit substantiis.

2. *An quantitati sit aliquid contrarium?*

26 Negans sententia in superioribus relata est e[...] Aristot. *l. Categ. cap* 6 §. 18. Eumq; hac in parte In[...] terpp. assueti ad Physicam significationem contra[...] riorum sequuntur. Regius etiam proponit pro e[...] sententia hæc argumenta *l.* 1. *disput. Log. de prædi[...] probl.* 4 *quæst.* 401.

27 *Regii objectiones.* *Primo*: Quicquid primò inest qualitati, id no[...] primò inest quantitati. Sed qualitati primò ine[...] habere contrarium. E. Illud non convenit prim[...] quantitati. 2. Quod est subjectum contrarioru[...] non est contrarium. Atqui quantitas est subject[...] contrariorum, quia quantitas est id, quo mediant[...] re, substantiæ insunt omnia accidentia. E. quanti[...] tati nihil est contrarium. 3. Illæ formæ sunt con[...] trariæ, quæ in se agere & pati possunt. At quanti[...] tas non est talis forma. E. quantitati nihil est con[...] trarium.

28 Nihilominus ab ea sententia recessit Ramus [...] 4. *Schol. Dial. cap* 7. quem sequuntur ejus Interp[...] ponitq; eo loco exemplum de quãtitate, magnum[...] & parvum, multum & pauca.

29 *Sententia autoris.* Hac in re existimo: *Quantitati posse esse aliqui[...] contrarium.* Suntque hujus rei exempla clarissim[...] hæc: Curvilineum & rectilineum, obliquangulum[...] & rectangulum ex Geometria. Item numerus pa[...] & impar ex Arithmetica. Singula hæc sunt quanti[...]

tates

[qualitates]. Nam dividitur quantitas per ista. Et habent repugnantiam, ut Curvilineum non sit rectilineum & sic in aliis. Et tamen illa repugnantia non est vel ex disparatis, vel relatis, vel contradicentibus aut privantibus, unde relinquitur, quod sit ex adversis sive contrariis speciatim dictis.

Exemplum Rami de Magno & parvo, pauco & 30
multo non amplector. Sunt enim ista relativa ut Arist. docet. *l. Categ. c. 6.* Fundātur tamen in quantitate, sicut æqualitas & inæqualitas etiam relationes sunt, fundatæ in quantitate. Solùm est observandum: magnitudinem & multitudinem posse præcisè sumi, & tum solùm esse quantitates, sine connotatione ullius relationis. Atque sic magnitudo est nihil aliud, quàm dimensio, hoc est, longitudo, latitudo, profunditas. Atque sic res minima est etiam magna, quia res minima istas dimensiones habet, & proinde est divisibilis. *Multitudo* autem præcisè sumpta est nihil aliud, quàm collectio unitatum, unde etiam numerus minimus, qualis est duorum, multitudo est. Ex quo apparet, sic nec multum pauco, nec magnum parvo opponi. Tum demum autem multum & magnum relativa facio, quando istud pauco, hoc parvo opponitur.

Magnum & parvum non sunt contraria.

Ad solutionem argumentorum recog tandum 31
primò est, quod nunc contrarium non sumamus Physicè, sed Logicè. Unde facessere nunc debet omnis actio vel passio unius ad alterum, quando quantitati aliquid contrarium dicimus.

Ad *primum* resp. *primò inesse* posse bifariam in- 32
telligi, negativè, ut primò inesse sit nihil aliud quā non inesse propter aliud prius; & positivè, ut primò inesse contrarietatem, sit nihil aliud, quàm ut à cui primò inest contrarietas, omnibus aliis dert, ut sint contraria. Si posteriori modo intelligatur vox *primò*, conclusio non est ad propositum. Nam

nemo

nemo dicit primò convenire quantitati, habe
contrarium, hoc est, gratiâ quantitatis omnia ca
tera habere contrarietatem. Si a. vox *primò* inte
ligatur negativè, falsa est propositio. Nam ne
quantitas nec qualitas habent contrarietatem p
aliquod prius, prius inquam subjectum ex cuj
participatione habeant contrarietatem, sed qua
cunque sibi è regione, ut unum uni, opponuntu
absolutè, illa omnia *æquè primò* habent contrari
tatem. Atque hoc specialibus exemplis & quant
tatis & qualitatis æqualiter convenit.

33 Ad *secundum* Respon. negando propositionem
& dico, & adjuncta subjectorum posse contrarian
ut sunt calor & frigus, & subjecta ipsa posse contra
riari, ut sunt homo & bestia. Unde non est necess
rium, ut quod alteri contrarium est, logicè le
quendo, id recipiatur in alio tanquam subjecto.

In *tertio* argumento definiuntur contraria physi
cè, in qua significatione, quantitati nihil esse con
trarium.

III. QUÆRITUR:

An Calor & frigus, gravitas & levitas sint adversa?

34 Ratio dubitandi est, quod Aristot. *l. 2. de cœlo c. 2*
frigus vocat privationem caloris, & gravitatem le
vitatis. Privatio a. est terminus negans, sed adver
sa sunt contraria affirmantia, quorum uterque ter
minus debet esse Ens positivum. Respondeo, O
mninò frigus & gravitatem esse terminos positi
vos, ideoque frigus calori, & gravitatem levitat
adversè opponi. Privationis enim non est actio,
vel efficacia, at frigus & gravitas agunt. Frigus e
nim calefacit, & gravitas movet deorsum,

35 Ad Ipsum Aristotelis dicendum est, quod scilic

priva

privatio de frigore & gravitate dicantur non ut negentur Entia esse positiva, sed solùm ut significetur ignobilitas eorum. Est enim frigus ignobilius calore, & gravitas levitate. Vide Scalig. *exerc* 18. Aristoteles, *inquit*, & cum eo Averroes frigus privationem dixerunt, respicientes ad caloris nobilitatem. Atque hoc ipsum dici potest de nigredine, quam Arist. 3. *Meteor. de Iride* vocat privationem albedinis, non ad significandum, quasi propriè privatio sit (ut alioqui vult Zabar. *l.* 1 *de visu. c.* 2. *p.* 860.) sed solùm ad significandam ignobilitatem nigredinis, quam habet respectu albedinis. Intelligentur hæc plenius ex axiomate. 8 In quo quorumvis contrariorum alterum dicitur privatio.

IV. QVÆRITUR.

An bonum & malum, Virtus & Vitium sint contraria?

Ratio dubitandi est, quod malum est privatio entis, eo ipso, quia est privatio boni, Bonum enim & Ens convertuntur. Quod a. est carentia Entis, non potest esse terminus positivus, & per hoc nec adversè potest dici opponi. Atq; idem consequenter dicendum est de vitio. Nam vitium est aliquid malum. 36

Nihilominus dicendum, aliquo sensu bonum & malum adversa esse, atq; sic etiam virtutē & vitium. Ex Arist. 2 *post. c.* 6. τῷ ἀγαθὸν τῷ κακῷ ἐναντίον. *Bonum malo contrarium est.* Malum a. bifariā sumitur vel ut opponitur bono transcendenti, quo sensu malum solùm est privatio, neq; sic adversè opponitur bono. Deinde malum opponitur bono morali, quo sensu malum non est privatio sed habitus, devians à mediocritate, vel actio devians à rectitudine. Habitus autem & actio sunt Entia positiva. 37

Notan-

Notandum igitur accuratè, cum malum mora liter sumimus, malum non indicare solùm caren tiam rectitudinis, sed habere modum significan di compositum, nempe notare ipsum actum v habitum cui additur carentia rectitudinis. Vid Suarez *disp* 11. *Met s* 1. *nu*.20. Ubi dicit, Cum bo num & malum dicuntur contraria, bonum & ma lum non sumi formaliter, sic enim malum est pr vativum, sed materialiter, pro ipsis rebus bon & malis.

CANONES.

39 I. *Contraria distant sub eodem genere* Ita Arist. 1 *Met*.c.4 ἐν τῷ αὐτῷ γένει πλεῖστον διαφέροντα τὰ ἐναντί hoc est, In *eodem genere plurimum different*. Ex ho fundamento etiã ait *l. Categ.cap* 8.§.25. *Si contrario rum alterum sit quale, etiam reliquum erit quale, ut justitia est injustitiæ contraria, & justitia est qualita etiam injustitia est qualitas*. Ac primum determinan di sunt termini propositionis. Genus vulgò duple solet statui, genus Logicum, quod opponitur spe ciei, quale est animal ad hominem. Et genus Phy sicum, quod est materia. Suarez igitur *in Metaphy disp*.45.*s*.2.*n*.5. Existimat utrumque intelligi posse Sed talis loquendi forma, distare in eodem genere nunquam solet de materia usurpari, frequenter au tè usurpatur de genere Logico. Intelligamus erg axioma de genere Logico. Addendum tamen est illud genus nunc latè intelligi debere pro omni su periori, quomodo etiam Ens genus dicitur ad sub stantiam & accidens. Substantiam enim & acci dens putamus esse contraria.

40 Deinde: cùm vox contrariorum multis modi sumatur, ut supra dixi, idcircò hic sciendum, signi ficari contraria Logicè dicta, secundum sensum A ristotelis, Cui contraria illud significant, quo

Ram

Ramo adversa. Et proinde per hanc conditionem adversa, quæ nunc contraria dicuntur, distinguuntur à privantibus & contradicentibus. Cùm enim in his alter terminus sit negatio & non ens. Non-entis autem cum Ente nulla sit communio, ideircò in nullo genere ista convenire possunt.

Sensus igitur axiomatis est, quod contraria, hoc est, adversa conveniant in aliquo genere, in quo genere (per suas differentias) opponantur. Atque hic duo sumuntur ex illa propositione. 1. Quæ sunt ejusdem speciei non esse contraria. 2. Quæ non sunt ejusdem generis non esse contraria. 41

Objicitur locus Aristotelis *ex lib. Categ. c.*11. *t.*6. 42 *Objectio.*
Necesse est, *inquit*, omnia contraria in eodem genere esse, vel in contrariis generibus, vel esse ipsa genera. Album & nigrum sunt in eodem genere, quia color est eorum genus. Justitia & injustitia sunt in contrariis generibus. Nam illius genus est virtus hujus vitium. Bonum autem & malum non sunt in genere, sed ipsa sunt genera aliquorum. Hæc ille. Quibus similia habet 7. *Top. c.*3 §. *6.*

Hic *respondent* aliqui Aristotelem ea dixisse ex aliorum opinione, ut refert Suarez *disp.* 45. *Met. s.*2. 43 *Respondetur.*
n. 6. satis bene tamen explicatur is locus sic. Alia contraria sunt sub eodem genere nempe proximo, ut est albedo & nigredo, quorum proximum genus est color. Alia sunt sub contrariis generibus nempe proximis ut de justitia & injustitia dicit Aristoteles. Alia autem sunt etiam genera ipsa, quæ scilicet dividua sint in species. Hæc tamen postrema etiam optimè ponuntur sub eodem genere. Sin bonum & malum sint genera, tamen sunt etiam sub genere, quod est habitus. Malum enim & bonum nunc sumuntur moraliter pro habitu bono & malo. Alioquin enim malum non est contrarium bono, sed privatio boni. Justitia autem &

injustitia etsi sint sub contrariis generibus proxi
mis, sunt tamen sub eodem remoto, quod est habi
tus. Unde intelligitur contrariorum debere esse i
dem genus *proximum aut remotum*.

44 II. *Unum uni solum est contrarium.* Ita Arist. 10
Met.c.4. φανερὸν, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἑνὶ πλείω ἐναντία εἶ
ναι. *Manifestum est quod non contingit uni plura ess*
contraria. Sumit enim Aristoteles vocem contrar
orum specialiter, pro iis, quæ Ramus adversa vo
cat. Possunt tamen hæc dici de contrariis omni
bus, prout vox ista etiam relative, contradictori
& privative opposita complectitur.

45 **Peripateticorum sententia.** Valde torquere se solent Peripatetici, quomo
do defendant illam propositionem, cum æquale
magno & parvo opponatur, virtus & vitio defic
enti, & vitio excedenti. Alii determinant igitur si
Unum uni solùm contrariari, loquendo de extr
mis non autem de Mediis. Alii dicunt tunc d
mum opponi Unum uni, si alterum sit æquatu
alteri sic, ut secundum totam latitudinem alte
contrarietur. Atque hoc modo ajunt non se hab
re virtutem comparando eam ad vitium deficien
vel excedens, sed ad vitium simpliciter, itemq
non sic habere se æquale ad magis & minus, sed
inæquale.

46 **Sententia authoris.** Accuratior tamen est determinatio hæc: Qu
contrarium uni solùm sit contrarium, manendo
contrarietate. Unde virtus quidem opponitur
iam vitiis duobus, sed non est amplius contrar
tas. Virtus opponitur vitio, ut contrarium cont
rio, sed liberalitas opponitur avaritiç, nec non p
digalitati, sed ut disparatum disparato. Idem est
æquali & inæquali, & minori.

47 III. *Contrariorum unum si sit, est & alterum.*
Arist. 2. *de cœl. c. 3 t. 19* τῶν ἐναντίων εἰ θάτερον φύσει
νάγκη καὶ θάτερον εἶναι φύσει. *Contrariorum* [illegible] *alteri*
na

naturâ necessitas & alterum esse naturâ. Infertq; ibi Aristoteles, si ignis sit in rerum natura etiam terrã esse. Sunt enim hæc contraria secundum gravitatem & levitatem. Hic locus tamen apertè videtur contrarius illi, qui est *l. Categ. c.* 11. § 3. Præterea non necesse est, *inquit ibi Arist.* si contrariorum alterum sit etiam reliquum esse. Hæc duo si concilientur, manifesta erit explicatio axiomatis propositi. Igitur relativorum ea est natura, ut unum eorum positum ex se & per se inferat esse & correlatũ. Quamprimum enim est, qui dicatur filius, est etiam qui dicatur pater. Contra hæc si distinguantur contraria (adversa) tunc verum, uno contrariorum posito, ex intrinseca aliqua ratione non inferri ut sit & alterum contrariorum. Et hoc voluit Aristoteles *in lib. Categ.* Deinde, si non illam unius ex alio intrinsecam consequentiam & illationem recipiamus, nihilominus posito uno contrariorum ponitur alterum, intuendo ad complementum mundi. Cujus perfectio consistit in habendis omnib. speciebus. Quicquid igitur est contrarium, hoc contra aliquam speciem est contrarium. At mundi perfectio requirit omnes species. Ergo si detur contrariorum unum, dabitur & alterum. Et hoc voluit Aristoteles *in lib. de cœlo.* Videri potest Suarez *disp.* 45. *Metaph. s.* 2. *num* 18.

IV. *Contrariorum eadem est scientia.* Τὸ μὲν πῦρ θερμαίνει, ψύχει δ' οὔ. ἡ δ' ἐπιστήμη δοκεῖ τῶν ἐναντίων εἶναι μία. Hoc est *ignis quidem calefacit, non autem refrigerat. At una scientia esse contrariorum apparet,* inquit Arist. 8. *Phys. cap.* 1. *t* 8 Et idem habet 1. *prior. c.* 1. *In probl. s.* 30. *q.* 7. 11. *l.* 4. *Met. c.* 2. *t.* 16 *l.* 5 *Eth c.* 1. Et per contraria quidem Aristoteles more suo intelligit ea, quæ Cicero & Ramus adversa vocant. Potest autem illa propositio triplicem habere sensum, ut docet Monlorius *ad l.* 1. *de Ratioc. c* 1. *in Schol. n.* 4. Pri- 48

mus sensus est, quod contraria sint cognoscenda in eadem disciplina quomodo Medicus agit de ægritudine & sanitate; Physicus de calore & frigore; Est autem hoc eatenus verum, quatenus aliunde non est impedimentum, quod duorum contrariorum considerationem prohibeat in eadem disciplina. Ita Metaphysicus non potest agere de corporeo, etsi agat de incorporeo, quia illius cognitio prohibetur in Metaphysica, per abstractionem à materia, à qua corporeum abstrahi non potest. *Secundò* contrariorum est eadem scientia, quatenus unius cognitio confert ad cognitionem alterius contrarii: Veluti si sanitas sita est in temperie humorum; Morbus consistet in eorum intemperie. Tertius sensus esse potest, quod eadem scientia tractet contrarias partes quæstionis, hoc est, affirmativam & negativam, veluti si hæc quæstio, voluptas est aliquid bonum concludatur & negativè & affirmativè. Et secundum hunc sensum Aristoteles *l.1.Rhet.* limitat hanc propositionem ad solam Rhetoricam & Dialecticam, sumpta voce Dialecticæ pro arte probabiliter disputandi. Nam hæ disciplinæ disputant solum ex probabilibus & communioribus, quæ possunt in utramque partem æquè dari. At non sic in iis, quæ utuntur probationibus necessariis.

49 V. *Adversa non possunt esse in eodem subjecto.* Habetur apud Arist. *l.2.Top.c.7.§.2.* Et *l.2.de gen.&corr.c.3.* ἐναντία, *inquit*, οὐ πέφυκε συνδυάζεσθαι, θερμὸν γὰρ καὶ ψυχρὸν, καὶ πάλιν ξηρὸν καὶ ὑγρὸν εἶναι τὸ ἀδύνατον. Et habetur idem generaliter de ἀντικειμένοις *in 10. Met. c.5.* Et contrariis (prout vox illa generalis sumitur) *in lib. de som. & vigil. c.1.* Ex quo sequitur eas conditiones, quæ ad veritatem illius axiomatis, generalius propositi, pertinēt nunc etiam valere. Repetantur ergo eæ, ex superiori capite de oppositis.

Igitur

Igitur breviter loquendo, Adversa non possunt esse in eodem numero subjecto, secundum idem, ad idem, & eodem tempore sive momento, in excellenti gradu, & terminis sine ambiguitate intellectis. 50

Ac de aliis quidem conditionibus res hic clara est, solùm dubium est de gradibus excellentibus: *An adversa in gradibus excellentibus simul esse possint?* Quodq; id esse oporteat, apparet ex speciebus sensilibus & intelligibilibus. Nam species nigri & albi sunt in eadem parte speculi, oculi, aeris. Sic & de intellectu. In intellectu simul conservatur species vel notitia virtutis & vitii. Et sic in aliis. 51

Hac in re inprimis certum est: qualitates adversas materiales non posse in eodem subjecto esse in gradibus excellentibus, ut vel ex notitia terminorum apparet. Non potest idem subjectum esse res extremè calida & extremè frigida, Siedheiß vnd Eißkalt / extremè alba & nigra Schneeweiß/ vnd Kohlschwartz. Extremè vitiosus non est homo simul, & virtuosus, ein Ertzbub/ vnd Hertz oder Blutfromb. Vide Colleg. Conimb. *lib.* 2. *de gen. & corr. c.* 3 *q.* 8. *a.* 3. prolixe. Sed quid fit de qualitatibus spiritalibus? 52

Igitur de his tres invenio apud Philosophos sententias. *Prima* est Goclenii, qui *part.* 1. *probl. Log q.* 71. de speciebus sensilibus ait, quod non recipiantur in eadem parte oculi. *Ut enim in speculo artificioso*, inquit, *imagines rerum objectarum nigra & alba apparent distincta non confusa, illa in hac, hac in illa speculi parte: Ita in pupilla quae recipit visibiles species, hae refulgent non confusè sed distinctè Hac in illa, illa in hac pupilla parte. Pupilla enim habet aliquam latitudinem.* 53 *De qualitatibus spiritalibus. Goclenii sententia.*

Hæc sententia non est admittenda. Nam 1. contrariarum rerum species uniri posse in eadem parte alicujus subjecti, apparet clarissimè ex eo, quia visibile

sibile radiat ad quodvis punctum spatii. Unde necessarium est, ut ad idem punctum radiet etiam extremè album & extremè nigrum. Ducantur duæ lineæ invicem se secantes. Una linea sit a.b. in A.

c

a——b

d

sit res alba, in b. sit oculus eam videns. Altera linea sit c.d. In c. sit res nigra, in d. sit oculus eam videns. Hic igitur in puncto sectionis necessariò communiter transit & species rei albæ, ex a, ut videatur in b. Et species rei nigræ ex c. ut videatur in d. Et ita in communi puncto species duorum extremorum concurrunt. Et sic duæ qualitates in excellenti gradu sunt indistinctè in eadem parte subjecti. Quòd autem etiam species istæ colorum extremorum sint in speculo & oculo, apparet apertissimè exinde, quod in eadem parte speculi vel oculi intuemur partem imaginis albam & nigram, modò variet situs intuêtis. Unde impossibile est, ut aliqua pars speculi informetur à specie nigri, & non etiam à specie albi.

55 *Secunda* sententia est Francisci Suarez qui *disp.* 45. *in Met. s.* 3. *nu.* 2. existimat, species intentionales nô habere contrarium. Et probat, quia Species albi & nigri insunt sine repugnantia. Sed inprimis negari non potest, species intentionales duorum extremorum colorum v. g. esse contrarias. Habent enim distantiam maximam sub eodem genere.

56 De repugnantia autem sciendum est, quòd ea inter terminos contrarios attendatur in duobus. Primò ut sit repugnantia *inter eos* præcisè, ut unum non sit aliud. Et hæc clarissimè est inter istas species. Impossibile enim est speciem albi esse speciem

ciem nigri. Aliter est repugnantia, in respectu *ad subjectum*, in quo termini contrarii sint incompossibiles. Et hanc repugnantiam non habent species intentionales, juxta quod ex Aristot. Scalig. *exerc.* 307 *s.*16. ait: *Contradictoria in intellectu non esse* συναδύνατα & *s.*21.*qu.*961. Oppositorum rationes non esse in intellectu oppositas, & antea ostensum est, species eas in eadem parte subjecti recipi. Atque hæc repugnantia non necessariò requiritur in contrariis, quâ talia sunt, etiamsi omnes alii contrarii termini, exceptis solis spiritalibus speciebus, eam habeant. Est enim hujus peculiaris causa quam mox dabo.

Igitur tertia sententia est Zabaral. *in lib. de react.* *c.*8. *fol.*450. & *l.* 2. *de Visu c.* 8. *fol.* 910. Ibi existimat primò, species istas esse in eodem subjecto. 2. Esse contrarias. 3. regulam de contrariis incompossibilibus in eodem subjecto, veram esse solùm de Entibus materialibus, non intentionalibus seu spiritalibus, ut vocantur. 57 *Sententia Zabarellæ.*

Sed inquis: *Cur qualitates materiales contrariæ, sunt in subjectis suis incompossibiles, & tamen simul esse possunt contrariæ species qualitatum materialium*, veluti species sive imago nigri & albi? *Resp.* Id esse ideò, quia species hæ spiritales ferè nullam aut saltem levissimam connexionem habent cum subjectis, indeque nec ab illis pendent, sed solùm ab agente, unde videri potest, eas non tàm recipi in subjectis, quam terminari ad subjecta. 58 *Quæstio.*

Hujus rei indicia duo sunt. 1. Quod post interitum causæ suæ non possunt illæ species manere superstites, etsi subjectum maneat, quod secus est in qualitatibus materialibus. Calor qui productus est ab igne in aqua, potest manere in aqua extincto aut remoto igne. At species coloris, quam aliquod corpus producit in oculo aut speculo, 59

remoto iſto corpore, quod ſpeciem produxit, ſtatim interris manente oculo & ſpeculo. Aliud indicium eſt, quod Entia ſpiritalia illa non moventur ad motum ſubjecti ſui, ſed ſolùm ad motum cauſæ ſuæ, quod itidem ſecus in materialibus. Moto corpore, movetur ſimul ejus figura, calor, humiditas, color, quicquid ſit de cauſis horum. At ſpecies in ſpeculo & oculo, non moventur ad motum ſpeculi, quieſcente corpore à quo iſtæ ſpecies ſint productæ. Moventur autem maximè ad motum hujus corporis. Cùm igitur, ut dictum eſt, quaſi nullam dependentiam habeant hæ ſpecies ad ſua ſubjecta, habeant autem eam maximè Entia materialia, idcircò materialia quidem incompoſſibilia ſunt in ſubjectis, non autem ſpiritalia ſive intentionalia.

60 VI. *Contrariorum ſive adverſorum idem eſt ſubjectum.* Hoc videtur priori contrarium eſſe. Habetur tamē apud Ariſt. *l.* 2. *Top. c.* 7. §. 6. τὸ αὐτὸ τῶν ἐναντίων δεκτικόν. Et rurſus 2. *Metaph. c.* 4. ἡ ὕλη ἡ αὐτὴ τοῖς ἐναντίοις. *Materia* (in qua) *contrariis eſt eadem.*

61 Hac in re tria ſunt obſervanda. 1. Non convenire omnibus contrariis, prout Logicè ſumuntur, habere idem ſubjectum, quia ſuppoſito, quod ſubjecta ſibi Logicè contrarientur, relinquitur quod aliqua contraria careant omni ſubjecto. Unde inprimis hoc verum eſt de contrariis Phyſicè ſumptis, quæ mutua actione ſe deſtruunt & perimunt, ut intelligitur ex Zab. *l. de react. c.* 4 6.

Objicis: Calor ignis & frigus æquæ ſunt phyſicè contraria, & tamen non habent idem ſubjectum. Ille enim eſt in igne, hoc in aqua. *Reſp.* Calorem ignis & frigus aquæ repugnare Phyſicè ſed mediatè, quatenus ſcilic. ignis per ſuum calorem immittit alium in aquam qui calor aquæ, ab igne immiſſus, aquæ frigori contrariatur, illud expellendo.

2. Iſte.

2. Istorum igitur Physicorum contrariorum 62
subjectum vel materia est eadem, quod scilicet eidem subjecto *vicissim* insunt & *successivè*, non autem quod eodem tempore recipiantur in eodē subjecto. Nam alioquin verum est, quod Arist. habet. *Categ. c. 6. §. 25.* Contraria idem simul suscipere non potest.

3. Rursus: Insunt autem contraria ista eidem 63
subjecto vicissim, *nisi alterum naturâ insit.* Neque enim calor & frigus quæ contraria sunt, insunt eidem igni vicissim, quia alterum istorum nempe calor, naturâ inest igni. At eidem parieti vicissim insunt albedo & nigredo, & sic in aliis. Vide hanc ultimam determinationem apud Colleg. Conimb, *Categ. c. 10. q unic. a. 4.*

VII. *Inter contraria (adversa) datur medium.* 64
Habetur apud Arist. *l. 10. Met. c. 4.* ubi distinguens contraria (adversa) à contradicentibus ait : *Contradictionis quidem non est medium: Est autem contrariorum:* & idem est *c. 7.* Ac intelligit quidem Aristoteles peculiariter id *medium*, quod *per communicationem* dicitur. *Media illa dicimus*, inquit, *in quæ necesse est primò transmutari, quod transmutatur. Vt in coloribus si ex albo ad nigrum venias prius ad puniceum & fuscum, quam ad nigrum venies.* Tale igitur medium datur inter adversa, ut jam dictum est inter album & nigrum esse fuscum & puniceum. Est autem præterea etiam *medium per negationem* inter contraria sive adversa, sicut inter hominem & bestiam est herba, arbor, metallum. Hæc intelligi maxime possunt, ex superius explicata divisione contrariorum in mediata & immediata.

VIII. *Semper contrariorum (adversorum) alterum est privatio.* Habetur apud Arist. *l 10. Met. c. 4.* Idque est multis aliis locis, ut induxit Scal. *exerc. in initio.* 65

66 *Objectiones.* Duo hic objici possunt. *Primò* quod contrari
hoc est, adversa contradistinguuntur à privant
bus. Unde neutrum contrariorum videtur dici po
se privatio. *Secundò*: Privatio est terminus nega
Ad adversa debent habere duos terminos affi
mantes. Propterea enim dicuntur contraria *affi
mantia*.

67 *Solvuntur.* Utrumque solvitur, si exponatur quomodo a
terum contrariorum dicatur privatio. Non igit
alterum contrariorum dicitur privatio propriè (i
que per utrumq; argumentum jam objectum) (
dicitur solùm privatio per similitudinem. Quem
admodum enim alter terminus privantium, id e
privatio, est quid ignobilius habitu (altero term
no.) Ita est etiam in contrariis, ut eorum alter te
minus sit ignobilior altero, & inde ad significan
istam ignobilitatem terminus ille, qui altero ign
bilior est, dicitur privatio. Ita exponitur à Scalig
*exerc.*18 *in init.* Suarez *ad* 10. *Met. c.* 7. Fonseca *ib*
Colleg. Conimb. *l.*1. *de gen. & int. c.*3 *ad t.*18.

68 Fundamentum hujus interpretationis solidu
est, quia illa, quæ sic privationes dicuntur aliâs n
minantur nominibus positivis. Vitium appellat
ristoteles privationem 10 *Met. c.*4 *ad finem.* Et
men aliâs, veluti 7 *Phys. cap.*3. *text.* 17. dicitur ha
tus. Habitus autem est res positiva. Ita frigus h
modo dicitur privatio. 1. *de gen. & int. c.*3. *t.*18. Et
men aliâs eam refertur inter qualitates tangib
*l.*2. *de gen. & int. c.*2. *t.* 8. Sic quies dicitur privatio
& gravitas *l.* 2. *de cœlo. c.*3 *t.*18. Et tamen gravitas
iam enumeratur inter qualitates. 2. *de gen. & cor*
8. Quies autem dicitur per se sensilis. *l.* 2. *de an. c.*
64. At per se sentiri non convenit propriè di
privationi. Sicut Plutarch. *in lib. de primo frigido
cit*: Privatio nec visibilis, nec audibilis, nec tact
nec alioquin sensilis est.

IX. C

IX. *Contraria sunt pellentis naturæ.* Vulgare est. Hujus sensus illius est, quod contraria non possint esse simul, sed quod ubi unum est, ibi pellatur, vel non permittatur esse aliud. Dicuntur autem pellentis naturæ esse, non tam per expulsionem effectivam (qua unum contrarium agat in aliud, & illud debilitando tandem extinguat) quam per expulsionem formalem, qua unum contrarium ita sit in uno, & illud ita informet, ut hoc ipso ponatur ex hujus præsentia impossibilitas, ut coexistat alterum, qua de re supra dixi ad definitionem contrariorum.

CAPUT XVIII.

DE RELATIVE OPPOSITIS.

1. Relativè opposita sunt contraria Affirmantia, quorum unum constat ex mutua ad alterum affectione. *Vt: Pater & filius, Dominus & servus.*

2. Ergò quæcunque sunt relata, ea etiam sunt relativè opposita.

COMMENTARIVS.

I. *De Ambiguitate vocis Relatorum.*

Valdè latè hæc vox usurpatur, sic quidem ut multa dicantur relata, quæ huc non pertinent. Aristotel. *in l. Categ. de relatione*, Relata dividit in relata *secundum esse*, & relata *secundum dici*. Relata secūdum dici vocat ea, quæ cum sint in alio prædicamento, nihilominus tamen relationem quandam sortiuntur. Tale quid est scientia. Hæc enim primò & essentialiter est in prædicamento qualitatis, dicitur relatio secundum quam ad scibile refertur,

est

est relatio secundum dici. Relata autem secundum esse sunt, quæ tota sunt de prædicamento relationis, hoc est, non primò in alio aliquo prædicamento, ita Pater & Filius relata sunt. Igitur ad relativè opposita in præsenti non pertinent relata secundum dici, sed inprimis relata secundum esse.

2 Deinde relatio dividitur in eam, quæ est *mutua* & quæ *non* est *mutua*. Non mutua relatio est inter habitum & privationem, quorum alterum (privatio) refertur quidem ad alterum (id est, ad habitum utpote ex quo etiam privatio definitur, sed tamen habitus non vicissim refertur ad privationem. Mutua autem relatio est, quando æqualiter relatum refertur ad correlatum, & non minus correlatum ad relatum vicissim. Ita pater per filium, & filius per patrem definitur. Ex his etiam illa quæ sunt relata sed relatione non mutuâ, huc non pertinent. Distincta enim sunt relata à privantibus.

Relata mutua & non mutua.

3 3. Metaphysici distinguunt relationem in transcendentem & prædicamentalem, de qua distinctione prolixè disputat Suarez *disp.* 47. *in Metaph. s.* 3. & Vocatur autem relatio *transcendentalis* omnis ea secundum quam vulgo unum dicitur referri ad aliud, si maximè illa, quæ sic referri dicuntur, non pertineant ad prædicamentum relationis.

Relata transcendentia & prædicamentalia.

4 In hac igitur relatione non est relativa oppositio. Verè enim & propriè loquendo non sunt relata, verâ & prædicamentali relatione.

5 Quid igitur intelligitur per relata hoc loco? *Respond.* Relata secundum esse, Relata relatione mutuâ, relata relatione prædicamentali.

II. *De voce Relatorum, & relativè Oppositorum.*

6 Hi duo termini promiscuè usurpari solent. Ita

etiam

tiam *relativè opposita* dicantur *relata*, sed id est, per ynecdochen, ut patebit. Nam *relata* propriè dicũ-r, secundum quod in istis Entibus est consensio. ...tivè autem *opposita* dicuntur, secundũ quod in s est dissensio. Igitur in quantum dicimus, *Pater t qui habet filium*, & *filius est, qui habet patrem*, no-mus terminos relatos. In quantum autem dici-nus, *Pater non est filius*, & *filius non est pater*, nota-nus terminos relativè oppositos.

III. De Defintione relativè Oppositorum.

Primò igitur dicuntur *contraria*. Hæc vox signi- 7
cat, relativam oppositionem inter duo. Contra-a enim sunt quorum unum uni opponitur. Etsi nim Arist. 6. *Met. c.* 6. dixerit hoc de contrariis suo nsu, qui contraria vocat ea, quæ nos adversa dici-nus: Nihilominus contrariis in genere, illud eti-m tribui potest, ut apparet intuendo species o-nes contrariorum.

Objicitur: Relatorum unum pluribus opponi. E. 8
on esse contraria. Antecedẽs probatur per exem- *Objectio.*
a. Pater opponitur multis liberis, dominus mul-s servis. *Resp.* Verè hic relatorum unum uni oppo-itur; Uni, inquam, i.e. correlato, quod correlatũ nt servi vel servus. Perinde enim est sive sub illo no correlato significetur unum sive multa. Ali-ui hoc explicant, dicentes: Oppositorum contra-orum unum uni opponi intuendo genera, non item individua unius generis vel speciei.

Deinde Relata sunt contraria AFFIRMAN- 9
IA. Per hanc particulam significatur: Relata es-semper duos terminos positivos, indeque sequi-ur, quæcunque non sunt Entia positiva, non esse lata. Ex quibus apparet: privationem, quæ ali-uan 'o dicitur referri ad habitum, non esse tamen

ali-

aliquid relativè oppositum habitui, quia priva[...] est terminus negans.

10 Deniq; dicitur, *quod constent mutuâ affection[...]* hac particula apparet, primùm distinctio rel[...] oppositorum ab oppositis aliis, inprimisque ab [...] versis. Termini enim adversi sunt termini absol[...] At soli termini relativè oppositi, sunt relativi, [...] vox ipsa indicat. Et sic apparet etiam, bene ex i[...] definitione deduci hoc consectarium. Quod, qu[...] cunq; relata sunt, eadem etiam sint relativè op[...] posita. Unde talium Entium duplex est condi[...] altera in consentiendo, juxta quam dicuntur *re[...] ta*, altera in dissentiendo, juxta quam nunc dic[...] tur *relativè opposita*.

11 Et rursus, cùm, qui termini relati sunt, iid[...] sint relativè oppositi, idcircò ea, quæ de relatis [...] xi; hic repeti possunt *ex sup. c.12. & Introd. Log.* [...] Indeque hic brevior sum.

CANONES.

12 *Medium duplex.* I. *In relativè oppositis non datur medium.* Ha[...] tur apud Arist. 10. *Met. c.7.* τῶν πρός τι, ὅσα μὴ ἐναντ[...] οὐκ ἔχει μεταξύ. Αἴτιον δ', ὅτι οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστί. [...]*rum, quæ ad aliquid*, inquit, *quæcunq; non contra[...]* (adversa) *sunt, non habent medium. Et causa est, q[...] non sunt in eodem genere. Quid namque scientiæ & [...] bilis medium?* Hæc Aristoteles. Repetitur idem [...] pud Scalig. *exerc* 302. *sect.*1. Ubi reprehendit C[...] danum, quod distinguit sonos in consonos, dis[...] nos & medios. *Consonantia*, inquit, *& dissonan[...] sunt relationes. At relativa carere medio disputan[...] primo Philosopho.*

13 Cæterum est observandum: Medium oppo[...] tionis nunc vulgò duplex statui, per participati[...] nem & per negationem, ut est apud Zab. 1. *post. t.* [...] *f.*670. Ex quibus certum est, relativa habere me[...]

um

um per negationem. Est enim, quod nec sit domi-
nus, nec servus, nec pater, nec filius: ut est lapis
planta, aurum, &c. Unde relinquitur, quòd de re-
lativis solum negetur medium per participationẽ.
Atque hoc modo etiam Aristoteles vocem medii
sumit. Ait enim id esse medium, ad quod prius trã-
situs, cum ab extremo ad extremum fit transmuta-
tio. In relativis igitur non datur medium, hoc est,
in relativis non est, quod v.g. partim sit pater, &
partim filius, & sic in aliis.

Objicis: Simile & dissimile sunt relata. Et ta- 14
men interea datur, quod partim est simile partim
dissimile: Imò id est in omni simili. Nam quia nul-
lum simile est idem, idcircò nullum simile est quod
non inferat disconvenientiam aliquam ad id, cui
simile est. *Respond.* Simile & dissimile sunt quidem
termini relativi, sed non sunt relativi *ad invicem*.
Hoc est, sunt termini relativi, sed non ut pater & fi-
lius, sed ut Dominus & pater. Neque enim simile
refertur ad dissimile, aut vicissim, sed simile ad si-
mile, & dissimile ad dissimile refertur. Unde ap-
paret, exempla ista non esse ad propositum. Nam
cum in relativè oppositis non dicitur dari medi-
um, intelligitur non dari medium inter terminos
relativos, qui sic *ad invicem* dicuntur. Ergo sic esse
non potest, ut aliquid sit partim simile hoc, & par-
tim simile istud. Item ut sit partim dissimile hoc,
& partim dissimile istud.

II. *Relativorum uno posito, removetur alterum.*
Sumitur hoc ex generali ratione oppositionis sive
contrarietatis. Hæc enim, excipiendo entia spiri-
tualia, habent non solum repugnantiam ad invicẽ,
sed etiam repugnantiam in subjecto. Unde si hic
homo sit pater, non est filius. Intelligendum au-
tem est, cum conditionibus generaliter requisitis
in oppositis, quod scilicet intelligi id debeat respe-

cta

ctu ejuſdem, ad idem, & eodem tempore: Et i
quidem ſine terminorum ambiguitate. Secus enin
relatorum uno poſito non removetur alterum. Po
teſt quis eſſe pater & filius, ſed reſpectu diverſo
rum. Imò poteſt quis ejuſdem pater & filius ſed po
ambiguitatem. Nempe poteſt eſſe filius phyſi
cè loquendo. Et tamen poteſt eſſe pater ejuſdem
16 quia vel paſtor, vel magiſtratus illius eſt.

Solum hic obſervandum eſt: Quia aliqua rela
ta ſunt unius nominis, veluti hoſpes, amicus, ſi
milis, frater, idcircò relativorum uno poſito remo
veri alterum, non tamen neceſſariò quoad nomen
ſed ſaltem quoad rem nomine ſignificatam, v
cum complicatur aliquid determinans illud uniu
nominis relativum. Ita non ſequitur. Eſt hoſpes
E. non eſt hoſpes. Eſt frater. E. non eſt frater: Sed
hic eſt hoſpes (excipiens) E. non eſt hoſpes (ex
ceptus.) Eſt frater hic. E. non eſt frater alter, &
17 ſic in aliis.

III. *Relativè oppoſitorum, utrumq; eſt aliquid po
ſitivum.* Ita patet, quia relativè oppoſita ſunt con
traria affirmantia. Sequitur a. ex hoc, ut & priu
dictum, nullam privationem eſſe relationem ad
eoque nec ullum privans relativum eſſe, quod Ari
18 ſtot. habet *l. Categ. c.*10. §. 17. 18.

Objicis: Inæquale eſt relativum ad aliud inæqua
le. Et tamen inæquale eſt negativum, ſicut Ariſto
teſtatur 5. *Met. c.*22. ubi ἄνισον inæquale vocat pri
vationem, & addit inæquale eſſe, quod non habea
æqualitatem, aptum exiſtens habere. Addit etiam
generalem regulam, quod voces incipientes ἀπὸ
α (quod propterea etiam στερητικὸν dicitur) ſint pri
19 vationes.

Reſp. Inæquale eſſe aliquid poſitivum. Eſt enim
inæquale nihil aliud, quam habens longiorem
aut breviorem quantitatem alio. Eſt igitur ſolum
nega

negativum vel privativo, quoad modum significandi, vel quoad modũ cõpositionis, aut impositionis. Prout & aliâs multa incipiunt ἀπὸ τοῦ α, Latinè ab IN, quæ hoc ipso habent modum significandi privativum, verè tamen positiva sunt, ut alibi induxi.]

CAPUT XIX.
DE CONTRADICENTIBUS.

Contradicentia sunt contraria negantia, quorum alterum negat ubique.

COMMENTARIUS.

1 *Exempla.*

Exempla sunt primò tenenda. Igitur contradicentia sunt: *Homo, non homo; lapis, non lapis; vir, non vir; justus non justus; fidelis non fidelis.*

De voce Contradictionis.

2 *De voce cõtradictionis*

Nunc notandum est aliquid ad vocem contradictionis. 1. Contradictio est oppositio propositionum, & sic contradictio est, cum aliqua propositio universalis negata, opponitur particulari affirmatæ & vicissim. v.g. sic contradictio est: *Omnis homo est doctus. Quidam homo non est doctus. Nullus homo est doctus. Quidam homo est doctus.* Hæc igitur contradictio est affectio axiomatis. 2. Vox contradictionis usurpatur pro affectione terminorum simplicium, prout videlicet duo termini simplices opponuntur, quorum alius ait, alius negat infinitè, ut homo, non homo. 3. Vox contradictionis sumitur pro omni oppositione terminorum talium, quorum alter sit negans, sive neget infinitè, sive neget in certo subjecto. Hoc modo Arist. 10. *Met. t.*

17. privationem appellat contradictionem. Ex his secunda significatio est hujus loci. Et Arist. ad tertiam significationem fatetur improprietatem. Privatio est contradictio *quedam*.

De definitione Contradicentium.

3 In definitione 1 dicitur contradicentia esse *contraria negantia*. Contraria autem negantia sunt, quorum alter terminus negat. Hoc ita esse in contradicentibus apparet ex exemplis positis. Terminus affirmans est homo, negans non homo, & sic in cæteris.

4 *Objicis*: Aliquando utrumque contradicentium negat, ut *nihil*, *non nihil*; *irrationale*, *non irrationale*; *Cœcum*, *non cœcum*.

5 *Respond.* In *primo* exemplo non uterq; terminus est negans, nam *non nihil* affirmat. Duæ enim negationes apud Latinos faciunt affirmationem. In *secundo* exemplo irrationale est terminus affirmãs. Etsi enim habeat modum significandi negativè, tamen stat pro termino positivo, cum sit differentia substantialis bestiæ. In *tertio* exemplo cœcitas etiam est aliquid affirmans. Etsi enim cæcitas negat privativè, tamen non negat contradictoriè. Indeque sciendum est: privativam negationem comparando eam cum negatione contradictoria, habere aliquid positivum.

6 2. Dicitur in definitione contradicentium, *Quod alterum eorum neget ubiq;*. Ubique autem negare est negare de omni ea re, quæ non est cõtenta sub affirmato, exempli gratia. Exemplum ex contradicentibus est *homo non homo*. Hic alterum eorum negat, nempe *non homo*. Et negat ubique, Nam de quacunq; re non dicitur, quod sit *homo*, de ea prædicatur *non homo*. Sic lapis, arbor, aurum, argentum, domus sub homine non continentur. Ergo ter-

terminus contradicens homini, *non homo*, de omnibus illis enunciatur. Nempe *lapis est non homo. Aurum est non homo. Argentum est non homo*, &c. Aristotelici hanc negationem contradictoriam vocant *infinitam*.

Distinguuntur 2. per hanc particulam à contradicentibus privantia. Nam privantium etiam alterum negat, sed non ubique, verùm in eo tantum subjecto, in quo affirmatum suapte natura inest. Sic privantia sunt, *videns* & *cœcum*. Et terminus negans est *cœcum*. Hic tamen terminus non negat ubiq; hoc est, de omni re, de qua non enunciatur terminus affirmans. Nam de lapide, arbore, & cæteris non enunciatur terminus hic affirmans, neq; enim sunt videntes: & tamen etiam non de iis prædicatur terminus negans. Neq; enim lapis est cœcus, aut arbor est cœca. 7

4. Dividi solet contradictio in contradictionẽ implicitam & explicitam. *Contradictio explicita est*; quando exprimitur per duos terminos, quorum alteri præfigitur negatio, ut fuit in superioribus exemplis. Ita contradictio explicita fuit. Homo non homo. Lapis non lapis. *Contradictio implicita* est, quando terminus aliquis positivus additur alii termino positivo, qui tamen negationem illius involvit. Ut *Ferreum lignum*, Græcè σιδηρόξυλον. Ligneũ enim est non ferreum, & ferreum est non ligneum. Igitur est contradictio implicita. Nam lignum ferreum est non ligneum (quia ferreum) & est non ferreum (quia ligneum. 8

Contradictio explicita & implicita.

9 Ut autem hæc contradictio contineatur sub superiori definitione hæc observanda est proportio: Contradicentia sunt contraria negantia. Contradicentia implicita sunt negantia implicitè. Explicita negant explicitè. Sed ad porrò intelligenda hæc, aliquæ quæstiones sunt videndæ.

Quomodo contradictio implicita contineatur sub contradicentibus?

I. QUÆRITUR:

An contradicentia sint argumenta Logica?

10 Fuerunt qui negarunt, quo satis oppugnarun Dounam. *in Comm. Log. l.* 1. *c.* 16. *f.* 275. Goclen. *p.* 1 *probl. Log. q.* 85. Ursin *in disp. Log.* Victor *in Topic.* alii que, unde nos ea re dicemus breviter θετικῶς.

11 1. Dubium non est, dari contradictionem pro positionum. Et hanc admittunt autores isti. Est a ista cum propositioni universali particularis op ponitur, in diversa qualitate, hoc est, affirmata ne gatæ. Ut *omnis homo est doctus. Quidam homo non e doctus. Nullus homo est doctus, Quidam homo e doctus.*

12 2. Ab ea distincta est contradictio, de qua nun loquimur. Illa est propositionum: Hæc verò ter minorum simplicium. Ut sunt *Ens & non Ens, po pulus, non populus.* Illa non potest absolvi una pro positione, at hæc potest. Ut: *Quodlibet* est *aut* no est. Sicut est 3. *Met.* 3. Τὸ μὴ αὐτὸ ἅμα ὑπάρχειν, καὶ μ ὑπάρχειν ἀδύνατον, Idē *esse & non esse* impossibile. Je *rem.* 5. *v.* 7. Juraverunt in *Non Deo*: לֹא אֱלֹהִים:

Vide alia discrimina apud Doun. *dicto loco.*

13 3. Hanc igitur terminorum contradictionem verè esse argumentum Logicum, ex dictis elici po test. Nam data est propositio, quæ constat ex ter minis contradicentibus, & sunt multæ aliæ simile propositiones. Veluti *lex* est *scripta* vel *non scripta* Principium est *causale* vel *non causale Rom.* 9. Voca bo *non populum, populum,* & sic deinceps. At omni propositio constat ex argumentis Logicis, sive e dispositio argumenti cum argumento. Et sic etian Arist. inter oppositorū (quæ termini Logici sunt species, numerat contradictionem *lib. Categ. c.* 10. *l*

10. *Met.c.*4. & aliâs ſæpiſſimè. Ariſt. 5. *Top.c.*6. §. 7. Si proprium animalis eſt *animatum*, nō erit ejus proprium, *Non animatum*, ἔμψυχον, οὐκ ἔμψυχον.

QVÆSTIO II.

An uterq; terminus contradicens poßit eſſe affirmativus?

14 Videtur quod ſic. Nam ſubſtantia & accidens dicuntur contradicentia, ut videre eſt apud Thomam *opuſc.*42.*c.*10. Et tamen utrumq; eſt aliquid poſitivum. Sic apud Scalig. *ex* 307 *ſ.*9. Verum & falſum dicuntur contradictoria. Et tamen neutrum negat. Et vulgo ſtatuuntur contradicentia, *eſſe electum & perire*. Eſſe *lignum* & tamen *eſſe ferrum*, σιδηρόξυλον ein hültzern Schüreyſen/ mit Zimmet ſpicke. Spicken enim non à cinnamomo ſed lardo nomen habet. Ein Mandelmilch von Körbes Kern/ ein Kirchhoff da kein Kirch iſt. Et ſic in aliis.

15 *Deciſio.* Hac in re dicendum eſt: Contradictioni, *ut talis* eſt, eſſentiale eſſe, habere alterutrū terminum negativum, juxta quod etiam definiuntur contraria *negantia*.

16 Igitur ad priora exempla reſpondendum eſt: In poſterioribus eſſe contradictionem, non ſimpliciter, ſed quam implicitam vel in adjecto vocant. Atque iſti termini in tantum contradicentes ſunt, in quantum unus alterius negationem involvit. Ita σιδηρόξυλον habet contradictionem, quia idem eſt quod σίδηρος & non σίδηρος, Ferrum & non ferrum, ξύλον & non ξύλον, Lignum & non lignum, & ſic in aliis.

17. *Verum & falſum an* *Verum & falſum* aut non ſunt contradicentia, ſicut nec privantia ſunt *viſio & non viſio*, quæ Scalig. *ſupra citat. loc.* privantia dicit: Aut eſt intelligen-

& quomodo contradicentia. dum per similitudinem. Quemadmodum enim contradicentia sunt sine medio. Ita etiam verum & falsum, sine medio opponuntur. Quæ a. per similitudinem dicuntur hoc aut istud, non necessariò illius naturam, cui similia sunt, participant.

18 Substantia autem & accidens dicuntur contradictoria, non secundum se, sed secundum aliqua attributa, secundum quod videlicet (accidens) *est in essendo*. Alterum est *non inessendo*, ut substantia. *Inesse* autem & *non inesse* sunt contradicentia: Et alterum est negativum. Ita exponitur à Colleg. Conimbr. *l. Categ. cap 4 q. 1 art. 1. §. Dicendum nihilominus*, & Zabar. *l. de mist. c. 6.* Congruit huic, quod habet Scotus *l. 1. Sent. dist. 8 q. 2.* & Leuchetus *ad Scotum ibid. Extrema contradictionis, inquit, possunt capi dupliciter. Uno modo per se & præcisè sicut esse & non esse dependere & non dependere. Alio modo fundamentaliter solum. Et sic ajunt substantiam & accidens esse contradictoria.*

Substantia & accidens quomodo sint contradicentia?

CANONES.

19 I. *Inter contradicentia non datur medium.* Ita Aristot. *l. 10. Met. cap. 4.* Ἀντιφάσεως οὐκ ἐςὶ μεταξύ, ἦν στερήσεως δ' ἐςὶ, ἴσον μὲν γὰρ ἢ οὐκ ἴσον πᾶν. Hoc est, *contradictionis non est medium, Privationis autem alicujus est. Nam omne est æquale aut non æquale.* Sic & *l. post. cap. 2 t. 13. Contradictionis per se non datur medium.* Estque idem cum illo: Quodlibet est aut non est. 3. *Met. 3.* Probat autem ex hoc axiomate Themas formas Elementorum (quod Averroes volebat) non esse aliquid medium inter substantiam & accidens, quia substantia & accidens opponuntur contradictoriè. Vide Zabar. *de mist. cap 16.*

20 Est hic observandum, quod in superioribus aliquoties dixi, medium in oppositione (aliâs enim plures sunt ejus significationes) bifariam dic

Nem

Nempe est aliquod medium per *participationem*. Estque illud, in quo reperitur natura conveniens cum utroque extremo, unde & utriusque extremi dicitur naturam participare. Tale quid est tepor inter calorem & frigus. Deinde aliquid est medium per *abnegationem*, quod vocatur medium subjecti, estque illud, quod neutrum extremorum includit, seu quod nec hoc nec istud extremum includit. Tale medium inter albedinem & nigredinem est scientia, quæ nec est albedo nec nigredo. Vide Zabarell. *l.* 1. *post. ad context.* 13. Sic ergò contradictionis non datur medium h. e. nihil est, quod vel utrumque contrarium includat, vel quod neutrum extremorum sit. Sic igitur, quicquid est, est vel homo vel non homo. Et non potest esse vel utrumque extremorum, ut sit & homo & non homo, vel neutrum extremorum, ut sit nec homo, nec non homo.

Deinde est observandum: Esse quandam formā loquendi, qua utrumque contradicentium de una eademq; re enunciatur, non sic, q. sit medium inter contradicentia, sed inprimis, ut ostendatur esse ignobile quid & imperfectum, si comparetur ad terminum affirmantem contradictionis Ita Scal. *exer.* 307. *s.* 24. Ens in potentia ait esse *Ens & non Ens*. Sic quædam animalia, ut purpuræ, dicuntur *generare & non generare*, apud eundē *l.* 1. *de plant. p.* 78 Sic Androgynus dicitur esse *mas & nō mas*. Luscus dicitur *videns & nō videns*, umbra dicitur esse *lumen & non lumen*. Quib. loquēdi modis solū significatur imperfecto modo Ens in potētia esse ens, purpuras generare, Androgynū esse marem, luscum videre, umbrā esse lumen, & sic in cæteris. Sic intelligatur etiam illud Scal. *exer.* 226. *s.* 9. Minus bene esse, est media natura inter id, quod est esse, & quod est non esse. Sic & 1. *de plant. p.* 246. An fieri potest, ut quod vide-

21 *Quid significent duo contradictoria eidem tributa?*

ris, ne videris? *Poteſt*, inquit, *hoc modo, ſi ſcio me vide-
re, & quid illud ſit, neſcio*. Adde etiam, quæ dicta ſun
in ſuperiori c.14 n.14.23.

22 Deniq; eſt obſervandum: Cur Ariſtoteles dixe-
rit: Contradictionis *per ſe* non eſſe medium? *Reſpō-
det* Zabar. *l.1 poſt. ad t.13. pag.* 670. Quod eam parti-
culam addiderit Ariſtoteles, propter propoſitio-
nes contrarias univerſales, quæ habent medium,
quod ſit verum, cum illæ poſſint eſſe falſæ in ma-
teria contingenti. Sed jam ſermo eſt de contradi-
ctione terminorum, non propoſitionum.

23 *II. Contradictio eſt oppoſitio prima.* Habetur apud
Ariſt. *l. Met.* 10. *c.* 4. Enumerat ibi oppoſitionis gene-
ra. Et addit: *Horum quidem primum contradictio.* Di-
citur autem contradictio prima, non ordine do-
ctrinæ, ut vult Keck. *in Syſt. Log. l. ſect. 2. c. ult. pag*
283. (Neque enim Ariſtoteles paſſim agens de op-
poſitis, de ea, quantum memini, primò docet) ſed
dicitur prima ordine dignitatis. Eſt igitur prima
h.e. perfectiſſima oppoſitio. Conſiſtit enim digni
tas oppoſitionis in maxima elongatione unius ab
alio, vel repugnantia unius contra aliud. Ea autem
maxima eſt in contradicentibus, quippe ſine me-
dio, ut dictum priori axiomate.

24 *III. Contradictio eſt oppoſitio fortiſſima.* Id habe-
tur communiter apud Dd. Eſtque ejus rei cauſa
monſtrata in priori axiomate.

25 Videtur tamen dubium eſſe. Nam contradictio
Objectio. includitur in aliis oppoſitionibus. Unde omnes
oppoſitiones aliæ videntur hoc, quod proprium
habent, addere ſupra oppoſitionem contradictori-
am. Et inde aliæ oppoſitiones videntur fortiores
eſſe contradictione. Nam omne tale, additum tali
facit illud magis tale. Antecedens patet: Sunt v. g.
adverſa calor & frigus. Horum adverſitas præſup-
poni

ponit frigus esse non calorem, & calorem esse non rigus. Et sic in aliis.

Hîc dicendum est: Contradictionem esse oppo- 26 *Solvitur.*
itionem fortissimam, comparando eam cum aliis ppositis, in eo, quod ista opposita habent, in uantum à contradictione distinguuntur, quodq; abent seclusâ contradictione, non in quantû eam acludunt. Sicut in simili, compositum est ignobilius formâ, in quantum spectatur seorsim à conditionibus formæ, non autem in quantum includit erfectiones formæ. Et rursus: Ars est ignobilior aturâ, comparando utrumque in eo, quod cujusque proprium est, non autem comprehendendo ub arte perfectionem naturæ. Ita respondet Suarez *disp.* 45. *Met. sect.* 1. *num.* 12.

Melior tamen videtur responsio Ferrariensis *l.* 4.
ntra gentes cap. 14. qui existimat, hoc quod ad- 27 *Melior solutio.*
unt alia opposita contradictioni, non esse augens ppositionem sed diminuens. Cum enim alia opposita trahant oppositionem ad aliquod genus, faiunt repugnantiam limitatam. Et proculdubio agis repugnant, quæ in nullo genere conveniũt, t sunt contradictoria, quam quæ sunt in genere, : sunt alia contraria. Vide hanc sententiam etiam pud Thomam *opusc.* 37. *a.* 1. & Colleg. Conimbr. *l. ateg. c.* 10. *q. unic. a.* 6. Et adde Armand. de Bello Vi. *tract.* 2. *term. cap.* 223. & 216.

IV. Impossibile est duo contradictoria prædicari de 28
dem. Et Arist. *in* 4. *Met. c.* 4. Ἀδύνατον ἅμα κατηγορεῖσθαι τὰς ἀντιφάσεις. *Impossibile simul prædicari contradi-ones*, veluti aliquam rem esse hominem & non ominem, lapidem & non lapidem. Sic & 5. *Topic. p.* 6. § 7. *Si affirmatio, aut quod secundum affirmatiom dicitur ipsius rei proprium est, non erit proprium netio, aut quod secundum negationem dicitur, & vicis-n.* Veluti si animalis proprium est esse animatum,

non erit ejus proprium esse non animatum. Re-tatur tamen quod de contradictoriis prædicat, dixi, ad axioma 1, *num.* 21.

28 Nunc intelligendum est hoc axioma cum a-pliatione, ad quamvis contradictionẽ, explicit & implicitam, & ad quamvis potentiam, creat & increatam. Unde in summa est impossibile on naturæ creatæ & increatæ ut faciant, quæ vel c tradictoria sunt præcisè, vel etiam contradicti implicant, esse vera simul de eodem. Atq; hinc iam, objectum divinæ potentiæ statuitur, id q non implicat contradictionem. Unde consequ ter infertur: Deum non esse impotentem, si m mè non possit id, quod involvit contradiction Uniuscujusq; enim potentia est ex objecto prop æstimanda. *Omnipotens est Deus ad facienda ma & minora. Omnipotens est ad cœlestia & terrestria. mnipotens est ad mortalia & immortalia. Omnipot est ad facienda spiritualia & corporalia, visibilia & visibilia. Omnipotens est ad facienda omnia quæ vol rit. Aliâs al quæ non potest* (quæ scilicet contrad onem implicant) *Non potest mori, non potest pecc non potest mentiri, non potest falli.* Ait August. *se* 119. *de Temp.*

Caput XX.

DE PRIVANTIBUS.

1. Privantia sunt contraria negantia, qu rum alterum negat in eo tantum subjecto quo affirmatum suapte natura inest.

2. Termini hic oppositi dicuntur; *Ha tus* & *Privatio*.

3. H

3. *Habitus* est terminus affirmans.
4. *Privatio* est terminus negans.

COMMENTARIUS.

Primò notentur exempla. Igitur privantia sunt; 1
idere & cœcum esse. Audire & surdum esse. Loqui & utum esse: lux & tenebra. Divitia & paupertas, opertu & nudum esse, &c.

Ipsum argumentum dicitur, *Privantia*, numero 2
urali, quia utramq; & quod arguit & quod argui-
r, h. e. & habitus & privatio hac voce intelligi-
r. Ex quo intelligitur appellationem hāc Synec-
chicam esse, quia specialiter imposita est à parte
era privantium, h. e. privatione.

Declaranda nunc esset ambiguitas in voce habi- 3
s. Sed id satisf. ctum est *in Introd. Log. c. 8. comm. n.*
Solum tenendum est, quod hic habitus sumatur
o omni re, quæ subjecto alicui per naturam con-
nit, aut convenire non repugnat.

De voce Privationis.

Præmittemus hic aliquid de ambiguis significa- 4
nib. vocis privatio, quarum aliquas enumeravit
ist. 5. *Met. c.* 22. στέρησις λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, ἂν μὴ
ῃ τι τῶν μὴ πεφυκότων ἔχεσθαι. Κἂν μὴ αὐτὸ ᾖ πεφυκὸς
ειν. *Privatio dicitur* uno modo, *si quid non habeat
qua apta sunt haberi, etsi illud quidem non sit aptũ id
bere.* Ita plāta dicitur privata esse oculis. *Secundò.*
ivatio est, cum aut ipsum, aut genus ejus, est a-
um aliquid habere & non habet. Sic homo dici-
r cœcus, & talpa cœca, cui ratione generis (ani-
alis) convenit videre. *Tertiò*, Si quid aptũ sit habe-
& quando aptum est habere, & tamen nõ habet.
cœcitas privatio est, non tamen in quovis ani-
ali, secundùm omnem ætatē, sed si non habet in
in qua aptũ est habere. Ita catulos nõ vocamus
cœcos

cœcos ante nonum diem, secundum hanc signifi-
cationem. *Quartò*, Privatio etiam dicitur βιαία
κάςȣ ἀφαίρεσις, h.e. *violenta cujusvis ablatio*, & sic
parte auferentis privatio significat actionem,
parte alterius est passio. Sic Deus privat nos ben
ficiis. *Quintò*, Privatio dicitur, ὁσαχῶς ἀποφάσεις λ
γονται ἀπὸ τȣ̃ α. *quotiescunq; negationes dicuntur per* v
cem IN. Veluti, inæquale, invisibile. *Sextò*, Priva
dicitur, cùm aliquid habet aliquid parum aut d
biliter. Ita ἄπȣς *Impes* dicitur, qui habet (non q
dem nullos sed) debiles pedes. Item oliva dici
exossis, quod exile quoddam os habeat. *Septimò*, P
vatio dicitur, cum aliquid habet aliud, sed non
cilè vel benè. Sic *insecabile*. dicitur etiam id, qu
non facilè aut benè secatur *Octavò*, Specialiter
citur privatio cum aliquid re aliqua caret totali
Ita cœcus appellatur, non qui unoculus, sed qui
triusque oculi visu caret. Hæc Arist. ferè eo lo
docet.

5 *Privatio Physica.* Sumitur autem præterea privatio pro absen
formæ futuræ, quo sensu privatio numeratur in
principia rerum naturalium. Indeque solet vo
ri privatio *Physica*. Talis privatio est (in aqua f
gida quæ calefit) carentia futuri caloris. Et (in
calida, quæ est refrigeranda) carentia futuri frig
ris, & in generatione hominis, carentia formæ h
manæ, &c.

De definitione privantium.

6 Non declaranda est definitio privantium. U
de definito ante dixi, intelligendum id esse Syn
dochicè, quia sumit suam appellationem à pri
tione. 1. Dicitur quod sint *contraria negantia*. I
tet hoc. Nam habitus est terminus affirmans, P
vatio est terminus negans. At contraria negan
sunt, quorum alterum ait, alterum negat,

2. I

2. Dicitur: *Alterum negare in eo subjecto in quo af-* 7
irmatum suapte natura inest. Sensus est: Quod pri-
vatio sit negatio, sed tamen non infinitacè, quod
non neget in omni subjecto, sicut negatio contra-
dictoria, sed negat solum in aliquo subjecto. Sed
in quo subjecto negat privatio? *Resp.* In eo subje-
cto, quod affirmati sive habitus suapte natura ca-
pax est, ita cœcitas non negat in omni re, de qua nō
prædicatur visus, sed negat solùm in ea re, cui sua-
pte natura convenit visus. E solùm animal potest
dici cœcum, quia solum animal suâpte naturâ est
capax visus, & sic in cæteris.

Cæterum *suapte naturá inesse* dicitur id, quod 8
subjecto convenit saltem per non repugnantiam. *Quid sit*
am non omnis habitus suapta natura inest, hoc *suapte natu*
t, eo modo, ut fluat ex internis principiis subjecti *ra inesse.*
i. Nam divitiæ dicuntur in Logicis hoc loco ha-
tus (respectu paupertatis, quæ est privatio) Er-
o divitiæ suapte natura insunt, suapte natura in-
iam, non quia fluunt ex principiis intrinsecis ho-
inis, sed insunt suapte natura, quia naturæ homi-
s non repugnat habere divitias.

Hinc ergò dici: Omnem habitum esse aliquod 9
tributum positivum, quod suo subjecto conve-
t, suapte natura, hoc est, vel per fluxum ex princi-
s subjecti, vel saltem per non repugnantiam exi-
ndi in isto subjecto. Privatio autem dicitur ter-
inus negans, quo significetur, aliqua res positiva
cui subjecto non convenire, quæ tamen ei con-
nire potuit; Vel ex principiis ejus intrinsecis, vel
tem per nullam repugnantiam. Ex quo apparet:
ilè & populariter dici, *Pisces esse mutos, talpam esse*
cam. Nam cœcitas talpæ, & vox pisci per naturam
n conveniunt.

3. In definitione ponitur vox *inest.* Illa a. ampli- 10
da est hoc sensu: Privantia sunt, quorum alte-
rum

rum suapte natura inest, vel inesse debuit & potu
Privatio enim non solùm est carentia formæ q
fuit sed etiam quæ potuit fuisse aut esse, sicut h
minem vocamus cœcũ, qui inde usquè à nativit
nunquam vidit, sed tamen secundum perfecti
naturæ suæ videre debuit. Et sic in aliis. Po
autem in canonibus erit hoc clarius.

I. QVÆRITUR:

An & quomodo contradicentia distinguantur à privantibus.

11 Inprimis non videtur esse eorum distinc
propter duo. 1. Si quæ esset privantium & contra
centium distinctio, illa esset ex diversitate nega
nis. Et hoc nihil: quia negationes nec possu
esse differentiæ aliorum, nec alia possunt esse dif
rẽtia earum, ut Arist. habet de privatione. 1. *de pa*
3. Deinde videntur rectè privantia comprehen
sub contradicentibus, ut inferius sub suo superio
Nam contradictio constituitur per negation
absolutè sumptam. Sub illa autem comprehen
tur etiam negatio, in certo subjecto. Veluti si q
prorsus non sit sub hac negatione, *non videns* eti
non erit sub hac negatione; quæ significatur per
12 *cum* & sic in aliis.

Hæc prius sunt removenda, antequam con
13 tuamus discrimen contradicentium & privantiu

Negationes quomodo differant.

Igitur *ad primum* admittendum est: negatio
non habere differentiam intrinsecam. Hæc en
non competit nisi Enti. Nihilominus negatio
possunt habere distinctionem, vel differentiam
liquam extrinsecam, veluti à connotatione sub
cti, aliisvè, ut infra dicetur *can.* 9. Et sic contra
centia & privantia adhuc satis distinguentur
hoc, quod negatio privativa connotat subjectu
in quo aptus sit esse habitus. Negatio autem c

adictoria negat ubique, etiam in subjecto- uod ineptum est, ut in eo sit habitus. Vide Suar. sp. 54. *s.* 3. *n* 8. & Zabarell, 1 *de prim mat, c* 7. *toto*.

14 *Ad secundum* respondeo: Privantia non posse omprehendi sub contradicentibus, quia negatio ontradictoria sumitur cum præcisione & remo- one illius conditionis, quæ negationem privati- m constituit, quæ est, connotare aliquod deter- inatum subjectum. Confer Colleg. Conimb. *l.* *teg. c.* 10. *q. unic a.* 5. ubi addit hanc regulã: Quan- predicato communi (quale hic est negatio) tri- itur aliquid, prout præscinditur à conditione a- ujus inferioris, non censetur inferius, quo ad il- n conditionem sub eo contineri. Quia igitur ntradicentia in sua negatione includunt hanc nditionem, quod non determinent subjectum rtum, idcirco sic unum sub altero non contine- r, sed adhuc sufficienter contra distinguuntur.

15 Sunt autem in summa varia discrimina contra- centium & privantium 1. est, quod tactum, de ferentia negationis & privationis. Hæc conno- subjectum aptum ad habendum habitum: illa n. 2. Differunt, quod contradicentia carent o- ni medio, per communicationem & per negatio- m. At privantia habent medium negationis. Est m, quod nec sit videns nec cœcum, ut lapis. c discrimen attingit Arist. 10. *Met. c.* 4. 3. Etiam ferunt, quod contradictio (nisi implicita sit) ex- mitur per particulam negandi NON, ut vi- s, *non* videns, bellum *non* bellum. At id non est rivantibus.

Discrimina contradicẽtium & privantium.

II. QUÆRITUR:

Privatio Physica & forma quomodo opponantur?

16 Privatio illa & forma ab Aristotele dicuntur

principia contraria. 1. *Phyſ. c. 6. t. 50.* Non poteſt a
tem ibi contrarium ſumi ex conſuetudine Ariſt
telica, pro eo quod eſt contrarium adverſum. N
in adverſis utrumque eſt aliquid poſitivum. At
hic non eſt. Nam privatio, etiam Phyſica, eſt r
cas. Eſtq; nihil aliud, quàm vacuitas ſive abſen
aut carentia formæ in materia, quæ in eam int
duci debet. Vide Scalig. *ex. 5. ſ. 2 & 1. de plant. p. 1*
Igitur Toletus, aliique interp. ad iſtum locum,
& Colleg. Conimb. 5. *Phyſ. c. 2. q. 1. a. 3.* Contraria
exponunt pro privantibus. Sumpſitque hoc m
Ariſt. etiam vocem contrariorum *l. de ſom. & v*
c. 1. ubi ſomnum & vigiliam contraria dicit.

17 Quid hac in re ſentiendum: Exiſtimo iſt
Sententia autoris. formam & privationem phyſicam eſſe privanti
exempla. Ita patet. Nam adverſa non ſunt, ut j
probatum eſt. Nec ſunt relata, eodem argumen
quia horum utrumque eſt aliquid poſitivum. N
ſunt contradicentia. Nam privatio Phyſica 1
eſt infinita negatio. Neque enim in lapide, in
non eſt forma humana, dicimus eſſe privation
formæ humanæ, quia abſentiæ illi non eſt c
juncta potentia ad hanc formam. Vide Zabar.
de prim. mat. c. 7 f. 148. Relinquitur igitur ut
privantia.

18 *Objicis*: Privatio Phyſica & Logica oppon
tur. E. iſta ſub hac non poteſt comprehendi
confirmatur antecedens. Nam privatio logica
vat formâ quæ fuit, vel eſſe debuit. At privatio P
ſica privat formâ, non quæ fuit, ſed quæ futur
introducenda eſt in materiam.

Ad hoc *Reſp.* 1. Phyſicam privationem eſſe et
Logicam privationem, ut patuit in prioribus.
de 2. Cùm privatio Phyſica & Logica diſtingu
tur, vox privationis *Logica* ſumenda eſt ſpeciali
pro ea, quæ ſolùm Logica eſt, & nullo modo P

XX.

.50. Non potest au
onsuetudine Aristo
ium adversum. Nam
id positivum. At
iam Physica, est n
cuitas sive absen
a, quæ in eam int
.2 & 1. de plant. p.
ad istum locum,
q.1.a.3. Contrariis
mpsitque hoc mo
tum l. de som. & v
ontraria dicit.
a : Existimo is
icam esse privanti
ersa non sunt, ut
, eodem argumen
uid positivum. N
rivatio Physica
nim in lapide, in
nus esse privatio
iæ illi non est
am. Vide Zabar
quitur igitur ut

& Logica oppo
test comprehendi
m privatio logica
ebuit. At privatio
fuit, sed quæ futu
n.
ivationem esse
uit in prioribus
& Logica disting
menda est specia
t, & nullo modo Ph

---

uti v
a loque
dicitur
sus ax o
dicantur
od saltem
conveniat
adum hoc a
non possit e
catur cœca, vel
non conveniat v
phicèi : Nam popu
os, & talpam cœcam
m dicimus magis mutum es
cæciorem.
Per habitum autem hoc loco (
ficationes ejus) significatur form
privationi opponitur.

reg
τῆς
εἰς ἄλλα
e eſt mu
ab habit
ione ad hab
factus eſt
&c. Cæte
a eſt aliqual
ortem à vita, &
dit reſuſcitatio mor-
eſt alternatio ſom
, ut ab his ad iſta, & ab iſti
emq; eſt de ebrietate & ſo-
uce & tenebris, &c.
dum eſt I R greſſum à privatio-
n fieri poſſe, divinâ & ſupernaturali

ente. Id autem ſatis
ortuorum. Ex quo
ſitio: A privatione
, niſi per peculiarem
nus adæquatam h
paret, quod per n
eſſus, ut manifeſtu
ſomno & vigilia, L
Sed quænam priva
poſſit regreſſus, qu
dicare. Certè ab
greſſus, ut patuit de
per naturam non
orte.
Suarez *in indice Ar*
ſ n.19. Videtur in
one ad habitum
loquendo *de eodem*
acrem non poſſ
numero lucem,
fuit. Poſſe nihi
eſſus ad habitum
negari non po
ibus neque ad hab
regreſſus detur
Hic igitur quærit
tant reditum ad
non.
Duo igitur ſunt
e ad habitum
habitu, qui fit
alis, ſecus auten
attributis acq
poſſunt recupe
nt renovari. I.
alis non eſt inſt

irtute. Id autem satis apparet per resuscitationem mortuorum. Ex quo primùm limitanda est propositio: A privatione ad habitum non datur regressus, *nisi per peculiarem vim primæ causæ*. II. Nihilominus adæquatam hanc non esse limitationem, apparet, quod per naturam detur istiusmodi regressus, ut manifestum fuit ex prioribus exemplis, de somno & vigilia, Luce & tenebris.

Sed quænam privationes tales sunt, à quibus dari possit regressus, quænam non, non est facilè dijudicare. Certè ab aliquibus datur per naturam regressus, ut patuit de somno & vigilia, ab aliquibus per naturam non datur regressus, ut patet de morte. 26 *Q. A quib. privationibus dicatur regressus, à quib. non?*

Suarez *in indice Arist. ad l.8 Metaph.c.5.q.2. & disp. 45 n.19.* Videtur indicare, quod naturaliter à privatione ad habitum non dicatur regressus esse possibile, loquendo *de eodem numero* habitu, vel forma verùm aerem non posse post tenebras recipere eandem numero lucem, quâ per istas tenebras privatus fuit. Posse nihilominus à privatione dari regressus ad habitum *eundem specie*. Sed nihilominus negari non potest, esse aliquas privationes, à quibus neque ad habitum specie eundem per naturam regressus detur, ut patet de morte hominis: Adhuc igitur quæritur: Quænam privationes permittant reditum ad habitum (eundem specie) quænam non. 27

Duo igitur sunt respondendi modi. 1. A privatione ad habitum non dari regressum, loquendo de eo habitu, qui sit proprietas aliqua ingenita & naturalis, secus autem est, loquendo vel de actibus, vel de attributis acquisitis. Nam multi habitus amissi possunt recuperari, & multi actus intermissi possunt renovari. Ita docuit Niphus 1. *Met.q.4.* Ac ...tasse non est instantia contra talem limitationem, 28

nem, nisi ex qualitatibus Elementaribus. Aqua enim amissam humiditatem (in congelatione) potest recipere, & similiter frigus, & tamē humiditas & frigus sunt qualitates naturales aquæ. Etsi autem proprietates Elementorum satis sint irregulares, & in multis cum aliis proprietatibus non conveniunt. Nihilominus

29 Secundò, & melius dicitur: A privatione (nempe totali) non dari regressum. Privatio autem totalis est, quâ positâ, tolluntur causæ saltem aliquæ ad productionem formæ privatæ necessaria. Negatis autem causis sufficientibus, res esse non potest. Sic ergo à morte non datur per naturam regressus ad vitam, quia mors removet necessarias causas ad vitam animalis necessarias, nempe animam, calidum nativum, & humidum radicale, &c. A tenebris autem ad lucem datur regressus, quia tenebræ non tollunt causas luminis. Adæquata enim causa luminis est Sol, qui non desinit per defectionem alicujus luminis in aliquo hemisphæri. Videantur hac de re Interpp. Arist. 8. *Met. c. 5. & Categ. c* 10.

30 IV. *Privatio est quidam habitus.* Ita Arist. 5. *Met.* 17. στέρησις ἐστὶ ἕξις πως. *Privatio est quidam habitus.* Est autem in ea locutione vox *Quidam* nomen emolliens, & improprietatem significans, unde aliâs dicitur: Habitum esse privationem *quodammodo.* στέρησις εἶδός πως ἐστί. *Privatio species quodammodo est* *l. 1. Phys. c. 8. t. 75.*

31 Duo igitur sunt hic tenenda. I. Privationem propriè & accuratè loquendo non esse habitum. Sunt enim habitus & privatio opposita. At unum oppositum nō prædicatur de opposito altero. Habitus quidem est privatio, non tamen est verus habitus, ut species ejus, aut ut differentia speciem constituens, inquit Scal. *exerc.* 18 *p.* 87. II. Habitu

& pr

privatio habent quandam similitudinem, & convenientiam, quæ oritur ex distinctione negationis p.ivationis. Nam negatio (ita specialiter appellari solet negatio contradictoria vel infinita) negat orsus & absolutè. Privatio a non negat prorsus. am loquendo de privatione Physica, non negat privatio vel materiam, vel materiæ potentiam, ò ea est quasi subjectũ privationis. Loquendo a. privatione Logica, hæc similiter non tollit na- ralem aptitudinem in subjecto cui convenit. Imò rtio Logica solùm convenit ei rei, quæ potest bere habitum. Ex quibus apparet in duobus pri- tionem esse habitui similem. 1. in eo, quod (non gat) prorsus, sed adhuc aliquid relinquit 2. Quod bjecto tribuitur per modum alicujus inhærentis rmæ, ut cœcitas oculo, & caligo aeri, &c.

V. *Privatio non est Ens: Privatio est Ens.* Utrumq; bet Arist. Igitur privationem vocat non Ens *l.5. y.c.8.t.75* φαμὲν γίγνεσθαι καὶ ἐκ μὴ ὄντος, οἷον κατὰ συμβεβηκὸς, ἐκ τῆς στερήσεως, hoc est, *dicimus fieri aliquid non Ente, velut per accidens. Nam ex privatione.* ic docet Aristoteles, fieri aliud ex non Ente, quia ex privatione. Supponens privationem esse non ns. 32

Idem etiam docet privationem esse Ens. Habet im eam, sicut & negationem, in enumeratione tium. 4. *Metaphys.c.2.t.2.*

Utrumq; explicatur & conciliatur ex ambigui- e in voce Entis. *Ens* aliquando sumitur speciali- , pro omni eo solùm quod habet veram & rea- n essentiam. Et sic privatio nõ est Ens. Nam pri- tio non habet, sed removet esse. Deinde Ens di- ur generaliùs, omne illud, de quo affirmativè a- uid enunciari potest. Affirmativa enim prædi- tio fit per verbum *esse*. Et sic privationes & ne- tiones sunt Entia. Hoc enim modo affirmativè 33

dicimus: Cœcitatem *esse* in oculo. Negationem *esse* terminum contradicentem. Sed hic inquiramus.

I. *An non veram & realem Entitatem habeant privationes?*

34 Videtur quod sic. Nam 1. privationi tribuitu esse *Gen.*1 *v.*2. Et tenebræ *erant* super faciem abyss 2. Privationes recensentur inter opera Dei *Es* 45. 7. Ego Deus formans lucem, & creans *tenebras*, fa ciens pacem & creans *malum*. Atqui & tenebræ malum privationes sunt. 3. Privationibus in S. Sc ptura tribuitur operatio, veluti, quod tenebræ d cuntur laudare Dominum *Dan.*3 At operatio no convenit nisi Enti reali. 4. Idem probatur ex Ph losophia. Frigus Aristoteli dicitur privatio, sicut gravitas *l. de gen. & int. c.* 3. *t.* 18. τὸ μὲν θερμὸν κατηγ ορία τις καὶ εἶδος, ἡ δ' ψυχρότης στέρησις. At ista tamē ha bent reales operationes. Frigus enim refrigerat addensat, &c. Gravitas ponderat & deorsum mo vet. Sic etiam nigrum est privatio albi, apud Aris 3. *Meteor de Iride &* 10 *Metaph.* 7. Et tamen nigrum habet realem operationem, veluti congregation visus. 5. Non Ens nō potest sentiri, quicquid enim sensile est, id Ens est, quia terminat & movet sen sum, quæ non Entibus convenire non possunt. A qui aliquæ privationes sentiuntur, ut Arist. docet *de an.* ubi docet, tenebras sentiri.

35 Nihilominus est in oppositum dicendū, quo privationes non sint entia realia. Nam si privati nes essent entia realia, tunc omnes privationes e sent. Prout enim privationes sunt, non habent d stinctionem. Sed id non est. Nam omni Enti rea convenit realis essentia, quæ indicatur per reales o perationes. Hæ autem non conveniunt omnib privationibus. Nam quæ operatio aut essentia e

nud

nuditatis, silentii, &c. Igitur ad oppositas rationes respondendum est.

Ad *primam* respondeo: Privatio dicitur esse, & ens, nempe quatenus utrumq; latè sumimus, non autem sumendo voces easdem, quod veram essentiam & reales operationes habet. 36

Ad *secundam*, respondeo 1. De tenebris. Tenebræ dicuntur bifariam. *Primò* tenebræ sumuntur præcisè, & quasi in abstracto. Et sic non sunt ens, nec aliquid creatum. Et sic August. *l. 1. de gen. contra Manich. c. 4.* Tenebræ non sunt aliquid sed ipsa lucis absentia, sicut silentium non aliqua res est, sed ubi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore ubi tegumentum non est, nuditas dicitur: Sicut & inanitas nō est aliquid, sed inanis (vacuus) dicitur locus, ubi nō est corpus. *Secundò* tenebræ sumuntur q concretè, pro ipso corpore tenebroso, sive pro aere obscurato, aut etiam aeris obscura qualitate. Et secundum hoc tenebræ sunt Ens, & aliquid creatum. Vide Lombardum *l. 2. sent. d. 12. c. d.* 37 *Tenebra bifariam dicuntur.*

2. De malo dico, ibi intelligi malū pœnæ, hoc est calamitatē. Et in specie oppositio ad pacem indicat intelligi hic bellum. Calamitates a. & in specie bellū, non sunt propriè privationes. Similis acceptio est *Amos 3. v. 6.* Num erit *malum* in civitate quod non fecerit Dominus? Ubi Lutherus vertit per Vnglück. Confer Damasc. *l. 4. de orth. fid. c. 20.* 38

Ad *tertiam* respondet Lombardus *d. l.* Tenebras etiam sumi *Dan. 3.* pro aere tenebroso. Unde ibi non assignatur operatio privationi. 2. Tum etiam non intelligitur ibi operatio indicans esse reale. Tenebræ enim benedicunt, nō loquendo aliquid, sed solùm occasionaliter, seu præbendo occasionem, sicut idem de cœlis dicitur *Ps. 19. v. 1.* De quo Chrysost. *hom. 9. ad populum Antioch. Tacet cœlum,* 39

sed ipsius effectus vocem tubâ calorem emittit per oculos non per aures docens.

40 Ad *quartam*: Frigus, & gravitas & nigredo dicũtur ab Aristotele privationes, sed impropriè & per similitudinem, Vide sup *c*.17 *can* 8.

41 Ad *quintam*: Privationes, ut tenebræ, dicuntur sensiles, non per se, sed per accidens, quod privationibus & non Entibus non repugnat. Video igitur tenebras, non quasi tenebræ speciem sui spargãt & afficiat oculum meum, sed quia non video lucem. Aut etiam non videntur tenebræ, sub ratione propria, sed sub specie nigredinis. Et sic adhuc videntur per accidens.

41 VI. *Privatio & habitus non sunt in eodem genere.* Est 4. *Topic*.*c*.4 §.5. Unde infert Aristoteles: Si aspectus sit sensus, quod cæcitas non sit sensus. Est autem id clarum, quia privatio est non Ens. Habitus ens. At ens & non ens in nullo genere conveniunt. Hinc colligitur, vitium (quod Arist. 10 *Met. c*.4. privationem vocat) non esse verè privationem virtutis, quia cum virtute est in eodem genere. Utrumque enim est habitus, & sic in aliis.

43 VII. *Privatio non suscipit magis & minus.* Hac de re inveniuntur contraria. Aliqui enim, distinguẽtes negationem à privatione, dicunt negationem non posse suscipere magis & minus. Privationem autem posse. Et ita esse apparet. Nam mors procul dubio privat magis animal, operationibus sensitivis, quàm somnus. Et tenebræ magis privant à lumine, quàm umbra. Sic & amissio decem graduum caloris, privat magis quàm amissio graduum duorum, triumvè. Alii tamen negant privationem magis & minus suscipere. Elegans est de hac de re locus Plutarchi *in lib. de primo frigido*. στέρησις ὐδὲ μί- δέχεται τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οὐδ' ἂν εἴποι τὸ ἕτερον ἑτέρου μᾶλλον πεπηρῶσθαι τῶν μὴ βλεπόντων, ἢ σιωπᾶν τῶν μὴ φθε-

γγομένων

ϑρεδύων, ἢ τεθνάναι τῶν μὴ ζώντων. *Privatio nulla suscipit* *magis aut minus. Neque enim dixerit aliquis, alium illo magis caecum, eorum qui non vident, aut tacere, eorum qui non loquuntur, aut mortuum, eorum qui non vivunt.*

Hac in re dicendum est 1. *Privationem non suscipere magis & minus.* Loquendo de privatione, ut est privatio. Nam intensio & remissio est, prout magis minusve radicatur aliqua Entitas in subjecto. At privatio non dicit Entitatem, sed eam removet. E. non habet etiam eam magis minusve radicatam in subjecto. 44

II. Dicendum est, *privationes partiales (quae dicuntur) non esse purè privationes & in totum.* Privationes n partiales negāt quidem formam, quia privationes sunt, sed tamē adhuc aliquid Entitatis relinquunt, quia partiales sunt. Sunt igitur solùm & purè loquendo privationes in quantum aliquam Entitatem removent, de caetero autem non sunt privationes, in quantum adhuc aliquid de habitu opposito relinquunt. Etsi non sit diffitendum, voce privationis etiam quandoque comprehendi absolutè amissionem partialem formae, ut Arist. docet *Met. c.* 22. & nos supra retulimus. 45

Sic ergo ex his 3. dicendum est: *Privationem (partialem) suscipere magis & minus, in quantum habitus oppositus, quem totum privatio partialis non tollit, magis minusve radicatus, relinquitur.* Illa ergo privatio, partialis erit maxima, quae paucissimos gradus de habitu opposito reliquerit, ea erit minima, plurimos gradus de habitu opposito reliquerit. 46

VIII. *Privatio non sentitur.* Hoc passim occurrit apud Philosophos. Asscribam hac de re verba Plutarchi *ex lib. de prim. frigido.* στέρησις οὔτε ὁρατὸν οὔτε ἀκουστόν, οὔτε ἁπτὸν, οὔτε ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι γνωστόν, hoc est, *privatio nec visibile, nec audibile, nec tangibile, nec* 47

alias sensibile quid est. Et apparet veritas hujus. Na privationes sunt non Entia. Non entia autem no possunt movere. At quicquid est sensibile, ho movet sensum. Intellectus quidem intelligit pri vationes, sed hoc non fit, quasi privatio propria sui speciem ingeneret intellectui, sed quia intelle ctus comparet eam ad habitum, ut per remotion illius eam cognoscat. Talis autem comparati non ingreditur sensum, cujus operatio est recta so lùm, non discursiva.

48 *Objectiones.* Ut rem plenius cognoscamus, formabimus ob jectiones. 1. Nigredo ab Arist. *in Meteorologicis* di citur privatio, indeque Zabarel. *l.* 1. *de vis. c.* 2. dic eam non minus esse privationem albedinis, ac te nebræ sunt privatio luminis. Et tamen nigred sentitur. *Deinde* frigus est privatio Aristoteli 2. *gen. & int c.* 3. *t.* 18. Et tamen reponitur inter obj cta tactus *l.* 2. *de an. c.* 11. *t.* 117. *Tertiò* quies & grav ab Arist. 2. *de cœl. t.* 18. dicuntur privationes levit tis, motusq;. Et tamen grave etiam est objectu tangibile. Quies autem refertur etiam inter ea qu sunt per se sensilia, apud Arist. 2 *de an. c.* 6. *t.* 64. Ub recenset eam Arist. inter sensilia communia. Sens lia autem communia sunt sensilia per se, ut præc dente textu Aristoteles dixerat. *Quartò* Arist. 2. *an. t* 103. docet, gustari etiam insipidum. At insip dum est privatio sapidi. *Quintò* probatur per exp rientiam. Nam experitur quivis se audire, etiam lentium, ubi non est sonus, & esse tenebras, ubi ne est lumen. Et sic in cæteris. At silentium & tenebr privationes sunt.

49 *Objectio.* Pro decisione totius rei duo sunt notanda. U num de voce privationis, alterum de sensibili. V ergo privationis quandoq; sumitur impropriè. tunc privatio dicitur (non quod est habitus caren tia, sed) quod est species ignobilior è duobus co

Privatio ambiguè dicitur.

trari

trariis. Eóq; hic modus loquendi valde usitatus Aristoteli, ut docent *Conimb. 2. de gen. cap. 3. adt. 18. in explan.* Et hec modo dicitur frigus caloris, quies motus, nigredo albedinis, gravitas levitatis privatio. Frigus appellatur privatio caloris, respiciendo ad caloris nobilitatem, inquit Scaliger *ex. 18.* Idemque insinuat de cæteris. Atque sic ex hoc apparet, quid ad secundum & tertium respondendum sit, Privationis enim vox in superiori axiemate sumitur pro eo quod verè privatio est & in rigore, non autem impropriè, quatenus etiam quædam Entia positiva propter ignobilitatem suam dicuntur privationes.

Idemq; dicendum est de nigredine Neque enim 50
verum est, nigredinem accuratè loquendo privationem esse, ut vult Zabarella. Habet enim nigredo causas veras & naturales, unde fiat, & prætere a operationes Physicas & reales, veluti visus congregationem, &c. Hæc autem indicant essentiam ejus positivam, neque conveniunt privationi propriè dictæ.

Nigredo nō est verè privatio.

Deinde, sensibile etiam duplex est, per Arist. 2. *de* 51
an. c. 6. Sensibile aliud est per se sensibile, aliud per accidens. Atque hinc dicendum: privationem saltem per accidens sentiri, quatenus scilicet non est objectum, quod potentiam sensitivam excitet. Atque hoc solùm probatur ultimo argumento. Nam illâs per experientiam patet, quod privationes per se sensibiles non sint. Nam quilibet in se experitur, quod silentium v. g. non moveat aut actuet sensum suum, ut ingeneret ei peculiarem sui speciē, quod faciunt ea, quæ per se sensibilia sunt. Quanquam Plutarch. *l. de prim. frigido* non sentiri sed intelligi solùm dicit privationes. οὔτε γὰρ τῆς σιγῆς ἀκούομεν· ἀλλὰ κἂν μηδενὸς ἀκούωμεν, σιγὴν νοοῦμεν. *Non audimus silentium sed cum nihil audimus, silentium intelligimus.*

Sensibilium differentia.

Deni-

52 Deniq; de *insipido* distinguendum est. Insipidum aliquando sumitur privativè, pro eo quod saporem non habet. Deinde insipidum dicitur non quod nullum saporem habet, sed quod non habet saporē jucundum. Tertiò insipidum dicitur, quod valde parum habet de qualitate gustatili, & deniq; quod excellit in qualitate gustatili. Ex quibus dicēdum, secundam primam significationem esse sensibile solum per accidens, sicut aliæ privationes: insipidum autem secundum cæteras significationes non significat privationem.

53 *Summa dictorum.* Ex his omnibus adæquata limitatio est: Privatio (propriè dicta quatenus distinguitur contra Ens positivum) non est sensibilis scil. per se. Unde duo relinquuntur. 1. Privationem propriè dictam esse sensibilem per accidens. Deinde privationem impropriè dictam, hoc est, Entia positiva, quæ aliis ignobiliora sunt, esse sensibilia etiam per se.

54 IX. *Privationis nulla est differentia.* Ita Arist. 1. *de part. an cap.* 3. οὐκ ἔστι διαφορὰ στερήσεως ᾗ στέρησις. Ἀδύνατον γὰρ εἴδη εἶναι τοῦ μὴ ὄντος, οἷον τῆς ἀποδίας. *Non est differentia privationis quâ privatio est. Impossibile enim est species esse non Entis, veluti carentiæ pedum.*

55 *Objicis*: An non differt cœcitas à surditate, tenebris, silentio? *Resp.* Determinando propositionem propositam. Privationi non convenit differētia *intrinseca* scilicet, quæ peculiarem speciem faciat. Nam intrinseca differētia quia facit speciem, facit Ens. At privatio non est Ens. Nihilominus *Extrinseca differentiæ privationū.* extrinsecæ differentiæ possunt dari privationum, quarum duæ sunt potissimum. *Primò* enim discernuntur per subjecta. Ita distinguitur surditas à tenebris, quatum illa est in homine, hæ sunt in aere. *Deinde* discernuntur per oppositos habitus. Ita eædem privationes distinguuntur, quod surditas dicat carentiam auditus, tenebræ luminis.

X. *Privatio definitur mentione sui subjecti & oppo-* 56
siti habitus. Axioma sumitur ex Arist. 6. *Top.* c. 6 §. 5.
Τὸ κατὰ στέρησιν λεγόμενον, ἐναντίον, ἀναγκαῖον ὁρίζεσθαι διὰ
θατέρου. Τὸ δὲ λοιπὸν, οὐκέτι δεῖ διὰ τοῦ κατὰ στέρησιν λεγομένου,
ὁρίζεσθαι Hoc est: *Id, quod secundùm privationem di-*
citur contrarium necessarium est definiri per alterum.
Alterum verò (habitum) *non amplius oportet per pri-*
vationem definiri. Et postea § 8. Δεῖ τὸν καλῶς ἀποδι-
δόντα τὸ τί ἐστι, καὶ τίνος ἐστὶν ἡ στέρησις ἀποδοῦναι καὶ τί ἐστι τὸ
ἐστερημένον, hoc est: *Oportet eum, qui benè vult definire*
privationem, dicere & cujus sit privatio, & quid sit id
quod privatum est. Declaratque hoc ibi Aristot. per
exemplum ignorantiæ & cœcitatis. Cœcitas non
debet definiri solùm aspectus privatio, sed aspe-
ctus privatio in oculo. Et Ignorantia definienda
est non privatio solùm sed privatio scientiæ in in-
tellectu.

Duo sunt circa hæc observanda: 1. Definitio- 57
nem hic intelligi pro qualicunq; descriptione. Nā *Duæ obser-*
definitio perfecta privationibus nō convenit. Ne- *vationes.*
que enim genus habet, neque differentiam, quia
utraque notat essentiam, illud communem, hæc
coarctatam. At essentia non convenit privationi
quæ est non Ens. 2. Cum subjectum requiritur in
definitione privationis, intelligendum est subje-
ctum primum. Id indicat Arist. *citat. loco.* Ait enim
peccare eum, qui non definit ignorantiam per il-
lud in quo gignitur ignorantia, aut cum id adjun-
xerit non exposuerit id, in quo *primò* est, ut puta
non dixerit in facultate rationali, sed in homine,
vel in anima.

XI. *Privationis nulla est efficacia.* Item: *Priva-* 58
vum non est causa positivi. Πᾶσα στέρησις ἀργὸν ἐστὶ καὶ
ἄπρακτον. *Omnis privatio est aliquid otiosum & ineffi-*
cax. Inquit Plutarch. *l. de prim. frigido.* Et patet hujus
veritas. Nam quemadmodum essentia indicatur
per

per operari. Ita non esse indicatur per non opera
At privationes non sunt. Alterum autem axiom
tritum est in ore Philosophorum. Videatur Zaba
de reg. aeris cap. 2. & 5. Scalig. *ex.11.sect.1.* Et pate
Effectum enim non debet excedere virtutem su
causae. Positivum autem excedit conditionem pr
vativi.

59 Usus horum axiomatum est ad ostendendum
frigus, gravitatem & nigredinem propriè non es
privationes, quae tamen sic ab Aristotele distinct
locis dicuntur. Nam singulis cõvenit operatio. Fr
gus refrigerat, condensat, &c. Gravitas ponderat
deorsum movet. Nigredo congregat visum, &c.

60 Ut tamen magis intelligatur axioma, aliqua su
Objectiones opponenda. 1 Peccatum originale est privatio. D
citur enim ἀνομία *Ioh.3.* Et tamen generat concup
iscentiam actualem, aliosque pravos motus. *Dein*
mors Christi est privatio, & tamen est causa salu
nostrae. *Tertiò* mors quandoque contingit ex se
jejunio vel fame. At jejunium & fames sunt solu
privationes, nempe sunt non comedere vel abst
nere à cibo. Mors autem complectitur mutation
reales, nempe substantialem mutationem hom
nis, qui corrumpitur, & cadaveris quod generatu
Quartò Media aeris regio verè frigida est, ut oste
dunt concretiones frigidissimorum corporũ, q
ibi fiunt, veluti nivis & similium, & tamen ista fr
giditas ibi non est nisi ex privatione sive defec
causarum calefacientium, nempe nec eò perting
reflexio radiorum solarium, à qua causa gignit
calor in aere inferiori, nec eo pertingit vis ignis s
perioris, unde incalescit superior aer. Ex haru
igitur causarum remotione, relinquitur in med
aere frigiditas. Et frigiditas tamen est Ens po
tivum.

61 Ad *primum* horum, respondendum est: Peccatu

riginale non eſſe nudam privationem, ſed potius Solvuntur objectiones.
ſſe habitum corruptum. Nam ſcriptura quandoq;
lefinit id peccatum per defectum, ut 1 *Cor* 1. Ani-
malis homo non poteſt capere ea, quæ Dei ſunt.
Quandoque etiam dicit eſſe cōcupiſcentiam, quæ
t efficax in membris noſtris ad pariendos malos
uctus, ut *Rom.* 7. Videatur hac de re Apol. Auguſt.
Confeſſ. *fol.* 55 *edit. Lipſ. anno* 1606. & notentur ibi
icta Thomæ Bonaventuræ & Hugonis Adde et-
m Lomb. *l* 2 *ſent. d.* 31. B

Ad *ſecundum:* Cum mors Chriſti dicitur eſſe cau- 62
. ſalutis noſtræ, inprimis complectitur totam obe-
ientiam Chriſti, activam & paſſivam, & ſic non
ſt undè privatio. Deinde cum mors cauſa dicitur
lutis, tum intelligitur ſolum de cauſa meritoria.
auſa autem meritoria, non eſt, ut ſic dicamus,
auſa Phyſica, neque enim illa influit in producti-
nem effectus, ſed ſolum eſt, ut ſic dicamus cauſa
oralis, cui tribuitur effectus non per aliquem in-
uxum ejus, ſed per imputationem alterius, quo-
odo etiam ille, qui conſulit aut rogat ſolet ejus
i cauſa dici, quæ efficitur, ab eo qui ſecundum
nſilium aut petitionem alterius facit. Vide Sua-
z *in Metaph diſp.* 17. *ſ.* 2. *num.* 6. Privationis au-
m nulla eſt efficacia, quæ ſcilicet verum ejus in-
xum denotet.

Ad *tertium* dico: Mortem non conſequi ex je- 63
iunio ut nuda privatione. Quod apparet ex ordi-
mediorum, per quem ex jejunio devenitur ad
ortem. Nam per jejunium abſtinetur à cibo, in-
cōſequitur ut deſit pabulum, pro voracitate ca-
is naturalis, unde rurſus conſequitur, ut deficiat
or, & deficiat et ā humidum radicale, quod de-
ente humido nutrimentali depaſcitur nativum
idum. Sic ergo adhuc ſunt ſolum privationes.
ic autem primò ſequitur, ſi imminuatur calor,

ut

ut frigus sit fortius quam oportet, & si imminua-
tur humidum, ut siccum sit fortius, quàm oporte
utrumque esse ad constitutionem viventis. Frigid-
tas autem & siccitas sunt qualitates positivæ. E
sic per has, quæ positivæ sunt, in morte mutation-
reales fieri possunt, & non à jejunio adæquatè so-
lum.

64 *De frigiditate aeris medii.* Ad *quartum* 1. resp. Aerem mediæ regionis no
esse absolutè frigidum, id quod eorum experient-
probat, qui aliquando in media ista regione fu-
runt, neque tamen tantam frigiditatem senseru-
Vide Zabarel. *l de reg. aeris cap.* 8. & Ramum *in Sch*
Dial l. 7. *c.* 1. Est igitur ille aer frigidus solum com-
paratè, quia non est tam calidus, sicut aer extrem-
rum regionum. Deinde nec illud probat frigidis-
morum corporum concretio, quæ ibi fit, ut app-
ret ex hoc ordine. Nam vapores ascendentes hab-
naturalem frigiditatem, ad quã qualitercunq; r
ducit medius aer, eo ipso quia non est summè ca-
dus, postquam autem aliqua impressio frigoris f
cta est, tunc vapores illi seipsos reducunt, non s
cus ac vinum, primò calefactum qualitercunque
ventriculo, postea magis invalescit in seipso, ac s
dat majorem calorem, quam acceperit à ventric-
lo, ut eruditè disputat Zabar. *de reg aeris c.* 7.

65 *Summa dictorum.* Determinatio igitur integra hæc est: *Id quod m*
dè & solum privatio est, non habet effectus veros & po
tivos, qui per realem & Physicum influxum ei conv
niant.

66 XII. *Privatio non potest esse differentia.* Hac Sc
habet ex 18. Et sumitur ex Aristot. *l.* 6. *Top c.* 6. §
Peccatur, *inquit* ἐὰν ἀποφάσει διῄρηται τὸ γένος, h
si negatione dividatur genus. Et itidem in fine
cit illius capitis, quod differentia debeat esse n
repugnans speciei, veluti quod differentia subst-
tiæ debeat esse substantialis differentia, relativi
laci-

iva. E. etiam differentia positiva debet esse positi-
va. Sic igitur peccatur, ait, Aristoteles ἐὰν τὴν γραμ-
μὴν ὁριζόμενοι μῆκος ἀπλατὲς λέγωμεν *Si definientes li-
neam dicamus esse longitudinem carentem latitudine.*

Objicitur: Ergò malè definitur bestia quod sit a- 67
nimal irrationale sive ἄλογον. Item Deus quod sit
Ens immensum infinitum, invisibile, &c. Nam vox
IN sicut Græcum alpha (ex quibus singulæ illæ vo-
ces compositæ sint) est nota privationis sicut Ari-
stotel. ait *l. 5. Met. cap.* 22 ὁσαχῶς ἀποφάσεις λέγονται
ἀπὸ τοῦ α, τοσαυταχῶς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται.

Resp. 1. Non esse perpetuum, ut verè sit privatio, 68
quod indicatur voce IN, aut Græco α. Nam quan-
doque significant relationem diversitatis, ut inæ-
quale, impar, aliquando significant positivum cō-
trarium, ut injustus, intemperans, &c. Et nihil ali-
ud voluit Aristotel. recensens varias significationes
vocis privationis, quàm quod secundum quēdam
modum significandi, omne illud dicatur nomine
privationis quod enunciatur per στερητικὸν α nequa-
quam autem indicat, semper id esse privationem
verè & propriè dictam. Deinde est observandum:
sæpe in defectu vocabulorum poni vocabula pri-
vativa pro differentiis, non quasi differentiæ rerū
sint privationes, sed in quantum vocabula privati-
va supplent significationem positivorum. Vide hac
de re Scalig. *exerc.* 65 *s.* 4. 5. Ex his soluta sunt obje-
cta exempla.

XIII. *Privatio non est in prædicamento.* Ita Scal. 69
habet *exerc.* 1. *s.* 2. Intelligitur autem sic, quod per
se non sit privatio in prædicamento. Nam per re-
ductionem est in prædicamento. Sicut enim per
reductionem & collationem cum habitu cogno-
scitur & definitur, & quodammodo Ens dicitur, ita
etiam in prædicamento ponitur. Vide Fonsecam
l. 5. Met. cap. 7 *q.* 4 *s.* 2. Adde ea quæ habeo *in Introd.
Porph. c. 2. in Comm. n. 66.*

69 XIV. *Privatio est malefica.* ἡ δ' ἑτέρα μοῖρα τῆς ἐναντιώσεως, πολλάκις ἂν φαντασθείη, τὸ πρὸς τὸ κακοποιὸν αὐτῆς ἐνατενίζοντι τὴν διάνοιαν οὐδὲ εἶναι παράπαν. Hoc est *Altera autem pars contrarietatis* (h. e. privatio quæ contratiatur formæ) *sæpè videatur illi, qui ad maleficium ejus intendit mentem, nihil esse prorsus.* Ita Arist. 1. *Phys. c. 9. t.* 80. Loquitur autem ibi Arist. de privatione physica. Sed quomodo illa est malefica? Non propriè, quomodo maleficũ alquid dicimus, quia alii noxam sive damnum affert. Nam privatio in hoc ipso textu dicitur non Ens. Non entis autem non est operatio. Malefica igitur est hoc sensu quod cui convenit privatio, ei etiam convenit corrumpi posse. Significat enim privatio vacuitatem introducendæ atq; in ea materia possibilis formæ. Hoc sensu etiam à veteribus quibusdam dicebatur materia meditari maleficium, secundum quod ipsa propter convenientem sibi privationem, & indifferentiam ad varias formas, promovet quasi rerum corruptiones. Vide Perer. *l. 5. Phys. c. 2. in fin.* & Coll. Conimb. *l. 1. Phys. c. 9 q. 7. a. 2.*

70 *Objicis:* Cœlo convenit materia, E. & privatio. Et tamen ibi privatio non est malefica hoc sensu: Quia cœlum est incorruptibile. *Resp.* Incorruptibile vocatur cœlum solum, quia non datur causa naturalis, quæ activitate suâ corrumpat cœlum. Nihilominus corruptibile est intuendo, quod etiam materia (cœlestis) propter generalem suam potentiam ad formas omnes naturales potest informari ab alia forma.

71. XV. *Inter privantia datur medium.* Habetur apud Arist. 10. *Met. cap* 4. & tactum est supra in distinctione contradicentium & privantium. Non intelligitur autem hic medium per participationem. Neque enim datur μίξις ἕξεως καὶ στερήσεως ut Plutarchus ait: (quod intelligendum est juxta

ea,

:a, quæ de intensione & remissione privationis di- :i. *Can.* 7.) Sed intelligitur medium per negatio- iem. Est enim res cui nec conveniat loqui, nec nutum esse; cui nec conveniat videre, nec cœcum sse, ut lapidi.

Et sic fuit secunda classis locorum Dialecti- orum, in dissentaneis, sequitur tertia de com- aratis.

CAPUT XXI.

DE COMPARATIS IN GENERE.

1. Hactenus fuerunt duæ classes argu- ientorum, videlicet consentanea & dissen- inea, quæ simul sunt argumenta simplicia. equuntur comparata.

2. Comparata sunt argumenta, quorum num cum alia confertur.

3. Ergo in omni comparatione saltē tria int. *Duo termini*, qui ad invicem comparan- ir, & terminus in quo comparantur, qui ap- ellatur *tertium* comparationis.

4. Dividuntur comparata inprimis qua- :ifariam.

5. I. Comparatio est vel secundùm iden- tatem, vel secundùm diversitatem.

6. Secundum *identitatem* est, cum termi- i comparati in tertio comparationis dicun- ir convenire, talis est comparatio Parium, milium, &c.

7. Secundum diverſitatem comparat ſunt, quæ in tertio comparationis dicuntu diſconveniunt, ut Imparia Diſſimilia.

8. II. Comparatio eſt plena vel con tracta.

9. *Plena* eſt cum duabus propoſition bus explicatur comparatio, quarum prio habeat unum terminum, comparatum cu medio comparationis. Altera alterum, cu tertio comparationis. Ut: *quemadmodu bulla citò evaneſcit: Ita homo citò evaneſcit.*

Prior propoſitio hujus comparation vocatur πρότασις, & ſpeciali ſignification *propoſitio*. Poſterior ἀπόδοσις vel ἀνταπόδοσις ſi ve *redditio*.

10. *Contracta* cõparatio eſt, cum compa ratio unâ ſolum propoſitione explicatur, u *Homo eſt ſimilis bullæ.*

11. III. Comparatio eſt continua vel di juncta.

12. Comparatio *continua* eſt, cum ſolun termini tres ſunt comparationis, ex quibu ſicut primus ad ſecundum, ita ſecundus ad tertium eſt, ut: *Quemadmodum ſe habent duo a quatuor, ita quatuor ad octo.*

13. Comparatio disjuncta eſt, in qua ſun termini quatuor comparationis, ex quibu ſicut 1. ad 2. ſic 3. ad 4. terminum eſt, *ut: quem admodum ſe habent 2. ad quatuor, ita 5. ad 10.*

14. IV.

14. IV. Comparatio specialiter dividi-ur secundum modum comparationis.

15. Est igitur comparatio vel in *quantita-e*, vel in *qualitate*. De quibus in seqq.

COMMENTARIVS.

Vox comparatorum bifariam sumitur: Aliquan-o comparata idem sunt, quod æquata vel paria. Sic Cicer. *de Am.* ait: *Gesta Romanorum nulla cum gente* omparanda esse. Et ex hac significatione Oratoria t populari aliqui existimarunt, comparata nō de-ere fieri genus parium & similium. 2. Quintilia-us accipit pro comparatis in quantitate, iisque o-nibus & solis. Definit enim comparata, quod sint , quæ minora ex majoribus, majora ex minori-us, paria ex paribus probant. 3. Comparata sunt, uæcunque ad invicem conferuntur, seu paria seu milia sint. Ita Arist. usurpat vocem comparatio-is. Vide 2. *Top. c.* 10. & 6. *Top. c.* 7. Et hoc posterio- modo eam sumimus. 1

Ponuntur autem *comparata* numero plurali, ad gnificandum, quod utrumque relatorum sive u-umque eorum quæ conferuntur, complicentur in a hac voce. 2

Definitio ipso per se clara est. 3

De requisito comparationis, quo dicitur *debere e in ea tres terminos*, duos qui comparantur, & ter-um in quo fit comparatio, notandum est, quod i termini non necessariò sint realiter distincti, t etiam essentialiter. Potest enim comparari i-m ad se ipsum, à se ipso autem nihil differt essen-liter. Sic dicimus: *Tullius est idem qui Cicero: Io-nne: est idem cùm in Academiam abiit, & cum redi-Paulus est idem infans & senex.* 4

De comparationis Divisione secundum identitatem & diversitatem.

5 *Idem bifariam dicitur.*

Rursus cum omnis comparatio dicitur significa re identitatem vel diversitatem, sciendum est, vo cem identitatis sumi generaliter, & hoc sensu ea dem dicuntur, quæcunq; in aliquo tertio conven unt. Hoc modo dicitur: Quæcunq; sunt eadem i aliquo tertio, sunt eadem inter sese. Indeq; secun dùm hanc significationem similia & paria sunt e iam comparata secundum identitatem Similitud enim est convenientia in qualitate, paritas in qua titate. Aliâs vox *idem* significat identitatem in es substantiali, quo sensu dicitur, similia non esse e dem, sed hæc significatio posterior hujus loci no est. Suntque hæc etiam clara ex inspectione de nitionis in Theorematibus positæ.

6 *Fundamentum comparationis est rerum identitas & diversitas.*

Cæterùm ex hac divisione apparet, quod quæ cunq; comparantur sint eadem vel diversa. Unde i dentitas & diversitas rerum, sunt fundamentu comparationis, & proinde prout aliqua genere v specie, vel numero, vel accidente, &c. unum sun aut differunt, ita etiam comparantur in istis. Hab autem Aristot. *lib* 7. *Top c* 1. multa de eodem & d verso, indicia identitatis & diversitatis, quæ bevit huc refero & superficiariè, quia non adeò multu conducunt ad nostrum institutum.

1. *Maximè propriè idem est, quod est numero unu* §. 1.

7 *Axiomata Aristotelis de identitate & diversitate.*

2. *Ex conjugatis sumitur argumentum identitatis:* justitia est idem quod fortitudo, etiam justus e idem quod fortis, & justè quod fortiter § 2.
3. *Si opposita sunt eadem, etiam quæ his opponuntur su eadem.* Ibid.
4. *Quæcunque simpliciter eadem sunt, eorum quoq; o tus & interitus sunt iidem.* §. 3.

5. Qu

5. *Quorum alterum maximè dicitur quid vis si & alterum maximè eorum dicatur secundum idem, eadem sunt.* Ita Xenocrates probat vitam beatã & probam esse eadem, quia inter omnes maximè est eligenda vita beata & proba. Unum enim est quod maximè est eligendum. Et sic in aliis. Si ignis est maximè calidus, & aer est maximè calidus, aer & ignis idem sunt § 4. Quanquam intelligenda est ista regula, cum limitatione, ut attingit Aristot. § 5.

6. *Quæcunq; sunt eadem inter se, sunt etiam eadem quoad tertium, secus sunt diversa.* § 6.

7. *Quæcunq; sunt eadem, iis etiam eadem accidunt. Et si non eadem accidunt sunt diversa.* § 7.

8. *Quæ sunt eadem, sunt in eadem Categoria.* Secus differunt, veluti si unum sit quantitas, aliud qualitas. § 8.

9. *Quæ sunt eadem, eorum genus est idem. Secus differunt.* § 9.

10. *Quæ sunt eadem, habent eandem generis differentiam, secus differunt.* Ita differunt duo, si utrumque quidem sit scientia, aliud tamen scientia speculativa, aliud practica. § 10.

11. *Quæ sunt eadem, eorum alterum si recipiat intensionem vel remissionem, etiam alterum recipit, secus differunt. Imo si utrumque quidem intendatur vel remittatur id tamen sit inæqualiter, adhuc differunt.* § 11.

12. *Si utrumque eidem adjectum non efficiat idem, differunt.* § 12.

13. *Quæ sunt eadem, ab iis si idem detrahatur adhuc tamen remanet idem.* § 13.

14. *Quorum unum ex hypothesi aliqua posita, tollitur,*

aliud non tollitur, illud ab eo diversum est. §.14.

15. *In iis quæ eadem sunt; quæ alteri attribuuntur, alteri quoq; attribuuntur. Et quibus alterum attribuitur, etiam alterum attribui debet.* §.15.

16. Supra hæc omnia observandum: *Quæ eadem genere aut Specie sunt, non idcircò eadem numero esse.* §.16.

17. *Quorum unum potest esse sine altero, non sunt idem* §.17.

De Divisione comparationis in plenam & contractam.

11 Divisio comparationis in plenam & contractam fit ratione dispositionis, indeque sic plena appellatur, quę disponitur in duabus propositionibus, cótracta quæ in una. Quæ omnia satis apparent e Theorematibus.

De divisione comparationis in continuam & disjunctam.

12 Comparatio continua & disjuncta vulgo solet solum assignari in similibus; sed omninò in paribus eadem divisio etiam locum habet, & proinde rectè tribuitur generi amborum. Nam eodem modo in Paribus aliquando tres, aliquando quatuor termini sunt, veluti *quemadmodum se habet linea duorum ad lineam quatuor pedum, ita se habet linea sex pedum ad lineam pedum duodecim.* Item quemadmodum se habet pedalis ad tripedalem, ita tripedalis ad lineam sex pedum.

De divisione secundum quantitatem & qualitatem.

13 Ad hanc divisionem inquirendum est:

An Com-

An Comparata sufficienter dividantur in Paria & similia, & quæ his opponuntur?

Videtur quod non. Nam multa dantur exempla comparatorum, atque adeò axiomata ex comparatis, quæ ad ista genera reduci, ex iisque resolvi non posse videntur. Nam comparatio istorum est solum ex adjunctis. Quantitas enim & qualitas sunt adjuncta rerum comparatarum. Atqui in longè pluribus comparari res una cum alia potest præter adjuncta. Nam *primò* comparari potest res cum re in uno subjecto vel diverso. Hinc axiomata: *Ignorantia æquè est in anima ac scientia. Non idem subjectum est prudentia & divitiarum. Item: Non ei cui convenit sanitas etiam doctrina convenit.* Prius habet comparationem ad subjectum idem: Posterius ad subjectum diversum. *Secundò*: Possunt res comparari in genere. Sic dicimus: *Pygmæus æquè est homo ac Gigas. Bestia æquè est animal ac homo. Accidens non est æquè Ens ac substantia &c.* *Tertiò*: Possunt res comparari ad eandem speciem veluti individua ejusdem speciei, ut: *Petrus æquè est homo ac Paulus.* *Quartò*: Potest eadem res secum comparari secundum identitatem numeralem, *Tullius est idem qui & Cicero.* Dubia.

14 *Quintò*. Possunt aliquæ res comparari in materia, ut *æquè cœlo convenit materia ac sub cœlestibus. Plumbo æquè competit materia mineralis ac auro.* Itē potest fieri comparatio in forma. *Plantæ non minus habent animam quàm etiam homo. Cœlo æquè convenit natura ac Elementis.* Alia mitto. Hæc autem omnia exempla non videntur congruere ad comparata, quatenus ea solum restringuntur ad Paria, Imparia, Similia & Dissimilia. Et ad hunc ferè modum Keckermannus ampliat doctrinā comparatorum

in Systema.Log.l.1.sect.2.c.4. Unde longe plura præte
paria & imparia, similia & dissimilia fecit compa
rationis genera, veluti identitatem genericam, spe
cificam, numericam, formalem, essentialem, hypo
staticam & convenientiam in subjecto.

15 Nihilominus alii comparationem sufficient
existimant dividi, per paritatem & imparitaten
similitudinem & dissimilitudinem. Fecit id Ramu
*l.1.Dial.cap.*18. quem sequuntur illius interpret
Et præter eos doctissimus Regius *libr.4.disp.Log*
*probl.*19.*in loco Comparatorum.* Titelmannus *libro*
*Dial.cap.*27. Hunneus *lib.*5.*Dial pag.*297.323. alii
plurimi.

Duo modi explicandi sufficientiã hujus divisionis.

16 Duplex autem modus esse potest explicandi ist
sufficientiam. 1. Si putetur strictè sumi vox compa
rationis, ut non intelligatur communiter de om
collatione duorum in aliquo tertio, sed solum d
accidentali collatione, quæ fit in adjunctis. Unc
sic comparatum non opponeretur absoluto & sin
plici, sed opponeretur eidem. Et comparatio ide
titati ταὐτότητι. Utraq; enim & comparatio & ide
titas est sub collatione unius ad alterum, tanqua
sub genere, & sic identitas esset collatio in terti
aliquo essentiali, comparatio autẽ collatio in te
tio accidentali. Aristoteles certè ἴσα καὶ ὅμοια æqu
lia & similia distinguit contra ταὐτὰ 10. *Met.c.*3.
5. *Met.c.*9. & 15. alii̇sque locis.

Rejicitur posita sententia.

17 Hunc tamen modum nullus superiorum autor
intendit. Estq; reverâ inutilis. Nam ita in Logic
præter locum comparatorum oporteret esse locu
eorum quæ eadẽ sunt, quod extra omnem necess
tatẽ est, cùm nulla causa sit, cur vox comparato
limitetur ad solam collationem accidentalem.

18 Alter modus esse potest, si putetur latè sumi p
ritas & imparitas, similitudo & dissimilitudo.
hic modus necessariò tenendus est. Si enim latè s
mit

mitur comparatio, pro omni collatione unius cum altero, clarum est, paria & imparia, similia & dissimilia, non ea solùm dici, quæ quantitate & qualitate prædicamentali conferuntur, sed etiam quæ conferuntur in aliis tertiis. Nam dubium non est, in aliis præter quantitatem & qualitatem prædicamentalem esse comparationem.

Atq; sic patet, quid respondendum sit, ad superiora exempla. Nam etsi referantur ibi Entia comparari, non in quantitate & qualitate prædicamentali solum, sed etiam in genere, specie, individuali essentia, subjecto, materia, forma, &c. tamen in omnibus istis insinuatur, quod æqualiter aut inæqualiter, similiter vel dissimiliter, conveniat illis genus, species, numeralis entitas, materia, forma, subjectum. Et sic satis sub paribus, &c. comprehenditur. Apparebitque illud clarius per ea quæ infra dicentur in speciali doctrina parium & cæterorum. 19

CANONES.

I. *Comparata vi comparationis sunt æquè nota.* Axioma est Rami *l.1. Dial.c.18.* Ita æquè nota sunt homo & flos, in quantum cōferuntur in subitaneo interitu *Ps.90.* Et sic etiam vir bonus & arbor posita juxta decursus aquarum, in quantum conferuntur in fructificando, æquè nota sunt *Ps.1.* Qui senectutem *stipulam* dicit, facit ut cognoscā & discernam, quod utrumq; defloruerit, Ait Arist. 3. *Rhet. cap.* 10. Dicitur autem *vi comparationis*, quia seponendo comparationem, & spectando res ipsas quæ comparantur, inæqualis potest esse comparatorum notitia. Possunt enim comparari causæ cum effectis, quorum illæ notiores sunt his. 20

II. *Comparata etiam ficta arguunt, fidemq; faciunt.* Habetur etiam apud Ramum *cit.loc.* Sic & Aristot. 21

2. *Top.*

2.*Top.c.*10. *Similis est*, inquit, *& cæterorum ratio, tam quæ sunt, quam quæ esse videntur*. Loquitur autem de loco comparationis. Ita superbos esse humiliandos & deponendos, illustrari potest non solum vero exemplo Diaboli præcipitati, & protoplastorum, sed etiam ficto exemplo Icari. Ita, Tyrannos fingere causas exercendæ tyrannidis, illustrari potest per fabulam, de lupo bibente supra ovem, & tamē eam accusante, quasi isti aquam turbaret, ut hoc prætextu in eam sævire posset.

22 III. *Comparativum supponit primitivum*. Ita habet Zabar.*l.*1 *post cont.*16.*f.*676. Per primitivum autem intelligit positivum. Habetur idem apud Aristotel.2.*Top.c.*11 § 3. *Si quid magis & minus dicitur, etiam simpliciter est, veluti quod non est bonum vel album, etiam non erit magis vel minus, bonum vel album.* Possunt autem ex isto generali axiomate duo extrui specialia; alterum affirmativum; *cui convenit comparativus* (vel superlativus, nam hic etiam cōparat) *ei etiam convenit gradus absolutus*. Si Virgilius est doctior Horatio, certè etiam doctus est. Item si Virgilius est doctissimus Poeta, etiam doctus poeta est. Alterum negativum: *Cui non convenit primitivum, ei etiam non convenit comparativum*. Veluti si Tityrus non est doctus, etiam non est doctior Menalca.

23 Præterea notat Arist. *cit. loco* non valere hoc axioma reciprocè, ut cui non convenit comparativum, ei nec conveniat absolutum. Etsi enim Paulus non sit magis vel minus homo quam Petrus, non tamen idcirco non est homo. Si Horatius non sit doctior Virgilio, non tamen idcircò Horatius non doctus est.

24 IV. *Quæ sunt eadem uni tertio sunt etiam eadem inter se.* Arist. 4. *Metaphys.* & 7. *Topic. c.*1. §. 6. Hic canō pertinet ad ea, quę comparantur secundū identitatem.

titatem. Est autem ejus duplex sensus. *Prior* hic: Quæ conveniunt in aliquo tertio, conveniunt inter se, intellige proportionaliter ad illud tertium: Quæ sunt eadem uni tertio, hoc est, quantitati, aut quæ conveniunt in quantitate, illa etiam inter se conveniunt, h. e. sunt æqualia: Et quæ in qualitate conveniunt, cōveniunt etiam inter se, hoc est, sunt similia. *Alter* sensus est hic: Quæ sunt idem quod aliquod tertium, illa etiam sunt inter se eadem. Et sic loquitur Arist. *cit. loco ex Topicis*: Velut, si Marcus & Tullius idem sunt quod Cicero, etiam Marcus est idem qui Tullius & vicissim. Atque sic adhuc illud axioma est intelligendum cum proportione. Nam quæ sunt idem realiter, quod aliquid tertium, illa etiam inter se sunt idem, possunt tamen differre ratione. Item, quæ sunt idem cum alio re & ratione, etiam inter se talia sunt. Est a. hoc principium sic intellectum verum in creaturis, & in rebus finitis. In re enim infinita qualis est divina essentia non est verum absolutè. Illa enim propter infinitatē suam potest esse idem cum oppositis relationibus, quæ tamen inter se non possunt esse idem. Vide Suarez *disp. 7. Metaph. s. 3. n* 8.

V. Quod naturâ tale est, eò quod non naturâ tale est, est magis tale. Hic Canon ut & seqq. pertinent ad comparata secundum diversitatem. Estq; sumptus ex 3. *Top. c. 5. §. 2.* Ita aqua minus calida est quàm ignis, quia hic per naturam, illa ab extrinseco calida est. Deus melior est quàm ulla res alia, quia illi bonitas est naturalis his adventitia. 25

VI. *Si, cùm duo habent idem, unum eorum quid faciat, quod alterum non facit, id quod facit, est magis tale.* Ita finis medius & ultimus habent amabilitatem, sed hic per amabilitatem suam exatiat appetitum agentis, quod non facit finis medius. Igitur iste hoc amabilior est, Ignis & aer sunt Elementa 26

calida. Ille per calorem accendit stupam, quod non facit hic. E. Ignis est magis calidus quam aer. Est Arist. 3. *Top. c.* 5 § 4.

27 VII. *Si ambo idem efficiunt, sed aliud magis id efficit, id est magis tale.* Est ibid. § 5. Ita si duo colores habeant admixtam nigredinem, & per hoc uterque congreget visum, ille qui magis congregat, habet plus ingredinis. Et hoc verum est de eo quod quid efficit per se. Fieri enim potest, ut per accidens major virtus producat minorem effectum, ut lignum grave ad libras 10. aut supra, non tam gravitat descendendo per aquam, quàm vel minimus lapillus. Idque propterea, quia partes ligni interspersum habent aerem, à cujus levitate impeditur ligni descensio, quod non est in lapide. Ita etiam decem partes ignis in tenui non tam calefaciunt, quàm quatuor partes ejusdem ignis in denso, veluti ferro aut lapide.

28 VIII. *Si duo comparantur ad tertium & hoc sit majus eorum uno, minus eorum altero, tam id quo minus est majus eo, cui primò comparatur.* Est *ibid.* §. 6. Sic comparo ignem qui levis est cum aqua, quæ etiam levis est (Ascendit enim ex centro terræ supra terram) & cum alio levi, hoc est; aere. Hic levitas aeris est major levitate aquæ. Et eadem est minor levitate ignis. E. etiam aquæ levitas est minor levitate ignis.

29 IX. *Ex adjunctione etiam apparet, quodnam magis aut minus tale sit.* Veluti si duo adjungantur eidem, & unum faciat aliud tale, alterum non, id est magis tale. Est *ibid.* §. 7. Et simile est cum priori septimo & octavo.

30 X. *Quo ablato relinquitur minus tale, id est magis tale.* Est *ibid.* § 9. Ita charitas magis pertinet ad vitam

vitam Christianam, quam donum miraculorum. Nam si ab aliquo auferatur charitas, minus relinquitur vita Christiana, quàm si auferatur donum miraculorum.

XI. *Quæ suis contrariis sunt minus mixta, magis talia sunt.* Est *ibid.* §. 10. τὰ τοῖς ἐναντίοις ἀμιγέστερα, μᾶλλον τοιαῦτα. Ita candidius est, cui minus nigredinis admixtum est, & doctior est, qui minus habet de ruditate. 31

XII. *Quod magis suscipit rei definitionem, id est magis tale. Ibid.* §. *ult.* Ita albedo est color disgregans visum. E. quod magis disgregat visum, id etiam magis album est. 32

XIII. *Propter quod unum quodque tale est illud magis tale est* Arist. 1 *post.* c. 2 t. 15. Ἀεὶ δι' ὃ ὑπάρχει ἕκαστον ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει, hoc est, *Semper propter quod existit quodq; illud magis existit.* Veluti parens diligit præceptorem propter filium. E. filium magis diligit. Ut axioma hoc explicemus, prius formamus objectiones contra illud. 33

Homo punitur propter injustitiam, E. injustitia magis punitur. Item homo est ebrius propter vinum. E. vinum magis est ebrium. Deus afflixit filium propter nos, E. nos magis afflixit. Christus descendit de cœlo propter nos. E. nos magis descẽdimus. Non crederem Evangelio nisi Ecclesiæ me commoveret autoritas, inquit August. *contra Epist. fundam.* c. 5. E. Ecclesiæ magis credẽdum est, quam Evangelio. Absurda hæc sunt. 34

Igitur hanc ad rem dicendum est: aliquos hanc propositionum solùm intelligere de subordinatione finium, & non esse veram secundùm eos de causis efficientibus. 35

Ut res plena sit dico *primò*: In subordinatione finiũ, propter quod unumquodq; tale est, illud magis 36

gis tale est. Veluti navigator movetur ad navigan-
dum propter pecuniam. E. ad pecuniam, magis mo
vetur. Ægrotus movetur ad consulendum medicu
propter Sanitatem. E. ad sanitatem magis move
tur, quàm ad medicum.

36 *Secundò*: prætere a tamen philosophi intelligun
hoc, dictum de causis efficientibus, sicut & Arist
cit. loc. usurpavit. Sed tunc limitandum est. Vulgari
limitatio est, (quam etiam Martyr attingit *Class.* 1
L. C. c. 6. n. 10.) intelligendum esse axioma de causi
efficientibus totalibus seu adæquatis. Sed Zaba
lib. 2. post. c. 2. adt. 16 p 676. notat duas conditione
quæ requiruntur ad illius propositionis universali
tatem. *Prima* est, ut attributum utriq; insit, si enin
non insit, non poterit alterutri vel magis vel mi
nus inesse. *Altera* est, ut suscipiat illud attributun
magis & minus. Propter defectum prioris conditi
onis, non sequitur. Homo est ebrius propter vinu
E. vinum est magis ebrium quàm homo. Nam utri
que (homini & vino) non inest ebrietas. Item ho
mo propter injustitiam punitur. E. injustitia mag
punitur. Nam injustitiæ non inest puniri. Propte
defectum posterioris conditionis non sequitur. F
lius habet animam, vel est homo, propter patrem
E. pater magis habet animam, vel est homo quàn
filius, quia esse hominem, vel habere animam no
recipit magis & minus.

37 Sed quid nunc respondendum est ad dictum Au
gustini. Nam utraq; conditio convenit creditior
& ad Evangelium & ad Ecclesiam. *Resp.* Augustinu
loquitur de se adhuc Manichæo. In conversion
autem plurimum sæpe persuadent externa, antequ
profunditas religionis ex Evangelio vel scriptu
cognoscatur. Igitur est elenchus à dicto secundu
quid ad dictum simpliciter. Simile est quod *Ioh*
Samaritani primum crediderunt in Christum pro

pte

pter verbum mulieris *verf.*39. Sed posteà, cùm venissent ad Christum, credebant non propter loquelam mulieris, sed propter sermonem ejus (Christi) *verf.* 41. 42.

Tertiò est observandum sæpe in applicatione hujus propositionis congruenter qualitercunque inflectendam esse vocem. Veluti Deus affligit filium propter nos. E. nos magis affligere debet. Filius Dei descendit de cœlo propter nos. Ergo magis voluit nostram salutem, quàm ut filius esset in cœlo: Aut dic, deficere hanc regulam in causis impulsivis.

XIV. *Comparatio non debet esse inter res diversi generis.* Ita Arist. 7. *Phys. cap.* 4. & Thomas 1 *part. q.* 6. *cap.* 2 Ita dulcedo inconvenienter dicitur major vel minor lineâ. Sic quæri non debet: an Averroes doctior fuerit an Bartholus: Item: an ferra fabri, an verò malleus ædificatoris sit instrumentum utilius? Item: an utilior sit methodus Synthetica an analytica? quia ad diversi generis scientias isti ordines pertinent. Vide Zabar. 2. *de Method c.* 19. 38

Objicis: Deus & creaturæ passim comparantur in Scripturis, & ista tamen sunt diversorum generum. *Resp.* Thomas, *d l. & q.* 4. *a.* 3 *ad secundum.* Ea quæ sunt diversorum generum non possunt comparari, illa tamen quorum alterum sub nullo genere, alterum sub aliquo genere est, posse comparari in primis secundùm excessum unius supra aliud. Et tale quid ait esse Deum & creaturas. 39

XV. *Comparatio ad res sacras, non debet sumi ab obscœnis.* Omnis enim comparatio distrahit, ad res distinctas. Cùm igitur res sacræ referant intellectum ad cogitandum religiosè, turpe est simul intellectum abducere ad res prophanas. Ex his judicari potest, quid sentiendum sit de simili Zinzianorum, quo ostendere volunt Christo datam 40

quidem potestatem non tamen potentiam, quem-admodum taurus habet quidem potestatem v-rius gregis, sed tamen non habet potentiam, & Horret animus.

41 XVI. *Quæ sunt æquivoca, non possunt compara*

Axioma hoc usurpat Aristot. 7. *Phys. cap.* 4. *t.* 24. comparatione mutuam. Æquivocatio autem i-telligitur pugnare cum natura comparationis, q est ex parte medii comparationis. Igitur quæ co-veniunt in eodem tertio æquivoco, illa in eo n possunt comparari. Veluti quia acutum æquivo dicitur de Stylo & morbo, & sonis & vino, idcir dici non potest: Stylum esse acutiorem morbo, vino, aliisve.

CAPUT XXII.

DE COMPARATIS IN QUANTITATE.

1. Comparata in quantitate sunt, quæ sua collatione sunt æqualia vel paria aut i æqualia seu imparia.

2. Paria sunt, quorum quantitas est un *Aristot. & Plato pares sunt doctrina. Petrus Paulus pares sunt dignitate. Semen Abraha par pulveri terræ, &c.*

3. Notæ parium sunt, *par, pariter, æqua æquare, adæquare, æqualiter, æque, non impar dispar, tantùm, quantum, tot quot, toties quoti tamdiu, quamdiu, non magis non minus.*

4. Imparia sunt, quorum quantitas dive

diversa, *ut Goliathus est major Davide.*

5. Horum igitur aliud est majus aliud minus.

6. *Majus* est, cujus quantitas excedit.

7. *Minus* est, cujus quantitas exceditur.

8. Notæ imparium vulgo dicuntur hæ: Non tàm quàm, non tantum quantùm & sic n aliis negationibus paritatis. Item comparationes, ut major, minor, doctior, indoctior, nigrior, candidior. Item verba significania excessum aut defectum, *ut*: eminet, superat, excellit, antecellit, præcellit, præstat, vincitur, superatur.

COMMENTARIUS.

De paribus sive æqualibus.

Par bifariam sumitur. Aliquando sumitur absoutè, & cum impari est differentia vel proprietas 1
numeri, apud Arist. 1. *post t.* 75. Atque tùm par dicitur numerus qui in numeros æquales, integros est livisibilis. Sic binarius est dividuus in duas unitaes. Quaternarius in duos binarios. Quinarius autem sic non potest dividi. Dividitur enim vel in 2. & 3. vel in 1. & 4. qui numeri sunt inæquales, vel in luo & sem. item duo & sem. qui non sunt numeri ntegri. Aliquando autem par intelligimus comparatè, quod scilicet cum alio comparatur secũdùm quantitatem eandem. Et sic quicquid dicitur par, l est alii par. Et significationi huic congruit ista, uâ Rhetoribus compar est, quando duæ pares nunciantur clausulæ. Pares autem dicuntur claualæ, quæ æquales sunt magnitudine aut nume-

ro Syllabarum. Vide Aristot. *in Rhet. ad Alexan*
cap. 28.

2 Scal. putat par dictum, à παρὰ. *Par*, inquit, *lib.*
de plantis p. 339. *rectissimè quod non excederet. Quoniam*
juxta posita partes iisdem limitibus præfinirentur. H
fuit παρὰ *unde pars.*

3 Ex superioribus apparet, cùm comparata i
quantitate dicuntur, tum paria & imparia, tum æ
qualia & inæqualia, quod id non fiat respiciend
ad distincta genera quantitatum, quasi scilicet di
cantur paria vel imparia, respiciendo ad quantita
tem discretam sive numerum; æqualia verò & inæ
qualia respiciendo ad quantitatem continuam. N
significatio illa paris & imparis, secundum quan
complicantur cum numero, diversa est à præsent
adeo quidem, ut quæ sunt imparia Arithmetic
Logico sæpe non imparia sint, sed paria.

4 *Æqualia.* Hæc altera vox est, per quam præsen
nostrum argumentum significatur. Sumitur etiam
ambiguè. Specialiter æqualitas refertur ad quan
titatem prædicamentalem. Sic accipitur 5. *Meta*
phys. cap. 15. Cùm contra similitudinem & identita
tem Aristoteles distinguens æqualitatem, ait eam
esse in quantitate. Alias tamen etiam quæ sunt ea
dem genere vel specie, sunt æqualia genere & spe
cie: Sic etiam intelligitur, quod est *lib. Categ. ca*
6 §. 26. *Maximè proprium est, quantitatis dici s*
cundùm eam æquale & inæquale. Generaliter au
tem æqualia dicuntur, non solùm quæ eanden
quantitatem habent (prout vox quantitatis præ
dicamentaliter sumitur,) sed etiam in genere o
mnia ea, quæ eandem rationem, modum, e
sentiam, virtutem habent, & sic sunt æqualia esse
tiâ, virtute, dignitate, &c. Et sic etiam Aristotele
intelligendus est, cùm æquale & inæquale fac
primas entis differentias, *lib.* 4. *Metaph. c.* 2. *& lib.* 1
c.

.3. Vide Ramum *ad lib. Categ.c.7.* & hæc posterior
ignificatio nostro instituto congruit.

Sic satis de definito, nunc ut porrò viam mihi
ternam ad explicandam definitionem Parium, in-
uirendum est:

An paritas sit in sola quantitate?

Per quantitatem nunc intelligo quantitatẽ præ-
icamentalem, hoc est, illud entis genus quod cõ-
radistinguitur ab aliis prædicamentis, & dividitur
er quantitatem continuam & discretam. Estque
umma hujus quæstionis: An quantitas (continua
t discreta) solum sint tertium illud, in quo compa-
antur ea, quæ paris dicuntur. Igitur affirmatio est
eckermanni *in Syst. Log. lib. 1. s. 2. c. 4. p. 263.* Alii ta-
nen Logici ferè omnes sub paribus in Logicis cõ-
rehendunt non solùm ea, quæ comparantur in
ertio quod sit quantitas, sed etiam alia. Illis igitur
arium exempla sunt hæc etiam: *Pygmæus æquè est
omo ac gigas. Fœmina æquè est homo ac mas.* Ubi ter-
um comparationis est substantia, nempe homo.
etrus & Paulus æquales sunt in Apostolatu. Hic ter-
um cõparationis est relatio, nempe Apostolatus.
ristoteles & Plato sunt æquales scientiâ. Hic tertium
omparationis est qualitas. *Paulus non minus laborat
alii Apostoli.* Hic tertium cõparationis est actio.
t sic philosophantur omnes, qui sufficientiã divi-
onis comparatorũ, in paria & imparia, similia ac
ssimilia agnoscunt, quos supra recensui: quibus
dde Taurell. *de rer. ætern. pag. 516.* Thomas etiam
parte quæstio. 42. artic. 1. æqualitatem ponit non
lùm in quantitate Molis, sed etiam in quanti-
te intensiva. Et addit, istam hic bifariam esse, 1.
onsiderando quantitatem virtualem in radice, h.
ipsa perfectione ipsius formæ vel naturæ, 2. consi-
erando eam in effectibus formæ. Ac primus qui-

dem effectus formæ est ipsum esse, altera est op- ratio. Unde sic etiam æqualia sunt, quæ æquè h- bent idem esse, & æqualiter operantur. Et juxta h- etiam personæ divinæ (quæ quantitatem Molis n- habent) dicuntur æquales ab Athanas. *in Symb.* Augustino *lib. de fid. ad Pet. c.* 1. Certè cùm duas ejusdem caloris, ejusdem inquam, quoad grad- comparamus in isto eodem calore, non satis di- mus si eas similes dicamus. Possunt n. similes di- si altera ad tres, altera ad quatuor gradus calor- habeat. Optimè ergo non tàm similes quàm ęq- les calore dicuntur res istæ. Vide Ramum *l.* 4. *Sc. Dialect. c.* 7. Confer, quæ aliâs de hac re dixi *in- trod. Log. c.* 7. *in comment. num.* 39 *seqq.*

7 Nos nunc sequimur vulgarem consuetudin- ut paritatem etiam extendamus ad ea, quæ com- rantur ad tertium, quod quantitas non est.

8 Speciosa objectio est: Sic non remanere dis- men inter similia & paria. Nam ut nunc visum paria etiam dicuntur, quę conveniunt in qualita- sicut dicebam pares esse res, quæ ejusdem gra- calorem habent. At hæc definivimus esse simi- quæ in qualitate conveniunt. Commodius h- solventur in sequenti capite, ubi vide.

Explicatur Definitio Parium.

9 *Paria sunt quorum quantitas est una.* Genus sub- telligitur ex priore Theoremate, quod scilicet argumenta comparata.

10 Differentia assignatur iis verbis, quibus def- untur ab Arist. 5 *Metaphys. c.* 15. ἴσα, ὧν τὸ ποσὸν ἕν. *qualia, quorum quantum* (quantitas) *unum* (*una.*) tamen utrinq; sensus idem. Aristoteles enim stinguit ἴσα æqualis, contra ταὐτὰ eadem, qu- eo definiuntur, quod sint illa, ὧν μία ἡ οὐσία, *quo- essentia eadem*, Et sic sub iis, quæ hic ταὐτὰ dicit,

prehendit ea, quæ conveniunt in genere vel specie, ut videre est 5. *Metaphys. c. 9.* Hæc, tamen nunc cõprehenduntur sub paribus, prout prius exemplum parium ponebam, etiam ex eis, quæ genere conveniunt, ut *Pygmæus æquè est homo ac gigas.* *Deinde:* Aristoteles ibi per quantitatem intelligit, quantitatẽ prædicamentalem. Hîc autem ea vox latius sumitur, ut mox videbitur. *Deniq;* Aristot. quantitatem requirit ad paritatem solùm tanquam tertium cõparationis, ideoq; illa paria sunt, quæ conveniunt in aliquo tertio, quod sit quantitas: Nos autem quantitatem ponimus in definitione parium, non quasi ipsa semper aut solùm sit medium, in quo paria conferuntur, sed voce quantitatis nos signamus modum, quo, quæ paria dicuntur, comparantur ad suum tertium, sive illud sit quantitas sive non, ut statim pleniùs dicam.

His præmissis, ut intelligatur nostra definitio, 11
inprimis accuratissimè observandum est, quod diximus, quantitatem non venire ad definitionem pariũ, quasi ipsa semper sit medium hujus comparationis. Inprimis, quia sæpissimè contingit æquales dici, respectu alicujus tertii, quòd non nisi impropriissimè qualitas dici potest. Ita comparantur Pygmæus & gigas in esse humano. At esse humanum, vel homo, nullo modo possunt dici quantitas. Sic ignis & sol comparantur in calefactione. At calefactio non potest dici quantitas. Et sic in aliis. Non tamen hoc volo, quasi paritatis tertiũ vel fundamentum nunquam possit esse quantitas. Contrarium enim evidens est, cùm duos homines æquales dicimus longitudine. Duos agros æquales latitudine. Duos exercitus æquales numero militum.

Solùm igitur quantitas ponitur in hac definiti- 12
one, tanquam modus comparationis. Ergo sic paria sunt, quæ comparantur ad suum tertium, quic-

quicquid hoc tandem ſit, ſive ſit quantitas, ſiv
qualitas, ſive ſubſtantia, ſive actio, ſive paſſio, ho
modo, ut una eademque ratione iſta paria conv
niant, hoc eſt, ut exactè & omni modo in eo tert
conveniant, in quo conveniunt, ut illud tertiu
magis vel minus, intenſius vel remiſſius uni vel a
teri non conveniat. Atque ſic v.g. Pygmæus & g
gas paria ſunt in eſſe humano, & proinde utrum
eorum in eadem quantitate habet eſſe humanu
Unum eorum non habet eſſe humanum magis v
minus, nec alterum intenſius vel remiſſius, ſed, u
uno verbo dicam, æque eſſe humanum competit
trique. Sic etiam duo milites ſunt pares in fortit
dine, & proinde uterq; eorum in eadem quantit
te habet hanc qualitatem ſive fortitudinem, n
eam unus magis aut majorem habet, quam alter.
ſic in aliis.

13 Ex quibus etiam intelligitur alterum, quod an
dixi; nempe quantitatem hic nō ſumi prædicam
taliter, ſed dici hic quantitatem unam & eande
cùm extrema (res quæ comparantur) ad ſuum te
tium conveniunt in eodem indiviſibili modo, ord
ne, ratione, numero, magnitudine.

14 Sed inquis, cur illa exacta & omni moda conv
nientia ſignificatur voce *quantitas una*? Reſp. id e
inde, quia exacta iſta convenientia cōcipitur à n
bis ſub ratione æqualis numeri & magnitudinis,
per ἀναλογίαν ad iſta. At numerus & magnitu
ſunt propriè quantitatis. Quid n. eſt (Pygmæu
æquè hominem eſſe ac gigantem) aliud, quam P
gmæum non minus & gigantem non plus homi
eſſe, illum hoc, & hunc iſto. At plus & minus prin
ſunt in quantitate. Sic & duos milites æquali
fortes eſſe, eſt nihil aliud, quàm in uno fortitud
nem tantam eſſe, quanta eſt in altero, vel in u
fortitudinem tot gradus habere quot gradus ea h
b

bet in altero; At tantum & quantum, tot & quot primò sunt in quantitate. Et sic in aliis.

Et rursus ex his nunc satis intelligitur discrimen parium & similium, De quo tamen plenius erit seq. capite.

CANONES DE PARIBUS.

1. *Paria non suscipiunt magis vel minus.* Hoc est, 15
quæ paria sunt, non sunt magis vel minus paria. Paritas ergo cōsistit in indivisibili. Ita quinq; & quinque paria sunt, si alterutri eorum addas unum saltem, nō sunt amplius paria. Lineæ duorum pedum sunt pares, si alterutri earum addas minimā quantitatem non sunt amplius pares. Calores duo, quorum uterq; sit ad gradus octo, pares sunt, si alterutri addas vel detrahas gradum caloris unum, non sunt amplius pares, sed impares.

Speciosum est, quod *objici* potest ex Aristot. *lib.* 17
Categ. c. 7. § 7. Simile & dissimile, æquale & inæquale dicitur magis & minus. At æquale & par nunc sunt idem. E. etiam par dicitur magis & minus. Et confirmatur: Nam magis pares sunt ætate, quorum alter novem, alter decem est annorum, quàm quorum alter quinque est annorum, alter viginti. *Respondeo*, Aristotelem ibi non loqui in rigore philosophico, sed locutione populari, ut existimat etiam Toletus & Conimb. *ad lib. Categ. cap.* 7. *Ad. t.* 4. quibus adde Fonsecam 5. *Metaph. c.* 15. *quæstio.* 5. *s.* 2. Quod autem locutio ista vulgaris & non philosophica sit apparet. Nam cur magis paria sint novem & decem, quàm 5. & viginti, est non aliunde, quàm quòd 20. non tàm excedunt 9. quàm 10. excedunt 5. At ubi est excessus accuratè loquendo, nō est paritas, sed imparitas. Excessus enim pertinet ad majora, quæ sunt sub imparibus. Si autem magis propriè loqui velimus, dicendum est, 10. & 9. magis

inæqualia esse, quàm 9. & 10. Inæqualitas enim admittit aliquam latitudinem. Unde quæ magis approximant ad æqualitatem, illa minus sunt inæqualia, & contra.

17 2. *Parium exacta est convenientia.* Hoc sequitur ex priori & sumitur ex Arist. 10. *Metaph. c.* 3 ubi constituens discrimen similium & æqualium seu parium, ait, æquales lineas esse easdem, & æqualia quadrata esse æqualium angulorum; atque adeò in iis æqualitatem esse unitatem. Ac similia non requirunt, ut sint simpliciter eadem, sed satis habent, si in specie conveniunt. Indeque majus quadratum potest esse minori simile, eodemq; modo lineæ inæquales possunt esse similes. Ita minus album potest esse simile magis albo. Ex quibus apparet sensus axiomatis nostri, qui est, quod parium longè major & exquisitior sit identitas quàm est similium, ut est inductum.

18 3. *Quod de uno parium affirmatur, id affirmatur etiam de altero & contra:* Velut, si calore duæ res pares sunt, tùm si una earum habet calorem ad gradus duos, etiam altera earum habet duos gradus. Et si una earum non habet gradus tres caloris, nec altera habebit. Pertinentq; huc contrariæ consequentiæ factæ ex contrariis. Hæ non fiunt parium collatione.

19 Cæterum intelligitur axioma de paribus in quantum, & quoad paria sunt, h. e. respectu tertii, in quo paria comparantur. Extra hoc non valet axioma.

20 Æquipollentia axiomata sunt: *Parium est eadem ratio. De paribus idem est judicium. Quod valet in re pari, valet etiam in re compari. Paribus paria congruunt.*

II. *De imparibus.*

21 De voce imparium & inæqualium, (Hæc enim æquipollentia sunt) judicari potest ex prioribus

qu

quæ dicta sunt ad vocem paris & æqualis. Scaliger.
lib. 1. *de plantis p.* 340. existimat melius dici *super par.*
Impar, inquit, *non perinde ac par è reipsa ductum est su-
per par enim melius.* Verùm nos vulgarem vocem re-
tinemus.

De definitione imparium.

Definitio etiam imparium ex iisdem satis illu- 21
stris est. Solum est observandum: Cum dicitur Im-
parium quantitatem esse *diversam*, vocem diversi
hîc opponi illi, quod non est idem. Sicut Arist. ait,
3. *Met. cap.* 9. *Diversum opponitur ei, quod non est idem.*
Quantitas diversa ergo idem est, quod quantitas
non eadem, &c. Ramus dicit *lib.* 1 *Dial. c.* 19. *Imparia
sunt, quorum quantitas non est una.* Et Arist. 5. *Met. c.*
22. Ἄνισον, *inæquale est, quod non habet æqualitatem.*

Objicis: Definitio non debet esse negativa. E. ma- 22
lè dicitur, Imparia sunt, quæ *non* habent æqualita-
tem: vel quorum quantitas non est una. *Resp.* ante-
cedens duplicem habet sensum. Si igitur definitio
significet totum complexum ex definito & defini-
tione, tum illius sensus hic est, quod axioma conti-
nens definitionem non debeat esse negativum. Et
cōtra hunc sensum non peccat ista definitio. Nam,
negatio quæ in eo est, facit solùm negationē præ-
dicati, non axiomatis; quia copula ista postponi-
tur. Si autem definitio significat id, quod contra-
distinguitur contra definitum, h.e. solùm id com-
plexum, quod est ex genere, & differentia, sit sen-
sum habet hunc, quod definitionis genus aut dif-
ferentia non debeat esse negativa, ut Arist habet 6.
Top. c. 6 §. 5. Et tunc respondendum est? differenti-
am in definitione non debere esse negativam, cum
exceptione, quam ipse Aristoteles tradidit 6. *Top.
cap.* 6 §. 7. *Fortasse*, inquit, *necesse est, definitionem in
nonnullis uti negatione, ut in privationibus. Nam cæ-*
cum

cum est, quod non habet visum, &c. At impar & inæquale Aristoteli privationes sunt 3 *Metaph.c.22*. Id tamen quo sensu intelligendum sit, supra dixi c.19.

23 III. *De divisione imparium in Majora & Minora.*

Divisio hæc nascitur ex ipsa ratione imparis. Igitur impar dicit negationem paritatis vel æqualitatis. Ita est, vel quia excedit aliud, quemadmodum 4. excedunt 3. vel quia aliud exceditur, quomodo tria exceduntur à quatuor. Et ista dicuntur majora. Hæc minora. Atque hæc sunt in omni imparitate. Est n. in omni imparitate aliquid excedens & aliquid quod exceditur, Arist. *lib.2.Top.c.10*. Locum majorum & minorum vocat *ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον Ex eo quod est magis & minus*. Et inde aliqui *Latini* Locum *à magis* malunt dicere, quàm locum *à majori*. Item locum *à minus*, quàm *à minori*. Sed inquirendum est,

In quo consistat excessus majorum & defectus minorum?

24 Aristotelici *majus τὸ μᾶλλον* vocant, non respectu rei, sed respectu probabilitatis. Ramus autem & illius Interpretes, ut & Keckermannus, aliique majus vocant respectu rei. E. Aristoteli majus est quod est probabilius. Ramo autem & cæteris majus est, quod est res major. Exempli gratia, cum sic arguo. Petrus non timuit facere sacrilegium. E. etiam non timebit furari. Hoc argumentum Aristotelicis est à minori ad majus. Minus enim probabile est, quod antecedit (facere scilicet aliquem sacrilegium) quàm quod sequitur (furari aliquem) At Ramo est à majori, quia majus, sive major res est quæ antecedit, (sacrilegum esse) minor, quæ sequitur (furem esse.)

Hac in re existimo non admodum laborandum est

esse, quia quæcunque sententia horum accipiatur, semper per eosdem Canones argui potest, illos inquam, qui dirigunt consequentias à minori & majori quomodolibet sumpto. Quanquam magis placet locutio Ramæorum, propterea, quia sententia Aristotelicorum non potest adæquari toti doctrinæ majorum & minorum. Cùm dico: Illi homines sunt impares futurâ gloriâ, comparatio est majorum & minorum. Et tamen non apparet, quomodo extra collationem Syllogisticam sit probabilitas in alterutra major vel minor. Nam probabilitas locum habet solum in sententiis earumque collatione. Et proinde probabilitas major minorve non est nisi in explicatis (non autem in contractis) comparationibus, ut benè observavit Doun. *in Log. lib.* 1. *cap.* 10 *p.* 319 Confer Beurhus, *comparationum Log. lib.* 1. *comp.* 6. *p.* 954 *seqq.*

Canones de Imparibus.

1. Resumantur Canones, qui supra relati sunt *c.* 22. *& seqq.* pertinentes ad comparata in diversitate, sub quibus sunt imparia. 27

2. *Quæ comparantur secundum magis & minus sunt ejusdem Speciei.* Magis & minus propriè referûtur ad qualitatem, ut Arist. docet *lib. Categ. c.* 8. In quantitate n. dicitur majus & minus. Nihilominus ad imparitatem, quę in quantitate est, pertinet hoc axioma; Nam in imparib. quãtitas latè sumitur, sic ut comprehendat etiam quantitatẽ virtutis sive perfectionis, quam intensivam vocant, quæ qualitas est, & proinde in ea dari potest magis & minus Exempla sint: Qui comparantur in fide, ut alteri conveniat fides languidior alteri firmior, illorumque uterque nihilominus fidem habet. Et magis doctus & minus doctus, doctus est. Quilibet novit hujus orationis veritatem, mas est fæcundior fœminâ E. fœmina etiam fœcunda est. Ait Scalig. 1. *de plantis.* 28

Probat hinc Zabar.*lib. de fac. anim. cap.* 3 *&* 1. *de pri*
ma mat. cap 9. potentiam agendi & benè agendi n
differre specie. Rursus *lib. de calore cœlesti cap.* 11. *&*
lib. 2. *de qualitat. Element. cap.* 6. probat, omnem ca
lorem esse ejusdem speciei, etsi alius alio intensio
sit. Item magis & minus album esse ejus speciei *lib*
de mist. cap. 7. Rursus *lib.* 2. *de mist gener. & inter c.* 14
non esse diversas putrefactionis species, etsi ali
magis alia minus putrescant.

28 3. *Ad unum majus vel minus magis, sequitur alte*
rum majus vel magis. Est Arist. 2. *Top.* 10. § 3. Veluti
supposito, quòd voluptas sit aliquod bonum, sequi
tur id, quod magis voluptas est, esse magis bonum
Item supposito, quod injuriam facere malum si
majorem igitur injuriam facere, est majus malum

29 4. *Cùm unum de duobus dicitur, & illi non ines*
cui magis verisimile est inesse, nec illi inerit, cui min
videtur inesse. Et rursus: *si cui minus verisimile est in*
esse, inest, etiam alteri inest. Est Aristot. *dict. lec.* § 4.
7. *Rhetoricorum.* Veluti: Pontificii dicunt, renato
rum justitiam esse perfectam. Igitur si non insit e
quibus maximè verisimile est inesse (ut Apostol
qui peccata sua confitentur, ut videre est *Rom.* 7
nec inerit cæteris. Rursus si concupiscentia est i
sanctissimis Apostolis, verisimile est, eam etiam e
se in aliis hominibus. Sic Aristot. 2. *Rhet. cap.* 23.
Dii non omnia sciunt, multò minus homines. E
propinquos facilè verberas, qui patrem. Si alii art
fices non sunt mali, multò minus philosophi.

30 5. *Cum duo de uno dicuntur, & quod magis videtu*
inesse, non inest, ne id quidem, quod minus inesse videtu
inerit. Si autem quod minus videtur inesse, inest, etia
quod magis videtur inesse, inerit. Vide Aristot. 2. *Top.*
10. § 5. Si puer aliquis non potest portare libram u
nam, etiam non poterit portare libras 10. Rursus
potest portare libras decem, etiam poterit porta
libras

libram unam. Hic autem videndum ne transilitio fiat ad diversa genera. Neq; enim, si Alexander potest domare maximum exercitum, (quod magis est) potest etiam docere vel profiteri, (quod minus est.) Domare enim exercitum & docere diversi generis sunt.

6. *Cùm duo de duobus dicuntur, si quod magis videtur inesse, non inest, ne reliquum quidem reliquo erit. Si autem quod minus videtur alteri inesse, inest, etiam reliquum reliquo inerit.* Ibid. apud Aristot. §. 6. Ut si vir robustus non potest ferre 100. pondo. Etiam puer non poterit ferre mille pondo. Et si puer potest ferre mille pondo. Etiam vir robustus poterit ferre 100. pondo. Et hæc posteriora axiomata sunt apud Arist. (ut dictum est) quæ sic comprehenduntur à Dd. Colon. In Hispan. *tract.* 5. *fol* 219 *fac.* 2. 1. Vel comparamus duo subjecta ad unum prædicatum, ut Rex non potest expugnare Caprum. E. nec miles. 2. Vel duo prædicata ad unum subjectum, ut rex nō potest expugnare villam. E. nec civitatem. 3. Vel duo prædicata ad duo subjecta, ut rex non potest expugnare villam. E. nec miles civitatem. 32

Ad mentem Rami. Ista superiora axiomata sic proponi possunt. Si non inest quod minus est, etiam non inerit quod majus est. Item: si inest quod majus est, etiam inerit quod minus est. 33

Pertinent autem præterea huc axiomata, quibus cognoscitur unum altero dignius & nobilius esse. Ita enim habent imparem dignitatem. Ergo sequuntur ad ista. 34

CANONES.

De comparata Entium nobilitate.

De nobilitate & præstantia Entium, quam unum habeat præ alio, dicturo, aliqua sunt præcogno- 35

gnoscenda. Igitur 1. nobilitas Entis semper est i[n] comparatione duorum, factâ in aliquo tertio. Un[de] intelligitur, sicut comparatio aliâs solum atten[]ditur penes unum al quod tertium. Ita etiam sæp[e] esse aliquid nobilius altero in uno tertio, quod ta[]men sit ignobilius eodem in tertio alio. Sic form[a] & compositũ nobiliora, sunt quàm materia, abs[o]lutè, & tamen in Philosophia Aristotelica, in qu[an]tum ei tribuitur æternitas, est eadem istis nob li[] Sic etiam apud Aristot. cùm motus cœli & lux sol[is] sint æterna, etsi accidentia sint, tamen considera[n]do æternitatem, nobiliora sunt, quàm aliquæ su[b]stantiæ ut asinus mortalis. Et tamen absolutè h[i] tanquam substantia, istis est nobilior. Vide Zaba[r.] *l. de mistione c. 13 pag. 479. & de sensu agente cap. 8.* E[st] autem hoc in omni axiomatum determinatio[ne] subintelligendum.

36 II. Præcognoscendum. Optimam & potis[si]mam nobilitatem Entis indicari ex operationibu[s]. Operationes n. fluunt ab essentia. Ideoque istaru[m] nobilitas indicat essentiæ nobilitatem. Vide Co[] Conimb. *l. 2. de cœlo cap. 1. q. 2. art. 2. in fin.*

37 III. Præcognoscendum plæraque axiomata [es]se Topica. Topicis autem axiomatibus sufficit (non necessitatem, sed) qualemcunque probabi[li]tatem habeant.

AXIOMA PRIMUM.

38 *Quod est diuturnius & constantius, magis est nob[i]*[*lius*] *quàm id quod minus tale.* Τὸ πολυχρονιώτερον ἢ βεβαι[ό]τερον αἱρετώτερον τοῦ ἧττον τοιούτου. Aristot. 3. *Top. cap. 1.* § Aliàs dici solet sic: *Quo quid est diuturnius, eo est pr[æ]stantius.*

39 Ad determinationem autem axiomatis scien[dum] est 1. Absolutè ex qualicunque longiori duratio[ne] non posse fieri judicium de majori præstantia.

liâs enim quercus nobilior esset quàm homo, & quivis lapillus quam rosa, quia diuturniora ista, quod tamen secus est. Vide Taurell. *part.1.de rer. aetern.pag.219.* & Scalig.*exerc.287.* *Neque*, inquit ibi, *trecenti anni magis quicquam sunt, quam 300.dies, imo verò quam hora tres: Quoniam aquè interit, quod vix esse videtur diu.* Sic etiam plantarum genus si simul sumatur, longævius est, quam animalium genus apud Scalig. *exerc.275.* Et inter animalia vivacissimus est Elephas, apud Arist. *4.de gen.* Neq; tamen Elephas aliis animalibus, vel plantæ animalibus præstantiora sunt.

Igitur 2. Determinatio duplex esse potest. 1. Dici potest cum Verlore *ex Comment. in 3. Top.in init.* Tum scilicet diuturnius esse præstantius, si unum non habeat præeminentiam ante aliud, nisi per hoc quod est diuturnius. 2. Dici potest cum Perer. *libr. 12. de temp.cap.7.* Cum tres ordines sint durationis, æternitas ævum & tempus, tùm aliquid esse nobilius altero, si sit durabilius, excedendo totum ordinem aliquem. Per hoc igitur quæ sunt in tempore, sunt ignobiliora iis, quæ sunt in ævo vel æterna. Et rursus, quæ mensurantur ævo, ignobiliora erunt iis, quæ sunt æterna. Sic igitur à duratione nobilior erit Deus quàm alia, quia ipse æternus. Item nobiliores erunt angeli, quàm aliæ creaturæ, quia illi durant per ævum. Eodemque modo anima rationalis, quam formæ aliæ. Non poterit autem dici, quercum esse nobiliorem homine ex duratione. Nam etsi quercus sit durabilior quàm homo, non tamen istâ duratione suâ excedit totum genus durationis humanæ. Nam utrumque corpus est in tempore. Tum autem quercus esset nobilior ex duratione. Si homo quidem esset in tempore; quercus verò esset in ævo vel æterna. 40

Determinatio duplex axiomatis.

Dices: Pœna æterna ignobilior est quam tem- 41

pora;

Objectio. poralis. *Resp.* Pœna æterna nobilior est quam tem-
poralis in esse suo, hoc est, in ratione pœnæ. Et
homini eligibilior sit temporalis, quàm ætern.
Unde si etiam quantum ad eligibilitatem determi-
nandum sic axioma dicendum erit: Quod diutu-
nius est id esse eligibilius, tùm, si servetur genera-
ratio objecti electionis. Objectum autem electi-
nis est id, quod est eligenti *bonum*. Unde sic n
procedit objectio de pœna. Nam pœna est a-
quod malum.

42 II. *Quod per se est optabile, optabilius est eo, q*
est optabile propter alterum. Ut: bene valere est m
lius quàm exercere (corpore) illud enim est op
bile propter se, hoc verò propter alterum. Τὸ δὲ ἑ
τὸ αἱρετὸν, τοῦ δι' ἕτερον αἱρετοῦ αἱρετώτερον, οἷον τὸ ὑγιαίνει
γυμνάζεσθαι, τὸ μὲν γὰρ δι' ἑαυτὸ αἱρετὸν, τὸ δὲ δι' ἕτερον.
Aristot. 3. *Top. cap.* 1 §. 6. Sic: Dic mihi, (inquit, A
gustinus *lib. de quant. an. cap.* 26) *Si duæ quædam*
tibi proponantur, una ad quam perveniendum sit, a
ra per quam pervenire possis, quam istarum pluris p
das & quam cui præponis? Respondet ibi adeo da
filius Augustini: *Quis dubitat eam præstare ad qu*
sit perveniendum. Sic felicitas nobilior est, qu
virtus, quia hæc eligibilis est propter hanc. Et
vere nobilius est quam edere. Edimus enim
vivamus; non autem vivimus ut edamus. Sic
bitus speculativi nobiliores sunt quam pract
Quia speculativi appetuntur propter se. Pra
ci autem propter aliud, veluti propter sanita
restituendam, vel administrandam Rempubl.
domum, &c.

43 Advertendum autem est 1. Axioma loqui de
petitu vel voluntate, directâ per rectam ratio
& prudentiam, quod igitur taliter est optabile
pter aliud, id est nobilius. Alioquin enim su
dus animus propter studere ut discat ex stu

id

ideoq; consequitur eruditionem propter divitias; nec tamen divitiæ sunt meliores eruditione.

Advertendum est secundò: Ea quæ sunt eligibilia propter aliud, esse duorum generum: aliqua sunt eligibilia propter aliud, ut non sint eligibilia propter se, sicut frænefactoria ars est eligibilis, sed solum propter aliud, nempe propter equestrem. Si enim equis nemo uteretur, nullus usus esset frænefactoriæ. Et hæc per se sunt eligibilia propter aliud. Alia autem sunt eligibilia propter aliud, ut etiam sint eligibilia propter se. Ideoq; his accidentale est ordinari ad aliud. Sic cognitio Physicæ ab aliquo eligitur propter Medicinam, quæ tamen Physica cognitio maximè per se est eligibilis. Hinc dico axioma inprimis procedere de priori genere eligibilium. Nam quæ posterioris generis sunt, modò sunt nobiliora modò ignobiliora iis, ad quæ referuntur, sicut apparet de Physica, quæ est nobilior Medicina, sicut ad artes Architectonicas sæpè refertur cognitio Matheseos, Geometriæ & Opticæ, quæ tamen cum etiam per se eligibiles sint, neutiquam hoc ipso fiunt ignobiliores Architectonicis. 44 *Eligibilia propter aliud, duplici generis.*

III. *Quo quid est difficilius, eò est nobilius.* Hoc axioma sumitur ex Aristotelis 3. *Top. cap. 2. text.* 14. *καὶ τὸ χαλεπώτερον (sc. αἱρετώτερόν ἐστι) μᾶλλον γὰρ ἀγαπῶμεν ἔχοντες, ἃ μὴ ἔστι ῥαδίως λαβεῖν. Et quod est difficilius (est eligibilius) Charior enim nobis est eorum possessio, quæ non facilè acquiri possunt.* 45

Ad determinandum axioma ponendum est dubium. Igitur si difficilius est nobilius faciliori sequetur actiones semivirtutū nobiliores esse quam actiones virtutum. Illæ enim difficulter fiunt propter repugnantiam affectuum; hæ autem facilè, quia affectus sunt compositi & correcti per imperium rationis. Unde in universum signum compa- 46

rati habitus dicitur facilitas & hilaritas & constan-
tia in operatione. Signum autem habitus nondum
acquisiti difficultas operandi. Sicut difficulter dis-
serit tyro Logicæ, facilè autem artifex Logicus. E
sic in reliquis.

47 Objectio. Quapropter ad intelligentiam axiomatis & du-
bii solutionem sciendum est ex Piccolom. *grad.* 2
Philos. Moral. cap. 7. *in fin.* & *grad.* 3. *cap.* 14. quod dif-
ficultas duplex sit, alia est ex dispositione & consti-
tutione agentis, alia est ex parte objecti nobilior
& eminentioris. Igitur quod primo modo est diffi-
cilius, hoc non nobilius sed ignobilius est, sicut ap-
paret in operatione tyronis Logicæ. Si quid autem
sit difficile supposita agentis dispositione justa v
perfectione, solùm propter objecti eminentiam, i
lud demum est nobilius faciliori. Estq; secundu
hanc difficultatem nobilior gubernatio Reipubli
quam domus privatæ, nobilior item operatio an
mæ, qua occupatur ipsa in cognoscendis Entib
immaterialibus quam ista quâ occupatur circa ma-
terialia & sic in aliis.

IV. *Bonum quo est cõmunius eò est præstantius* H
48 axioma sumitur ex Aristot. 3. *Topic. c. c.* 2. *t.* 19 ὧν
τοὺς φίλους μετέχειν, αἱρετώτερα ἢ ὧν μή. *Quæ cum am-*
cis communicare licet, sunt eligibiliora in qua non li-
communicare. Contrarium tamen videtur huic ax-
omati, quod ibidem dixit Aristot. *text.* 15. Τὸ ἰδ[...]
τερον αἱρετώτερον τοῦ κοινοτέρου. *Proprium est nobilius co-*
muni.

49 Ad intelligentiam & conciliationem horum,
cendum est ex Coloniensib. in Arist. 3. *Top. f.* 29. *f*
1. Quod bonum proprium sit melius communi, i
scilicet circa quod usus unius impedit usum alte-
ue, quale quid est equus aliquis communis in ci-
tate. Si quod a. commune à pluribus possit po-
deri citra impedimentum hujus vel illius, ut pa
reg

regno, tum communius bonum, est nobilius particulariori.

Advertendum præterea adhuc, communius bonum esse præstantius, si alioquin cætera sint paria. 50
Nam si per aliam quandam conditionē particulare bonum nimis excellentem habeat nobilitatem supra bonum commune, tum communitas boni hujus non facit ut hoc commune illi particulari anteponatur. Neque enim cerevisia tanquam bonum communius, nobilior est quam vinum, aut argentū quam aurum, & sic in aliis. Deducunt ex hoc axiomate Latini, Politicam esse nobiliorē Ethicā, quia ista agit de bono publico, hæc de privato, ut refert Piccolom. *in Introd. Phil. Moralis cap.* 9 Sed invertendum est argumentum. Nam Politica agit de bono strictiori quam Ethica. Agit enim Politica de bono limitato ad Rempubl. Ethica autem de bono agit communiùs, prout est indifferens ad bonum in Republ. & Oeconomia.

V. *Quod est in nobiliori, id est nobilius.* Hoc axioma 51
sumitur ex Arist. 3 *Top. c.* 1. *t* 11. Τὸ τῷ βελτίονι καὶ τιμιωτέρῳ ὑπάρχον, αἱρετώτερον, οἷον θεῷ ἤπερ ἀνθρώπῳ, καὶ ψυχῇ ἤπερ σώματι. *Quod res meliori & honoratiori inest magis est eligendum, ut* (quod inest) *Deo* (magis) *quam* (quod inest) *homini*, *&* (quod inest) *animo* (màgis) *quam* (quod inest) *corpori*. Hinc igitur probatur: Monarchiam esse nobiliorem statum imperii quàm Aristocratiam vel Democratiam, quia Monarcha etiam est Deus. Itidem probatur eruditionem nobiliorem quam sanitatem, quia ista est in anima, hæc in corpore. Sic Arist. *lib.* 1. *Met. c.* 2. probat Metaphysicam esse scientiam nobilissimam, quia maximè conveniat Deo.

Duo objiciuntur: *Primò* igitur quidam usurpāt 52
hoc axioma ad ostendendum, quod ars sit præstantior naturâ, quia ars est in mente. Natura autem *Objectiones*

est infra mentem, & est etiam in iis, quæ mente ca-
rent. Vide Piccolom *grad. 5. Phil. Moral. cap* 58. E
tamen verè loquendo, ars naturâ non est nobilior
Deinde objiciunt quidam: Ignorantia est in men-
te, & vitia moralia in voluntate vel alia anima
parte. Sanitas autem est in corpore. Ergone igno-
rantia & vitia moralia sunt præstantiora sanitate.

Resp. ad *primum*: in eo nullam esse difficultatem
53 Nam ars quidem est in mente, adeoq; est acciden-
alicujus rei valde honoratæ. Natura autem non es
in subjecto minus honorato, quia cum sit substan-
tia non est in subjecto, sed est ipsum subjectum. I
axiomate autem fit comparatio duorum adjuncto-
rum vel accidentium, quæ sunt in duobus subjecti
nobilitate differentibus.

Ut autem *posterius* observetur, & sic axioma d
54 terminetur, Respondent quidam (Colonienses *l.*
Top f 27 *f.* 2.) Aristotelis axioma intelligendum
iis quæ positivè insunt. Nam de privationibus dice-
dum esse in oppositum. Sicut enim habitus subj-
cti melioris est melior, ita privatio in subjecto d
pejor, ut proinde ignorantia sit pejor quam ægr-
tudo, quia ista dicit absentiam melioris boni. S
determinatio non est sufficiens. Nam vitia mora
non sunt privationes, sed habitus positivi.

Coloniensium determinatio.

Rejicitur.

Idcireò dicendum est: Fieri in posito axioma-
55 comparationem non omnium Entium tam bono-
rum quam malorum, sed bonorum solum. Sic ig-
tur *Bonum* quod est in meliori, est etiam meli-
Hæc determinatio sumitur ex dicto loco Aristo-
Nam in *text.* 9. fecit subjectum sequentium propo-
sitionum, nempe τὸ ἀγαθὸν bonum.

VI. *Quo quid est simplicius eò est præstantius.* Ca-
56 tanus *de Ente & ess. c.* 2. existimat: simplicitatē n
lam dicere nobilitatem in Ente, cùm nō sit aliq
positivum sed privativum solùm. Esse cum aliq

fi-

simplex, nihil est aliud quàm non habere multitu-nem partium. Sed tamen in oppositum sunt plurimi Dd. qui positum axioma usurpant. Videatur Soncinas 4. *Met. q.* 14. & Scotus *libr.* 1 *senten. dist.* 8. *qu.* 1. *ad primum*, & Lycherus ex professo refutans Cajetanum hac in parte *lib.* 1 *sent. d.* 8 *quæst.* 1. *part.* 1. Etsi enim simplicitas non inducat vel efficiat majorem nobilitatem, tamen indicat eam, removendo imperfectionem compositionis. Nam quod cōpositio imperfectio sit, id patet ex eo, quia omne compositum habet dependentem perfectionem à partibus. Quod autem simplex est, habet independentem. At perfectio independens nobilior est, quam dependens.

Cæterum, ut determinetur axioma, movendum est dubium. Igitur si simplicius sit nobilius composito tum sequetur: Elementa esse nobiliora quovis misto, imo materiam esse nobiliorem quovis corpore naturali, etiam cœlo & homine. Hominem enim rem esse maximè compositam verè videtur dixisse Scaliger *lib* 2. *de plant. pag.* 359. unde idem dicit *exerc.* 140. *sect.* 1 *pag.* 472. Quædam approximare Deo, atque sic nobiliora esse, simplicitate, ut mentes immateriales, quædam verò, cōpositione, ut hominem. Ubi satis apertè Scaliger docet hominem præstantiorem aliis esse, propter compositionem. 57 *Objectio.*

Igitur primò videtur distinguendum, cum Scal. *d l exerc.* 140. Duo esse simplicia, unum esse simplex summum & primum, ut Deus, sed aliud esse simplex imū quod est materia. Hinc dicendum: Quod in genere corporum simplicius est, hoc esse ignobilius, ibi enim simplicitas arguit absentiam plurium formarum, & proinde indicat majorem accessum ad simplex imum. Ita elementa erunt ignobiliora quibusvis mistis, cum mista includant per- 58 *Solvitur.*

fectionem Elementorum & habeant præterea per fectionem propriam. Ἐν παντὶ γὰρ τῷ συνθέτῳ πάντ τὰ ἁπλᾶ ἐνέσται *l. 2. de gen. & corr. c. 8.* Si quid autem simplicius sit in alio genere Entium, cùm per istam simplicitatem ens Deo approximet, igitur, propter accessum ad simplex primum, videtur tunc sequ major nobilitas. Et sic Angeli fiunt nobiliores qu busvis corporibus. Ita in totum sentit Gerhard. d monte *in Thom de ente & essent fol. 4. a.*

59 Sed tamen plena non est determinatio. Nam i genere corporũ, cœlum est simplicius, quàm quod dam mistum, & tamen istud hoc est simplicius. D camus ergo, cum F. Suarez. *disp 30. Met. s 4 num.* Nõ semper absolutè, quod est simplicius, idem e nobilius. Est n. simplicior pars quàm totum, no est tamen perfectior, & similiter accidens sæpè e simplicius quàm substantia, licet sit inferiori ord ne & gradu entis. Sic & omne genus est simplicit specie. Species enim propter adjectionem differen tiæ ad genus, habet peculiarem perfectionem, omnes istas quæ in genere sunt. Et tamen genus e ignobilius specie. Sistendo igitur intra eundem o dinem, ac cæteris paribus, simplicitas perfectio nem indicat.

VII. *Actus est nobilior potentiâ.* Ergone actu n
60 bulonem esse, melius & nobilius est, quam esse n bulonem potentiâ? *Respondendum* est: determinan do axioma ex Arist. *l. 9. Met. c. 9* ὅτι βελτίων τῆς σπουδαί ας δυνάμεως ἡ ἐνέργεια, ἐπὶ δὲ κακῶν χείρων ἡ ἐνέργεια τ δυνάμεως. hoc est, *in bonis melior est actus quàm pot stas. In malis autem melior est potentia quàm actus.*

30 VIII. *Agens nobilius est patiente.* Hoc axioma s mitur ex Arist. *l. 5 de an. c. 5. t 19* Τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τ πάσχοντος, h. e. *Agens est nobilius patiente.* Advertem dum autem est 1. In isto axiomate fieri comparat onem talium duorum, quorum hoc patiatur

ist

sto, & istud agat in hoc. Ideoq; agens nobilius est patiente, eo scilicet, in quod agit. Aliàs autem, si comparatio fiat ad diversa, non procedet axioma.

Deinde advertendum est ex Zabar. *l. de react. c.* 4. 62
Actionem bifariam sumi, *uno* modo pro impressione alicujus gradus qualitatis, *altero* modo, pro impressione tali, ut sequatur victoria adversus patiẽs. Hoc posteriori modo sumitur, cùm dicitur: actionem fieri à potiori vel valentiori. Hinc autem in proportione, *Agens* dicetur, uno modo, omne illud, quod alteri aliquem gradum alicujus qualitatis imprimit. Altero modo dicetur illud, quod nõ qualemcunq; qualitatem alteri imprimit, sed quod illud totum transmutat.

Hinc dico: axioma intelligendum de agente se- 63
cundùm posteriorem significationem. Nam ut clarum est ex doctrina de reactione; frigidum ad gradus tres, agit etiam in calidum ad gradus octo, & tamen frigidum ad gradus tres non est nobilius calido ad gradus octo. Agit igitur frigidum, imbecillius calidiori, solum imprimendo calidiori gradum aliquem. Illud autem, calidum videlicet, non solùm frigido imprimit aliquos gradus, sed etiam vincit, ita ut frigidum non tam egisse quàm passum esse dicatur.

Tertiò advertendum: rationem hujus axiomatis 64
peti posse ex priori. Agit enim agens, in quantum est actu, & patitur aliquid, in quantum est potestate ad aliud. Unde, si actus nobilior est potentiâ, agens quoque nobilius erit patiente. Vide Zabar. *de part. an. c* 8. Hinc inferendum: eandem determinationem hic valere, quæ valuit de comparatione actus & potestatis, quod scilicet verum sit solũ axioma de agente in *bono*. Unde non sequitur, decipiens est agens, & is qui decipitur est patiens, E. si agens

 sit

sit præstantius patiente, sequitur decipientem et iam esse præstantiorem iis quos decipit.

65 IX. *Quod est origine posterius, id est præstantiu* Hoc axioma sumitur à Philosophis ex Arist. 8. *Phy c.*7. ubi dicit Arist. τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον εἶναι. H. e. *id quod generatione posterius est, natu prius esse.* Et id rectè quidem. Nam per *naturâ pri* hic non potest intelligi aliud, nisi quod secundu ordinem naturæ generantis prius dicitur. Contr distinguitur enim ab illo, quod est prius secundu ordinem generationis. At quod secundum ord nem naturæ *intendentis* est prius, id proculdub nobilius est, quia quod intenditur à naturâ, op mum solet esse, cum ad illud ordinentur alia.

66 Ex hac deductione evidens est determinatio xiomatis. Neq; n. absolutè dicendum est, quod posterius origine, esse perfectione prius. Pende enim sæpè ex perfectioribus viliora, sicut & acc dentia origine posteriora sunt substantiis. Dicat ergò: Posterius origine, est præstantius, si prio ad posterius ordinentur. *Solùm ea sententia vera e, inquit Piccolomineus* grad 5. Phil. moral. cap. 59. *ordine formarum & graduum perfectionis in eadem generabili recipiendorum, dum præcedens parat pro su sequente.* Inde ergo colligi potest, animam ration lem nobiliorem esse quam sunt animæ aliæ, qu propter hanc sunt istæ.

67 X. *Corpus animatum est nobilius inanimato* Ob- citur: tùm cœlum esse ignobilius formicâ, plan & quavis bestiâ. Hæc enim sunt animata, illud v- rò animâ caret. Hic igitur occasione hujus ax- matis quæritur:

An cœlum sit ignobilius quavis re animatâ?

Aristoteles videtur pro negante sententia e dice

dicens: *lib. 2. de cœlo cap. 2. text. 16. Eſt quoddam* (corpus) *propterea corpora, quæ ſic circa nos ſunt, ſeparatū, præſtantiorem habens naturam, quantò plus abſiſtit corporibus diſtat.* Idem docet Ariſt. 1. *de part. an. c. 1. &* 5. & paſſim ubi immortale, divinum, diviniſſimum corpus cœlum appellatur. Idemque confirmatur à figura, motu, ſubſtantiæ ſimplicitate, quæ cum ſint nobiliora in cœlo, quàm aliis, videtur indicare, illud etiam nobilius eſſe. In oppoſitum autem eſt axioma propoſitum: Animatum eſt nobilius inanimato.

Ad decidendas has difficultates, ſunt qui negant 68
axiomatis veritatem. Sic enim Marſilius *ſent. 1. q.* *Solutio Marſilii.*
2. *art. 2. Concl. 6 7.* exiſtimat: Cœlum eſſe præſtantius quavis re animata præter hominem. Verum *Refellitur.*
axioma facile confirmatur. Nam optima ratio judicandi de nobilitate rei ſumitur ex operatione ut ſupra *num. 36.* dictum. Operationes autem vitales & animales ſimpliciter ſunt nobiliores, quam rerum inanimatarum operationes.

Igitur miſſâ hac ſententia, negant aliqui Cælum 69
dicendum eſſe inanimatarum. Unde ajunt: Cælum *Solutio aliorum.*
bifariam ſumi, vel ſolum ſecundum corporeitatem ſuam, vel junctâ etiam ſibi intelligentiâ motrice. Igitur priori modo cœlum eſſe inanimatum quidem, & ſic ignobilius etiam; tamen non poſteriori.

Sed hæc ſententia duabus falſis hypotheſib. nititur. Unâ, quod cœlum moveatur ab intelligentia, 70 *Refellitur.*
alterâ, quod cœlum, ſi moveatur ab intelligentia, poſſit dici animatum, quod tamen non magis dici poteſt, quam navim eſſe animatam, quia moveatur ab homine habente animam.

Tertiò aliqui determinant axioma. Sic igitur 71
dicit Pererius, *libro 2. Phil. nat. cap. 6.* ut animatum dicatur nobilius inanimato, comparationem

fieri

fieri debere in his, quæ sunt ejusdem generis v
ordinis. *Quocirca in mortalibus*, inquit, *animatu*
nobilius est inanimato; sed *animatum mortale non*
nobilius inanimato immortali & incorruptibili, qu
est cœlum.

72 *Decisio autoris.* Nos pro decisione quæstionis & intelligen
axiomatis dicimus primò: Axioma esse genera
quod corpus animatum cujuscunq; generis sit,
ve sit perfectum sive imperfectum nobilius sit q
animatum. Id enim confirmatum est ante, cont
Marsilium, ex utrorumque operationibus. Et h
adeò verum esse putat Augustinus, ut soli musca
quæ est animal imperfectum, præferat *l. de du*
an.c.4. Vide Colleg. Conimb. *l.2.de Cœl.c.1.q.2.a.*
Ex hoc statim sequitur: Cœlum etiam ignobili
dicendum esse, quàm quamvis rem animatam.
quanquam de bestiolis imperfectis videatur d
rum esse, eas cœlo præferre, si tamen admittamu
alias bestias cœlo nobiliores esse, jam quicqu
cœlo has anteponit, idem etiam bestias rel qu
eidem præponet.

73 Dicimus 2. Etsi cœlum ignobilius sit quavis
animatâ, possunt nihilominus media inveniri,
cundum quæ dicatur etiam cœlum præstantius
se rebus animatis, qualia fortasse esse possunt
quæ in principio allata sunt, de motu circulari,
gura rotunda, &c. Ita sentit Thomas *1.part.q* 70.
3.*ad* 2. Ubi differit, animal simpliciter nobilius
se cœlo, cœlum tamen secundum quid esse no
lius animali, tum quia forma ejus in totum per
cit materiam, ita ut sit inseparabilis, nec ampli
sit in potentia ad aliam formam, quod non facit
nima in animali, tũ etiam propter motum, qui
nobiliori motore. Hæc Thomas verè quidẽ qua
tum ad rem principalem, non autem quantum
exempla. Videatur idem *l.1.contra gentes c.20*.

XI. *Ingenerabile est præstantius generabili.* Atqui materia est ingenerabilis, Forma autem generabilis. E. ista est hâc nobilior, quod tamen absurdum. Forma enim est perfectiva, materia autem perfectibilis. Illa actus rationem habet, hæc potentiæ. At perfectivum & actus nobiliora sunt perfectibili & potestate. Et alioquin dici solet à Peripateticis: bona quæ sunt in corporibus naturalibus provenire à forma, mala v. à materia. Et ipse Arist. *l.* 1. *Phys. c.* 1. *t.* 13. formam materiæ præfert. Καὶ μᾶλλον φύσις αὕτη (μορφὴ) τῆς ὕλης. *Magis natura est hæc* (formæ) *quam materia.* Igitur dicendum est, ex Pererio *l.* 6. *de formac.* 4. Ingenerabile bifariam dici, aliquando pro eo, quod propter suam perfectionem est supra generationem, ut intelligentia; aliquando autem pro eo, quod propter suam imperfectionem est infra generationem, tanquam prope nihil existens, & sic materia est ingenerabilis. Igitur quod est ingenerabile primo modo, ut sit supra generationē, hoc est nobilius generabili. Posterior autem ingenerabilitas indicat imperfectionem. 74

XII. *Incorruptibile est præstantius corruptibili.* Hinc iterum videtur sequi, materiam esse nobiliorem formâ. Nam forma est corruptibilis, materia autem incorruptibilis. Si enim corrumpatur v. g. bos, corrumpitur ejus forma. Materia autem manet: Eadem est in bove & cadavere, etsi sub forma diversa. 75

Dicendum: Incorruptibile esse nobilius, in iis quæ sunt ejusdem ordinis & rationis, ut si ambo sint materiæ vel formæ vel compositæ substantiæ. Neque enim quantitas cœli, quæ est incorruptibilis, nobilior est quàm forma equi, quæ est corruptibilis. Vide Per. *l.* 6. *de forma c.* 4. 76

Addi tamen potest: Si incorruptibile aliquid sic sit, ut nec naturalem nec obedientialem poten- 77

tiam

tiam habeat ad non esse, tùm simpliciter esse no-
lius. Et sic solus Deus est incorruptibilis. De q-
sic D. August *l.7.Confess.c.4. Ut jam inveneram m-
lius esse incorruptibile quam corruptibile, ideò te* (De-
*quicquid esses, esse incorruptibilem confitebor. Neq; e-
ulla anima unquam potuit, poteritve cogitare -
quid, quod sit te melius, qui summum & optim-
bonum es.*

78. XIII. *Quorum causæ sunt præstantiores, ea ipsa -
præstantiora.* I. Inprimis verum est axioma de c-
79. sis conjunctim sumptis. Igitur si quid omnes c-
sas nobiliores habet, quam aliud, est quoque -
bilius.

80. II. Seorsim etiam verum est *de forma*. Nobili-
enim Entis sumitur à nobilitate essentiæ. Esse-
autem ejus nobilior est, cujus forma est nobil-
Est a. hæc vel tota essentiâ vel ejus pars potissim-

III. *De fine* itidem hoc asseritur à Titelman-
l.5.Conj.Dial.c.16 Quod, quorum nobilior est fi-
81. ea sunt nobiliora. Hinc Scal. *ex.*187. Ego, inquit, -
ticum & uvam & asellum etiam, qui ad molas -
auro, adamanti, Elephanto, anteposuerim. Sunt-
admirāda, quorum, officium sive finis est, mira-
la conservare. Miraculum autem unum in nat-
homo. Ab his autem ipsa non ab illis conservat-

84. IV. *De materia* distinguendum est. Verum en-
videtur esse solùm de materia immanente. U-
vestis de serico præstantior est quam de lino. N-
autem procedit de materia transeunte. Nam-
men nobilius est quam terra, Et tamen primus -
mo ex terra factus nobilior erat quam homi-
post eum geniti ex semine, vide Taurel *part.3.d-
ater.p.*542. Atque sic nec fæmina nobilior est v-
quia ista (Eva) facta sit ex costa, hic autem (A-
mus) factus sit de limo terræ.

V. Si verum sit de efficiente, tùm sequer-

qu-

quod est productum per creationem nobilius esse eo, quod est productum per generationem. Hoc tamen non est verum universe. Neque enim rana, si à Deo nunc crearetur nobilior erit quàm homo ex parentibus genitus. Si tamen intelligatur axioma intra eundem ordinem Entium admitti posset, hoc productum per creationem, nobilius esse alio producto per generationem, nobilius, inquam, quantum ad hoc tertium. In moralibus autem semper verum est axioma, nisi contingenter & per accidens. Actio enim moralis hominis, moraliter præstantioris alio, nobilior est quàm alterius; veluti actio temperantis quam continentis. Dico: *Nisi contingenter*. Nam boni etiam quandoq; graviter labuntur. Denique hic de causa corrumpente observanda sunt ista: Quorum corrumpentia bonæ sunt, ipsa sunt mala. Exemplum est de Magistratu & furto. Et quorum corrumpentia sunt mala, ipsa sunt bona. Exemplum est de iniquo judice corrumpente judicium.

XIV. *Quod semper aut ut plurimum utile est*, me- 83
lius est eo quod aliquando. *Est 3 Top. c. 2 § 6.* Sic justitia & temperantia sunt præstantiora fortitudine: quia istis sæpius, hac rarius utimur.

XV. *Quod est in prioribus id est præstantius. Est 3.* 84
Top. c. 1. § 13. Ita sanitas est præstãtior robore, quia hæc est in certa constitutione ossium & nervorum, illa in Symmetria calidi & frigidi, humidi & sicci, quæ priora sunt nervis & ossibus, ait Arist. 2. *de par. anim. c. 1.* ubi primam compositionem in animali statuit eam quæ ex Elementis vel eorum virtutibus hoc est, calido & frigido, humido & sicco. Secundam quæ est ex primis illis in partibus similaribus nervis, ossibus. Tertiam quæ est in partibus organicis, ut facie.

XVI. *Eligibilius est, quod eligit potius vir prudens* 85
& bo-

& bonus, aut lex recta, aut cujusq; rei studiosi, qui i
jus lectione versantur quâ tales sunt, aut ii qui in
quoq; genere scientes sunt, aut quæcunq; plures omn
eligant in arte Medica, quod plures vel omnes Medi
ligunt. Singula horum clara sunt. Sumiturq;
non ex 3. *Top.c.*1. §. 4.

86 XVII. *Quod est in genere, nobilius est eo quo*
genere non est. Ita nobiliora sunt abstracta con
tis, ut justitia justo 3. *Top.c.*1. § 5.

87 XVIII. *Quod est per se tale, nobilius est eo quo*
per accidens tale. 3 Top.c.1 § 6.7.8.

88 XIX. *Finis est nobilior iis quæ ad finem dirigun*
Ex duobus autem id, quod ad finem propius acced
Top.c.1.§ 14 15.

89 XX. *Possibile est nobilius impossibili.* Ibid §.18

XXI. *Cujus efficientis finis est nobilior, id est n*
lius §.19.

90 XXII. *Quod per se est pulchrius, honoratius & l*
dabilius, id est nobilius §.20.

91 XXIII. *Cum duo sunt valde ad invicem vi*
(*παραπλήσια*) *nec possumus cognoscere, quâ unum*
teri præstet, ex consequentibus judicandũ est. Cui e
consequens est majus bonum, id est *αἱρετώτερον*
gibilius. Et si utrinque consequentia mala
cui minus malum est consequens, id est magis
gendum 3. *Top.c.*2. § 1.

92 XXIV. *Plura bona sunt anteponenda paucioribus*
aut simpliciter, aut quando altera in alteris sunt,
ciora in pluribus 3. Top.c.2. § 2.

93 XXV. *Eadem cum voluptate sunt magis eligib*
quam sine voluptate § 3.

94 XXVI. *Eadem cum ἀλυπίᾳ (indolentia) m*
sunt eligibilia, quam cum dolore. § 4.

96 XXVII. *Quo tempore magis valet, eo tempore*
magis eligibile. Ita magis eligibilis est prudenti
senectute, quam in pueritia. §. 5.

XXV

XXVIII. *Id quod si omnes habeant altero non egemus magis est eligendum quàm id, quod si omnes habeant, indigemus reliquo.* Sic justitia nobilior est fortitudine. Si enim omnes justi sint, non opus est fortitudine. At si omnes fortes sint, opus est justitia. §.7. 97

XXIX. *Quorum corruptiones sunt magis fugienda, ea sunt magis eligenda. Itemq; cujus contrarium est, magis fugiendum, id est magis eligendum.* Contra est in generatione. *Quorum generationes sunt magis eligenda, ea ipsa sunt magis eligenda* § 8. 98

XXX. *Quod bono vel meliori est similius, id est nobilius.* Excipe si illud alioquin sit ridiculum. Sicut simia similior est homini, quam equus. Et tamen iste est melior 3 *Top. c.2.* § 9 10.11.12. 99

XXXI. *Bonum quo est illustrius* (*ἐπιφανέστερον*) *eo est nobilius.* § 13. 100

XXXII. *Quod à malis magis segregatum est, est magis eligibile* §.16. 101

XXXIII. *Si hoc simpliciter est illo melius, etiam illius optimum est melius hujus optimo.* Si homo est melior equo, etiam optimus homo est melior optimo equo. § 17. 102

XXXIV. *Si optimum optimo est melius, etiam simpliciter est melius.* Si optimus homo optimo equo est melior, etiam simpliciter homo est melior equo simpliciter §.18. 103

XXXV. *Quæ erga amicum agere volumus, sunt meliora iis, quæ erga quemvis*, ut verè benefacere; quam videri benefacere § 20. 104

XXXVI. *Quæ ex abundanti, necessariis sunt meliora*, ut bene vivere melius est quam vivere simpliciter §.12. Hic addit Arist. quod est melius non tamen hic esse eligibilius. Fortasse inquis, magis eligendum est, quod est necessarium. Melius autem est, quod est ex abundanti. 104

107 XXXVII. *Eligibilius est, quod sine alio eligitur,*
liud autem non sine hoc § 23.
108 XXXVIII. *Si duorum alterum negemus, ut re-*
quum videatur inesse, illud est nobilius, quod videri v-
lumus inesse. Ut: laboriosos nos esse negamus, ut
deamur εὐφυεῖς ingeniosi §.24.
109 XXXIX. *Cujus absentiam qui molestè ferunt m-*
nus reprehendendi sunt, id est optabilius. § 25. *Et cu-*
absentiam qui non agrè ferunt, magis reprehende-
sunt, id est optabilius §.26. Ita liberi sunt melio-
divitiis, quia magis reprehendendi sunt qui non
grè ferunt amissionem liberorum, quam qui di-
tiarum.
XL. *Eorum quæ sub eadem Specie continentur, q-*
110 *habet propriam virtutem, nobilius est eo, quod non h-*
bet. 3 Top. c. 3 §. 1. 2.
XLI. *Si alterum bonum efficit id cui adjungit-*
111 *alterum non, prius est nobilius. Si vero ambo efficiant*
est præstantius, quod magis efficit. 3. Top. c. 3 § 4.
XLII. *Conjugata sese consequuntur in nobilita-*
112 *comparatione.* Si justè agere est nobilius quam fo-
titer agere, Etiam justitia est nobilior fortitudi-
Et retrò. *Ibid* § 5.
XLIII. *Si alterum sit majus bonum, aut eti-*
113 *majori majus, alterum bonum minus, illud est nob-*
us. § 6.7.
XLIV. *Cujus exuperantia est optabilior exupera-*
114 *tiâ alterius, id est nobilius.* Ita eligibilior est amici-
excellens, quam divitiæ excellentes. E, sic ista
melior, §.9.
XLV. *Quod sibi quisq; mavult propter se para-*
115 *quam propter alium, id est huic anteponendum,* ut ami-
citia divitiis §.10.
XLVI. *Qui ab eadem re ablato, quod relinquit-*
116 *est minus, illud est majus.* §.13.

CAPIT

Caput XXIII.

DE COMPARATIS IN QVALITATE SIMILIBUS AC DISſimilibus.

1. Fuerunt comparata in quantitate ſequuntur comparata in qualitate.

2. Comparata in qualitate ſunt, quæ ex comparatione dicuntur ſimilia aut diſſimilia.

3. *Similia* ſunt quorum qualitas eſt eadem, ut vita hominis eſt inſtar fumi.

4. Ad ſimilia pertinent etiam parabolæ, analogia.

5. *Analogia* eſt ſimilitudo compoſita trium vel quatuor terminorum, ut ſicut ſe habet aurum ad ignem, ita etiam amicitia ad durum tempus, quoad utriuſque probationem. Item ſicut ſe habent 2. ad 4. Ita 4. ad 8. utrumque quoad proportionem duplam.

6. *Parabola* eſt imago multiplicata, Seu ſimilitudo Parabolica eſt, cum plura unius rei accidentia habent imaginem ad rem aliam. Sic à ſeminatione poteſt ſumi parabola ad miniſterium verbi.

7. Pertinet etiam ad locum ſimilium *Locus à translatione.*

8. Translatio eſt verbi à propria ſignificatione ad impropriam propter rerum ſignificatarum ſimilitudinem accommodatio.

tio. Ut si amor est veluti ignis. E. facile pro-
ditur suo lumine.

10. *Dissimilia* sunt, quorum qualitas es[t]
diversa. ut: Impii non sunt sicut beati. H[i]
permanent. At illi disperguntur ut pulvis
Psal.1.v.3.4.

COMMENTARIUS.

De voce similis.

I. Similia dicuntur, quorum est eadem quali-
tas, specialiter sumendo qualitatẽ, secundum quo[d]
ab omnibus Entium generibus distinguitur. It[a]
intelligo Arist. 5. *Metaph.c.*15. cùm ait: ὅμοια ὧν ποιό-
της μία, *Similia quorum qualitas eadem*. Et ex hac si-
gnificatione Armand. de Bello Vis. *tract.*2.*term.cap*
213 facit quatuor genera similiũ, pro numero spe-
cierum qualitatis. Vel enim similitudo est in habi-
tu & dispositione. Et sic similes sunt, qui cõparan-
tur in doctrina vel scientia. 2. Vel est in potenti[a]
naturali, ut cum duo comparantur in eadem po-
tentia visiva. 3. Vel est in qualitate patibili, ut: C[um]
duo comparantur in colore. 4. Vel est in forma &
figura, veluti si una duorum facies.

II. Vox similium latius extenditur etiam ad a-
lia Entia, veluti sunt passiones. Sic Aristot. 5 *Me-*
*taph.t.*9. ait: ὅμοια λέγεται, τά τε ταὐτὸ πεπονθότα, κα[ὶ]
τὰ πλείω ταὐτὰ πεπονθότα, ἢ ἕτερα καὶ ὧν ἡ ποιότης μία
καὶ καθ' ὅσα ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται τῶν ἐναντίων, &c. *H[oc]*
est, similia dicuntur, quæ vel idem passa sunt, vel qu[æ]
in pluribus passionibus conveniunt, quàm differunt, v[el]
quorum qualitas est una, & in quibuscunq; alterat[io]
contrariorum contingit.

III. Adhuc tamen latius similia dicuntur, ad o-
mnia ista, quæ in una forma vel specie, vel attribu-
to alio conveniunt, ut sic etiam aliqua similia d[i-]

cantur, quæ conveniunt *in esse substantiali passione actione*, aliisq; generibus Entium. Sic Aristoteles ait, agens debere esse simile patienti: Hoc est, id secundùm quod agens agit, & id secundùm quod patiens patitur, debent convenire in subjecto aliquo communi vel genere. Et sic hic cõvenientia in genere vel subjecto dicitur similitudo, ut exponũt Colonienses *ad l. 1. de gen. & corr. f.* 16. Sic etiam unum quodq; dicitur nutriri simili *l. 2. de an. c. 4, t. 45.* Sic etiam generans dicitur generare sibi simile, similes, inquam, in specie, vel ut Arist. ait: *l. 2 de an. c. 4 t. 49.* tale, quale est ipsum generans, veluti quod ursus ursum, leo leonẽ generat. Et hæc similitudo, quoad hæc exempla, est in tertio, quod sit substantia. Atq; adeò in summa, sic Aristoteli similia sunt omnia, quibus idem convenit, ᾗ ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ταὐτὸν, ταύτῃ ὅμοιά ἐστι. *Quatenus aliquibus unum convenit, hactenus similia sunt*, 1. *Top. c.* 17 §. 4. Et hęc significatio maximè est hujus loci.

Potest autem idem dici de dissimili. Nam oppo- 4
sitorum eadem est ratio. Opposita autem dicuntur simile & dissimile. 5. *Metaph. c.* 9. *De voce dissimile.*

II. *De definitione similium & dissimilium.*

Definitio similium hæc est: *Quorum qualitas est* 5
eadem. Quæ eodem modo habetur apud Arist. *c. t.* 5. *Metaph. c.* 15. Intelligenda tamen aliter, ac latiùs, est, quàm ista, ut partim ex iis, quæ de voce similium, jam, partim ex iis, quę ad definitionem parium *sup. cap.* dixi, intelligi potest.

Per *qualitatẽ* hic non intelligitur specialiter illud 6
Ens, quod dividitur per habitum, potentiã naturalem, qualitatẽ patibilem & figuram. Sed generaliter hic qualitas dicitur esse forma (substantialis vel accidẽtalis) quorum ratio vel attributum sunt ea- *Quantitas quid sit sim.*

 dem.

dem. Sic etiam differentiæ substantiales dicuntu[r] *quales*, à Porphyr. *in Isag. c.* 3 §.17. Et substantiæ se[-] cundæ dicuntur significare quale quid *l. Categ. c.* [...] §.16. Ita Plato quasvis formas vocavit qualitate[s]. Et omnia accidentia sic dicuntur prædicari in *qua[-] le*. Ut quasi per circulum hanc rem illustrem, qua[-] litas hic tàm latè sumitur, quàm latè dicitur simi[-] litudo. Unde cum aliqua dicantur similia, in speci[e] vel actione, vel passione, vel situ, &c. ad hæc omni[a] pertinebit qualitas. Et quæ in horum aliquo con[-] veniunt, dicuntur similia.

7 *Definitio dissimilium.* Ex his judicari etiam potest, quomodo intell[i-] genda sit definitio *dissimilium*. Qualitas enim u[-] trinq; eodem modo intelligitur. *Diversum* autem hic idem est, quod *diversum*, in definitione imp[a-] rium, ubi vide *cap. præced.*

8 Nunc specialius explicandum est, in qua re s[it] similitudo, quod consequenter tamen intelligen[-] dum est de dissimilitudine.

QVÆSTIO I.

In qua re sit similitudo?

9 De hoc quæro quodnam sit tertium compara[-] tionis, illorum quæ similia dicuntur Arist. *l. Cate[g.] c.* 8 § 30. *Similia & dissimilia*, in quit, *secundùm sol[as] qualitates dicuntur. Simile enim alterum alteri non e[st] nisi quâ est quale. Quare proprium qualitatis fuerit s[e-] cundùm eam simile vel dissimile dici.* Intelligit autem ibi Arist. qualitatem prædicamentalem. Aliâs t[a-] men latius simile extendit, ut mox videbitur.

10 *Similitudo in substantia.* Hac in re procedo, per distinctas propositione[s]. 1. *Similitudinis tertium potest esse substantia.* Sic g[i-] gnens genito dicimus simile in specie, veluti hom[i-] nem homini, sive patrê filio, in esse humano. Ite[m] ursum gignentem, urso genito in esse ursi. Sum[i-] tur ex Arist. 2. *de an. c.* 4 t. 49.

2. *Sim*

2. *Similitudinis tertium potest esse quantitas.* Ita similes dicimus duos in longitudine vel latitudine, secundùm quod longitudo vel latitudo proportionaliter eadem est in utroq;. Neq; enim omnis cōvenientia in quantitate est paritas, sed ea solùm, quæ est exacta, & præcisè est ad eosdem gradus. Pares ergo sunt quorum uterq; habet magnitudinem octo pedum. At similes sunt quorum alter habet magnitudinem octo pedum, alter paulo minor aut major est. Sumitur etiam ex Arist. 10. *Metaph. cap.* 3. *Similia*, inquit, *sunt, quæ etsi non simpliciter idem sunt, conveniunt tamen in specie, quemadmodū majus quadratum minori simile est, &* lineæ *inæquales. Hæ enim similes quidem, at non eadem vel æquales sunt.* 12 *Et quantitate.*

3. *Similitudo est in qualitate.* Hoc per se clarum est: Qualitas enim est maximè principale fundamentum similitudinis, ut ex Arist. *cit. libr. Categ. c.* 8 §. 30 & 5. *Metaphys.* 15. apparet. Sic August. *Epistol.* 149. *ad Ian.* Comparat Ecclesiam cum uva, quia ista in hac mortalitate carnis constituta est *mutabilis* (qualitas) sicut illa. 13 *Et quantitate.*

Sed quæritur: *An duorum convenientia in qualitate ejusdem gradus, sit adhuc similitudo.* Ratio dubitandi est, quod ista sint paria. Nam qui habent qualitatem in eodem gradu, habent aliquem ejus gradum in eadem quantitate, alter non habet majorem v.g. eruditionem, nec alter minorem. At talis convenientia est paritas ut supra visum est. *Respond.* 1. Quæ conveniunt in qualitate ejusdem gradus, rectè dicuntur paria, ut ostensum est. 2. Nihilominus etiam ista rectè dicuntur similia. Nam similitudinis summus gradus comprehendit etiam sub se æqualitatem, ut Thomas docet 1. *part. qu.* 4. *art.* 3. *Quædam*, inquit, *dicuntur similia, quæ communicant in eadem forma secundum eandem rationem, & secundum eundem modum.* Et *hæc non dicuntur similia* 14 *Quæstio.* *Nā gradus similitudinis.*

solùm, sed etiam æqualia in sua similitudine. Sic duo æqualiter alba dicuntur similia in albedine. Et hæc est perfectissima similitudo. Alio modo *dicuntur similia quæ communicant in forma secundùm eandem rationem sed non secundùm eundem modum, sed secundùm magis & minus. Vt minus album dicitur* simile *magis albo. Et hæc est similitudo imperfecta.* Tertio *modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma, secundùm similitudinem generis vel alicujus analogiæ. Quomodo agentibus æquivocis,* assimilantur *effectus & quævis creatura Deo* Sic etiam 1 *part quæst* 4. *art* 3. *ad secundum. Vbi attenditur*, inquit, *æqualitas secundum quantitatem virtualem, æqualitas includit in se similitudinē, & aliquid plus, quia excludit excessum. Quæcunque enim communicant in una forma possunt dici similia, etsi inæqualiter illam formam participent; sed non possunt dici æqualia, si unum altero perfectius eam formam participet.* Sic & Colon. *l.* 1. *de gen. & int. fol* 16. b. vocant similia, quæ non solùm in specie, sed etiam in gradu speciei conveniunt. Ad rationem dubitandi prius positam seq. quæstione respondebitur.

15 *Et relatione* 4. *Similitudo est in relatione.* Ita similes dicimus officio, dominio, paternitate & aliis.

16 *Actione & passione.* 5. *Similitudo est in actione & passione.* Similia dicimus ταὐτὸ πεπονθότα, *quæ idem passa sunt* 5. *Metaph* 9 De cæteris etiam clarum, quod similes res dicantur situ, habitu, tempore, sive ætate, loco.

QVÆSTIO II.

An & quomodo differant similia & Paria?

17 *Aliorum sententia.* Franciscus Titelmannus paria sub similibus comprehendit. Unde *l.* 5. *consid. Dial. c.* 27. dividit comparationem in eam quæ est majoris ad minus

& mi

& minoris ad majus & similium. Et rursus c. 29. ait, à simili duci argumenta, cùm id quod assumitur cum eo, quod probatur similē vel æqualem (quod aliâs paribus convenit) habet verisimilitudinem. Sic etiam Hunnæus *l.* 5. *Log. p.* 325. Similium & parium aut nullum aut pertenue discrimen esse ait. Idque propterea, quia eadem exempla referantur ad Similia & Paria.

18 *Decisio autoris.* Hac in re dicendum est: *Paria à similibus omninò differre.* Nam I. Aristoteles passim ea distinguit. Vide 5. *Metaphys. c.* 15. 10. *Metaphys. c.* 3. *l. Categ. c.* 6. §. 26. *& c.* 8. §. 30. II. Satis evidentia possunt dari discrimina parium & similium. Similia dicunt convenientiam in eadem forma. At paria connotant negationem omnis defectus & excessus. Et inde inæqualiter calida possunt esse similia in calore. At inæqualiter calida sine repugnantia non possunt dici pariter vel æqualiter calida. Vide Aristotel. 10. *Metaph cap.* 3. & Thomam 1 *p. q.* 42. *art.* 1. *ad secundum.* III. Similia possunt esse magis minusve similia, tùm prout qualitas magis minusve in uno radicata est quàm altero, tùm etiam prout duo in pluribus conveniunt quàm alia duo, ut Arist. docet 5. *Metaph. c.* 9. *& clarius* 3. *Rhetor. c.* 2. At id non est in paribus. Paritas enim nullam habet latitudinem. Alia mitto.

QVÆSTIO III.

An simile dicatur relatione mutua?

19 *Pro negativa.* *Affectio relationis est in voce similis. Similis enim est alicujus similis,* ait Scalig. 1. *de plant. p.* 169. At an illa relatio mutua sit, quæritur. Ratio dubitandi est, quod Theologi dicunt: creaturam esse similē Deo: At Deum non esse similem creaturæ. Unde videtur simile nō dici ἀντιστρόφως & relativè: Et proinde nec argumentum esse. Nam omne argumentum habet relationem mutuam.

20 Atq; inde statim sumitur ratio dubitandi in partem alteram. Si enim simile est argumētum, etiam relativè dicitur ad suum simile. Et confirmatur quod similia sint relata unius nominis, hoc est sunt talia relata, quorum utrumq; eodem nomine significatur. Unde sicut in *oppositis*, hoc opponitur illi, & illud rursus opponitur huic: Ita etiam in similibus, hoc est simile isti, & istud est simile huic. Et, per hoc Deus est similis creaturæ: Et creatura est similis Deo.

Pro affirmativa.

21 Hâc in re existimat Goclenius *in controv. Logic. lib.* 1. *c.* 19. *q.* 8. *n.* 5. Cùm Theologi negant, Deum esse similem creaturæ, loqui eos de similitudine Univocâ, non analogicâ, qualis intra Deum & creaturas admittenda est. *Sed* hæc responsio non est sufficiens. Nam Theologi dicunt: creaturam esse similem Deo. At Deum non esse similem creaturæ. At similitudo analogica inter creaturam & Deum est mutua, & in neutra comparatione est comparatio Univoca. Unde si ad negandam similitudinem Univocam dicitur, Deum non esse similem creaturæ propter eandem negandam, etiam dici debet, creaturam non esse similem creatori.

22 Igitur in proposita materia dico: Simile dicitur relatione mutuâ, juxta generalem conditionem omnium argumentorum, quæ uno nomine significantur. Est autem advertendum, posse illud specialibus nominibus explicari, quæ sunt *assimilans* et *assimilatum*. Unde mutua relatio sic instituitur. Assimilans assimilatum assimilat. Et assimilatum est assimilanti assimilatum. Et hoc mutuò procedit, vi similitudinis, inter Deum creaturam. Nempe Deus assimilat sibi creaturam. E. creatura assimilatur Deo. Non autem debet fieri talis relatio Deus assimilat sibi creaturam, E. creatura assimilat sibi Deum. Quia assimilans & assimilatum sunt relata

la-

lata diversorum nominum sicut causa & effectus, in quibus eodem nomine exprimitur relatio. Neq; enim dico: pater efficit filium. E. filius efficit patrē, sed alio nomine. E. filius efficitur à patre. Atque in his *specialibus* nominibus, quibus illud relatum unius nominis (*simile*) explicatur & specificatur, nulla est æquivocatio. At sub voce similis est æquivocatio. Idq; ideo, quia utrumq; notat, & assimilās & assimilatum. Unde si dicatur hoc, simile isti, & istud huic, videri potest utrinq; esse assimilans, & utrumq; esse assimilatum, veluti quod hoc simile sibi assimilet illud, & quod illud rursus sibi assimilet istud. Et hoc non procedit in omnibus (esto sit in plurimis) similibus.

Ex dictis intelligitur, quòd, & quomodo rectè dicatur à Theologis, *creaturam esse similem Deo, non autem Deum esse similem creaturæ.* Nempe creatura assimilatur creatori. Non autem creator assimilatur creaturæ. Vel, quod idem, clarius tamen, est, Deus assimilat sibi creaturam, at creatura non assimilat sibi Deum; quemadmodum corpus assimilat sibi imaginem, quam exprimit in speculo. At illa imago, non assimilat sibi corpus. Traditur hæc regula à Scholasticis ex Dionysio *lib. de divin. nom. c. 9 In his quæ unius ordinis sunt, mutua recipitur similitudo,* (h. e. & utrumq; & alterutrum sibi assimilat) *non autem in causa & causato. Causa assimilat sibi causatum, & causatum non assimilat sibi causam. Et sic Deus assimilat sibi creaturam, At non creatura Deum, nec imago assimilat sibi exemplar. Exemplar tamen assimilat sibi imaginem quam producit.* Confer Thomā 1. p q. 4. a. 3. *ad quartum.* & q. 42, a. 1. *ad tertium.* Ad similitudinem pertinet analogia. 23

Creatura est similis Deo.

De Analogia.

In Grammaticis *analogia* est similium similis decli- 24

Analogia in Grammaticis. clinatio, sicut anomalia est inæqualitas declinationum, consuetudinem sequens, ut Gellius habet l. 2 *Noct. Att. cap.* 25.

25 *In Logicis duplex.* In Logicis autem & Metaphysicis Analogia est duplex, attributionis & proportionis. Analogia *attributionis* est, secundùm quod aliquod *genus* dicitur analogum. Estq; tum analogum genus, quod de pluribus speciebus enunciatur inæqualiter, h. e. de alia magis & prius, de alia minus & posterius. Sic Ens dicitur analogicè de substantia & accidente. Quanquam Zabarella existimat hoc analogum non debere dici analogum, sed ab uno ad unum. *Vide lib. de nat. scientiæ constit. c.* 10.

26 *Analogum proportionis.* Analogum autem proportionis est, quod dicitur de pluribus analogicè, h. e. cum quadam similitudine unius ad alterum. Ideoq; analogum hîc non est genus, sed est idem quod simile, sic homo de vero homine & de picto enunciatur analogicè, hoc est, homo pictus homini vero est similis, videlicet secundum effigiem aut colorem. Scaligero analogia hæc est æqualitas quædam, secundum quam similia à similibus ducimus *l.* 13. *de c. ling. lat. c.* 88.

27 *Analogum proportionalitatis.* Præterea est etiam analogum proportionalitatis, quod est tùm, cùm prædicatum quod analogum dicimus, uni convenit propriè, alteri impropriè & per Metaphoram. Sic cor dicitur analogicè de corde animalis, & de medulla arborum, item os de ore animalis & de radice arborum. Vide Suarez *disp. Metaph.* 28. *s.* 3. *n.* 11 *& disp.* 32. *s.* 2. *n.* 13.

Alii tamen aliter definiunt analogum proportionis & proportionalitatis. Proportio igitur hîc est habitudo unius ad aliud, ut 2. ad 4. quæ est proportio dupla. Hanc proportionem nos *rationem* dicimus. Proportionalitas autem est comparatio duarum proportionum, veluti duorum ad 4. & trium ad sex. Et sic proportionalitas est dupli-

cat:

cata proportio. Vide Colleg. Conimbr. *l. Categ. c.* 1, *q.* 1. *a.* 1.

Est autem discrimen inter analogum hoc similitudinis sive proportionis & analogum attributionis, in eo inprimis, quod analogum attributionis significat talem naturam, quæ verè & propriè reperiatur in utroq; analogato. Sicut Entis natura convenit & substantiæ & accidenti, etsi magis conveniat substantiæ quàm accidenti. Illa autem quæ dicuntur analoga proportionis, non conveniunt, qua talia sunt, in natura aliqua, sed solum in qualitate. 28

Discrimen inter analogum proportionis & attributionis.

Cæterum analogia hæc hic appellatur similitudo composita. Hic adverte, similitudinem simplicem à Logicis appellari eam, in qua sunt tantùm duo termini, qui comparantur in aliquo comparationis medio. Analogia ergo, sive similitudo composita erit, cùm comparantur non duo termini, sed termini tres aut quatuor. Termini tres, inquam, in analogiâ continuâ; termini quatuor, in analogiâ disjunctâ. Exempli gratia. *Ut fulvum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est inspicienda fides.* Hic est similitudo composita, quia quatuor sunt termini comparationis ut apparet, si sic formetur similitudo. Quemadmodum se habet *aurum ad ignem*, ita *fides* sive amici fidelitas *ad durum tempus*. 29

Analogia quid nunc sit?

Talis analogia est in multis exemplis aliis.

Quemadmodum se habet caput ad membra corporis, ita se habet magistratus ad subditos. Hic quatuor termini comparentur analogicè, in directione. Analoga E. hic sunt magistratus & caput, item membra corporis & subditi. In priori exẽplo analoga fuerunt, aurum & ignis; fides & durum tempus Aristotelis exempla sunt hæc *l.* 1. *Top. c.* 17. §. 2. ut visus est in oculo. Ita mens est in anima. Ut 30

tranquillitas est in mari, ita serenitas est in aere. Vide plura *l.3.Rhetor.c.4.* & 10.

De Parabola.

31 Justinus *q.60.* *Parabola*, inquit, *est oratio rei facta ad eam, quæ futura est similitudinem complectens.* Aliter parabola sumitur pro exemplo maledicti, ut *Mich.4.v.4.* sumatur super nos parabola.

32 In genere autem, secundum præsens institutum parabola significat narrationem, in qua unius ad alterum est multiplicata similitudo. Sicut Athan. *in Synops. script. tom. 2.* ait: Parabolæ sunt ὥσπερ εἰκόνες τῶν λεγομένων. Ἐξ αὐτῶν γὰρ διὰ τὴν ὁμοιότητα τὸ λεγόμενον καταλαμβάνεται. Hoc est: *sunt imagines eorum quæ dicuntur. Ex ipsis namque per similitudinem quod dicitur intelligitur.* Confer D. Pelarg. *in Matth. cap.13. in initio fol.154.* Atque sic apparet, parabolam rectè contineri sub similitudine. Dicitur a. *multiplicata* similitudo, ad differentiam similitudinis simpliciter. Et ita esse (multiplicari scilicet similitudines in parabolis) apparet ex illis, quæ extant *Matth.13.* & aliis locis scripturæ.

De Loco à Translatione.

33 *Locus à translatione* definitus est in Theorematibus. Unde apparet eum pertinere ad doctrinam similium. Argumentamur autem per eum, cum rei attribuimus nomine proprio, quod ei attributum erat nomine Metaphorico. Si amor est cœcus. Ergo non patitur, ut qui amat, rectè cognoscat cognoscenda. Si amor est ignis. E. non potest latere, sed proditur suo lumine, sicut Paris argumentatur ad Helenam:

Quis enim celaverit ignem (hoc est amorem, sic dictum per Metaphoram)
Lumine qui semper proditur ipse suo.

CANO

CANONES.

Similium similis est ratio. Est Arist. 2. *Top.* c. 10 §. 1. 34
Εἰ ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὁμοίων, οὕτως ἔχει· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν
ὁμοίων. H. e. *si in uno, similium, sic* (res se habet) *erit*
& in aliis similibus. Idem est *lib.* 1. *Top.* c. 18 §. 11. pro-
babile est, ut in uno eorum, quæ similia sunt, se res
habet, sic etiam in reliquis habere. Veluti *si sene-*
ctus est similis stipulæ, & huic convenit defloruisse, et-
iam illi convenit defloruisse, Ait Arist. 3. *Rhet.* c. 10. Itẽ
si tranquillitas mentis, est similis serenitati aeris. Et il-
lud quies est, etiam hæc quies est, ait Aristot. 1. *Top.*
cap. 17. § 2.

Intelligendum autem est axioma de similibus, 35
quâ talia sunt, seu quatenus similia sunt, & quoad
illud tertium, in quo fit comparatio. Aliâs enim
valet quod sequitur.

II. *Omne simile est etiam dissimile.* Sensus est, quod 36
nulla similitudo tam exacta sit, ut non possit cum
ea stare aliqua dissimilitudo. Sic *August. Epist.* 102.
ad Evodium. Cui similitudini in disputatione tanta cõ-
venientia conceditur, ut ei rei cui adhibenda est, omni ex
parte coaptetur. Sic nonnulli unionem hypostaticã
duarum naturarum in Christo comparant cum u-
nione animæ & corporis. *Et congruens est exemplum,*
ait Justinus, *tametsi non omni ex parte, aliquatenus*
tamen. Quemadmodum enim unus est homo, & natu-
ras inter se differentes duas habet. Ita & Christus. At si
rursus rem totam similitudini conferes, differentia ap-
parebit. Nam homo, etsi duplicem in se ostendat naturã,
non tamen est duæ naturæ sed ex his. Ita Justinus *in ex-*
pos fid. tom. 3 *fol.* 18. Confer eundem Justinum *qq.*
Christianorum q. 64. & 111. Damasc *lib.* 3. *de Orth. fid.*
cap. 26. & adde Chemnit. *de duabus nat. in Christo c.*
fol. 35. 37. ubi aliquot egregius Patrum, superiori
similes sententias recitat. Sic materia & genus
sunt

ſunt ſimilia. Et inde in multis conveniunt, ſed ta
men in multis etiam differunt: Utrumque vide a
pud Zabarellam *l.2 de prim. mat. c.18. f. v.121.* Et P
rer. *lib 5 de mat. c. 7.*

37 III. *Simile non eſt idem.* Vulgare eſt hoc, & ha
bet ſenſum eundem cum priori. Sic *Scalig. exerc. 30*
f. 16. Similitudo non affert identitatem. Eſt tamen ob
ſervandum, *idem* bifariam dici. Aliquando *eaden*
dicuntur, quæcunq; in aliquo tertio conveniun
& ſic ſimilia ſunt eadem. Eadem, inquam, quia co
veniunt in qualitate. Aliter *eadem* dicuntur, qu
eſſentialiter conveniunt, aut etiam quæ putantu
eſſe eadem prorſus & ſimpliciter. Et ſic, prout e
priori axiomate intelligitur, ſimilia non ſunt ead
Ergo ſimilia ſunt eadem & non ſunt eadem. Ὁμοι
μὴ ταὐτὰ ἁπλῶς, ταὐτὰ δὲ κατὰ τὸ εἶδος. *Similia non ſu*
eadem ſimpliciter. At ſunt eadem quoad ſpeciem: A
Ariſt. 10. *Metaph. cap. 3.*

Idem bifariam dicitur.

38 Ejuſdem ſenſus ſunt & illa: *Nullum ſimile curr*
quatuor pedibus. Omne ſimile claudicat. Sumitu
que hæc oratio ab animalibus quadrupedibu
quæ ſi quatuor pedes non habeant, ſed ſint muti
lata, claudicant. His ſimiles ſunt omnes ſimili
tudines.

39 IV. *Quod uni ſimilium non convenit, id nec conve*
nit alteri. Eſt ex Ariſt. 4 *Top. c. 10. §. 1.* εἰ ἐπί τινος (τῶ
ὁμοίων) μὴ (οὕτως ἔχει) οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοίων. *Si i*
aliquo (ſimilium) *non* (ſic ſe res habet) *neque in ali*
ſimilibus erit. Eſt autem intelligendum, ut primu
axioma, hoc ſenſu: Quod uni ſimilium non con
venit, id nec convenit alteri, h. e. id non poteſt eſ
tertium hujus comparationis, ſecundam quam
liqua dicuntur ſimilia. Unde quæ ſic ſe habent, h
ctenus non ſunt ſimilia, ſed ſimiliter *dicuntur*, ut A
riſtotel. ſæpè fieri ait, 7. *Top. c. 2. §. 2.* Nam alioqu
& e

& extra comparationem multa possunt uni simili-um convenire, quæ non conveniunt alteri.

V. *Similitudo debet esse perspicua & jucunda.* Habetur apud Aristot, 3. *Rhet. c.* 2. Perspicuitatem & jucunditatem maximè habet translatio (quæ sub similitudine comprehenditur, ut priùs dictum.) Præscribitur autem hic delectus similitudinum. Cùm enim ex quibusvis rebus possint erui similitudines, illæ tamen solùm adhibendæ, quæ perspicuæ & jucundæ sunt. Novæ igitur similitudines non sunt facile afferendæ. *Ambitioso ingenio non sat est referre similitudines, quæ jam sunt, ut novas etiam fingat abditas,* &c. ait Scal. *exerc.* 229 *f.* 1. *p.* 712. 40

VI. *Similitudo debet esse congruens rei proposita.* Oportet translationes vel similitudines ἁρμοττούσας esse. Ait *ibid. Arist. Sicut enim non eadem vestis, addit, omni ætati congruit, sed purpura quidem juveni, seni autem non, ita est in similitudinibus.* 41

VII. *Similitudo est inter res ejusdem generis.* Sic Perer *l.* 2. *de Phil. c.* 6. Sensus est quod quæcunque similia sunt, conveniant in uno aliquo communi conceptu, propinquo vel remoto, Univoco vel Analogo; quodq; non debeant nimis dissita esse ea, quæ similia dicimus. Aliâs enim similitudo est partim rerum ejusdem generis, veluti inter hominem, equum & canem, quæ sunt animalia; partim rerum generis diversi, in quibus ut alterum est ad alterũ, sic aliud est ad aliud. Sic similia sunt scientia (cujus proximum genus est habitus) & sensus (cujus proximum genus est potentia.) Sicut enim se habet scientis ad scibile, ita sensus ad sensibile. Vide Aristot. *Top. c.* 17 § 1. & confer supra cap. 21. *n.* 14. 42

Ex quo sumitur, quod Deus cum creatura etiam comparari possit. Imò specialiter cum copore cõparari potest Deus, ut saltem ostendit illud, quod attribuuntur membra corporalia, oculi, aures, 43

Deum posse comparari cum corpore

contra Sadeelem. &c. per similitudinem ad nostratia. Non est igitur
blasphemia Deum & corpus comparare, ut dic
Sadeel, *de Sacram manduc. p.* 320.

44 VIII. *Similitudo non mutat conditionem rei sim-*
lis Ita Christus non maculatur, etsi sit similis cad-
veri, ad quod cōgregentur aquilæ. Neq; fur digna-
tionem accipit, quod Christus venturus est sic
fur in nocte. Sicut nec usurarius, quod Deus as-
milatur usurario in reposcendis donis suis. Sic Au-
gust. *Epist.* 119. *ad Ian.* ait: *Stulti sunt qui odoran-*
putant luminaria cœli, qu a ex eis aliquando ducitur
militudo ad figuranda divina mysteria. Sicut non ad
ramus pecora, quamvis Christus dictus sit agnus & v
tulus, ne feram, etsi dictus sit Leo de tribu Iuda, nec l
pidem quia Christus petra, &c. Hæc ille.

45 IX. *Inter analoga est proportio mutua.* Τὸ ἀνάλογ
ἀνταποδιδόμενον. Vel ut Arist. habet 3. *Rhet. c.* 4. Ἀ
De analogia axiomatica. δεῖ τὴν μεταφορὰν τὴν ἐκ τοῦ ἀνάλογον ἀνταποδιδόναι, κ
ἐπὶ θάτερα καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν. H. e. *Semper opor*
translationem, esse secundum alteram partem, & in
quæ sunt ejusdem generis. Ut si poculum est scutum
Dionysii sive Bacchi, etjam scutum convenit di
poculum Martis. Si radix plantæ est q. os ejus. E-
iam os animalis est quasi radix ejus, per quam si-
licet nutrimenta attrahat. Item si medulla plan
est q. cor ejus, etiam cor animalis est q. medulla.

46 Cæterum illa proportio est bifariam, vel in tr
positione rationum, vel in permutatione rati-
num. Illa est sic: ut se habent 2. ad 4. Ita 3. ad 6. Ergo
ut se habent 6. ad 3. Ita etiam 4. ad 2. Dicitur ab E
clide λόγος ἀνάπαλιν *l.* 5. *Elem def.* 14. permutatio
est sic, ut se habent 2. ad 4. ita 3. ad 6. Ergo ut se h
bent 6 ad 4. ita 3. ad 2. Et idem est in realibus
emplis aliis. Vide Euclid *l.* 5. *Elem def.* 14.

47 X. *Finiti ad infinitum nulla est proportio.* Infi-

mis axioma est Mathematicum. Et proinde finitum & infinitum intelliguntur ex parte quantitatis, de linea finita & infinita, numero finito & infinito. Atque sic lineæ v. g. finitæ & infinitæ nulla est proportio, quia non potest designari, quantum infinita excedat finitam. Quicquid n. dicatur, semper linea infinita longior est, lineæ 5. pedum & 50. pedum, habent proportionem decuplam, linea pedis unius & alia pedum 1000. habẽt proportionem millecuplam. At inter finitum & infinitum nulla talis proportio est.

Potest nihilominus alioqui inter ens finitum & infinitum logica esse proportio, quæ est in eo ut unum alteri comparetur. Calviniani hinc negant, Christo homini non esse communicata idiomata divina, sed si talis applicatio bona esset, sequeretur etiam divinam naturam non posse hypostaticè sibi unire carnem quod ἀθεόλογον. Vide Dn Mentzerum contra *Sadeel de verit. human. Nat. p. 82. edit. Giessena anno 609.* 48. *Calviniani refutantur.*

XI. *Non Entis ad Ens nulla est proportio.* Habetur apud Perer. *lib.* 11. *Philos. Natur. cap.* 10. *pag.* 633 & *lib* 5. *cap.* 6. 49

XII. *Nulla analogia est inter duo.* Est apud Zabarellam *l.* 1. *de prin. rer, nat. c.* 4. Estq; clarum Nam omnis analogia constat duabus rationibus. Rationes autem singulæ constant duobus terminis. Et ita rationes duę sunt veluti partes proportionis, & à proportione differunt ut simplex à complexo. Sicut se habent 2. ad 4. (Hæc una ratio est) ita se habent 8. ad 16 (Hæc altera ratio est) Hoc conjunctum vocamus analogiam vel proportionẽ. Sicut se habet materia rei artificiosæ ad corpus artificiosum: Ita se habet materia rei naturalis ad corpus naturale, ut Arist. 1. *Phys. t.* 69. 50

Ex dictis intelligitur, per *duo* in nostro axiomate 51

non intelligi, materiam proximam proportionis (Sic enim omnis proportio est inter duo, h. e. inter duas rationes) sed materiam remotam, h. e. ipsos terminos rationum, qui semper vel quatuor sunt, vel tres, si unus terminus bis sumatur, ut Zab. *d lo.* declarat.

52 *Axiomata de Parabola*

XIII. *Parabola est accommodatissima ad genus docendi Exotericum & populare.* Hunc Canonem ponit Keck. *in Log. p.* 265. Est enim 1. quædã suavitas & jucunditas in similitudinibus *Nemo ambigit, inquit August. l. 2 de doct. Christ. c. 6. & per similitudines lubentius quæq; cognosci, & cum aliqua difficultate quæsita, multò gratius inveniri.* 2. Est etiam in parabolis major efficacia & potentia, quam in nudo sermone. Sic *Aug. Ep.* 119 *ad Ian. plus movent figuratè dicta & accendunt amorem quàm si nuda & sine ullis similitudinib. ponerentur.* Has causas complectitur Chrysost. *homil.* 33 *in Iohannem ad c* 4. *vers.* 35. *Quid sibi volunt translationes quibus non hic tantum, sed per totum Evangelium Christus utitur.* Respondet duabus id esse de rationibus. *Primum* ut significantior esset sermo, & magis ante oculos poneretur. Mens enim familiarium rerum conceptâ imagine magis suscitatur, & tanquam in picturam rem ipsam magis amplectitur. Deinde ut jucundior esset narratio & diutius animo immoraretur. &c. Vide Pelarg. *in Matth. c.* 13. *p.* 156. 157.

53 XIV. *Parabolæ non sunt exponendæ ad verbum.* Traditur à Chrysost. *hom* 48 *in Matth.* Et probatur exemplis Christi, veluti seminans est filius hominis, ager est mundus, bonum semen sunt filii regni, &c. *Matth.* 13.

54 XV. *In parabolis non sunt omnes apices considerandi.* Sic Chrysost. *hom* 65. *in Matth.* ait de murmure operariorum in vinea. *Nemo talia in regno cœlorum disputat aut alios criminatur, procul hoc absit. Ille locus*

omi

omnis livoris atque turbationis expers est. Et postea: *Parabolam dixit. Et in parabolis non oportet nimiâ in singulis verbis curâ angi, sed cùm didicerimus, quid per parabolam intendat, inde utilitate collectâ, nihil ulterius anxio conatu est investigandum.*

XVI. *Parabola resolutio nō debet esse arbitraria.* Regulam hanc tradit Irenæus *l. 2. adversus hæreses c. 46. Non cuivis*, inquit, *concedenda est, resolutio parabolarum. Alias enim nulla foret regula veritatis.* Hoc notent Pontificii de expositione mercedis in parabola. *Matth.* 19. 55

XVII. *Dissimilium uni quod convenit, non convenit alteri.* Sumitur hoc ex ipsa ratione dissimilitudinis. Si alia est ratio vitæ impiorum & justorum, tum si hæc permanet illa non permanet. Et contra. Si dissimilis mors bruti & hominis, tum si illius anima interit, hujus manet. Intelligendus autem est canon respectu ejus Tertii, in quo est dissimilitudo. 56 Axioma de dissimilibus.

Caput XXIV.

DE ARGUMENTIS ORTIS IN GENERE.

1. Hactenus fuerunt argumenta prima, sequuntur orta.

2. *Orta* sunt, quæ à primis oriuntur.

3. Argumenta orta perinde sunt, ad id quod arguunt, sicut prima unde oriuntur.

4. Suntque nominalia vel realia.

5. *Nominalia* sunt de nominibus & vocibus.

6. *Realia* ſunt, quæ ſunt de rebus vel circa res.

7. Nominalia ſunt *definitio nominis*, *conjugatio & diſtinctio vocis.*

8. Realia: *Totum* & *partes*, &, ejus reſolutione *diſtributio* & *definitio rei*, quæ ſpecialiter *definitio* dicitur.

COMMENTARIUS.

1 Conſiſtit totius hujus capitis explicatio in his: 1. Ut explicetur d·fin tio ortorum. 2. Ut explicetur proprietas ortorum. 3. Ut agatur de argumentis nominalibus in genere, ubi tractanda tria, 1. Quid ſit nomen? 2. Ad quam doctrinam pertineat nomen? 1. An nomina ſint argumenta? Quibus abſolutis ſingula hujus capitis erunt lucida.

I. *Ad definitionem argumentorum ortorum.*

2 Igitur quantum ad primum definiuntur argumenta orta, *quæ ex primis oriuntur*. Igitur quod omnia à primis oriantur patet. Nam *definitio nominis* verb. oritur aliquando ex materia, aliquando ex ſubjecto, aliquando, ex effecto, &c. ut infra patebit. Idem patet de *Conjugatis*. Nam conjuagta oriuntur maximam partem ex cauſa & effecto. Eminens enim abſtractum & concretum in conjugatis, abſtractum & concretum habent ſe ut forma & formatum. 3. Idem patet *de vocis diſtinctione*. Nam diſtinguentes vocem in ſua ſignificata, diſtinguimus vocem ſecundùm argumenta prima hoc modo, quod ſcil. vox aliqua, cujus ambiguitatem explicamus, modò ſignificet cauſam, modo effectum. Sic etiam de diſtributione patet. Eſt enim diſtributio modò ex cauſis modò ex effectis, &c. De

que patet etiam *de definitione*. Nam definitiones sunt sæpè ex adjunctis, sæpè ex effectis, sæpè ex materia & forma, sæpè ex contrario, sæpè ex ἀναλογίᾳ.

II. *De proprietate Ortorum in arguendo.*

Hæc consistit in eo, ut *perinde sint ad arguendum sicut prima unde oriuntur*. Distinguuntur igitur hac proprietate à Testimonio. Nam Testimonium etiam habet dependentem arguendi vim, sed eam non habet tantam, quantam argumenta prima habent, unde firmitas testimonii patet. Exempli gratia. Nitor testimonio Aristotelis. Hoc testimonium firmitatem habet ex eo, non quia Aristoteles sic testatur, sed quia Aristoteles, qui hoc testatur, est doctus Philosophus. E. apparet vim hujus testimonii dependentem esse ab alio argumento, nempe ex adjunctis testis. Itemque ex effectis testis.

Quid igitur, inquis, differunt orta & testimonium, si & testimonium & orta habent arguendi vim ortam? *Resp*. Quòd differant eo, quia scilicet argumenta orta habent quidem arguendi vim (id enim indicat vox *ortum*) sed tamen habent sic eā vim dependentem, ut nihilominus tantam habeant, quātam prima unde oriuntur, eamque intrinsecam sibi, non minùs quam est intrinseca argumentis primis. Sed testimonium non tantam, sed exiguam vim probandi habet, comparando hoc ad illud argumentum, unde firmitas testimonii oritur. Cæterum sensus supradictæ proprietatis est, quod argumentum ortum ex materia arguat sicut materia, ortum ex effecto, sicut effectum, ortum ex subjecto, sicut subjectum.

III. *De argumentis Nominalibus.*

4 Quantum ad tertium docendum est de argumentis nominalibus. Illa sunt *definitio nominis*, *distinctio & conjugatio*. Quod igitur hæc argumenta de nominibus sint, ex singulorum definitionibus apparet. Nam notatio est interpretatio *nominis*. Distinctio vocis est enumeratio significationum alicujus *nominis*. Conjugata sunt *nomina* ex eodem principio deducta. At definitio & distributio definiuntur mentione rei. Definitio est, quæ explicat quid *Res* sit. Distributio est qua *res* aliqua (totum) distribuitur in partes. Et hęc rectè realia, illa nominalia appellantur.

1. *Quid sit nomen?*

5 *Nomen unde?* Nomen Scalig *exerc.* 71 / 1. dicitur ἀπὸ τοῦ νοεῖν, sicut à *Nuo* dicitur *Numen*, quia scilicet per nomina sive voces intelligimus τὸν νοῦν, ipsas cogitationes. At *l.* 4. *de causis ll.* nomen dicit quasi *novimen* à noscendo. Augustino dicitur quasi *Notamen*. Quæ Notationes eodem redeunt.

Quot modis dicatur Nomen? Præterea autem ambiguè hæc vox sumitur. Aliquando nomen dicimus peculiarem illam partem orationis, quæ in Grammaticis distinguitur à verbo, Sic Arist. *de interp c.* 2. § 1. ait *nomen esse vocem significantem ex instituto sine tempore cujus nulla pars significat separatim.* 2. Aliquando specialiter sumitur solum pro recto casu nominis h. e. nominativo. Sic Arist dicit *l. de int c.* 2. non esse nomina, *Cæsari* vel *Cæsaris*, sed casus nominis. 3. Sumitur generaliter pro omni vocabulo, atque sic nomen est quo res vel conceptus significamus. Vide August *tom.* 1. *in lib. de Magistro c.* 5. Atque hæc significatio ultima est hujus loci. Dicunturque sic argumenta

nomi-

nominalia, secundum quæ explicantur nomina seu voces.

2. *Cujus disciplinæ sit agere de nominibus?*

Respondeo. Secundum diversum modum considerandi variæ disciplinæ agunt de nominibus sive vocibus. 6

Primò: Nomina sive voces, in quantum proferuntur, pertinent ad Physicam, ut apparet ex Aristotel. *l. de interp. c.* 1. *&* 2. *de an. c.* 7. Voces igitur ad Physicam pertinent bifariam. 1 prout affectiones sunt animalis. Est enim motus quidam, proferre vocem. 2. Etiam prout sunt objectum auditus: Auditus enim occupatur circa vocem prout profertur.

Secundò etiam Metaphysica agit de nominibus, in quantum scilicet nomina faciunt ad complendam distinctionem entis in signum & signatum. Nomina enim sunt signa rerum & παθημάτων sive conceptuum animæ *Ex primo. c de interp.*

Tertio Logica etiam agit de nominibus. Et id quidem multifariam. 1. Quatenus intelligenda est nominis notatio 2. Ejusdemq; conjugatio Logica. 3. Ejusdemq; distinctio secundum ejus significationem. Nam secundum hæc omnia reperitur vis arguēdi in uno ad alterum. 4. Hactenus etiam secundum Arist. agendum est in Logicis de nomine, quatenus nomen est pars propositionis, sed hoc impugnat Ramus *l.* 5. *Schol. Dial.* quod tamen hoc loco non disputamus. 7

Quartò: Aliæ disciplinæ aliter de nominibus agunt. Veluti *Grammatica*, an aliud nomen sit numeri singularis vel pluralis, primæ vel secundæ declinationis; *Rhetorica*, quatenus vox aliqua est Metaphorica, synecdochica, &c. h.e. propria vel modifica-

ficata, *Poetica*; quatenus vox alicujus syllabæ est
longa vel brevis, &c. Vide Scalig *de C.l.l.c.*1.

3. *An nomina sint argumenta?*

8 Nonnulli ea de re dubitant, sed tamen res plena
est in contrarium. Nomina dicuntur nos provehe
re in rei cognitionem. Hoc autem est arguere. 2. In
quodcunque resolvitur aliqua propositio id est ar
gumentum. Propositio enim est dispositio argu
menti cum argumento. Atqui in nomina resol
vuntur aliquæ propositiones, veluti *homo* dicitu
ab *humo*, hic alter terminus est nomen hominis, &
sic in cæteris.

CANONES.

1. *Orta perinde sunt ad id quod arguunt, ac prim*
9 *unde oriuntur.* Continet hoc axioma proprietate
ortorum. Estq; satis explicatum *in Comm. Num.* 3.

2. *Omnis cognitio est ex præcognitione nominis.* Su
10 mitur ex 1. *post t.*1. *Omnis doctrina & omnis disciplin*
dianoetica, inquit, *fit ex præcedente cognitione.* P
præcedentem autem cognitionem intelligitur in
ter alia etiam nominis cognitio, ut Zabarella i
declarat *fol.* 629. Huic congruit illud vulgare πρ
τὸ ὀρθῶς διδάσκειν, δεῖ πρώτως ἐξετάζειν ὀνόματα. *Ad r*
ctè docendum, oportet primum explicare nomina. S m
lia vide apud Augustinum *de princ. Dial. c.*2. Gale
*l.*1. *de Meth. med. c.*5. *Zabarell* 1 *post c.*3. *t.*21. 2 *post. c*
*ad t.*3 *f.*1040 *lib. de trib. præcog c.*3. *Scaliger. ex.*1. *f.*1.
325 *f.*10. & 359. *f.* 1. *de C.l.l.c.*14. Et adde Doun
num *lib.* 1. *cap.* 24. *p.* 374. Præcognitio autem n
minis, est nihil aliud quam notitia significationi
ambiguitatis, notationis vocis, & æquipollent
ad voces alias. Talis igitur notitia debet esse an
omnem aliam cognitionem. Neque enim cogn

ſci poteſt an vel quid ſit homo vel centaurus, niſi prius nomen hominis & centauri intelligam. Atq; hoc generale fundamentum eſt, cur de argumentis nominalibus agendum ſit in Logicis.

3. *Nominis cognitio confert ad rerum definitiones* Ex hæc ſpecialis prioris applicatio. Et ſumitur ex Ariſtot. 1. *Top. c.* 5. §. 3. Sic & Scalig. 1. *de C. l. l. cap.* 4. inquit, *togam definiturus, ſi norim eam* à tegendo *dictam veſtigando ejus genus ſic definiemus, eſſe lanā textam ad tegendum.* Si ſciam Dialecticam dici ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, facilè inde definietur Dialectica, quod ſit ars τοῦ διαλέγεσθαι diſſerendi. Si ſciam ἐντελέχειαν dici ἀπὸ τοῦ ἐν & τελεῖν & ἔχειν, facilè intelligo quomodo definienda ſit ἐντελέχεια, nempe quod ſit actus rem intrinſecè perficiens.

Idem autem eſt etiam ex diſtinctione vocis. In hac enim oportet circumſcribi ſingulas ſignificationes, ex quibus circumſcriptionibus facilè emergit definitio ſignificationum diſtinctarum. Si ſciam nomen aliquando opponi verbo, aliquando complecti etiam verbum, & ſignificare omnem vocem, qua conceptus noſtros exprimimus. Hinc ex prima ſignificatione per oppoſitionem ad verbum colligo: *Nomen eſſe vocem, quæ ſignificat ſine tempore.* Et ſic in aliis.

Rurſus etiam idem eſt in conjugatis. Qui enim habet unius definitionem, habet etiam alterius. Unde Ariſt. ait 6. *Top. c.* 9. § 1 In hujuſmodi definitionibus accidere, ut qui unum definit, plura definiat, ut qui definit ſcientiam, definit etiam ſciens. Speciales Canones erunt in ſeq.

❧):(☙

CAPUT

CAPUT XXV.

DE CONJUGATIS.

1. Conjugata ſunt nomina cognatæ ſignificationis. *Ut: Iuſtitia, juſtus, juſtè: Dormir & ſomnus.*

2. In his excellit Abſtractum & Concretum.

3. *Abſtractum* eſt nomen ſignificans formam præcisè, & ſine ſubjecto. *Ut: Juſtitia Fortitudo.*

4. *Concretum* eſt nomen, ſignificans formam cum connotatione alterius, *ut Forti Juſtus.*

COMMENTARIUS.

Totum hoc caput explicabo per quæſtiuculas.

I. *Unde dicantur Conjugata?*

1 *Conjugata* (Græcè σύστοιχα & σύζυγα) dicuntur ſi quia ſunt ſub eodem jugo. Illud autem jugum e eadem principalis ſignificatio. Omnia enim con jugata eandem rem ſignificant, etſi ſub modo d ferenti. *Juſtus* notat juſtitiam, ſed ut eſt in ſubj cto. *Juſtè* notat juſtitiam, ſed ut ea elucet in eff cto Et ſic in aliis. Hæc ergo communitas ſignific tionis, trahit conjugata ad idem jugum, & inde ſtam appellationem habet.

2 Eleganter autem deducit Dounam. *in Commen Log. l.* 1. *c.* 23 *f* 364. quod hæc vox ſumpta ſit à re m litari. Igitur in acie ζυγὸς eſt ſeries militum porr cta ab uno cornu ad alterum. Atq; ſic σύζυγοι ſun qui ejuſdem ordinis ſunt milites. Rurſus στοῖχος c

cit

citur ordo à fronte incipiens & per ſuccenturiatos milites ad extremum agmen continuatus. Atq; ſic σύστοιχοι ſunt milites qui in eodé ordine ſibi προστάται antiſtites, vel ἐπιστάται, poſtites vel ſubſtites ſunt. Ad hunc modum etiam in conjugatis nominibus eſt unum quod quaſi à fronte ordinem inchoat. Et alia ſunt quæ in porrecto iſto ordine huic ſubjiciuntur, & quaſi ſuccenturiantur.

II. *An conjugata & caſus differant?*

Caſus Ariſtoteli 2. *c. l. de Interp.* Eſt flexus nominis. Et hæc eſt Grammatica ſignificatio. Loquor autem nunc de loco à caſibus, & loco à conjugatis. Hos Ariſtotelici diſtinguunt. Vocant igitur caſus nomina ab eodem principio (adeoq; præſcindendo ab iſto principio) *deducta*: Conjugata autẽ vocant ipſum principium, cum ſuis derivatis declinabilibus, aut etiam quibusvis declinabilibus & indeclinabilibus. E. caſus ſunt, *ſciens* & *ſciente* & *ſcire*, quæ omnia ſunt ab uno principio, hoc eſt, *ſcientia*. Dicunturque *caſus* tanquam *cadentia* ab iſta ſtirpe. At conjugata ſunt *ſcientia*, *ſciens* & cætera. Et ſic Ariſtoteles ſæpe conjungit caſus & conjugata, ac ſi res diſtinctæ ſint *l* 2. *Top c.* 9. § 1. *Conjugata* inquit, *ſunt, ut juſtus & juſtè cum juſtitia, & fortia & fortis cum fortitudine. At caſus ſunt, ut juſte & fortiter, & quæ ſunt hujuſmodi.* Sic etiam 1. *Top. c.* 15 § 10. Et ſic in locis aliis.

Dicendum tamen: Non eſſe neceſſe, ut locus à caſibus diſtinguatur à loco conjugatorum: Inprimis, quia ratio argumentandi & arguitionis utrobique eſt eadem. Veluti in eo eſt juſtitia. E. eſt juſtus. E. juſtè agit. At ubi arguitio eſt eadem, ibi argumentum etiam unum eſt. Atque hoc Ariſtoteles fatetur. Poſtquam enim dixiſſet, caſus & conjugata diſtingui, ſubdit caſus poſſe contineri ſub

con-

conjugatis *videntur, inquit l. 2. Top. c. 9. §. 1. Et qu* *casus dicuntur conjugata esse, ut juste & justitia. At* *sic inquit, conjugata dicuntur omnia quæ sunt in ea* *dem* συστοιχίᾳ *conjugatione vel classe, ut Justitia, ju* *stus, justum, justè.* Confer Ram. *l. 11. Schol. Dial. &* *2. Top n. 30.*

III. *An conjugata rectè dicantur argumenta?*

5 Negativa sententia est *Fabii l. 5. Inst. orat. cap. 1* *His, inquit, illud adjicere ridiculum putarem, nisi eo Ci* *cero uteretur, quod conjugatum vocant, ut eos qui re* *justam faciunt, justè facere, quod certè non eget probati* *ne, quod compascuum est, compascere licere.*

6 Nihilominus omnia, quæ aliâs suadent necessi tatem alicujus argumenti hic concurrunt. Nam dantur termini simplices, qui aliò referri non po sunt, præterquam ad hunc locum veluti: Nomin hæc, *justitia, justus, justè*, & similia. 2. Dantur axi mata quæ non possunt referri nisi ex loco conjug torum. 3. Idem est in Syllogismis. *Est justus. E.* in eo *justitia.* Vel: *Qui justus est bonus est. Igitur justi tia est bonitas. Album est coloratum. E. albedo est colo* Et sic in aliis.

7 Cæterùm non est diffitendum posse conting abusionem hujus loci. Sed inde non desinit esse a gumentum Logicum. Traduntur autem à Doct ribus, in talibus collectionibus, cautelæ. 1. D bent sumi propositiones in quibus prædicata p se conveniunt subjectis, non per accidens. Præd cari autem per accidens, de se invicem dicunt duo concreta, verbigratiâ, cùm res significata unum non reperitur in re altera, nec etiam utriu extremi est eadem natura. Ergo prædicatio per a cidens est cum dico: *Coloratum est sapidum.* Hic s pidum non prædicatur per se de colorato, sed

Cautela contra deceptiones in conjugatis.

Prædicari per accidens quid sit?

lum enunciantur de se invicem, quia uniuntur color & sapor ad idem tertium, veluti mel aut lac. Et proinde non sequitur: *Coloratum est sapidum. E. Color est sapor. Dulce est flavum. E. dulcedo est flavedo. Mutum est surdum. E. surditas est carentia loquelæ* vel (ut sic dicam) *est mutitas*. Et sic in aliis. At bene sequitur per hunc locum, *Physicus est sciens. E. Physica est scientia*, & vicissim. Ex quibus etiam intelligitur, quòd in propositionibus per se, earumq; consecutione, servari debeat proportio, ut abstracta abstractis, concreta concretis jungantur. Neq; enim sequitur *Physica est scientia. E. Physicus est scientia*, sed *Physicus est sciens*.

II. Attendi debet, ut assumantur conjugata, quæ non solùm conveniunt in sono, sed etiam in significatione. Alioqui enim non sunt conjugata. Ita nō sequitur: *Esse officiosum est bonum. E. etiam officere bonum est*. Nam *officiosus* non est conjugatum *τοῦ officere*, sed *officii*. Et sic in aliis.

III. Observandum est, ne committatur æquivocatio. Ita bene sequitur: *Homo sum. E. nihil humani à me alienum puto*. At malè sequitur, *Homo sum. E. tantum humana curare debeo*. Quia in hoc posteriori exemplo *humanum* non est denominativum hominis, sed idē significat, quod terrenum & caducū. Conjugata a. in significatione convenire debent.

Denique videndum: ne commisceantur actus qualescunq; cum habitibus. Non sequitur. *Ille justum agit. E. est justus*. Nam non ex uno actu (qui significatur per *nomen* hoc *justum*) colligitur habitus, sed ex actibus pluribus, qui significantur per *adverbium* justè, ut Arist. docet. 2. *Eth* 4. E. rectè sequitur: *Ille justè agit. E. est justus* Hæc obiter dico, ut solvatur objectio. Locus conjugatorum solùm est Sophisticus. E. non est utile argumentum. Nam ex priori discursu patuit, quando Sophisticatio contingat in conjugatis, quando non, Ar-

8 Argumentum autem Fabii facile est solutu
Nam 1. possunt esse argumenta etiam, quæ æquali
sunt notitiæ, ut sunt comparata, definitio & defini
tum. 2 Falsum est, quod conjugata semper sint æ
què nota. Nam conjugatio aliqua est ex causa, ali
qua ex subjecto, quæ notiora sunt suis effectis, &
adjunctis.

IV. An bene definiantur conjugata: *quod sint nomina cognatæ significationis?*

9 Ista definitio nostra si explicetur, clara erit affir
matio propositæ quæstionis: Dicuntur 1. *Nomin*
Hęc vox sumitur in generali significatione, secun
dum quam omne illud superiùs diximus nomen
quod est nota rei, vel signum conceptus. Ut A. ist
vocem definit *l. de Interp. c. 1.* Neque enim deriva
tio Logica est solùm in nominibus, sed etiam in a
liis orationis partibus.

10 2. *Cognatæ significationis.* Arist. *priùs cit. loc.* dici
Κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν *secundum eandem conjuga
tionem.* Hæc vocabula idem significant quod no
stra. Nam συστοιχία vocum, est in ordine ad peculi
arem significationem. Est autem præterea obser
vandum, sicut in hominibus est cognatio, ita eti
esse in vocibus, ut Varro ait *l. 7.* Unde in proporti
one ad cognationem hominum, potest explica
cognatio vocum. Omnis cognatio requirit conv
nientiam *in eodem stipite*, Veluti diversi filii & nepo
tes & abnepotes conveniunt in eadem person
quæ hujus quidem pater, illius avus, alterius ab
vus aut proavus est. Ita igitur cognata vocabu
sic conveniunt in uno aliquo themate, quod in d
verso gradu & ordine ex se gignit distincta. Ita j
stus, justum, justè conveniunt in *justitia*, quæ e
quasi pater justi, & quasi avus τοῦ justè. Concre
eni

Cognatio vocum declaratur per cognationē hominum.

enim proximè cadunt ab abstractis. A concretis autem adverbia *Rursus* quemadmodum ex illa cōvenientia ad stipitem omnes cognati conveniunt in eodem sanguine, quem quis ex participatione stipitis habet: Ita etiam cognata vocabula quasi eundem sanguinem habent, hoc est, significationē eandem. Omnia verbi gratia quæ derivantur à justitia, significant justitiam ut induxi *n.1. in commen. hujus cap.* Ac *denique*, quemadmodum in illa cognatione hominum necessariò intervenit distinctio. Cognati enim sunt diversorum ordinum vel linearum, aut saltem differentes differentiâ numerali. Et inde contrahitur qualiscunq; diversitas anguinis, adeò, ut quo magis receditur à stipitè, ò magis minuatur cognatio, & tandem politicè vanescat: Ita est etiam in cognatis vocabulis, decent scilicet & ista habere post communitatem ad stipitem, aliquam diversitatem sanguinis sui, hoc st, suarum significationum. Unde sic nobis vocaula cognata non sunt vocabula ἰσοδυναμοῦντα, quæ lem significant prorsus ut ensis & gladius.

Atque ex hac similitudine multa clara sunt in octrina conjugatorum. Nam sic 1. quæ conjuga- II.
dicuntur, necessariò ad invicem conveniunt in iquo stipite, cujus cætera quasi rami sint. 2. Quia gnificatio est quasi sanguis atq; adeò fundamenm cognationis in vocibus, idcircò per hoc non unt cognata vocabula prorsus distinctarū significationum, si vel maximè in sono conveniant. Ita on erunt conjugata *officium* & *officiosus* & *officere*. æc enim non easdem sed contrarias significationes habent. Qui enim officit est inofficiosus. 3. Et rsus, quia significatio est principale fundamenm cognationis in vocibus, cognata atque adeò njugata erunt vocabula, si vel maximè in sono

Oo diffe-

differant. Ita cognata ſunt *ſomnus* & *dormire*. Ite
virtus & *ſtudioſus* apud Ariſt. *l. Categ. c. 8.*

IV. Et quia cognati habent diverſitatem a
quam in communi ſanguine, adeoque voces c
gnatæ in communi ſignificatione: idcirco voc
bula quæ prorſus idem ſignificant non erunt co
jugata, veluti enſis & gladius. Et proinde hæc pr
poſitio: *Enſis idem eſt quod gladius*, non erit ex co
jugatis. Unde rurſus ſequitur, cùm vox obſcu
per claram ſignificatur (veluti ἐντελέχεια *eſt ide*
quod forma) non eſſe conjugationem.

Ex quibus V. ſequitur: Si duo vocabula ſigni
cationis diverſitatem aliquam habeant, adhuc e
cognata adeoq; conjugata, ſi maximè in ſono &
picibus literarum exactè conveniant. Ita conjug
ta ſunt *Grammatica* (ſubſtantivè) & *Grammati*
(adjectivè.) Et tamen utrobique idem ſonus e
Eſtq; idcircò hoc argumentum à conjugatis. Hu
mulieri nota eſt Grammatica. E. hæc mulier
Grammatica.

Deniq; ex his omnibus VI. ſequitur: optimè d
finiri conjugata per ſignificationem. Hæc eni
per reſpectum ad cognationem in ſanguine, c
gnoſcitur maximè intrinſeca eſſe vocibus, ſecu
dùm quod earum etiam cognatio ſpectatur.

V. An bona ſit definitio: *Conjugata ſun* *nomina, ab eodem principio variè deducta?*

Eam propoſuit Ramus *l. 1. Dial. c. 23.* Et ſimil
habet Boethius *Conjugata voco*, inquit, *quæcunq;*
uno nomine variâ prolatione flectuntur.

Duæ animadverſiones. Ex duobus tamen iſta definitio non videa
bona. *Prius* eſt: quòd ſecundùm eam thema ſ
pr

principium aut stirps conjugationis non videtur pertinere ad conjugata. Conjugata enim vocat (nō principium & orta ab aliquo principio, sed solùm *orta* ab aliquo communi principio, hoc est, conjugata solùm dicuntur in ea definitione casus thematis. At hoc absurdum, omninò ac si quis à cognatione vellet excludere communem stipitem. Et non minus est argumentum à conjugatis hoc: *Est in Iohanne justitia. E. est justus*, ac illud: *Johannes est justus ergo juste agit.*

Alterum est, quòd non in omnibus conjugatis est *varietas* prolationis, in sono literarum. Nam *Grammatica* (substantivè) & *Grammatica* (adjectivè) sunt conjugata, non secus ac scientia & sciens. Et tamen in istis idem sonus, eademq; prolatio est. Sed hoc non caret dubitatione. Ideò specialiter quæritur: 13

VI. *An Conjugata sint ea etiam vocabula, quæ eundem sonum & prolationem habent?*

Exempla ad hanc quæstionem sunt: *Grammatica & Logica* (mulier) vel *Logica* (ars) & *Logica* (propositio vel regula.) Igitur ista non esse conjugata, videtur juxta superiorem Rami & Boethi definitionem. Et confirmatur: Si Grammatica v.g. (adjectivè sumpta) esset conjugatum Grammaticæ substantivè sumptæ. Tum istud esset hujus denominativum. Nam semper in conjugatis casus sunt denominativa sui thematis, seu semper sunt denominata à suo themate. At hoc est absurdum. E. & illud. Assumptum probo: Nam secundum Aristot. *l. Categ. c.* 1 § 3. παρώνυμα sive *denominata sunt, quæ ab aliquo nomine appellationem habent, sic ut* 14

Denominativa differunt casu.

 casu

casu differant. Sic *fortis fortitudinis, justus justitia πα-*
ρώνυμον est. Ex qua definitione, quia in ea dicitur,
differentia casu, exstruitur hæc denominatorum cō-
ditio, quod cum themate primitivo conveniant in
principio dictionis, & differant in fine. Vide *Interp.*
Categ. cap. 1. & Armand. de Bello Vis. t. 1. *Term. c.* 281.
& Zabar. *tab. Log. fol* 103. *in fin.*

15 Nihilominus contrarium, quod priori etiam
quæstione insinuavi, tenendum est, quod sc. etiam
ea conjugata sint, quæ habent eandem prolationē
& sonum, sub differenti significatione, ut sunt su-
perius inducta exempla. Ita patet 1. Quia abstra-
ctum & concretum (in actu exercito) sunt conju-
gata. At talia sunt Grammatica (ars) & Gramma-
tica (mulier) non secus ac *Grammatica* (ars) &
Grammaticus. 2. Quia Logicus non curat apices
Syllabarum quod est Grammatici, sed intentus est
ad significationes. At significatio est diversa. *Hæc*
mulier tenet Grammaticam. E. est Grammatica sive
prædita habitu Grammatico, ex quo loco inventio-
nis sumptum est, si non est ex conjugatis?

16 Ad primum contrariorum argumentorum *re-*
spondeo: Definitionem Boethi & Rami propterea
repudiandam esse, quia ad conjugata requirunt in
ea diversam pronunciationem conjugatorum.

17 Ad *secundum* Respondeo, vel Aristotelem defi-
niisse in libro Categoriarū (in quo alioquin mul-
ta habet populariter dicta) denominata ea, quæ
maximè talia sunt (qualia sunt quæ & voce & si-
gnificatione deviant à suo principio) ut Keckerm.
vult *in Syst. Log p.* 225 Vel differentiam casus in de-
finitione paronymorum esse intelligendam cum
ampliatione, ut differens sit casus, si diversitas
themate non sit solùm, cùm differens est sonus, se
etiam cùm differens est significatio, qualis in su-
perioribus exemplis evidenter est. Hoc modo ex-
plicant

plicant eam definitionem Conimb. *l. Cat. c.* 1 *qu.* 2. *art.* 2 *in fine* aliique.

VII. *An conjugata sint, quæ nullam etiam à principio convenientiam habent?*

Exempla sunt: *Dormiens & Somnus*: *Morbus & æger.* Hæc conjugata dicuntur communiter ab Aristotelicis. At negantur illa exempla à Dounast, *l.* 1. *comment Dial. c.* 23 *fol.* 368. 18

Hac in re dico: *Ista esse conjugata* 1. quia habent modum arguendi similem ei, qui est inter conjugata, quæ talia sunt & sono & significatione. Non enim minus sequitur: *Est æger. E. in eo est morbus*; Ac hoc; *Est æger. E. in eo est ægritudo.* 2. Nec monstrari potest locus ex quo sumantur hæ consequentiæ præter conjugata: Est æger. E. est in eo morbus. Est dormiens. E. est in eo somnus. *Sententia authoris.*

Cæterum, ut Doun. *cit loc* & Conimb. *l. Categ. c.* 1. referunt, tria solent poni genera conjugatorum. 1. Eorum, quæ conveniunt in voce & non in significatione, ut *officium & officio*: *studium & studiosus.* 2. Eorum, quæ conveniunt in significatione & non in voce, ut *Dormiens* & *somnus*. 3. Eorum, quæ conveniunt in significatione & voce, ut *fortitudo* & *fortis*. Ex illis tamen ut posteriora genera vera sunt, ita primum spurium est, propter rationem tactam *hoc c. n.* 7. 19 *Tria genera conjugatorum.*

VIII. *Quid sit abstractum & concretum?*

Abstractio in Philosophia semper opponitur concretioni. Sic *Scaliger. exer.* 343 *f.* 1. *Abstractio mentalis dicitur, eorum quæ intellectione non habent concretionem, vel quorum unum intelligitur, non intellecto a-* 20 *Abstractio opponitur concretioni.*

lio. Abstracta à materia secundum divisionem scientiarum dicuntur, quæ non sunt concreta cum materia, veluti quę non sunt immersa materiæ sensili, aut alioqui apprehenduntur extra materiam signatam vel numeralem. Ita Theologi, in doctrina de communicatione Idiomatum, prædicationem in abstracto vocant, quando aliquid prædicatur de naturis, non habito respectu ad concretionem, vel unionem personalem. Sic prædicatio in abstracto est: *Filius Dei creavit mundum, Filius hominis est passus. Filius Mariæ est mortuus.* Hæc enim prædicata non conveniunt subjectis, per & propter concretionem sive unionem hypostaticam. In oppositum igitur illæ prædicationes sunt in concreto: *Filius hominis fuit ante Abraham. Caro Christi emundat à peccato. Humana natura Christi data est omnis potestas.* Quia prædicata hæc non conveniunt isti subjecto, nisi ex concretione vel unione personali. Filius enim hominis non est ante Abrahamum, vel ejus caro vivifica est, quâ filius hominis est, aut quâ caro est, sed quâ caro τȣ̃ λόγȣ est. Vid. Chemnit. *de duabus nat. in Christ. cap,* 2. & Jacob. And. *in Colloq. Momp.* p. 186.

Quænam prædicationes sint in concreto?

21 Alii tamen locutionem in concreto dicunt, cum attributio fit ad personam, ut *filius hominis est passus*, In abstracto, cum attributio fit ad naturam, ut *Humanitas vel caro Christi est passa vid. lib.* Concordiæ *in edit. Lip. pag.* 837.

22 Hîc *abstractum* est nomen significans formam præcisè, hoc est, sine connotatione alterius. Ita Justitia, *fortitudo*, &c. sunt abstracta. Et præcisè significant, sine ullo additamento, ipsos habitus, per quos res disponuntur ad justè & fortiter agendum. At *concretum* est nomē significans formam aliquā, cum connotatione ejus, in quo forma ista reperitur.

Quid hic sit abstractum & concretū.

tur. Sic *fortis*, *justus*, &c. concreta sunt, indeque & duo significant, nempe & *formas* has, justitiam & fortitudinem, & *subjectum* quod istos habitus habet. Ergo fortis est, qui habet fortitudinem. E. fortis duo significat, & id quod habet, & id quod habetur. Et sic in aliis. Θερμὸν *est corpus calidum, non qualitas solùm (quæ dicitur* Θερμότης) ait Scalig. 2. *de plant. p.* 393. Et rursus *p.* 460. *Humidum non est sola qualitas humida, sed corpus affectum humiditate. Magnum non est magnitudo, sed eam habens, corpus non est corporeitas, sed eam habens,* ait Zabarel. 2. *prim. mat. c.* 17. Ex Plot. *l.* 4. *Ennead.* 2. Hic tamen observa, voces concretivas & abstractivas aliquando commutari, ut istæ pro his, & hæ pro istis ponantur. Ita justitia dicitur pro justo Metonymicè. Et Aristot. 5. *Met. c.* 15. ait: Æqualia esse ὧν ποσὸν ἕν, ποσὸν pro ποσότης, *quantum* pro *quantitas*. Antiqui ante Ciceronem *quale* dicebant non *qualitatem*, *pingue* non *pinguedinem* ante Plinii tempora, &c. ait Scalig. *de caus. l. l. cap.* 70.

Observatio.

23 *An concretum semper sit adjectivum.*

Melanchthon abstractum & concretum distinguit, quod hoc sit adjectivum, illud substantivum. Sed hoc discrimen non est adæquatum. Esto ita sit frequentiùs. Nam *homo* concretum est, & *animal*, & alia, quæ substantiva sunt. Abstracta sunt *humanitas* vel *homineitas* & *animalitas*. Potest tamen locutio ista defendi, per analogiam aliquam. Omne concretum significat per modum adjectivi, in quantum scilicet concretum adjicit formali significationi aliquem modum, veluti existentiam in subjecto vel subjecti connotationem, quod faciunt omnia adjectiva. Abstracta autem omnia, esse substantiva, verum est.

CANONES.

I. *Quod uni conjugatorum inest, vel non inest, id omni-* 24

mnibus inest vel non inest. Est 4. *Top. c.* 4 *&* 7. *Top. c.* 1. *Si justitia est scientia. Etiam justè & scienter. Et justus est sciens. Et si quid horum non ita sit, nec alterum ullum est.* Si philosophia est aliquid bonum. Etiam philosophari est bonum. Et sic in aliis. Repetendæ autem hic sunt conditiones conjugatorum prius recensitæ *ad num.* 18. Ex hoc sumuntur alia specialia, veluti:

25 II. *Si unum conjugatorum est bonum & laudabile, etiam talia erunt omnia reliqua. Est* 2. *Top cap.* 9. §. 1. ut si justitia est ex rerum laudabilium numero, etiam justus, justum, justè erunt è rerum laudabilium numero. Item:

26 III. *Si uni conjugatorum aliquod non est proprium, nec alteri erit proprium.* Est 5. *Topicorum cap.* 7. §. 1. Si ejus quod est justè non est proprium id quod est honestè. Etiam justi non est proprium quod est honestum. Et hoc valet etiam affirmatè: Si uni conjugatorum aliquid est proprium, erit etiam alterius proprium. Item per oppositum: Si hujus rei non est proprium hoc, nec alterius oppositi erit oppositum aliud, ut si ejus quod justè est non est proprium id quod benè est, etiam ejus quod injustè fit non est proprium id quod malè fit. Vide Arist. *d. l.* §. 2. 4. Item:

27 IV. *Quot modis unum conjugatorum dicitur, tot modis dicitur & alterum.* 1. *Top. c.* 15 §. 10. Veluti salubre dicitur, quod sanitatis efficiendæ, conservandæ vel indicandæ vim habet. Et salubriter dicitur accommodatè ad sanitatem efficiendam, conservandam, indicandam. Si scientia aliquando idem est quod omnis notitia, aliquando est habitus cognoscens objectum propter se sine relatione ad πρᾶξιν, etiam sciens idem est aliquādo quod omnis noscens, & aliquando idem est quod is, qui cognoscit objectum propter se. Et sic in aliis.

V. *Con-*

V. *Conjugata se consequuntur in nobilitate.* Si 28
Philosophica est nobilior quam Medicina, Etiam Philosophari nobilius est quam medicari. Est 3. *Top. c.* 3 §. 5.

VI. *Denominativa differunt casu à suo themate.* 29
Sumitur ex Aristot. *l. Categ. c.* 1. §. Denominativum autem dicitur id, quod Aristoteli alias *casus* dicitur, seu idem est quod ortum à principio, vel radice, vel themate conjugationis. Si conjugata sunt, *justitia, justus, justè* Prima radix hic est *justitia. Justus* igitur & *justè* sunt denominativa. Cæterùm denominativa illa *differre casu* à themate, non est idem quod habere differentem à themate terminationem. Hoc enim non est in omnibus. Nam denominativum Grammaticæ (substantivè sumptæ) est Grammatica (adjectivum) tanquam concretũ illius, Et tamen utriusque eadem est terminatio. Differentia igitur casus inter thema & denominativum, attendi debet principaliter in differentia significationis. Differens autem est omninò significatio τῦ Grammatica (substantivi) & Grammatica (adjectivi) ut & superius dictum. *n.* 13.

VII. *Denominativa sunt media inter univoca & æquivoca.* 30
Habetur apud D. August. *l. Categ. c.* 4. Intelligitur autem de singulorum significationibus. Igitur univocum quod dicitur, illud prorsus idem significat in suis univocatis. Ita animal idem significat, cùm de homine & bestia dicitur. Æquivocum autem prorsus diversum significat, Ita Gallus diversum significat, de gallinaceo, & de Francis dicitur. At denominativum partim idem significat cum suo denominato, partim diversum. Nam significat idem, quia omnia conjugata adeoque thema, & inde sumpta denominativa conveniunt in principali significatione, juxta quod superius dicta sunt *cognata* in significatione. Significant au-

rem diversum, quia denominativa connotant modum supra significationem principalem, ut declaravi *num.* I.

31 VIII. *Abstractum est prius concreto.* Abstractum enim est velut forma concreti. Et proinde concretum ab abstracto, & non abstractum à concreto derivatur. *Quantum de quantitate est, inquit Scalig.* de C.l.l.cap.70. *si rem spectes, at contra, si vocē, quantitas à quanto dicta est.* Ex quo intelligitur limitatio nostri axiomatis: Abstractum est prius concreto in derivatione Logica, At concretum est prius abstracto in derivatione Grammatica. Intelligitur autem de abstracto & concreto in specialioribus Entibus & creaturis. Nam in transcendentibus & attributis divinis idem sunt. Idem sunt *Ens* & *Entitas*: Idem est Deum esse *omnipotentem* & esse *omnipotentiam*. Vide Scalig. *exerc.* 365. *sect.* 6. & Thom. 1. *quæstio.* 3. *art.* 3. & 4. & 6.

Axiomata de abstracto & concreto.

32 IX. *Abstractum est simplicius concreto* Patet. Nam concretum significat ipsum abstractum cum connotatione alterius. Fortis notat fortitudinē in eo, qui eam habet. Unde fortis est habens fortitudinē. Cæterùm concreta sunt compositiora abstractis, sed differenter. Quandoq; sunt cōpositiora solùm secundum nostrum apprehendendi modum, ut *Deus* & *Deitas*, *Ens* & *Entitas*, aliquando verò sunt cōpositiora etiam quoad rem, ut est in aliis. Vide Gerhard. de Monte *in Thom de Ente & esse f.* 4.

33 X. *Non potest de eodem dici abstractum & concretum.* Ita si materia est potentia, malè dicitur potens, ait Zabarell. 1. *de prim. mat cap.* 11. Et si materia est quanta vel corpus, E. non est quantitas vel corporeitas. 2. *de prim. mat. cap.* 16. *apud eundem.* Et sic etiam, quia Deum dicimus ipsam bonitatem & sapientiam, non tam Philosophicè quam populariter dicetur, Bonus, sapiens & sic in aliis.

XI. *Ab-*

XI. *Abstractum & concretum non prædicantur de se invicem.* Non dicitur vel calidum est calor, vel calor est calidus. Et sic in aliis. Et sic male *Sebastianus Varro* definivit *frigus*, quod sit *qualitas frigida*. Item *calorem* quod sit *qualitas calida*. Et ex hoc fundamento etiam dicitur, quod de differentia nō debeat prædicari species aut genus, cujus est differentia, apud Aristot. 6. *Topic. cap.* 6. Rationalitas nec animal est, nec homo est. Nam idem est cum isto: Rationalitas non est rationallis.

CAPUT XXVI.

DE DEFINITIONE NOMINIS.

Ubi & de Notatione & Transsumptione.

1. Definitio Nominis est qua explicatur, quid nomen significat.

2. Estque vel per Notationem vel per Transsumptionem.

3. *Notatio* est explicatio nominis ex sua origine. Ut *homo dicitur ab humo.*

4. Ad notationem pertinet *allusio.*

5. *Allusio* est explicatio vocis ex origine simili significationi nominis, ut *frater dicitur quasi ferè alter, civitas quasi civium unitas.*

6. *Transsumptio* est explicatio vocis obscuræ per clariorem, ut: ἐντέλεχεια est idem quod forma.

COMMENTARIUS.

Superiori capite actum est de Conjugatis, nunc agitur de notatione. Unde statim quæstio oritur.

1. *An Conjugata rectè postponantur Notationi?*

1 Fonseca *l.7 Instit.Dial cap.*11. Notationem præponit conjugatis, & id faciunt multi alii. Ramus 2. istam postponit his, & eum nunc sequimur.

Hac in re dicendum 1. *Non admodũ referre quodnam istorum prius doceatur.* Nam conjugata & Notatio species sunt ejusdem generis, inter quas cæteris paribus ordo est arbitrarius.

2. *Melius tamen est conjugata præmittere Notationi.* Nam conjugata videntur, secundùm quod orta sunt, esse simpliciora Notatione. Illa enim oriuntur solum ex locis consentaneis. At notatio fit etiam ex dissentaneis & comparatis.

De nomine Notationis & æquipollentibus.

2 Cæterùm ista Notatio Aristoteli dicitur λόγ☉ ὀνόματ☉ 2. *Top.c* 7. hoc est *sermo* vel *ratio* vel *definitio nominis*, Ciceroni in Topicis *Etymologia*. Quintilianus nova sed satis accommodâ voce vocat *originationem lib.*1.*Inst.orat.c.*9.

Ex prioribus nominibus nascuntur duæ quæstiones.

1. *Quid differat definitio nominis à definitione rei?*

3 Aristot.2.*post.c.*10 Definitionis primam speciem facit eam, quæ nominalis est. Nos tamen malumus hanc seorsim à definitione rei tradere, sicut distinctionem nominis à distinctione rei. Et Aristot. *d.l.* § 7. etiam peculiariter enumerat definitiones rei, omissâ nominali. Igitur Ægid. Romanus 1. *post.* Istas sic distinguit, quòd definitio nominis terminet quæstionem quid nominis (hoc est, quid *no-*

men

men significet, vel unde nomen dicatur) estque ratio apprehensa ab intellectu, per quam refertur ad illius significatum. At definitio rei est, quæ terminat quæstionem quid rei (hoc est quid *res* sit) Et est ratio per quam refertur, intellectus ad principia formalia alicujus rei. Item definitio rei (comprehendimus autem sub ea transsumptionem) est tàm entis quàm non entis. Et inde quæri potest, quid significet vacuum vel purgatorium, vel centaurus. Ad definitio rei est ejus solùm quod ens est. Deinde: definitio nominis potest esse complexi, veluti quid significet τὸ *per se subsistere* &c. At definitio rei est incomplexi tantum. Confer Gerhard *in Them. de ent. & ess f.* 2. Rursus definitio semper est adæquata definito. At notatio sæpè est inadæquata, modò latior est, modò angustior. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

2. *Quid differant Etymologia Logica & Grammatica?*

Occasio quæstionis nascitur ex eo, quod notationem diximus appellari Etymologiam. Differunt autem omninò Etymologia Logica & Grammatica. I. Etymologia Grammatica sistitur in sola voce, Logica autem refertur ad rem. II. Logica Etymologia sumitur semper cum dependentia ad argumentum aliquod primũ, unde oriatur: Grammatica non. III. Logica inservit ad arguendum, Grammatica ad loquendum, IV. Denique apparet diversitas in exemplo hominis. Etymologia Logica est, quod dicitur *ab humo*, nomine sumpto à materia. At ejus Etymologia in Grammaticis est hæc, quod homo sit nomen generis masculini, singularis numeri, figuræ simplicis, tertiæ declinationis & sic deinceps.

De

De definitione Notationis.

Quæ hactenus dixi, fuerunt inprimis de definitio, sequitur de ipsa definitione, sic igitur dicitur, quod notatio sit *explicatio nominis ex sua origine*. Nomen ex sua origine explicare, Logicè est nihil aliud quàm indicare argumentum, ex quo sumpta sit impositio alicujus nominis. Sic igitur notatio hominis fit, si dicam, hominem sic dici ab humo, tanquam à materia. Evangelistam sic dicimus ab evangelizando nomine sumpto ab effecto. Et sic in aliis. Circa hoc inquirendum est,

Ex quibus argumentis sumantur Notationes?

6. *An à sola forma sumantur Notationes.* Primò videri potest ex sola forma sumi debere Notationem. Nam denominatio sumitur à potiori. At in re quavis potior est forma, quam vel materia, vel finis, vel efficiens, vel subjectum, vel adjunctum vel cætera. *Respond.* In isto axiomate (*denominatio fit à potiori*) denominatio non significat nominis impositionem, quasi nomen semper imponatur ab eo, quod principalius est sæpius enim aliunde nomen imponi quam à re potiori, hoc est, forma, mox apparebit. Intelligenda autem est propositio ista de denominatione alicujus rei, in quantum respicit attributa. Et sensus propositionis est, cum aliqua res habet duo attributa, quorum tamen alterum potius est quàm aliud, tùm denominatio non nisi à potiori sumitur.

Axioma, *Denominatio fit à potiori quomodo sit intelligendum?*

7. Potius autem censetur id, quod intensius & extensius & protensius sive diuturnius est in subjecto, quàm aliud. Sic igitur si quid habeat calorem ad gradus duos, frigiditatem ad gradus octo, denominabitur à frigiditate; itemque, si quis habeat doctrinam unius gradus, h. e. notitiam unius conclu-

ſionis ſolùm, cæteroquin autem rudis ſit, non denominabitur doctus ſed rudis. Æthiops etſi albus ſit dentes, tamen quia toto reliquo corpore niger eſt, denominabitur niger. Si quis aſtans igni rubeſcat, toto autem reliquo tempore ſit pallidus, verè denominabitur non rubicundus ſed pallidus. Atq; hæc vera ſententia eſt illius regulæ.

Notationes igitur dico eſſe ex omnib. argumentis primis. Igitur *Notationes ex cauſis* ſunt: *Homo* dicitur ab humo, *à materia*, quia ſumptus eſt ex terra, ſicut apud Hebræos *Adam* dicitur ab אֲדָמָה hoc eſt, terra ruffa, eâdem de cauſa. Fœmina dicitur virago אִשָּׁה quia de viro מֵאִישׁ ſumpta ſit. Sic *ab efficiente. Hebræi* dicuntur ab *Heber*, quia omnes deſcenderunt ab Heber Patriarcha, apud Joſeph *l.* 1. *Antiq.* & Pererium *in Gen. c.* 14. *n.* 26 *ſeqq.* Animatũ dicitur ab anima h. e *forma*. Hypoſtaſis dicitur ἀπὸ τοῦ ὑφιστάναι à forma. Annales dicuntur à fine. Scribuntur enim, ut ſciatur quid quoquo anno geſtum ſit. Vide Gellium *l.* 5. *c.* 5. & Martyrem *claſſ.* 1. *loc. com. c.* 6 *n.* 21. Sic Concilium apud Iſid. *in præfat. ad tom. concil.* dicitur, à communi intenſione, eò quod in unum omnes dirigant mentis obtutum vel oculorum. Cilia enim oculorum ſunt.

Chriſtus vocatur *Jeſus* יֵשׁוּעַ à יָשַׁע ſalvavit, quia ſalvum faciet populum *Matth.* 1. quod eſt ab *effecto*. Sic Θεὸς dicitur à verbo θεωρεῖν à videndo, vel ἀπὸ τοῦ θέειν currendo, vel quia ſuccurrat, ſecundùm Damaſc. *l.* 1. *de orthod. fid. c.* 12. vel quia apud veteres currentia ſidera, Dii dicebantur, ſecundùm Theodoretum. Vide Bellarm. *l.* 1. *de Chriſto c.* 16. *Ab effectis.*

Sic à *ſubjectis* Ramus *Dialect. l.* 1. *c.* 24. dicit nomina impoſita. *Carna* dicitur quia occupetur in carne, *Mellona* quia in melle. *A ſubjectis.*

Ab adjunctis

Ab adjunctis. Mulier dicitur à mollitie. Bambalio à balbutie. Consilium dicitur quasi considium (quæ tamen allusio potius est) ab Isid. *in præfat. ad tom. concil.* Eunuchus secundum Scaligerum dicitur, q. εὖ νοῦν ἔχων habens bonum intellectum. Hæresis dicitur ἀπὸ τοῦ αἱρεῖσθαι, quod hæreticus eligat, quod sibi optimū videtur. Eucharistia dicitur *Cœna* à tempore, quia vesperi celebrata est à Christo. *Regula* dicitur quia regat vel rectè ducat, apud Isidor. *d. l.* sic *substantia* dicitur à substando. Servorū origo in lingua latina inde est, quod ii qui jure belli justè poterant à victoribus occidi, servabantur & servi fiebant sic, à servando dicti. Apud Aug. *l. 15. de C. D. c.* 15.

A dissentaneis.

A dissentaneis. Sobrius dicitur quasi sine ebrietate. Ἀλήθεια τοῦ μὴ λανθάνειν, quia non possit latere.

A Comparatis.

A *Comparatis*. Pyropus dicitur, quia imitetur τὸ ὄπτεσθαι τοῦ πυρὸς videri ignis. *Chrysostomus* dicitur quasi habens aureum os. *Simoniaci* dicūtur qui sunt similes Simoni Mago, ii scilicet, qui impeccabilem gratiam pretio conducere volunt, aut qui pro ministerio sacro pretium accipiunt, apud Lombard *l. 4. d. 25. D.* Sic etiam *Rhetorica* aliquibus dicitur ἀπὸ τοῦ ῥέειν, quod oratori fluat sermo, sicut Homerus de Nestore ait: ὦ μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

4

An vera exempla haberi possint Notationis per contrarium, hoc est ἀντιφράσεως?

Exempla vulgata antiphraseos.

Ἀντίφρασιν seu ἀντίλεξιν Doctores constituunt in multis exemplis. *Bellum* dicitur, quasi minimè bellum. *Lucus* quasi minimè luceat. *Officium*, quod minimè officiat. *Parca*, quod minimè parcat. *Ludus* (literarius) quasi minimè ludus (h. e. res ludicra) *Ocyum* quasi minimè ocyum (otium intelligunt, quod

quod dictum volunt ab ὠκὺ quasi minimè ὠκὺ celer) *Eumenides* quasi minimè εὐμενεῖς. Keckermanno συμφορὰ calamitas, dicitur à συμφέρω conduco, quasi minimè conducens. Et ῥύπος sordes à ῥύπτω purgo,

10 Augustinus Dathus Senensis *op. sui f.* 147. in peculiari tractatu de vocabulis per ἀντίφρασιν, singulas istas priorum vocabulorum Notationes refutat, cujus totum discursum admittimus, in quantum alias notationes istorum vocabulorum affert, Neque enim absurdum est, unius nominis notationes plures esse.

Bellum quasi minimè bellum. Notationem dat 11
Dathus à *Belluis*, quarum propria sunt bella. Et inde *Bellum.*
ait hanc vocem ad ferinos hominum mores translatam. Quo præmisso refutat priorem Notationem, quòd multa bella sæpè neq; mala neq; turpia sint; ut illa quibus injustè sublata repetuntur, vel injuriæ propulsantur, &c. At sic nec ista bella belluina sunt. Et alioquin hoc nihil officit. Nam notatio nō necessariò est adæquata suo nomini. Substantia dicitur à substando, quia substat accidentibus, & tamen non in omnem substantiam convenit hæc notatio. Deus enim nullis accidentibus substat. Et sic in aliis.

Lucus quasi minimè luceat. Hanc notationem 12
etiam habet *Hieron. ad Faustum, An tibi bellus vide-* *Lucus.*
ris, quia fausti voceris nomine, quasi non & lucus ideò dicatur, quia minimè luceat. Idemque habet Quintilianus *l.* 1 *Inst. c.* 6. *At,* inquit Dathus, *lucus dicitur quod verè luceat, quod scilicet in nemorum opacitate, in arborum frondentium umbra, sacrificiorum ignes splendescant, & luceant holocaustorum flammæ,* Confer Vallam *l.* 4 *elegant.* 56. At hoc nihil officit, quia unius rei plures dari possunt notationes.

Officium quod minimè officiat. *At,* ipse inquit, 13

Officium. *officium dicitur ab efficiendo, & inde Ambrosius officiū ait dici q. efficium.* Sic & Hieron. *in lib. offic.* Et Belethus *de div offic. c.* 18. vide etiam Vallâ *l.* 4. *Elegan. c.* 30. R. ut prius.

14 Parca. *Parca* quasi minimè parcens. Parcæ, *inquit*, Poetis sunt tria fata,

Quarum sub jure tenentur
Omnia quæ seriem fatorum pollice ducunt.
Longaq; ferratis evolvunt secula pensis.

Confer Arist. *l. de mundo c.* 7. Quamobrem inde dictæ sunt quod parcissimè impertirentur (vitam) unde dictæ sunt à parcendo vel parvo. At hoc mihi impedit priorem notationem, sicut nec hanc vel istam tollit, quod Gellius *l.* 4. *Noct. Attic.* Parcas dictas vult à partu.

15 Ludus. *Ludus* quasi minimè ludus vel procul à ludo. At Dathus ludum dicit solùm propriè pertinere ad scholam puerorum, & ita complectitur levitatem quandam inferioris disciplinæ. Et sic ludere est leviter scribere aut disserere, &c. Unde ait, Si quando ad graviores res ludus applicetur, quod fiat id impropriè. Confer Vallam *l.* 4. *elegant. c.* 16. Dico ad hæc ut ad priora.

16 Otium. *Otii* derivatio à Græco ὤκυς ridicula est.

17 Eumenides. Εὐμενίδες quasi minimè εὐμενεῖς. Ait Dathus Eumenides dici ab εὖ & μανία furor, sicut aliâs Latinè dicuntur furiæ à furore. Dicuntur autem *benè furentes*, quod plurimum furere videntur. Nam adverbium benè auget, sicut aliqui optimum furem dicunt, qui excellit in furando. Sed idem est de hoc quod de prioribus. Plura qui de hac re vult, videat Dn. D. Finckium *part.* 1. *Schediasmatum* & Arctium *probl.* 83.

DE ALLUSIONE.

Allusio vocatur ea, quæ alludit ad significatio nem

nem vocis, & proinde veræ notationi dat similem notationem. Ex quo differt à notatione, quod notatio explicet vocem per ea, unde verisimile est eam esse impositam; Allusio verò secus.

Allusionis exempla sunt: *Mutuum* dicitur quasi quod de meo fiat tuum. *Frater* quasi ferè alter, apud Gellium *l.* 12. *Nequitia* ab eo, quasi quod nequicquam dicta est. Et inde nequissimi homines nihili homines dicuntur, ait Augustin. *l. de vera relig. c.* 11. *Præsentia* eidem Augustino dicuntur, quasi prę sensibus. Mysterium Clemens deducit à μύζος scelus vel μυστήριον est q. μυθήριον fabulosum. Loquitur autem cōtra gentis. Aliis μυστήριον est à μύω & στόμα, quod est claudo os. Aliis est à μυστεῖν & τηρεῖν h. e. abscondere & servare. Potest etiam duci a μυέω h. e. sacris initio. Hæc Bellarminus *l.* 1 *de Sacr. c* 8. *Fides* dicitur quasi per eam fiat quod dictum est, apud Aug. *Epist.* 19. sicut & Cicero definit fidem, quod sit pactorum & dictorum constantia. *Omen* secundum Festum dicitur, quasi *oremen*. Est enim prædictio quæ excidit ex ore humano cum aliquo furore, Vide Martyr. *Class.* 1. *Loc. com. c* 7 *n.* 6. *Scal de plan.* necesse dicit, quasi sine eo res *necesse* possit. Alia mitto. 19 *Allusionis exempla.*

Allusiones & notationes ridiculæ judicabuntur ex Canonibus.

CANONES.

1. *Notatio debet esse vicina nomini.* Hoc dico: Quod notatio debeat fieri per voces cognatas nomini explicando. Si igitur velim notationem dare vocis ψυχὸς nō debeo dicere ἔυψυχος est ἀνδρεῖος, sed ψυχὸς est ὁ εὖ ψυχὴν bene animum habens, sicut ἐλπὶς dicitur, ὁ ἐλπίζων. Et εὐδαίμων, ᾧ δαίμων σπουδαῖος. Vide Arist. 2 *Top.* 6 § 2. Atq; hoc differt notatio à transsumptione, quarum hæc vocem explicat per vocem aliam & diversam, illa per vicinas. 20

II. *Omnis notatio reduci debet ad aliquod argumẽtum Logicum.* Veluti, debet in notatione nomen explicari ex materia, vel forma, vel fine, &c. Unde scilicet nomen est impositum. Hoc in prioribus satis patuit.

29 III. *Notatio non debet peti ex lingua, cujus non est*
Sabbathum *nomen ipsum.* Veluti nominis Latini Latina, Græci Græca debet esse notatio. Et sic deinceps. Ita Plutarchus malè derivat *sabbathum* à Græco σαββάζειν à convivando, cùm ista vox sit Hebræa à שָׁבַת quievit. Sic Tertullianus *contra Iudaos* Ambros. *de*
Pascha. *myst. Pasch. c.* 1. aliique malè derivant *Pascha* à πάσχω cum ista vox sit Hebræa, à Pesah. Vide Witaker. *de pontif p* 401. Sic *August.* Epist. 119. ad Januar. *Vocabulum,* inquit, *Pascha non Græcum est, ut vulgò videri solet, sed Hebræum. Neque enim à passione, quomodo Græcè dicitur* πάσχειν *pati, sed ab eo quod trãsit de morte ad vitam res appellata est. Hæc ille.* Pontificii dicunt
Cephas. Petrum dici *Cepham* q. κεφαλὴν. Vide Gratian. *d.* 22. & prolixè Turriam *l.* 2. *c.* 3. *pro epistolis Pontif* At Cephas non Græcum, sed Syriacum est, & significat Petram. Ita malè Paulinus apud Augustinum *E*[illegible]*st.*
Propheta. 58. & Lyranus *c.* 22. *in Num. Prophetam* dici volunt à procul fando, cùm ista vox Græca sit à πρὸ & φημὶ quod est *ante dico.* Sic non congruit, quod Epiphanius nomen Ἰησοῦς deducit ab ἴασις, cùm sit He-
Iesus. bræum nomen Jesus, à יָשַׁע salvavit, ut etiã con-
Thesaurus. stat ex *Matth.* 1. *v.* 21. Thesaurum aliqui dici volun[t] ab auro, sicut & Paulus JCtus hinc thesaurum defi[ni]nit, quod sit depositio pecuniæ. At id malè. Cum thesaurus vox Græca sit, ἀπὸ τοῦ τίθεσθαι καὶ αὔριον quod thesaurus reponatur in crastinum. Et hin[c] etiam thesaurus nivis est, apud Plinium. Vide Val[…]lam *in common. ad. c.* 2. *Matth.* Sic mala est notati[o]
Bischoff. (Allusio esto) quòd Bischoff / dicitur q. bey den

Schafen / cùm vox ista sit origine Græca ab ἐπί-σκοπος. In hunc canonem multæ Etymologiæ Scholasticorum impingunt. Parabola illis, (ita Simoni Cassiæ) dicitur, quasi paret bolum ori facilem, vel quod paret vela, hoc est, rem velet. Græca vox est, à παραβάλλεσθαι. *Parabola.*

IV. *Notatio debet congruere cum Prosodia & scriptione nominis.* Nomen enim cujus notatio traditur, est quasi proles alterius. Proles autem convenire debet cum suo parēte in iisdem attributis. Sic *Metropolis* malè dicitur esse quasi μέτρον πόλεων mēsura civitatum, cùm μέτρον anceps sit, Metropolis autem primam longam habeat à μήτηρ. Vide Vallam *in orat. de donat. Constantini fol. 789. operum.* Sic mala est notatio quod *persona* dicitur quasi *per se sonans* h.e. per se subsistens, non tanquàm vel accidēs vel pars. Nam sonare brevem habet primam, Persona autem habet mediam longam. Hic tamen notandum cum notatio est alioquin evidens, ex circumstantiis aliis, fieri posse, ut convenientia in prosodia habeat exceptionem, quemadmodum regula dicitur à regendo, ut supra ex Isidor. *præfat. in Concilia* retuli. Et tamen regula & regere quantitate differunt. 23

Exceptio.

Per differentiam autem scriptionis cognoscitur non esse bona notatio, quod *Dialectica* derivatur à δύω & λέξις quòd sit duorum (opponentis & respōdentis) sermo, cum Dialectica non scribatur per υ, sed per ι. Sic male *Mechanicum* dirivatur à Mœchando, cum istud non scribatur per œ sed per e, sumptum ex η Græcorum, à μηχανᾶν. Sic etiam nō tam notatio quàm allusio est, quod Justinus *apol. 2. pro Christianis* ait: Christianum dici quasi χρηστὸν. Nam Christiani nomen non est scribendum per η sed per ι, à χριστός vel χρίω. 24

Differens scriptio.

Hîc tamen etiam consideranda est analogia 25

ſimilium derivationum. Latinum *Fama* rectè derivatur à Græco φήμη. Etſi iſtud non ſcribatur per ph. Nam frequens eſt φ Græcorum tranſire in f. Sic Scaligero à φαίνεσθαι dicitur *feneſtra*, quaſi per eā apparet lumen. Et ſic in aliis. Ita familiare eſt, ut tranſeat η Græcum in α. Unde ex noſtra regula judicari non debet, malè derivari καλὸν bonum à κηλεῖν mulcere, apud Scalig. *ex* 300. *ſ*. 3.

26 V. *Notatio non debet commiſcere diſtinctas linguas.* Quemadmodum non debet nominum hujus linguæ notatio dari ex lingua peregrina: Ita nec notatio ipſa debet diſtinctas linguas confundere. Sicut enim commixtio ſpecierum in natura, ita etiam diverſarum linguarum in nominibus monſtroſa eſt, qualis eſt in voce *Monoculus*, *falſigraphus* & aliis. Ita malè dirivatur à Lombardo *ſymbolum* à Latino *Bolus*, & Græco σὺν, quaſi unuſquiſq; Apoſtolorum ſuum bolum contulerit ad ſymbolum. Et ſic in aliis.

27 VI. *Notatio non debet eſſe violenta.* οὐ δεῖ ταῦτα προσβιάζεσθαι ait Plato: h.e. *non oportet ea violentè attrahere.* Violentæ autem Notationes ſunt, quæ vel tantùm ad deflexionem nihil congruunt cum notatione, vel quæ à re prorſus peregrina ſumuntur, vel quæ detorquentur ex imperitia linguarum, aut ex conditionibus valdè incongruis. Meritò igitur ridet Valla *in don. Conſtant. fol.* 789. *operum*, has notationes quod *Veſpaſianus* dicatur à Veſpis; quod *Lateranenſis dicatur*, quod ſub eo lateat rana, quam pepererit Nero; quod *Petra* dicatur, quaſi pedibus, trita; quod *Papa* dicatur ab interjectione *Papa*. Similes ſunt, quod Abulenſis *Scenopegia* derivat à ſcenos quod eſt communis & Phagos quod eſt epulum. Item quod Paulinus apud Auguſt. *Epiſtol.* 58. ait: *Apoſtolum* dici ab ἄπο & πόλος. Item quod in Synodo Romana ſub Sylveſtro *can.* 16. *curia* de-

rivatur

rivatur à cruore, atque inde sub anathemate prohibetur sacerdos ingredi curiam. Sic *Miles* dicitur q. mira res, *Magister*, quia ter magis fit quàm alius. Alias ineptias taceo, qui illis delectatur, videat in nominibus propriis magnam copiam *in orat. 2. Panegyrica Dn. D. Finckii in fine.*

VII. *In omni notatione deveniendum est ad aliquod primum Scalig. de caus. ling lat.* tradit hoc de Etymologia Grmmatica, sed quoad hoc, ista & Logica conveniunt. *Amaritudo dicitur ab amaro Amarum à mari. Mare ab Hebræo mara, hic quiescendum.* inquit iste. Et sic in aliis. 28

VIII. *Cui convenit notatio, ei etiam verisimile est convenire nomen.* Et vicissim. Ut si aliqua res dicatur *viva*, verisimile est eam habere vitam. Dico autem *verisimile* est. Nam de multis prædicantur nomina sine re. Et vicissim multis convenit res, quibus non convenit nomen, ut seq. Canone apparebit. Et hinc Justinus *apol. 2. pro Christ. f.* 108. *in edit. Lag. tom.* 1. ait: Nominis appellatio neminem bonum vel malum facit. Confer etiam Witack. *de Eccles. p* 295. *ad* 300. Et in superiori exemplo verisimile est, quod vivum dicitur, id vitam habere, at non est necesse. Nam etiam argentum vivum & aquam vivam dicimus. Quanquam hoc etiam rectè dicitur: Cui *verè* convenit nomen, ei verè convenire notationem, & vicissim, Si, inquam, nomen spectemus, non ex usu vulgi sed ex sua proprietate. 29

Si re priveris, nec nomen habere mereris.

Philosophus est amator sapientiæ, unde qui nō sapientiæ sed comessationem amator est, nō debet dici Philosophus. Vide Scal. *ex.* 274. Ita inanis est gloriatio Pontificiorum. Dicimur Catholici. Ergò sumus Catholici, apud Bellar. *l. 4. de Eccles. c. 4.* Et Lessium *in consultatione c. 6.* contra vide Hunnium

*tom.2.fol.*592.593.& Dn, D. Meisnerum *in Antilessio consid.6.pag.*247.*seq.*

30 IX. *Notatio non est necessariò adæquata nominis.* Supra in eo constitutum est discrimen notationis & definitionis. Potest igitur Notatio inadæquata esse definito, ut partim sit latior, partim angustior. *Latior:* ut ζῶον dicitur ἀπὸ ζωῆς; & tamen multi habent ζωὴν quæ non sunt ζῶα. Sic *animal* dicitur ab anima. Et tamen multa habent animam (ut universum genus plantarum) quę tamen non sunt animalia. Vide Scal.1.*de plant.p.*69. ubi addit: *Omne animatum est animal, sua quidem natura* (vel secundum vocis impositionem) *sed usus intercepit rationem.* Sic *Elementa* dicuntur ab alendo, quasi Alimẽta. Et tamen multa alunt, quæ Elementa non sunt. Maximè enim alunt mista. Deinde *angustior* est. Veluti: substantia dicitur à substando. Et tamen aliqua substantia est (ut Deus) quæ non substat. Et sic in aliis.

31 X. *Unius nominis possunt esse plures notationes.* Homo derivatur ab humo communiter, sicut Hebræum Adam ab Adamah. Et non mala tamen est notatio, quod Scaliger hominem derivat ab ὁμοῦ *simul* quia sit animal sociale. Mysterii allusiones antea multæ sunt recitatæ. Et sic in aliis.

DE TRANSSUMPTIONE.

32 Vox Transsumptionis sumpta est ex *Arist.2.Top. c.*4. ubi mutationem nominis appellat μετάληψιν εἰς ὄνομα γνωριμώτερον. *Transsumptionem in nomen manifestius*, quibus verbis etiam Transsumptionẽ definit. Transsumptio enim est mutatio nominis obscuri in clarius,

33 *Necessitas loci hujus.* Cæterùm quod locus Transsumptionis necessarius sit, apparet, quia hæc axiomata, *Honestum est*

quod

quod decet: Philosophus & sapiens idem sunt; &c. non possunt, hoc dimisso, ex alio loco retexi.

Rursus quod locus Transsumptionis rectè conjungatur notationi, patet. Nam utrumq; explicat, quid nominis, sive quid nomen significet. Unde satis aptè sub eodem genere (Definitione nominis) continentur. Confer Fonsec. *l. 7. Inst. Dial. c. 15.* 34

Quod Trāsumptio rectè conjungatur Notationi.

Differunt autem notatio & transsumptio, quod illa explicet ex sua origine vel impositione; At hæc explicat illud per æquipollens γνωριμώτερον. Ut *Ciliumbra* (apud Platonem) est idem quod oculus. *Missa* in Augustana confessione est idem quod Cœna Dominica. *Per se subsistere* est non inhærere, ἐντελέχεια Aristoteli idē est quod forma. σηψιδαχὲς est idem quod pudrimordax & ὀστεόφλοες est idem quod medulla. Vide Arist. 1. *Top. c. 2. §. 5.* 35

Differentia inter Notationem & Transsumptionem.

Ex quibus colliguntur duo: Alterum est; quod transsumptio sit non solum positio vocis simplicis juxta vocem simplicem, sed etiam φράσεως juxta φράσιν 2. Transsumptionem tùm habere locum inprimis, cùm vox aliqua obscura est. Cumq; obscuritas vocis oriatur vel ex Barbarie, vel ex insolentia, vel ex novitate, vel antiquitate, vel homonymia, sumptâ voce vel impropriè vel latè, ἀκυρολογία vel imperitia linguæ, vel aliis causis, idcircò in omnibus istis casibus fieri potest Transsumptio.

Transsumptio est etiā in phrasi.

1. *Transsumptio pro voce inusitata accipit vulgarē,* τῶν γὰρ τὸ μὴ εἰωθὸς ἀσαφὲς, *quicquid inusitatum est, obscurum est* ait Arist. 6. *Top. c. 2 § 5.* Ubi pro ciliumbra, Offigena, &c. Aristoteles reponit oculum, medullam, &c. Ἁμαρτάνουσι οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις ὀνόμασι τῷ πράγματι προσαγορεύοντες. ait Scalig. *ex. 88 f. 2.*

Canones Transsumptionis.

2. *Pro voce barbara non accipit barbaram.* Barbaries enim facit obscuritatem, sicut August. ait *l. 2. de Doctr. Christ. c. 10.* quod non intelligantur quæ scripta sunt, si non rectè formatis vocibus res obtegan-

tur. Ita obscuritas per vulgatam versionem facta est in scripturis quod verba passivè usurpãtur, quæ deponentia sunt, ut *promereri* ad Heb. 13. v. 16. Unde dico per transsumptionem, *promeri* est idem quod *placari*.

3. *Pro voce nova accipit veterem.* Vox nova dicitur, non solum, quæ de novo fingitur, sed etiam quæ cum antiqua sit, accipit novam significationẽ. Posse tque comprehendi sub inusitata. Ut *contraria* Ramo sunt idem, quod Aristoteli *opposita*. *America* est idem quod terra recens demum inventa ab Americo. Neq; tamen omnes voces novæ obscuræ sunt, multæ enim optimè intelligũtur ex ἀναλογίᾳ ad alias voces. Et hinc optimi auctores quandoq; novas voces effingunt, Scalig. ex. 298. f. 16. ait: se excogitasse *tantuplum*. Ita κύναςρος *nova vox est, non inepta nec injucunda ad tollendam ambiguitatem canis cœlestis à canibus aquatilibus & terrestribus*, ait Scal. 1, de plant. p. 278. *Et* ibid. pag. 166 *Devis hanc vocem (vicissitudinarium) Philosopho, quà ad rei ostensionẽ Latinitas augeatur, tametsi non extet apud Ciceronianos.*

4. *Transsumptio pro voce antiqua accipit novam.* Antiquam voco, quæ *solum* apud veteres usitata est. Novam autem quæ adhuc in usu est. Talia sunt *Toper* pro *valde*, *ciba* pro *mensa*, aliaq;, quibus hodie lasciviunt & luxuriant Juniores, sequentes juvenem, qui id faciebat tempore Gellii, quemque Gellius meritò reprehendit. *l.* 1. *Noct. Attic. c.* 10.

5. *Pro voce Tropica accipit propriam*, ut *effectum* (quod dicitur synechdochicè ab efficiente) est idem quod productum à causa. Barbarè Causatum dicitur.

6. *Pro voce* Homonyma, *accipit carentem homonymiâ*. Ut ars, quæ vox ambigua est, est idem quod quod habitus effectivus, seu productivus alicujus operis. Inprimis vox homonyma valde obscurat und

unde Aristoteles monet, ut caveatur ab ambiguis, l.3.Rhet.c.5.&l.6.Topic.c.2.

7. *Pro ἀκυρολογικῇ accipit magis propriam.* Ut Gratia qua justificamur (quoniam Pelagius per ἀκυρολογίαν, dona naturæ appellabat gratiam) est divina misericordia.

8. *Pro voce unius linguæ accipit vocem linguæ alterius.* Ut: *Emanuel* est idem quod *nobiscum Deus*. *Jesus* est idem quod *salvator*. *Christophorus* est idem quod *portans Christũ*. *Homo* est idẽ quod Mensch/ &c. In summa quot modis volumus vocem illustrare, & voces æquipollentes commutare, tot modis fit transsumptio.

Pro coronide est hic adhuc observandum: Definitionem nominis principaliter quidem esse vocũ incomplexarũ: nihilominus etiam huc referri debet explicatio phrasium, veluti: *Sub lege esse* est idem quod *nondum habere peccatorum remissionem*. *De torrente in via bibere*, est *mortem*, *aliasque calamitates sustinere*, Vide Melan.*l*.1.*Dial p*.87.

CAPUT XXVII.
DE DISTINCTIONE NOMINIS.

1. Fuit definitio nominis, sequitur ejus distinctio.

2. Distinctio nominis est enumeratio variarum significationum nominis.

3. Estque solùm in vocibus æquivocis.

4. Vox æquivoca est quæ prædicatur de pluribus sine communitate essentiæ vel definitionis.

COM.

COMMENTARIUS.

1 Hujus capitis intelligentia consistit in quatuor. 1. Ut constituatur, an seorsum agendum sit de distinctione vocis? 2. Quid sit æquivocum? 3. Unde cognoscatur vox esse æquivoca? & 4. Quomodo ejus distinctio fieri debeat, quæ posteriora præstabuntur per Canones.

I. *An distinctio vocis faciat peculiare Argumentum?*

Aliqui comprehendunt sub distributione.

Refelluntur

2 Hac in re tres sunt sententiæ. I. est eorum, qui distinctionem vocis comprehendunt sub distributione, quos sequitur Fonseca *l. 4. Inst. Dialect. cap. 2 & 7.* Respondeo. Hæc sententia falsa est. Nam distributio est de rebus non de vocibus. Quemadmodum ergo notatio distinguitur à definitione, quarum illa est quasi nominis definitio, hæc rei definitio: ita etiam distinguitur distinctio nominis à distributione. Confer Keckerman. *Syst. Log. l. 1. s. 2. c. 3. p.* 213. Et confirmatur porrò, quod secundum Aristot. 5. *Metaph. c. 26. t.* 31. Totum omne est aliquid unum. At nullum ambiguum est aliquid unum. Unitas enim vocis est ex unitate significationis. At ambiguum multa significat. Denique, cùm resolvitur vox *Gallus* in sua significata, non minus distinctio nominis est, quàm cùm dividitur aliud ex consilio ambiguum. At hujus distinctio non pertinet ad distributionem. E. nec illa. Parium enim eadem est ratio. E. secus relinqueretur distinctio nominis inadæquata in doctrina de distributione.

Aliqui comprehendunt sub notatione.

3 2. Sententia est eorum, qui distinctionem vocis comprehendunt sub notatione, ut fecit Goclenius *in controv. Log. l. 1. cap. 22. p.* 195. Nihilominus in contrarium tenendum est, id esse non posse. Nam

Nam notatio quasi colligit nomen, indeq; appellatur definitio nominis. Distinctio autem resolvit, non colligit. Et amplius confirmatur: Quemadmodum sese habet distributio rei ad definitionem rei, ita etiam distributio sive distinctio nominis ad notationem seu definitionem nominis. Ista autem non comprehenduntur sub eodem. E. nec hæc.

Tertia sententia est eorum qui peculiare argumentum faciunt, & hæc sententia relinquitur satis confirmata ex dictis. 4 *Sententia autoris.*

2. *Quid sint Homonyma?*

Ὁμώνυμα λέγεται, ὧν μὲν ὄνομα κοινὸν, λόγος δὲ ἕτερος. inquit Arist. *l. Cat. c.* 1. Observandum autem 1. est, vocem Æquivocum bifariam sumi, aliquando sumitur latè, prout comprehendit etiam Analogum. Analogum enim est æquivocum secundùm quid. Secundùm hanc significationem æquivocum est omne illud, quod nō ex æquo communicat essentiam iis de quibus prædicatur. Unde apparet sic duo esse genera æquivocorum. Aliud, quod prorsus non communicat essentiam, aliud, quod communicat quidem, sed non ex æquo. Deinde igitur specialiter sumitur vox æquivocum, prout distinguitur contra Univocū & Analogum. Et hac significatione æquivocum est definitum ab Arist, *d. l.* E. Æquivoca sic sunt, quorum nomen quidem commune, ratio verò diversa. Sic & vox *æquivoci* hoc declarat. *ὁμώνυμα Græcis sunt, à nostris appellantur æquivoca rectissimè, quasi vocis hæreditate æquali rem inæqualem repræsentarent,* ait. Scal g. 4. *de C. l. l. cap.* 1. Æquivoca ergo nomina sunt, verbi gratia, cum aliquid enunciatur de re vera & picta vel scripta: quomodo de hoc homine dicimus, quòd sit Cæsar Barbarossa, & de ejusdem imagine similiter dicimus, est Cæsar Barbarossa, Et tamen sub hoc nomine *Æquivocorum duo genera.*

mine non significatur communis essentia, reperta in Cæsare & ejus imagine. Sic Gallus est æquivocum ad significandum animal domesticum, & ad significandum populus Franciæ, ubi similiter vox Galli non significat communem essentiam quam habeant hi & isti. Sic etiam *jus* est æquivocum, quod significat tum leges, tum etiam jusculum.

Cæterum, ambigua sunt duorum generum, ut sumitur ex Arist. 1. *Top. c.* 15. 1. *Ethic. c.* 6. aliisq; locis. Alia sunt ambigua casu, alia consilio. *Ambigua casu* dicuntur ista, quæ ad plures res significandas posita sunt, propter nullam similitudinem aut dependentiam rerum, aliudve, unde moti sint impositores, cur uni rei diversas significationes tribuerent, sed quæ prorsus habeat diversas significationes præter intentionem impositionis. Tales sunt voces Galli, & juris prius positæ. *Ex consilio* autem dicuntur *ambigua*, quorum ratio dari potest, cur res diversas significent. Sic vocabulum *Dei* significat & Jehovam & Magistratum, ambiguè, sumpta occasione ex officio Magistratus, quo, loco Dei funguntur. Sic *Cor* significat & partem quandam animalis & medium arboris marisve, sumpta similitudine à situ cordis, quem habet in parte media animalis Sic quia *fratrum* debet esse mutuus affectus & charitas, hinc per similitudinem fratres dicũtur æquivocè etiam alii, ut fratres alii sint gente, ut Judæi alii qualicunq; cognatione, quomodo fratres sunt etiã pater & filius, avus & nepos. Vid. *Gen* 25. *v.* 15. *&* c. 31. *v.* 32. aliique effectu spirituali. Vide Hieron. *ad Helvid.* Sic *filius* aliquando idem est quod puer, ut 1. *Sam* 13. Filius unius anni Saul: Aliquando est soboles. Vide Perer. *in Genes. c* 34. *n.* 10. *Voluntas* aliquando sumitur pro potentia volendi, aliquando pro actu. Secundum modum dependentiæ id est ambiguum: Et sic in aliis,

II. *Vn-*

II. *Unde cognoscatur homonymia?*

Homonymiæ cognoscendæ varias regulas tradit Arist. 1 *Top.c.*15 aliisque locis, potestq; in genere homonymia cognosci, si ad vocem aliquam applicetur definitio aut proprietas homonymorum. Sed videamus pauca Aristotelis. 7

1. *Quod contrariis rebus opponitur, homonymũ est*, Est 1. *Top.c.*15. §. 3. Ubi probat *acutum* esse ambiguum, quia acutum aliquando opponitur gravi, aliquando obtuso. *Τῷ ὀξεῖ ἐν φωνῇ μὲν ἐναντίον τὸ βαρύ, ἐν ὄγκῳ δὲ τὸ ἀμβλύ.* Ibi significat vocem, hic magnitudinem, E. Acutum est ambiguum. Est autem observandum, si aliquando opposita alicujus rei quãrum ad vocem eadem sint, an fortasse differant in specie. Et si hoc sit, adhuc est ambigua prior vox. Veluti candidum opponitur fusco. Sed fuscum, potest significare colorem fuscum, & etiam vocem fuscam, unde sic adhuc candidum est ambiguũ, qui a rebus diversis specie (voci fuscæ & colori fusco) opponitur. 8

2. *Si alicui, uno modo aliquid contrarium sit, alio nõ, est ambiguum.* Sic voluptas, quæ ex potu percipitur, contrarium habet dolorem, qui est in siti. At voluptas, quam concipimus ex eo, quod intelligimus non esse communem mensuram diametri & lateris, nihil habet contrarium, E. voluptas ambiguè de his dicitur. Vide Arist. 1. *Top.c.*15. § 5. 9

3. *Si quorundam est aliquod medium, aliorum verò nihil: Vel amborum quidem est medium, non tamen idem, homonyma sunt.* Sic candidum & fuscum homonyma sunt. quia aliquando medium eorum est pallidum (quando scilicet colores significant) aliquando autẽ vel nullum est, vel est raucum, quando scilicet voces significant, § 6. *Ibid.* 10

4. *Si aliàs quidem plura media habeat, aliàs paucio-*

ra, homonymia est §. 7. 16. ibi veluti candidum & fuscum habeat aliquando media multa, cum de coloribus intelligũtur. Multi enim sunt colores medii. At unum solùm medium habent, cum intelliguntur de voce, vocem scilicet raucam.

12 5. *Si contradicentium unum multis modis dicitur, etiam multis modis dicitur alterum.* Est *ibid.* §. 8. Veluti si *Ens* intelligitur de eo, quod excellentissimo modo Entitatem habeat, ut sunt substantiæ, alio modo de eo, quod qualemcunque Entitatem habeat positivam: Etiam *non ens* aliquando dicetur, quod non est excellenter Ens, quomodo accidens est non ens; & aliquando dicetur, quod non est aliquid positivum, quomodo privatio est non ens.

13 6. *Si unum priventium est ambiguum, etiam alterum est ambiguum.* Ibid §. 9. Veluti si vigilare aliquando significat attentionem & alacritatem animi & aliquando intelligitur de solutione sensuum Physica: etiam dormire aliquando erit idem quod incautum & inconsideratum esse, & aliquando idem erit, quod alicui ligatos esse sensus externos.

14 7. *Conjugatorum unum, quot modis dicitur, tot modis dicitur & alterum.* § 10. *Ibid.* Veluti si fortitudo aliquando significat robur corporis, aliquando habitum animi in perferendis & adeundis terribilibus. Etiam fortis aliquando idem erit quod robustus, aliquando autem erit idem quod prudenter aggrediens & perferens terribilia.

15 8. *Cujus significata non sunt ejusdem generis id est Synonymum* § 21. *Ibid.* Veluti quia cancer aliquid significat, cujus genus est substantia, & aliquid cujus genus est qualitas, ibi animal ἀμφίβιον, hic morbum, ideitco cancer est aliquid ambiguum.

9. De

sita definitione. Veluti si scire velim, an candidum, dicatur æquivocè, de candido calore & candida voce {Sumo definitionem utriusque. Ergo candidum corpus est, quod habet album calorem, candida vox est, quæ facilè exauditur. Igitur in tali processu si aufertur, quod cuique proprium est, ut hic est vox & color, tum remanere debet eadem definitio, si vox sit Synonyma. Si verò vox sit Homonyma istis ablatis non manet eadem definitio, Vide Aristot. *ibid* §.14.

10. *Homonymum est, quod diversorum generum differentia est.* Sic acutum est differentia soni & saporis & magnitudinis. E. Acutum dicitur ὁμωνύμον §.17. 17

11. *Quod per diversas differentias dividitur homonymum est,* §. 17. Et ratio est, quia generum diversorum diversæ sunt differentiæ, *Vid l.Cat.c.3.* 18

12. *Quæ æquivoca sunt, non conveniunt in eadem definitione.* Hoc sumitur ex nomine æquivoci, prout id supra explicatum est ex Scaligero. Et habetur etiam in definitione æquivocorum *l.Categ.c.*1. & repetitur *6.Top.c.*10. Intelligitur autem talis definitio, quæ istas res distinctas uniat in hoc nomine, quod communiter utrique attribuitur. Nã æquivoca alioquin in aliquo remoto genere & definitione convenire possunt, veluti canis cœlestis & terrestris in eadem ratione corporis, At non conveniunt in eadem ratione canis. 19

13. *Quod aliquando totum, aliquando partem significat, est ambiguum.* Sic corpus est ambiguum, quia aliquando sumitur ad modum partis, cùm dicimus, hominem constare anima & corpore; aliquãdo vero sumitur ad modum totius, cùm hominem dicimus esse corpus (naturale vel Physicum.) 20

14. *Quod aliquando significat causam, aliquando effectum, est ambiguum.* Ita ambiguè dicitur volun- 21

tas, quia aliquando significat ipsam animam volentem, aliquando relationem.

23 15. *Quod aliquando sumitur latius, aliquando angustius est ambiguum.* Veluti *Ens* aliquando latius sumitur, ut comprehendat etiam negationes, aliquando strictius ut eas excludat. E. est ambiguum.

24 16. *Quod aliquando sumitur absolutè, aliquando relatè est ambiguum.* Ita ambigue sumitur Deus, quia aliquãdo sumitur absolutè, ut *Deus est unus.* Aliquãdo sumitur relatè, ut *pluit Deus à Deo*, hoc est, pater à filio. Sic *par* est ambiguum, quod aliquando sumitur absolutè, cum est differẽtia numeri, aliquando relatè, cùm est species comparatorum.

25 17. *Quod prædicatur de uno propriè, de alio per Tropum, id est ambiguum.* Veluti lupus, qui prædicatur propriè de hoste ovium, & de tyrannis impropriè.

26 18. *Quòd prædicatur de re & ejus imagine, scripta picta, sculpta, id est, ambiguum.* Ut indicat Arist. *l. Categ c.1.* Adeò in summa nihil est, quod non sit ambiguum, ut rectè dicit D. Augustin. *de princ. Dial. cap.9.*

IV. *Quomodo fieri debeat distinctio ambigui?*

27 In genere dico: Distinctionem ambigui fieri recensendo significata illius vocis. Cæterùm hac in re sunt aliquæ cautelæ tenendæ.

28 1. *In plena tractatione nunquam omittenda est vocis distinctio*, Τόπος τῆς ἀσαφῶς, εἰ ὁμώνυμον ἐστὶ τὸ ῥηθὲν. Ambiguum enim mater erroris est, & multiplicis obscuritatis, apud Arist. *6. Top. c.2. §.1.* Et inde Arist. *3. Rhet c.5.* monet, cavendum esse ab ambiguis, atque ambiguè loqui eos, qui nihil habent quod dicant, & simulant aliquid dicere, ut sunt arioli, qui ambiguè annuunt. Ut:

Crœsus Halym penetrans, magnam pervertet opum 28
vim. An tamen resolutio ambiguitatis fiat ante de-
finitionem, an verò ei postponatur, & in commen-
tario ad definitū explicetur, perinde esse existimo. 29.

2. *Accurata distinctio non omittat aliquam vocis significationem.* Hæc enim in re distinctio æquiparatur distributioni, quæ debet adæquata esse. Quanquam pro instituto aliquando sufficiat, aliquas saltem principales enumerare. Solet autē aliquando illa particularitas significationum significari per voces restrictivas, ut quod velimus enumerare significationes alicujus vocis *Logicas*, vel *Philosophicas* in genere, vel *Theologicas* vel *Medicas*, vel *Juridicas* & sic deinceps.

3. *Distinctio non recenseat significationem, qua nu-* 30
spiam reperiatur Ita malè Calviniani dicunt: *mundum* aliquando sumi pro ædificio, aliquando pro reprobis, aliquando *pro electis.* Nam pro electis nunquam sumitur in scripturis. Item Pontificii: *Ignem* aliquando sumi pro igne fornacis, aliquando pro igne tentationis, aliquando *pro purgatorio.* Sic enim nuspiam sumitur in scripturis.

4. *Distinctio vocis non est nisi ea, quæ est ambigui.* 31
Nam univoci non tàm distinctio, quàm divisio aut distributio aut partitio est.

5. *Distinctio vocis non multiplicet significationes* 32
præter necessitatē. Ita malè dicitur, *vivum* ambiguè dici, & prædicari vel de argento vel de aqua, vel de rebus animatis. Nam de aqua & argento dicitur secundùm unam significationem, secundùm quod videlicet dicimus, vivum illud, quod assimilatur rei vivæ per motum. Ex quo apparet, adæquatum fundamentum in multiplicanda distinctione vocis, esse diversitatem significationum in
vocibus. 33

Pro coronide nunc est observandum Nomen *Distinctio*

vocum continet etiam phrasium distinctiones.

quod dicitur distinguendum, continere etiam integras sententias. Unde Arist. 3 *Rhet. cap.* 5. etiam ambiguam dicit propositionem hanc:

Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

Igitur ad distinctionem nominis pertinent etiam harum ambiguarum sententiarum evolutiones, veluti superius axioma potest significare duo, vel quod *suas* vel quod *hostis* opes Crœsus sit perditurus.

Caput XXVIII.

DE TOTO ET PARTIBUS.

1. Hactenus fuit de argumentis nominalibus sequitur de realibus.

2. Inter hæc primò est totum & partes.

3. *Totum* est quod habet partes. Ut *homo.*

4. *Pars* est quæ habetur à toto. Ut *caput.*

5. Totum est vel primarium vel secundarium.

6. Primarium est, quod sua natura totum est.

7. Tale est totum essentiale & integrale & Universale.

8. I. Totum *essentiale* est cujus partes totam essentiam constituunt.

7. Partes hujus totius sunt materia & forma, Genus & differentia. *Ergo sic hominis partes*

artes sunt anima & corpus; animalitas & ratio-alitus.

8. II. Totum *integrale* est, quod integra-ur à partibus.

9. Ergo partes totius integralis sunt par-es materiæ. *Ut cor, caput, brachia in homine.*

10. Hoc totum I. est vel similare seu homogeneum, vel dissimilare seu hetero-eneum.

11. Similare est, cujus partes sunt ejusdem ssentiæ. Tale totum est *aqua*, *vinum*, *san-uis*, quorum partes sunt, guttula hæc & sta & ista.

12. Dissimilare est, cujus partes sunt di-ersæ essentiæ. Tale totum est *animal*, cujus artes sunt pedes, brachia, caput.

13. 2. Aliter illud totum est per se vel per ccidens.

14. Totum per se est, cujus partes conti-entur ab una forma totius. Tale totum est *nimal*, cujus partes continentur eadem for-na, nempe anima sensitiva.

15. Totum per accidens est, cujus partes ontinentur formis peculiaribus, & solùm ggregantur ad unum. Tale totum est *Mun-us, Respublica, Collegium.*

16. Partes autem materiæ (sive totius ntegralis) sunt principales vel minus prin-ipales.

17. Principales sunt, quibus ablatis tollitur esse totius. *Vt sunt cor, & caput in homine.*

18. Minus principales sunt, quibus ablatis esse totius remanet. Talis pars est *digitus, vel pes vel manus.*

19. III. Totum *Universale* est idē quod Genus.

20. *Genus* est quod de pluribus differentibus essentialiter, prædicatur, in quid non conversim. Ut *Animal* genus est hominis.

21. Partes generi oppositæ sunt *species.*

22. Species est pars generi subjecta. Sic homo est species animalis.

23. Genus 1. est *generalißimum vel subalternum.*

24. Generalissimum genus est, supra quod non est genus, ut substantia, quantitas, &c.

25. Subalternum est, quod supra se habet genus aliud. Sic animal est genus subalternum. Est enim genus hominis, & supra se habet aliud genus, nempe corpus naturale.

26. Species autem est specialissima vel subalterna.

27. Species specialissima est, quæ infra se non habet speciem. Tale quid hic dicimus *individuum.*

28. Species subalterna est, quæ infra se habet

habet ſpeciem, ut Animal eſt ſpecies corporis naturalis, ſed infra ſe habet aliam ſpeciem veluti beſtiam.

29. 2. Genus eſt *remotum vel propinquum.*

30. Remotum eſt, intra quod & ſpeciem intervenit genus aliud. Ita remotum genus avis eſt, animal, quia aliud genus intervenit, nempe beſtia.

31. Propinquum eſt, intra quod & ſpeciem nullum genus mediat. Ut beſtia propinquum genus avis eſt, animal hominis. Et ſic deinceps.

32. 3. Genus eſt *univocum vel Analogum.*

33. Genus univocum eſt, quod ex æquo eſſentiam ſuam communicat ſpeciei.

34. Genus analogon eſt, quod uni per poſterius alteri per prius eſſentiam ſuam cōmunicat. Dicitur aliâs πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς ab uno ad unum. Ut Ens ad Subſtantiam & Accidens.

35. Secundarium totum eſt, quod ſuâ naturâ non eſt totum, ſed ſolùm in quantum diſtribuitur, ſic ſubjectum eſt totum, cùm diſtribuitur per accidentia. De quo & aliis erit in doctrina de diſtributione.

COMMENTARIUS.

Antequàm locum totius & partium explicem,

præmittam quasi præfationis loco necessariam quæstionem.

Vbi in Logicis agi debeat de toto & partibus?

1 *Referuntur variæ sententiæ.* Hac in re invenio tres opiniones. I. Est eorum qui de toto & partibus agunt inter argumenta prima. Ita fecit Scribonius, Keckerm. *in Syst. Log.* Goclen. *in Instit. Logicis*, cujus etiam Methodus *in part. 1. Problem.* idem videtur insinuare. II. Est eorum, qui de toto & partibus non agunt seorsim à distributione, sed hujus & istius doctrinam commiscēt. Et hoc vulgò fecerunt Ramæi. Vide Downam *c. 26. lib. 1. Com. Dial fol* 399. III. Est eorum, qui quidē agnoscūt totum esse partes esse terminos ortos, sed tamen distinctim istos locos tradunt, non autem commiscent cum distributione.

2 *Sententia autoris.* Hâc in re tres statuo propositiones. I. *Totum & partes malè referuntur ad argumenta prima.* Id patet evidentissimè inde, quod isti termini & denominationem aliunde, & vim arguendi habent. Nam, verbi gratiâ, totum essentiale sumitur ex materia & forma, & quæ dicuntur partes essentiales, æquè arguunt ac ipsa materia & forma. Et idem est de toto integrali, cujus partes sunt partes materiæ, & hinc perinde arguunt ut materia ipsa. Denique patet de toto universali. Nam id est veluti materia vel Symbolum materiæ, Logicè loquendo. Idem autem est etiam in toto secundario. Nam totum secundarium sumitur ex efficiente & fine, subjecto & adjuncto. Et itidem habent eandem arguendi vim, quam etiam habent priora.

Objectiones, contra hanc sententiam, non video speciosas.

II. *Totum & partes malè immiscentur distributioni.* Hæc propositio est contra Ramæos. Et sequitur com-

ommunem sententiam Aristotelicorum, quibus ocus totius & partium diversus est, à loco distributionis. Et confirmatur exemplis axiomaticis, veluti: *Homo est animal, Logica est ars. Inventio est pars Dialectica. Cor complet & integrat, corpus animal.* Hic disponitur pars cum toto, nempe species cum genere, & totum integrale cum parte integrante. At nemo dicit esse hic dispositam distributionem cum distributo. Et cõfirmatur, quòd axioma e distributione debet omnes partes complicare, sicut enim non est axioma ex definitione, ubi pars definitionis, veluti Genus (ut *Homo est Animal*) aut differentia (ut *Homo est rationalis*) enunciatur de definito, sed ubi de eo enunciatur pars utraque (veluti *homo est animal rationale.*) Ita etiam est ex distributione axioma, non, cum alterutra pars de toto enunciatur, sed cum pars utraq;.

III. *Doctrina totius & partium rectè proponitur inter argumenta orta, seorsim, & ante distributionem.* Hic tria dico. 1. quod rectè doceantur inter argumenta orta. Hoc sequitur ad primam propositionem. 2. quod rectè doceantur seorsim à distributione. Hoc sequitur ad secundam propositionem. 3. quod rectè doceantur ante distributionem. Hoc patet, quia totum & pars referuntur ad distributionem ut ejus materia, At materia est prior materiato. 5

II. *De voce totius & partium.*

Voces totius & partium ambiguæ sunt. Indeque significationes eorum aliquas recenset Aristot. *l.* 5. *Metaph. c.* 25. 26. Colligam in summa. I. Totum aliquando idem est, quod perfectum. Sicut Aristot. l. 3. *Phys.* c. 6. t. 64. ὅλον καὶ τὸ τέλειον ἢ τ' αὐτὸ πάμπαν, σύνεγγυς τῇ φύσει ἐστι. *Totum & perfectum aut idem omnino sunt, aut naturam finitimam habent.* Quanquam alium sensum id habere possit. Vide & Scal. 7

1. *de plant. p.* 107. Et totum ſic non opponitur partibus ſed imperfecto. Ita Deus dicitur ὅλως ὁλόντι aliquid totaliter totum. Comprehenditur ſub hac ſignificatione iſta, quâ totum opponitur dimidio vel dimidiato, item mutilo & manco. Nam eſſe dimidium vel mutilum, comparativè ad totũ, imperfectiones eſt. Quod autem mutilum ſit & quas habeat conditiones, vide apud Ariſtot. *l.* 5. *Metaph. c.* 27. & Scalig. *Exerc.* 140. *p.* 470. Totum igitur ſic non dicitur reſpectu partium. Et proinde etiã non dicitur ſimpliciter totum, ſed *totum ſuum*, apud Scalig. 5 *de C. l. ng. Lat. cap.* 110. *p.* 285. Quatenus autem totum partibus opponitur, Sic tres habet ſignificationes alias. Igitur II. Totum ſumitur latiſſimè, quatenus omne illud totum dicitur, quod diſtribuitur, ſive alâs totum ſit, ſive non. Ita etiam efficiens eſt totum, & effectum, & ſubjectum & adjunctum. Nam hæc omnia diſtribui poſſunt. Veluti Planetarum alius calefacit, alius frigefacit, alius humectat. Hic Planetæ ſunt totum diſtributum. Et tamen nunc ſumuntur etiam ut cauſæ efficientes. Sic hominum alii ſunt rudes, alii docti. Hic homo ſubjectum eſt, & tamen totum dicitur, ſecundùm quod eorum diſtincta attributa hominem dividunt. Ariſtotelicis hoc totum dicitur, totum per accidens. Vide Fonſecam *l.* 4. *Inſtit. Logic. cap.* 7. III. Strictè ſumitur totum & intelligitur de toto, ex cauſis quod vocant, hoc eſt, de toto, eſſentiali & integrali. Sic Ariſtotelici diſtributionem totius diſtinguunt à diſtributione generis; Et hoc ſenſu vulgò dicitur: *Partes eſſe priores toto.* Vide Perer. *l.* 3 *cap.* 6. & Zabarell. 2 *de N. L. cap.* 2. Et Scalig *de cauſ. l. ng. Lat. cap.* 2. *Ordiendum eſt*, inquit hic, *à partibus, ſunt enim cauſa totius.* IV. Accipitur latius pro eo, quod quaſi ſecundùm naturam ſuam de-

ſtinatur

stinatur ad esse alterius, vel alia destinantur ad esse alius. Et sic totum comprehendit hæc tria: totum Essentiale, integrale & Universale. Hoc totum, dicimus totum *primarium*.

Atque idem proportionaliter est dicendum de *parte*, quoad tres posteriores significationes. Solũ teneatur præterea, vocem partis frequenter usurpari pro parte integrali vel quantitativa. Quo sensu dicitur, formas non esse partibiles, vel habere partes. Sensus n. est, quod eis non conveniant partes quantitativæ. Cùm enim spiritualia Entia sint & non corporea, non convenit eis extensio: adeoque nec integralis pars, quæ extensionem præsupponit. 7 *De voce Partis.*

III. *De totius definitione.*

Totum est quod habet partes. Definitur nunc totum respectu partium. Unde secundum præsentẽ considerationem, Deus non potest dici totũ nec in genere, totum perfectionis huc pertinet. *Totum non est totum demptis partibus. Imò ne est quidem* ait Scalig. 1. *de plant. p.* 186. Est autem totum nunc intelligendum (ante divisionem in primarium & secundarium) latissimè. Et proinde nunc totum dicimus, quod resolvi potest per distributionem. Illud tamen dicitur totum primariò, quod naturâ sua totum est. Id autem naturâ suâ totum esse cognoscitur, quod ad partem distribuentem etiam seorsim, & sine conjunctione ad partẽ aliam, adhuc habet *σχέσιν* totius; quod a. eam non habet, id secundariò totum est. Exempli gratiâ, Efficiẽs, quatenus distribuitur per diversos effectus, totum est. Veluti planetarũ alii frigefaciunt, alii calefaciunt. Hic planeta est aliquid totũ, quia distribuitur: Sed est totũ secundariũ, quia si seorsim prædicetur calefacere, de aliquo planeta, nõ erit dispositio totius 8

& par-

partium, sed efficientis & effecti, sic hominum alii sunt docti, alii rudes Hic homo est totum quia distribuitur, sed est totum secundarium. Nam si pręcisè alterum membrum distribuens jungatur cum toto. (Veluti homo est rudis) non est dispositio totius & partis, sed alia, nempe subjecti & adjuncti. At id secus est in toto essentiali integrali & universali. Nam hæc præcisâ distributione, adhuc habent σχέσιν totius ad quamlibet partem suam seorsim.

IV. *De toto essentiali.*

9 Totum *essentiale* promiscuè dici potest in respectu ad partem, quæ quomodocunq; essentialis est. Unde sic totum integrale etiam dici potest essentiale. Nam hujus partes etiam essentiales sunt illi. Sunt enim partes materiæ. At pars materiæ essentialis est, h. e. essentiam constituit, eo ipso quia materiæ (quæ essentialis est materiato) pars est. Nihilominus specialiter essentiale dicitur, in respectu ad utramq; partem essentialem, h. e. materiam & formam. Unde sic totum essentiale ab integrali distinguitur, quia hoc dicitur solùm in respectu ad materiam sive partes materiæ.

10 *Essentiale totũ duplex.* Cæterùm totum essentiale duplex est, unde aliud vocant Physicum, aliud Metaphysicum & Logicum, Vide Scalig. *l.* 1 *poet. c.* 9. Totum Physicum dicitur respectu materiæ & formæ. Totum Metaphysicum vel Logicum dicitur respectu generis & differentiæ. Unde tale totum est quævis species respectu prædictarum partium, cum res constant è materia & forma, vel iis, quæ proportione respondent materiæ & formæ; Igitur quemadmodum statua ex ære tanquam materia, & figura tanquam forma, ita etiam homo constat ex genere, quod pro-

roportione respondet materiæ, & differentia, quę
ormæ. Ait Porphyrius *Isag.c.3.§.17.*

Estque ratio appellationis hæc, quod illud di- 11
itur *Physicum*, quia seorsim in natura, præcisa o-
nni mentis operatione, distinguuntur partes toti-
s Physici. At id non est in altero. Nam genus &
ifferentia non distinguuntur in natura præcisè,
ed accedente abstractione mentis.

Notandum hic, ista nomina aliquando commu- 12
ari. Sic dicimus, formam Metaphysicam & genus
hysicum. Et tum per formam Metaphysicam in-
elligitur differentia, per genus Physicum intelli-
itur materia. Ac propter utrumque quidem to-
um diversa etiam exempla posita sunt in Theore-
natibus.

Circa hanc doctrinam aliquæ quæstiones sunt 13
nodandæ.

1. *An materia rectè dicatur pars essentialis?*

Hac in re variant Philosophi. Avicenna 5. *Me-
tph.c.4* affirmat. Eumq; sequuntur plurimi. Aver-
oes 7. *Metaph.com.*21. & 34. negat, qui etiam mul-
os habet asseclas. Dicuntque hi materiam solum
sse subjectum vel vehiculum & sustentaculum es-
ntiæ.

Hac in re existimo. *Materiam non esse partem es-* 14 *Materia quomodo non sit pars essentiæ.*
*ntiæ, quatenus essentia sumitur pro forma, sed esse ejus
bjectum.* Hic suppono ambiguitatem in voce es-
ntiæ. Igitur sicut forma aliquando sumitur pro
tera parte corporis, quæ unitur materiæ (voca-
r aliâs forma partis) quomodo forma hominis
t anima rationalis; & aliquando pro aliquo q. cō-
exo ex materia & forma (vocatur forma totius)
uomodo forma hominis est homineitas vel hu-
anitas; ita etiam aliquando essentia significat
formam

formam totius, aliquando formam partis. E.qua tenus essentia formam partis (hoc est formã, qu altera, à materia contra distincta, pars est composi ti, sic materia non est pars essentiæ, hoc est, form Hac in re nihil est dubium. Communiter enim do cetur; materiam esse subjectum formæ. Subje ctum autem propriè non est pars adjuncti. Quan do autem essentiæ vox non sumitur pro forma tunc dico.

15 *Explicatur positio.* II. ***Materia est pars essentiæ.*** Hujus propositioni non est hic sensus, quasi cujusque essentiæ pars si materia (Multa enim sunt Entia, quæ materiam non habent) sed materia est pars essentiæ, in iis sci licet Entibus, quæ materiam habent. Hoc est i rebus materialibus non est materia, ut aliquid re materiali extrinsecum, sed ut aliquid intrinsecum Tùm est advertẽdum, sermonem nunc esse de ma teria, quæ *ex qua* dicitur, Secus enim est de materi *circa quam* & materia *in qua*.

16 *Probatur.* Igitur ista propositio nunc probatur. 1. Materi ponitur in definitione corporum. Ergo etiam per tinet ad eorum essentiam. Consequentia firma es quia definitio est λόγος οὐσίας. Et cõfirmatur; quo secùs definitio substãtiarum esset etiam ἐκ προσθέ σεως h.e. per additamentum, sicut & accidentium At hoc peculiariter convenit accidentibus. Ante cedens patet, tum generaliter, quod corpus defini tur substantia ex materia & forma constans, tum specialiter, quod v.g. homo definitur animal ratio nale. Animal enim non est sola forma sive anima sensitiva, sed est habens animam. Et proinde con notat animal & materiam & formam. Sic August. *l.19.de civit.Dei.c.3.* commendat Varronem quod hominem nec animam solam, nec solam corpus esse arbitrabatur. Vide Thom.1.*part.q.75.a.*4.

17 2 Sicut se habet genus in toto Metaphysico, ita etiam

tis m se habet materia in toto Physico. At illud isti
st essentiale. Cur igitur hæc huic nõ est essentialis.
3. Rei proprietates non sumuntur aliunde quã 18
b illius essentia. At hæ sumũtur in corpore etiam
materia, E. materia est corpori essentialis. Assum-
tum patet de quãtitate, localitate, corruptibilita-
e raritate, densitate, asperitate, levitate, aliisque.
Objectiones contra hanc sententiam variæ sunt. 19
objiciuntur varii loci ex Aristotele, quibus Ari- *Retexuntur*
toteles dicit: formam esse λόγον τῆς οὐσίας καὶ τὸ τί ἦν εἶ- *objectiones.*
ναι, Vide 1. *Metaph. c.* 7. & 7. *Metaph. c.* 11. locisq; aliis.
Igitur Pererius *l.* 6. *Phil Nat. c.* 7. Existimat omni-
ò Aristotelem existimare solam formam esse es-
entiam corporis. Quod si ita est, erravit Aristote-
es. Quanquam melius respondetur pro Aristote-
e, quod scilicet formam dicat quidditatem & es-
entiam, quia potissima ejus pars est. Confer Sua-
ez *in Metaph. disp.* 36. *s.* 2. *n.* 13.
2. *Obj.* Si materia esset pars essentiæ, tum etiam 20
er eã distinguerentur corpora ab invicẽ. Nam es-
entia est principiũ distinctivum. At istud est absur
um. Nã actus est separare & distinguere. Materia
nõ actus sed potentia est. *Resp.* ad propositionem
am negando. Unde esse principium distinctivum
on cõvenit cuilibet parti essentiæ, sed solum parti
ormali. Pro quo advertendũ est, quod materia so-
lùm referatur ad essentiam, ut essentiæ inchoatio,
t q. primum fundamentum. Completur a. essentia
æc ultimò per formam. Et sic ultimus terminus
a essentia est forma. Ex quib. distinctis materiæ &
ormę officiis apparet, utramq; quidem ad essenti-
m pertinere. Sed tamen hanc solùm distinguere.
3. Si materia esset pars essentiæ, tum res eadem
umero, haberet etiam eandẽ numero materiam
t hoc non est. Nam in sene non est eadem nume-
o materia quæ præextiterit in se juvene, Calor e-
nim

nim consumit priorem materiam, & per nutritionem aggeneratur materia alia. *Resp.* in juvene & sene (qui idem numero est in utraque ætate) esse etiam eandem numero materiam. Censetur autem eadem numero materia esse, etiam ea, quæ vel paulatim imminuta vel etiam aucta est. Et recogitandum est, quod materia neque sola neque principaliter pertineat ad essentiam. Unde res remanebit eadem numero, si principalis essentiæ pars eadem numero permanserit, etsi materiæ priori, etiam alia æquivalens reponatur. Unde censetur idem numero pallium esse etiam illud, in quo (nisi facta sit totalis dissolutio) exemptis vel attritis partibus reponuntur centones, ut nihil, de prima illius materia sit superstes.

II. *An, quod est totum Metaphysicum, sit etiam totum physicum.*

22 Inprimis extra dubium est, totum Metaphysicum & Physicum formaliter differre. Neque enim idem per utrumq; significatur, ut patet. Est autem solum quæstio de convenientia materiali, sive in re substrata, quam vocant, & sic sensus quæstionis est. *An omnia ea res, quæ habet genus & differentiam* (hoc enim est totum Metaphysicum) *habeat etiam materiam & formam* (hoc enim est totum Physicum.)

23 Igitur affirmatio quæstionis videtur vera esse, 1 quod materia & genus idem sunt. Et idem est de forma & differentia. Unde materiam appellamus genus Physicum. Et differentiam appellamus formam Metaphysicam. 2. Quod habet genus & differentiam, id est, compositum. At quod est compositum, vulgò dicitur habere materiam & formam.

Nihi-

Nihilominus contraria sententia magis proba- 24
ur. Nam entia spiritualia sive immaterialia (ut an-
eli) habent genus & differentiam. (Et sic sunt totũ
uoddam Metaphysicum. Et tamen non habent
ateriam (sunt enim immaterialia) & formam. Et
er hoc non sunt totum Physicum. E. aliquid est
Metaphysicè totum, quod Physicè totum non est.

Ad *prius* argumentum respondeo: esse inter ge- 25
us & materiam; formam item & differentiam,
uandam analogiam & proportionem, ut Porph.
Isag. c. de diff. & Arist. 10. *Metaph.* docet. Et hæc si-
ilitudo facit, ut non solùm nomina commuten-
r, h. e. ut genus pro materia, & forma pro diffe-
ntia sumatur, sed etiam ut aliquando autores
cant, materiam esse genus, & differentiam esse
rmam eo modo, quo homo bulla, aut vita homi-
s fumus dicitur, utrumque non per identitatem
sentialem, sed accidentalem, hoc est similitudi-
em. Aliàs enim multum differunt genus & mate-
a, & consequenter etiam forma & differentia, ut
st Averroem 1. *Metaph. c.* 17. & Alexandrum *l.* 2.
at. qq. c. ult. docent Zabarella 2. *de prim. mat. c.* 18.
Perer. *l.* 5. *Phil. Nat. c* 17. Differunt autem genus
materia. 1. Quod genus prædicatur in quid de
ultis, at non sic materia. *Deinde* materię commu-
tas est, ad plures formas. At generis ad plu-
s species vel differentias. 3. Illius communi-
s est, præciso omni opere intellectus. At in ge-
re conveniunt res plures, non nisi per mentis ab- 26
actionem. Et sic deinceps.

Genus & materia sũt similia.

Quomodo differant?

Ad *posterius* dico: omne compositum habere
teriam & formam, ἀναλόγως scilicet & per simi-
udinẽ. Sicut enim materia & forma sunt termi-
componentes, prout unum actus, alterum pote-
tis rationem habet, ita omnes alii termini com-
nentes, sunt termini componẽtes, quatenus sci-

licet alter eorum actus, alter potentiæ rationem habet. Et sic quia genus & differentia, esse & essentia, actus & potentia termini componentes sunt, iccircò alter eorum ἀναλόγως sive per similitudinem potest dici forma, alter materia. Propriè tamé non omne compositum habet materiá & formam. Est enim aliquod compositum, quod est Ens immateriale (& proinde carens materia) ut Angelus.

V. *De toto integro vel integrali.*

Integrum ambiguè dicitur.

27 Integrum bifariam dicitur. Aliquando integrú opponitur manco & mutilo. Sic cœna integra est, carens nulla sui parte. Et hinc per Metaphoram refertur ad animam. Et tunc integritas significat candorem animi. Aliquando autem integrum opponitur parti materiali. Et sic homo est aliquid integrum, pes autem pars est. Atq; hic nihil refert, an habeat partes omnes an aliquas. Nam homo carens pede, adhuc tamen est totum integrum vel integrale, seu quod idem est, est totum habens partes materiales.

28 Ultra has significationes Ramus *lib.* 1. *Dial. c.* 26 Integrum extendit, & sub eo comprehendit, etiam totum essentiale. Atq; adeò in universum omne illud totum, vocat integrum, cujus partes sunt causæ. Alii tamen à toto essentiali integrale distinguunt. Hâc in re hoc inprimis fatendum est, quod modus arguendi sit idem in toto integrali & essentiali, ut agnoscit etiam Fonseca *l.* 7. *Instit. Dial. c.* 17. Est tamen differentia istorum apud Philosophos ista, quod totum essentiale dicunt præcisè, respectu materiæ & formæ, veluti hominem respectu animæ & corporis. At integrale dicunt respectu partium materiæ, veluti hominem respectu capitis pedum, &c. Dicitur autem integrale totum esse solùm respectu materiæ, nó quasi forma excludatur à par

Totum essentiale & integrale quomodo differant.

partibus integralibus, (Nam in capite & pedibus,
& aliis hominis partibus utrique intelligitur etiam
anima) sed quod nunc seorsim non exprimamus
formam, in hoc toto quod integrale dicimus.

Rursus est observandum: cùm partes totius in- 29.
tegralis dicuntur partes materiæ, per materiā non
intelligi eam solum, quæ famosissimè talis est, h.e.
materiam substantiarum, sed omninò etiam nunc
materiam dicimus, quæ primariò vel secundariò
est materia ex qua. Et sic, quia artium materię sunt
eorum præcepta, Idcircò quæ divisio eorum est se-
cundum præcepta, ea est per partes integrales, ve-
luti cum Dialectica dividitur in inventionem &
judicium, Grammatica in Etymologiam & Synta-
xin. Nam singulæ hæ partes comprehendunt par-
tem aliquam præceptorum suæ artis.

Porrò partes, quæ huic toti correspondent, à 30
Ramo *cit. loco* dicuntur *membra*, quod, an benè fiat,
videndum.

An partes totius integralis rectè dicantur membra?

Prout Artificibus dictatura, convenit in vocum 31
significationes, ita Ramus excusari quidem posset,
cujusvis totius integralis partes, vocans mēbra; ni-
hilominus alii Philosophi non ita sumunt vocem
membri, quibus idem est membrum & organum
sive pars organi. Atque sic ut aliquid membrum *Membrum*
dicatur, requiritur. 1. Ut non sit forma. Et sic a- *quid sit?*
nima non dicitur membrum hominis. 2. Neque
tota materia dicitur membrum. Et sic corpus non
dicitur membrum hominis. Sequiturque hoc ex
priori. Nam quia membrum est nomen partis. Pars
autem condividit totum cum partibus aliis, quæ
etiā debent hic dici membra. Idcircò si anima non
sit membrum, neq; corpus potest dici membrum

Ergò 3. requiritur, ut, quod membrum dicitur, sit pars materiæ. Et per hoc accidentia non sunt membra, 4. debet esse pars materiæ dissimilaris. Et per hoc guttula aquæ, non potest dici membrum aquæ. Potest a. caput dici membrum hominis. Et sic cum Aristot. *l.2. de partib. animal. c.1.* dicit animalia constare ex similaribus & dissimilaribus μορίοις, rectius vertitur, partibus quàm membris. Denique 5. quod membrum dicitur, debet participare formam totius. Et sic manus arida (aut ramus aridus) non possunt dici membra arboris aut hominis. Et sic neque cadaver, nec angelus, etsi corpus aliquod assumat, potest dici habere membra. Confer Colleg. Conimb. *l.1. de anim. c.1, q.1. art.7.*

De Divisione totius & partium integralium.

I. *Totum est vel similare vel dissimilare.*

32 Aristoteles *lib.2. de partib. animal. c.1.* partes animalium distinguit in ὁμοιομερεῖς καὶ ἀνομοιομερεῖς. Et *lib.2. de generat. anim. c.1. in* ὁμοιομερεῖς καὶ ὀργανικὰς, ubi ὀργανικαὶ sunt idem quod ἀνομοιομερεῖς. Interpp. vulgò vertunt in *similares* & *dissimilares*. Hæ tamen Latinæ appellationes non placent Scaligero *lib.1. de plant. p.168.* Et inde vocat eas partes *consimiles* & *condissimiles* Sed vocabulis non immoror. Ex hac igitur partium distinctione sumpta est divisio totius.

33 Ergo sic totum est ὁμοιομερὲς vel ἀνομοιομερές, quæ voces indicant ipsas definitiones singulorum, Nam ὁμοιομερὲς est, quod habet ὅμοια μέρη partes similes, hoc est, partes ejusdem essentiæ. Ita enim simile quandoque sumitur, ut supra dictum de similibus. Et Ἀνομοιομερὲς est, quod habet ἀνόμοια μέρη partes dissi-

dissimiles sive diversæ essentiæ. Sic ergò aqua est totum ὁμοιομερὲς, quia omnes ejus partes sunt ejusdem essentiæ. Neque enim in aqua est diversitas partium, ut est in homine, ubi alia est essentia capitis, alia ventriculi, alia manuum. Et sic deinceps. Ἀνομοιομερὲς autem totum est homo, ut ex hac dictis patet.

Est tamen hic observandum, ἀνομοιομερὲς dici, per collationem unius partis ad alias partes, vel etiam ad totum. Atque sic totum, quod habet partes diversæ essentiæ, ab essentia partium aliarum, sit totius essentiæ, id dissimilare est. Unde relinquitur, si maximè in aliquo toto reperiatur pars, cujus particulæ sint ejusdem essentiæ, non tamen iccircò illud totum similare esse, cujusmodi in homine est nervus, sanguis spiritus, aliaque, & tamen homo est aliquid dissimilare. Sed inquirendum est. 34

1. *Ex quo cognosci possit, an aliquid sit totum similare & dissimilare?*

Tria hic in collationem venire possunt: convenientia in nomine, in essentia & in attributis. 35

Igitur valdè celebris est distinctio totius similaris & dissimilaris ex *nomine*. Ajunt igitur, totum esse *similare*, cujus partes accipiunt nomen totius, quomodo pars aquæ dicitur aqua, & pars sanguinis dicitur sanguis, & sic in aliis. *Dissimilare* autem esse, cujus partes non accipiunt nomē totius, quomodo pars hominis (ut pes) non dicitur homo, nec pars arboris, arbor, nec pars domus, domus. Et sic deinceps. Fecit ita etiam Damascenus *in Dial. cap.* Et Zabarell. *de Nat. scient. const. cap. 27.* Ea tamen distinctio non est satis proba. 36 *De convenientia in Nomine.*

Igitur dico 1, *Totum quod habet partes secum ejus-* 37

dem nominis (modò non interveniat æquivocatio) *id est similare*. Ita patet. Nam nominis significatum est essentia. E. ejusdem nominis significatum est eadem essentia. At quæ conveniunt in eadem essentia, ea similaria sunt, ut postea dicetur.

38 2. *Totum, cujus partes non accipiunt totius nomen, non est ideircò dissimilare.* Hoc dico: Ut plurimum quidem totum dissimilare esse, cujus partes habent diversum nomen à toto, sed tamen hoc non est perpetuum, multoque minus id sequitur ex diversitate nominis. Potest enim fieri, ut totius similaris nomen impositum sit ab aggregatione partiũ similarium. Atq; tum hoc ipso nomen totius non potest prædicari de parte. Nam pars non est idem quod omnes partes aggregatæ. Ita non de quavis parte cœli dicitur quod sit cœlum, nec de quavis parte maris dicitur quod sit mare. Et tamen cœlum & mare sunt tota similaria sive ὁμοιομερῆ. Et ratio est, quia cœlum dicit aggregationem omnium sui partium, h.e. partis occidentalis, orientalis, meridionalis & septentrionalis. Et sic mare dicit aggregationem vel confluxum plurimarum aquarũ, unde quælibet particula maris, mare dici non potest.

39 Ex his relinquitur, discrimen, quod hic sumitur ex convenientia vel disconvenientia nominis, non esse satis adæquatum.

40. *De convenientia in essentia.* Optimè a. distinguitur totum similare & dissimilare, per convenientiam & disconvenientiam in essentia. Hoc est, cujus partes sunt ejusdem essentiæ, vel quod est resolubile in particulas ejusdem rationis, id est similare, quod secus, est dissimilare. Sic inter particulas aquæ nõ est essentiæ diversitas, atq; adeò aqua est resolubilis in partes ejusdem rationis. Unde aqua est aliquid similare. Et sic in aliis.

41 Dices I. Aqua etiam est resolubilis in partes ejusdem rationis, quia est resolubilis in materiam suam

ram & formam; quæ sunt diversæ essentiæ. E. non
st aliquid similare sive homogeneum. Idemq; est
e cæteris elementis.

42 II. Rursus totum similare, cùm dividitur habet
partes, quarum singulæ sunt Entia comp'eta, &
singularia supposita. At diversa supposita habent
diversas essentias. E. totum similare dividitur in
partes habentes diversas essentias. Et certè, si à
communi massa aquæ dividantur duæ guttulæ,
hæc guttula habebit diversam essentiam à guttu-
la ista, prout etiam diversum Ens est ab ista. Et sic
in aliis.

43 *Solvuntur.* Respondeo ad *primum*, aquam & cætera elemē-
ta esse verè corpora similaria; & esse divisibilia in
partes ejusdem rationis, ut sumitur ex Aristot. 3 *de
cœl. c.3.t.31.* ubi στοιχείων vocat ἀδιαίρετον εἰς ἕτερα τῷ
εἴδει, hoc est, *non divisibile in diversa Specie.* Et idem
est 5. *Metaph. c.3.* ubi itidem vocat Elementum ἀ-
διαίρετον τῷ εἴδει. Igitur ad superiorem difficultatē
respondet Clarissimus Magirus *in 3 phys. c.1. in com-* *Magiri responsio.*
*ment. p.*170. Elementum sola ratione dividi in ma-
teriam & formam. Sed per hoc non solvitur diffi-
cultas. Nam alioquin in corruptione Elemento-
rum divisio fit formæ à materia. At ista non est o-
pus rationis. Vera autem responsio est hæc: Cùm
totum dividitur in similare & dissimilare, divisio
illa est totius integralis. In integrali autem toto,
solùm dividuntur partes materiales. Unde cùm
totum similare dicitur dividi in partes ejusdem ra-
tionis, tum, præcisâ formâ, intelligitur divisio in
partes materiales ejusdem rationis.

44 *Ad alterum* respondeo: Cùm totum similare, di-
citur esse resolubile in partes ejusdem rationis &
essentiæ, tū intelligitur essentia specifica non nu-
meralis sive individuifica. Sicut propterea, locis
ante citatis, Aristoteles Homogeneitatem descri-

bens ait: Homogeneum esse *ἀδιαίρετον τῷ εἴδει*. Hoc est, non esse divisibile in partes *diversæ speciei*. Unde relinquitur, totum similare posse dividi in partes diversæ essentiæ Numeralis (prout est in distinctis guttis aquæ.) At nunquam in partes diversæ speciei.

45 Ex his intelligitur: quomodo totum dissimilare sit divisibile in partes diversæ essentiæ. Nempe in partes diversæ *speciei*. Sic partes humanæ non sunt ejusdem speciei. Veluti sunt ossa, cartilagines, venæ, nervi, caro, humores, spiritus. Et idem est in aliis.

46 *De convenientia in attributis.* Denique de convenientia vel disconvenientia in *attributis* partium, quid sit sentiendum, ex prioribus judicari potest.

47 Igitur, quia partes totius similaris conveniunt in eadem essentia specifica: Partes autem totius dissimilaris sunt diversæ speciei; Ideò similaris totius partes, habent etiam ejusdem speciei essentialia attributa, & dissimilaris totius diversa specie. Attributa enim essentialia consequuntur suam essentiam.

48 *Partes totius similaris possunt habere diversa attributa.* Ex his relinquitur: Adhuc bifariam posse variare attributa partium in toto similari. Igitur primò non est necessarium, ut habeant eadem attributa accidentalia. Unde aer est aliquid similare. Etsi alio loco sit frigidior, alio calidior. Item mare est totum similare, etsi alio loco sit salsius quàm alio, & sic in aliis. Ita etiam partes cœli, etsi differant raritate & densitate, adhuc tamen similares sunt, sicut & Scalig. *exerc.* 61 *s.*1.*p.*124. ex Averroe. *Non est*, inquit, *in cœlo Heterogeneitas, etsi partes ejus differant raritate & densitate, motu celeriore & tardiore.* Confer Aristot. 2.*de cœl.t.*41. Sic etsi pars aliqua terræ moveatur, aliqua non, adhuc tamen terra est aliquid similare, Vide Perer, *l.*7.*c.*5 & 11.*c.*7. *Deinde*

non

n est necessarium, ut habeat eadem numero at-tributa, sive in individuo, sed satis est, si conveniãt rtes in iisdem *specie* attributis. Ita hic color, qui hac parte ignis est, non est idem numero in par-alia ignis. Et tamen ignis est aliquid similare.

II. *An partes dissimiliares rectè dicantur officiales.*

Scaliger *l.1 de plant. p.*170. negat. *Vocat*, inquit, *rtes condissimiles, officiales. Ita namque partiuntur: rtim alia sunt simplices, alia ex iis composita, quæ nt officiales. Simplices, ut caro, nervus, os, vena. ibi tamen aliter videtur: Arteriam, venam, & ia, quæcunque agunt aliquid, officialis merita esse ap-llationem, & haud multas partes esse, quæ plus effi-ins officiorum, quàm nervus. Is est portitor spiritu-n, sensibus eos ministrat, & est instrumentum motus.* æc ille. Nihilominus Aristot. *de gener. anim. p.1.* Ita eas appellat, ubi partes, quas vocat ὁμοιομερεῖς nominat ὀργανικὰς hoc est, officiales l instrumentales. Et videtur ratio appellatio-s inde esse, quod si sumamus totum genus parti-n dissimilarium, plus operæ ab his fiat in ani-alibus, quam à genere similarium. Caput est de-inatum officio videndi, audiendi, gustandi, olfa-endi, judicandi, imaginandi, memorandi, & aliis ultis. Et sic in aliis. Etsi autem nervus habeat ulta officia. Non est tamen id in aliis. 49

2. *Totum integrale vel est per se vel per accidens.*

Hæc distinctio satis clarè illustrari potest 50 r doctrinam Metaphysicam, de uno per se & per cidens: etsi in omni latitudine hæc non sunt i-em, totum per se & unum per se, totum per acci-ens & unum per accidens. Nam unum per se po-

test etiam dici, quod est aliquid simplex, & carens partibus, ut sunt Deus, accidentia, formæ substantiales, aliaque. At totum non dicitur nisi quod est compositum, & proinde partes habet.

51 *Quid totū per se & per accidens.* Brevissimè autem definiendo, quid sit totum per se, dicimus, id esse illud, cujus partes continentur unâ formâ, quæ scilicet forma totius est. Unde relinquitur, ut totum per accidens sit, cujus partes Entia completa sunt, & proinde seorsim formas specificas habeant. Tale totum est mundus, cujus partes seorsim sunt Entia completa. Sunt autem ista, cœlum, ignis, aer, aqua, terra, homo, bos, &c. Item respublica, cujus partes sint, homo imperans & homo subditus, & sic deinceps. Idemque est etiam in accidentibus. Sic philosophia est totum per accidens, cujus partes sunt Metaphysica, Physica, Mathesis, Ethica, Logica, &c.

52 *Gradus totius per accidens.* Est autem hic observandum: multos esse posse gradus totius per accidens. Igitur primò totum per accidens constituitur per illa Entia, quæ & cōpleta sunt, & alioquin nec ordinem ad invicem habent. Tale totum est, Cumulus tritici aut fabarū, aut nummorum, aliarumve rerum. Pertinet huc & illud totum, quod habet quidem pro partibus Entia incompleta, haud tamen ad unitatem formæ redacta, sed sine ordine adhuc permixta, & inter se colligata. Tale quid est Hydromel, quod est commixtum ex aqua & melle, utroque refracto. Rursus huc pertinet, quod pro partibus habet Entia completa, sed cum ordine unius ad alterum. Tale quid est Respublica, exercitus, mundus: ubi in isto est ordo subditorum ad magistratū, in isto militum ad ducē. In hoc rerum sublunarium ad cœlestia, & istorum ad elementa. Denique est illud totum, cujus partes sunt diversorum prædicamentorum,

entorum. Tale totum est pulchritudo, cujus pars ia est color, alia quantitas, alia relatio sive ordo rtium, ut Arist. docet *in Post. c.7.* Et August. *l. 22.* *civ. Dei, c.19.*

De toto dissimilari quæritur: *An sit totum per accidens?* Respondeo posse aliquid totum dissimilare de Ens, adeoque & totum per se, quale est animal: e in specie homo & bestia. Et ut maximè ibi par es essent diversæ speciei, tamen illæ omnes conti- entur unâ totius formâ; quod satis est ad consti- endum totum per se. Estq; à posteriori hujus rei dicium, quod istorum partes extra unionem mu- uam aut non diu, aut nullo modo subsistere pos- int, & intra unionem sibi invicem deserviunt. ide Suarez *disp.4 in Metaphys.s.3.n.11.* 53 *An totum dissimilare sit totũ per accidens.*

3. *Partes totius integralis sunt principales vel minus principales.*

A priori pars principalis appellatur, quæ neces- aria est formæ, ut complere possit Essentiam com- positi. Et sic pars principalis hominis est cor, & ca- ut, quia sine his anima non potest absolvere esse nimalis, cùm in istarum membris principaliter i- ta subsistat & in iis radicetur. Unde pars minus rincipalis est, quæ non est simpliciter necessaria ormæ ad officium suũ formale, qualis pars in ho- mine est digitus, pes, manus. A posteriori a. utriusq; ndicium sic sumitur: Pars, quâ ablatâ totum inte- it, ea est principalis, quale quid evenit in amputa- ione capitis, aut exemptione cordis. Rursus, quâ ablatâ totũ non interit, est minus principalis, qua- e quid est in præsectione digiti, pedis. Aliâs tamen etiam pars principalis appellatur, quæ est pars no- bilior cõpositi; Pars minus principalis, quæ est mi- nus nobilis. Observa tamẽ hic peculiariter ad quã- 54

do In-

do. Integrantes partes dici quæ sunt principales. Vide Colleg. Conimb. 1. *de gen. & corr. c.* 4. *q.* 24. *c.* 3. Ex Durando 4. *d.* 44. *q.* 2.

VI. *De toto Universali.*

55 Totum Universale nihil aliud est quàm *genus*, unde pars huic toti respondens, est *Species*. Et proinde, quæ ad hanc rem pertinent, multa peti possunt ex prima parte hujus operis Logici, hoc est, *l.* 1 *Introd. Logic. c.* 3.

56 Igitur quot modis sumatur vox *Genus*, vide ibi. *in comment. n.* 5. *seqq.* Iterum quomodo intelligi debeat definitio generis: *Genus est, quod de plurib. prædicari potest.* Vide ibid. *num.* 6. *seqq.* Et an ista definitio bona sit. *num.* 21. *seqq.*

57 Rursus quot modis dicatur *species*, vide ibid. *nu.* 10. Item an rectè definiatur species, quod sit pars generi subjecta. *Num.* 29 *seqq.* Ubi obiter notandum est, ibi quidem istam definitionem rejici, quia individuum etiam potest generi subjici, veluti Plato est animal. Et tamen individuum nō potest dici species, prout ibi de specie agitur. Nā species ibi est aliquid prædicabile sive Universale. At individuū universali contradistinguitur. Hic autem istam definitionem accepimus. Nam speciem nunc latè sumo, ut comprehendat etiam individuum, quia eadem ratione genus in speciem (vulgò dictam) dividitur, quâ istud vel hæc in individuum.

58 Solùm restant enodandæ de hac doctrina aliquæ quæstiones, & generis ac speciei divisiones.

QVÆSTIO I.

An genus rectè dicatur totum respectu speciei?

59 Videtur rectius species dici totum respectu generis

sis. Nam species componitur ex genere & diffe- *Videri, speciem magis esse totum quā genus.*
rentia. Igitur genus est terminus componens spe-
ciem. At terminus componens est pars ejus quod
componitur. Et confirmatur: Illi magis convenit
ratio totius, quod est magis completum; At speci.
est magis aliquid completum quàm genus, cùm
genus (ut tale est) sit aliquid potentiale ad plures
differentias, Ergo etiam species rectiùs videtur di-
ci debere totum, quàm genus. Et rursus 3. Genus
est pars definitionis, speciei. Ergo etiam est pars i-
psius speciei definitæ.

Hac in re dico: Et genus respectu speciei & spe- 60
ciem respectu generis totum dici, ut sumitur ex A- *Genus pars speciei, & species generis.*
rist. *Metaph. cap.* 25. Τὸ γένος τοῦ εἴδους μέρος, καὶ τὸ εἶ-
δος τοῦ γένους μέρος λέγεται. *Genus speciei pars, & species generis pars dicitur.*

Igitur genus est totum respectu speciei, quate- 61
nus potestate sua continet speciem unam, & cum
ea speciem aliam. At quod plura continet, hactenus
totum dicitur. Iterum species est pars generis,
quatenus species genus actu continet, & cum eo
etiam differentiam, quam generi superaddit. Un-
de hactenus species, est totum quid, ex priori ar-
gumento. Genus est pars essentialis speciei. At spe-
cies est pars generis, comprehensa in eo, prædica-
tione.

Dicitur autem species pars generis *subjectiva,* 62
quia cùm axioma fit ex hoc toto (genere.) Et hac *Cur species dicatur pars subjectiva.*
parte (specie) tùm species ponitur loco subjecti.
Veluti, homo (qui species est) *est animal* (quod ge-
nus est.) Item *fortitudo* (quæ species est) *est virtus*
(quæ genus est) Et sic in aliis.

II. QVÆRITUR:
An Deo conveniat genus?

Hæc quæstio satis decisa est in priori part. op. 63
hujus

hujus Log. *c.* 2. *n.* 43. *seqq in comment.* Est enim eadem cum ista: *An Deus sit in prædicamento?*

III. QUÆRITUR:

An negationes possint esse genera aut species?

64 Per negationes nunc intelligitur, negatio tùm contradictoria tùm privativa, quales sunt, non homo, & cœcitas.

65 Igitur istas non posse esse genera, & species, patet, quod genus dicit *essentiam*, nempe communicabilem. Et species participat *essentiam*, nempe generalem. Et proinde utrumq; est Ens. At negationes sunt non Entia. Eadem est ratio, quam alii sic proponunt: Metaphysica compositio (qualis est in omni specie, quæ composita est ex genere & differentia) fit per accessum formæ sive differentiæ ad genus. Ad horum utrumque est aliquid speciei essentiale. At quod est essentiale, id alii dat essentiã (speciei.) Et species est Ens, quia accipit essentiam (à genere.) Ita sentiunt Capreol. 1. *d.* 29. *ad* 5. Cajetanus *in Thomam* 1. 2. *quæst* 72. Colleg. Conimb. *in Porphyr. c. de gen. q.* 2. *art.* 1 aliique plurimi. Et Aristoteles ipse 4. *Top. t.* 67. *lib.* 6. *Top. c.* 6. Confer supra *c.* 21. *can.* 9. & 12.

66 Nihilominus aliqui recentiores ab hac sententia recedunt, dicentes: negationes posse esse genera & species. 1. Quia negationes possunt esse differentiæ, propria & accidentia. Cur igitur non possunt esse genera & species, cùm ista non minus sint prædicabilia ac hæc. Et confirmatur antecedens, quod irrationalitas animalis, inæqualitas quantitatis differentiæ sunt. Item unum est proprietas Entis. At istud nihil aliud quàm negationem

Argumenta eorum, qui putant negationes posse esse genera & species.

um, hoc est, indivisionem significat. Rursus, sur ditas & cæcitas, cur non possent dici accidentia hominis, tenebræ aeris? Et sic in aliis. *Deinde:* negationes concipiuntur sub conceptu latiori & contractiori. Proculdubio enim negatio ut sic, est aliquid latius, quàm privatio, cùm comprehendat ista etiam negationem infinitam. Et rursus privatio est aliquid latius quàm surditas, cùm ista etiam comprehendat cæcitatem. At conceptus latior & strictior videntur satis esse ad rationem generis & speciei.

Hac in re existimo, priùs relatam sententiam veram esse, hoc est, negationes neque genera neq; species esse accuratè loquendo, prout ibi satis cõfirmatum. Addo tamen: qualicunq; *reductione* esse eas genera & species. Nam 1. Quia intellectus negationes apprehendit ut Entia rationis, & proinde eas enunciat de Entibus realibus, per verbum essendi, (Tenebræ *sunt* in aere, cæcitas *est* in oculo) Entibus etiam rationis convenit esse, in analogia ad entia realia. Igitur etiam eis convenit, esse genera aut species, in eadem analogia. Et proinde, logicus, cùm resolvit hanc propositionem: *Privatio est negatio:* Aut *surditas est privatio*, non resolvit eà aliunde quàm ex loco generis & speciei. In quãtum igitur sententia posterius relata hoc confirmat, in tantùm admittitur, id quod concludit. Alias, ne putentur negationes vera esse vel genera vel species, ad argumenta respondeo. 67 *Decisio.*

Igitur respondeo *ad primum. Primò* Nulla negatio propriè loquendo potest esse differentia. Ut 68 *Dicũtur argumenta.*
Aristot, clarè docet 1. *de part. animal. c.* 3. Irrationalitas igitur & inæqualitas non sunt reverâ privationes, sed habent solùm *modum significandi privatiuum*, quia exprimuntur per I N, cui respondet Græcorum α, quod Aristoteli στερητικὸν est, per 5. *Negatio nõ potest differentia.*

Metaph.

Metaph. c. 22. *Secundò,* Nec etiam negatio potest esse proprium alterius. Quia de ratione proprii est, ut fluat à natura subjecti. At ille fluxus indicat dependentiam hujus ab isto, quæ non convenit non Enti. Unum igitur non significat præcisè negationem, neque præcisè est idem quod indivisio, sed unum significat Ens indivisum, & unitas Entitatem indivisam. Unde rectè dicitur quidem, unitatem addere enti negationem, sed tamen non significat solum negationem, sed ipsam essentiam cum negatione, quod satis est, ut unum sit positiva affectio entis. *Tertiò* : Nec etiam negatio potest verè esse accidens. Quia de ratione accidentis est, ponere aliquid in subjecto, atque adeò illud peculiariter modificare. At privationes solùm significant non esse alicujus in subjecto, veluti surditas auditus & sic in aliis. Qua de re vide sup. *c. 22 can. 5.*

Nec propriũ.

Nec accidẽs.

70 Ad *secundum*, Respondeo: Latiorem & pressiorem conceptum per se non sufficere ad rationem generis & speciei. Sed si aliquid contrahatur per accessum alicujus differentiæ intrinsecæ, id demum genus est, & ab isto constituitur species. Intrinsecum autem sive essentiale, non possumus apprehendere nisi apprehensâ entitate, quæ negationibus non convenit. Porrò, quod in negationibus est aliqua contractio vel latitudo, id solùm est per connotationem alicujus extrinseci, veluti subjecti aut termini oppositi. Ita negatio ut sic, est latius quid, quàm Non homo. Quia hæc negatio (Non homo) connotat terminum aliquem positivum, qui isti opponatur (qui est homo) quod negatio ut sic non facit; sic surditas est aliquid strictius quam privatio. Quia surditas adæquatè opponitur auditui. At illi non opponitur adæquatè privatio. In summa autem omnis differentia negationum sumitur vel per respectum ad terminum iis opposi-

Quomodo in negationib sit pressior & laxior cõceptus?

cum

um, vel per subjectum. Unde sic nihil intrinsecum habent unde distinguantur. Et per hoc non possunt esse species.

Alia, ex quibus hic quæstiones formari possent, commodius explicabuntur in Canonibus, ponendis in fine hujus capitis. 71

DIVISIONES GENERIS ET SPECIEI.

I. *Genus est Generalissimum vel subalternum: Species subalterna vel specialissima.*

Divisionem hanc communiter habent Logici. Aristot. *l* 1. *prior*. *c*. 27. §. 2 Porphyrius *in Isag. cap*. 2. §. 2 *&* 28. Et ex eo Damascen *in Dial. c.* 10. Genus generalissimũ definit sic: Γενικώτατον γένος ἐστὶ ὑπὲρ ὃ οὐκ ἂν εἴη ἐπαναβεβηκὸς γένος. *Genus generalissimum est supra quod non est supergrediens* (vel superius) *genus*. Et, ὃ γένος ὂν οὐκ ἔστιν εἶδος, *quod cum sit genus non est species*. Ex quo apparet: duas esse conditiones generis generalissimi, (quæ tamen eodẽ recidunt.) 1. Genus generalissimum non habere genus. Ideoque 2. Nunquam illud esse speciem. 72

Hoc est hic observandum: Genus generalissimum aliquando dici absolutè, pro eo, quod simpliciter nihil habet supra se pro genere, cujusmodi sunt summa genera prædicamentalia. (Ens enim quod supra hæc est, non habet rationem generis horum respectu,) Aliquando etiam dici κατά τι, quod secundum quid generalissimum est. Tale quid Rameis in inventione est argumentum, quod enunciatur quidem de omnibus aliis locis inventionis. At ipsum nullum habet genus. 73

Genus subalternum, Græcis ὑπάλληλον, est partim genus, partim species. Porphyrius *loco priùs citato* 74

 illud

illud sic circumscribit. *Inter generalissimum, inq* *& specialissimum sunt alia, quæ eadem sunt & gene* *& species, ad aliud atque aliud relata.* Vide & Aristo 1 *prior. c.* 27. § 4. Et proinde hoc genus à generalis mo distinguitur, quod huic non convenit gen ullo modo. Isti a. convenit, veluti in Catalogo su stantię est hic ordo. *Substantia, Corpus, Mistum, A* *matum, Animal, Homo, Petrus.* Hic generalissimu genus est *substantia.* Specialissima species (ut nu hanc vocem sumo,) est *Petrus.* Quæ autem in hæc interjiceant (*corpus, mistum,* &c.) Sunt gene subalterna. Nam horum unumquodque prio species, posterioris genus est. Et idem est in ord ne accidentium.

75 Ex explicata hac generis distinctione, facilè i telligitur divisio speciei in specialissimum & sub ternam. Sicut enim genus generalissimum erat, pra quod nō est genus. Ita species specialissima e infra quā nō est species. Et rursus, sicut genus su alternum est, quod inferioris genus est, superio species, ita species subalterna est, quæ est superio species, inferioris genus. Ex quo apparet, gen subalternum & speciem subalternam materialit idem esse, hoc est, in re substrata sive subjecta co venire.

Hic quæritur:

1. *An Ens sit Genus generalissimum ad substantiam, quantitatem, &c.*

76 Neganda hæc est quæstio. Satisq; decisa est *tractat. de philos. n.* 59. 60. *Et de nat. Log. c.* 3. *n.* 9. *in com ment. Et c.* 4. *in comment. nu.* 36. & 41. Ubi vide. Præ ter ista peculiaris ratio est apud Aristot. 4. *Top. c.* § 2. quam tango infra canone 73.

2. A

2. *An per speciem specialißimam rectè intelligatur individuum?*

Aristotelici speciem distinguunt ab individuo. Speciem ergo vocant, quod est infra genus, usque ad individua exclusivè. Veluti in hoc ordine *substantia, corpus, mistum. Animal, homo, Petrus, homo est species.* At Petrus nequaquam. Sed hic est individuum. Et sic etiam *specie differre* non dicuntur Petrus & Paulus, sed solum dicuntur *differre numero* vel individualiter. Ex quo sequitur: ut istis species specialissima non sit idem quod individuum; sed ut sit id, quod proximè ponitur ante individuum. Et ex superiori ordine substantiarum, Homo erit Aristotelicis species specialissima. 77 *Aristotelicis quid species specialissima.*

Ramæi autem speciem specialissimam dicunt esse ipsum individuum. Et in eo sequuntur Ramū. Ex *l.1. Dialect. c.27. & l.3. Schol. Dialect. c.4.5.6.* 78 *Quid Ramæi?*

Hac in re existimo: disputationem solùm esse ex æquivocatione vocis speciei. Igitur si species sumitur pro universali, quod de pluribus numero differentibus prædicatur, individuum non est species. Sic enim individuum, quia idem est quod singulare, universali contradistinguitur. Et sic nunc sumunt Aristotelici eam vocem. Sin verò species dicatur (ut Ramæi eam vocem sumunt) omne illud quod participat essentiam superioris, & proinde genus dicatur, quod communicat essentiam suis partibus, tum certè individua sunt species (specialissima) & proinde sic species specialissima Aristotelicorum adhuc potest esse genus, nempe individuorum. 79 *Decisio.*

Unde præterea existimo: rectè per speciem specialissimam intelligi posse individuum. Nam 1. eodem modo se habet verbi gratia animal ad hominem, ac homo ad Socratem. Cur igitur, cùm 80 *Individuū posse dici species.*

χίσις eadem sit, non sit etiam idem nomen, exprimens istam χίσιν, nempe, ut homo genus Socratis dicatur, cùm animal dicatur genus hominis.

81 Respondet Timplerus 3. *Metaph. c. 5. q. 11. in resp. ad secundum* quod genus & species sint universalia, habitudo autem speciei ad individuum, est non ad universale, sed ad singulare. Sed hoc nihil est. Nam hoc discrimen sumitur solùm ex materia vel objecto, non autem ex modo arguendi. Facilè autem possunt universale & singulare habere modum arguendi eundem. Unde sic pertinent ad idem argumentum. Nec officit materialis distinctio, simile enim quid esset, si statueretur peculiare oppositionis genus, quo opponerentur universalia ad invicem, veluti lapis ad hominem: Et aliud, quo opponeretur universale singulari, veluti lapis Petro.

82 II. Omnes loci Dialectici dicuntur relativè. Et proinde unum argumentum est aliquid alterius. At quis sic loquitur: Homo est Socratis species? Debemus autem omninò ita dicere, prout & dicimus: Animal est hominis genus.

83 Et III. quod maximum est, non deest usus talis in voce generis & speciei, ut Ramus *l. 3. schol. Dial.*
Cicero. *cap.* 5. ostendit. *A Cicerone, inquit, l. 1. de Invent. definitur genus: Genus est, quod plures partes amplectitur, ut animal. Pars est quæ subest generi. Ut equus. Sic generalis & specialis quæstio dicitur à Quintiliano. Sic gene-*
Seneca. *raliter aliquid & specialiter sæpè dicitur. Sic Seneca hominem animalis speciem dixit, Genus autem Catonis, Ciceronis, Lucretii. Itaq; ait Seneca, quia homo continet multa* (individua) *in genus cadit, quia sub alio est*
JCti. (animali) *in speciem.* Sic JCti *loquuntur, cùm hominem genus, Stychum & Pamphilum species appellant. Qua de re lex est de stipulationibus in quibus aliàs species, aliàs genera deducuntur. Sic iidem dicunt, in mutuo non recipi eandem speciem, sed idem genus, quod vulgus*

in sche-

Scholis idem numero & specie vocat. Postea idem dicet ex Platone. *Quicquid species est, ait Plato, id ne-* Plato.
cesse est partem esse (divisivam) *ejus rei cujus species di-*
citur. Sic ergo secundùm Platonem homo quidem est spe-
cies animalis, quia est pars potestatis ejus, quod signifi-
cat animal. At non potest dici species respectu Platonis,
Ciceronis aut Socratis. Nam horum respectu non pars sed
(loquendo de potestate quam dicit homo) *totum*
Denique idem docetur ex Arist. Cujus notabi Aristoteles.
locus est. 10. *Met c 3.* Ibi dicitur genus *quo ambo,*
qui differunt, secundum essentiam idem dicuntur. Idē
l, c. 8. quod prorsus videtur idem esse cum defini-
tione Ramæa: *Genus est totum partibus essentiale.* At
altera individua humana, verbi gratia, differunt in-
ter se. Et in essentia humana conveniunt. E. Homo
est eorum genus. Et proinde ipsa sunt species. Et i-
tem: E. homo est species specialissima (hæc enim
non potest esse genus,) sed ipsa potius individua sic
sunt nominanda.

Timplerus *l.* 3. *Metaph. c.* 5. *q.* 11. affert contra hāc 84
sententiam tria argumenta. Ergo individuum non Objectiones
est species infima. 1. Quia omnis species infima est Timpleri.
genus universale. 2. Quia omnis species infima, secū-
dum naturalem prædicādi modum, prædicatur de
pluribus. 3. Quia omnis species infima sub se habet in-
dividua. Sed in singulis his, quæ ipse sine probatione
supponit, petitur principium. Eorumq; falsitas est
demonstrata in prioribus, ex quibus eæ objectiones
dijudicari possunt.

II. *Genus est remotum vel propinquum.*

Ex ipsis vocibus apparet, quid utrumq; sit. Nem- 85
pe propinquum est, quod est propius speciei. Et
remotum, quod est longius à specie, Ut in Theo-
rematibus clarum.

Tria hic sunt observanda. *Primò* posse esse genus

unũ alio remotius aut propinquius, ut apparet. Ita genera hominis sunt, quod est animal, & corpus animatum & mistum, & corpus naturale. Hic hominis propinquius genus est animal, quàm animatum. Et hoc, quàm mistum. Et sic in aliis.

87 *Deinde:* quod est genus generis propinqui, id est remotum speciei, per Aristot. 4. *Top. c.* 2 §. 2. Veluti hominis genus propinquum est *animal*. Animalis autem genus est *corpus animatum*. E. corpus animatum est genus remotum hominis. Atque hoc præsupponit illud: quod quicquid est genus generis, id est etiam genus speciei (solùm cùm differentia remotioris aut propinquioris,) sequiturq; hoc ex illo *Aristot.* lib. Categ. c. 3 §. 1. *Cùm alterum alteri attribuitur* (in prædicatione Synonymica) *tanquam de subjecto, quicquid prædicatur de attributo, id etiam prædicabitur sub subjecto.*

88 *Tertiò:* Quod plura ambitu suo complectitur, id est remotius, quod pauciora, propinquius. Ita hominis propinquius genus est animal, quàm corpus animatum. Nam corpus animatum complectitur totum genus plantarum, h. e. arbores, herbas, frutices, &c. At eas non complectitur animal. Et sic in aliis.

89 Hic tamen cautè observandum est ut quod pauciora significat, alioquin verè genus sit, secùs enim non erit propinquum genus. Id autem est, cùm inter genus & speciem intervenit aliqua distinctio accidentalis. Sic genus propinquum Logicæ non est *ars liberalis*, sed *ars* simpliciter, Etsi ars prius dividatur in liberalem & illiberalem, & postea ars liberalis in Logicam, Rhetoricam, &c. Nam ars liberalis non potest esse genus, cùm *liberale*, sit differentia accidentalis artis, sumpta scilicet ex conditione possidentis artem. Unde sic ars liberalis est Ens per accidens. Et proinde non est quid unum.

que sic non peccat in definitionis Canonē (quo
petur genus in definitione debere assumi proxi-
um) si Logica definiatur (non ars liberalis, sed)
præcisè. Et idem est in aliis.

III. *Genus est Univocum vel Analogon.*

Genus univocū (Græcè συνώνυμον) dicitur, quod 90
ommunicat essentiam subjectis speciebus æqua-
ter. Analogon autem est, quod suam communi-
t essentiam inæqualiter, uni priùs alii posteriùs.
a animal est univocum ad hominem & bestiam.
t ens est analogon ad substantiam & accidens.
oc enim per priùs dicitur de substantia, per po-
eriùs de accidente. Illud autem æqualiter dicitur
utroque.

Quid autem est *æqualiter essentiam suam commu-* 91
icare? Respond. Est nihil aliud quàm uni non cō- *Quid sit æ-*
unicare priùs & alii posteriùs. Unde illa æqualis *qualiter cō-*
articipatio generis non consistit in æquali digni- *municare*
te specierum. Differunt enim dignitate homo & *essentiam?*
estia, & tamen conveniunt in eodem genere uni-
oco. Igitur illa inæqualitas dignitatis ibi est, non
isi ex inæqualitate differentiarum, quod scilicet,
enus utriusque (*animal*) ab utroque æqualiter
articipatur, jungitur tamen in his speciebus, cum
æqualibus differentiis, cum nobiliori in homi-
e, cum ignobiliori in bestia. Et sic in aliis.

Quæritur porrò.

I. *An non detur genus æquivocum?*

Resp. Nomen dividitur in univocum, æquivo- 92
um & analogon. At genus sic non potest dividi.
Nam genus est nomen communis essentiæ, sicut
Arist. ait 10. *Metaph.c.* 3. *Genus est*, inquit, *quo quæ dif-*
ferunt secundùm essentiam idem sunt. At æquivocum
nō significat communem essentiam. Æquivocum

enim nomen est, quod solùm secundùm nomen de pluribus dicitur, non autem secundùm rem significatam, per Arist. *l. Categ. c.* 1. Confer supra *c.* 7. *in comment. q.* 2. Ex quibus apparet, repugnantia esse, dicere genus, & tamen dicere æquivocum.

2. *An detur genus analogon?*

93 Non litigabo de voce: An rectè dicatur analogon? Zabarella *lib. de Nat scientia constit. c.* 10. contendit, non debere dici, sed vocandum esse genus πρὸς ἓν καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς. *ab uno ad alterum*. Usus tamen obtinuit nunc, ut analogon dicatur quod alii πρὸς ἓν vocant.

94 Igitur tale genus analogon dari, probant plurima exempla, quæ philosophi ad hoc referunt. Zabarellæ *cit. loc.* corpus naturale est analogon (πρὸς ἓν καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς) ad cœlum & sub cœlestia. Natura dicitur analogicè de materia & forma. Ens dicitur analogicè de substantia & accidenti. Accidens dicitur analogicè de inhærentibus & dicentibus de nominationem extrinsecam. Et sic in aliis. Vide plura de Analogia, supra *c.* 24. *sect.* 3.

Cæterùm pro Coronide hic est inquirendum.

VII. *An plura totius primarii genera sint quàm quæ sunt hactenus enumerata?*

95 Reperiuntur genera totius alia apud autores: *Totum perfectionis, totum potestativum, totum numerale & totum individuale*, quæ, an superioribus addenda sint, quæritur.

I. *De toto perfectionis.*

96 Hoc modo Deus totus dicitur. Veluti Deus *totus*

est ubique. *Tota* Divinitatis plenitudo habitat
in carne. *Coloss.* 2.

Hoc autem totum rectè pretermittitur in supe- 97
riori divisione. Nam totum nunc consideratur
cum respectu ad partes. Unde nihil nunc totum
est, quod partes non habet. At totum perfectionis
partes non habet, neque enim Deo aut divinitati
partes conveniunt. *Ne Plato quidem causam primam
totius nomine censuit appellandam, quia omne totum
partes habeat. Quod autem partes habet aliquo modo
multa est & non unum.* Ait Scal. *exerc.* 65. *s.* 2. *p.* 246.
Dicitur igitur Deus totus, quatenus totus idem est
quod perfectus. Atq; sic totum dicitur, cui nihil
deest. Vide Aristot. 3. *Phys. cap.* 6. & Scalig. *de plan.*
p. 97.

2. *De toto potestativo.*

Totum potestativum est, cujus partes sunt po- 98
testates sive potentiæ. Tale totum est anima; Et
proinde de hoc toto intelligitur anima *tota* esse in
parte qualibet corporis: tota inquam, h. e. secun-
dum omnes potestates, ut declarat Zabar. *de partib.*
an. c. 1. 13. 14. Atque hoc totum etiam est prætermis-
sum. Nam potestates animæ sunt accidentia & ad-
juncta animæ, ut verior habet opinio, Subjectum
autem respectu suorum adjunctorum est totum
solùm secundarium, ut postea dicetur, Unde sub
hoc secundario toto illud totum potestativum
continetur. Fonseca 4. *lib. Inst. Dial. c.* 3. Hoc totum
revocat ad totum integrale. Sed ab hoc valdè di-
screpat, inprimis, quod partes integrantes sunt na-
turà priores suo toto. At potestates sunt posterio-
res anima. Unde prior sententia mihi magis pro-
batur.

3. *De toto Numerali.*

Totum numerale hic est idem, quod constitu- 99

tum ex numeris, quale est binarius, ternarius, mil-
lenarius, & sic deinceps. Hoc igitur totum aliis ge-
neribus addidit Armand. de Bello Visu *tract.* 2. *ca.*
256. 257. Hoc tamen totum non est peculiare gen
totius, sicut nec totum metallicum, lapideum. N
que enim ratio argui. on s variatur per copulati
nem, cum diversis materiis, quibus totius nom
imponitur. Cæterū referri illud potest pro diver
opinionibus ad totum essentiale vel integrale. Su
aliqui, qui existimant ultimam unitatem in N
mero aliquo, veluti ultimam unitatem in millen
rio, esse formam millenarii. Reliquæ igitur uni
tes priores erunt materia. Sic igitur totum num
rale est totum essentiale, h. e. totum ex materia
forma. Alii tamen rectius existimant omnes un
tates esse materiam solùm numeri. Unde sic omn
partes totius numeralis sunt partes materiales,
proinde sic istud totum est speciale exemplum t
tius integralis.

Ait Armand. *cit. loc.* differre, hoc totum ab inte
grali, quod ab hoc possit aliqua pars auferri, ab il
non. Ilicò enim si adimatur una saltem unitas ne
manere illud totum: At hæc differentia non sum
tur ex ratione totius ut sic, sed ex ratione nume
Varietas autem in rebus non inducit varietate
in generibus totius.

4. *De toto individuali.*

100 Totum individuale dicitur res singularis, qual
est Johannes, hic equus. Atq; hoc totum à quo
præclaro philosopho video aliis generibus toti
annumeratum esse. Sed mihi videtur non esse pe
culiare genus, sed comprehendi sub toto essential
Ita apparet, quia individuum sub ratione totiu
non aliter apprehendimus, quàm sub respectu v
ad materiam & formam numericam, vel ad genu
& di

differentiam numericam. At hæ partes sunt partes essentiales. Ergo totum ipsum est totum essentiale. Et sic Fonseca *l. 4. Inst. c. 5.* divisionem individui revocat ad divisionem totius in genus & differentiam.

Cæterùm hæc peculiaris ratio in hoc toto, quæ significatur voce formæ aut differentiæ *numericæ*, non importat peculiarem rationem totius, sicut neque materia cum forma *generica* aut *specifica* facit peculiare totum distinctum ab essentiali.

VIII. *De toto secundario.*

Hactenus consideratum fuit totum primarium 102
in toto essentiali, integrali & universali, restat de toto secundario. Illud autem totum secundarium dicitur, quod præcisè non habet partes, sed solùm in quantum distribuitur, apprehenditur ut totum. Quia distributio omnis resolvit in partes quomodo libet dictas. Unde fit, quicquid distribuitur, est totum, quomodo libet dictum. Sic, quia dico, hominum alii sunt divites alii pauperes, hic homo, quia distribuitur, est aliquid totum, & divitiæ ac paupertas, quia dividunt, sunt partes, etsi alioquin homo sit subjectum divitiarum & paupertatis. Et sic in aliis, veluti cùm adjūctum dividitur per subjectum. (Hominum alii sunt in foro, alii domi, alii in agro.) Hic adjunctum est totum. Subjecta sunt partes. Sic etiam cùm totum est causa efficiēs, & partes effecta. Veluti studiosorū alii opponunt, alii respondent, alii declamant, alii auscultant, & sic deinceps.

CANONES.

De toto & partibus.

1. *Partes sunt priores toto.* Vulgare hoc est ex A- 103
ristot. 7. *Metaph. c.* 10. & usurpatur communiter. Sic literæ sunt priores syllabis, & syllabæ dictionibus.

Anima

Anima & corpus sunt priores homine, & sic in ali-is. Intelligitur autem ista propositio de toto quod ex causis vocant, quale est essentiale & integrale, ut supra dixi: *num.6.* In hoc igitur genere sunt partes essentiales & integrales.

Non valet in toto universali.

Ex hoc sequitur. 1. Quia genus est pars essentialis speciei, quam cum differentia constituit, quod idcircò genus etiam sit prius specie. Atque adeò non valet axioma de toto Universali, quale est genus respectu speciei. Hujus enim partes (quæ sunt species) sunt isto toto posteriores per dicta.

Deinde est advertendum: quod, loquendo de partibus integralibus axioma intelligendum sit de principalibus solùm. Hæ enim solùm simpliciter necessariæ sunt formæ ad dandum esse composito. Unde aliquæ partes integrales, minus principales scilicet, possunt esse posteriores toto. Sic cornua, dentes, pili, plumæ adnascuntur animalibus in esse constitutis. Et tamen partes sunt animalium. Sic etiam arbori adnascitur ramus. Et sic est ea posterior. Ex hac observatione solvitur argumentum, quod aliqui afferunt ad ostendendum, quod stellæ non sint partes cœli, quia scilicet post cœlum demum creatæ sunt. Nunc enim visum est, aliquam partem posse esse posteriorem toto.

Qualis prioritas hic intelligatur.

Cæterum cùm prius multis modis dicatur per Arist. *lib. Categ. c.* 12. sciendum est, 1. hic non intelligi ordinem temporis. Nam potest aliqua pars simul esse cum toto suo, in ordine tẽporis, ut est de forma, quę simul est cum toto, cujus est pars essentialis, per Arist. 12. 12. *Metaph.* 16.

De ordine dignitatis.

2. Non etiam intelligitur ordo dignitatis: Nam totum, quia includit omnes perfectiones suarum partium, & præterea habet completum existendi modum, iccircò nobilius est suis partibus essentialibus.

ibus. Vide Perez *l. 6 de forma c. 5.* Et *lib. 15. p.* 802. Et Colleg. Conimb. 2 *phys. c. 7. q. 5. a* 1.

De ordine naturæ.

Igitur intelligitur 3 ordo naturæ. Semper dependens, ordine naturæ, est posterius eo à quo dependet. At totum dependet à partibus essentialibus, & integralibus. E. illud his est posterius. Sic Scal. *exer.* 59 *f.* 12. partes toto *naturâ* priores esse ait.

De ordine cognitionis.

Denique intelligitur de ordine doctrinæ & cognitionis. Ita antequam sciam quid sit homo, necesse est ut sciam quid sit anima. Valetq; hoc etiam in partibus analogicis, ut *Scalig.* inducit. *6. de caus. ling. lat. c.* 138. *Si partes,* inquit, *anteponuntur toti, ea etiam quæ partium vices habent, præibunt id quod totum est. Veluti carnium ossiumq; substantia primo loco nota sunt, item pedis, auris, oris ratio notior quàm totum animal. Ita etiam harum partium vicariæ partes (quæ analoga vocant) antegrediantur intellectionem ipsam animalis. Spina prius erit cognoscenda quàm piscis quæ in eo pro osse est, radix quam planta, quæ ei pro pede est.* Hoc autem quod dico de ordine cognitionis intelligo de ordine Synthetico, (non analytico) itemque cognitione distinctâ non confusâ.

2. *Totum & partes sunt ejusdem prædicamenti.* Est 103
apud Scalig. 2. *de plant p* 372. Melancht. *lib. 1. Dial. p.* 1. Ac intelligitur quidem de toto Universali & ejus partibus præcisè. De toto integrali & essentiali intelligitur cum duplici cautela. Prior est: valere hoc de toto integrali, quod est Ens per se. Nam totum integrale per accidens sive per aggregationem potest esse ex diversis prædicamentis, ut exposui supra *Num.* 52. Posterior est. Quod partes sint in eodem prædicamento cum toto, etsi id sit modo differenti, veluti, ut partes sint per reductionem in eo prædicamento, in quo est totum per se, ut exposui *in lib. sent. d.* 15. *ax.* 2.

Keckermannus *lib.* 1. *Syst p.* 247. Ex hoc Canone

vult

vult colligere: Dialecticam malè dividi in in
tionem & judicium, cùm ista qualitas, hæ actio
sint. At inventio & judicium nunc sumuntur
aliter, quàm pro habitu inventivo & judicative
sic etiam qualitates sunt.

104 3. *Omne totum continet partes* Hoc sumitur ex
tione totius, quia totum non dicitur nisi respe
vè ad partes. Et quia iste respectus est quasi int
secus toti, idcircò impossibile est, totum separa
partibus, ut scilicet sit aliquod totum, quod pa
non habeat, ut contra Scotum disserit Perer. *l.*
*Nat.c.*20. Confer Scalig 1. *de plant p.*186. Rursus
inde sequitur: Deum non posse ex præsenti sign
catione totum dici, ut aliquoties dictum est. V
autem hoc axioma etiam reciprocè. Nam qu
quid partes habet, id rectè dicitur totum. Et pro
de si daretur infinitum in quantitate, rectè il
diceretur totum, ut contra Piccolomineum dis
cat Taurellus *de rer ætern.part.*2.*pag.*530.

Objicis: Continens est majus contento, ut Sca
habet *Exerc.*5.*f.*3. At totum non est majus suis p
tibus, esto sit majus parte. *Respondeo*, anteced
intelligi de eo, quod continet materiali & crassa
liqua capacitate, quomodo vitro vinum contin
Hoc, inquam, & similia lōgius extenduntur qu
quæ iis continentur. Aliàs Scaliger ipse ait, tot
continere partes. *Locus, inquit citato loco, est loc*
æqualis. Quamobrem hoc ab illo dicetur contineri, si
dicimus, à toto contineri partes, quibus tamen illud n
tiquam majus est. Et rursus *l.*4 *de caus.ling.lat.c.*1
A toto, inquit, *partes contineri, verum est.*

105 4. *Totum est majus parte.* Hoc naturæ princi
um est. Apud Zabarellam 1.*post.adt.*21. sicut & h
quod pars quæque prior sit toto, quod Taurell
habet *de ætern p.*520. Penderque utrumque ex s
tera

minorum intelligentia. Quomodo autem huic
on officiat illud: *Dimidium est plus toto*, exposui *in*
b. ferm. exerc. 15. *ax.* 4.

5. *Quod convenit parti, tribuitur etiam toti.* Ita 106
abet Thomas 3 *part. q.* 16. *art* 8. Taurellus *de rer. æ-*
tern. part. 1. *p.* 241. Clarissimus Jacobus Martini *disp.*
Metaph. q. 3. Ita sanctitas, doctrina virtus, quæ
ōveniunt animæ, prędicantur de homine. Sic cor-
ruptibilitas corporis prædicatur de eodem. Et sic
n aliis. Est autem observandum, hic partem & to-
um intelligi de parte integrali & essentiali; toto-
ue his correspondēte. Atque tùm causa axioma-
is clara est. Hæ scilicet partes identificantur cum
ñis totis. Unde hæc quæ partibus conveniunt, ne-
cessariò etiam toti tribuuntur. Non autem intelli-
gitur hic totum Universale. Nam quæ de specie
prædicantur, non iccircò prædicantur de genere.
Veluti homini convenit rationalitas. At illa non
convenit animali. Ubi tamen quod de singulis spe-
ciebus prædicatur, prædicatur etiam de genere, ut
apparet per vim Ratiocinandi per inductionem.

Deinde est observandum: totum & partes consi-
derari vel formaliter & quasi in actu signato, vel
materialiter & q. in actu exercito. Igitur axioma so-
lùm de posteriori consideratione intelligendum
est. Nempe quod rei isti, quæ pars est, convenit, id
etiam (secundum eam partem) convenit toti. At
quod de parte ut sic prædicatur (ut sunt, *contineri in*
toto, constituere totum, &c.) hæc toti non possunt tri-
bui. Neq; enim totum continetur in toto, aut con-
stituit totum. Et sic in aliis.

Denique est observādum: Esse aliquas proprie-
tates & attributa partium, quæ juncta toti, pariunt
erroneas opiniones, veluti si homo dicatur invisi-
bilis aut incorporeus, aut simplex, propter animam
talem, aut si Christus dicatur creatura, propter car-

nem

nem talem; & hæc attributa non solent totis
bui, non tàm ex repugnantia ipsorum attribut
quàm consuetudine. Confer Thomam *citato lo*
Et adde supra *c.* 8 *Num.* 134. *& lib. sext. Ex.* 15. *ax.* 6

107 6. *Partes sunt propter totum.* Et hoc intellig
de partibus integralibus & essentialibus. In his
tur datur triplex ordo, secundùm Thomam 1. *p*
q. 65. *a* 2. primò singulæ partes sunt propter suos
ctus, ut oculus propter visionem. 2. partes igno
liores sunt propter nobiliores, ut pulmo prop
cor. 3. partes omnes propter perfectionem toti
Confer 1. *secunda q* 90 *a.* 2. Redditurque ex hoc
lud axioma, quod bonum totius sit præferend
bono partis, apud Thomam 2. *secunda q* 65. *a* 1.
addit, membrum amputari posse, si sit noxium
ti, veluti si putredine inficiat reliquum corpus.

Quæstio. Potest etiam ex hoc axiomate reddi causa:
Elementa cum sui pernicie moveantur aliquando ad
ca sibi incongrua, veluti aer in cavernas terræ; Aq
in locum superiorem. *Respondeo*, id fieri ab eleme
tis ad conservationem mundi, cujus partes su
Hunc a. conservant prohibendo vacuũ, per qu
tollitur mundi continguitas, in quo est mundi p
fectio. Vacuum a. aliquando non prohibent,
egrediendo sua loca, in loca sibi inconvenientia
incongrua, ut dictum est. Vide Colleg. Conimb
phys. c. 9. *q.* 1. *a.* 5 Scalig. *Exerc.* 11 *f.* 1.

108 7. *Totum non prædicatur de parte sua.* Veluti a
ma non dicitur esse homo. Nec corpus humanu
est homo. Intelligitur autem de prædicatione S
nonymica. Nam alio modo prædicari potest to
de parte, veluti anima est in homine. Tùm est a
vertendum, excipi hic. 1. totum Universale sive g
nericum. Hoc enim dicitur de parte, hoc est, spec
sua. Veluti homo est animal. 2. Totum integr
homogeneum. Hujus enim nomen (nisi sumptu
sit

ex partium similarium aggregatione) enuncia-
r de partibus. Veluti hæc pars aquæ est aqua. Ex
io apparet axioma intelligi de toto essentiali &
tegrali heterogeneo. Vide Peter. *de Philos. c. 7.*
8. *Pars non prædicatur de toto.* Sumitur ex Arist. 109
Top. c. 5. §. 6. *οὐδαμῶς τὸ μέρος τοῦ ὅλου κατηγορεῖται.* *Ne-*
quam pars prædicatur de toto. Quare corpus, *addit*
Aristoteles, non potest esse genus hominis. Item
n dicitur, homo est anima, est caput. Igitur ma-
pontificii genus Sacramenti ajunt esse rem ter-
strem, quæ est pars Sacramenti, ut est apud Bel-
m *l. 1. de Sacram. c.* 11. Vide Dn. D. Meisner. *part. 2.*
phil. sect. 2. *q.* 15.
Ramus *lib. 3. schol. Dial. c.* 4. ex hoc axiomate re- *An corpus*
hendit Porphyrium, quod corpus animatum *rectè pona-*
xit genus animalis ut superius etiam fecit Ari- *tur genus a-*
toteles. Est tamen hic observandum: *corpus* bifa- *nimalis.*
am sumi, aliquando sumitur ad modum partis
quomodo hominem dicimus constare anima & *Corpus bifa-*
rpore.) Et sic significat materiam solā. Aliquan- *riam sumi-*
 verè sumitur ad modum totius (quomodo di- *tur.*
mus hominem *esse corpus* naturale. Et sic corpus
imatum, vel potest significare materiam, ut idē
quod corpus vel materia sustentans animā, tan-
iam formam. Hoc modo Aristoteles & Ramus
ctè negant, hominis aut animalis genus esse cor-
us animatum; vel potest significare idem quod
rpus naturale essentialiter informatum ab ani-
a. Et sic rectè dicit Porphyrius, corpus anima-
m esse genus animalis. Confer Zabarellam 2. *de*
m. mat. c. 18.
Cæterum [illegible] ma intelligitur de quovis genere
rtium, excipiendo genus, quod est pars speciei,
quantum species est totum aliquod Metaphysi-
m, compositum ex genere & differentia. Hæc e-
m pars dicitur de suo toto, veluti, Homo est ani-

 mal,

mal, ubi animal prædicatur de homine. Et tan
est pars essentiæ humanæ. Zabarella quidem 2
*t.6 fol.*1054 existimat, genus nunquam prædi
de specie, in quantum ejus pars est. Sed convell
& refellitur, quod negari non possit genus in d
nitione considerari ut partem definiti. Nam pa
bus definitionis respondent partes definiti, per
ristotel. 7. *Metaphys. c.*10. At in definitione ge
prædicatur de specie definita Synonymicè ,
patet.

110 9. *Pars partis etiam est pars totius.* Ut quia digi
est pars corporis, & digitus est pars manus, erit
iam digitus pars corporis. Rectè igitur Pereriu
15. *Phys. ad.*15. *Procl. p.*804. reprehendit Proclum
centem, quod partes mundi non sint, quæ inter
& oriuntur in mundo. Nam partes Elementor
invicem transmutantur atque adeo oriuntur &
tereunt. Ea igitur, si non sunt partes mundi, ne
psa Elementa erunt partes mundi.

111 10. *Omne totum est aliquo modo multum, & non*
num. Est apud Scaligerum *exerc.*65. *f.*2. Intelligi
autem de multitudine partium, ex quibus com
nitur. Quia ergò omne totum includit partes p
res, iccircò omne totum est multiplex. Alioq
tamen in toto, quod unum per se est, plures par
non officium unitati requisitæ, in ente omni. N
plures partes conjunguntur per unam formam
sic omne totum est etiam unum Ens.

11. *Posito toto ponuntur partes.* Ita rectè in
tur contra Zabarellam. Si cœlum est corpus, qu
etiam habeat materiam. Nam materia est p
corporis.

12. *Positis partibus simul sumptis vel unitis poni*
totum. Et contra: Ita si quid habeat unitam
mam corpori, id est homo. Si autem anima non
unia corpori non est homo Disputant hic Th

lo

gi, ad Lombard. *l.* 3. *sent d.* 22. An ab hac regula ex-
piendus sit Christus, h. e. An in triduo mortis, quà
nima à corpore fuit separata, adhuc fuerit homo?
ed id istis relinquo.

13. *Totum quod perfectum est, est ex optimis.* Expli- 112
atur hoc axioma a Coll. g. Conimb. *l.* 1. *de cœlo, c.* 1.
1. *a.* 7. Ex Thoma, Plotino & Alense sic. *Est ex opti-*
is, h. e. partibus, quæ toti aptè decenterque con-
eniant. Unde non habet hunc sensum, quasi quæ-
bet pars simpliciter optima esse debeat. Tollere-
ur animalis perfectio, si quælibet pars haberet di-
nitatem oculorum. Nec civitatis descriptio con-
aret, si omnes essent Senatores, aut Comœdia ele-
ans esset, si omnes essent Heroes. Atque sic etiam
nundus totum est perfectum, etsi partes aliæ aliis
nt perfectiores.

14. *Differentia non debet esse negativa.* Quia dif- 113
rentia fuit pars constituens cum genere speciem, Axiomata
circò hic etiam Canones de ea referimus. Igitur *de differẽtia*
iperius axioma sumptum est *ex* 6. *Topic. c.* 6. § 5. Et
cal. 2. *de plant. p.* 306. Ita carere latitudine non po-
st esse differentia constituens speciem. Et patet
eritas axiomatis, ex officio differentiæ, quod est
stringere genus, & dare *esse* specificum. At hoc nõ
nvenire potest non Enti, quale est negatio.

Est tamen observandum, aliquando differenti-
s negativas sumi, quæ solùm secundum modum
gnificandi (veluti quod significantur nomine
ompofito ex α Græcorum, aut IN Latinorum
rivativo) sint negativæ, alioquin tamen verè si-
nificent aliquid positivum. Et huc cogit quando-
ue defectus vocabulorum. Et sic irrationalitas est
ifferentia, constituens bestiam. Confer Scaliger.
ere. 65 *s.* 4. 5.

15. *Omnis differentia habet aliam sibi oppositam dif-*

 feren-

ferentiam. Est Arist. 6. *Top.c.*6.§.2. Et patet, qui *omne genus* ἀντιδιῃρημένας, διαφορᾶς διαιρεῖται, *opp* *sitis differentiis dividitur.* Ita differentia homin constituens (rationalitas) habet aliam sibi opp tam nempè irrationalitatem.

H c observandum est: illam differentiam necessariò opponi uni alii, sed si species dua plures ex eodem genere sumantur, satis est, si ponantur illæ differentiæ disparatè. Ita volat quod est differentia, constituens avem, opponi pedestri & aquatili.

114 16. *Quæcunq; est differentia speciei, ad eam h* *genus potentiam.* Arist. ait 6. *Topic.cap* 6. διαφορὰ ἀληθεύεσθαι κατὰ τοῦ γένους. hoc est, *differentiam veram* *de genere.* Intelligitque de singulis oppositis di rentiis. Veluti rationalitas & irrationalitas su oppositæ differentiæ hominis & bestiæ. Ad h differentias, unum genus (animal) habet potēti & indifferentiam, adeoque sic utraque istarum rificatur de hoc genere.

17. *Differentia non est species generis.* Sic Arist *Topic.c.*6.§9 ἥμαρτε εἰ τὸ εἶδος ὡς διαφορὰν ἀπέδω *peccavit, si speciem tanquam differentiam tradi* Veluti, qui convicium definiunt contumeli cum irrisione. Nam irrisio est contumelia qu dam. Quamobrem irrisio non est differentia s species.

18. *De nulla differentia prædicatur genus.* Sic P phyr. *Isag cap.*7 § 5. Differentiæ non continent g nera. Sic & Arist. 6. *Topic. c.* 6 §.14. Ac sequitur priori. Et proinde confirmatur, quod ens null possit habere differentias, per quas ipsum di datur in differentias, atq; adeò ipsum genus sit. N nihil potest esse differentia, quod sit non ens. proinde omnis differentia est ens, At repugna d

fere

rentiæ, ut de ea prædicetur genus suæ speciei. de locis citatos supra, *num* 76.

19. *Genus non potest esse diff rentia speciei.* Est a- 115
d Aristot. 6. *Topic cap.* 6. § 10. Ita esse *bonum habi-*
tu non potest esse differentia virtutis.

20. *Omnis d fferentia significat quale quid.* Est a- 116
d Porphyrium *Isag c.*2. § 13. c.3. § 17. Et Aristot. 6.
*p.c.*6 §. 10 11. *Quale* autem hic intelligendum est
entialiter, ut significatur per adjectum, *Quid.*
nde *quale quid* significare, est significare essenti-
n. ad Quæstionem Quale sit. Veluti: si interroge-
r *quid sit* homo? Nondum respondetur quòd sit
tionalis. At si quæratur. *Qualis sit*? respondetur,
uod sit rationalis. Vide *in lib. de Natur. Logic. cap.*
*num.*16.

21. *Differentia separat ea quæ sunt sub eodem gene-* 117
. Est apud Porphyrium *Isag c.*3. § 18. Tanguntur
atem per hoc axioma duo. 1 quod quæcunq; dif-
rentiam habeant, sint in eodem genere. Ex quo se-
uitur, quod differentia iis non conveniat, quæ
b nullo sunt genere, quale quid sunt Deus, ma-
eria (quæ iccircò non d fferentia sed diversa di-
antur ab Aristot. 10. *Metaphysicorum t.*12.) nega-
iones & privationes, differentiæ ipsæ. 2. Quod dif-
erentia quæ in genere conveniunt, separet, hoc
st, distinguat. Unde in omni re quæ differentiam
abet, duo sunt. 1. Quòd convenit cum alia re in a-
quo genere; 2. Quod differt ab ea re, cũ qua con-
enit. Et hæc posterior conditio fertur accepta dif-
erentiæ.

22. *Differentia non debet esse accidentalis speciei.* Est 118
. *Top. c* 6 § 12. Accidentalis autem hic non dicitur
a esse differentia, quæ significatur voce acciden-
is. Nam in accidentibus necessarium est dare dif-
erentias ex genere accidentiũ, tum etiam aliquan-
lo necessarium est accidentium vocabula sumere,

ad significandas differentias substantiales in de-
ctu vocum, quomodo ignis differentia est, qu
sit elementum calidissimum: Sed accidentalis d
ferentia dicitur, quæ non necessaria sed conti
gens est, adeoque abesse potest à specie.
119 23. *Differentia non debet prædicari Synonymicè*
genere. Est 6. *Top.c.6* § 13.
120 *Nec differentia debet prædicari de specie,* 6. *Topic.c*
§. 15. Sic rationalitas quæ est differentia homin
non enunciatur sic: Homo est rationalitas, aut J
hannes est rationalitas.
121 24. *Differentia est posterior genere; prior specie.* E
6. *Topic.c.6* § 16. Et apud Porphyr. c. 12. § 5. Istud p
tet, quia differentia generi superponitur; Hoc, qu
differentia est pars essentialis speciei, in propo
tione respondens formæ.
122 25. *Differentia unius generis non debet conven*
generi alii Est 4. *Top c. 6.* § 17 18 & *l. Categ. c.* 3. Velu
rationalitas, si est differentia animalis, non deb
esse differentia alterius generis. Est tamen obse
vandum: differentiæ unitatem sumi non ex unit
te vocis, sed ex unitate rei significatæ. Nam aliá
quoad nomen una differentia potest pluribus re
bus & generibus assignari, Veluti, etsi *rationalit*
sit differentia hominis, tamen etiam quidam Ho
rizon in Astronomia, & quædam proportio v
quantitas in Geometricis *rationalis* dicitur. Et si
in aliis.
123 26. *Nulla species potest esse sine sua differentia.* E
6. *Top.c.6* § 21 Ἁπλῶς ἀδύνατον εἶναι ἕκαστον ἄνευ τῆς οἰ
κείας διαφορᾶς. *simpliciter impossibile est, esse aliqui*
sine propria differentia, & patet, quia speciei differen
tia est essentialis.
124 27. *Differentia omnis est immutabilis*, intellige
manente specie ἁπλῶς οὐκ ἀλλοιούμεθα κατὰ τὰς διαφο
ράς. *Simpliciter non variamur vel alteramur secun*
dum

m differentias, ait Arist. *6. Top. c. 6.* §. 22. Huc perti-
t & illud *Porphyrii c. 12.* §. 2. *Differentia semper ad-
sua speciei.*

28. *Relativi relativa, non absoluta est differentia.* 125
t Arist. *d. loco* § 23. Sic scientia dicit relationē (ad
tum & objectum suum) unde etiam habet dif-
rentias relativas contemplativum, activum & ef-
fectivum.

29. *Differentia cuiq; rei assignanda est, quæ ei natu-
convenit.* Est ibid. § 24 Ita differentia oculi rectè 126
signatur, quod eo utamur ad cernendum. At non
ctè strigilis, quod ea haurimus. Etsi enim strigili
aurimus, tamen ad hoc naturæ sua non est com-
arata.

30 *Differentia accidentium sumitur ex primo eorū* 127
bjecto. Ait Arist. *6 Top. c. 6.* §. 25. Veluti peccat, qui
rudentiæ differentiam assignat, quod sit virtus
ominis vel animæ. Nam primum est facultatis ra-
ionalis. Et secundum hanc homo & anima pru-
lens dicitur.

31. *Differentia communicatur ex æquo* Est apud Por- 128
phy. *c. 13.* ubi hac in re æquiparat differētias & pro-
ria. Sicut ergo aliquis homo nō est magis risibilis
quod propriū significat) quàm alter: Ita etiā non
st magis rationalis (quod differētiā significat) quā
lter. Idem est quod dicitur *c. 14. Differentiam nō ac-
cipere intensionem & remissionē.* Id tamen non est in-
ell gendū de differentia illius speciei, quæ ipsa et-
ā intenditur aut remittitur. Nam cùm species ipsa
ntenditur & remittitur, etiā ejus differentia inten-
di & remitti potest, vide Zab. *de prop. necess. l. 2. c. 2.*

32 *Differentia non reciprocatur cum eo, cujus est dif-* 129
ferentia. Habetur apud Porph. *d l. c. 13. Isag.* §. 4. Estq;
hic observandum: differentiam referri ad duo.
1. Refertur ad genus, quod differentiæ dividūt. Se-
cundò refertur ad speciē, quæ à differentia ultimò

constituitur. Igitur cùm differentia dicitur non re-ciprocari, intelligendum est id de respectu ad ge-nus, non ad speciem. Nam cum sua specie reci-procatur.

130 33. *Differentiæ contrariæ non possunt misceri.* Est a-pud Porphyr. *in Isag. c.* 14 § 5. Non potest eadem esse rationalis & irrationalis. Et sic in aliis: Poss-unt tamen plures differentiæ subordinatæ eidem tribui, ut ait Porph. c 12 §, 6. Homini duæ tribuun-tur differentiæ, rationale & mortale. Sic hunc po-steriorem locum interpretatur etiam Albertus *tr-act.* 8 c 8 & Colleg. Conimb. *ad Porph. c.* 6. *f.* 195.

131 34. *Nulla differentia est communis.* Est apud Ar-ist. 1. *de part. anim. c.* 3. At, *inquis*, differentia est prædica-bile sive universale. E. potest pluribus conveni-re. *Respond.* Differentiam, in quantum est differenti-a, restringere solùm & coercere, & proinde sic tol-lere communitatem quam genus dicit. Et sic intelli-gendus est Aristoteles. Differentia n. est aliquid u-niversale, & pluribus est communis, quatenus sc-licet ipsa in suo genere aut specie refertur ad inferi-ores species aut individua.

132 35. *Partes similares habent idem Nomen.* Quomo-

De partibus similaribus.

do & qua cum exceptione intelligendum sit, vid. sup. *n.* 46 *seqq hujus cap.*

133 36. *Partes totius similaris habent eadem attributa.* Explicatum est *ibid. n.* 46 *seqq.*

134 37. *Partes similares habent eandem sententiam.* Vi-de ibid. *n.* 40 *seqq.*

135 38. *Quod est totum per accidens, non continet partes suas sub una essentia.* Sumitur *ex num.* 51.

De toto per accidens.

39. *Sublata parte principali tollitur totum.* Sumitur

136 *ex num.* 54. Peculiariter hoc formæ tribuitur, quod ea sublata tollitur esse. Concomitanter tamen vel consequenter tribuitur id etiam aliis, nempè ad-junctis & partibus principalibus. Et his quidem,

De parte principali & minus principali.

quia

quia simpliciter necessarium domicilium formæ
sunt. Unde quia forma non potest subsistere, nisi
sustentata in materia, principales autem partes
sunt hæc ipsa materia, idcirco sublatis his formam
abire necessarium est.

40. *Quicquid tribuitur genus, id convenit etiam* 137
speciebus. Est apud Porphyrium *in Isag. c. 7*. Et A- *De genere*
ristot. *l. Categ. c. 3*. Intelligitur autem de genere & *& Specie.*
specie non sumptis formaliter aut in actu signato,
sed materialiter, & in actu exercito. Nam loquendo
formaliter de istis, sicut genus non est species,
nec species est genus, ita etiam alterutrius prædicata
non pertinent ad alterutrium. Sic generi convenit
communicare essentiam speciei, eamq; constituere.
At speciei non convenit communicare essentiam
speciei, & eam constituere At præcisâ hac
consideratione, sicut in re genus prædicatur de
specie essentialiter (veluti Homo est animal) ita
etiam omnia prædicata generis (animalis) conveniunt
speciei, (homini) veluti, ut homo dicatur
sentire, esse mobilis, affectuosus.

41. *Negato genere, negatur species*. Est apud Por- 138
phyr. c. 7. § 3. & c. 9. § 8. Ἀναιρεθέντος τοῦ γένους, συναναιρεῖται
τὰ ὑπ' αὐτοῦ. *Sublato genere, tolluntur quæ sub eo
sunt*. Plantæ non habent sensum. E. etiam tactum
non habent. Cœlo non convenit anima. E. nec anima
motiva. Sumitur autem veritas axiomatis exinde,
quod genus est pars essentialis speciei. At nulla
res potest esse sine suis essentialibus.

42. *Omne genus tribuitur pluribus*. Sumitur ex 139
definitione generis, traditâ ab Arist. 1. *Topic. c. 5. § 6*.
Intelliguntur autem per *plura* ipsæ species: Unde omne
genus debet habere plures *species*. Et sic sapientia
non est genus Metaphysicæ. Nam nulla alia
disciplina potest esse sapientia, hoc est, scientia de
primis principiis, præter Metaphysicam. Hoc tamen

men necessarium non est, ut genus semper *actu* pl
ra habeat, in quibus sit. Neque enim de ratione U
niversalis est, esse actu in pluribus, sed solùm apt
tudo essendi in pluribus. Atq; sic aliquando genu
potest in una sui specie salvari, quomodo natura a
nimalis ante hominis creationē salvabatur in so
bestia; Et rursus, pòst consummationem secu
pòst interitum bestiarum salvabitur in solo hom
ne. Intellige verò genus *secundum essentiam suam*
Nam secundùm potestatem & indifferentiam su
am in una specie non potest salvari, cùm quia i
specie, generis indifferentia, restringitur, cùm qu
impossibile est, duas contrarias differentias esse i
eodem, ut supra dixi, *can*. 32.

140 43. *Omne genus prædicatur id quid est, de sua spe
cie.* Sumitur ex eadem definitione, priori Canon
memoratâ, estque expositum *in lib. sent. d.* 17. *ac* 1. &
in lib. de nat. Log. c. 3. *in comm n.* 7. Ita igitur albū no
est genus nivis, quia de nive nō prædicatur in qui
sed in quale. Vide 4. *Topic. c* 1 § 3.

141 44. *Genus non debet prædicari conversim de sua spe
cie.* Veluti Dialectica quidem est ars, sed non omni
ars est Dialectica. Est expositum *dictis locis*.

142 45. *Genus est prius Specie.* Est apud Arist. 4. *Top. c*
2 § 12. & Porph. *in Isag. c.* 7. § 8. Et patet, quia genu
est constitutivum speciei. Non est autem intelli
gendum de prioritate dignitatis. Nam species
quia supra genus habet differentiam, idcircò supra
perfectionem generis habet etiam perfectionem
ulteriorem, nempe quam dat differentia. Et proin
de genere species est nobilior. Intelligitur igitu
de prioritate naturæ. Et de ista prius inducta est
probatio. Deinde etiam de prioritate in cognitio
ne distincta. Nam quia pars speciei est ipsum ge-
nus, idcircò ista distinctè cognosci non potest, nis
indistinctè genus cognitum sit. Potest tamen con
tinge

agere (ut Zab. monet *l.1.de Meth.c.14.*) ut species gnoscatur ante genus, quemadmodum Eucli es *l. 4. Elementorum* de lineis & superf. & postea *l.* de magnitudine in genere tractavit. Potest au- m id fieri in duplici casu. 1. Si essentia generis sit er se nota, & nulla declaratione egeat. 2. Si in spe- ei cognitione intendatur inprimis cognitio af- ctionum, earum scilicet, quę species non sunt ge- eralium proprietatum. Dicam hoc clarius. Affe- tiones specierum aliæ sunt tales, ut restringant ge- erales proprietates, sic motus animalis est propri- tas animalis. Hic est species alicujus generalis roprietatis, nempe motus simpliciter. Unde ista nimalis proprietas non potest cognosci, nisi co- nita ratione motus simpliciter. Aliæ autem affe- tiones sunt peculiares speciei, & non restringunt enerales proprietates, quomodo risibilitas ho- inis, calor ignis affectio est. Si hæ affectiones pe- uliariter cōsiderandæ veniant in speciebus, nō est ecessarium prius docere de genere, imò fieri po- est, ut posterius doceatur de proprietatib. genera- ibus. Quomodo in parvis naturalibus, prius agi- ur de sensu & sensili, memoria & reminiscētia, so- no & vigilia, de insomniis & animalium motio- e, quæ omnes affectiones sunt animalis (indeque nimal subjectum est in istis libris) quam de longi- udine vitæ, vita & morte, quæ generaliter perti- ent ad corpus vivens, quod est genus animalis.

Generalia posterius quando cognoscantur quæ specialia?

Affectiones specierum duplices.

46. *Cuiq; speciei convenit unum genus.* Καθ' ἕκαστον εἶδος γένος ἕν. Ita ait Porph. *Isag.c.7.§.9.* Hac in re differt genus à specie & differentia, quod unius ge- neris possunt esse plures species & differentiæ. At unius differentiæ aut speciei non possunt esse plu- ra genera. Veluti, si homo est sub genere animato- rum, non est sub genere animatorū. Confer Arist. 4. *Top.* 148

4.*Top.c.*5 § 3. Ex quo exemplo apparet, limitāda
esse axioma ad genera opposita. Nihil enim rep
gnat, ut unius speciei sint plura genera subaltern
quomodo hominis genus est animal, & m stum
corpus naturale & substantia.

144 Ex hoc sequitur: non posse unam eandemq
rem esse in prima & secunda & tertia specie qual
tatis. Nam singulæ species sunt suorum inferioru
genera. Dixi de hoc *in lib. de nat. Log. c.* 8. *in comme*
*n.*19.*seqq.*

145 47. *Genus continet species: At species non contin*
genera. At Porph. *Isag. c.* 8 § 4. Hoc sic intelligend
est. Genus continet species, nempè *potestativè.* Ho
est, cum in genere sit indifferens & illimitata natu
ra, idcirco species ejus sunt in ejus potestate, dum
scilicet ista natura talis est, ut possit esse in utraqu
specie. Et hoc modo, hoc est, per potestativā con
tinentiam, ut sic dicam, species non continet g
nus. Cùm enim genus sit indifferens ad hanc &
stam speciem, nō potest sic esse in ulla specie. Nu
la enim species habet potestatem, ut sit species a
lia. Aliâs tamen species continet genus, ut parten
secum differentia constituentem. Dicam breviter
Genus continet species, ut totum universale partes sua
Species continet genus, ut totum essentiale partes suas.

146 48. *Affirmato genere non affirmatur species.* At a
firmatâ specie, affirmatur genus. Est apud Porph.
8. §. 7. εἴδους μὲν ὄντος πάντως ἐστὶ καὶ γένος. γένους δ' ὄ
τος οὐ πάντως ἐστὶν εἶδος. Veluti non sequitur à gene
re. Ille habitus est ars. E. est Dialectica. Vel: illu
corpus est animal. E. est homo. At sequitur à spe
cie. Illa res est Dialectica. E. est ars. Illud corpus es
homo. E. est animal. Et sic in aliis. Huc pertine
quod Arist. 4 *Top. c.* 5 § . 4. ait, in eodem subjecto es
genus & speciem, veluti in quo est albedo, in eo e
etiam color. Est tamen advertendum, etiam à po
sition

tione generis valere consequentiam ad positionem speciei, si speciem sumamus confusè: Juxta illud: *Quicquid praescribit sibi genus, praescribit etiam sibi aliquam speciem*. Unde, si aliqua res sit animal, necessarium est, ut sit etiam rationale vel irrationale, hoc est, homo vel bestia Atque hoc quomodo plenè intelligendum sit, dixi *in lib. sent. exerc.* 18. *ax.* 5.

49. *Nulla species potest esse genus generalissimum, nec genus species specialissima.* Est apud Porphyr. *d. c.* §. 10. Conveniunt aliquanpo in eandem rem genus & species, unde & species *subalterna*, & genus *subalternum* dicitur. Specialiter tamen nunc constituitur. I. Nullam speciem posse esse genus generalissimum, Id patet, nam omnis species est sub genere. At generi generalissimo non convenit genus. II. Species specialissima non potest esse genus. Ita patet. Nam omne genus est divisibile in species. At species specialissima non est divisibilis in species. Intelligendum autem hoc est secundùm diversas opiniones Ramaeorum & Aristotelicorũ, de voce speciei specialissimae, proportionaliter ad significationem speciei, quam utraque secta amplectitur. Aliâs enim quod species specialissima dicitur Aristotelicis, id genus dici potest, si vocem generis sumas more Ramaeo, ut patet ex superioribus *ad n* 66. *seqq.* 147

50. *Genus aequaliter praedicatur de speciebus* ἐπίσης κατηγορεῖται τὸ γένος τῶν εἰδῶν ait Porph. c. 9. § 2. Et c. 10 § 3. Intelligendum autẽ est de genere univoco. 148

51. *Genus non reciprocatur cum specie* γένος οὐδενὸς εἴδους ἀντικατηγορεῖται. Ait Porphyr. *Isag. cap.* 9. § 6. 7. Intelligitur ex *can.* 41. 149

52. *Generum diversorum, quorum alterum sub altero non continetur diversa sunt differentiae.* Est apud Arist. *l. Categ* c 3. §. 2. & *l* 1. *Top.* c. 15. §. 17. & *l.* 6. *Top.* c. 6 §. 18. Ita non possunt esse eaedem differentiae animalis 150

animalis & ſcientiæ. Identitas autem differenti-
rum non eſt æſtimanda ex iiſdem nominibus, qu-
bus ea ſignificantur, ſed ex iiſdem rebus ſignific-
tis, *vide ſupra can.* 25.

151 53 *Genus convenit omnibus ſpeciebus ſub ſe conte-
tis* Eſt Ariſt. 4. *Top. c.* 1 §. 2. Ita bonum non eſt gen-
voluptatis, ſi aliqua voluptas non eſt bona.

152 54 *Genus non debet eſſe ſuæ ſpeciei accidentale n-
contingens.* 4. Eſt *Top. c.* 1. §. 3. Igitur album non p-
teſt eſſe genus parietis, quia poteſt abeſſe à parie-

153 55. *Genus & ſpecies debent eſſe in eodem prædicam-
to.* Sub eandem diviſionem oportet cadere gen-
& ſpeciem, ſive enim ſpecies ſit ſubſtantia, etia-
genus eſt ſubſtantia; ſive ſpecies ſit quale qui-
piam, etiam genus eſt quale quippiam, &c. ait Ar-
ſtot. 4. *Top. c.* 1. §. 5. Sic ergò nō videtur benè defini-
locus, quod ſit ſuperficies, Cum hæc ſit quantitas
ille ſit in prædicamento habitus. Huc pertinet
quod Ariſt. 4. *Top. c.* 5. §. 1. ait, habitum non eſſe refe-
rendum ad actionem, vel actionem ad habitum.

De relativis hic dubitatio incidit. Hæc enim de-
finiuntur ex prædicamentis abſolutis, veluti quo-
Magiſtratus ſit *homo* regens, &c. Hic *Reſpondeo*
Cum relativa concretivè ſumuntur, connotant ab-
ſolutum, & proinde non ſunt præcisè relativa, ſe-
ex parte Entia abſoluta. Talia ſunt, *pater*, *domi-
nus*, *ſervus*, *filius*. Unde nihil abſurdi eſt, illa gene-
ra habere abſoluta. Prout in aliis etiam concreti-
vis accidentalibus ſumitur genus alterius prædica-
menti. Veluti *calidum* (qualitatis concretum hoc
eſt) *eſt corpus* (hoc ſubſtantia eſt) habens calo-
rem. Unde cum Ariſt. ait *cit. loc.* & 4. *Top. c.* 4 § 7. re-
latorum genera eſſe etiam relativa; dicendum eſt
ibi *relata* Ariſtotelem dixiſſe pro *relatione*, ſicut a-
liâs etiam *quale* ſumitur pro *qualitate* & *quantum*
pro *quantitate*. Hoc autem verum eſt relationis

genus

enus esse relationem. Talia sunt ipsa *paternitas, filitas*, aliaque.

56. *Omnis species recipit generis sui definitionem.* Est apud Arist. 4. *Top. c.* 1 §. 6. Et *c.* 2 §. 4. Τὸ εἶδος ἐπιδέχεται τὸν τῶ γένους λόγον. Ergo si Dialectica est ars, tū etiam est habitus cum recta ratione effectivus. Hæc enim est definitio artis apud Arist. 6. *Ethic. c.* 3. i actio est accidens, etiam est Ens in alio, hoc est, on ἀνυθύπαρκτον. 154

57 *De quocunque dicitur species, de eo etiam dicitur genus.* Est 4. *Top. c.* 1 §. 7. Ita Ens non est genus opinabilis. Nam opinabile dicitur etiam de non Ente, quia multa opinabilia sunt quæ non sunt. At Ens non potest dici de non Ente. Igitur si aliquid sub nulla specie istius generis sit, etiam nō erit sub isto genere. Veluti si anima non est numerus par vel impar, etiam non est numerus simpliciter. Confer .. *Top. c.* 2. §. 11. 155

58 *Quicquid est generis particeps, id etiam particeps est alicujus speciei.* Est *ibid.* §. 8. Ita si voluptas est motus, tùm est vel generatio, vel corruptio, vel alteratio, vel augmentatio, vel diminutio, vel motus localis. Unde si nihil horum sit, ne quidem motus erit. Confer *can.* 47. *in fin.* 156

59 *Nulla species debet esse latior suo genere.* Est 4. *Top. c.* 1. §. 2. Sumiturque *ex ax* 55. 157

60 *Genus & species non possunt aquè latè patere.* Est 4. *Top. c.* 1. § 10. Et idem est cum *can.* 43. & 49. 158

61 *Quicquid est genus, id convenit omnibus non differentibus specie.* Est 4. *Topic. c.* 1. §. 10. Et patet quia hoc ipso quod non differunt specie, conveniunt in eodem genere. Unde si probatum sit, corpus non esse genus bestiæ, etiam probatum est, non esse genus avis. Et vicissim. 159

62 *Cùm uni speciei conveniunt plura genera, alterum sub altero continetur.* Est 4. *Topic. c.* 2. § 1. Veluti 160

homi-

hominis genus est animal & corpus naturale. H
igitur animal continet etiam corpus naturale.
si loci genus est habitus, non potest ejus genus e
superficies. Nam neutrum horum sub altero co
tinetur.

161 63. *Quicquid est genus generis, est etiam genus sp
ciei.* Est 4. *Topic. cap.* 2. § 2. Confer *sup. in commen
num.* 73.

162 64. *Quod genus est, non debet esse differentia.* Ari
4. *Top. c.* 2. § 4. Igitur hominis genus non potest e
se sensitivum. Et patet quia de ratione gener
est, prædicari *in Quid.* At omnis differentia præd
catur *in Quale.*

163 65. *Nulla species est particeps generum contrariorum*
Est 4. *Top. c.* 3. § 1. Ita si cælum est sub genere reru
inanimatarum, non potest dici animal, aut aliâs r
animata.

164 66. *Nulla species habet conditiones repugnantes g
neri, ejusve proprietatibus.* Est 4. *Top. c.* 3. § 2. Ita Nu
merus non potest esse genus animæ, quia anim
convenit esse vitæ participem. At hoc repugna
numero. Intelligendum autem est de eo quod f
per se. Nam per accidens fieri potest, ut in spec
ponatur defectus, contra quam sunt generales in
clinationes generis, quemadmodum animalia e
putri materia genita non possunt generare, quo
conveniens est ex inclinatione generis, hoc est, rei vi
ventis. Vide Zabar. *l. de fac. an. c.* 11.

165 67. *Genus non debet esse Metaphoricum.* Est 4 To
c. 3. § 5. Igitur temperantiæ genus non rectè dici
tur concentus, aut animæ harmonia.

166 68. *Conjugatorum eadem sunt genera,* ut si scien
tia est justitia, etiam scienter est justè. 4. *Top. cap*
4 § 1.

167 69. *Habitus & privatio non sunt in eodem genere*
Ibid. § 5. Igitur si probatum sit, visum esse sensum

Proba

obatum est cœcitatem non esse sensum. Unde m frigus & calor, nigredo & albedo sint in eodē nere, signum est, neutrum esse privationem.

70. *Genus non prædicatur de specie secundum quid quadantenus.* Est Arist. 4 *Top.c.*5 § 5. Ita homo nō animal quadantenus aut πῂ. Nec Dialectica odammodo ars. Habitus igitur vel species non t genus privationis, quia privatio est εἶδός πως. 168

71. *Pars essentialis aut integralis non potest esse ge*s. Est 4. *Top.c.*5 § 6. vide sup. *can* 8. 169

72. *Quod est in pluribus generibus non debet reduci unum.* Est *ibid* §. 9. Veluti peccaret, qui vellet canum definire, quod sit qualitas, cùm etiam quim cancer sit substantia. Idemq; est in aliis æquicis & Entibus per accidens. Quanquam hæc in gore loquamur, nec genera sint nec species. 170

73. *Subjectum non est genus adjuncti.* Est 4. *Top.c.* § 11. Ita immortalitatis genus non est vita æter, quia illius hoc subjectum est. Sic Iris non det dici nubes colorata, quia solùm est figura, atq; leò adjunctum nubis. Ita malè definitur febris, uod sit calor naturalis mutatus in igneum, cum bris sit in calore. Sic color propriè non est extreitas, ut eum Arist. definivit. *de sens. & sensili. cap.* 3. ìm sit in extremitate. Similiterq; Platonici non ctè dicebant: Sonum esse aerem ictum vel perussum: Apud Gell. *l.* 5. *Noct. Attic. c.* 15. 171

74. *Adjunctum non potest esse genus subjecti.* Est 4. *op c* 6 § 3. Ita album non est genus nivis. Et pa-, quia adjunctum non prædicatur in quid sed in uale. 172

75. *Quod omnibus rebus est consequens, non est ge*is. Est 4. *Top.c.*6 § 2. Ita ergo Ens non est genus. liâs n. esset omniū rerum genus, quia de omnib. ædicatur. Ex quo sequitur quod etiam sit genus nius, sive ad unum, quia dicitur de uno. At nulli 163

rei attribuitur genus exceptis suis speciebus.
Ens unius genus esse est absurdum. Nam cùm
iam unum d catur de omnibus rebus, idcircò
num & ens æquè latè patebunt. At species pauc
ribus attribuitur quàm genus. Ita Aristoteles.
sic etiam 2 *post c.* 7. negat Ens posse esse genus.
174 76. *Si genus recipiat intensionem, etiam Species*
bet intendi. Et contrà. *Si species non potest inten*
&c. Est 4. *Top, c.* 6. § 7. Sic si virtus potest intendi
remitti, etiam justitia potest intendi & remitti
175 77. *Non Ens non potest esse genus.* Est 4 *Top. c.* 6
18. Ergò negationes aut privationes non possu
esse genera, de quo supra in commentario satis.
176 78. *Omne genus est simplicius specie.* Ita patet, qu
species generi addit differentiam, unde in spe
resultat compositio ex genere & hac differenti
Vide Zabarell *de prim. mat. l.* 2, *cap.* 17 *fol.* 216. *&* c
20. *fol.* 230.
177 79. *Omne genus est compositum.* Hoc sæpius o
currit apud Averroem, vide Zabar. *l.* 2. *de prim. m*
c. 18. *p.* 219. ubi excipit genus generalissimum, qu
est simplex adeò, ut esse supremum genus, & e
compositum ex materiâ & formâ, (De hac eni
compositione loquitur Averroes) sit contradicti
Nam omne habens materiam & formam, hab
partem communem & propriam quæ istam r
stringat. Unde sic hoc ipso habet differentiam
quod habet differentiã necessariò etiam habet g
nus. Generi autem generalissimo repugnat genu
178 80. *Genus est forma specierum.* Est apud Arist.
Metaph. c. 12. Aliâs etiam genus dicitur materia. S
id expositum est *in lib. ent. ex.* 18. Adde Zabare
d. l. Et Colleg. Conimbr. *in Porph de Genere q.* 1 *art.*
p. 198.
179 81. *Genus est aliquid æquivocum.* Circumfert
vulgò hoc axioma & sumitur ex Arist. 7. *Phys. cap*

31. Ubi ait Arist. Τὸ γένος ἐχ ἕν τι ἀλλὰ παρὰ τῦτο λαν-
[θ]άνει πολλά. *Genus non est unum quid, sed sub ea latent*
[m]ulta. Dicitur autem genus non esse unum sed
[m]ulta, loquẽdo de ejus potestate, secundùm quam
[si]gnificat multas species.

Cæterùm quomodo genus ęquivocum dicatur, 180
[va]riè interpretantur Conimb. ad Porph. *de gen. qu.* *Quomodo*
art. 1. *p.* 199. quibus adde Fonsec. 5. *Metaph. c.* 8. *q.* 4. *genus sit æ-*
4. Optima tamen est sententia quàm iisdem Co- *quivocum?*
[n]imbr. habent, 7. *Phys. c.* 4. *in explanat. t.* 31. quod sci-
cet genus dicatur æquivocum solùm *per similitu-*
nem, quia res valde discrepantes sub se continet,
[n]on secus ac æquivoca à casu. Sic animal compre-
[h]endit hominem, leonem, ursum, piscem, avem,
[v]ermem, aliaque.

82. *Quæ sunt specie diversa, necesse est esse in eodem* 181
[ge]nere. Est apud Arist. 10. *Met. c.* 8. Intellige remoto
[v]el propinquo.

83. *Genus est materia eorum, quorum est genus.* Est 182
[a]pud Arist. *d. l.* Estque intelligendum solùm καθ' ἀ-
ναλογίαν. Genus enim est simile materiæ prout sci-
cet hæc restringitur per formas, ita istud per dif-
[fe]rentias. Vide *sup. in comm. n.* 21.

84. *Infra speciem infimam nihil est, de qua ipsa præ-* 183
[d]icetur essentialiter. Species infima nobis idem est *De specie in-*
[q]uod individuum. At hoc nihil habet se inferius. *fima.*
[P]rædicari autem essentialiter est hic per modum
[g]eneris aut speciei prædicari de inferiori. Atque
[h]oc intelligit etiam Arist. cùm ait à substantiis pri-
[m]is non esse prædicationem *l. Categ. c.* 5. §. 15. *Et in*
[Pr]ior. c. 27. §. 3.

Objicis: Deus est aliquid singulare, & unum nu- 184
[m]ero, & tamen prædicatur de aliis, veluti Pater est
[D]eus, Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus.
[E]t Goslavius quidem *l* 3. *refutationis cõtra Keckerm.*
4. Ex hoc principio negat Trinitatem, quia scili-

cet essentia divina eo ipso, quia est individuum,
aliquid incommunicabile. Sed nos *respondemus*
In tanto mysterio si non appareat, quid Philos
phematibus responderi possit, non idcircò ipsu
deserendum est. Est enim ὑπὲρ νοῦν. Ut Justin. ait
exposit. tom. 3. p. (mihi) 24. 2. Deus non rectè dicit
species infima, etsi dicatur rectè aliquid singular
3. Respondeo tamen ad rationem principalem. D
vina natura (verba sunt Suarez *in disput. 5. Met. s.* 1
6) est ita in se una, ut multiplicari non possit, a
in plures similes dividi, quod illa sit communic
bilis tribus personis, atque adeò de ill s prædicab
lis, quia communicatur eis, non ut universale si
gulari, neque ut superius inferiori, sed ut forma s
natura suppositis, in quibus ipsa, nec ab ipsis, nec
se ipsa dividitur, quia propter infinitatem suam t
ta est in singulis & in omnibus simul, omninò in
distincta ab illis. Atque hinc Lychetus *ad* 1. *de* 2.
4 *in initio*, solùm in creaturis verum esse ait, quo
singulare sit incommunicabile, quia, ut dictum e
tota causa illius cõmunicabilitatis sumitur ex in
nitate, quæ creaturis non convenit. Scotus de h
re non ita σχολεινῶς loquitur 1. *d* 2. *q*. 4. dicens, div
nitatem communicari tantùm per identitatẽ ne
(per diversitatem, sicut homo, communicatur P
tro, Paulo, aliisq;, unde diversa est humanitas
Petro, Paulo aliisq;) idque propterea, quod natu
divina sit simpliciter indivisibilis, nec possint pl
res dari divinitates.

Aliâs individuum potest prædicari vel negativ
ut: *Callias non est Socrates*, vel per accidens, ut: *Quo
dam album est Socrates*. Vide Aristotel. 1.
prior. cap. 27. §. 3.

❧):(❧

Capu

Caput XXIX.

DE DISTRIBUTIONE TOTIUS IN PARTES.

1. Distributio est resolutio totius in partes. Dicitur etiam divisio.

2. Totum hic vocatur divisum, vel distributum; Partes membra dividentia.

3. Distributio totuplex est, quotuplex ...orum & partes.

4. Est ergo distributio primaria vel secundaria.

5. Primaria est totius primarii, secundaria secundarii.

6. Ergo primò est distributio *totius integralis*, qua hoc totum resolvitur in partes integrales, ut: *Hominis pars alia est caput alia thorax, alia pes, alia brachium, &c.*

7. II. Distributio *totius essentialis*, quâ totum essentiale resolvitur in partes essentiales. Ut *hominis pars alia est anima, alia corpus: item hominis pars alia est animalitas, alia rationalitas.*

8. *III.* Distributio *totius universalis*, qua genus resolvitur in species, *Vt animalium aliud est homo, aliud est bestia.*

9. Atque hæ sunt divisiones primariæ, sequuntur divisiones secundariæ.

10. *IV.* Est distributio efficientium per effecta, aut effectorum per efficientia, *ut:*

Studiosorū alii legunt, alii scribunt, alii opponun alii respondent. Item Legentium alii sunt studio alii rustici, alii mercatores.

V. Est distributio efficientium per fine & finium per efficientes. *Vt: Prædicatorum a prædicant spe lucri, alii spe gloriæ, alii ut conve tant auditores. Item prædicantium spe lucri, al sunt hypocritæ, alii lupi.*

12. *VI.* Est distributio subjectorum p adjuncta, aut adjunctorum per subjecta, u *Hominum alii sunt docti, alii rudes, alii sani, al ægri: alii pingues, alii macilenti, &c. Item d ctorum alius est Peripateticus, alius Academicu Hominum alius est in foro, alius in Lyceo, Hom num alii occupatur in re militari, alii in re ru stica, alii in mercimoniis, alii in studio lite rarum.*

COMMENTARIVS.

1 Sciendum inprimis multa ad hujus capitis do ctrinam peti posse ex cap. priori, nempe distribu tio totius essentialis potest illustrari per ea, quæ ib dicta sunt de toto essentiali & sic de cæteris. Und hic etiam subintelligi possunt Canones aliqu Nam quod, verbi gratia, hic dici posset divisum (toto universali) debere esse ejusdem prædicamen cum partibus dividentibus, est idem cum eo quo genus & species debeant esse ejusdem prædica menti. Et idem est in cæteris. Pauca tamen sunt ad denda.

I. *De voce Divisionis & Distributionis.*

2 Igitur notandum est vocem Divisionis quinc modi

odis sumi. 1. Sumitur pro distributione, quæ est
cundum partes quantitativas vel integrales. Et
dici solet, formas esse indivisibiles, intelligendo
visibilitatem de divisione secundùm quantita-
m. 2. In oppositum aliquando, divisio opponitur
rtitioni, hoc est, distributioni in partes integrā-
s M. Tullius inquit Scalig 1. *de plant. p.* 149. Par-
tiones dici quæ in toto fiunt, cum in eas ipsum
indimus, quas vulgus partes integrantes vocat:
ivisiones autem cum deducimus atque secamus
nera in species. 3. Divisio opponitur subdivisio-
& superdivisioni, & sic divisio est prima rei sectio
u resolutio. Ulteriores autem distributiones nō
visiones sed subdivisiones vel superdivisiones di-
intur, vide Damasc. *in Dial. c.* 6. Cui subdivisio est
terætrius membri dividentis divisio. Superdivi-
o autem est alia divisio post priorem. Veluti sub-
antia est corporea vel incorporea, est divisio. At
ubstantia corporea est simplex vel mista est sub-
ivisio. Hæc autem substantia est prima vel secun-
a est superdivisio. 4. Divisio opponitur distincti-
ni. Et sic distinctio est vocis resolutio in sua signi-
icata. Divisio autem est resolutio rei. De distribu-
ionis voce nihil notandum superest.

II. De variis generibus distri-butionis.

I. *Distributio totius essentialis.*

Damasc. *Dial. c.* 6. hanc & sequentem distribu-
tionem vocat simpliciter distributionem totius in
partes, sæpe enim sumitur vox totius & partium
specialiter & per Synecdochen pro isto toto, quod
ex partibus essentialiter constituitur, unde sic par-
tes sunt istæ, quæ essentialiter constituunt, De quo

 dixi

dixi *sup. cap. in comm. n. 6.* Ego nunc speciale nom[en] usurpavi totius essentialis.

4 Quemadmodum autem prius dicebatur, totu[m] essentiale dici, tum respectu materiæ & formæ, t[um] generis & differentiæ, ita hic etiam distributio [il]lius in ea latitudine intelligenda est, ut sit tùm, [cum] totum aliquod dividitur in materiam & forma[m,] tum etiam quando totum dividitur in genus & d[if]ferentiam, prout exempla in Theorematibus po[si]ta sunt. Ista solet vocari distributio Physica, h[æc] Metaphysica. Vide Fonf. *l. 4 Inst. Dialect. cap. 4. &* & *sup. c. 28. in comm. nu. 9. 10.*

2. *De distributio totius integralius.*

5 Hæc distributio solet specialiter dici *Partiti[o].* Repetendumque ad hanc est quæ sup. *c. 28.* dixi [in] *comm. n. 21 seqq.* Atque adeo exinde nunc partit[io] est, cum aliquod totum resolvitur in partes simil[a]res aut dissimilares, principales aut minus princ[i]pales, de quibus ibi dictum.

3. *Distributio totius Universalis.*

6 Divisio hæc est *divisio generis in species*, cùm genu[s] distribuitur in species. Genus enim est totum un[i]versale. Item dicitur *divisio in partes subjectas*, qui[a] species subjiciuntur generibus, quotiescunque a[x]ioma constat ex genere & specie. Ramæi dicun[t] *distributionem ex effectis.* Species enim sunt quasi ef[]fecta generum, eo ipso quia genera essentialiter & intrinsecè suas species constituunt. Talis distribu[]tio est, cum animal distribuitur in hominem & be[]stiam, Bestia in avem, & piscem, &c. Metallum i[n] aurum, argentum, stannum &c.

7 *Indicia divisionis in species.* Ulterius accuratè observandum est, an partes distribuentes verè sint species. Sunt enim valdè multæ divisiones, quæ similitudinem habent cum divi-

visione generis, & tamen verè non sunt divisio-
es generis. Id autem ex variis indiciis deprehen-
potest. 1. Si non possunt dari differentiæ veræ,
r quas aliquod genus restringatur Nulla enim
ecies potest esse sine differentiis specificante. Et
nc colligitur non esse divisionem generis, cum
as distinguitur in substantiam & accidens. Nam
bstantia & accidens nō possunt habere veras dif-
rentias. Nam de ratione veræ differentiæ est se-
ndum Arist. *l. Top. c.* 5. ut de ea nō prædicetur ge-
us illius speciei, quam constituit. At fieri non po-
st, ut sit aliquid vera differētia, quod non sit Ens.
. Deprehenditur, si partes distribuentes nō dif-
rant essentialiter sed accidentaliter, aut alia ra-
one. Sic non est divisio generis, cum quantitas
viditur in bicubitam & tricubitam. Fit enim hæc
visio solùm secundùm majorem vel minorem
tensionem. Majus autem & minus non faciunt
scrimen essentiale. Sic etiam non est divisio ge-
eris, cum animal dividitur in marem & fœmi-
am. Nam distinctio secundùm sexus diversita-
m, est accidentalis, quia sexus varietas fit solùm
cundùm diversas dispositiones materiæ. Idem
dicatur in similibus. III. Deprehenditur, si diffe-
ntiæ distribuentes sit extraneæ generi, veluti
um ars distribuitur in liberalem & illiberalem.
am hæ differentiæ sumuntur ex diversitate usu-
n, aut etiam ex diversitate possidentium, per quæ
on variatur ratio efficiendi, in qua fundatur esse
tis.

Porrò apud Damasc. est præterea divisio speciei in individua, vide ipsum *in Dial. c.* 6 Sed hæc pertinet ad divisionem generis in species.

Deinde observandum est: Trifariam fieri posse 8
stributionem generis in species. 1. Si fiat proxi- *Trifariam*
è in ipsas species, ut animalium aliud homo, a *fit divisio*

generis in species. liud bestia. 2. Si fiat in differentias specierum. I
dicitur animalium aliud rationale aliud irration
le. 3. Si dividatur generalis differentia per differen
tias speciales, ut sensitivorum, aliud est rational
aliud irrationale.

9 Sed h.c inquirendum est, quod ad hanc rem pe
tinet.

An genus rectè distribuatur per differentias.

10 De hac quæstione varia disputant Aristotelic
Vide Suarez *in Met. in indic. Arist. ad* 7. *Met. c.* 12. *q.*
Fonsec. *l.* 4. *Instit. Log c.* 8. Ovenum Gutherum *l.*
de Met. & Joh. Regium *l,* 1. *disp. Log. de divisione* p
506. *seqq.*

11 Est a. observandum: Inprimis duplex genus e
divisionum in quibus ponitur differentia. 1. Cū di
ferentia cōmunior dividitur per differentias spec
aliores, ut sensitivorum aliud est rationale aliud i
rationale. 2. Cū genus ipsum dividitur per differe
tias, ut animalium aliud est rationale, aliud irr
tionale.

12 Fundamentū igitur cur aliqui hanc divisione
rejiciant, est, quod nulla differentia sit alii essen
alis, unde sequitur nec differentiam cōmuniore
esse essentialē specialiori: Et proinde nō dicimu
sensualitas est rationalitas aut rationalitas est se
sualitas. Rursus neq; ullum genus est essentiale d
ferētiæ suæ speciei, sicut propterea Arist. ait *l.* 6. T
pic. 6, §. 6. Differentiā nō debere esse speciē gener
De quo *sup. c.* 28. *n.* 113. 114. At quicquid est totū un
versale, id debet esse essentiale partib. sibi subject

13 2. Divisio debet fieri in integras essentias. At s
læ differentiæ non sunt essentiæ specierum. E. in e
non rectè fit divisio. Assumptum patet. Nam esse
tia rei includit differentiam & ejus subjectū. H
ratio Oveni est, cui similes sunt cæteræ.

Dicendum hac in re est: Non male dividi gen

r differentias (idemque est si differentia genera- *Sententia autoris.*
r significet genus, & postea per differentias spe-
liores dividatur) prout Arist. docet *l.* 7. *Metaph.*
1. *Oportet*, inquit, *dividi differentiâ differentiam.*
tamen observandum: differentias illas sumen-
s esse non in abstracto sed in concreto, atq; tum
a notant genera, quæ sunt subjecta differentia-
m. E. cum rationale & irrationale dividunt ani-
l rationale & irrationale, non sumuntur abstra-
, pro rationalitate & irrationalitate (rationali-
enim & irrationalitas non sunt animal) sed su-
ntur concretè, Ideoque rationale est res habēs
ionalitatem, & irrationale est res habens irrati-
alitatem. Res autem ista est animal. Ex quo in-
per sensus istius (idem judicium est de cæteris)
visionis est. Animalium aliud est animal habens
ionalitatem, & aliud est animal habens irratio-
litatem. Atque cum hoc modo intelligimus dif-
erentias dividentes, apparet nihil militare argu-
enta superiora.

Nam 1. Genus quidem non est essentiale suæ 14
fferentiæ in abstracto sumptæ, veluti animal ra- *Solvuntur*
onalitati: at genus tamen est essentiale suæ diffe- *Objectiones.*
ntiæ cōcretè sumptæ, veluti animal animali ha-
nti rationalitatem, ut patet. 2. Eodemque modo
fferentiæ cùm concretè sumuntur, non significāt
fferentiam præcisè, sed connotant subjectum
jus differentiæ. At sic significatur tota essentia,
fatetur Ovenus.

4. *De Distributionibus secundariis.*

De his ferè nihil dicendum superest, postquam 15
r exempla in Theorematib. posita singulæ sunt
atæ. Aristotelici vocant eas divisiones per acci-
ns. Hoc teneatur: posse harum tot modos esse,
tot sunt modi ipsorum argumentorum ex qui-
bus

bus ſumuntur. Veluti cum ſubjectum ſit vel inh
rentiæ vel adhærentiæ vel occupans, idcircò
ſtributio adjuncti per ſubjecta enumerat vel ſub
cta inhæſionis ut alborum aliud eſt homo, ali
beſtia, vel ſubjecta adhæſionis, ut galeatorum
ſunt duces alii milites ſubſidiarii, vel ſubjecta o
cupantia, ut ſtud ioſorum alii verſantur in reb
Theologic s alii in juridicis, &c. Et ſic de aliis.

5. *An addenda ſit diviſio accidentis in Accidentia?*

16 Hanc diviſionem vulgò proponunt Ariſtot
ci: Vide B. Damaſc. *in Dial. c. 6* Fonſec. *l. 4. Inſt. D*
c. 7. alioſque. Hujus diviſionis exempla ſunt; F
gidorum alia ſunt ſicca, alia ſunt humida: Alb
rum quædam dura ſunt, quædam mollia. Par
rum quidam lenes ſunt, quidam aſperi. Bonoru
alii juſti ſunt, alii fortes, alii temperantes. Sed
diviſionis modus eſt ſupervacaneus & inutilis.
quē ex duobus. 1. Quia nulla datur σχέσις Log
inter accidens & accidens, ſive adjunctum &
junctum ſub his appellationibus, (ſed) ſolùm Log
refertur accidens ſive adjunctum ad ſubjectum.
omnis diviſio eſt inter argumenta veram σχέσιν L
gicam ad invicem habentia. 2. Quia hæc & ſim
exempla facilè reducuntur ad alios modos diſ
buendi. Frigidum enim v. g. eſt ſubjectum per
gidum enim intelligitur res illa, quæ habet frigi
tatem. Hæc autem ſubjectum eſt ſiccitatis vel h
miditatis. Pertinet itaque, illa frigidi diſtribu
per ſiccitatem & humiditatem ad diviſionem ſu
jecti per adjuncta. Et ſic in aliis etiam. Et ſic
iam doctiſſimus Regius *l. 1. diſp. Log. in probl. de*
viſ. p. 504. ait accidens dividi per accidentia, non
ctus ac ſubjectum: atque diviſum inducere tanqu
naturam ſubjecti.

6.

6. An addenda sit divisio substantiæ in Accidentia? 17

amasc. *in Dial c.* 7, habet peculiarem modum di-
endi, quem sic vocat. Sed advertendum est hic;
ostantiæ vocem non semper sumi prædicamen-
ter, ut sit idem quod Ens per se subsistens, sed
quando Topicè ut, sic loquamur, sumitur. Estq;
c idem quod subjectum. Hoc sensu Arist. 1. *post*
8 quantitatem appellat substantiam h. e. sub-
tum, ut exponit Zab. *l 4 de Meth. c.* 13. Ex quibus
o: Vocem substantiæ hic pro subjecto sumen-
n esse. Nam omnis divisio sumitur ex argumen-
alio, propter quod Ramus divisionem argumé-
n *ortum* appellat. Substantia autem prout præ-
amentaliter sumitur, non est argumentum sive
cus Dialecticus, tum quia substantia est aliquid
olutum, tùm etiam, quia nunquam solent pro-
sitiones aut Syllogismi resolvi sic, ut dicatur hic
iste Syllogismus procedere à loco substantiæ,
t in hac vel ista propositione esse dispositionem
bstantiæ & accidentis.

Summatim ergo divisio substantiæ in acciden- 18
, est nihil aliud quàm divisio subjecti per adjun-
, ut hominum alii sunt albi, alii nigri. Item alii
uperes, alii divites: alii sani, alii ægroti &c. Hanc
ter divisionem comprehendimus sub secunda-
s divisionibus.

7. An addenda sit divisio vocis?

Ita faciunt Aristotelici aliqui. Idque tum quate- 19
s simpliciter vox resolvitur, tum etiam quatenus
licatur ratio æquivocationis. Et hoc posteriori
odo vocant divisionem per accidens. Tales divi-
nes sunt: Acutum aliquando significat acutam
uram, aliquando saporem acutum, aliquando

sonum acutum. Et acutum aliquando significat quod stimulat tactum, & aliquando quod stimul gustum & aliquando quod stimulat auditum. S hæ divisiones à nobis supra tractatæ sunt. Nunc nim age de ortis realibus non nominalibus. Un dispositionem vocis non tam divisionem quā distinctionem dico. Vide de hac *supra c. 17.*

CANONES.

20 I. *Divisio & divisum debent esse reciproca.* ut: A mal est homo vel bestia. Et quicquid est homo v bestia est animal. Est autem hic observandum. 1. I primis axioma hoc intelligi de divisionibus p mariis.

21 II. Sæpè fiunt divisiones per nomina comm niora, quæque nomini totius sunt adæquata, v luti cum substantia dividitur in primam & secu dam. Nam primum & secundam dividunt etia qualitates, ut earum alia sit prima, alia secunda. E sic in aliis. Item Physica dividitur in partem co munem & propriam; Et tamen pars commun & propria dividunt etiam Metaphysicam, & sic aliis.

22 Adhæc observandum est, reciprocationem tu fieri bifariam. 1. Si pro nominibus resumam significationes vel definitiones istorum nomin veluti: Physicæ pars alia est communis, alia pr pria. Et quicquid est pars communis (h.e. pars ag de corpore naturali in genere) & pars propria (h. pars agens de corpore naturali in specie, veluti cœlo, elementis & mixtis) id est Pars Physicæ. E enim vocabula eadem (pars communis & propri adhibeantur in divisione Metaphysicæ, tamen i non habent eæ partes easdem definitiones & sig ficationes: sed pars communis hic est, quæ ag ente in communi: pars propria vel particularis e

æ agit de ente specialius, veluti de substantia &
cidente. Idemq; est faciendum in aliis. Et tùm
nstat reciprocatio.
2. Fit reciprocatio si ad communia nomina re- 23
mamus ipsum divisum, hoc modo. Substãtia est
ima vel secunda. Et quicquid est *substantia prima*
secunda, id est substantia. Ex quo apparet tales
finitiones habere hunc sensum. Substãtia est vel
ima substantia, vel secunda substantia. Qualitas
vel prima qualitas, vel secunda qualitas. Et sic
am constat reciprocatio. Vide Colon. *in Hispan.*
ct, 3 *f* 113 *fac*. 2.
Deniq; est observandum: reciprocationes istas 24
n fieri in omnibus formis divisionum, eodem
odo. Aliæ igitur fiunt copulativè, aliæ disjun-
vè. *Disjunctivè* fiunt divisiones generum. Ut: A-
nal est homo vel bestia. Unde quod est homo
bestia est homo. Idemque judicandum est de
, quæ ad similitudinem horum fiunt, ut sunt di-
iones subjectorum per accidentia, aut acciden-
m per subjecta. Aliæ divisiones sunt *copulativè*
homo integratur ex capite ex thorace & pedi-
s & brachiis. Unde etiam reciprocatio hujus di-
ionis fit copulativè.
II. *Singulæ partes dividentes minus habent quam* 25
um divisum. Est hoc ex Arist. 2 *post.c.* 5 & 1. *prio.*
. ubi Arist. improbat demonstrationes ex divi-
ne, veluti ex divisione animalis in rationale & ir-
ionale, ait non posse probari hominem esse ra-
nalem, quia collectio per divisionem semper
ligit solum divisum, aut divisionem confusè in
oque membro (quomodo ipsi diviso æquipol-
) At sic divisio est aliquid communius & supe-
s qualibet parte dividente, Vide Monlor. 1. *prior.*
. *ad* § 3. *in paraph.* & Zabar *post. ad t.* 74. Est an-
n axioma clarum ex sola terminorum notitia.

QUI

Qui enim novit quid sit totum, & quid sit pa[rs] ilicò novit totum esse aliquid majus & ampli[us] parte.

26 *Objicitur*: Species distribuitur in genus & diff[e]rentiam, tanquam in partes suas essentiales, velu[t] homo in esse animalis & rationalitatem. Et tam[en] animal (quod hic pars est) plus habet quam hom[o] qui totum quid est. Nam animal continet etia[m] bestiam. Respondet Fonseca *l.4.Inst.c.10.* & rect[è] animal quoad prædicationem latius patere, qua[m] hominem. Verum quod attinet ad essentiam, h[o]mo etiam plus aliquid continet quàm animal. H[a]bet enim in essentia sua rationalitatem, quam n[on] habet animal. Ex quo illud sequitur: Unumquo[d]que totum secundùm eam rationem qua totu[m] est, esse etiam majus parte sua. Ergo quia genus a[li]quid totum est, (nempe Universale) respectu sp[e]ciei: idcirco semper genus sic est aliquid majus s[u]a specie. At universalitas consistit in latitudine pr[æ]dicationis ad inferiora. Hoc ipso ergo, quia gen[us] ut universale est totum respectu speciei, idcir[co] majorem latitudinem à tales prædicationes hab[et] genus quàm species. Rursus quia species est a[li]quid totū (nempe essentiale) respectu generis, i[d]circò etiam plus includetur in essentia speci[ei] quàm generis, ut visum est.

27 III. *Membra dividentia consentiant cum toto di[vi]so.* Habetur apud Ramum *l.1.Dialect.cap.15.* Dist[ri]butio, *inquit*, sumitur ex argumentis toti quide[m] consentaneis, inter se verò dissentaneis. Huc p[er]tinet quod Justinus ait *l.qq.Christ.tom.3.fol.169.* quod dividitur, necessariò in iis est in quæ divi[di]tur. Unde si id quod corpus non est, non est su[b]stantia, substantia dividi non potest in corpore[am &] incorpoream. Sic enim substantia (divisum) opp[o]ne

neretur incorporeo (membro dividenti.) Ite malè dividuntur à Pontificiis receptacula animarum post mortem in cœlum infernum, limbum, lacum puerorum. Nā in scriptura nihil est præter cœlum & infernum. Sic Sacramentum non potest dividi in Baptismum, Cœnam, Conjugium, Unctionem, &c. Nam Conjugium, Unctio, &c. non sunt sacramenta, & sic non consentiunt cum Sacramento.

IV. *Membra dividentia dissentiant inter se.* Hoc etiam proximè *citato loco* dixit Ramus. Et est Arist. *l.2 part. an. c 3.* τοῖς ἀντικειμένοις χρὴ διαιρεῖν· Διάφορα γὰρ ἀλλήλοις ἀντικείμενα. Hoc est oppositis est dividendum. Quæ enim opposita sunt, differunt ab invicem. Additque Aristot. exempla. Animalia nempe, non possunt dividi in colorata & natantia, quia natans est etiam coloratum. Item non debent dividi in volucria & involucria, quia quædam animalia sunt partim volucria, partem involucria, ut genus formicarum. Item non debent dividi in sylvestria & urbana, eadem de causa. Sic Scaliger reprehendit causæ divisionem in efficientem materiam, formam, finem & instrumentum, quia instrumentum est efficiens. Vide Scalig. 2. *de plant. pag.* 10. 29

Cæterum dissensio quæ hic præcipitur non opponitur omni consensioni, sed ei solum, qua una pars cum alia consentit συνωνύμως, h. e. ut una de altera prædicetur συνωνύμως, ut est in superioribus rectis divisionibus. Aliâs enim aliquod totū potest bene dividi; per efficientem & effectum, ut societatis domesticæ pars alia est parens, alia soboles. Syllogismi pars alia sunt præmissæ, alia conclusio: Aut per materiam & materiatum, ut Corpus naturale aliud est simplex (ut sunt elementa) aliud mixtum: Aut per subjectum & adjunctum ut hominis pars alia est anima, alia corpus. Et sic in aliis. 30

30 Fonseca *l.1.Inst. c. ultim.* duas observationes ha-
bet tenendas, si quando in bonorum autorum di-
stributionibus, videantur mẽbra consentire; 1 At,
multas divisiones fieri nominibus concretis, quæ
intelligendæ sint nominibus abstractis. Sic Arist.
6.l Categ. Quantum dividit in discretum & conti-
nuum. At sensus est: Quantitatem esse discretam
vel continuam. Et sic cum bonum dividitur in uti-
le, jucundum & honestum (quandoquidem bo
utile potest etiam jucũdum & honestum esse & vi-
cissim) nomina ista concreta sunt sumenda abstra-
ctivè. Bonitas alia est utilitas, alia jucũditas, & alia
honestas. Et sic nõ amplius ista mẽbra consentit.
Deinde attendenda sunt non tàm verba, quà
res & sensus verborum. Sic cum Pythagoras di-
31 dit abeuntes ad ludos Græciæ: Eorum qui co
fluebant ad ludos Græciæ, alii spe victoriæ, a
quæstus, alii videndi desiderio ducebantur, qua-
doquidem fieri potuit, ut multi ducerentur sing-
lis his finibus; Dicendum est: intelligendam divi-
onem in hoc sensu: Eorũ qui una præcipuè de c
sa abibant ad ludos Græcos alii, &c. Et sic in alii
V. *Non ens non potest dividi.* Sumitur ex Arist
de par an.c.3 Et patet, quia non entis non sunt e
32 sæ, non sunt effectus, non sunt adjuncta, non su
differentiæ. ἀδύνατον εἴδη εἶναι τοῦ μὴ ὄντος, οἷον τῆς ἀπο-
δίας ἢ ἀπτερίας. Impossibile est: species esse non enti
veluti impennati (carentiæ pedum) Impennati (ca-
rentiæ alarum)
VI. *Non ens non potest esse pars dividens.* Ita corpu
non potest dividi infinitum & in infinitum. Nam
33 corpus infinitum non datur. Est tamen advertendum
dum cùm in controversiis & disputationibus e
jam non entia solent habere suos defensores, idcirco
eò per hypothesin non ens potest esse membrum
dividens. Veluti omne temperamentum est vel
pa-

pondus (in quo elementa omnia æquales gradus habent) vel ad justitiam. Hic temperamentum ad pondus non datur (vid. Mag r. *l* 3. *Phys. c.* 11. Zab. *l* 2. *de mot. grav & lev. c.* 6. 7. Averroen. 1. *de cœlo com.* 7. & Scalig. *l.* 2. *de plant. p.* 357) Et tamen supposito, quod aliquis sit, qui istud temperamẽtum defendere velit, temperamentum sic dividi potest. Atque tùm sensus illius divisionis hic est; omne de quo *quæri* potest temperamentum, est aut ad pondus aut, &c. Sic omnis locus recipiens animam post mortem (esto verè sit sive fingatur solùm) est aut cœlum, aut purgatorium, aut locus &c. Et sic etiam quantitas potest dividi in finitam & infinitam. Vide Taurell. *de rer. ater p* 512.

VII. *Divisio non debet fieri per membra negativa.* 34
Sumitur ferè ex priori. Negatio enim est non Ens. Confer *sup. c.* 28. *n* 209. *in comm.* Ubi constituitur, quòd differentiæ non debeant esse negativæ. Est tamen observandum: Negativa vocabula in duobus casibus solere adhiberi ad divisiones, in utroq; tamen casu poni propositivis. *Primus* casus est cum positiva non sunt. Sic substantia dividitur per corporeum & *in*corporeum, Animal per rationale & irrationale: Ens per dependens & *in*dependens, per finitum & *in*finitum, numerus per parem & *im*parem. *Secundus* casus est, cum aliter evitari non potest prolixitas. Sic si nolis dicere, animalium aliud est rationale, aliud irrationale, oportet multiplicari membra dividentia, ut: animalium aliud est homo, aliud avis, aliud quadrupes; aliud piscis, aliud insectum, aliud ἀμφίβιον, & sic in aliis.

VIII. *Distributio adæquetur definitioni.* Hoc est 35
non dividatur res strictiùs aut latiùs, quàm est definita. Veluti, si quis definiat Philosophiam, quod sit cognitio rerum: malè dividet eam, quod sit Instrumentalis (in Logica, Rhetorica & Grammati-

ca)vel realis. Nam Instrumentales disciplinæ a c
agunt de rebus. Contradistinguuntur enim real-
bus. Si quis definiat Logicam, artem benè uten
ratione, malè dividet eam in Apodicticam, Dial.
cticam & Sophisticam. Nam ratione uti latiùs p.
tet, quàm uti ea in syllogismis, cùm benè definir,
aut dividere aut facere propositionem, fit etiam u
ratione.

35 IX *Bona divisio debet esse bimembris.* Est hic o
servandum: 1. Divisionem aliquando specialiter s.
mi prout opponitur partitioni, ut sup. dixi *in comm.*
n. 2. Atq; sic hoc loco inprimis sumitur ea vox. Na
in distributione generis potissimum requiritur
χοτομία. Est autem intelligenda regula cum exc
ptione hac, si scilicet *cætera sint paria*. Nam Arist-
teles improbat nimium studium τ̃ διχοτομεῖν. 1.
part. an. cap. 2. Sic igitur maximè probantur dich-
tomię, cum sine alio gravi incommodo haberi p
sunt. Nam 1. in dichotomiis major est opposit

Cur διχοτομίαι præstantiores?

partium dividentium, quàm in aliis formis divi-
onum, cùm fortior sit oppositio contrariorum
quàm disparatorum. At quo major est opposit
partium eo (cæteris paribus) melior est divisio.
In Dichotomiis magis unitur intellectus ad re
cognoscendam, quàm in aliis divisionibus quib
propter multitudinē partiū distrahitur. 3. Prod
etiam aliquando peculiariter nosse generales co-
venientias rerum, ad quas benè pervenitur per d-
chotomias, quatenus viam ostendunt ad alias su-
divisiones. Ita si quis corpus naturale dividat in
cœlum, Elementa, meteora, lapides, plantas, be-
as, homines, prætermittuntur generales essentiæ,
maximè scitu dignæ, veluti quòd cœlum & E-
menta conveniunt in ratione simplicis: item quod
meteora & sequentia conveniunt in ratione mi:
item quòd plantæ & seqq. conveniunt in ratione
corp-

corporis animati: bestiæ item & homines in ratione animalis.

Sunt tamen duo incommoda, quæ jubent aliquando dimittere dichotomiam, *Primò*: Si admodum multiplicandæ sint inutiles subdivisiones. Id a. est cùm aliquarum particularum convenientiæ in aliquo communi attributo non sunt satis scitu dignæ. Ita melius dicitur per τριχοτομίαν, aliquando pulchritudinem sumi pro forma corporis, aliquando significare decorem animi, & aliquando significare αὐτόκαλον, h. e. ipsum esse desiderabile Dei; quàm si adhibeatur talis farrago dichotomiarum: Pulchritudo est aut creata aut increata; Creata est corporis vel animi, corporis vel aggregati ex singulis vel unius per se. E singulis, vel ex cunctis vel ex multis. Unius per se est latè vel strictè; latè in rebus ex partibus vitæ, strictè in rebus animatis, &c. *Secundò*: si membra sic dividentia sumenda sint per negationem. Nam negatio magis repugnat divisioni, quàm pluralitas partium, excedens binarium. Unde qui, ut dichotomiam evitent, sumunt negativas differentias, incidunt in scyllam, dum volunt vitare Charybdim. 37

Quando dimittenda dichotomia. 3.

X. *Divisio non debet fieri per mẽbra extrinseca, accidentalia & fortuita.* Διαιρεῖν χρὴ τοῖς ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ μὴ συμβεβηκόσι, ait Arist. 1. *de par. an. c.* 3. Dividere oportet per ea, quæ in essentia sunt, non per accidentia. Sic Scal. *ex.* 182. *s.* 1. Puerorum & mulierecularum est non subtilium judiciorum partiri res fortuitis distinctionibus. Ita igitur malè facit Perer. *l. de Phil. Nat. c.* 3. dividẽs corpus in Metaphysicũ, Physicum, &c. Nam rei consideratio in disciplina aliqua, est illi accidentalis & extrinseca. Et revera corpus Physicũ à Metaphysico, quod ipse vocat, realiter nõ differt. Nã hoc ipsum corpus de quo Physicus agit, est illud de quo Metaphysicus agit, Ille quidem agẽdo 38

de eo quidditativè, & perscrutando ejus princip[ia] ac affectiones; Hic verò præcognoscendo illud so[-]lùm, quoad quid nominis & an sit, quemadmod[um] aliarum etiam scientiarum inferiorum subjec[ta] præcognoscere debet.

XI. *Partes divisionis ambulent æquali passu*, ho[c] est, sumantur ex eodem genere. Ita malè dividitu[r] animal νήξει καὶ χρώματι natatione & colore, quo[d] scilicet aliud animal sit natans, aliud coloratum. Vide Arist. 1 *de part. anim. c.* 3. Nam natans cum d[i]catur ex motu, membrum condividens etiam de[-]bet significare motũ, quale est volans, progrediens, repens, &c. At coloratum significat qualitatem. Sic etiam malè dividitur genus dicendi in breve, longum, medium & floridum. Cum illa membr[a] significent quantitatem orationis, hoc qualitat[em]. Ita malè dividitur syllogismus in universalem spe[-]cialem & proprium, explicando illam divisionem sic, quod specialis & universalis dicatur secundùm quantitatem conclusionis, proprius autem secun[-]dùm præmissas.

XII. *Simplex non potest dividi*. Ita patet. Nam quod dividitur partes habet. At quod simplex est caret partibus. Colon *in Hispan. tract.* 1. *fol.* 14. ajun[t] simplex non posse dividi in partes essentiales v[el] integrales, posse autem dividi in partes subjecti[-]vas, hoc est, species. Et ita patet de genere genera[-]lissimo Hoc enim est simplex, & nec genus & di[f-]ferentiam, nec materiam & formam, habet: Et ta[-]men dividitur in suas species.

Caput XXX.

DE DEFINITIONE.

1. Definitio est argumentum quo expli[-]catur quid res sit.

2. Re[s]

2. Res subjacens definitioni vocatur *definitum.*

3. Partes definitionis sunt genus & differentia.

4. Definitio autem est perfecta vel imperfecta.

5. Definitio perfecta est, quæ explicat rei quidditatem seu genus & differentiam essentialiter: Ut *hominis, quod sit animal rationale.*

6. Imperfecta est quæ fit per differentiam accidentalem. Ut: *ignis est elementum calidißimum, siccum & levißimum.*

COMMENTARIVS.

Antequam explicem hic doctrinam definitionis, prius inquirendum est. 1

I. *Vbi agendum sit de Definitione?*

Atque hic implicantur plures quæstiones: Nam 1. inquiri potest: An rectè agatur de ea in Metaphysica. 2. An rectè referatur ad doctrinā διανοίας, tanquam sit methodus concludendi? 3. An rectè referatur ad inventionem, hoc est, doctrinam terminorum simplicium? 4. Et si ad hos pertineat, an præmittenda sit omnibus aliis argumentis. 5. Et si id non sit, An saltem præmitti debeat divisioni? De singulis videndum?

1. *An doctrina Definitionis pertineat ad Metaphysicam?*

Videtur quod sic, Nam 1. Arist. multa de definitione tradit, 2. *Met c.*10. *&* 12. Deinde in Metaphysi- 2

physicis agitur de essentia. Ergo etiam de Defini-
tione: quia definitio declarat essentiam. Et propter
hæc aliqui affirmârunt propositam quæstionem,
dicentes solùm perfunctoriè agi in Dialectica de
Definitione. Vide Suarez *disp*. 1. *Met*. *s*. 4 *n* 24. *seq*.
& ad Met. Arist. *l*. 7. *c*. 10.

Definitionẽ pertinere ad Logicam.

3 Nihilominus hæc sententia non admittēda est.
Nam 1. Arist. passim agit de definitione in Organ.
2. Per Arist. 2. *Met*. *c*. 3. absurdum est, scientiā simul
& modum sciendi quærere. At Metaphysica quæ-
rit scientiam. *Deniq*; apparet hoc validissimè ex
modo, quo traditur definitionis doctrina. Is igitur
modus nō potest esse nisi practicus. Qui enim vult
tradere eam, debet regulas peculiares proponere,
secūdùm quas agere debeat definiens, quales sunt
Definitio & definitum adæquata sunto. Definitum
& genus ejus ex eodem prædicamento sunto. Defi-
nitor verba Tropica non adhibeto. Et quæ sunt a-
lia. Hæc autem omnia sunt præcepta practica. At
procedere modo practico, non cōvenit Metaphy-
sicæ, quæ tota est speculativa. Indeque repugnat ei
dare regulas & præcepta operandi, ut fieri dixi in
doctrina definitionis. Ex quo relinquitur, quod sa-
tis benè ista doctrina congruat Logicæ, quæ disci-
plina Practica est, ut constitui *in Introd*. *Log*. *c*. 1 *q*. 2.

Quomodo Aristoteles in Metaph. agat de definitione?

4 Ad *primam* objectionem respondeo: Metaphysi-
ci esse agere de essentia commmunissimè sumpta. Hæc
autē non facilè cognosci potest, propter summam
generalitatem suam. Indeq; varia adminicula eam
cognoscendi quæruntur, nempe declaratur per ne-
gationem, veluti essentiam esse, cui non repugnet
existere: item per operationem, veluti essentiam
esse quæ operationem h. e. usum aliquem ad agen-
dū aut patiendum habet: Item per definitionē, ve-
luti essentiam esse, id quod significatur perfectâ
definitione. Sic igitur Arist. multa dicit de defini-

tione

one in Metaphysicis, quasi per modum commen-
arii, ut illustret doctrinam de essentia. Et sic Aver-
oes 7. *Met. com.* 42. ait: Definitionem considerari à
rimo Philosopho, quatenus significat quiddita-
s. Et Zab. *l. 4. de Method. cap.* 12. Divinus Philoso-
hus, *inquit*, agere vult de quidditatibus rerum, &
ocere in quonam cujusq; rei quidditas consistat.
t de quidditate loquens, non potest non definiti-
nem considerare, quâ ipsam quidditatem signifi-
at. Ideò docere in quonam consistat quidditas,
st docere ex quibus partibus sit definitio.
Alia etiam causa est, quam attingit Suarez *ad* 7. 5
Met. c. 10. *q.* 1. quod nempè Aristoteles voluerit o-
endere, materiam esse partem essentialem; Et per
oc errare Platonem, qui statuere voluit ideas à
ateria separatas. Ad hoc autem probandum et-
am conducit definitio. Quia enim in definitione
oni solet materia, signum est, eam etiam pertine-
e ad essentiam.
Ad *secundum* respondeo, negando consequen- 6
iam. Estq; ea invertenda sic: Metaphysica agit de
ssentia. E. non agit de modo cognoscendi essentiā
.e. de Definitione. Nam essentia est aliquid specu-
bile. At modus eam agnoscendi (ut ipsæ voces in-
icant) est aliquid practicum. Practicum autem
speculativum non possunt commisceri in eadem
cientia, alioquin etiam sic inferam. Metaphysica
git de accidētibus. E. etiam aget de modo cogno-
cendi accidentia, h. e. de syllogismo demonstrati-
o. Absurdum.

An doctrina Definitionis sit Dianoetica?

Eustratius *in præfat. in 2. post.* Et Ammon. *in præf.* 7
Comm. in Porph. aliiq; plurimi. Definitionem sub
Methodo comprehenderunt. Fecerunt igitur Me-
hodum quadruplicem, componentem, resolven-

 tem,

tem, divisivam & definitivam. Methodus autem di-
citur discursus, inferens unum ex alio, ut decla-
Zabar. *l.3. de Meth. c.2.* Unde sic doctrina Definitio-
nis est illis Dianoetica. Dianoia autem est istio
peratio mentis, qua unum ex alio ex necessitate i
fertur. Solida tamen argumenta pro hac sententi
non invenio.

8 Prolixè autem hanc doctrinam refutat *Zab.* *ut*
lib.3. & 4. de Method. Vide tamen specialiter *l.3. c.*
seqq. Rationes ex eo multæ colligi possunt. 1. Ari
1. post. t. 14. & 79. refert ad primam operationem
mentis. At διάνοια est tertia mentis operatio. 2. S
Definitio ut hic, est discursiva, tùm quia omnis di
cursus est inter terminum à quo, tanquam no-
& terminum ad quem tanquam ignotum, idcirc
ille discursus erit vel à parte definitionis, ad pa
aliam: vel à definitio ad definitionem: vel à defi
tione ad definitum. At neutrum horum est dic
dum. Nam partes definitionis ad invicem conju
guntur. Et proinde nec disjunctio nec copula
in iis locum habet. At termini discursus nõ sic ju
guntur. Deinde definitum & definitio non co
junguntur aliter, quam per particulam *est*. At pa
ticula est, non est illativa. Sed solùm dicit ha
rem sic vel sic esse. Discursus autem deducit un
ex alio, quia scilicet unum sit idcircò etiam alia
se. Ideoque judicium discursus est particula illa
va, *Ergo, igitur quamobrem, &c.*

Definitio nõ est tractanda in doctrina Dianoetica.

9 Existimo tamen dicendum esse: Aliud esse d
nitionem ipsam, & aliud definitionis usum. U
definitionis ad definitum, & vicissim definiti
definitionem potest esse discursivus, veluti si ar
am aliquem esse hominem, quia sit animal ratio
le. Ipsa tamen definitio non est essentialiter disc
sus, quomodo syllogismus discursus est, ut pr
patuit.

3. *An doctrina definitionis pertineat ad inventionem?*

Ratio dubitandi est: quòd Inventio est de ter- 10
inis simplicibus. At definitio est terminus com-
exus, nempè genere & differentiâ constans. Et
onfirmatur, quod Aristoteli definitio est oratio
Met. c. 10, Oratio autem opponitur termino sim-
ici. Vide Arist. *de Interp. c.* 4. *& prioribus capp.* Hæc
s satis explicata est supra *c.* 1. *in comm. nu* 5 *& seqq.*
ide huc repere.

4. *An de Definitione sit inter argumenta Logica primò tractandum?*

Affirmat Perionius contra Ramum. *Extremus,* 11
quit, definitioni locus tributus est rei maximè neces-
ria, quod ei certè turpe est, qui in omni disputatione
im ũm à rei proposita definitione capi velit exordium.
enim de re nulla rectè disputari potest, nisi quid sit illa
telligatur, qua ratio est, ei extremum dare in Logicis
cum, quod in primis debet consistere. Ex quibus appa-
t, duas Perionium habere pro sua opinione ratio-
s. 1 quia definitio est res valdè necessaria. 2. quia *Rationes Perionii.*
nulla re rectè disputari potest, nisi prius res quæ-
ie definiatur.

Ab hac tamen opinione discedendum est. Nam 12
nplex est prius composito, & certum, eo à quo o- *Definitio nõ*
tur. At definitio est aliquid compositum & or- *est prior aliis*
im. E. suis componentibus atq; adeò iis unde ori *argumentis.*
ır, posterior est, veluti genere & differentiâ, ma-
riâ & formâ, adjunctis, effectis, similibus, ex qui-
ıs omnibus sumuntur definitiones.

Deinde observandum est: aliud esse loqui de usu 13
finitionis, & aliud de ejus θεωρίᾳ. Θεωρία poste- *Aliud est*
or est argumentis aliis per argumenta facta. Quo *θεωρία aliud*
l usum tamen, & applicationem definitionis ad *usus divi-*
sionis.

res definibiles, rectè dicitur primò debere tradi
jusq; rei definitionem. Ita prius definitur ho
quàm considerentur ejus effecta, vel adjunct.
sic in aliis. Quanquam Keckerm. *in Gym. Log.* m
tis contendat, ne sic quidem primum exerceri
bere instrumentum definiendi, sed ante hoc ai
surpandum esse Instrumentum definiendi, & d
dendi nomen, quod fit per notationem & divi
nem ambigui. Hinc vult sequi definitionem,
eo nunc non inquiro.

14 Ex dictis apparet solutio *posterioris* rationis
rionii: Nempè, secundùm plurium sententiam,
finitio primùm ponenda est, hoc est, primùm ex
cenda est doctrina definitionis, sed non necessa
qualis ordo est in exercitio Instrumentorum,
etiam est in eorundem doctrina.

15 Ad primam respondeo: negando consequen
Neque enim necessitas est mensura ordinis in
cendo, ut quo quid magis necessarium est, eo
priori loco docẽdum. De visu prius docetur qu
de tactu aut gustu, & tamen hi sensus sunt ma
necessarii quam isti, ut ab Arist. hi peculiariter d
sint sensus necessitatis in lib. *de sens. & sensili. ca*
Confer Gellium *l.7. Noct. Attic. c. 6.*

5. *An Definitio rectè postponatur Distributioni?*

16 Melanchthon definitionem distributioni p
ponit. At Ramus distributionem definitioni p
misit. Hujus consilium magis probo. Nam ut
est divisio ad definitionem multis modis. *Pri*
Quia modus peculiaris inveniendi definition
est per divisiones, ut Plato docet *in Sophista.* Ub
variis divisionibus venatur definitionem artis
phisticæ & Sophistæ. Sic *in civili* ex aliquibus
tium divisionibus venatur definitionem artis t

Divisionis doctrina utilis est ad definiendũ.

. in definitionibus retineri etiam eas differentias,
æ cum sint alioquin latiores, per excellentiam
non huic rei definitæ conveniunt. Sicut materia
finitur causa *ex qua* res est; & accidens *in alio*; Et
etiam aliquo modo ex aliis causis res fit, & sub-
antiæ sint in alio. 2. quia accuratè loquendo, ex-
icare quid res sit, est nihil aliud quàm explicare
idditatem rei. Quidditas autem rei est Philoso-
s nihil aliud, quam ipsa essentia apprehensa in
tibus essentialibus, hoc est, genere & differen-
t. Vide Zabar. 3 *de Method.* c. 13. & c Aristot. 2 *post. c.*
t: *Quidditatem esse nihil aliud quàm id quod ex iis*
sta quod in plurali numero loquitur Aristote-
r, *constat, quæ sunt in quid est*. Atque sic explicare
iid res sit, seu explicare quidditatem rei, est nihil
iud, quàm explicare rei partes essentiales. Hoc
n soli definitioni, & non generi convenit ex-
Ere quid res sit. Atque sic ex dictis liberum re-
ertio, an in definitione definitionis addatur *Con-*
aim*m*, an non.
nitu stoteles pro genere definitionis ponit λόγον, 14
iis. *nem*, quod quomodo intelligendum sit, judi-
N potest ex dictis *sup. c. 1. in Comm. n. 5. & Can. 12.*
t d*us capitis.*

IV. De Definito.

Res quæ definitione explicatur vocatur *defini-* 15
um. Ideoque definitum dicitur relativè ad defini-
ionem, sicut causatum ad causam, subjectum ad
djunctum. Veluti Homo est animal rationale.
Hic definitio est, animal rationale, Definitum est,
omo. Dialectica est ars benè disserendi hic Diale-
ctica est ipsum definitum. Ars benè disserendi
st definitio. Hic inquirendum est quænam es
ossint esse definita, hoc est, quæ res possint de-
iniri.

V. Quæ

V. Quænam res definiatur quæ non?

26 Inprimis constat ex Arist. 9. *Met. c* 6. Non om-
um rerum quærendam esse definitionem. Ut a
summatim pateat, quæ res definiatur quæ nō
solent dici communiter à Philosophis. 1 *Quicq*
Quid definiri possit? *definitur, debet esse per se in aliquo prædicamento* 2.
iam specialius debet esse in prædicamēto substantiæ. 3 E
in prædicamento substantiæ debet esse species. Ex hoc
Quæ definiri non possint? *primo* excluduntur ea, quæ in prædicamentis su
per reductionem. Ergò perfectè non possunt de
niri privationes, Entia per accidens, Entia inco
pleta, ambigua, Concreta accidentium & quæ su
alia. Per *secundum* excluduntur accidentia, ut ne
ista definiri possint. Per *tertium* excluduntur tùm
genera generalissima, tùm etiam individua. Nu
enim horum species est. Et sic Damasc. *in Dial. c*
in fine ait: Solas substantias & species definiri. H
ergo res pertractanda est.

1. *An solæ substantiæ possint definiri?*

27 Affirmativa est Damasceni *in Dial. c.* 8. & Aristo-
teles idem docet 7. *Met. c.* 5. δῆλον, ὅτι μόνης τῆς ὀσί
ἐστὶν ὁρισμὸς. *Manifestum quod solius substantiæ sit d*-
finitio. Franciscus Patritius huic doctrinæ contra-
us est *tom.* 2. *Perip discuss l.* 4. *in init.* Omne Ens, si
quocunq; prædicamento sit, *inquit*, definitione ex-
plicatur. Ostendunt id loci, temporis, motus & a-
orum definitiones apud *Arist.* Quare quicquid A-
ristoteli definitione expeditur, ὀσία est pro essēti,
non pro substantia, sicut grex Peripateticorum La-
tini nominis arbitrati sunt, cùm dicunt, definitio-
nes solùm esse substantiarum, & non accidentium,
contra Aristotelem. *Hac ille.*

28 Sunt autem hac in re tria dicenda, 1. *Per ὀσί*
Aristoteles non intellexit essentiam, sed substantiam. I-
eoque omninò censuit, definitiones non esse acci-
dentiu

entium. Apertè enim Aristoteles comparat, *lib. 7. Met. c. 4 & 5.* Substantiam & accidens, sicut quemadmodum isti maximè propriè convenit esse, ita etiam eidem maximè propriè convenit definitio. *Quemadmodum*, inquit, *ipsum* EST *inest quidem omnibus, non tamen similiter, sed huic quidem primò, illis verò consequenter. Ita & quod quid* (intelligit definitionem) *simpliciter est substantia, cæteris verò quodammodo. Etenim interrogare etiam possumus, quid sit quale*: Et postea: *Ipsum quod quid erat esse, inerat primò quidem & simpliciter substantia, deinde cæteris, sicut & ipsum quid est, non simpliciter quid erat esse, sed quid qualitati aut quantitati erit esse.*

II. *Accidentium non sunt perfectæ definitiones.* Ita patet, primò per rationem Aristotelis. Accidentia habent esse imperfecto modo. E. & definitionem. Definitio enim indicat esse rei. E. proportionatur etiam ad esse. 2. si datur perfecta definitio accidentium, tunc erit procul dubio illa per quam declaratur ejus essentia. At hæc non est absolutè perfecta. Nam essentia accidentis est inhærentia. Inhærentia autem non potest nominari sine appositione ejus, in quo sit inhęrentia, quod quidem est subjectum. Subjectum autem non est essentiale suo adjuncto. E. definitio illa, in qua ponitur subjectũ, non potest esse absolutè perfecta. Nam perfecta definitio non est, nisi quæ est purissimè ex iis, quæ sunt essentialia à priori. 3. Illa est perfectissima accidentis definitio, quæ satisfacit ad quæstionem quid sit illud accidens. Hæc autem est illa, quæ fit ex accidentis illius genere, subjecto & causa externa. Veluti si definiatur Eclipsis Lunaris, quod sit privatio luminis in luna ob terrę interpositionem: aut si definiatur tonitru, quod sit sonus in nube, propter extinctionem ignis, si modò hæc sit causa illius, vide *Zabar. l. 4. de Method. c. 14.* Atq; hæc perfectissi-

fectiſſima definitio accidentis, eſt tamen abſolu-
imperfecta, quia fit per nō eſſentialia hoc eſt, ca-
ſam externam & ſubjectum, & remotis his non r-
linquitur definitio talis, quæ ſatis facit quæren-
de quidditate Accidentis, ut docet *Zabarell. d. loc.*
30 III. *Sola ſubſtantia definiuntur* Hoc ſequitur e
prioribus, & ex iis ſatis confirmatum relinquitu-
Intelligendum autem eſt de definitionibus abſolu-
tiſſimis & acuratiſſimis. Nam deſcriptiones, qua-
que *in ſuo genere* poſſint dici perfectæ definitiones
accidentibus non negantur. Neque contrariu-
confirmant definitiones loci, temporis, & motu-
inductæ à Patritio. Singula enim illa ab Ariſtote-
definiuntur mentione alicujus extrinſeci ut appa-
ret intuenti eas definitiones. Extrinſeca autem
imputant definitiones.

An Solæ ſpecies definiantur?

Affirmativa eſt Damaſceni *in Dial. c.* 5. Et idem
31 habet Ariſt. 7. *Met. c.* 4. *Non erit* inquit, *ulli eorū qu-*
non ſunt ſpecies generis, quod quid erat eſſe ſed his ſolum
32 Dico ergo primò: *Genera generaliſſima non poſſun-*
definiri Patet. Nam omnis definitio conſtat gene-
& differentia, At genera generaliſſima non haben-
genera. Propterea enim generaliſſima dicuntu-
quia ſunt ſupra omnia genera alia. Atque hinc i-
proportione ſequitur quia & differentiæ & gene-
optimè aſſignari poſſunt in ſpeciebus ultimis, id-
circò has maximè propriè definiri, Vid. Zabar.
poſt. c. 12. *t.* 72. Non poſſunt igitur accuratè defini-
Tranſcendentia, item nec ſubſtantia vel accidens
vel alia ſumma genera prædicamentalia. Hæc e-
nim ſunt primò diverſa. Ideòque nullius gener-
ſpecies ſunt, ſed ſunt generaliſſima.
33 *Objicis*: Subſtantia definitur, quod ſit Ens per
ſubſiſtens Accidens quod ſit ens inhærens in ali-
Ergo

rgo iſta aut non ſunt genera generaliſſima, aut enerum generaliſſimorum dantur definitiones. Nihil enim videtur hic deeſſe ad perfectionem definitionis, Nam ens ponitur loco generis in definitione ſubſtantiæ, & per ſe ſubſiſtere loco differentiæ, R. Ens non eſſe genus Subſtantiæ & Accidentis, ut aliquoties docui Vid *c.28.in com.n.76.*

.. *De individuis ſeorſim quære: An individua non poßint perfectè definiri?*

Affirmativa eſt Ariſtotelis 1.*poſt c.*7 Et aliquibus 34 *Singulare non poſſe definiri.*
rationibus probatur 7. *Met.c.*15 Primò: Quemadmodum ſcientia eſt rerum neceſſari[illegible] quæ ſemper eodem modo ſe habent, ita et[illegible]finitio. Nam quemadmodũ ſcientia non poteſt eſſe ejuſmodi, ut modò ſcientia ſit, modo opinio, vel etiam ignorantia, ita etiã definitio quæ eſt modus ſciendi. At ſingularia ſunt mutabilia. Deinde id per ſe definitur cui ſoli convenit definitio tradita. Atqui nulla eſſentialis definitio poteſt uni ſoli individuo convenire. Nam v.g. ſolis (qui unicus eſt in rerum natura) definitio, non convenit ſolùm huic ſoli ſingulari, quia ſi alius ſol eſſet, conveniret ei eadem ſolis definitio. Non ergo definitur hic ſol ſingularis, ſed ſol in communi. Videatur de his Monlor. *in lib de Univerſ..c.1.p.*423. Et adde Suarez *ad* 7.*Met. c.*10.

In oppoſitum aliqui Doctores exiſtimant, omni- 35 *Poſſe defi-*
nò poſſe ſingulare perfectè definiri, inter quos eſt *niri.*
Antonius Andreas 8 *Met. q.*7. Poteſt autẽ iſta ſententia ſpecioſè probari. 1 In individuis datur conceptus communitatis, eo ipſo, quia prædicatur cõmuniter de individuis nomen ſuperioris ſpeciei. Datur etiam differentia, individualis ſcilicet. Ergo individua habent eſſentiales conditiones definitionis.

nis. E. & ipsum definitionem Javell. quidem 7. M
q 16. negat, in individuis dari differentiam indi
dualem, substantialem; & relinquit solùm accide
individuale. Sed hæc sententia militare non pote
Nam sic individuum, quâ tale est, esset solùm e
per accidens, nempe ens cõflatum ex entitate su
stantiali speciei, & accedente accidenti individu
li. Accidens autem additum substantiæ facit E
per accidens. At absurdum est individuum esse e
per accidens.

36 2. De singularibus potest esse scientia, ut pa
exemplo Solis, Lunæ, &c. in Physicis, & exẽplo D
in Metaphysica. E. & datur singularium definiti
Et co[illegible]r per discursum Aristotelis antea r
latum. [illegible] enim negabat, singularium non esse d
finitiones, quia eorum non est scientia. In oppo
tum ergo sequitur, si eorum sit scientia, esse etia
eorum definitiones.

37 3. Probatur per Arist. 2 *post. t.* 82. *Facilius est*, i
quit, *definire singulare quàm universale* Et *in Categ.*
4 Aristoteles tradidit definitionem substantiæ pr
mæ, quæ est idem quod substantia singularis.

38 *Decisio.* Hac in re dicendum est: *nullum singulare posse d
finiri.* Cur autem non possit definiri singulare, no
sumitur ex ratione singularitatis: sed aliunde, n
pe vel summa singularis simplicitate, vel ex singu
laris mutabilitate. Vel enim loquimur de singula
increato, sive Deo tunc dico eum non posse defin
ri, quia est Ens simplicissimum. Quicquid aute
est definibile essentialiter & perfectè, hoc est essen
tialiter compositum, nempe ex genere & differen
tia. At repugnat Deo ut sit quid compositũ. Qui
quid enim compositum est, hoc eo ipso imperf
ctum est, quia compositio arguit perfectionem d
pendentem à partibus componentibus. Indequ
consequens est: Deo etiam non convenire genu

ve

el differentiam, quod conclusum est in *Introduct.*
og. c. 2. in Comment. n. 43 seqq. Vel loquimur de sin-
ulari create, & tùm definiri non potest propter e-
is mutabilitatem. Proceditque tunc discursus A-
istotelis antè recensitus. Neq; enim comprehen-
it ibi Aristoteles singulare increatum.

His ita conclusis respondendum est ad argumen- 39
, quibus probatur singularia definiri posse.

Ad *primum* de differentia individuali differenter 40
espondendum est, remotâ prius sententiâ Javelli
ntea confutatâ. Ac primùm in Deo ista differen-
a individualis propriè dari non potest. Nam de
atione differentiæ est, ut neque de ea genus neq;
pecies, cujus est differentia prædicetur, ut Aristot.
ocet 6. *Top.* 6. Quemadmodum rationalitas, quæ
st differẽtia specifica hominis, dici potest nec ho-
no nec animal. At quicquid est in Deo, hoc est
Deus ipse. E nihil est in Deo, quod habeat rationẽ
ifferentiæ. IndequeDeus non differens, sed diver-
us ab aliis dicitur, quia seipso distinguitur ab aliis
& non per aliquid sui habet differentiam. Deinde
n aliis individuis, si maximè detur superaddita ali-
ua differentia individualis, tamen à nobis cogno-
ci non potest, vel nominari sub proprio nomine.
Neque potest circumscribi per affectiones aut o-
erationes. Nulla enim affectio vel operatio in ul-
o individuo ejusdem speciei est, quæ non sit vel es-
e possit in alio individuo ejusdem speciei, ut cuivis
notum est.

Solvuntur argumenta, quibus probatur singularia definiri.

Ad *secundum* resp. de nullo singulari esse scienti- 41
m, solùm excipiendo Deum. Neque enim Sol &
Luna, aliaq; singularia sunt, ut disputavi *in Introd.*
Log. n. 70 de philosophia. Quod autem hoc singulare
Deus) sit aliquid scibile, & non definibile, ejus
discrimen sumitur ex eo, quod ut aliquid definibi-
le,

Deus est aliquid scibile, non definibile.

le sit, requiritur ut sit compositum. Ut autem scibile, id non requiritur.

42 *Instantia.* *Inquis*: ut aliquid sit scibile, etiam requiri, ut compositum, quia quod est scibile debet habere affectiones, sed etiam affectio cum subjecto facit compositionem. *Respondeo*. Omne quidem subjectum scibile debet habere affectiones, sed tamen illæ affectiones non sunt necessariò accidentia prædicamentalia, sed possunt affectiones scibiles identificari cum subjecto, ut patet de affectionibus entis, quæ ab Ente realiter non differunt, nec cum Ente compositionem faciunt. Idque evidenter apparet. Nam Ens in transcendenti sua significatione sumptum, in qua habet affectiones, adhuc dividitur per simplex & compositum. E. signum est ens ut sic non esse compositum. Omne enim superius præscindit à differentiis per quas dividitur. Ergo iterum signum est, affectiones non facere compositionem in Ente. Adeoq; non omnes affectiones facere compositionem. Ex quibus satis apparet diversitas scibilis & definibilis in ratione compositionis. Quod autem Aristoteles comparat scientiam cum definitione, id fit secundùm mutabilitatem. Quod enim propter mutabilitatem non est scibile, id propter hoc ipsum etiam non est definibile & vicissim.

43 Ad *tertii* argumenti *priorem partem*, in qua Aristoteles asserit, *facilius esse definire singulare quam universale*. R. Singulare ibi non esse idem quod individuum, sed singulare ibi sumi pro minus universali, quomodo eadē vox sumitur, cū dicimus: *inductionem fieri à singularibus*. Neq; n. omnis inductio est individuorum ad inferendā speciem, sed aliquāndo inductio est inductio specierum ad inferēdum genus. E. sensus est in dicto Aristotelico, quod facilius definiatur minus universale, quam magis universale.

ve

erſa ſe, ut communiter Dd. exponunt. Vide Perer. 3. *Phyſ. c.* 11. 13. Zabar. 2. *poſt. ad c.* 82. *p.* 1217. alioſq;.

44 Ad *partem poſteriorem* quâ dicebatur Ariſtotelem definiſſe aliquod ſingulare, hoc eſt, ſubſtantiam primam. Reſp. Sermonem nunc non eſſe de ſingulari in actu ſignato, h. e. de communi aliquo nomine, in quo conveniunt ſingularia plura, quale quid eſt *ſubſtantia prima*, *Hoc aliquid, perſona, ſuppoſitum*, &c. ſed ſolùm eſt ſermo de ſingulari in actu exercito, h. e. in particulari de hac vel iſta ſubſtantia prima, aut perſona, aut ſuppoſito, veluti Petro, Paulo. Igitur hoc ſenſu ſingulare ſumptum negavimus definibile eſſe.

45 Quod ſi igitur nec genera generaliſſima, nec individua definiri poſſunt, prout ſingula probata ſunt, relinquitur ſolas ſpecies definibiles eſſe, quod erat initiò propoſitum. *Concluſio principalis quæſtionis.*

V. De partibus definitionis.

46 Partes definitionis ſunt genus & differentia. Atque hæ correſpondent partibus definiti, ut Ariſtot. ait 7. *Met. c.* 10. h. e. quia definito iſtæ partes conveniunt, ideò hæ partes etiam exprimuntur in definitione. Confer Scalig. *exer.* 307. *ſ.* 22. *p.* 964. Eſt autem utraque pars neceſſaria. Nam in genere convenit ſpecies cum ſpecie. E. illud adæquate non poteſt ſpeciem definire. Differentia autem ſpeciei non includit eſſe generale. Unde ſi illa ſola poneretur, non ſignificaretur per definitionem tota entitas definiti. Utraq; igitur pars requiritur, ut genus ſit veluti potentia, aut materia & ſubjectum: Differentia autem, ſit veluti actus & forma in ea. Vide Taurell. *Caſ. Alp. p.* 78. 81. *Solũ genus cur non poſſit definire. Cur ſola differentia nõ poſſit.*

47 Sunt autem hic aliqua notanda. 1. Si aliquando in definitione ponantur materia & forma aliave, quæ ut ſic genus & differentia nõ ſunt, tamẽ ea ibi

poni, tanquam genus & differentiam. Veluti cum corpus definitur substantia ex materia & forma constans, item homo quod sit animal corpore organico & anima rationali præditum.

48 2. Genus & differentiam, quando de definitione in genere (atq; adeò quando etiam definitio sub se descriptionem comprehendit) sermo est, latè accipi, ut genus sit qualecunq; superius, quod συνωνύμως prædicatur, quale quid est etiam ens ad substantiam & accidens & Deum, quod aliàs revera & in rigore genus non est. Et sic etiam differentia dicitur omne id, quod concipitur ut contrahens indifferentiam alicujus superioris. Et sic differentiæ sunt operationes, affectiones specificæ, aliaque quæ aliâs legitimæ differentiæ non sunt, ut judicari potest ex Canonibus de differentia *ex cap. 28. nu. 109. seqq Comment.*

Hic quæritur I.

An omnis definitio habeat genus?

49 Dubium hoc est propter genus generalissimum. Hoc enim videtur posse definiri, & tamen genus non habet. Sed de hoc dictum *sup. in Comment. hujus cap.*

50 Supra quæ nunc notandum est: Genus proportionari definitioni. Unde definitio perfecta genus perfectum & accuratum habebit. At definitio imperfecta contenta esse potest genere qualicunque ut insinuavi in prioribus.

51 *Genera in duobus casibus possunt subintelligi.* Præterea notandum est: Bonos autores aliquando genera in definitionibus nō exprimere sed subintelligere. Id fieri potest modis duobus. 1. Cùm proximè præcessit aliqua divisio, ex qua sumitur genus, Veluti si post divisionem scientiarū in Physicam, Metaphysicam & Mathesin definiatur Physica

quod ſit de rebus naturalibus, tum ex priori
iſione facilè intelligitur genus ejus *ſcientia.* 2.
è contingit ut voces quæ ſignificant differen-
, ſecluſo genere, ambiguæ ſint, poſſintque aliis
m rebus attribui, quod tamen ita non ſit, ge-
e appoſito. Igitur ſi ſecus ſit, ut differentiam
ificantes voces, non ſignificeat aliud quã quod
d omiſſum genus habet, tùm poſita differentia
nuat genus, eò quòd ipſa eſſe non poteſt niſi in
genere. Veluti linea eſt, quæ habet longitudi.
n. Hic ſubintelligitur genus, quod eſt *magnitu-*
Et ſatis inſinuatur per appoſitam differentiam.
m habere longitudinem nihil poteſt, quod non
nagnitudo.

2. *An omnis definitio conſtet partibus pluribus?*

Affirmativa ſumitur ex Ariſt. 7. *Met.* c. 10. Ubi de- 52
tionem definit orationem. At oratio eſt aliquid
nplexum ut patet *ex lib. de interp.* c. 4. §. 1. ubi ora-
dicitur cujus partes ſignificant ſeparatim. Et
firmatur, quod omnis definitio debet declara-
uidditatem rei. Quidditas autem eſt eſſentia
rehenſa ſub pluribus vocibus per Zabar. *l.* 3. *de*
thod. c. 13. Unde ſequitur 3. ſi definitio poſſet ab-
i una voce, quod tum nihil differret à definito
etiam à tranſſumptione, quæ explicat unũ no-
n per nomen aliud. Veluti dicens eſt honeſtum.
ad Ariſt. 2. *Top.* c. 4. Vide *ſup.* c. 26. *in fine.* Confer
rez *ad* 7. *Met.* c. 10. *q.* 2. 53
Propter hæc etiam quæſtio propoſita eſt affir- *Cõluditur*
nda, loquendo de definitionibus perfectis. *affirmatum*
Sed *objici* poſſunt hæ definitiones; ἡδονή ἐστιν ἀλυ- *quæſtionis.*
, 1. *Joh.* 3. ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομία. Ibi enim voluptas 54
nitur una voce ἀλυπίας Hic verò peccatum de- *Objectiones.*

finitur una voce ἀλυπίας. Hic verò peccatum d
nitur una voce ἀνομίας. *Respondendum* igitur est,
has definitiones non esse logicè perfectas, vel
minos, ἀλυπία & ἀνομία revera esse gem nos,
pter particulam στερητικὴν. ἡδονή ἐστιν ἀλυπία, hoc
στέρησις λύπης carentia tristitiæ. Ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομ
hoc est, στέρησις εὐνομίας sive carentia regularita
vel repugnantia à lege. Quanquam de definiti
ἡδονῆς facilè apparet eam imperfectam esse. P
tivum enim non debet definiri per privationem
cut ibi fit.

VI. De Definitione Perfecta & Imperfecta.

55 Hanc rem antequam explicem, inquirend
prius est.

1. *An hæc distributio sit sufficiens?*

56 Videtur quod non. Nam secundum Damasc
Dial. c. 8. datur triplex genus definitionis, nem
definitio, descriptio & *descriptiva definitio.* Ex
definitio perfecta absolutè vocatur definitio; D
scriptio a. est definitio imperfecta. Altera est ex
utraq; mista. Ideoq; Damascenus eam definit, qu
fit mixta ex substantialibus & accidentalib. Qu
lis est: Homo est animal rationale quod rectè
cedit, latos habens ungues.

57 Hâc in re dicendum est: Esse triplicem varie
tem in definiendo. Igitur aliæ definitiones fiunt
puris essentialibus; aliæ fiunt per differentiam ac
dentalem solùm. Aliæ a. fiunt per differentiam a
cidentalem additam essentiali. Et sic triplicem d
finitionem rectè assignavit Damascenus. Qua
nus tamen omne genus definiendi redigimus
perfectum & imperfectum, sic duplex solùm est d
finitio. Nam perfectum & imperfectum oppon
tur sine medio. Sed tunc incidit Quæstio,

2.

. *An definitiones descriptivæ referri debeant ad perfectas definitiones?*

Ita fecit Piscator *in annot. ad c.30. l 2. Dial. Ram.* 58
oclen. *l.1. controv Log. c.25. q 25 & l 2. prob. Log. qu.*
Qui tamen, ut aliâs sæpe, sibi ipsi non constat.
in libello de Trop. defin. Can. 9. p. 74 tanquā vi-
sas propter redundantiam rejicit illas definitio-
s, quæ adjiciunt formæ adjunctum proprium
commune, qualem illam esse dicit: Homo est
imal rationale, valens incedere erecto corpore.
Rationes pro hac sententia sunt. 1. Accessio non 59
llit rei perfectionem, nec facit ut imperfecta sit, *Aliorum ra-*
d ut sit abundans ὑπερτελής 2. In accidentium de *tionis.*
itionibus non potest omitti causa efficiēs, quia
ea perfectè non agnoscuntur. Et sic Zabarella
dicat perfectas definitiones nutritionis & accre-
onis quæ fiunt assumptis efficientibus & finibus.
Arguunt ex voce imperfecti. Quomodo, ajunt,
perfectum aut non essentiale sit, quod constat
causis naturam rei constituentibus, quæ genere
forma comprehenduntur, quod constat partib.
onversim essentiam definiti significantibus, etsi
ljiciantur. Non essentialia?
Nihilominus dicendum est: *Tales definitiones* 60
ctè dici posse imperfectas. Hoc ut declaretur sup- *Decisio au-*
onendum est, quod definitio principaliter sit so *toris.*
us substantiæ, ut supra conclusum est. Unde si in
efinitionibus substantiarum, imperfectionis sit
dditamentum ad partes essentiales, judicabitur
bsolutè imperfectionis esse, illud additamentum.
gitur sumatur exemplum hoc: Homo est animal
tionale, incedens erecto corpore. Hoc addita-
entum dico imperfectam facere hominis defini-
onem, quia abducit à perfectione definitionis,
uæ est, quod debeat esse oratio brevissima, adeoq;

quæ ni-

nihil redundans habere, per Arist. *6 Top.* Ita pa
quod mortale colligitur ex eo, quod homo dici
animal. Nam omne animal habet partes dissin
lares, & sic contemperat qualitates contrarias
temq; est Ens à primo Ente dependens, quę om
indicant mortalitatem & mutabilitatem. S c a
possunt addi differentiæ, quæ imperfectam facia
definitionem, quia sunt accidentales vel negativ
Et in summa definitionis perfectio est, ut nō sit
ignotioribus naturâ, qualia sunt omnia quæ esse
tialibus superadduntur. Atque hanc sententia
amplectitur Ramus *l.1. Dial.c. de defin.* plurimiq
ejus interpretes.

61 Ad 1. *Resp.* Posse esse accessionem quæ tollat pe
fectionem. Sic contradictionem includunt al
oppositiones, & tamen tàm fortes nō sunt ut co
tradictio, etsi addant aliquid oppositioni contr
dictoriæ. Illud igitur additamentum est minuer
Et sic in aliis. Ex prioribus autem patuit: dice
abundantiam, & dicere perfectionem in definiti
ne esse pugnantia.

62 Ad 2. Resp. Nullam accidentis definitionem a
solutè perfectam esse, ut Arist docet, 7. *Met. c.* 5. N
definitio proportionatur entitati. At entitas in
perfecta solùm competit accidentibus, E. & defin
tio. De hoc in superioribus hujus capitis satis dict
est. Atq; sic quæ perfecta dicitur accidentis defin
tio, dicitur sic solùm *κατά τι* & in genere suo. Cum
que accidentia soleant à nobis nō aliter appreher
di, quàm in ordine ad substātiam, quia essentia eo
rum est inhærentia, idcircò illę definitiones maxi
mè notificant ipsa, quæ adjungunt subjectum. E
proinde sic perfectiores sunt definitiones acciden
tium causales, quàm quidditativæ h.e. eæ quæ de
finitiones descriptivæ sunt, quàm quæ sunt defin

tione

res simpliciter. Id tamen non dicit Goclenius Piscator in genere de descriptivis definitionib. nim si ita est, cur non quasvis definitiones de- ptivas faciunt, cum perfectissimum semper sit eligendum?

Ad *tertium* patet responsio ex superiorib. dictis. 63
mpe tales definitiones sunt imperfectę, quia re- unt à multis perfectionibus, quæ requiruntur onis definitionibus, veluti quod definitiones ent esse brevissimæ, non habere redundantia, ex notioribus naturâ. Et quæ sunt alia.

De Definitione perfecta.

Porrò definitio perfecta est, quæ explicat quid 64
sit per genus & differentiam substantialem sive ntialem. Differentiæ autem essentialis nomine elliguntur in genere omnia, quæ vel propriè differentiæ, vel earum vim habent. Unde sic nitio perfecta est, cujus omnes termini sunt in- seci & à priori essentiales definitio. Atque hoc est esse tribus modis. 1. Si genus & ipsa differen- substantialis faciant definitionem, ut *Homo est mal rationale*. 2. Si materia & forma faciant defi- ionem, ut *Corpus est substantia composita ex mate- & forma*. 3. Si partes integrales definiant, ut si nus definiatur ex conjunctione tecti, parietum undamenti.

Tria genera perfectarum definitionũ.

De Definitione imperfecta.

Definitio imperfecta, quæ aliâs descriptio dici- 65
est, cùm res explicatur per ea, quæ sunt non-es- tialia. Id autem potest esse variè. 1. Si definia- per causas extrinsecas, ut efficientem & finem, Accretio est motus corporis viventis, quo ani- per calorem ipsum extēdit, ut ipsum vivens de- bitam

bitam magnitudinem assequatur, atque sic om operationes vitæ exercere possit, apud Zab. *de cret. & nutrit. c. 25. & in tractat peculiari de augm. p. 944. comment. phys.* 2. Si per effectus. Sic Arist. 2 *an. cap. 2 t. 24.* definit animam, quòd sit principi quo vivimus, sentimus & intelligimus. 3 Si per juncta. Sic Elementa singula definiuntur per q litates primas, apud Arist. 3. *de cœlo.* 4. Si per opp tum, Quomodo Horatius virtutē definivit, qu sit vitium fugere. 5. Si per simile, ut est in defi tionibus factis per ἀναλογίαν, ut *Deus est circu cujus est centrum ubiq; circumferentia nusquam.* est essentia omnipræsens, & infinita sive inc cumscripta.

VII. De varietate in definitionibus substantia rum & accidentium.

66 Inprimis repetendum est, solius substantiæ perfectissimas definitiones ex Arist. 7 *Metaph.* & Damasc. *in Dial. c.* 8 De quo supra satis. Nihi minus suo modo perfectæ sunt definitiones ac dentium, in quantum scilicet imitantur definit nes substantiarum quoad notificationem essen accidentium. Atque sic perfectissimæ sunt ac dentium definitiones, quæ fiunt ex genere, su jecto & causa, ut mox videbitur.

67 Igitur *definitiones substantiarum* fiunt (loquen de definitionibus perfectis) purè ex essentialib h.e. genere & differentia essentiali, aliisque quæ militer intrinseca sunt, de quibus dictum in *pr ma sectione 6 n. 64.*

68 Definitiones a. accidentium sunt trium ge rum, per Aristot. 2. *post. c. 10. t. 45.* *Definitionum* (ac dentium) *alia est oratio declarans, quid sit. Hæc est in*

Definitiones accidentium

nstrabilis. Alia verò est syllogismus, probans quid sit, *sint trium*
differens à demonstratione. Tertia verò est conclu *generum.*
demonstrationis probantis quid sit.

t hæc tria genera definitionū declarare possim, 69
rdiar à media, quæ est *perfectissima* definitio. Igi *Perfectissima eorum*
definitio istius generis illa est, qua accidens de- *definitio.*
tur ex genere, subjecto & causa externa, veluti
ipsis Luna est privatio luminis in Luna propter terræ
metralē interpositionem ad solē. Hic genus est pri-
io luminis. Subjectū est luna. Causa externa est
erpositio terræ. Sic *tonitru est sonus in nube propter*
inctionem ignis. Genus est sonus. Subjectum est
ibes. Causa supponitur esse extinctio ignis.

Atq; hæc accidentis definitio vocatur syllogis- 70
is *materialiter.* Quia scilicet partes ejus tales *Quomodo*
it, ut non adscito alio termino possit ex iis fieri *vocetur syl-*
logismus. Ideoq; differt talis syllogismus solùm *logismus.*
emonstratione terminorum positu vel casu h e.
n alia forma disponantur iidem termini, qui in
i definitione ponantur, tum emergit inde vera
monstratio. Nam demonstratio omnis ex his
bus fit. Nempe ex subjecto, causa & affectione,
t Arist. 1 *post t.* 57. At hæc omnia sunt in tali defi-
tione. Nam affectio ipsa definitur. Subjectum
rem & causa externa definiunt affectionem. Qui
tra de his accidentium definitionibus earumq;
nvenientia cum demonstratione, ac in eam mu-
tione scire cupit, leget inprimis Zab. 2 *post. t.* 42.
q lib. 1. de med. demonst. c. 21. l. 4. de Meth. c. 13. seqq. &
um lib. de convers. defin. in demonstrationem. l. 2. de
n. & int. c. 5. 6. ad definitionem Putredinis.

Alia accidentis definitio est (quæ primò ab A- 71
tot. refertur) quæ fit per solam causam. Veluti
m dicitur: *Eclipsis est interpositio terræ,* aut *tonitru*
extinctio. Atque hæc definitio dicitur *causalis.* In-
q; etiam illæ definitiones sunt intelligendæ cau-

salites

ſaliter hoc ſenſu, quod Eclipſis ſit *ex* interpoſi ne terræ, & tonitru *ex* extinctione ignis.

72 *Tertia* definitio eſt, quæ comprehendit genu ſubjectum. Veluti *tonitru eſt ſonus in nube. Eclipſi privatio luminis in luminoſo.* Et hæc definitio vo tur *quidd tativa* Quia partes hujus definitionis ſpondent partibus quidditativis in definitionil ſubſtantiarum. Nam ſubjectum accidenti eſt p materia, genus pro forma.

Sed hic quæritur:

An non aliis modis definiri poßint accidentia?

73 Reſp. Ariſtotelem in ſuperioribus generibus d finiendi accidentia, locutum eſſe ſolùm de accid tium definitionibus, quas habent in ordine ad d monſtrationem, adeoq; in primis vera eſt ſente ria Ariſtotelis de iis accidentibus, quæ in ſcient conſiderantur ut paſſiones ſubjectorum, & iis qu per principia ſua ineſſe probantur. Cùm n. demo ſtratio, ut dictum eſt, contineat affectionis ſubj ctum & cauſam, idcircò omnis definitio affecti nis, quæ ad demonſtrationem refertur, vel cont net illa omnia; & hæc dicitur perfectiſſima defin tio accidentis, eſtque ea, quæ prius eſt à nobis d clarata; vel ſolùm continet partem demonſtrati nis. Si ho ; Tum vel continet cauſam affectionis, ſic eſt prius recenſita accidentis definitio cauſali Vel continet ſubjectum affectionis. Et ſic eſt pri recenſita definitio accidentis qu dditativa. Et ex p æſenti modo loquendi de accidentibus, quæ non conſiderantur ut alteri inhærentia, n tam nunc accidentia, quàm ſubſtantiæ ſunt. Vi Zabar. 4 *de Meth. c.* 13. *in initio.*

74 Ex quibus relinquitur: eſſe etiam alios mod definiendi ea, quæ accidentia, & non ſubſtant

ſua

at. Ita *Quantitas* definitur accidens extendens
bstantiam. *Habitus* definiuntur per actus, ut Justi-
est virtus suum cuiq; tribuendi. *Potentia* defini-
itur itidem per actus & objecta. Sic visus est, quo
imal apprehendit colorem. *Disciplina* definiun-
r finibus & objectis; ut Logica est ars disserendi.
Physica est scientia de corporibus naturalibus.
lata definiuntur per respectum ad correlatum,
dominus est persona habens servum. *Actiones* de-
iuntur per fluxum aut dependentiam ab agente;
: Calefactio est ἐντελέχεια vel actus ejus quod ca-
facit. Et sic deinceps.

VIII. De viis inveniendi definitionem.

Duplex via solet esse investigandi definitionem; 75
arum alteram Plato in *Sophista*, alteram Arist. 2.
t cap. 12. tradidit. Prima vocatur *divisiva*, altera
mpositiva.

De via divisiva.

Igitur via *divisiva* est, cùm sumimus aliquod re- 76
otum genus ejus rei, quam definire volumus, & *Via divisiva quid sit?*
ud tam diu dividimus, donec offendamus differ-
ntiam, quæ non pateat extra rem, quam definire
lumus. Hoc enim facto colligimus, nos habere
fferentiam specificam nostri definiti, genusque,
od supra illam speciem est proximè, esse verum
nus. Ergo volo definire *hominem*. Sumatur igitur
nus aliquod remotum hominis, quod homini si-
dubio convenit. Illud est *substantia*. Hæc substã-
est corporea vel incorporea. Quia a. homo non
aliquid incorporeum, ideircò incorporeum di-
itto, assumpto *corporeo*. Homo ergò est substan-
corporea. Porrò corporeum est vel simplex vel
istum. Hic homini non convenit esse simplex, er-
assumo alteram speciem quâ comprehendun-
r *mista*. Porrò mistum est vel perfectè vel imper-

fectè mistum. Imperfectè mistum homini nō con-
venit. Ergò id dimitto, & assumo *perfectè mistū*. Por-
rò perfectè mistum est vel inanimatum vel anima-
tū. Illud homini non convenit. Ergo id dimitto, &
assumo *animatū*. Animatum est planta vel animal.
Hic homo planta nō est. Ergo assumo *animal*. Hoc
animal est rationale vel irrationale. Hic homo non
est aliquid irrationale. E. id dimitto, & assumo *ra-
tionale*. Invenio a. rationale esse, cōvenire soli ho-
mini. Ergo judico, rationale esse specificam homi-
nis differentiā, ideoq; id quod proximè divisum est
per rationale & irrationale, esse proximum homi-
genus. Atq; sic habes genus & differentiam homi-
nis, hoc est, integram definitionem hominis.

77 Cæterùm Arist. *d.l.2.post c.12.t.78.& seqq.* aliqu-
Observatio- nes ad viam divisivam. p̄cepta ponit in hac via definiendi, quā aliâs parti-
utilē, partim inutilem dicit. 1. *Vt tales divisiones p-
quas venamur definitiones sint essentiales.* Neq; n. p-
extranea & accidentalia fieri debēt definitiones.
*Vt partes quæ colliguntur ex variis divisionib. sumant-
in legitimo ordine, ut scil. quò quodq; prædicatum cōm-
nius est ad definitum, eo priori loco sumatur & ponat-
in definitione:* Veluti ex superiorib. divisionibus su-
stantiæ, ita coordinari debent prædicata homin-
*Homo est substantia, corporea mixta perfectè, animat-
animal, habens rationem.* Atq; tum ad definiendu-
retineatur, quæ ultimò assumpta sunt ex divisio-
bus, ut ibi sunt, *habere rationem* & esse *animal*. Na-
hæc includunt omnia quæ priora sunt.

78 Et præterea 3. notandū est: *cùm divisiones generis
sunt modò per differētias modò per species, idcircò pro ex-
gentia definitionis modò species in differētias, modò diff-
rentia in species mutāda sunt.* Neq; n. cōgruit, ut cù-
differentia assignāda est, assignetur ea sub nomi-
speciei. Neq; rursus cōgruit, cùm genus assigna-
dum est, ut id fiat sub nomine generico differenti-

eluti, si velim ex divisione formare definitionem
ominis, & fiat rei animatæ divisio in sensitivum,
c. & postea sensitivum dividatur in rationale & ir-
tionale, nihilominus in definitione hominis nō
ebeo ex istis divisionib. assumere hanc definitio-
em. Homo est *sensitivum* rationale, sed pro diffe-
ntia generica (*sensitivū*) debeo assumere speciem
uam constituit sensitivum. Id a. est animal. Et sic
omo definietur *animal* rationale. Rursus si ultima
visio fiat in species, & non in differentias, veluti
animal dividatur in hominem & bestiam (non
per rationale & irrationale) nihilominus non as-
mi debet ipsa species, sed ejus differentia pro ea,
luti non debeo dicere Homo est animal homo,
d: Homo est animal *rationale*. Et sic in aliis.

Porrò usus hujus viæ non est, ut per eam probe- 79
ur definitio. Neq; n. divisio ut sic, habet vim illa- *Via divisi-*
vam, vel probandi, ut Arist. ipse docet 1. *prior. c.* 32. *va nō potest*
2. *post c.* 4. & 12. & prolixè Zabar. *l.* 3. *de Meth. c.* 6. *probare defi-*
qq. Monlor. *ad* 1. *prior. c.* 32. Indeq; Methodus com- *nitiones.*
ositiva Aristoteli Methodo divisivæ proponitur.
ta n. simul habet quandam vim probandi, & im-
icat rationem syllogisticam.

Nihilominus hæc via divisiva duplicē habet u- 80
litatē in definiendo, ut tradit Arist. 2. *post. t.* 74. 75. *Via divisi-*
itur primùm ex ea fit, ut legitimè coordinentur *va duas ha-*
rtes definitionis, nempe, ut priori loco ponatur *bet utilita-*
nus quā differentia, utpote cū illud prius offen- *tes.*
atur quam differētia. 2. Ut ea quæ in quid prædi-
antur & essentialia sunt definito, cognoscantur o-
nia nullo ꝑtermisso, sicut ex superiori via divisi-
a, ex qua colligebatur definitio hominis apparet,
umerari omnia quidditativa prędicata hominis.

De viâ Compositiva.

Via compositiva est, quando ex aggregatione
rædicatorum essentialium, quæ definito compe-

tunt, colligitur definitio. Atq; hanc Aristoteles ma-
ximè laudavit, prioriq; prætulit. Igitur sic vel defi-
nire volo speciem infimam, h.e. eam, quæ proxim
est supra individua, qualis est homo, vel definir
volo speciem aliquam subalternam, quæ adhuc in
fra se habet alias species. Talis res est *animal*. Atq
hic suppono, solùm horum dari perfectas definiti
ones, atq; sic nec generum generalissimorum, ne
individuorum dari definitiones, quam rem supr
consideravi.

Igitur loquendo de modo definiendi *speciem in-
fimam*, veluti hominem, sumo omnia essentiali
communia prædicata individuorum hujus speciei
82 veluti Petri, Pauli, Johannis, Christophori, Ludo
Speciei infi- vici, Philippi, Friderici, Georgii, Thomę, aliorũq;
mæ definitio Et ex his facio definitionem speciei illius infimæ
quomodo rejectis iis omnibus, quæ cuiq; propriè vel seorsim
investigatur. aut accidentaliter conveniunt. Veluti non omn
homini convenit esse videntem, aut audientem
aut esse Giessæ, esse crispum, esse simum, esse melã
cholicum. Ergò hæc omnia rejicio ab hominis de
finitione. Nam quia species est essentialis indivi
duo, ideircò quicquid speciei essentialiter & secun
dùm definitionem ejus convenit, est etiam in quo
vis individuo. Atq; ita signum est, quod non est i
individuo, id non esse essentiale & definitivũ spe
ciei. Ex alia parte invenio omnia individua huj
speciei humanæ convenire in hoc, quòd sunt cor
pora, substantiæ, res animatæ animalia, atq; ade
esse sensitiva, esse rationalia. Unde signum est, hæ
omnia esse essentialia speciei in qua continentu
Neq; n. ulla potest essẽtialis sive quidditativa cõ
munitas esse individuorum, præterquàm in speci
in qua continentur etiã speciei superiora quidditat
tiva attributa. Sic igitur necessarium est, quod e
memoratis attributis oporteat fieri definitione

hom

ominis. Atq; tum via divisiva monstrat, quænam
ominis prædicata sint, quæ ejus definitioné con-
iunt, nempè quæ in divisione cõmunissimi præ-
cati quod hic est substantia ultima reperiuntur.
enim includunt omnia priora. Talia autem
ut animal & rationale. 83

Speciei subalterna definitio quomodo colligatur via compositiva.

Si autem definienda sit *species subalterna*, eodem
odo procedendum est. Nam tùm considerantur
mnes species inferiores, quodq; de iis seorsim &
a de omnib. prædicatur, hoc rejicitur ex defini
e talis speciei. Quod a. in cõmuni essentialiter
ædicatur de omnib. illius generis speciebus, id
cessariò omne cõtinetur in definitione talis ge-
ris. Ergò volo animal definire. Hic intueor spe-
es animalis, nẽpe homines. aves, pisces, animalia
restria, insecta & si quæ alia sub animali conti-
ntur. Hic in homine invenio rationalitatẽ, quæ
n convenit aliis animalibus. In ave invenio esse
latile, hoc non convenit aliis animalibus. In pi-
invenio naturalem vim natandi, hoc simili-
non est in animalibus. In animalibus terre-
ibus in hoc quidem invenio vim latrandi, in a-
vim hinniendi, in alio vim rugiendi, hæc non
veniuntur in aliis animalibus, & sic deinceps; Er-
horum neutrum potest facere definitionẽ ani-
alis. Nam quæ in definitione animalis conti-
ntur, debent omnibus ejus speciebus compe-
re. Invenio autem in omnib. his esse substantia-
esse corporeum, esse mistum, esse animatum, esse
sitivum. Ergò hæc omnia oportet ut sint essen-
lia animali. Proinde ex his facienda est definitio
imalis. Quænam a. attributa hic sumenda sint,
rum via divisiva monstrat, in quantum ipsa præ-
ibit ordinem partium definitionis, quomodo
specie infimâ dictum est. 84
tq; ex his apparet; ad definiendum nec satis esse

In definiẽdo

conjungendam esse viam divisivam & cõpositivam.

viam compositivam Aristotelis, quia hæc sine o
dine congregat prædicata essentialia, neque ex
apparet, quænam prædicata assumenda sint ad d
finiendum cùm alâs non oporteat omnia quidd
tativa prædicata assumere: Nec etiam satis esse v
am divisivam Platonis. Nam hęc non implicat vi
illativam ex qua sequatur, hanc vel istam specie
aut differentiam dimittendam, & aliã accipienda
esse, Atq; adeò existimo utramq; viam in definien
do conjungendam esse, ut ex divisiva via, habeat
ordo partium: ex compositiva a. via, habeatur n
cessitas illationis. Fundata n. illa est in vi quada
inductionis, ut ex dictis patet. Qui plura hac de
cupit, legat Interpp. Arist. *ad l. 1. prior. c. 32. ad 2. pos*
t. 23. & t. 69. 70. seqq.

CANONES.

85 Canones de definitione alii sunt quasi specul
tivi, alii a. sunt magis practici Rursus alii loquu
tur de definito, quale illud esse debeat, aut quom
do pro ejus diversitate varientur definitiones, al
loquuntur de genere definiti, alii de differẽtia. Al
de his cõjunctim. Atq; sic hinc qualiscunque ord
horũ Canonum sumi posset, quod tamen aliis f
ciendũ relinquo. Hoc in genere observo: Canon
hos ut plurimum loqui de definitionib. perfecti
Hę n. inprimis dignę sunt de quibus soliciti simu

86 1. *Quicquid definitur debet esse Ens* Loquor de de
nitione perfecta Et sumitur axioma *ex. 2. post. c. 7.*
2. Quod nõ est, nemo novit quid sit, sed solũ qu
significet nomen, ut quid significet hirco cervu
Adde § *seqq.* Et patet veritas, quod partes definiti
nis essentiã significant, nẽpe & gens & differenti
At essentia nõ convenit nisi enti. Non entium t
men descriptiones dari possunt, velut privationu
& negationum entium fictorum & sic deinceps.

87 2. *Quicquid definitur est compositum*, Ita patet. Na
omn

mnis definitio fit per genus & differentiam. At hi nt termini componentes. Et proinde Deus non otest definiri perfectâ definitione, quia est ens mplicissimum, expers generis & differentiæ.

3. *Quicquid definitur id est species.* Sumitur ex Arist. *Met.c.*5. estq; satis expositum supra, *num.*31. 88

4. *Quicquid definitur, id est, substantia.* Axioma t Arist. & Damasceni, estq; itidem satis expositum upra, *n.*29.30.

5. *Quod non est per se in prædicamento, id non potest efiniri.* Ita apparet. Nam quod per se non est in rædicamento, id hinc cognoscitur non esse genus ut species. At quod tale non est non potest defini-, ut ex partibus definitionis apparet. Atq; sic defiiri non possunt. 89

Quæ non possint definiri?

1. Ea, quæ sunt *entia rationis aut negationes.* Et atet. Cùm enim hæc verè non sint entia etiam, verè non habēt essentiam, & proinde nec verè & perfectè habent definitiones. Hæc enim omnia habent proportionem. 90

1. Entia rationis.

2. Ea quæ sunt *entia per accidens*, qualis sunt nundus, Respublica, Philosophia. Et patet. Horum i singulum per se & propriè non est ens, sed entia. At una definitio debet significare unam essentiam, & proinde non convenit nisi uni enti. & nemini iam tradit Arist. 2. *post.c.*7 §.2. quod definitio debeit unum quid significare. 91 92

2. Entia per accidens.

3. Ens infinitum.

3. *Ens Infinitū.* De hoc patet. Nam infinitū, hoc pso quia infinitum est, est independens, atq; adeò areet termino entitatis. At quicquid definitur id dependens est, nēpe à partib. seù à priori definiētibus. 93

4. Ens incōpletum.

4. Ea quæ sunt *entia incompleta*, h. e. differentiæ & partes essentiales. Et patet. Nam differentiæ non habent differentiam. At quicquid definitur, definitur per differentiam. Partes autem essentiales nō definiuntur nisi per respectum ad totum essentiale,

Differentiæ cur non perfectè definiantur? & partes essentiales?

At hoc eis est extrinsecum. Homo non est de esse-
tia suarum partium, sed contra partes de essent
totius sunt.
94 5. *Ambigua.* Et patet, quia hæc multas essenti
confusè & indistinctè significant, At una definiti
indicat unam essentiam. Definitio enim in omni
bus proportionaliter dicitur ad essentiam.
95 *Objicis:* Nullum vocabulum est, quod nō sit am
biguum. E. nulla res potest definiri si ambiguita
prohibet aliquid esse definitum. *Resp.* Ambiguus n
posse definiri n si præcognoscatur ambiguitas. F
cta n. præcognitione ambiguitatis, assumitur cer
significatio in qua definiens definire rem aliquam
velit. Ubi notandum est, præcognitionem illā no
necessariò esse expressam, h. e. scriptam vel dictam
sed sufficit aliquando ut sit mentalis. Inprimis n
requiritur præcognitio ista ex parte definitoris, n
ipse confusè definiat. Legens a. potest certam signi
ficationē vocis alioquin ambiguæ ex ipsa definiti
one apprehēdere. Veluti si definiā scientiā, quod si
habitus solùm cognoscitivus, ego præcognoscer
debui, quò scientię vocem velim strictè accipere
prout opponitur arti. Legens a. eam definitionem
ex ipsa definitione cognoscit me non complexum
esse artem sub voce scientiæ.
96 6. *Entia cōplexa*, ut homo bonus, per eam ratio
6. *Entia per* nem, qua data est de entibus per accidens.
accidens. 7. *Concreta accidentium*, nam hæc sunt entia pe
97 accidens. Et
7. *Concreta* 8. *Abstracta substantiarum*, ut animalitas. Nam
accidentiū. hæc ut sic, habeat modum significandi differenti
98 am, quæ sunt entia incompleta.
8. *Abstracta* VI. *Definitum & definitio idem sunt.* Ita Arist. ha
substātiarū. bet l. 6. Top. c. 7. s. 2. *Videndum*, inquit, *an res suscipi-*
99 *at intensionem, id verò quod in definitione est, non reci-*
piat. Vel contrà, id quod in definitione traditum est reci-
piat,

,*res a. non item*. Oportet n. vel ambo vel neutrũ
ensionem recipere, εἴπερ δὴ ταυτὸ ἐςι, τὸ τῷ τὸν λόγον
ἀποδοθὲν τῷ πράγματι, quia idem est, quod definitio-
traditur cum re ipsa.
Advertendum a. est ad explicationem propositi 100
omatis, definitionem & divisioné intelligi posse
terminis illis Logicis, vel pro rebus significatis
eos terminos. Si primum, definitio & definitũ
s sunt idem, sed realiter differunt, atq; sic defini-
nõ est definitum, & definitum non est definitio.
an nò sicut cæteri termini Logici realiter diffe-
t, à suis correlativis. Causa nõ est effectum; Re-
um nõ est suum correlatum; genus non est spe-
s; & species nõ est genus; Distributio non est di-
butum, &c. Si a. definitio & definitum intelli-
tur de reb. quas significant, & quibus imponũ-
. sic verum est definitionem esse idem cum defi-
o. Exempli gratia Definitio, ut, *animal rationale*,
idem cum definito, nempe *homine*. Dialectica &
disserendi; Grammatica & ars bene loquendi,
. Eadem sunt quorum illa definita hæ definitio-
s à Logico nominantur.
Addẽdum tamen: etsi definitio & definitum sic 101
liter idem sint, tamen differre ratione, quæ ra-
nis differentia est, in modo significandi essenti-
. Definitum a. significat essentiam cõfusè: De-
itio a. distinctiùs & evidentiùs propter conjun-
onem plurium vocabulorum, per quæ seorsim
nificetur genus & differentia.
7. *Omnis definitio est oratio*. Ita Arist. *l. 7. Met. cap.* 102
Ὁρισμὸς λόγος ἐςι. Vocabulum λόγου ambiguũ
, indeq; alii interpp. vertunt rationẽ, alii oratio-
m. Sed tamen posterior versio satis bona est. Ad-
tendumq; est, orationẽ bifariam sumi. Aliquan-
n. oratio est idẽ, quod axioma, & tum oratio est
positio duorum terminorum facta per copulam,

ut homo *est* rationalis. Hoc sensu definitio non
oratio, in quantum definitionem à definito disti
guimus. Aliquando verò orat o vocatur qualiscu
quæ cõjunctio pluriũ terminorum facta sine co
la Indeq; vocari solet hæc oratio imperfecta, pr
perfecta. Talis oratio est *homo bonus, animal rat*
nale, ars disserendi, &c. Hoc igitur posteriori se
definitio est oratio. Omnis n. definitio conjun
terminum generis termino differentiæ.

103 Et per hæc solvitur *objectio* Downami qui *lib.*
Comm Log. c. 50 *f.* 134. disputat definitionem nõ e
orationem, quia omnis oratio sit axioma.

104 Sed cur Arist. 2. *post. c.* 10 § 1. non dicit definit
Quæstio. est oratio, sed solũ definitio dicitur esse oratio?
Aristotelem ibi sub definitione complecti etia
definitionẽ Nominalem. Nã statim dividit ibi d
finitionẽ in Nominalem. Quia igitur hoc nõ se
per est oratio, idcircò Aristoteles dicit: Definiti
nem dici orationem. Vide Zabar. 2 *post adt.* 44.

105 8. *Omnis definitio constat pluribus partibus.* Hoc
quitur ex prio 1. Adde *n.* 47. *seqq hujus cap.*

106 9. *Omnis definitio debet habere genus definiti.* Ita A
rist. 6. *Top.* 5 ἐν ἅπασιν ὁρισμοῖς ἁμάρτημά ἐστιν, ἐν οἷ
προκεῖται τȣ̃ λόγȣ τὸ τί ἐστιν. h. e. in omnibus definiti
nibus peccatum est, in quibus nõ proponitur. Qu
est. Cujusmodi est corporis definitio: Id quod h
bet tres dimensiones: aut hominis, id quod s
numerare quia dictum nõ fuit quid sit id, quod h
beat tres dimensiones aut quod sciat numera
Patet. Nam definitio debet explicare quidditate
rei. Quidditativarum a. prædicationum fundam
tum est genus. Adeò ut genus solum in Quid, di
ferentia autem non in quid sed in quale prædic
dicatur. Deinde differentia non magis est ens se
pso subsistens ac forma. Sicut igitur hæc indig
materiâ in qua sustentetur, & cum qua comple

cor

mpositum: Ita illa indiget genere in quo funde-, & cum quo absolvat definitionem.

Advertendum est, genus in definitione ali- 107
ando sub audiendum idq; in duobas casibus, de ibus supra, *num.* 51 *hujus cap.*

10. *Omnis definitio habeat legitimum genus.* Quod 108
tem *legitimum* genus sit, cognoscatur ex canonis de genere supra positis *c.* 18 *n.* 137 *seqq.* Duo tam addo specialia quæ sequuntur.

11. *Genus & definitum debent esse ejusdem prædica-* 109
ment. Id indicat *Arist.* 6. *Top. c.* 5. § 4 πάλιν (ἁμαρτάνει) εἰ μὴ κεῖται τὸ ληφθὲν ἐν οἰκείῳ αὐτοῦ γένει. h. e. *Ite-m* (peccat) *si non ponitur definitum in proprio gene-*. Clarius hoc docet Arist. l. 4. *Top. c.* 1. §. 5. ut universaliter dicam, *inquit*, sub eandem divisionem oportet genus & speciem cadere. Si n. species sit substantia, etiā genus est substantia, si species sit quale quippiam, etiam genus est quale quippiam, &c. Concluditur inde album non esse genus cygni vel nivis, quia album nō sit substantia sed quale. Similiter a. vitiosum est, si definitum sit quidem eum genere in eodem prædicamento, sit tamē in alia specie illius prædicamenti. Veluti si habitum definias per potentiam naturalem, aut vicissim, &c.

Cæterum vitiosæ esse cognoscuntur hinc defini- 110
tiones illæ, quando anima definitur per crasin aut armoniam, color per extremitatem (si propriè intelligamus,) odor per exhalationem, tempus per motum, &c.

Aliqua hic expedienda sunt. 1. *Quid sentiendum sit* 111
propter hunc Canonem, de definitione Catechetica SS. Cœnæ. Sacramentum Altaris est verum corpus & verus sanguis Domini nostri Jesu Christi, sub pane & vino nobis manducandum ac bibendū institutum; *Et illa Baptismi:* Baptismus nō est simpliciter aqua, sed aqua divino mandato comprehensa, &c. Nam

Quæstio de Cœna Catechetica definitione apud Lutherum.

& hic

& hic illa Sacramenta, quæ ad prædicamenta ac-
dentiam pertinent, nempe ad Categoriam act-
num, videntur per genus ex prædicamento su-
stantiæ sumpta definiri.

112 Atq; ex hoc capite rejiciunt definitionem cœ-
Calviniano- Keckermannus, Goclenius, cæteriq; Calviniani. R
rũ sententia Sacraméta non esse exigenda ad leges accuratè d
finiendi, quia sunt entia per aggregationẽ, nõ e
113 tia per se. At ens per aggregationẽ non est ens s
Responsio entia. Ideoq; etiã non habet essẽtiam sed essenti
Autoris. adeoq; nec habet definitionẽ sed definitiones, v
de Aristot. *l.* 7 *Met. c.* 4 de definitione hominis al
Tantùm igitur abest, ut à Theologo peti debe
Sacramenti accuratissima & legibus definien
confirmata definitio.

114 2. Observandũ in doctrina Sacramẽtorum, v
cabula substantialia sæpè poni & usurpari in sen
significante actiones, ut vel una eaq; receptissim
divisio Sacramentorũ indicat. Nã illa dividunt
in circumcisionẽ, *Agnum paschalem*, Baptismum
Cœnam Domini. Hic agnus paschalis est nome
substantiale, & tamen proculdubio significat hic
ctionem, nempè mactationẽ & manducationem
agni paschalis. Id ita esse patet, tum 1. ex eo, quo
species ambulare debeãt parib. passibus, ideoq; si u
na sit accidens quòd etiã reliquæ sint accidẽtia. A
qui cætera sacramenta ibi non sunt substantiæ se
accidentia. E. & agnus paschalis ibi nõ est substan-
tia, sed ponitur pro accidẽte. Deinde ex illa distri-
butione conficitur, agni paschalis genus esse sacra-
mentũ. At sacramentum non est genus substantia
Genus n. ejusdem Categoriæ est cũ specie, ut ho
nostrũ axioma habet. Quod si igitur agnus pascha-
lis sumi potest pro actione circa eum, h. e. pro man-
ducatione & mactatione illius, cur non etiam cor-
pus sumi possit pro manducatione corporis, & san-

gui

s pro bibitione illius? Inprimis isti actus satis
nuantur in definitione Lutheri. Et alioquin et-
n (Bellarm. judice, *l. 1. de Euchar. c. 11. p. 663.*) usi-
è panis accipitur pro panis usu & cõmunicatio-
Supposito igitur, quòd non tàm verba spectan-
int quàm sensus, apparet has definitiones non
here genus ex prædicamento substantiæ, sed a-
onis, etiamsi alioquin quãdo separatim sumun-
, corpus, panis, aqua, &c. substantiæ sunt.
Facit huc quod Scheckius habet 4. *Topic loc. 4. p.* 115
. *Neq; quis miretur*, inquit, *in definitionib. nonnũ-*
m usurpari vocabula diversorũ prædicamentorum,
tamen non idem significant. Separatim, & quando
aliis complexa fuerint, &c.
II. Quid sentiendum de definitione relativorũ, 116
æ genus suum sumunt ex prędicamentis absolu-
. *Pater est persona habens filiũ: Filius est persona ha-*
s Patrẽ, Magistratus est homo habens subditos, &c.
debatur genus sumendũ esse ex prædicamento
ationis, sicut & definitũ exinde sumptum est. R.
opriè loquendo definita in prædictis definitio
). nõ esse solùm sumpta ex prædicamento relati-
nis, quia sunt entia cõcretiva ex relation b. Illa
notant quidem relationes, sed tamen conno-
nt etiam subjecta illarum, nempè entia absoluta.
q; sic pater v. g. est ens per accidens & aggregatũ
lui stantia & relatione. Indeq; ex utroq; definiẽ-
s est pater, sic tamen, ut relationis potissima ha-
atur ratio, explicatq; ipsa locum differẽtiæ, quia
latio est abstractum prædictorum entiũ concre-
vorum. Abstractum a. est formale concreti. A q;
c etiam est in aliis entibus concretivis. Nã con-
ctum qualitatis definitur ex substantia & quali-
te, veluti: Calidum est corpus habens calorem,
imidum est corpus habens humiditatem, &c. Et
orum intuitu malui admittere istas relativorum
defi-

Q. De definitionibus relativorum, quæ definiũtur gener. b. absolutorũ.

finitiones, quam dicere eas vitiosas esse, quia gen
sit ens absolutum cum Schegk o *in 4. Top Log. 4*

Q. An Justitia rectè definiatur, quòd sit voluntas suum cuiq; tribuendi.

III. Justitia definitur à Justiniano *Inst. de just.*
jure §. 1. quod sit *voluntas* suum cuiq; tribuendi.
bene? Videtur quod non. Nam justitia est habi
& ita in prima specie qualitatis. Voluntas a. est p
tentia naturalis & sic in secunda specie qualitat
R. Voluntatem ibi non sumi pro potentia natur
volendi, sed pro habitu quo inclinatur voluntas
agendum constanter, quomodo fortitudo dici p
test voluntas constans & perpetua, quæ vis terri
lia sufferendi. Videatur Piccol. *grad. 4. Phil. mor.*
subjecto virtutum moralium. Sic igitur genus
definitum hic sunt homogenea.

118 12. *In definitione debet assumi genus proximum.*
intelligentiam hujus axiomatis repetantur quæ
prædixi *c. 28.* de natura generis proximi. Sancit
hoc axioma Arist. *l. 6 Top. c. 4.* ἔτι (ἁμαρτάνει εἰ ὑπερ-
βαίνων λέγει τὰ γένη, h. e. *amplius peccat si transiliẽ. di*
genera, ut qui justitiam dicit habitum æqualita
effectivũ, aut æqui distributivum. Nam virtute
transilit, qui ita definit. Causa illius rei hęc est, qu
definitio debet declarare integram essentiam, at
ideò continere omnia attributa essentialia. Hæc
continentur in differentia specifica & genere pr
ximo. Proximis n. & inferioribus generibus omn
superiora & remotiora genera attribuũtur. Sic q
definit hominem esse animal rationale, dũ anim
dicit, dicit etiam corpus animatum, corpus mi
tum, corpus naturale, substantiam, ens, & sic in a
is. Ex hoc axiomate notant aliqui, malè definiri
sumfructum, quod sit jus utendi rebus alienis s
va rerum substantia à Paulo *l. 1 ff de usufructu.* & J
stin. *in Inst. de usufr.* quia pro jure possit haberi ali
genus propinquius, quod est servitus personalis.

119 13. *In omni definitione ponatur legitima different*

Arist habet *6. Top. c. 6.* Nisi propriis differentiis
aitum sit, non est bona definitio. Quæ a. legiti-
differentia sit cognoscatur ex canonibus de
erentia positis supra *c. 28 n. 109. seqq.*
Definitio fit ex priorib & notiorib. Axioma est A- 120
6. Top c. 4. πρῶτον μὲν (ἁμαρτία ἐστὶ) εἰ μὴ διὰ προτέ-
καὶ γνωριμωτέρων πεποίηκε, ἐπεὶ γὰρ ὁ ὅρος ἀποδίδο-
τοῦ γνωρίσαι χάριν τὸ λεχθὲν, γνωρίζομεν δ᾽ οὐκ ἐκ
τυχόντων, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνωριμωτέρων, φα-
νερὸν ὅτι ὁ μὴ διὰ τοιούτων ὁριζόμενος οὐχ ὥρισε. h. e.
num quidem (vitium est) *si non per priora & noti-*
(definitionem) *fecit, quia enim definitio datur, ut*
noscatur quod dictum est, cognoscimus autem non ex
busvis sed ex prioribus & notioribus, manifestum i-
ur, quod non definiverit, qui non per talia definivit.
bstant a. multæ definitiones cōtra axioma hoc. 121
Arist. 2. *Phys. c.* 1 Naturam definit ex motu. Ani-
m (2. *de an. t* 24.) definit ex vivere, sentire, move-
& intelligere. Elementū definit ex qualitatib. *l. 3.*
cæl. c. 3. & rursus in specie, ignē, aerē, aquā & ter-
n similiter definit ex qualitatib *l. 2. de gen & cor. c.*
t accidentia, inter quæ sunt qualitates & opera-
nes, sunt posteriora substantiis. Sic etiam à po-
riori definitur mistio quod sit miscibilium alte-
orum unio 1 *de gen. & int. c.* 10. Denīq; relata se
ituò definiunt, & tamen sunt æquè nota. Qui
vit unum, novit & reliquum, inquit Ramus.
Ad hæc advertendum est 1. Axiomata, quæ oc- 122
rrunt de definitionibus, inprimis loqui de defi-
ionibus, perfectissimis & absolutissimis, sicut
it in axiomatibus de distributione & demon-
atione perfectissimis. Ex his dicendum est, defi-
iones illas, quæ ex qualitatibus & actionibus fi-
t, eas non esse perfectissimas, sed secundarias &
factas de necessitate, quia scilicet commodiores
beri non potuerunt.

2. Ad-

2. Advertendum, Esse aliquid prius & notius
fariam. Est igitur vel prius & notius simpliciter
secundum se, vel est prius & notius secundũ
& respectu nostri. Ex his dicendum: Definitio
semper esse ex priorib. & notioribus, sed tamen
versimodè Aliquando n. est ex notiorib. & pri
bus secundùm naturã (qualis est, si sit ex gener
differentia substantiali) & tunc est perfectissima
liquando a. est ex notiorib. saltẽ respectu nostri
tunc est definitio secundaria vel descriptio. T
sunt illæ definitiones substantiarum, quæ sum
tur ab accidentib. earum Substantia n, etsi acci
te sit prior & notior secundùm cognitionẽ dist
ctam per Arist. *l. 7. Metaph. c. 1.* tamen accidẽtia
iam notiora sunt substantiis, per cognitionẽ c
fusam, quæ est secundùm nos vel nostri r spe
Hanc distinctionem etiam Arist. *alleg. loc. l. 6. To*
4 affert ad hujus axiomatis explicationem. Sim
citer melius est, inquit §. 4. conari, ut ex prior
posteriora cognoscantur, quoniam ad scientiã
gnendam hoc est magis accommodatum. Atta
apud eos qui ex talibus cognitionem adipisci
queunt, necesse est fortasse definitionem confic
ex illis, quæ *illis nota* sunt.

124 *Mistionis, definiri rejicitur.*

Quod attinet ad definitionẽ mistionis, eã ex h
ipso principio rejecit Scalig. & rectè vide *ex* 101.

125 *Relatorum definitiones an sint ex prioribus?*

Propter relata dicit Cajetanus non semper d
nitionẽ esse ex notioribus, quia relatũ ponatur
definitione tantùm ut terminus extrinsecus. A
sic relatum definitur mentione correlati, nõ t
quam *per illud*, sed tanquam *ad aliud*, dicit Albert
tract. de velat c. 9. Igitur quod ponitur in definitio
debet esse notius, si definiatur definitum per ill
non a. si definiatur ad illud. Dici etiam potest:
finitionem relatorum etiã esse ex notioribus, q
relatum definitur per respectum sive relation
sua

am, quæ in illo incipit. Quia a ille respectus terminatur ad correlatum, idcircò illud etiam in definitione relati ponitur, non ut correlatum definiistud definitum, sed propter respectũ definiti, qui illud terminatur. Nullus n. respectus intelligitest sine suo termino. Vide Fonsec. *l.* 5 *Instit. c.* 9.

15. *Definitio non fit ex verbis Metaphoricis.* Ita A. t. *l.* 6. *Top. c.* 2 §. 4. Ἄλλος (τόπος τοῦ ἀσαφῶς ἐστι) εἰ κατὰ μεταφορὰν εἴρηκεν. οἷον, εἰ τὴν ἐπιστήμην ἀμετάπτωτον ἢ τὴν γῆν τιθήνην, ἢ τὴν σωφροσύνην συμφωνίαν, &c. h. e. *ius,* (locus obscuritatis est in definitionibus) *si Metaphoram dixit, veluti si scientiam definiamus, a cadere vel labi non possit, aut terram nutriculam, temperantiam concentum.* 126

De definitionibus Metaphoricis.

Probat a. Aristoteles hoc axioma 1. quia quod dicitur secundùm Metaphorã, sit obscurũ. 2. Quia finitio talis non conveniat rei definitæ, sic tẽperantia definiebatur συμφωνία, concentus. At omnis concentus est in sonis. 3. Si concentus est genus tẽperantię (vel alteriùs alicujus rei) idem erit in duobus generibus, quorum neutrũ continet vel subordinat sibi aliud. Neq; n. concentus virtutem (quæ temperantiæ genus etiam est) nec virtus concentum continet. 127

Ex hoc capite definitio Philosophiæ quam Plato in Phædone tradidit, reprehendi posset: *Philosophia est meditatio moriẽdi,* h. e. est doctrina de abjiciendis vitiosis affectib. quæ est mors quædã Metaphorica, ut explicat Macrob. *l.* 1. *in som. Scip. c.* 13. & Alcot *de doct. promiss. c.* 20. Talis est & illa, quâ Alcidamus definiens Philosophiã apud Arist. *in Rhet.* ait eam esse ἐπιτείχισμα sive propugnaculũ legum. Talis est & illa quâ Pythagorei & Platonici formam definiverunt per concentum vel numerum, quod non nisi Metaphoricè illi convenit, quia scilicet eam contrarias qualitates redigat ad amicitiam, 128

cui aliquid simile est in concentu & distinctis u
tatibus. Alias mitto.

129 Advertendum a. 1. Aristotelē voce Metapho
Observationes. uti generaliter sæpissimè & tùm est idē quod T
pus. Sic *in Post. c.21.* inquit: Metaphora est ali
Quid Metaphora sit Aristoteli? nom nis illatio vel trāslatio aut à g nere ad spec
aut à specie ad genus, aut à specie ad speciem,
secundùm proportionē. Specialiter a. sumitur p
illa solùm translatione, quæ est secundùm propo
tionē. Sic *in Poetic.* τὸ μεταφέρειν τὸ ὅμοιον θεωρεῖν ἐ
Uti Metaphorâ est simile contemplari. Potest a.
troq; modo sumi vox Metaphoræ hoc loco.

130 II. Advertendum Aristotelem pro more suo pr
hibere voces tropicas à definitionib. prout scil. e
quisitissimæ & perfectissimæ formandæ sunt. Id a
paret ex duobus. 1. quia Arist. 2. *post. c.12. t* 84. eo m
do à disputationib. rejicit Metaphoras, quo etia
à definitionibus. Sed à disputationibus non pla
rejicit tropos, ut ex eodem loco patet. E. nec à de
nitionib. Unde sequitur, aliquod genus definiti
num hic intelligere Aristotelē, à quibus abesse ve
Metaphorâs 2. Quia ad hâs cōmuniter ad descrip
ones refertur & illa quæ est *καθ' ἀναλογίαν*, veluti
caput definitur arx corporis, lex anima civitatis &

131 III. Advertendum: Tropos nō esse ejusdem g
neris. Alii enim sunt obscuriores aliis. Unde q
magis vox illa Tropica recedit ab obscuritate,
aptior ad est definiendum. Et per hoc nō usq; ad
malè definitur Dialectica voce *differendi* ad signi
candos actus rationis.

132 16. *Definitio non debet fieri per verba inusitata.*
De verbis inusitatis in definitionibus. xioma hoc sancit Arist. *l. 6. Top. c. 2 §. 5* ἔτι (ἀσαφῶς
ὁρίζει) εἰ μὴ κειμένοις ὀνόμασι χρῆται, οἷον πλάτων ὀφ
ρυόσκιον τὸν ὀφθαλμόν, ἢ τὸ φαλάγγιον σηψιδακές, ἢ τὸν μυ
ελὸν ὀστεογενές. πᾶν γὰρ ἀσαφὲς τὸ μὴ εἰωθός. h.e. *Ampli*
(obscurè definit) *qui non positis nominibus utitur,*

Pla

eto fecit, qui oculum definit Ciliumbrem, hoc est, qui
mbram habet ex superciliis, aut araneam patrimo rda-
m, aut medullam effigenam. Omne n. verbum inusi-
tum obscurum est. Sumitur igitur ratio hujus pro-
sitionis ex fine definitionum, qui est notificare
quam maximè illustrare, atq; evidenter cogni-
m dare definitum. Non debent esse definitiones
es, qualia opera veterum pictorum, quæ erant
usmodi, ut nisi quis superscripsisset, cognosci
n potuerit quid unumquodque esset.
Recordandum tamen hic semper, Aristotelem 133
s regulas formare de definitionibus perfectissi-
s solùm. Nam alioquin ipse Aristoteles animam
finivit ἐντελέχειαν *l. 2. de an. c. 1* quæ vox nova &
usitata fuit tempore Aristotelis, & ficta putatur
ipso Aristotele ut Cicero docet *q. 1. Tuscul.*
17. *In definitione nihil redundet.* Axioma ex Arist. 134
Top. c. 1. §. 6. ἔστι δὲ τοῦ μὴ καλῶς μέρη δύο, ἓν μὲν τὸ ἀσαφεῖ
ἑρμηνείᾳ κεχρῆσθαι. Δεύτερον δ᾽ εἰ ἐπὶ πλεῖον εἴρηκε τὸν
λόγον τοῦ δέοντος· πᾶν γὰρ τὸ προσκείμενον ἐν τῷ ὁρισμῷ περί-
εργον. *Hoc est, ejus quod non est rectè* (scilicet in defini-
one) *duæ sunt partes, una si obscurâ interpretatione*
us sit; Altera si plus dixit in definitione quàm oportu-
Quicquid n. adjicitur in definitione supervacaneū est.
ete ū duob. modis videtur cōtingere posse illa
dundātia. 1. Si in definitione ponantur vocabula
nonyma. 2. si unū includatur in alio, veluti si dif-
ētiæ generales addantur specialib. aut accidēta
essentialib. ut si definirem hominem animal ra-
nale, capax disciplinæ, vel animal rationale sensi-
e. Hoc n. includitur in voce rationale. Aut si de-
iatur cupiditas appetitio rei jucundæ. Omnis n.
petitio est rei jucūdæ, pertinetq; huc, si generali
ponatur speciale. Hoc n. in isto cōtinetur. Ex hoc
rehēdit Arist. *l. 6. Top. c. 3.* definitionē æquitatis,
si quis eā definiat imminutionē eorum quæ uti-

Redundantia in definitione fit dupliciter.

Signum redundantiæ. lia & justa sunt. Quod n. justum est, utile est. Est generale signum redundantiæ, si ablatâ una vel a terâ voce adhuc tamen remaneat definitio, vel cut Arist. loquitur *l. 6. Top. c. 3 § 2.* εἰ ἀφαιρεθέντος ἑνὸς, καὶ ὁ λοιπὸς λόγος δηλοῖ τὴν οὐσίαν.

135 *Synonyma aliquando adhibentur in definitione.* Cæterùm eget axioma limitatione propter mu ta exempla Doctorum. Arist. *l. 2. Phys. c. 1* definit n turā sic, quod sit *causa vel principiū motus & quiet ejus, in quo inest primò & per se, & non secundùm acc dens.* Ubi principium tanquam latiùs, includit ca sam Æquipollentia n. sunt hæc tria, primò & per & nō secundùm accidens, *Et in lib. Categ.* Aristot les definit substantiam, primam, quod sit *substant quæ maximè, principaliter & propriè subsistit, neque subjecto dicitur, neq; in subjecto est.* Ubi æquipollent sunt maximè, principaliter & propriè. Includunt se hæc in subjecto esse & de subjecto dici. Ram. *Dial. c. 3* definit necessarium *quod semper verum es nec potest esse falsum.* Et in universum cōtingit sæp ut per plura vocabula aliquid cognoscatur fac lius, quod obscurum est, quā per unum. Quia g tur definitio est cognitionis minister, idcircò pr ut vocabula synonyma & se includentia, magis v minus, vel non juvant cognitionē. Ita etiam mag vel minus, vel non ponenda sunt in definitionibu *Vocabula synonyma in definitionibus vel demonstratio nib ponere vitiosum est, si prorsus fiat sine causa. Sin ut res de qua agitur magis perspicuè, distinctiùs accur tiùs, graviùs & ornatiùs declaretur licet verbis synon mis*, inquit Perer. *l. 3. de via & ord. doct. Phys. c. 1, in fi* Adde Titelm. *l. 2. consid. Dial c. 16.*

QVÆRITUR:

An definitio hæc: Homo est animal rationale *sit deficiens?*

136 Communiter Philosophi approbant hanc defi nitio

ionem. Sed Damasc, *in Dial. c.* 8. eam deficientem
it, addendamq; ait vocem *Mortale*, quia non so-
homo sit animal rationale, sed etiam Angelus.
Sciendum est tamen, definitionē istam omninò 137
e convertibilem cum homine, si vocib. istis pro-
à utamur, quibus abusus est Damascenus. Pro-
è n. Angeli nec animalia sunt nec rationales, id. *Angeli non*
q; nec animalia rationalia. Nam animal est spe- *sunt anima-*
s corporis physici, ideoq; omne animal veram *lia.*
teriam & formam & quantitatem habet, quę nō
nveniunt Angelis. Nā organicum nō potest esse
i sit ex variis Elementis mistum. Quod a. tale est,
e mortale est, non immortale; quale quid Da-
scenus Angelos appellat, & proinde ad distin-
endos homines ab angelis in definitione homi-
s addidit *mortale.* Deinde etiam Angeli propriè
sunt rationales. Nam ratio propriè est vis illa a- *Angeli pro-*
mæ qua discurrimus, seu quà movemur ab effe- *priè nō sunt*
b. ad cognoscēdas causas aut à causis ad effectus *rationales.*
l à præmissis ad conclusionem, ut Scal. docet *ex.*
7. *s.* 5. & 34 & 38 Angeli a. nō intelligunt per dis-
rsum, sed intellectione simplici, & hinc vulgò nō
tionales sed *intelligentiæ* vel *mentes* à cōmuniori
mine dicuntur. Quanquā si maximè rationales
ssunt dici Angeli, tamen definitio hominis non-
m iis cōpeteret, ut sint animalia rationalia. Etsi
res quæ significatur voce differētiæ restringat rē
nificatam voce generis, tamē in contrarium sæpe
tingit, ut Grammaticè loquendo de *significatione*
cis qua exprimitur differētia, cùm ipsa est ambi-
a, restringatur ad significationē certā à genere
i apponitur. Hāc n. mutuam operā sibi vocabula
ęstant in integra sententia, ut una alterā ab ambi-
itate liberet, & ad certam significationem deter-
inet, qua de re videri potest Aug. *de prin. Dial. c.* 9.
Damascenus igitur, ut antea dixi abusus est his

vocibus. Rationale n. usurpavit quasi per synecd chen speciei, pro intelligente. Quæ significatio, ex dictis patet, est imp opria. Nam non omnis i tell gẽtia dicitur ratio, eo ipso, quia est aliqua i telligẽtia simplex sine discursu, qualis in dubiè omnis intellectio Dei, & nostra prima mentis prehẽsio. Animal a sumpsit in ea Catachresi, in q apud veteres et ã Deus animal ęternum, & simili cœlum animal dicebatur. Quę significationes p pter singularem improprietatẽ nunc evanuerunt

148 18. *Definitio debet esse adæquata.* Adæquatio defi tionis & definiti duo requirit, primò ut nihil sit definitione, quod nõ pertineat ad definitum eju essentiã. Deinde, ut quicquid cõtinetur in essen definiti id exprimatur in definitione. Signũ igit vitiosæ definitionis est, si vel definitum habeat a quid essentiale, quod nõ cõtineatur in definitio vel definitio aliquid habeat, quod nõ contineat in essentia definiti. Sicut Arist. inquit *l.* 6. *Top. c.* 5 2 ἔτι δ' (τόπος τῆς ἀσαφείας ἐστι) εἰ πρὸς πλείω λεγομένου ὁριζόμενος μὴ πρὸς πάντα ἀπέδωκεν, h. e. *Amplius a.* (l cus obscuritatis est) *si cùm ad plura dicatur definit nõ tamen ad omnia dedit* (definitionẽ) *ut si quis Gra maticã,* inquit, *definiat scientiã scribendi id quod pr fertur, deest n. legendi Is igitur benè demũ definiet, q ambo dixerit.* Hæc igitur prior definitio omittit liquid, quod ptinet ad essentiam definiti, h. e. G maticæ. Ex alia parte vitiosa est definitio Medic næ, quâ dicitur quod sit scientia efficiẽdi morbu & sanitatẽ. Nam simpliciter alienũ est à medici morborũ efficere, quẽ et quilibet alius efficere põ Hæc igitur definitio cõtinet alquid ꝙ nõ pertin ad essentiã definiti. Sic Gal. *l.* 11. *Meth c.* 8. malè d finit putrefactionẽ. ꝙ sit mutatio totius substant putrescẽtis ab externo calore, qa cõbust. oni cõv nit et illa definitio, vide Zab. *l.* 3. *d. gen. & int. mist. c*

19. I

9. *Ejusdem rei plures non sunt definitiones.* Ita Arist. 139
Top.c.5 πλείους οὐκ ἐνδέχεται τοῦ αὐτοῦ ὁρισμοὺς εἶναι: i-
etiam *eod.lib.c.*14.§.5. Videtur tamen id non esse
orsus verum, ut ex infinitis exẽplis induci posset,
rum, quæ plures definitiones habent. Vulgaris i-
ur limitatio est hæc, quod unius rei nõ sint plu-
essentiales definitiones, possint autem esse multæ ac
entales. Sed tamen sufficiens limitatio non est,
m omninò, quo sensu unius rei sunt plures acci-
tales, eo modo etiã possunt esse plures essẽtiales.
Duo igitur dico: 1. Quantum ad verba, unius rei 140
ssunt esse plures definitiones accidentales & es-
tiales. De accidentalibus patet. Nam una ea-
mq; res accidentaliter definiri potest, vel ex ad-
actis, vel ex effectis, iisq; vel omnibus vel aliqui-
s, vel à contrario, vel ex proportione, &c. De es-
tialibus similiter patet. Nam una eademq; res
entialiter definiri potest, modo per genus proxi-
am & differentiam specificam, modò per mate-
am & formam generi adjectam, modò per genus
motum & differentiam proximam prætermissis
t omnibus aut aliquibus differentiis intermedi-
modò ex genere & enumeratione partium inte-
antium, ut communiter docent Doctores, & spe-
aliter videri potest Fonsec. *l.5.Instit.c.5.*
Dico II. Quantum ad sensum & terminum defi- 141
tionis, unius rei unam esse solùm definitionem.
ã omnes definitiones alicujus rei verbis discre-
antes, cõveniunt tamen in sensu, sic ut conspirent
l terminum, ut videlicet declaretur essentia defi-
ti. Summa est: Unius rei non possunt esse plures
efinitiones, quæ scilicet plures exprimant vel in-
rant essentias. Unius n. rei una est essentia.
20. *Definitio non sit negativa:* Hoc axioma etiam 142
abet Aristot. 6. *Top.* Notandum autem vocem de-
nitionis bifariam sumi. Aliquando definitio su-

Quomodo unius rei nõ sint plures definitiones.

Decisio autoris.

mitur pro integra propositione, quæ ex definit
definitione constat. Hac significatione Arist. di
Definitionē accidentis esse orationem, quâ sign
catur aliquid illi inesse l. 7. *Met c.4* Aliquando a
mitur pro altera parte axiomatis definitivi, quæ
distinguitur à definito, tanquã altera ejusdē par
Ex hoc igitur dico. 1. Si definitionis vox intelli
tur pro axiomate definitivo, tùm verum est in u
versum, definitionē non posse esse negatã. Nam
xiomata negata nō fiunt ex terminis consentien
bus. At propositio definitiva habet terminos co
sentientes. Nam partes definitionis ad definitū
habēt vel ut genus & differentia ad speciē, vel ut
juncta ad subjectum, vel ut effectus ad causam, &

143 Deinde: si definitio sumatur pro altera parte a
ematis definitivi, quæ à definito contradistingu
tur, tùm sensus hic est, quod genus & differētia
debeant significari per vocabula negantia, quib
annumerantur etiam, quæ privantia sunt, eaq; q
saltē habent modum, significandi privationem.
Arist. 6. *Top. c. 6* §. 5. *ait*: Differentiam nō debere
definitione explicari per negationem, veluti cu
definitur linea, longitudo *carens latitudine.*

144 Solent a (ut videre est apud Perer. *l. 5. de nat.*
priv. c. 11.) duo rerum genera excipi quibus permi
tuntur definitiones negativæ, 1. Est ens imperf
ctissimum, nēpe materia prima. Hanc Aristot. d
scribens *l. 7. Metaph. t. 8.* sic inquit: *Dico materiā q*
per seipsam neq; quid, neq; quantum, neq; aliquid ali
est eorum quib. ens determinatur. 2. Est ens perfect
simum, nēpe Deus Hunc describens Damasc. *l. 1*
Orthod. fid. c. 8. ait: *Deum esse principium sine princip*
increatū, ingenitum, omni pernitie carentem, immor
lem, infinitum, incircumscriptum, interminatū, infini
potentem, incompositum, incorporeum, indefluum, in
passibilem, in accessibilē, virtutem nullâ mensura cogn
tam

Duorum rerum genera, in quibus possunt fieri definitiones negativa.

Additur tertium genus.

ecitas est carentia visus, *in disp 5. de anim. ration.*
.6. Et hoc etiam Aristot. docet 6 *Top.c.6.§ 7 for-*
s, inquit, *in nonnullis necesse est, definientem uti ne-*
ione, ut in privationibus. Nam cæcum est, quod non
et visum, quem secundùm naturam habere debet.
n universum privationes definiuntur ex remo-
ne habitus, per Arist. 6. *Top.c.9 § 5.*
It tamen res plena sit dico: 1. Definitiones quæ 145
negationes fiunt, non esse definitiones accura-
& perfectas, adeò, ut Damasc. *l.1. de Orthod fid.c.*
egativam Dei definitionem, dixerit nō esse de-
tionē. *Incorporeus,* inquit, *autumandus Deus est.*
hoc non est definitivum *substantiæ ejus, ut neque*
enerabile, sine principio inalterabile, incorrupsibile,
Hæc n non ejus quid est significant sed quid non est.
qui oportet enim, qui vult alicujus substantiam assi-
ire, quid est dicere, non quid non est. Hæc ibi.
Dico II. Si vocabula negativa ponantur in defi- 146
ione pro affirmativis, prout sæpe haberi affir-
ita nō possunt, tùm definitiones illæ, etsi verbo-
sus sint negatæ, tamen sensu sunt affirmatæ, in-
q; nō reprehendi videntur supra posito axioma-
Logicus n. nō verba, sed sensum spectat. Ita Ari-
st. *in Categ.* definit substantiam primam, quod sit
, quod *neq; de subjecto dicitur, neq; in subjecto est,* pro,
aximè & principaliter per se subsistens. Communiter
finitur bestia animal irrationale. Henricus uni-
é, judicio Scaligeri, acutissimè definit privatio-
m divisibilitatis in se & cōmunicabilitatis in a-
Non malè, viro n. bono, inquit Scal. *ex 65 f 5. cum*
essent verba, quibus poneret unitatis quidditatem, per
vationem, ut potuit, non ut voluit, declaravit vide
iam *exer. 65. f 4.*
21. *Definitio debet esse reciproca cum definito.* Reci- 147
ocatio definiti ad definitionem duo habet, nem.
ut nec latior nec angustior sit definitio definito.

Ita Damasc. c. 8. *Dial.* τέλειος ὁρισμός ἐστιν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὁριστόν, h.c. *Perfecta est definitio, quæ reciproca ad definitum.* Explicans a. quid requiratur ad illam conversionem, inquit ibidem, ὑγίεια ὁρισμοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ἐλλείπειν μήτε πλεονάζειν, h.e. *Sanitas definitionis est, ut non desit nec redundet aliquid.* Vide sententiam elegantē August. *in lib. de quant. an. c.* 25. Est a. veritas axiomatis plana. Nā quia differentia specifica ponitur in definitione. Illa a. restringit genus ad certam speciē, distinctam ab omnib. aliis entibus: idcircò nō potest non illa differentia, & propterea definitio, cum suo definito reciprocari. Servius JC. *ff de dolo malo l.* 1. dolum malum definit, quod sit imaginatio facta ad alium decipiēdum, cùm aliud agitur & aliud simulatur. Hanc definitionem rectè reprehendit Labeo, ex posito axiomate, quod scil. angustior sit, eo quod absq; simulatione possit fieri dolus. Videatur Martyr. *Class.* 2. *loc. comm. c.* 13. *n.* 13. Vide aliud exemplum ex Galeno supra *axiom.* 18.

148 22. *Definitio debet accommodari ad melius non ad deterius.* Hoc habet Arist. *l.* 6. *Top.* 1. § 3 ἔτι (ἁμαρτάνει) εἰ μὴ πρὸς τὸ βέλτιον, ἀλλὰ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπέδωκε, πλειόνων ὄντων πρὸς ἃ λέγεται τὸ ὁριζόμενον, h.e. *Amplius* (peccat definiens) *si non ad melius, sed ad deterius dedit pluribus existentibus, de quibus dicitur definitum.*

149 Duo a. sunt, quæ hic præcipiuntur. 1. Quando aliquid prædicatur de plurib. ἀναλόγως sive secundū prius & posterius, tùm definiēs intueri debet perfectissimum, & secundùm illud formare generis definitionē. Perfectius n. analogatum est mēsura cæterorum. Ita fit in definitione entis, quod est analogū ad substantiā & accidens; sciētiæ, quæ per prius intelligitur de scientia speculativa, per posterius de practica; Demonstrationis, quæ maximè propriè intelligitur de demonstratione τοῦ διότι.

150 II. In iis etiam quæ non ἀναλόγως & secundùm prius

s & posterius dicatur nihilominus debet fieri ectus ad nobilissimum. Sic videlic. si sit habitus .) definiendus, qui in hoc vel isto homine exi- imperfectè & ignobiliter, nō repugnet tamen s habitus essentiæ, superiorem habere nobili- , secundùm maximā excellentiam definiri de- Hoc observavit Cicero in definitione Oratoris *b. de orat* & Plato in definitione Philosophi *in heatro* & Sophistæ, *in Dialogo cui titulus sophista*, *gis in lib. de Regno.* Atq; sic in aliis etiam, qui t definire sanitatē, definit eā ut nobilissimo mo esse potest, qui civem, definit prout optimè & ellentissimè esse potest. &c. Vide Schegk 6 *Top.* 23 & Piccol *grad. 4. Phil mor c. 4. & grad 9 c. 29.*

18. Hoc a. adeò verùm est, ut si vel nusquam & libi existat ea res in tanta excellentia, nihilomi- s tamen vera sit definitio, quæ, intuitu summæ, bilitatis possibilis, facta est, sicut *Scal.* inquit *exer. 1. Etiamsi nullus homo justus sit, tamen justitia est bitus animæ distribuens secundùm rectam rationem*, ut Imperator habet. Justitia est constans & per- ua voluntas suum cuiq; tribuendi *in Inst. de just. jure.*

23. *Definitio non debet esse copulativa vel disjuncti-* 151
. Hoc est, in definitionibus non debet poni vel *De copulati-*
, vel *aut.* Sumitur a. prior pars ex Arist. 2 *post. t.* 30. *vis definitio-*
i dicit hominem esse animal pedestre, non ani- *nibus.*
l ET pedestre, &c. ὁ ἄνθρωπ☉ ζῶον δίπουν πεζόν, ' ζῶον καὶ πεζόν.

152 *De disjun-ctivis.*
Altera pars a. sumitur *ex 6. Top. c. 7. §. 6.* & patet, ia omnis disjunctiva præsupponit partium dis- asionē. Dissensio a. locum non habet in definiti- e. Vide etiam Scal. *l 8. de caus. l. l. pag* 141. Zabarel. *de Method cap.* 12. ait definitioni propterea non venire dictionem conjunctivam, quia non njungantur nisi ea, quæ ut plura proponuntur.

Partes autem definitionis etsi plures sint, tamen non ponuntur ut plures, sed ut ad constituendam naturam & efficaciam unam conveniunt, quatenus alia pars potestatem dicit & determinatur, alia pars actum significat & determinat.

153 *Determinatio prioris axiomatis.* *Quando copulativa possint poni in definitione?*

Intelligitur autem hoc de definitionibus primariis essentialibus, quales sunt quæ fiunt *ex genere & differentia specifica essentiali*. Nam in aliis conjunctiones locū habent, veluti si definiatur aliquid ex adjunctis, Ignis est elementum calidissimū ET levissimum. Itē si definiatur aliquid ex effectis vel fini: Equus est animal domabile advehendum & trahendum. Natura est principium motus ET quietis. Anima est principium, quo vivimus sentimus, movemur ET intelligimus, &c. Tales etiam definitiones essentiales fiunt ex materia & forma, ut Homo est animal corpore & anima rationali cōstans, in genere Corpus est substantia cōstans ex materia & forma. 2 *Disjunctiva* etiam *particula* locum habet inprimis in definitionibus, quæ ex divisione fiunt, ut ex collectione proprietatum vel officiorum quæ speciebus illius generis conveniunt. ut: Liberum arbitrium est facultas, quâ suscipimus *vel* repudiamus prout libuerit ea, quæ à ratione decreta fuerunt apud Martyr. *Class.* 2. c. 2 n. 2.

Quando poni possint particula disjūctiva?

154 *Et aliquando idem est quod Vel.*

Quod si quandoq; particul. ET in talibus divisionibus ponatur, nihilominus æquivalet disjunctivæ, veluti cum Arist. 2. *de an.* c. 2. t. 24. definit *animam*, quod sit principium, quo vivimus, sentimus, movemur & intelligimus. Hæc ex divisione nata est definitio. Nā vivere est ab anima vegetante, sentire & moveri à sentiente, intelligere à rationali, Atque proinde ET optimè disjūctivè sumitur. Sic quando Arist. 2. *Phys.* c. 1. definit *naturā* principiū motus & quietis, Thomas Averroes aliiq; exponunt ET disjunctivè. Quia esse principium motus & quietis con-

venit naturæ divisivè, ut scilicet sit in aliis cor-
bus principium motus, in aliis principiū quie.
&c. *Sensus interni* vulgò definiuntur sensus, qui
ies rerum sensilium apprehendunt, dijudicant
ōservant, Hæc ex divisione sensuum internorū
a est definitio. Nam conservare est memoriæ,
idicare phantasiæ, apprehendere primò est sen-
cōmunis. Ideq; ET æquivalet ibi disjunctivæ
Hoc modo in disjunctivam cōmutatur etiam
ulativa à Commentatoribus Hispani in 3. *part.*
fol. 115 cum definiuntur substantiæ secundæ,
od sint species & harum specierum genera, &c.
idem *Tract* 6. *fol.* 228. & *tract* 4 *fol.* 164. *Nulla*
uiunt *definitio datur per disjūctionem nisi in ea in-*
itur aliqua divisio, sicut cum definitur syllogismus
monstrativus esse is, qui ex principiis veris & imme-
tis est syllogisatus, aut ex iis quæ per aliqua prima &
a principium suæ cognitionis sumpserunt. Hic enim
uitur distributio demonstrationis in eam quæ
à priori, & quæ est à posteriori, &c. Idem est in
finitione propositionis, quæ definitur quod sit
atio esse *aut* non esse significans.
4. *In definitionibus rerum non debent admisceri vo-* 355
cula Logica. Malè igitur judice Piccolom. *in In-*
d Phil. Mor. c. 6. Eustratius *in proœ. moral. Nicom.*
finiens inquit: Disciplina de moribus est *species*
oralis Philosophiæ, quæ in morum hominis cō-
sitione versatur. Ratio rei familiaris est *species*
ilosophiæ moralis, quæ de familiæ, cohabitan-
umq; in ea constitutione considerat. Civilis est
cies Philosophiæ practicæ, quæ de civitate degē-
umq; in ea æqua ac cōcordi administratione per-
ctat. *Quæ definitiones,* inquit Piccolom *omni ex*
te approbandæ non videntur, quia minus rectè in de-
itione alicujus speciei dicimus quod sit species. Non e-
m definientes hominem dicimus quod sit species ani-
lis, sed absolutè, quod sit animal,

156 25. *Verba in definitionibus non actum sed potenti significant.* Exempli gratia: Genus est quod de plu bus prædicatur in quid, &c. *Prædicatur* h.e. præd cari potest, vel quod aptitudinem seu potentia habet, ut de pluribus prædicari possit, etsi actu no enuncietur de pluribus. Disparata sunt quorum num multis pariter opponitur. *Opponitur* h.e. o poni potest, vel quod potentiâ habetur ut pluribu pariter opponi possit. Nam si oppositorum unun uni tantum actu opponatur, quod in usu frequet ssimum est, & aliis tamen opponi possit parite adhuc disparata sunt, ut bene observavit Dounan *in Log l.1.c.13.pag.137.* vide alia exempla apud M lanchthon. *l.1.Dial p.15.* ad definitionem proprii

157 Causa, cur verba in definitionib. non actum s potentiam significent, hæc est, secundùm H spa cômentatores *tract. 2. Cap Log f.73.* Omnis defin tio debet fieri per ea, quæ sunt magis intrinseca d finitio. Aptitudo a. sive potentia magis est cuiq; r intrinseca, quâ actus secundùm eam, ut inde pate quod potentiæ à reb. separari non possunt, possu tamen actus separari. Est homo, qui non ridet, se tamen non est homo, qui non sit risibilis, &c.

Cur verba in definitionibus potentiam significant.

158 *Objicis*: Cur igitur nô statim ponuntur in defini tionib. verba significantia potestatē, sed significâ tia actum, ut in prioribus visum est. R. Id ideò fier quia actus sunt notiores potentiis Definitio a. de bet per ea fieri, quæ notiora sunt ex Arist. *6. Top. c.4*

159 26. *Definitio generis debet competere omnibus spe ciebus.* Hoc sequitur ex reciprocatione definitionis Et habetur apud Arist. *6 Top. c.1 § 1* Ita si animal d finitur, quod sit res animata sentiens, tum etia quælibet species animalis talis est.

160 27. *Definitio debet esse clara non obscura.* Sancitu ab Arist. *6.c.1.& 2.* Consistit a. obscuritas in multi partibus, quarum aliquæ in priorib. canonibus ta ctæ sunt. Primò igitur est homonymia, si aliqu

Causa obscurantes defi-

definitiva fit ὁμώνυμ☉: Veluti si definiatur ge- nitionem,
tio deductio ad substantiam. 2. Si ipsum defi & earūdem
m sit homonymū, nec satis appareat, in qua si signa.
ficatione sumatur ipsum. De quo dixi superiùs.
definitio fiat verbis Metaphoricis. De hoc dixi
15. 4 Si definitio fiat vocibus inusitatis. De hoc
can.16. 5 Si contrarii definitio non fiat perspi-
.Nā qui rectè definitiones tradunt, & contrari-
d significāt. 6 Si non appareat, cujus rei sit defi-
o, sed sit similis picturis veterum, quib. adscribē
n erat, quis depictus sit, ut ait Arist. 6 Top c.2 §.8
.8. *Falsa est definitio si intensionem recipiat defini-* 161
non a. definitum aut contra. per Arist. 6 Top. c.7.
.9. *Falsa est definitio, si duabus rebus propositis alte-* 162
agis conveniat definitio, alteri magis conveniat de-
tum. per Arist. 6 Top. c 7.
o. *Relativum debet describi relatione ad alterum.* 163
§.1 *c. 8. in lib. 6. Top.*
1. *Conjugatorum & contrariorum, sunt conjugata* 164
ontraria definitiones. Est 6. *Top. c.* 9 §.1. In hujus-
di adeò evenit, ut qui definit, non unum sed
ra definiat. Qui scientiam definit, quodammo-
etiam ignorantiam definit. Similiterq; sciens &
orans; scire & ignorare.
12. *Privatio describitur per habitum & subjectum.* 16[illegible]
cæcitas est carentia visus in oculo. Si alterutrum
issum sit, vitiosa est descriptio. Est apud Arist. 6.
c 9 §.5 seqq.
13. *Definitum non debet ingredi definitionem*, sumi- 166
ex Arist. 6. *Top. c.* 9. § 6. Perinde a. est, sive obliquè
directè in ea ponatur. Et patet. Cum n. pro quo-
vocabulo definiente reponi possit ejus definitio
probatione definitionis, ut Arist docet. 6. *Top c.*
7. idcircò si definitum in definitione poneretur,
curreret definitio tota in definitione. Ita mala
definitio literæ per hunc canonem: *Litera est*
nima pars vocis ex literis composita. Sensus enim est

πολύλογος Litera est pars minima vocis ex liter
cōpositæ. *Ex literis*, h.e. ex partibus minimis voci
ex literis cōpositarum. Et sic in aliis. Et sic vitio
definitur mistio, quod sit *miscibilium* alteratorum
unio, ut observat Scalig. *exer.* 101 *f.* 1. Ita Magist
malè definitur, quod sit persona, cui in solem
promotione imponitur nomē *Magistri*. Sic Zab
l. 3. *de mist. generat.* & *Int. c.* 2. Ex hoc reprehendit G
lenum, quòd putrefactionem definivit mutatio
corporis *putrescentis*, &c. possunt tamen aliquæ d
finitiones ab hoc præcepto excusari, si dicantur n
reales sed nominales esse. Deinde observandum e
cùm definitum significetur voce cōplexa, posse a
teram ejus partem resumi in definitione, quia s
lic. tum fungitur ista loco generis, veluti: substā
corporea est *substantia* materiâ & formâ constan

167 34. *Cui convenit definitio, ei etiam convenit definit* & *contrà ac vicissim*; Hoc sumitur ex idētitate def
nitionis & definiti eorūq; adæquatione & recipro
catione. Unde hic, nihil peculiariter addendum.

168 35. *Definitum est notius definitione*. Vulgare est,
sumitur ex Arist. 1. *Phys. t.* 4. ubi Arist. ait: nomen
e. definitum, esse definitione notius. Videtur n.
pugnare cum axiomate nostro 14. ubi definitio, d
cebatur cōstare ex notioribus & priorib. *Concili*
Definitum est notius definitionis partibus notiti
cōfusâ, atq; sic intelligendus nunc est Aristoteles
ut indicant verba ejus, *in t.* 4 & 5. *Totum*, inquit, *sen
su est notius. Universale n. est totum quoddam, si quid
multa ut partes comprehendit. Sic n. & nomina quo
dammodo affecta sunt ad definitionem. Totum n. no
distinctè significat, ut circulus. At ejus definitio divid
in singula. Sic & pueri principio viros omnes patres,
mulieres matres appellant, sed horum utrumq; post
discernunt*. At definitum est ignotius loquendo d
cognitione distincta. Confer Perer. *l.* 3. *de ord. doc
phys. c.* 12, 14 & Zabar. *l.* 3. *de Meth. c.* 12.

36. S

36. *Syncategoremata non debent poni in definitione.* 169
Syncategoremata dicuntur additamenta catego- *De syncate-*
rematum, ut sunt *omnis, nullus, quidam, aliquis, nun-* *goremattib.*
quam, semper, aliquando, &, aut. Ita *Scal. l. de c. ling.* *in definitio-*
.c.80. *Definitiones à natura ita sunt comparatæ ut* *ne.*
verbis non egeant. In ipsis n. signa universalia tùm
numerorum, tùm temporum necessariò & semper intel-
liguntur. Idem n. est: Homo est animal. Et omnis homo
semper animal. Sic & *lib. 6 de caus. ling. lat. c. 127. p.*
9 malè inseritur *Nunquam* definitioni. Nam de-
finienti satis est, si dicat est hoc & hoc, sic & sic. De-
finitio n. intelligitur competere per se & omni & u-
ni & semper. Et rursus *lib. 8. c. 152. p. 385.* Definitio
competat omnibus & vacet superfluis particulis.
de particula *Et & Aut* in superiorib satis dictum
can 23. De cæteris addendum est aliquid.
Igitur primò particulæ adverbiales, *nunquam,* 170
semper, &c. rejiciuntur à definitionibus, n. si fortè ex- *Nunquam,*
ant differentiam definitionis, & per eas singula- *semper, &c.*
ret definitum distinguatur à rebus aliis. Atque sic *quando pos-*
tè definitur. Necessarium axioma, quod *semper* *sint poni in*
(ad differentiam contingentis) verum est. Contin- *definitione.*
gens, quod *aliquando* (ad differentiam necessarii)
potest esse falsum. Adversa sunt, quæ sibi *perpetuò*
absolutè (ad differentiam relativorũ) opponun-
tur. Relativis enim convenit aliquando cõsentire.
Proprium est, quòd *omni soli & semper* (ad differen-
tiam accidentis vel adjuncti communis) convenit.
Deinde, cùm lex sit, de assumendo genere proxi- 171
mo ad definitionem, id tamen sæpè sit innomina- *De particu-*
tum, hinc solet assumi genus remotum, cùm adje- *la, quidam*
ctione particulæ *quidam, & quædam & quoddam,* & *quando pos-*
quæ his æquipollent. Atque tum etiam talis parti- *sit poni in*
cula non vitiat definitionem. Veluti: Natura est *definitione.*
φύσις principium *quoddam* motus & quietis, &c.
apud Aristot. 2 *phys. cap. 1. t. 2.* Legatum est donatio

quædam à defuncto relicta ab hærede præstanda a-pud Justinian. *in instit. de Legat.* § 6.

37. *Definitio est intelligenda ut absoluta ab omni nunc & hic.* Vetus canon est. Per *omne Nunc* a. intelligenda est omnis differentia temporis. Per *omne hic* autem intelligitur omnis locus. E. definitio nō debet cōpetere definito solùm in hoc loco, sed quale est in omni loco, nec quale est hoc tempore, sed quale est omni tempore. Veluti: Contingens est, quod potest non esse. Hic *non esse* ampliandū est, ad omne tempus, ut cōprehendat etiam nō fuisse. Nā quæ facta sunt, adhuc tamen dici possunt contingentia E contingens dicimus, quod deinceps fieri aut non fieri potuit, tum etiam, quod etsi nunc factum sit, tamen, antequam fieret, poterat non fieri.

172 38. *Vbi sunt diversæ definitiones ibi sunt diversæ res.* Ex hoc axiomate cōcludebat Simplicius, animam non esse naturam, quia diversæ sunt utriusq; definitiones; Et Mercenarius, aliud esse mistionem & misti generationem. Sed sciendum est, 1. diversitatem definitionum posse esse *cum subordinatione* aliqua, quomodo diversa est definitio hominis & animalis, atq; tum diversitas etiam non est realis & essentialis, sed talis qualis est inter genus & speciem. Ac talis etiam diversitas colligitur tantùm ex diversa definitione animæ & naturæ. Vide Zabar. *de Natura c.3 & 9.*

173 II. Diversitas definitionum potest esse in *accidentalibus*, veluti, quod secundum diversas intentiones aliæ atq; aliæ formantur definitiones. Sic una quantitas est, quam tractat Physicus & Mathematicus, quia tamen iste considerat eam ut hærentem in materia & corpore, hic a. à materia abjunctam, idcircò iste cōnotat in ejus definitione subjectum, Hic non. Et hoc in casu non fiunt res diversæ essen-

sæ essen-

ſæ eſſentialiter, ſed ſolùm accidentaliter vel ratione. Et idem ex ſtimat de miſtione & miſti productione Zabarella, quem vide *lib.1.de miſti generatione, c.8.* & 9.

CAPUT XXXI.
DE TESTIMONIIS.

1. Hactenus fuerunt 4. claſſes argumentorum. 1. Conſentaneorum. 2. Diſſentaneorum. 3. Comparatorum. 4. Ortorum: Nunc ſequitur de teſtimonio.

2. Teſtimonium eſt ſententia teſtis.

3. Dividitur trifariam, 1. Ex parte teſtis. 2. Ex parte autoritatis. 3. Ex parte rei teſtatę.

4. Ergo I. Teſtimonium eſt totuplex, quotuplex teſtis. Ergo aliud eſt teſtimoniũ Dei, aliud Angeli, aliud hominis, atque adeo aliud experientiæ, aliud ſenſuum, aliud legis, &c.

5. II. Teſtimonium eſt divinum vel humanum.

6. Teſtimonium divinum eſt, quod habet autoritatem ſive dignitatem divinam, Tale teſtimonium eſt Dei, tùm per ſe, tùm per ſcripturam loquentis.

7. Humanum eſt, quod habet autoritatem humanam, ut ſunt teſtimonia artificum legumlatorum.

8. III. Teſtimonium eſt vel de re ſacra vel profana.

9. De re sacra est, quod refertur ad articulos fidei. De profana, quod secus est.

COMMENTARIVS.

I. *De voce Testimonii & aequipollentibus.*

1 1. Hoc argumentum dicitur *Testimonium*, tum quia fertur à teste, tùm quia est de re aliqua testata vel testanda.

2 2. Dicitur *autoritas, & locus ab autoritate.* Ubi tamen observandum est: Autoritatem bifariam dici. Aliquando est idem quod dignitas & existimatio dicentis vel testantis. Et sic à testimonio distinguitur, & non est testimonium ipsum, sed est in Testimonio. Veluti, sic testimonium est Aristotelis: formam esse ingenerabilem. Autoritas a. est, doctrina & sapientia Aristotelis, quae me adducit ut credam isti testimonio. 2. Sumitur synecdochicè pro toto complexo, ex testimonio ipso & testis dignitate. Sic autoritas Aristotelis citatur, cum illius viri sapientis dictum citatur. Unde sic sub testimonio comprehenditur autoritas.

3 3 Dicitur *argumentum inartificiale*, à Cicerone *in partit.* & Ramo *in Dial. c. 32, lib.* 1. Et Arist. 1. *Rhet. c.* 2 non quia nihil, sed, quia minus artis habet, quàm caetera argumenta. Minor certè ars est compilare dicta aliorum ad confirmandam aliquam conclusionem, quàm eruere ex terminis conclusionis per effecta, causas subjecta, adjuncta, aliaq; argumenta, rationes ad eam probandam.

4 4. Dicitur *argumentum assumptum & externum*, A Cicerone in Topicis, & indicatur ab Arist. *in Rhet. ad Alexand.* c. 8. Atq; haec appellatio commodè illustrat hanc doctrinam. Dicitur igitur assumptũ vel externum, quia à se, & ut testimonium est, non habet vim probandi, sed habet eam extra se, & eam aliunde assumit, nempe ex autoritate testis, h. e. ex

causis, effecti[illegible] adiunctis, &c. testis. Et hoc est, quod Ramus ait, *lib* [illegible] *al.c.32.* Testimonium non sua naturâ, sed assumptâ alterius argumẽti vi arguere.

5. Vocatur etiam *ex judicio rei*, & ἐκ κρίσεως, ut ex Boetio & Themistio refert Regius *l.* 4. *disput. Log. probl.*10.*pag.*848. & ex Arist. 2. *Rhetor.c.* 23. Fonseca 7.*Instit. Dial.c.*35.

II. *De definitione Testimonii.*

Testimonium ferè non dicitur sine ambiguitate de suis inferioribus. Unde non adeò commodè definiri potest. Dixi tamen *esse sententiam testis*, quę voces sunt intelligendæ cum proportione ad testimonium. Prout igitur hoc de aliqua re dicitur propriè vel impropriè, Ita etiam res aliquæ dicuntur propriè vel impropriè testes, & propriè vel impropriè dare testimonium. Hic quæritur:

An testimonium rectè dicatur argumentum?

Ratio dubitandi est triplex. 1. Quod testimonium dicitur aliquid inartificiale. At omne argumentum, hoc ipso, quia logicum est, est artificiale. 2. Omne argumentum est terminus simplex. At testimonia sæpè sunt integræ sententiæ sive axiomata. Deniq; argumentum & testis opponuntur. Sic *in Platonis Protag.* ait Socrates: *veritatem esse ponderandam non teste, sed argumento.*

Nihilominus ex omnibus indiciis apparet, testimonium esse argumentum. 1. Quia ex eo fiunt axiomata, cùm testimonium ponatur loco prædicati, & testis loco subjecti. 2. Quia ex eo fiunt argumentationes. Porrò *rationes contraria* distinctis locis solutæ sunt in superioribus. Ad 3. *Respondetur* explicando, quomodo testimonium dicatur inartificiale quod vide *praced.n.*3. *Solutio objectionum.*

Ad secundum vide suprà *c.*1.*in comment.n* 8.

Ad tertium *ibid,n.*1.

III. De divisione Testimoniorum.

8 Ea satis clarè proposita est in theorematibus. Solùm est observandum, variare me ab illis Logicis in definiendo testimonio divino & humano. Vulgò divisio sumitur ex causa efficiente. Sed sic non apparet. 1. quomodo adæquata sit hæc divisio, cùm nō omnia testimonia sint à Deo aut homine. Sunt n. etiam aliqua testimonia angelorum bonorum & malorum, apparitionū, stellarum, cœli aliarumq; rerum. 2. Non apparet, quomodo, in ratione efficientis, & non connotando autoritatem testimonii vel testis, testimonium Apostoli quidem contineatur sub divino, & non alterius sacerdotis, qui etiam ex inspiratione Dei loquitur. Cūq; hoc utrumq; fit à Deo, propterea satius est, *divinū* testimonium dicere, quòd divinam, h.e. certam & infallibilem autoritatem habet. *Humanum* a. dico, quod habet autoritatem humanam, h.e. inconstantem, incertam & fallibilem, quâ tale est. Atq; sic est testimonium, quod non est Apostoli sed vulgaris sacerdotis, etsi sanctus sit, non habet autoritatem divinam, sed si quid certitudinis & infallibilitatis est in eo, id est, non quia talis hominis testimonium est, sed quia commensuratur veritati scripturarum.

Sed quanta autoritas sit diversorum testimoniorum per distinctas quæstiones explicabo.

I. De Testimonio Dei.

9 Dei testimonium est omni exceptione majus. Unde quicquid dixit, verum est. Et quicquid suasit bonum est, quoniam ipsa veritas & bonitas est. Sed quæritur:

10 *An Dei testimonium arguat aßumptâ vi?*

Ita existimat Ramus, additq; in genere de testimoniis: *quod per exiguam vim probationis habeant, cū exquisita verum veritas subtilius exquiritur.* Hæc tamen

men aliqui nec verè nec piè dictum existimant, inter quos est Downam. *lib. 1. Dial. c. 32. in Com p. 461.* Alii Ramum defendunt, iique plurimi.

Hac in re existimo. I. *Dici posse aliquo modo divi-* 11
num etiam testimonium arguere assumptà aliquâ vi. Assumuntur n. ad testem attributa & effecta Dei. qui verus & bonus est, qui sapiens & omnipotens est, hoc dixit. Ergo verum est. Ibi assumuntur adjuncta Dei. In quantum tamen subtiliter hæc intuemur, tùm, quia attributa divina identificantur cum divina essentia, illa attributa nō tam dicuntur assumi ad testē, quā essentialiter intelligi & includi in teste. Cùm igitur Deum dicimus, hoc ipso dicimus essentiam veracem sapientem bonam, &c.

2. *Sistendo inter Christianos, Deum Israelis colentes,* 12
tùm verùm est: Testimonium divinum non exiguam sed summam probandi vim habere, etiam cùm subtilius veritas inquiritur, ut sic omnis veritatis norma sit illud Testimonium. Sed tamen est modus, secundū quem commodè explicetur mens Rami. Nempe non semper concertant Christiani cum Christianis, sed aliquando cum Judæis, aut Paganis. Atque tùm, cùm contra paganos sermo est, exiguam vim probandi habet, si afferantur testimonia Dei Abraham, Isaac & Jacob, mittentis filium in mundum, h.e. Testimonia ex V. & N. Testamento. Potiora tùm sunt oraculorum, Sibyllarum, Pythagoræ, Platonis, aliorumque Ethnicorum dicta, per quæ primū adducatur Ethnicus. Sicut propterea Patres in talibus sermonibus non scripturas sed Ethnica placita afferre soliti sunt. Et idem est in certaminibus Judaicis, ubi Dei testimonia ex Novo Testamento similiter exiguam vim habent.

Porrò alia Dei testimonia sunt ut simpliciter lo- 13
quentis, alia ut loquentis per scripturas. E. de his seorsim videbitur.

II. *De Testimonio scripturarum.*

14 Hoc testimonium ejusdẽ autoritatis est, loquẽdo de scripturis Canonicis, cum eo, quo Deus loquitur immediatè. Quia sancti Dei homines scripserunt ex afflatu & inspiratione spiritus sancti.

15 Inprimis a. hic providendum est, ut habeatur verus sensus scripturæ. Alioquin n. non est testimonium ex scriptura, sed in scripturam illatum, ut Augustinus ait: *Epist 5 ad Marcell.* Cæterum, ut verus sensus divinorũ testimoniorum habeatur, observandum est, 1 *ut accipiatur sensus literalis.* Etsi n. etiam aliqua scripturæ dicta habeant sensum allegoricum & mysticum, tamen dubium est, an eum spiritus sanctus intenderit, & si intenderit, quousq; eum extendi voluerit. Vide Hieron *in c. 13 Matthæi* Sic Augustin. *Epist.* 48. *ad Vincentium* reprehendit Donatistas, quod ex illo: *Indica mihi ubi pascis ubi cubas in meridie* voluerunt extruere, quòd Ecclesia sit solùm in Africa. Et addit: *Quis non impudentissimè nititur aliquid pro se interpretari, quod in allegoria positum est nisi habeat manifesta testimonia, quæ illustrent obscura.* 2 Tenenda est Grammatica & Rhetorica, ut intelligantur voces & phrases, quibus scriptura utitur, inprimisq; hic ad fontes recurrendum est, h.e. textus Hebræos & Græcos. 3 Adhibẽda est Logica analysis, ut intelligatur scopus antecedentia & consequentia. 4. Conferendæ sunt scripturæ, ut sensus sive interpretatio sit ἀνάλογος & conformis fidei. 5 Scriptura est integrè allegandæ, non ut diabolus allegavit *Psalm* 91 Matth 4 omittendo particulam, ut custodiant te *in viis tuis* Alia, quæ prolixè traduntur à Clarissimo Flacio *in Clav. scriptura.* ibi vide. Quibus adde August. *libb de doct. doct. Christ & Consens. Evangel.* Erasmum *in serm. de vera ratione Theolog. quæ est præfat. ad Comment. in Matthæum* aliosq;.

Regula de tenendo vero sensu scripturarum.

III. *An autoritas Patrum sit infallibilis & divina?*

Pontificii valdè multum tribuunt Patrib. Unde consensum cum eis ponunt pro nota Ecclesiæ. 16

Nibilominus dicendum est. 1. *non esse autoritatem Patrum infallibilem.* Nam 1. patres ipsi sibi nolunt hanc certitudinem tribui. Sic cùm Volusianus Augustino nimium tribuisset, petit Augustinus Epist. 3. ut istam opinionem præsumptam deponat. Et Epist. 7. Inquit, *Ego fateor me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt. Unde si aliquid vel incautius vel indoctius positum est à me, quod non solùm ab aliis, qui id videre possunt, meritò reprehensum est verùm etiam à meipso, nec mirandũ est nec dolẽdum. Nam nimis perversè se amat, qui alios vult errare, ut error suus lateat &c.* Et postea memorat quendam à Cicerone laudatum quod nullũ verbum emiserit, quod revocare vellet *Quæ quidem laus quamvis præclarissima videatur, tamen credibilior* est, inquit, *de nimium fatuo, quàm de sapiente profectò.* Et posteà. *Ab hac ego excellentia tàm longè absum, ut si nullum verbum protulero quod revocare vellem fatuo quàm sapienti sim similior.* Et Ep. 9. *ad Hieron.* de Origene scribit, quod in eo, quæ vera & recta invenit (ita Origenes non est mensura veritatis Augustino) approbet & laudet, falsa verò & prava improbet & reprehendat.

Patrum autoritas non est infallibilis. 17

Patres nolũt sibi tribui infallibilitatem.

2. Ipsi patres declinârunt objectiones sumptas ex prioribus patrib. Sic cùm Augustino objicerent Donatistæ, dicta Cypriani & Hilarii, Respondet August. Epist. 48 ad Vincent. *Hoc genus literarũ quod est Episcoporum nostrorum, distinguendum est ab autoritate Canonis. Non enim sic leguntur, tanquã ita ex iis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat sicubi fortè aliter sapuerunt quàm veritas postulat. In eo quippe numero sumus, ut non dedignemur etiã nobis di-*

Patres declinarunt objectiones ex aliis patribus 18

ctū ab Apostolo accipere. Et si quid aliter sapitis, id quo vobis Deus revelavit. Sic & Justin q.119. cum ei objiceretur aliter sentire Patres, Respondet: *Sed Apostolus, pater patrum sic dicit.* Huc pertinet, quod in Aug. habet *Epist* 18 in initio. *Ego solis scripturarum libris didici hunc honorem habere ut nullum eorum autorum scribendo errare aliquid, firmissimè credam. Vel si aliquid in eis offendo literis quod videatur contrarium veritati, nihil aliud objiciam, quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum aut intellexisse quod dictum est. Alios autem ita lego, ut quantâlibet sanctitate doctrina præpolleant, non ideò verum putem, quia illi sic locuti sunt, sed quia mihi vel per auctores Canonicos, vel alia probabili ratione, quod à vero non abhorreant, id persuadere potuerunt.* Sic l.2. de Baptismo contra Donat.c.3 ait *Episcorum libros non esse tales, ut non possint reprehendi à sapientioribus & doctiorib.* Habetur *d.* 18. § *qui nesciunt apud Gratian.* Adde ibid.e. August.c. *Noli frater & c. Neq; quorumlibet.*

19 Patrum errores.

3 Patres aliquando deprehenduntur errare. *Hieronymus* damnavit secundas nuptias. *Tertullianus* in multis approbat sententias Montanorum. *Cyprianus* censuit rebaptizandos esse, baptizatos ab hæreticis. *Ambrosius* censuit, Martyres profusione sanguinis sui nobis salutem acquirere. Omnes ferè *patres synagogæ Iudaicæ* paulò ante adventum Christi, existimârunt Messiam futurum nudum hominem, regemq; terrenum. Vide Dn. D. Hunnium *tom.*1. *op. Lat. fol.*1283. *de Ecclesia.*

20 Pontificii recedunt à doctrinis patrum.

4. Ipsi Pontificii aliquando recedunt à sententiis etiam communib. Patrum. Cajet. *in præf in Gen.* ait. *Si quando occurrerit aliquis sensus,* inquit, *textui consonans quamvis à Torrente Doctorum alienus lector se aequum censorem præbeat, nullusq; detestetur eum ex hoc quòd dissonat à priscis Dd. Non n. alligavit Deus scripturæ expositionem, priscorum Doctorum sensibus, Alio*

qu

ui spes nobis tolleretur exponendi scripturam. Et sic ereι, *in Gen. l. 3 n. 46 & lib. 7. n.* 178. ait non iniquè : facere, quod dimisi â patrum communi senten-a dicit: Paradisum terrestrem non superesse. Ad-itq; simile factum Augustini, ante quem omnes :rè dixerunt mundum paulatim sex diebus condi-im, ipse tamen mundum simul conditum dicit, & ide successores plurimi. Sic idem Perer *l. 7. in Gen.* .178. ait, communiter à patrib. doceri, quod veræ quæ sint supra cœlum, nihilominus aliam senten-iã rectius defendi, quod aquæ illæ intelligantur sse in medio aere. Et addit *postea n.* 181. admonitio-em; quod opiniones contra Dd. consensum initio ractandæ sint lentè & cunctanter, donec accedant liorum Doctorum & Academiarum judicia, ma-ifestè innuens, communem patrum sententiam alsam esse posse.

II. Dico: *Consensum cum patrib. esse indicium ve-isimilitudinis solùm & probabilitatis.* Probabile n. Aristoteli dicitur 1. *Top. c.* 1. quod multis sapientib. idetur. Atq; sic sentientes præcludimus. 1. necessi-atem tenendi quod patres tenuerunt. 2. Præcludi nus temeritatem in dissentiendo à doctrina pa-rum, h. e. media viâ imus, non nimis patres extol-entes, nec nimis eos deprimentes. 21 *Patrum consensus facit verisimilitudinem.*

Ex dictis apparet: Patrum testimonium tanti esse n expositione rerum Theologicarum, quanti æsti-matur doctorum Philosophorum, in expositione erũ philosophicarum. De quib dicitur, quod non ribuant rebus veritatem sed solùm apparentiam credulitatis. *Propter hujus vel illius affirmationem ni-hil mutatur quidẽ in re, mutatur tamen animus discen-tis dubius in credulitate alicujus sententiæ, propter au-toritatem & judicium sapientis, judicantis eam esse ve-ram.* Ajunt Dd. Colon. ad Hisp. *tract.* 5 *f.* 222 *fac.* 2. 22 *Patre in rebus sacris æquiparãtur philosophis in reb. suis.*

Cæterùm tùm adhuc est observandum. I. loqui 23

nos

Considerandum, qui veri patres sunt.

nos de veris Patribus, h. e. iis inprimis, qui vixerunt à nato Christo ad annum 400. & paulò amplius. Posteà enim paulatim abire cœptum est à puritate Ecclesiæ.

2. Eorũ quæ vera scripta. Catalogus scriptorum supposititiorum.

24 2. Loquor de verorum patrum scriptis non supposititiis sed genuinis. Multa n. tribuũtur patribus quæ eorum nõ sunt. Hieronymo tribuuntur commentaria in Epistolas Paulinas. Sed illa putantur scripta à quodam Pelagiano. Vide Aug. *lib. 3. de pecc. merit. c. 1. 5. 12.* Damasceno tribuitur liber de oratione pro defunctis. Sed Chemn. *part. 3 ad exam. concil. Trid.* p. 182. & ipse Bellarm *l. 2. de purgat. c.* 8. ostendit fictitium esse librum. Idem, Canones Apostolorũ librum Abdiæ, & pastoris fictitium ostendit. *l. 3. de bonis operib. c. 24. p.* 180. Clementi tribuuntur libri constitutionum, sed fictitios esse monstrat Chemnit. *par. 4. Exam. concil. Triden. p* 206. 207. Sic librum Hanaæ improbant Euseb us & Tertullianus. Vide Chemnit. *ibid. p.* 210. Et de Epistola Ignatii ad Philippenses. *Ibid.* Et similes sunt multi alii. Videri hac de re possunt Magdeburgenses in centuriis, cum singulorum patrum libros recensent. Et adde Gratian. *d. 15 C. sancta Romana.*

3. Videndum an verè sit patris, quod ei tribuitur.

25 3. Videndum est, an apud patrem sit, quod ex eo citatur. Andradius scribit, quod Tertullianus in Scorpiaco damnarit Valentinianos, quod dicerẽt, mortuos nõ esse colendos. Sed nihil tale est in isto libro, ut fatetur etiam Bellarm. *l. 2. de sanctis, c.* 1.

4. Consideranda est exemplaris vetustas.

26 4. Videndum an sit, quod allegatur, in omnibus, & inprimis vetustis exemplaribus. Sic Pontificii ajunt ex Chrysostomo, quod Imperatores Christiani supplicarint sanctis. At hoc in vetustis exemplaribus non habetur, sed assumptum est in posterioribus. Vide Clariss. Chemn. *in pref. ad part. 4. Exam. Trid. Concilii.*

27 5. Videndum, an quod in translatione est, sit etiam

am in originali textu. Sic deprehensi sunt Pontificii, apud quos allegatur *ex 6. Synod. Canon. 36.* Hoc modo, apud Gratian *d. 22. c. Renovantes. Renovantes decreta sancti Constantinopolitani Concilii petimus, ut Constātinopolitana sedes similia privilegia habeat, quæ Roma, nō tamen magnificetur ut ista.* At in Græco est sensus cōtrarius, pro *petimus* est ὁρίζομεν *definimus.* Et pro negativa, *Non tamen,* est affirmativa καὶ, Καὶ ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι. Hæc potiora sunt, quæ sunt notanda circa usum doctrinæ patrum. Qui plura volet, videat Chemnit. *dictam præf. ad p. 4. examinis. & parte 1. in sexto genere traditionum. pag. 128. seqq prolixè.*

4. Considerandum exemplar originale.

IV. An Concilia habeant Autoritatem infallibilem?

Pontificii Logici dividentes testimonia divina connumerant iis, concilia, traditiones & decreta Pontificum. Vide Fonsecam. Hunnæum, Titelmannum, aliosq; in Logicis, Et adde Peresiam *l. 1. de rat. comp. c. 19.* Et quanquam plena horum tractatio magis Theologica est quàm Logica: tamen in quantum à Logico proponenda est divisio testimonii divini, icciréò necessariò hic videndum, an nostra divini testimonii doctrina imperfecta, an verò Pontificiorum superflua sit. 28

Igitur Pontificii conciliis authoritatē divinam tribuunt, quanquam restringunt hoc ad concilia, quæ à Pontifice Romano indicta sunt & confirmata. *Greg. l. 1. Regesti, Ep. 24. sicut sancti Evangelii quatuor libros,* inquit, *sic quatuor concilia* (prima) *recipere me atq; venerari fateor,* ut habetur *d. 22. C. sicut sancti Evangelii.* Et addit Greg. *Cujuslibet vita atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet.* 29

Contra hanc opinionem non inquiram, an illa omnia 30

omnia concilia quæ Pontificii œcumenica dicu
à Pontifice congregata aut confirmata sint, nec
iam an aliquid autoritatis ex tali cõgregatione
confirmatione iis possit accedere, sed solùm bre
ter ostendam, concilia errare posse, remissâ ob
ctionum solutione ad Theologos.

31 *Errores Conciliorum.* Igitur 1. Erravit *Concilium Neocæsariense* dam
secundas nuptias *Can.* 7. Concilium *Chalcedone*
erravit (ex Pontificiorum hypothesi) quando ex
quavit Episcopum Constantinopolitanum Pon
fici Romano. Rursus erravit concilium *Constant*
(ex Pontificia hypothesi) decernens, quod conci
sit supra Pontificem. Concilium *Syrmiense* congr
gatum à Constantino Imperatore & Liberio Pa
fuit, ut ex Socrate & Sozomeno scribit Perer. *c.*
in Gen n. 39. Illud igitur anathematizavit senten
eorum, qui negant *Gen.* 19. (*pluit Dominus à Dom*
no) intelligi duas personas, dicentes, *à domino*, esse
dem quod à seipso. Et tamen ipsi Pontificii sic
posteà explicarunt, quòd à *Domino* sit per Hebra
mum idem quod à seipso. Ita Vatablus, Paginu
Oleaster & Pererius ipse, Ergo de sententia Ponti
ciorum horum, erravit concilium. Seipsos n. An
thematizatos esse, contrarium docentes, non au
dent dicere. Synodus *Romana* sub Sylvestro *c.* 16. s
anathemate præcipit erroneo argumento sacerd
tibus, ut maneant extra curiam, quia curia dicat
à cruore. Rursus in superiori *Neocæsar. concilio Ca*
ult. præcipiunt Episcopi, ut in qualibet civitate s
ptem sint Diaconi. At hæc ipsa lex nunc abroga
est. Et quid verbis opus est? Ipsi patres cõcilii, cùm
recedunt à concilio, rogant, ut, si quid errarint, i
remissibile eis velit facere Dominus. Vide *præfat.*
Tomos Concil. de ord. celebrandi Concilii. At id non d
cerent nisi præsumerent, quod possint errare. Ex
1. *Inst. Iur. Can. tit.* 3. §. *alia verò* dicitur, inter concili

Patres recedentes à concilio rogant veniam errorum.

ictu spiritus sancti congregata posse esse discor-
s entcntias; atq; tùm tex ndam antiquioris &
ajoris authoritatem. Plura omitto.

V. *An decreta Pontificum habeant autoritatem infallibilem?*

Hic iterum affirmativa sententia est Logicorum 33
ontificiorum. Et *d.19.ac.20.* apud Gratianum de-
cera ista scripturis exæquantur, doceturq;, quod
od in modo tenenda sint, ac si ab ipso Petro sint
rmata, ut Agatho Papa rescripsit *d.19.cā. sic omnes.*
Hac in re dico: I. *Posteriorum Pontificum decreta ad-*
non esse divina, ut potius Antichristiana dici debeāt.
.De antiquioribus Pontificibus idem judicandum est,
uod de alis patribus. De quibus dixi in prioribus.
ut fortasse etiam minus eis tribuendum est, cùm
er Apostolum 2. *Thessal.*2. statim in initio Anti-
hristus operatus sit mysterium iniquitatis. 3. De-
reta a. quæ antiquioribus Pontificibus ascribū-
ar *in Tom.*1.*Concil.* illa multis suspecta videntur &
on immeritò judicantur esse supposititia. Videa-
ar Centur. 1. 2. & 3. Magdeburg nsium suis locis.
Vitackerus *de Pontif p.398, seqq* Sleidan. *de 4. sum.*
mperiis.p.205 seqq.

VI. *An traditiones habeant autoritatem divinam & infallibilem?*

Per traditiones, inquit Tannerus *in colloq. Ratisb.* 34
*ess.*11.*p.*230. intelligamus ejusmodi præcepta & cō-
tituta, ad fidem seu religionem spectantia, quæ
xclusa infallibili authoritate Ecclesiæ in scriptura
ec apertè continentur, nec ex ea evidenter dedu-
untur. Has igitur traditiones Pontificii, atq; adeò
orum Logici testimoniis divinis annumerant: ju-
ta *Concil. Trid. sess.4. decr.*1 *Traditiones istas,* inquit
Concilium, *pari pietatis affectu ac reverentia* (cum
scripturis) *suscipimus & veneramur.*

Con-

35 Contra hæc dicemus solùm: quòd obtentu t
Catalogus ditionum multa in Ecclesia sæpè defensa sunt q
falsarū tra- tamen postea deprehensa sunt falsa fuisse.
ditionum. I. Irenæus ex traditione docebat, Christum
36 scendisse anno à Nativitate sua quinquagesimo.
Christum Ecclesia id posteà dimisit. Vide Chemnit. *in Ha*
anno 50. a- *mon. in prolegom p.19.*
scendisse. II. Presbyteri Asiæ, Apostolorū discipuli, Par
37 disum terrestrē adhuc superesse tradiderūt. Et h
Paradisum posteà frequentissimè traditum est à patribus.
superesse. hanc traditionem oppugnat Perer. *l. 3. in Gen n.*48
38 III. Apud Euseb. *l 3. c. 39.* memoratur de Pap
Opinio Chi- Johannis Apostoli auditore, dicente, quod dilige
liastarum. ter didicerit ab Apostolis eorum præcepta. Inter
autem fuit opinio Chiliastarum. Et inde à plurim
patribus ea accepta fuit. At ea nunc communi
simè rejicitur.
39 IV. Clemens *l 1 Stromatum* memorat, se diliger
Christū uno tissimum fuisse in audiendis iis, quæ tradebantu
anno prædi- At hic in multiplices errores incidit, Christu
casse, cessa- uno solùm anno prædicasse, cessatura supplici
tura suppli- &c. Vide Chemnit *part. 1. ad Concil. Trid p.*142. ub
cia. similia tradit de aliis.
40 Quandoquidem ergo sciri non potest, an ver
Conclusio. Apostolorum sit, quod ab iis traditum dicitur, n
scripturas solas amplectamur. Hæ sint lucerna p
dibus nostris, & solæ pro divinis testimoniis h
beantur.

VII. An ex apparitionibus mortuorum sumantur idonea testimonia ad probandas res sacras?

Affirmativa est Pontificiorum. Sic Bellarm. *l.* 1 *de Purgat. c.* 11. probat purgatorium, quia anima Pa schasii apparuerat S. Germano, Vitalinæ Martino & Severinus apparuit cuidam Episcopo Coloniēs

eiq; significavit, se in purgatorio torqueri, quod horas canonicas non persolvisset distinctis horis, sed mane omnes simul coacervasset. Et quæ sequuntur. Talia multa ridicula prolixè memorantur apud Chemnit. *part.3. Concil. Trid p.* 184 *seqq.* Eodémque modo probare solent cultum sanctorum & imaginum, adorationem reliquiarum, peregrinationes ad loca sancta.

Hac in re satis nobis esse poterat, quòd ipsi Pontificii aliquando rejiciunt apparitionum testimonia, ut maximè ex à viris magnis inter Pontificios sint descriptæ. Sic Bellarm. *l.* 2. *de purgat. c.*1. rejicit, quod Beda *l.* 3. *histor. c,*19 scribit de visione Fursæi, quod hic viderit in via ad cœlum esse maximos ignes, per quos etiam transeant ii, qui nihil combustibile habeant. Etsi *in prius citato loco* magnificè extollat Bellarminus visiones Fursæi à Beda descriptas. Sic rursus *l.* 2. *de Purg. c.*4. rejicit visiones, quæ testantur animas in purgatorio esse incertas de sua salute, quæ tamen conscribuntur aliâs à Dionysio Carthus. *de* 4. *Noviss. art.*47. Sic historia scholastica *in Gen. c.*25. refert, Methodio in carcere revelatum esse, quod Adam 15. annis luxerit lapsum, & illis exactis genuerit Cain, dehinc post 15 genuerit Abel. Inde ... post centesimum interfectum esse Abel. At hæc revelatio rejicitur à Perer. *l.* 7. *in Gen. num.* 9.10. Talia multa commemorari possent. 41

Pontificii ipsi aliquando rejiciunt apparitiones.

Est tamen supra hęc observandum, Patres etiam disertè rejecisse eas apparitiones. Vide Tertull. *de anim. c.*33. Theophylact. *in c* 8. *Matthæi.* August. *de cura pro mortuis* Chrysost. *hom.* 29 *in Matth.* ait, hæc esse vetularum & desipientium verba & puerorum ludibria de animarum reditu, & si maximè anima dicat: *Ego talis anima sum*, tamen hanc orationem à fraude ac deceptione diabolica esse. Posteà etiam inducit probationes, quòd nec justorũ nec pecca- 42

torum animæ redire possint. Confer. Sutliv. *de Purgat. c.18 p.263.* & Martyr. *Class. 1. c.9, n.5. & Class. 3. loc. com. c.14. n.10 & 23* Chemnit *part.3. ad Conc. Triden. pag.325.* Hondorff. *in Theat Hist. ad 3. præcep. tit. 8.*

VIII. An ex somniis possint sumi probationes?

43. *Aristotelis sententia.* Aristot. *de divinat. per Insom. c.2.* Negat somnia à Deo immitti, quia inprimis ἀγενεῖς, h.e. minus generosi & gregarii homines solent futura prævidere in somniis. Et Existimat, si somnia à Deo essent, tùm inprimis ea contingere excellentibus hominibus. Sed hæc sententia Ethnica est, & profligatur multis exẽplis divinorum somniorum, quę in scripturis memorãtur. Neq; existimandũ solùm antiquioribus tẽporibus à Deo hominibus somnia immissa esse, sed id adhuc etiam quandoq; fieri Aug. *de cura pro mortuis* memorat, Mediolani, cùm civis quidam mortuus fuisset, venisse creditorẽ & petiisse debitã pecuniam ab hæredibus Filius, etsi sciebat creditori isti à parente satisfactũ, tamen acceptilationem, aut quitantiam, quam vocant, non invenit. Hinc in somnio docetur, ubi ista acceptilatio posita sit. Hoc Augustinus docet factum esse per Angelum. Similia frequenter contingunt.

44. *Decisio Authoris.* Ex quibus sequitur somnium, quâ tale est, non esse fallax & incertæ fidei. Sic enim conveniret id omnibus. Nihilominus quia varii lusus possunt esse in somniis, ut per ea Diabolus adducere ad superstitiones & hæreses possit, somniis *primò* non est credendum, sed omnia sunt examinanda ad legem & ad testimonium. *Esa.* 8.

IX. Quatenus testimonium consuetudinis vim habeat?

45. *Consuetudo loquendi.* Lex pertinet ad testimonium. Sub lege autem continetur consuetudo, quę est lex non scripta. Est a. advertendum: aliter loquendum esse de consuetudine

tudine circa verba, & aliter circa res, earumq; veritatem aut bonitatem. Igitur quoad verba consuetudo non est dimittenda; Iuxta illud: *Verba valent sicut nummi. Nummi usu, verba usu.* Quoad rerum Veritatem autem, aut actionis bonitatem, non ita obligat consuetudo. Atq; tùm consuetudo ut sic, nihil valet: valet solùm, cùm pro fundamento habet veritatem rei, aut bonitatem actionis, secus est cùm pro fundamento habet falsitatem rei, aut actionis malitiam: *Si quid contra fidem catholicam usurpari dignoscitur, non tàm cõsuetudo, quàm vetustas erroris est appellanda.* Dicitur *in Instit. Iur. Can. lib.* 1, *tit.* 2. §. *hac tamen.* Et August. *l.* 3. *de baptis. contra Donatistas c.* 6. inquit, *Veritate manifestatâ cedat cõsuetudo veritati.* Et anteà: *In Evangelio Dominus ait: Ego sum veritas non dixit, ego sum consuetudo.* Et Cypr. *l.* 2, *Epist.* 3. *ad Cacilium.* inquit, *si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciẽdum putaverit sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neq; n. hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem.* Rursus cùm consuetudini veritas subest, teneatur illud Aug. *Ex l. de de bapt. contra Donatistas c.* 5. Cùm consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri. Vide similes sententias. *d* 8. *apud Gratian.* Et adde Schneidvv. *l.* 1. *Inst. tit.* 2 §. *Ex non scripto, num.* 4.

Quoad res.

Consuetudo fortificat veritatem.

X. *An lex naturæ contineatur sub testimonio divino?*

46. Ramus sub humano, Aristotelici sub divino testimonio legem naturæ continent. Vide Beurhus. *in comparat. Logic.* 6. *pag.* 835. Hìc utrumque dici posse videtur. E. Humanum erit testimonium lex naturę, quatenus homines per hanc suã notitiam de peculiaribus rebus testantur. Testimonium autem divinũ erit, quatenus coincidit cum lege mo-

rali, in ſcripturis propoſitâ. Cumq; inprimis auth-
ritas faciat teſtimonium, humana humanum, di-
na divinum, iccircò, cùm lex naturæ authoritate
divinam habeat, magis ad divinum teſtimoniu
pertinere videtur, quàm ad humanum.

XI. *An judicium ſenſuum ſit infallibile?*

47 Reſp. 1. *negativè judicium ſenſus nullũ eſt.* Non
ſequitur: id non eſſe, quod ſenſus non cognoſci.
Non videmus animam, quæ tamen revera eſt, &
ſic in aliis. Sunt enim multa ſenſibus improporti-
nata, quæ iccircò ſentiri non poſſunt. Qualia ſu
Entia ſpiritualia, eſſentiæ ſubſtantiales univerſa-
les, cùm ſenſus tantùm cognoſcat. 1. ſingularia. 2
accidentia. 3. in corpore.

48 II. *Senſuum judicium certum eſt, conſiderando to*
latitudinem objecti cujusq;. Veluti quod judicat v
ſus, hoc non eſt ſonus. Et quod judicat auditu,
hoc non poteſt eſſe color. Et ſic in aliis.

49 3. *In particulari tamen ſenſus errare poſſunt*, idq; i
Errare poteſt ſenſus. multis 1. propter indiſpoſitionem *organi.* Veluti
oculus læſus ſit, videtur ſæpè viridia quę alba ſun
Si læſa ſit lingua, putantur amara, quæ ſunt dulci
Et huc pertinet etiam, ſi læſum aut perturbatu
vel occupatum ſit commune ſenſorium. Sicut e
in hominibus ægrotantibus cerebro, aut ebrii
quorum cerebrum nimis eſt oppletum humori-
bus; aut attentis in certa aliqua re, unde in conſi-
deratione illius non advertunt, quid dicatur ab a-
liis. 2. propter indiſpoſitionem *objecti.* Veluti ſi a
videndum non ſit objectũ ſatis illuminatum, quo
modo in crepuſculo poteſt errare viſus, ſi homin
intueatur. Aut ſi objectum ſit valde minutũ, quo
modo errare poteſt legens literas minutiores. Au
ſi objectum ſit admodum tenue. Viſibile enim dẽ
ſum eſſe debet. Aut ſi ſit nimis diſtans, veluti erra
viſus judicando de quantitate ſolis. Aut etiam ſ
obje-

objectum sit minus propinquum sensorio, quomodo non potest cognoscere visus objectū, quod oculo supraponitur. 3. Propter indispositionē *medii*. Veluti si sit id imbutum alienâ qualitate, quomodo per cuticulam linguæ non rectè ad sensoriū gustus transfertur sapor, in febricitantibus, quia in his amaror flavæ bilis occupavit linguam. Aut si ad videndum non sit medium satis tenue, quomodo errat visus, videndo per nebulas, aquam aut fenestram.

CANONES.

1. *Quicquid Deus dicit hoc verum est.* Ita patet, 50
quia veritas Dei, est ei essentialis, & ipse, est mensura omnis veritatis Itaq;.

2. *Quicquid in scripturis dicitur, hoc verum est.* Ita 51
patet, quia scripturæ sunt vox Dei. Intelliguntur a. nunc scripturæ Canonicæ, h.e. illæ de quibus constat, quòd à sanctis Dei hominibus scriptæ sint, nō autem, quæ sunt scripturæ apocryphæ. Excipio etiam, quæ per prosopopæiam, & non ex sententia scripturæ dicuntur.

3. *Ejusdem roboris est, quod vel immediatè in scriptu-* 52
ris est, vel ex iisdem deducitur. Sunt n. aliqua in scripturis, quæ in iis non dicuntur, ut ait Nazianz. *l. 5. Theol.* Atq; hoc genus argumētandi per consequēs Christus ipse cōfirmavit, quādo ex dictis: Deus est Deus viventiū, & est Deus Abrahā, Isaac & Jacob, concludit dari resurrectionē mortuorum. Sed quia non facilè apparet, quænam genuinæ sint consequentiæ, iccircò posteà alia specialia notāda sunt.

4. *Scriptura in vero suo sensu, demum est vera scriptura, h.e. divinum testimonium.* Ita apparet, quia hæretici etiam usurpant scripturas, & ex iis formant cōsequentias. Nihilominus testimonia divina non afferunt. Inferunt igitur scripturis suum sensum. Et

ſic quod divinum putatur teſtimonium, hoc ipſo revera humanum eſt, Cavendum igitur ne peregrinus ſenſus ſcripturis inferatur. Vide Gratian. *d.* 37. *Can. velatum eſt.*

54. 5. *Non eſt ſenſus ſcripturæ, qui non eſt ex originalibus linguis ſcripturæ.* Ita patet, quia Spiritus S. iſtis ſolùm linguis locutus eſt, Hebræâ ſcil. in Veteri, & Græcâ in Novo Teſtamento. Unde quod in translatione eſt ſolùm, non a. in originali lingua, id in tãtum non divinum, ſed humanũ eſt teſtimonium. Male igitur Pontifex latinam vulgarem verſionem canonizavit, h. e. humanam autoritatem fecit divinam.

55. 6. *Non eſt ſenſus ſcripturæ, qui contrariatur aliis ſcripturæ textibus.* Sic Juſtinus *in Dialog. cum Tryphone pag.* 129. *Nunquam audebo hoc vel in animum inducere, vel eloqui, ſibi adverſari ſcripturas. Verùm ſi qua ſcriptura, quæ ejuſmodi eſſe videatur, in medium proponatur, & obtentum eum, quaſi adverſaria: alii ſit, habeat, omnibus modis perſuaſum habeas nullam ſcripturam ab alia diverſam eſſe. Ipſe me potiùs, quæ dicta ſunt non intellegere fatebor.* Similia poſui ex Auguſtini *Epiſt.* 18. *ſupra q.* 3. *hujus capitis.* Veluti quod dicitur *Iohan.* 15. *verſic.* 15. omnia dixi vobis; non poteſt habere ſenſum præteritum, quia pugnat cum illo, *Iohan.* 16. *verſic.* 12. Multa non poteſtis portare modò. Verum ergò illud ſenſum habebit juxta illam regulam: *Multa dicuntur facta, ut intelligantur certò futura*, quam tradit Auguſt. *l.* 1. *in Gen. contra Manich. cap* 7. & Epiſt. 57. *ad Dardanum.* Et Juſtin. *Apol.* 2, *tom.* 1 *fol.* 151 Huc pertinent, (hoc eſt, ad conciliationum ſcripturarum) aliæ regulæ: veluti, quòd *multa dicantur in ſcriptura comparatè, quæ intelligenda ſint abſolutè, & multa abſolutè, quæ intelligenda ſint comparatè* Veluti: Miſericordiam volo & non ſacrificium. Et tamen alibi Deus lege præcepit ſacrificia. Item *multa dicuntur* ἀπολογικῶς

hoc

hoc est, per modū causæ, quæ intelligenda sunt ἐκβατικῶς *seu eventualiter, hoc est, intelliguntur ut indicantia eventū*, ut Damasc ait: *l. 4. de orthod. fid. c. 20.* & Chrys. *homil 55. in Iohan.* Veluti conclusit omnes sub peccato, ut omnium misereatur, hoc est, ita factum est ut omnium misereretur *Rom. 11.* Sic etiam *mos est Prophetarum & Apostolorum, arguere reprehensibiles in populo, q omnes sint reprehensibiles, alloqui laudabiles quasi omnes laudentur*, ait Aug *l. 2. de Unit. Ecclas. c. 12. & Epist 48. ad Vincent. & Epist 59. ad Paulin.* Et explicatur apud Hyperiū *l. 2. de rat. stud. Theol. c. 26.* Et Wirack. *de Ecc. p. 222* Hoc tenendū est, ne fateamur tales scripturas contrariari illis, quæ dicunt, alios pios, alios impios, alios electos, alios reprobos, alios damnari, alios justificari. 56.

7. *Cùm locus difficilis & obscurus varias habet explicationes, nulla earum teneatur obstinatè, inprimis, cùm illa analogia fidei contextui & linguæ proprietatē non repugnant.* Traditur ab Aug *l. 1. de Gen. ad lit. c. 18.* Et explicatur à Pererio *cap. 1. in Genes. regul 3. in initio.* Quorsum igitur Pontificii obstinatè colligunt ex loco 1. Cor. 3 15. (salvus erit, sed quasi per ignē) esse purgatorium: Et ex loco 1. Pet. 3. v. 19 seqq. dari Limbum Patrum. cùm uterq; locus, de confessione Pontificiorū, sit difficilimus & quàm maximè obscurus, adeoque multiplices interpretationes habeat. 57.

7. *Non est sensus scripturæ qui pugnat cum analogia fidei.* Debet scilicet omnis interpretatio esse analoga sive conformis fidei. Ita dicta, quæ videntur significare peccatum originale esse substantiam, non sunt tamen intelligenda substantialiter, cùm secus tolleretur resurrectio carnis nostræ, homousia Christi & nostrorum. Proinde hîc tenenda est regula: *Multa esse vocabula in scripturis substātialia, quæ tamen indicent accidentia.* Veluti: Febris exivit ab

Et illo tamen febris non est substantia. Confusio operuit faciem. Et tamen confusio non est corp[...],

58 8. *Non est sensus scripturæ, qui pugnat aut non co-cordat cum contextu.* Ita non afferunt sensum scripturæ Photiniani, quando locum *Ioh.*1 *v.*1.2. ubi λόγος dicitur creare, explicant de creatione spirituali. Nam contextus indicat, quod mundus, qui per Christum dicitur factus, non receperit eum venientem in mundum. At hoc non est de iis, quæ à Christo facta sunt nova creatura. Ita malè iidem locum *ad Hebr.*2. (*initio tu Domine fundasti cœlum* & *terram*) explicant de Deo patre. Nam contextus [e]videnter ostendit, sermonem ibi esse ad filium, [e]um comparari ibi cum Angelis.

59 9. *Sensus proprius semper tenendus est, nisi evidenter probetur contrarium.* Non est dubium, multa in scripturis dici per tropos: Ideoq; sine exceptione sensus proprius non semper urgendus est. Ita errârunt *Anthropomorphitæ*, quod quæ membra Deo ascribuntur in scripturis, ipsi propriè intellexerunt, c[um] necessariò intelligenda sint per Metaphoram, qu[ia] alibi Deus describitur ut essentia spiritualis. Sic errârunt *Chiliastæ*, de millenario regni Christi ex Apocalypsi: *Iudæi* urgentes literam in Prophetiis d[e] Messia: *Pontificii* in dictis de Antichristo ex Apocalypsi, cũ tamen hic liber ferè omnia doceat myst[i]co sensu. Ad hæc igitur declinanda, valet superio[r] regula, quæ sumpta est ex Aug. *l.*3. *de doct. Christi.* [c.] 10.16. docetq; quòd proprius sensus eligendus s[it] præ tropico, *nisi evidenter contrarium probetur.* Et i[ta] Calviniani in verbis cœnæ malè deserunt literam sive τὸ ῥητὸν, cùm non possint docere evidenter à ῥητῷ recedendum esse. Neque peti debent ab eo, qu[i] literam tenet, rationes, cur sic sentiat. Simile ho[c] esset, ac si quis peteret ab iis, qui in itinere sunt, cu[r] sequantur viam communem & tritam? vel cur in-

gre

grediantur per januam & non per fenestram. Vide Bellarm. *l.*1. *de Euchar. c.*12. *fol.*673.

NOTA.

Quæ hactenus proposita sunt theoremata de intelligendis scripturæ sacræ testimoniis, possunt eodem modo adaptari ad testimonia quarumvis aliarum scripturarum, veluti Philosophicarũ, Medicarum & Juridicarum: Veluti 1. nõ solùm Aristotelicum est, quod ad literã in Aristotele est, sed etiam, quod ex eo deducitur. 2. Testimoniũ Aristotelis in sensu ab ipso intento solùm est Aristotelis. 3. Nõ est Aristotelicum, quod non est sumptum ex Græca lingua, quâ scripsit Aristoteles. Et sic deinceps. Solùm sunt aliqua peculiaria in Testimoniis scripturæ sacræ, quæ facilè discerni possunt. Veluti: hoc testimoniis ejusdem autoris non convenit, ut sibi non contrarientur. Fieri n. potest, ut homo retractet ea, quæ priùs scripsit, veluti multa sunt apud Aristotelem conferendo librum Categoriarum & Metaphysicorum: apud Augustinum, conferendo libb. retractationum, cum aliis libris. 60

Generaliter hæ regulæ servari etiam debent in cognoscendis sensib. aliorum testimoniorum.

10. *Quicquid est divinum testimonium, hoc cõformatur scriptura sacra.* Hæc n. est mẽsura veritatis. Proinde pro divinis testimoniis non agnoscimus consensum Patrum, traditiones, concilia, definitiones Pontificum, apparitionum, somniorũ, &c. de quib. satis in superiorib. Nam horum singula aliquando dissonant à scripturis, ut ibi visum est. At, *inquis*, sæpè hæc etiã sunt scripturis cõformia? R. Non dici omne illud, quod divinæ scripturæ conforme est, divinum testimonium, nẽpe quod divinum testimoniũ est, aliâ cõditione debet esse etiã authenticum vel authoritativum *ex se*, nõ per conformitatẽ ad aliud. Aut dicas: Nõ esse tùm talia dicta cõsiliorum vel Patrum, sed esse testimonia scripturarũ, quia in iis sint vel secundùm literam, vel secundùm bonam consequentiam. 61

Non omne conforme divinis literis dicitur divinum testimonium.

62 11. *Nullum testimonium humanum, quâ huma[...] est, est necessaria veritatis.* Ideoq; h c dici potest: *T[...] stimonia humana inclinant non necessitant* Dixi au[...] *qua humanum est.* Nam in quantum conformat[...] rationi certæ, aut testimonio manifesto scriptura[...] in tantum necessariam vim habet. Dico autem t[...] stimonia humana *inclinare*, Idq; inprimis est in r[...] bus Practicis, ubi virorum fortium, senum, prud[...] tum exempla plurimum valent. In rebus Theor[...] cis etiam nonnullam vim habet. Inprimis enim h[...] sæpè contingit ut rationes non satis intelligi po[...] sint, à junioribus præsertim & hebetioribus. Tu[...] igitur primò testimonia adducere istos oportet a[...] veritate n. Sicut Aristot. ait: *oportet discentem prim[...] credere : admirari.*

63 12. *[...]estimonium adversarii contra ipsum firmũ est.* Firmum dico, non semper ad probationem veritatis, attamen ad adversarium convincendũ saltem. Pe Testimonium adversarii intelligo omnem hypothesin, quam admittit adversarius, sive ego eam probem sive non Ita firma sunt testimonia ex veteri Testamento contra Judæos, item ex eorum Thalmudistis. Contra Gentiles dicta Sibyllarum, responsa oraculorum & Dæmonum, dicta gentilium Philosophorum & Poëtarum.

64 Sic Justinus *tom.* 1. *in orat. contra gentiles fol.* 55. *seqq. & de Monarch. Dei fol.* 205 *& Apolog* 2. *fol.* 131. 165. multa affert ex Ethnicis de & pro Christianis, deque dogmatibus Christianis.

65 Cæterùm ad testimonia adversariorum & eorũ vim, etiam pertinet, quod hostes al quãdo testantur de re nobis utili contra alios. Ita si quis Paganis nobis objiciat nostras scripturas à nobis confictas valdè juvamur testimon o hostium nostrorum, h. e Judæorum de scripturis. Sic Justinus *in orat. contra Gentiles. tom.* 1 *fol.* 54. *ait*: *Quod etiam nunc a-*

Judæorũ testimonium de scripturis sacris.

pud

ud Iudæos nostra pietatis libri observantur, divina id s nobis opus est providentia. Ne enim ex Ecclesia eos pro-irantes occasionem præbeamus calumniatoribus, q à obis suppositi sint, ex illorum eos Synagoga producimus, ut ex ipsis huc usq; apud eos conservatis libris, ad n sno- utramque doctrinam à sanctis viris editam jura liquido & manifesto appareant.

13. *Vetus Testimonium firmius est Novo:* Ita Tertullianus, *antiquissimum quodq; verissimum.* Intelligiturq; inprimis de sententiis Theologicis Attendendamq; nunc est, antiquitatem non posse aliunde mensurari quàm per congruentiam ad scripturam. Hæc enim, cùm sit antiquissima, iccirco quæ religio docet ei magis côformia, ea simpliciter censenda est melior. De *legibus politicis* verum est contrarium. Nam lex nova derogat priori. Idque propterea, quia æqualis potestas est Imperatorum omnium. Unde alter alterius decreta annihilare potest. Et ita hodie maximè obligant Novellæ, quæ derogant juri veteri, ubi intervenit discrepantia. 66

14. *Testimonia patrum afferunt sententiis, quæ per eas probantur, nō necessitatem, sed probabilitatē.* Hoc supra q. 3. satis decisum est. Unde repetantur observandæ côditiones in lectione Patrū eorumq; allegatione. 67

15. *Testimonium humanum suam authoritatem habet per authoritatem testis* Unde prout ea major minorve est, testimonium censendum est firmius vel infirmius. Sic Hecuba apud Euripid. ait ad Ulyssem, *Ab inexistimatis proficiscens oratio, & ab existimatis eadem, haudquaquam tantundem valet.* Sicut apud Gellium, cùm post varias consultationes optimū consilium obtingere ab homine sordido & infami, tamen id consilium non est promulgatum ab ipsius autore, sed ab alio gravi viro, ne dignitas consilii per indignitatem consulentis vilesceret. Sic ergo testimonia sapientioris philosophi præponderant testi- 68

testimoniis philosophi vulgatioris. In usu vocum plus est tribuēdum classicis autoribus, quàm scholasticis, utpote qui mali Grāmatici fuerunt. In veritate historiarum plus valet recitatio probatorū historicorum, quā mendacium scriptorum, quales plerumq; sunt, qui hostium suorum historiā scribunt. Sicut *Surius* & *Cochlaeus* in mēdacio deprehēduntur, quod fabulantur quædā de morte Lutheri.

69 De collatione Patrum ait Hunn. *tom.1.ep.la..f.*38. Si liberet scriptorum Ecclesiasticorum certare authoritate, ego Lutherum utpote cœlestib. testimoniis commendatum (*Dan.*11.2.*Thess.*2.*Apoc.*14. & 18,) non dubitabo plurimis præferre prioribus.

Lutherus cur præferatur aliis patribus?

70 16. *Testimonium hostis maximi faciendum est, quod est in laudem adversarii.* Ita maximi faciendum est testimonium quod Luthero perhibent Calviniani. Witack. *in lib de Pont.p.*567. ait: *Erat Lutherus homo spiritu prophetico & dono scripturas interpretādi admirabili præditus.* Et p.726 Ibid. *Erat Lutherus egregius homo, constans, animosus, invictus, clara buccina veritatis, organum electum, Classicum aliis cecinit facemq; accendit, quam nulla flumina possunt extinguere.*

Laus Lutheri.

71 17 *Testimoniū domesticum in vituperium suorū maximi est faciendum* Sumitur ferè *ex Can* 12. Et continet specialē applicationem ad materiam vituperii. Ita igitur cùm ipsi gētiles, ut ibi Justinus memorat, vituperent suos Deos, maximè certè digni judicabuntur vituperio. Ita cum Pontificii scriptores omnes ferè scribant de impietatib. plurimorum Pōtificum, de eorum hæresi, superbia, socordia, aliisq; egregiis illorum virtutibus; facilè apparet maximè reum esse Pontificem tantorum criminum.

Pontificii Laus.

72 18 *Consuetudinis malæ nulla vis est.* Mala vocatur, quæ pugnat cum divina lege, jure naturæ, aut jure communi. Talis est: quod Persæ non sunt soliti deliberare, nisi in cōviviis & cùm essent ebrii. At ebri-

tas prohibet vim judicandi, & ineptum reddit ad
accuratè consultandum. Ita mala est consuetudo,
quod indiscretè sacerdotes jubentur esse cœlibes;
quod nundinæ solent celebrari diebus feriatis, ii-
lemq; choreæ. Magna tamen vis est bonę consue- *Bona consuetudines observanda.*
tudinis, qualis est, quæ populi consensu frequenta-
tur, nec repugnat divinæ legi, juri natur ę aut com-
muni legi. Ita *Iustinian* l. 1 Inst. tit. 21. *Diuturni mo-
res consensu utentium approbati legem imitantur.* Et
August. Ep. 118. c. 2. ad Jan. *Quod non contra fidem, ne-
que bonos mores injungitur, indifferenter est habendum,
& pro eorum, inter quos vivitur, societate, servandum
est.* Ergo, citat ibi Augustinus ex Ambrosio, *ad quam
forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si nec cui-
quam vis esse scandalo, nec quenquam tibi.*

19. *Testimonium juris naturalis firmum est.* Sic Au- 73
gust. *l.* 3. *Confess. c.* 8. Unde repetit Gratian. *d.* 8 § *Quæ
contra*, ait: *Quæ contra hominum mores sunt flagitia,
pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum gentis
aut civitatis lege aut consuetudine firmatum, nulla ci-
vis aut peregrini libidine violetur. Turpis n. est omnis
pars suo universo non congruens. Cùm a. Deus al quid
jubet*, (sub quibus jussis sunt jura Naturæ) *contra
morem aut pactum quorumlibet, si non est ibi factum, est
faciendum, si est omissum, est instaurandum, & si insti-
tutum non erat, est instituendum, &c.*

20. *Testimonium humanum non valet contra certam* 74
rationem. Hoc axioma latè patet. Ergo 1. id verum
est, de testimonio consuetudinis. *Sana ratio quibus-
vis exemplis anteponenda est*, Ait August *lib.* 1. *de civ.
Dei c.* 23. Deinde verum est de testimonio sensuum.
Hoc n. sæpè corrigitur per rationem veluti, cùm
sensus judicat solem esse quantitatis pedalis, ratio
ducta ex causis Eclipsium indicat id verum nō esse.
3. Verum est de legum Politicarum testimonio, ut
& Canonicarum, qualesq multæ sunt Ethnicorum

princi-

principium, & Romanorum Pontificum. Item
Verum de particularibus Doctorum teſtimoniis
Nihil valet teſtimonium Platonis, quod pro id ci
affertur, cum manifeſta ratio oſtendat eas non d
ri. Imò, cùm verum vero ſemper conſonet, ne qui
dem teſtimonium divinum pugnat contra certam
rationem. Sicut Auguſt. ait *Epiſt.* 7. *ad Marcell.* E
Perer, *ad Gen.c.1.reg* 4. per exempla docet. Nempe
tùm dicendum eſt, non eſſe ſenſum divini teſtimo
nii eum, qui contra certam rationem pugnat

21. *Teſtimonium legis humanæ cedit divinæ.* Et in
75 genere. *Teſtimonium humanum cedit divino rectè in-*
tellecto. Ita dimittitur, lex Pharaonis de occidendis
puerulis hebræis & cedit divinæ, *non occides.* Et
teſtimonium legis Chriſti: *Bibite ex hoc omnes,*
(qui ſcilicet ederant de ſacro pane) validius eſt,
quam teſtimonium legis Pontificiæ; qua bibere
76 ſolùm jubetur miſſificus.

22. *Teſtimonium legis ceremonialis cedit morali.* Ve-
luti lex Ceremonialis eſt, non comedere panem
propoſitionis, non vellere ſpicas ſeu laborare in
Sabbatho. At ſi id fiat peccando cõtra legem mora-
lem, ut ſcilicet per inediam quis fame pereat, tùm
lex ceremonialis dimittenda eſt, & ſatisfaciendum
legi morali.

77 23. *Teſtimonio legis novæ, cedit lex vetus.* Ita præce-
ptum de circumcidendo in V. T. tollitur per con-
trarium præceptum in N. T. *Si circumcidamini,*
Chriſtus vobis nihil prodeſt. Et idem eſt in conſtitu-
tionibus Imperialibus. Et in genere verum eſt,
quod ſequitur.

78 24. *Teſtimonium ejuſdem autoris recentius, eſt va-*
lidius veteri. Sic Auguſt. *contra Epiſt. Donati* dixerat,
Matth. 16 *v.* 18. per Petram intelligi Petrũ, ſed *ib.* 1.
retract. ca. 21 ait per Petram non Petrum, ſed quem
Petrus cofeſſus eſt, intelligi. Ergo, hoc potius tri-
buendum

endũ eſt Auguſtino quàm illud. Sic Ariſtot. *lib.* 1.
steg. c. 6. motu facit ſpeciẽ quantitatis. Ad poſtea
Metaph. c. 13 Motũ *ait* eſſe quantũ per accidens.
oc iſto validius eſt. Huc pertinet illud. Δευτέραι
ροντίδες σοφώτεραι. *Poſteriores cogitationes meliores.*
25. *Teſtimonium popularis ſermonis, cedit teſtimonio* 79
accuratiori. Loquor de uſu teſtimoniorum, in rebus
Theoricis ſive ſpeculativis. Eſt autem tum popu-
laris ſermo, ſermo populi, oratorũ, Hiſtoricorum,
& Poëtarum, & in iis, quæ ſecundùm eorũ morem
cuntur. Sic Ariſtot. ait: ὁ χρόνος πάντα κατατήκει,
ς εἰώθαμεν λέγειν. *Tempus conſumit omnia, ut dicere*
conſuevimus. Indicans ſe ex Vulgi more loqui. Hoc
gitur non derogat illi, quod alias dicit Philoſo-
phus, *Quantitatis nulla eſt actio*
26. *Teſtimonio utimur negativè & affirmativè.* Ari-
ſtotelici ſic loquuntur: Utimur eo ad confirmandũ 80
& refellendum. Ita affirmativè colligitur in teſti-
monio divino: Scriptura teſtatur Deum velle o-
mnes homines ſalvos fieri, & Chriſtum mortuũ eſſe
etiam pro iis qui pereunt. Hoc igitur abſolutè cer-
tum eſt. In humano recentiores Mathematici di-
cunt: decem eſſe cœlos, item eſſe aliquos Planetas,
qui ſunt in corpore ſolari. E. probabile eſt, id ita
eſſe. *De negativo uſu* eſt obſervandum, eum poſſe *Negativus*
bifariàm intelligi. 1. Ut negatio præponatur ver- *uſus teſtimo-*
bo teſtandi: Veluti ſcriptura, aut Ariſtoteles *non* *niorum.*
dicit hoc aut hoc. 2. Ut negatio poſtponatur verbo
teſtandi. Veluti ſcriptura, aut Ariſtoteles *dicit*:
Non eſſe hoc aut hoc. Quantum ad poſteriorẽ ſenſ
ſum, teſtimonio divino & humano negativè uti-
mur. Veluti ſcriptura *dicit*: *Non* fieri juſtificationẽ
per opera: E. certò verum eſt. Et Ariſtoteles *ait*,
non eſſe ideas, non conſiſtere ſummum bonum in
voluptate aut divitiis: Ergo i. e. probabile. Quan-
tum a.a d priorem ſenſum attinet, diſparia ſunt
teſti

Quomodo testimonia humana nõ valeant negativè?

testimonia divina & humana. Et sic dicitur: Hu-mana testimonia non valere negativè. Aristotel in Logicis non scripsit de syllogismis cõpositis v Methodo. E.nihil horum datur. Nihil sequitur. A testimoniis divinis etiam utimur negativè propte hypothesin, quod Scriptura sufficienter omnia tra dat, quæ ad salutem nostram pertinent, ut sumitu ex 1.*Timot.*3. Veluti: scriptura non docet, celebran dã esse missam, aut invocandos esse sanctos. E.no est missa celebranda, nec invocandi sunt sancti. At que secundùm hunc usum nihilominus restringẽ da hæc est sententia. Nam valet tantum *in rebus a salutem attinentibus.* Ita igitur malè aliqui argu mentantur: Scriptura nuspiam dicit esse aliquem ignem supra aerem. E. ibi non est, Et sic in a- liis, Hæc mitto, inprimis, quia magis sunt Syllogistica quàm Topica.

INDEX

INDEX RERUM

Prior numerus caput, posterior numerum marginalem in commentario indicat: quod si aliquando unus numerus ponatur, numerus capitis ex praecedenti allegatione intelligitur.

Ejus

Pot

Simi-

